

MACEA
ÎNSCRISURI MONOGRAFICE

FLOARE RANTA CÂNDEA

FLOARE RANȚA CÂNDEA

MACEA. ÎNSCRISURI MONOGRAFICE

FLOARE RANȚA CÂNDEA

MAȚEA.

ÎNSCRISURI MONOGRAFICE

MACEA.ÎNSCRISURI MONOGRAFICE

Prefață de prof. univ. dr. Anton ILICA

Referent, consultant cultural- prof. Horia TRUȚĂ

D.T.P. (tehnoredactare, procesare imagini) - prof. Gabriela Adina MARCO

Glosar dialectal ilustrat - Machetare - prof. Carina I.BABA

Coperta IV

Concepția -prof. Carina I.BABA (Colaj Unirea 1918, Pavel Ranta)

Aranjament grafic- Cristian SIDA (Stilizare Simbol Zbor David Ranta)

Se cuvin alese mulțumiri Colectivului Tipografiei Gutenberg,
pentru sprijinul logistic și îndrumările oferite cu profesionalism.

Volum apărut în regia autorului.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

RANTA CÂNDEA, FLORICA

Macea : înscrisuri monografice / Floarea Ranta Cândea. - Arad :
Gutenberg Univers, 2018

Conține bibliografie

ISBN 978-606-675-174-2

908

Editura Gutenberg Univers Arad-
Editură recunoscută de C.N.C.S.I.S.

Tiparul executat la S.C. Gutenberg S.R.L. Arad
Calea Victoriei 41
Tel.:0257-254330; Fax: 0257-254339
E-mail: dtpgutenberg@gmail.com

PREFAȚĂ

Noul volum, **Macea. Înscrieri monografice**, semnat de profesoara Floare Căndea, are suficiente arome și condimente spre a fi stimulentele unei lecturi temeinice și implicate. Gustul de piersică în pârg se revarsă din vraja copilăriei, mirosul de liliac violet și de iorgovan alb se răspândește din lumina ascunsă a adolescenței, sucule de măr rămas între degete persistă neîngăduit de mult în faldurile tinereții inocente, iar adierile de iasomie se văluresc peste o viață matură, tihnită, dar umbră de nostalgie. Topos nativ, Macea continuă să bătuiască gândurile unui intelectual, îndemnat de vocația sa scriitoricească să explice (ex-plic, adică a *desface pliurile*) o lume care nu se (mai) regăsește decât în memoria cea vie a părerilor de rău. Doamna știe că timpul este necruțător, că el ia în tolba sa multe nostalgii, numite *ortăcii, măistorii, nelcoșii*, și, tocmai de aceea, îl recuperează prin fotografii, explicații, fapte, mărturii. Este o altă formulă diferită de a lui Marcel Proust de *la recherche de temps perdu*. De altfel, Floare Căndea strânge între degetele drepte sale o obsesie: cum să amâne distilarea prea evidentă a unor amintiri, devenite daruri al sufletului!? Obsesiile nu intră în zona patologicului; autorul mai crede în virtuțile unei existențe ce a format-o ca mărturisitor responsabil: oameni, profesori, vecini, părinți, eroi, prieteni. Ce-a mai rămas din faptele locului, ce se mai poate recupera, ce ecou au lăsat în *mentalul colectiv*, ce învățăminte au înfrânt mentalitățile spre a deveni istorie civilă exemplară! Sunt transsubstanțiate (prelucrate) forme de limbaj dialectal, sunt mărturisite fapte modelatoare, sunt descrise ortăciile de azi și de demult, măistoriile de azi și de demult, nelcoșiile (aș traduce eu, = făloșenie, mândrie justificată, prețuirea frumuseții personale), la un loc în vatra de acasă, cu rânduiele și chipuri, de azi și de demult, explicând – într-un amplu glosar ilustrat – zestrea vorbitului specifică

unui spațiu îmblânzit, sustras din sălbăcie, prin hărnicia unei comunități, motivată să aibă o viață chibzuită.

Doamna profesor Floare Căndea are plăcerea lirismului, știe zornăi sensurile cuvintelor, astfel ca acestea să devină armonie și să păstreze candoare. Din când în când, explicațiile cotidiene, trecute și prezente, capătă pe neștiute coloristica poeziei, desprinsă parcă din curcubeul ce leagă apa cea veche de aerul cel nou... Lirism împletit cu adevăr, adevăr explicat prin poezie! Cititorului nu îi este dificil să se identifice într-un sentiment sau într-o rațiune. Da, afirma celebrul moralist francez (Pascal), *inima are rațiuni pe care însăși rațiunea le ignoră*. Dincolo de cuvinte, se află imaginile, iar fotografiile sunt mărturii nu doar ale oglinzii, cât ale evenimentelor. Fiecare *chip* are povestea lui, fiecare ilustrată poartă cu sine o clipă înrămată evenimential, fiecare explicație emană un buchet de tandrețe.

În final, cineva și-ar (putea) pune o întrebare, măcar una singură: ce temeuri se regăsesc în paginile acestei cărți? Răspunsuri posibile: un alean sentimental al unui nostalgic; o motivație pentru originalitate; o iubire topică; o datorie asumat paternală; o reactualizare a unui fragment fericit din viață; o obsesie și un orgoliu; un stimulent pentru un răspuns ce-și așteaptă întrebarea etc. Mie mi-e dificil de a intra în gândurile atât de subtile și imprevizibile ale unui autor. Nici nu voi putea sprijini cititorul volumului să se regăsească într-o explicație! Dar voi putea depune mărturie că volumul se lecturează și „se privește” cu un interes seducător. Deși poartă eticheta *Macea* și un înscris mai mic *Sănmartin* (locuire apropiată), întreaga arhitectură a cărții depune mărturie despre modernizarea arhaismului rural, despre un sentiment terorizat de rarefierea unor frumuseți care au consumat copilăria și adolescența fiecărui nativ și apoi alimentează regretele unei lumi

pe deplin pierdute: *ce-i pasă copilului...*, filosofa mirat Ion Creangă, dar *adultului îi pasă*, iar dacă are har, cum este cazul Doamnei Floare Câdea, trăiește – prin scris – clipa cea repede, recuperându-se pe sine prin măcenii care au fost și mai sunt. Este volumul despre toți cei care au avut o copilărie liberă, foarte liberă, în orizontul nostru rural.

Floare Câdea nu se mai satură de Macea, se hrănește cu aerul, pita, pădăicile, zama etc. de Macea, cu mărturisirile și imaginile oferite de săteni, cu amintirile profesorilor, cu interferența întâmplărilor etc. Macea rămâne un motiv poetic și sentimental, o stimulativă sursă de inspirație, după cum i-a fost în volumele anterioare (volume de autor sau în colab.): „**Balada măcenilor care s-or pierdut de șireglă**” (2005), „**Carte vouă, fiilor satului**” (2005), „**Macea, alean și dor**” (2007), „**Rapsozi și rapsodii măcene**” (2009), „**Mărturii măcene**” (2011), „**Macea, vatră, chipuri, rânduieli**” (2013) și altele, exprimate prin lirică ori semnate cu Rodica Măcean. Identificată la frontiera sentimentului individual cu sentimentul colectiv, Macea emană lirismul, ce impregnează o conștiință în stare să prelungească trecutul în prezent, să-i conserve spiritul, ca o formă de bucurie a amintirii lucrurilor irecuperabile.

Prin modul în care prezintă *mireasma ce adie prin memoria involuntară*, FRC

punctează, într-un desfătător limbaj liric, credința că peisajul de gânduri constituie un superb marcaj al identității, cu șansa de a descoperi legitimarea unui model. Orice ar face Doamna Profesor într-ale toposului măcean, în tot **ceea ce scrie visează frumos pe perna poeziei**. Iar dacă topica măceană se regăsește în frânturile de vis, atunci poezia se substantivizează într-un sentiment statuar, ca o nouă treaptă a lucidității.

Anton ILICA

CUVÂNTUL PRIMARULUI

În calitate de primar al comunei Macea, doresc să-mi exprim pe această cale, aprecierea cu privire la lucrarea monografică a autoarei Floarea Câdea, în care sunt surprinse și prezentate într-o formă literară, cu cuvinte meșteșugite, secvențe care ilustrează aspecte din viața comunei Macea.

Lucrarea reunește înscrisuri, fotografii, tradiții, obiceiuri autentice din Macea, adevărate comori adunate cu drag de autoare, pe parcursul carierei sale de dascăl, pe care acum le scoate la lumină cu talent, împărțându-le cu generozitate măcenilor.

Administrația locală susține demersul cultural al autoarei Floarea Câdea, care prin acest volum monografic a reușit să contribuie semnificativ la promovarea valorilor autentice locale, lăsând generațiilor viitoare o marturie valoroasă și o imagine fidelă a vieții măcenilor.

PRIMAR,
Ciprian-Gheorghe Otlăcan

CUVÂNTUL AUTORULUI

A purta peste ani, ca o dulce-dureros povară, dorinți și gânduri de a scrie despre sat, nu este, neapărat, un capriciu, ci, mai degrabă, o nestinsă sete de a scoate, din vâltori de vremuri, crâmpeie din viața acestuia, cu toate aspectele.

Sita timpului, suntem convingși, nu va șterge buna conviețuire, păstrată în răbojul timpurilor, cu locuitorii comunei Macea, din contră, va tot cerne, alte fapte, desprinse din geografia spiritual-culturală și socială, cu datini, obiceiuri, credinți străbune și evoluții. Din sinteza acestor materiale cuprinse în volume, se vor desprinde locuri și lucruri dragi, unele pierite, altele ivite, cu care, ne-am reîntâlnit, prin arhive personale, șifoniere, caiete, mărturisiri, albume-foto ș.a., pe care, nu a fost ușor a le studia, descifra ori pătrunde.

Desigur, niciun Chip cioplit nu va putea fi descoperit decât dacă limbajul oferit îi va oferi, stimatului cititor, o matcă de acces, cu învelișul protector al filelor scrise.

Nu avem pretenții mari. Avem așteptări însă. Materialele informative oferite nu sunt nici de ieri, nici de azi. Iar o carte, indiferent din ce unghi va fi privită, studiată, are acel lirism, unul aparte, are peisaje conturate, are istorii livești, are, dacă vreți, suflet!

Ei bine, despre suflet am dori puțin să scriem! Undeva, prăfuite de acea sită a timpului, încă zac suflete, culturi materiale și imateriale, care trebuie readuse, repuse, reasezate, cronologic ori nu, pe scara valorilor care se ascund în ele.

Chiar dacă nu am reușit a vă oferi pură istorie, pură antologie, pură cercetare, azi, este foarte important a ne apropia de oameni, adevărate zăcăminte de comori nespuse.

Declinarea acestor identități s-a putut realiza doar prin observații și discuții directe, acolo unde subiecții au fost dispuși. Conturarea unei comuniuni locale nu s-ar fi

putut încropi dacă nu am fi avut același numitor comun, aceea voință de a ne strânge după limbă, port, grai, obiceiuri, lăcașe, tradiții și, de ce nu, ambiții. La beneficii nu ne-am gândit. Nici la interese materiale.

Dorința apropierei sufletești este unul din crâmpeiele cărților. Cu un plan înclinat care converge dinspre trecutul îndepărtat înspre repunerea clepsidrică a acestuia, filele de carte vă invită a prețui satul cu tot ce are mai valoros. Nu am fi putut contura aceste volume dacă nu am fi fost ajutați cu vâluri de note, ac de cusut, pănură de scris și foarfece pentru decupaje.

Desigur, dumneavoastră puteți reîncepe altfel acest travaliu.

Dezvoltarea, emanciparea și momentele evolutive ale unei comunități rurale nu se pot creiona decât dintr-o admirație și considerație aparte. Cărțile, nu sunt nici pe departe, autobiografice.

Subiectivismul de altă dată a fost înlocuit cu un obiectivism, care ne-a stat, de multă vreme în minte. Unele informații neclare, au fost înlocuite cu ipoteze.

Despre aceste modeste contribuții, vor scrie alte timpuri.

Un sat precum Macea, cu toată zestrea păstrată prin oameni, nu se poate compara cu satele învecinate. Particularități de vorbă, port, straie locale, inclusiv apartenență la etniile care populează veșnicia, pot fi studiate comparativ. Mai mult sau mai puțin.

Fiecare cititor sau specialist, la o primă vedere sau făcând o introspecție, ar spune cât de facil e să așterni cuvinte despre sat și oameni.

Dar sunt căi labirintice în care te rătăcești ca într-un joc piramidal de noroc, apoi te confrunți cu migrații din matrice, apoi trebuie să nu uiți, tu, ca scriitor, să fii cuviincios și să te știi apropia de sistemul de valori răspândite prin răscruce. Trebuie să ascuți de memoriile colective, dar să te

ascuți cu o minte ageră și să te aștepti să primești sugestii, sfaturi, îndemnuri, însă după un efort socotit în sute de ore de studiu și zeci de ani.

Structura cărților va convinge publicul avizat despre intenția noastră. Sunt cărți de o metamorfoză aparte. Sunt cărți cu hărți de tot felul, manuscrise, înscrisuri, însemnări etc. pe care le-am privit, dar nu ca pe hălți de tren.

Acum am fost urmăriti de un destin al copilului plecat la oraș care trebuie să mulțumească tuturor. Nu știm ce impact vor avea asupra cititorilor sau specialiștilor unele informații care, datorită unor tehnologii înaintate, se pot, cu ușurință, afla. Nici nu a fost acesta scopul nostru. Studiile de caz, anchetele locale, chestionarele neinterpretate intenționat, descinderile în gospodăriile care ne-au primit, colajele foto care ne-au fost oferite sunt, cu siguranță, metode moderne și demne de reconsiderare a vieții de la țară. Cărțile noastre, acestea, nu le considerăm monografie, dar, le-am dorit a fi ieșite din unele tipare șablonarde, cu unele accente emoțional-vizuale.

Amintiri, povești, date inedite, oameni cu nume și renume, oameni simpli cu suflet mare, orizonturi vălurate de bătrânețea ascunsă în pierdută tinerețe, poezia locurilor, proza vorbelor, teatrul dospirii bucatelor, sunt câteva din motivele care ne-au conturat imaginația. Istoria locală, desigur se știe, dar cu greu se poate scrie.

Iată, un drum deschis pe care nu l-am dori închis.

Închinăm aceste pagini tuturor locuitorilor, vrednicei noastre familii, înțelepților iluminatori-dascăli, distinșilor colaboratori și, nu în ultimul rând, consultanților și specialiștilor, care, cu deosebită probitate profesională ne-au pus a dispoziție fel de fel de documente.

***

Nimeni nu-i poate îngrădi nimănui libertatea de a scrie. Despre locuri atât de dragi.

Nimeni nu poate opăci pe nimeni să-și destăinuie proiectele. Am regândit. Am început să fac ordine în cufere. Mi-am reorientat și reîndreptat atenția înspre ultimele volume și am purces pe teren, cu descinderi la fața locului, cu discuții, cu întâlniri cu sătenii. Așteptările mele sunt întotdeauna însoțite de urme de dor, rămase pe Trinitatea Bisericilor, dispuse în așa fel încât să nu mă pierd, să mă orientez după cuiburile cocostârcilor de pe stâlpii de telegraf și după frunzișul răvășit din șanțuri de amintiri.

Astfel, memoria familiilor se împletește cu memoria afectiv involuntară într-un buchet ce tot adună, adună, tradiții, istorie, vorbe de-ale noastre, etnologie, ethos, epos, topos, migrații în cuvinte sau schimbări în peisaj cultural local, toate să îmbie cititorul înspre prispa amintirilor, de la mentalul sau imaginarul colectiv, prin prisma altor forme, anchete de teren, sui-generis, studii de caz sau banale discuții pe lavița din șoprușul casei.

Pic cu pic, strop cu strop, zi de zi, din ceas în ceas, am întors file de carte. În veșnicia datinilor și a rânduielilor, ne place să ne întoarcem chipul, iată, cât mai des.

Căldura cea de taină uitată în jarul focului din vatra casei mele ne răscolește și ne dă, când binețe, când povețe. De aceea mă reîntorc, cu același chip, dar alte fapte, să-i șoptesc izvorului din noi, sătenii, că nu trebuie să facem culturalizare pe bani, ci să oprim, să nu se piardă focul, care, mai de mult, se aprindea, prin foi, de pietre. Cu simțiri alinătoare, de-o mângâioasă rugăciune, localnicii mă cheamă și mă îndeamnă să mai scriu! Uneori ca mărturie, alteori ca o mândrie, uneori prea devreme, alteori nu prea târziu, de teama de a nu ne prăbuși unicul mit rămas – dragostea, i-am ascultat.

Acum, noua carte e un melanj de ambiții, de memorii nedispate, o poveste de

viață care adună alte povești. Nu mă sperie trecerea anilor. Mă simt bine în pielea mea de ... oaie ... ca o Mioriță fără stână, dar cu măicuță bătrână ce-și deapănă firul nu Acasă! Ea, oița, merge pe o cărare, pe o cultură a politeții rămasă în blana anilor. Condeiu nu a obosit. Această nouă ediție se împletește armonios cu vatra, chipul și rânduiala unei comune cât o Saga. La câmpie. Nu mă las să mă fure timpul ca *scările de la bloc*. Nu voi face însemnări apocaliptice, dar nu-mi este indiferent mărturia spusă, grăită. Nu scriu ca un însingurat.

Cartea aceasta revizuită și adăugită se va citi cu plăcere. Voi îmbiba ținta scrisului cu diadema charisimei locurilor. Va fi una nu personală, ci personalizată. Nu scriu ca și o orfană, scriu din adâncul meu, din fântâna fără apă, dar mă adăp, inconfundabil, prin iluminare. Sufletul, etern tânăr, cu același limbaj, fugar fără emoție nu plânge, ci reasează adăposturi punctat-sincronizate, ca-ntr-un carnet. De notițe. Cei care-și rescriu sau descriu locul de baștină nu trebuie luați drept rebeli. Nici făcuți Cetățeni onorifici! Trăind interminabil într-un imaginar, ei nu lasă oglinda să se spargă. Nici nu se opresc la Capăt de drum. Acolo sunt Crucile. De Hotar. Dumnezeu ia în brațe copiii. Dar și hărțile locurilor. Și cărțile lor. Am citit foarte multe cărți monografice. Similitudinile nu sunt un simplu joc al întâmplării. Din fiecare am desprins o cheie a înțelepciunii populare și nu numai. Și, așa cum muzeele sătești sunt Scrieri sacre, așa cărțile monografice sunt Pajiști de suflet, care se vor arde în Cuptorul de pâine dospit de genunchii frământărilor.

„Mă întreb câți oameni am privit în viața mea, fără să îi fi văzut!” spunea John Steinbeck. Așa este și cu această nouă versiune a cărții, consemnând *Înscrisuri** (vezi nota).

Cineva din Macea spunea – *Cartea aceasta ar trebui să fie o Biblie așezată la căpătâiul fiecărui localnic, de la Răsăritul soarelui până la Apusul zilei*. Personaje

pitorești o populează și o înviază, ca niște edificii desprinse din file de milenară istorie. Se va mai scrie istorie locală? Cu siguranță! De-aceea m-am ghidat mereu blagian – Valul este dorul mării de a săruta țărnul. Dar unii se-mpiedică tocmai de valul ce ne cuprinde pe alții, deși noi știm cum, în matca unde se grevează cutume, fie ele și ancestrale. La malul acestor valuri nu sunt ambiții, ci pași care plesnesc din rădăcină.

Aceste note fac parte din Pagina dedicatorie nu numai a noastră, ci a tuturor care își asumă riscul de a continua.

***

Se spune că rădăcinile care se ramifică devenind tulpini care se înalță, pot aduce, cu timpul, alți lăstari la suprafață.

Se știe că am mai scris despre Macea, în colaborare sau individual.

Paginile acestea nu sunt lăstarii altor ediții revizuite, nici adăugite.

Am reconsiderat și am urmărit ca din celelalte volume să păstrez ideatic, mesajul și să comunic, tematic, emoții și sentimente care îi încearcă pe cei care se confruntă cu neliniști din fronturi și granițe filtrate prin oglinda sufletului.

Nu punem la îndoială nici necesitatea, deja aproape realizată, ca fiecare așezare să conțină propria monografie.

Pentru noi, câteva gesturi izvorâte din înalte conștiințe, au marcat scrierea acestor volume noi.

Desigur, e vorba de modestie acum, însă de patru-cinci ani, două volume despre Macea se regăsesc pe site-ul Consiliului Județean Arad, prin grija prof. *dr. Doru Sinaci, director al Bibliotecii Județene Arad*.

Apoi, un gest mărunț, dar plin de conotații, a mișcat brusc prima orientare de a revizui alte ediții, acela al actualului primar, *Ciprian Otlăcan*, care a oferit volumele donate, unor înalți oaspeți aflați în comună.

Astfel, am renunțat de ultimă oră, la *Vatră. Chipuri. Rânduiești*, dar și la *Nelcoșii. Ortăcii. Măistorii*, nu că aceste generice nu ne-ar fi trimis tot la Macea!

Dar, oamenii se schimbă! Spectaculosul trece! Pretențiile cresc!

De aceea, se cuvin mulțumiri celor care, prin încurajări, au dat alt sens proiectelor.

Gratitudine tuturor care au considerat că orice însemnare de presă, în plen sau individual, ne vor produce o determinare. Căci, în opinia noastră, nu există niciun conflict între trecut și viitor, atâta timp cât prezentul ne-ncunună.

Cultura rurală cât o cronică rurală se tezaurizează prin alte și alte adăugiri.

Ca o noutate, am ascultat de o mai veche provocare lingvistic-dialectală, aceea a *Glosarului ilustrat*, compus din particule gastronomice, artefacte casnic-uzuale și nu numai, pigmentat cu expresii distractiv-cordiale între semeni, iar între pauze de degustare am pus nu punct și virgulă, ci patimă.

Când poate nimeni nu se mai aștepta, am pus, val după val, am limpezit mintea frunții, și am clădit alte punți între oamenii de unde am plecat.

Sursele biografice, traducerile în rezumat, albumele foto, șirul mulțumirilor întregesc consistența înscrisurilor.

Autorul

*Înscris, înscrisuri, s. n. act, dovadă, document. A consemna ceva în scris, a lăsa pentru posteritate. *Și-n cartea vieții nume se șterg sau se înscriu, Macedonski.*

Scriu, trec, însemnez ceva într'o condică, act, document, dovadă, hîrtie, izvor, piesă, (înv. și pop.)

scris, (înv. și reg.) scrisoare, (înv.) carte, izvod, încredințare, răvaș, zapis.

(cf. D. Macrea, Dicționarul Limbii române, Buc. 1954)*

CONSIDERAȚII GENERALE

Preocupări peste timp despre comuna Macea

Preocupări despre scrierea unei ample Monografii au existat încă din 1962, astfel că profesorul Vlad Nicolae a elaborat, în manuscris două volume, unul s-a pierdut, iar unul și l-a reținut, exemplar foarte bine documentat.

În anul 1967, un colectiv format din cadre didactice de la Școala Generală, Semlecan Arcadie, Covaci Pavel, Feher Carol, Cora Ana, Crucoveanu Gurie și Hagău Gheorghe a elaborat o altă Monografie, din care, ambele exemplare s-au pierdut; unul a fost dat profesorului Dorel Sibii în 1980 pentru un redactor de la Banater Zeitung, iar al doilea, în 1977 s-a pierdut la Primăria Macea. Conținutul a fost cât de cât recuperat mult mai târziu, prin copiere de către domnul profesor Dimitri Grama, care în prezent lucrează la elaborarea unei ample monografii.

De altfel, la 9 august 1989 și domnul profesor Carol Feher predă secretarului adjunct de atunci, sub semnătură, un manuscris privind o posibilă monografie, cu însemnări de ordin lingvistic, istoric, socio-cultural și geografic, dar nici de această dată nu a văzut lumina tiparului și nici nu i-a fost restituit exemplarul.

***

Constatăm și consemnăm cu bucurie notele părintelui preot dr. Pavel Vesa, pentru prima oară, ca rânduri frumoase despre noi, cei care ne-am străduit să fim, dacă nu monografii, măcar biografi, ai satului în care ne-am născut, am crescut și am învățat despre limba, portul și graiul, atât de ales al localnicilor.

Astfel, în articolul *Monografiile locale, între istorie și istoriografie - cazul Arhiepiscopiei Aradului* („Administrație românească arădeană, studii și comunicări din Banat-Crișana, 95 de ani de la Marea Unire”, vol. VII, coordonatori: Doru Sinaci și Emil Arbonie, Arad, „Vasile

Goldiș” University Press, 2013, p. 244), preot dr. Pavel Vesa, scrie: *Din peisajul istoriografic arădean amintim și unele lucrări prin care autorii au dorit conservarea elementelor reprezentative în spațiul unei comunități, a tradițiilor, a obiceiurilor, a modalităților de a aduce un elogiu satului natal care le-a păstrat de-a lungul vremii. Este vorba de: Florica Ranta Căndea, Carol Feher – Carte, vouă, fiilor satului Arad, 2006; Carol Feher, Elena Feher, Florica R. Căndea – Macea, alean și dor Arad, 2007, idem, Rapsozi și rapsodii măcene Arad, 2009.*

Autorii, în cărțile lor reconstituie o lume pierdută, surprind elemente ale prezentului rural, cu speranța unei proiectări perpetue în timp. Lucrările amintite, încearcă să devină un glosar de imagini pierdute ori pe cale de a se pierde, de sorginte măceană. Riturile, obiceiurile, termenii surprinși în glosare de diversă natură, atestă vechimea și continuitatea locuitorilor pe aceste meleaguri¹

---

¹ Laura Orban, „Macea – Spiritualitate și folclor”, în *Studii de știință și cultură (Arad)*, An V, nr. 3 (18), septembrie 2009, pp. 186-188.

COORDONATE GEOGRAFICE

Repere generale

Macea este o așezare de câmpie, iar din punct de vedere geografic, este localizată în Câmpia Aradului, la nord de Banat, în sudul Crișanei, în subdiviziunea Câmpia Tisei. Altitudinea medie se situează în jurul valorii de 120 m².

Macea este reședință de comună, situată la 25 km de Arad, la 5 km de Curtici, la 9 km de Dorobanți, având în componență satul Sânmartin (aflat la o distanță de 6 km). Macea este o localitate de graniță, învecinându-se la N-V cu Ungaria, drept urmare, se resimt accentuat influențe și particularități lingvistice ale dialectului crișean în graiul măcenilor.

Aspectul *reliefului* este unul ușor ondulat, specific zonelor de pășuni și fânețe, dar și cu depresiuni, care conțin material aluvionar mai fin decât în zonele de teren arabil. Cu cât terenul este mai jos, cu atât mai mult întâlnim argila și lutul.

Rețeaua hidrografică. Comuna nu este străbătută și nici scăldată de cursuri naturale de ape, dar face parte din Bazinul hidrografic al Mureșului. Apa este o apă dură, cu pH care se ridică peste 8, folosită atât ca apă potabilă, cât și pentru uz casnic.

Solul cuprinde câteva tipuri: cernoziom, lăcoviște, aluviat, sărături (primele trei sunt folosite ca teren arabil, ultimul tip fiind întrebuințat pentru pășunat).

În ceea ce privește *clima*, aceasta este blândă, secetoasă, cu veri calde, ierni nu prea friguroase, cu o temperatură medie anuală de 10-11°C. Ca puncte extreme, consemnăm vara anului 1950, când s-a înregistrat o temperatură maximă de 39,7°C, iar în iarna anului 1947 s-au înregistrat temperatura minimă de -28,6°C.

² Aurel Ardelean, *Flora și vegetația județului Arad, București, Edit. Academiei Române, 2006, p. 475-476.*

Vegetația comunei este una lemnoasă, care cuprinde atât specii cultivate, cât și o vegetație spontană, caracteristică silvostepii.

Dintre pomii fructiferi (fitonime) întâlniți pe raza comunei, notăm: cireșul, nucul, vișinul, prunul, dudul³, mărul, părul, gutuiul, caisul ș.a. Șoselele sunt străjuite de castani sau salcâmi, care dau o frumusețe aparte, de pitoresc, privirii trecătorilor.

Cu un caracter aparte, crește alunul, se cultivă murul, zmeurul, agrișul, coacăzul⁴, smochinul. De asemenea, întâlnim salcia, căreia îi priesc zonele umede.

Locul grădinilor cultivate de altădată este completat de adevărate livezi pe care le putem admira ori la capăt de hotar, ori pe lângă case sau în fața acestora.

Nucul de acasă, bătrân de 50 de ani

Vișin cu „vișine uăchete” (în părg)

³ dud – pom fructifer (tc. dud, lat. morus nigra). Culori: alb, roșu, negru. Cultivat în trecut pentru hrana viermilor de mătase. Reg. frag.

⁴ coacăz – arbust cu fructe dispuse în ciorchine roșii, negre, galbene (alb. kokeze; reg. răbizle, din sb. ribizli).

Loză de vie

Flora spontană este reprezentată de mușețel, mentă, graminee, coada-calului, iar la Sânmartin crește pelinul.

În grădinile localnicilor se cultivă: bujorul⁵, liliacul, laleaua, cârciumăreasa, crăița, buxușii, mai nou magnolia, trandafirul urcător, papucul-doamnei, călăpărul, busuiocul, menta, zorelele, mușcata și alte flori.

Trandafir din flora spontană („cărujiță rozie”)

Gălbenele (Filimine)

⁵ bujor – plantă erbacee (din bg. tukor, lat. *Paeonia*) cunoscută ca bujor de grădină sau element de identitate națională care este răspândit în anumite regiuni ocrotite. Înfloarește zece zile în luna mai în culori albe, roșii, roz. Sunt cunoscute peste o sută de specii.

Fauna. Animalele sălbatice (zoonime) sunt reprezentate de vulpe, iepure, nevăstuică, dihor, popândău, hârciog. Exemple precum vulturul alb sau stârcul de noapte au dispărut de pe raza comunei (prin vânare în 1956, respectiv în 1966). Mai sunt întâlnite cioara, fazanul, rața și gâsca sălbatică. Pe lângă păsări de curte: rațe, găște, găini, curci, pe câmpurile dimprejur putem întâlni: dropia, prepelița, potârnichea, turturica, porumbelul.

Pomi în rod (prun și cireș)

Mană de vară

Monumente

Monumente naturale

Pădurea. Parcul Dendrologic

În cele ce urmează vom dezvolta, pe scurt, o realitate tălmăcită din poveste care începe cu Pădurea⁶. Așa o știam, din copilărie, când, ca să nimerim la Casa pantofarului Mara, trebuia să ajungem la Pădure. Acolo era holumbul⁷.

Pădurea însemna pentru noi, lumină și culoare, răcoare și parfum, murmur de păsări în zborul lor și al ... doamnelor ciori. Ca loc de refugiu și oază de liniște, pădurea și holumbul fac parte din peisajul filtrat de mintea copiilor care, ori se duruseau ori culegeau dulcetuți-glădice (Szent Janos Kener).

Mai știam, că din centru, pe o cărare, se putea ajunge la Pădure și la Stadionul de Fotbal.

Dar, ceea ce mai știm, și azi, și nu am găsit nicăieri consemnat, este, că, în anii 1963-1964, în clasa a șaptea fiind, am trasat, primele alei, am turnat bitum, am făcut curățenie, am avut lopeți, greble, coșuri de paie, și astfel, cu disponibilitatea colegilor mei de clasă, cl. a VII-a B (diriginte, prof. Boțan Dumitru) și a pasiunii d-lui profesor Pavel Covaci, a început amenajarea Parcului, devenit Dendrologic. Despre Castel, ca și copii, noi nu știam, atunci nimic. Nici nu ni s-a spus, nici la școală, nici în familie.

În Epoca Medievală Macea făcea parte din teritoriul fostului Comitat al Zărandului, între cetățile Arad și Gyula. După Pacea de la Karlovitz (1699) și cea de la Passarovitz (1718), domeniul de la Macea va intra în posesia familiei Edelspacher, care însă îl va vinde unui nobil sârb, Mihai Csernovics. Nu deținem date care să ne conducă la primele începuturi de realizare a parcului. În jurul anului 1724, nobilul Mihai Cser-

novics începe amenajarea conacului, care va deveni Reședință nobiliară. Astfel, în 1820 se începe construirea castelului, în vecinătatea conacului, iar pe peretele din vest al aripii de sud s-a aplicat blazonul nobiliar al familiei, confecționat din ceramică arsă.

Emilia Csernovici, soția lui Janos Damianich, unul din cei 13 Generali maghiari uciși în anul 1848.
(<http://countess.hupont.hu/26/damjanich-utolso-imaja>)

Piatra funerară, doc 2014

***

Cu privire la Damjanich și Lehner
Muzeul Regional Arad

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 328 / 23 iunie 1956
Către Sfatul Popular al Comunei Macea

Suntem informați că monumentul generalilor revoluționari Damjanich și Lehner înmormântați în parcul castelului de la Macea este într-o stare cu totul

⁶ Pădure - s.f. - mulțime deasă de copaci crescuți în stare sălbatică pe o suprafață mare de teren. (cf. *Dicționarul limbii române moderne, București, edit. Academiei R.P.R., 1958, p. 593*).

⁷ Dâmb - s.n. - ridicătură de teren, holumb (din *magh. domb*).

necorespunzătoare. Pe de altă parte suntem informați că o parte din cărămida gardului ar fi fost întrebuințată în altă parte.

Vă rugăm a lua toate măsurile necesare până la data de 5 iulie 1956, în conformitate cu HCM 661/1955.

Director

Răspuns: în 7 iulie 1956

Șeful Popular Macea

300/7 iulie 1956

S-au executat toate reparațiile strict necesare la monumentul generalilor. (Toiodată vă aducem la cunoștință că ar fi nevoie de cca 3 kg vopsea neagră ulei)

Președinte/ Șiclovian

Piatră la marginea pădurii – 2012

În pădure – 1982

Tot din această perioadă (probabil) datează și cele mai vechi plante exotice și ornamentale, ceea ce ne duce cu gândul la arborele (exotic) din Tiparul sigilar datat 1865. Însă după 1862, M. Csernovics înstrăinează moșia și parcul, contelui maghiar Károly Gyorgy de Nagy Károly și care va folosi castelul drept Reședință de vară. Aici, între 1862-1886 (24 de ani), se vor efectua lucrări de amenajare a celei de-a doua aripi a castelului, urmând un model francez. În jurul anului 1900, cele 100 de holde de pădure

au fost populate cu fazani și despărțite de parc, însă, între 1900-1902, când domeniul devine un tot unitar, se va angaja grădinarul Josef Prohaska, care își va îndrepta atenția spre amenajarea bazinului de înot, a terenului de tenis, precum și a rondourilor, a aleilor populate cu noi plante ornamentale. Iar proprietar va fi fiul lui Károly Gyorgy, Iuliu Károly.

Tăvălugul Primului Război Mondial va atinge și lucrările de amenajare a parcului, în care fuseseră deja introduse specii rare, se mărise suprafața de la 10 ha la 58 ha, sau se plantaseră pe sectoare specii de rășinoase, stejar, salcâm etc.

Domeniul va fi înstrăinat în 1939, medicului Adam Iancu din Curtici, care va și defrișa între 1940-1941 cam 10 ha, iar parcul va cunoaște o perioadă de regres.

După cel de-al Doilea Război Mondial, plantări nu se mai fac, iar parcul va deveni *domeniul* tuturor, ba, mai mult, au fost extrase și distruse plante rare, de colecție.

În anul 1968, prin grija fostului custode, botanistul și regretatul profesor Pavel Covaci, începe reamenajarea chibzuită și gândită a Parcului Dendrologic⁸.

Pavel Covaci – Bust inaugurat în 2010

⁸ Vezi: Memoriu asupra importanței Parcului din comuna Macea, jud. Arad - Semnat de P. Covaci la 15 octombrie 1969. Conține două (2) pagini, dactilografiate (S. J. A. N. Arad – Dosarul nr. 4/1969). Sunt enumerate speciile de arbori și arbuști, arbori cu dimensiuni impunătoare. Se cer: măsuri de organizare și supraveghere, împrejmuirea cu gard de plasă din sârmă, de plantare de arbori în zonele invadate de tufișuri sau bălării.

(La dezvelirea bustului Pavel Covaci din 14 mai 2010 a fost prezent sculptorul Aurelian Antal n. în Dorohoi alături de oficialități și personalități de mare rang.)

Aurelian Antal (n.28 VI 1947 la Toplița) este absolvent al Facultății de Arte Plastice, 1969 , Iași. Ca artist vizual sculptor, este deținătorul mai multor premii naționale și internaționale. Astfel, Medalia de Aur Leipzig, pentru Set Ceramic cafea, 1978, Medalia de Excelență pentru Design ambiental, Bruxelles, 1978, precum și premii importante în domeniul creației industriale, cu precădere în domeniul ceramicii fine, fiind răsplătit cu Premiul Eminescu și Medalia Teiul de Argint al Edit. Geea, 2006. Este realizatorul mai multor Lucrări de sculptură, Statuia lui A.I.Cuza și Bustul lui Ștefan cel Mare, Dorohoi. A creat o Altfel de Masă a Tăcerii, amplasată la Cholet, Franța, cu prilejul Sărbătoririi Bicentinarului Revoluției Franceze, 1989. (sursa, prof. Horia Truță).

Munca nu a fost deloc ușoară, căci a necesitat cercetare științifică, inventariere, reșezare pe colecții, realizarea de plăci sau indicatoare, marcarea aleilor de acces, delimitarea sectoarelor.

Ulterior, aveam să aflăm (sărind gardul) de Generalii Damianich și Lahner, ale căror morminte se aflau, la vremea aceea, în pădure.

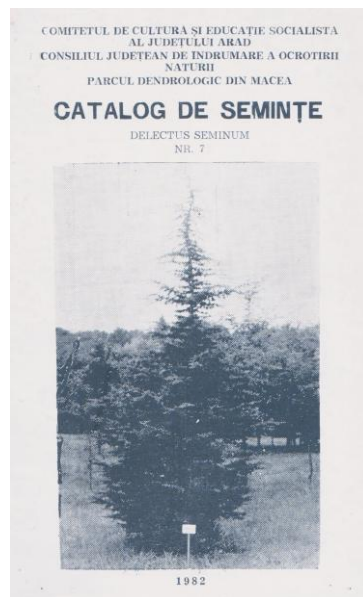
Grup de femei amenajând Pădurea – 1965

Parcul Macea 1972 (prin bunăvoința prof. Horia Truță)

*Banciu Veronica-Babi
– fostă muncitoare la pădure – 1968*

Index seminum, 1982 (din colecția prof. Horia Truță)

Acest fapt, fără a intra în detaliile specialiștilor care s-au ocupat de Parcul

Dendrologic și Castelul Macea, l-am consemnat doar pentru a întări afirmațiile cu privire la existența acestei păduri naturale⁹: „se poate presupune că parcul s-a dezvoltat prin amenajarea unei păduri naturale. Asemenea păduri sunt cunoscute chiar din amintirea localnicilor vârstnici sub denumirea de Frișoia, Moșescu, Zăbreaan.”

„Rămășițe ale unor asemenea păduri au existat în hotarul localității la Frisoaie, la Mosescu, în Zăbreaan. Chiar termenul Pădure păstrat mai ales între bătrânii măceni... ne poate îndemna să credem că înainte de parc, a fost pădure”.

***

În anul 1900, groful Gyula Karoly, fiul lui Tibor, vor deveni noii stăpâni și se vor ocupa de imaginea castelului, ba mai mult, prin fotografia Ruhm Odon din Arad, vor immortaliza imagini, unele se păstrează, în colecții, și azi.

Gustul pentru frumos se va regăsi și în conceperea Aleilor așternute cu piatră mărgăritar de un colorit aparte, cum ar fi Aleea îndrăgostiților, dar și unele terase, Pavilionul de vânătoare, Bazinul de înot, pe locul fostului ștrand termal. Holumbul, ca movilă, a fost amenajat ca loc de agrement pentru fetele grofului odată cu Drumul Grofiței, de la moară pe lângă Vile Domnii, Pădurea Cioaiela, drumul Sântăanii și Pădurea Takacs, măginit de liziera de pruni, Prunus spinosa, creînd o priveliște aparte în plimbările cu hinteul la moșieul Takacs sau Kintzik. Proza scurtă a scriitorului local, Moțiu Gligor Bulduș, cu titlul Drumul Grofiței, întărește aceste fapte demne de Legenda nemuritoare din jurul castelului.

***

În anul 1920 groful se va retrage în reședința din Budapesta iar în 1939 castelul și parcul vor fi cumpărate de medicul Adam

⁹ vezi Pavel Covaci, Horia Truță, Aurel Ardelean, *Parcul Dendrologic Macea*, 1987, p. 4, schița nr. 310 și Dimitrie Grama, *Parcul și Castelul Macea*, Macea, 2012, p. 911.

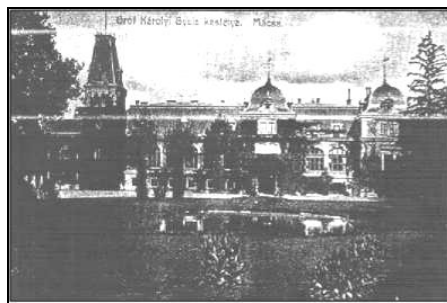
Iancu din Curtici. Acesta avea casa cu nr. 37 de pe actuala stradă, Revoluției. Acesta a dat un preț infim la cumpărare iar castelul era îngrijit de paznicii Șimăndan Mihai, Cionoc și Mercea Nicolae, Holom. Anul 1948 aduce naționalizarea și Statul român va deveni proprietarul de drept.

Sunt picante poveștile rămase de la castel și prelucrate de prof. Gheorghe Crețu, Castelul Macea, Micromonografie, 2009, fost director al Școlii Ajutătoare. Unii săteni, care azi nu mai sunt, au lucrat la grof.

Unii, ca servitori, paznici, pădurari, grădinari, băieți de mingi ș.a mai ales în timpul lui Karoly.

Ioan Gubița, grădinar, Ioan Mercea, Mihai Mercea, Șimăndan Mihai, Nicolae Mercea, Prock Andras, pantofar, Trabalka Iulișca, Prock Iulia, croitorese, Kondora Francisk, vințeler, Crețu Ștefan, henteș. Carnea o asigura crescătorul de porci, Lebovics, iar pentru bucătărie, plăcintărie, ospetii era personal aparte. De asemenea groful avea vizitii, căznari, administratori, grăjdari, fierari, rotari, alți valeți, ora mesei se anunța prin clopoțel. Slugile personale își trezeau stăpânii care se spălau cu apă rece, în baie sau grofița în ligheanul adus în dormitor.

Vara foloseau fântâna cu pompă manuală din curtea de la intrare. Dejunul era adus de bucătăreasă la ora opt după care groful pleca pe moșie cu hinteul. Grofița, Melinda, ca soție dar și verișoară primară!!! a soțului-grof, cu care a fugit... rămânea cu cele trei fete, Margit, Ela-Motio și Ema. Acestea învățau limbile străin, franceza și engleza cu profesor particular.

Gróf Károly Gyula kastélya, Măcea

Pavel Covaci în timpul unei vizite de rang internațional, 1995

Parc Macea, 1995

În foto se poate observa fostul grădinar, dreapta, Gubița Ioan care a lucrat în parc în timpul Grofului Karoly Gyula și a doctorului Adam Iancu (fotografia este secvență din fostele sere CAP)

Fântâna din curtea de la intrare în Castel (de unde se alimenta bazinul din turn)

Aspecte din Grădina Botanică 2014 (foto Mircea Boran)

Monumente antropice

Școala din Satul Castelului

Narațiunea memoriei

De la Grădinița din sat, până la Școala de Jos, nu era decât clădirea Școlii de Sus. La Școala de Jos am absolvit clasele I-IV, avându-i ca învățători pe Ioan Achim și Rodica Izvernaru (azi Vlaiconi).

La Școala de Sus, traversam coridorul, plin cu păsări împăiate, ca să ajung în clasa mea, dinspre uliță. Cu podele lustruite cu motorină, cu tablite și griflu, cu manuale și caiete învelite în hârtie mov și cu pachetul de pâine cu ou, cu pâine cu marmeladă sau cocoroadă aduse peste gard de Taica Ranta, am absolvit școala elementară sub „ochii” atenți ai dascălilor: Achim Ana, Boțan Dumitru, Boțan Delia, Covaci Pavel, Grama Dimitrie, Lăpăduș Traian, susținând, la absolvire, examenul. Am fost, mai apoi, în 1972-1973, colegă cu foștii mei dascăli, ca profesor de limba franceză.

În cele ce urmează, pentru a ajunge „dascăl la Castel”, trebuie să punctez câteva destinații¹⁰ pe care le-a urmat această clădire de Patrimoniu, după ce a fost cumpărată de medicul Adam Iancu (Curtici).

◆ Între anii 1946-1948 va fi Orfelinat pentru copii orfani de război. După cel de-al Doilea Război Mondial, în anul 1948, castelul este naționalizat și va trece în proprietatea Statului român acum, va avea mai multe destinații, după cum urmează:

◆ Între anii 1948-1950 devine Azil pentru orbi sau persoane cu ușoare deficiențe de ordin psihic.

◆ În perioada anilor 1950-1952 este Școală de Corecție (de Reeducare) pentru copii orfani și cu probleme de comportament.

◆ În anii următori, 1952-1953 va deveni Pluton de instruire a câinilor pentru grăniceri (Ministerul Forțelor Armate).

◆ Anii 1954-1956 va fi Sediul Cooperativei Agricole de Producție (aripa de Nord), iar din 1956 CAP-ul se va muta în Pavilionul de vânatoare, având aici Sediul până în 1990.

◆ Întreprinderea *Tricol Roșu* va amenaja, la Castel, între anii 1957-1960 o Tabără de pionieri pentru copiii muncitorilor.

◆ Din Octombrie 1960, până în 1986 va funcționa la Castel “Școala Ajutătoare” Macea, primul director fiind învățătorul Arcadie Semlecan, școala având un efectiv de 45 de elevi. Alți directori: Zatic Filip (1961-1963); Costea Nicolae (1963-1975); Crețu Gheorghe (1976-1984); Floca Eugen (1984-1986).

În anul 1972, Școala a avut un număr de 180 elevi și 36 cadre didactice, printre acestea, numărându-mă și eu, venită, în ianuarie 1971, la propunerea regretatului profesor, Traian Lăpăduș. Directorul, pe atunci, profesorul Costea Nicolae, îmi fusese diriginte, în clasa a V-a la Școala Elementară din comună (avea să-și găsească sfârșitul tragic, alături de alte două cadre didactice, în drum spre Școala Ajutătoare de la Șiria, spre a face bucurie copiilor de acolo). Două cadre didactice rănite atunci, au supraviețuit, dar, din păcate, una s-a stins (prof. Doina Tăucean, de-o boală crudă), prof. Dumitru Ciupuligă, este, încă în viață.

Dacă, în anul 1968, Pădurea, cum o știam noi măcenii, a devenit Parc Dendrologic, iar în Castel a ființat Școala Ajutătoare, aceasta a fost desființată, abuziv, în 1986 și mutată până în 1990 la Petriș. Aceste pagini sunt parte din viața mea.

După anul 1990, Castelul a fost distrus, iar din 1991 a fost închiriat Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad.

În prezent, Grădina Botanică Universitară Macea poartă numele mentorului meu și al multor generații de elevi măcenii, Pavel Covaci.

---

¹⁰ Prin bunăvoința d-lui prof. Gheorghe Crețu, *Castelul Macea, Micromonografie*, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2009, pp. 16-19.

La Castel - Școala Ajutătoare - 1971

La Castel - Școala Ajutătoare - 1973

Situația școlii , an școlar 1960/1961 :
 - Numarul claselor : cls.I - 3 , cls. a II-a - 1, cls.a III-a speciala - 2
 - Școala posedă local propriu
 - Sase sali de clasa
 - Are cantina școlara - 150 locuri
 - Lot experimental - 450 mp.
 - Infirmerie.

Situația școlii , an școlar 1961/1962 :
 - Numarul claselor : cls. I - 5,cls.a II-a,- 3,cls. a III-a - 1,cls.a IV-a-1
 - Școala posedă local propriu
 - Zece sali de clasa
 - Are cantina școlara - 150 locuri
 - Lot experimental - 450 mp.
 - Infirmerie - 10 paturi

Situația școlii, an școlar 1962/1963 :
 - Nr.cls. : cls.I - 2,cls. aII-a - 3 , cls.a III-a - 3,cls.IV - 1,cls.a V-a pregatitoare ± 1.
 - Școala posedă local propriu
 - Zece sali de clasa
 - Are internat-cantina cu 120 locuri
 - Infirmerie - 10 paturi
 - Gospodărie anexa - 1 ha, 6 porci,1 cal cu caruta,1 masina S.R.101

Extras din evidențele Școlii Speciale din Petriș, 1960-1963 (în 1986 Școala Ajut. a fost mutată la Petriș deoarece se dorea ca localul castelului să devină reședință a lui Ceaușescu)

Căldura colegilor mai în vârstă, mi-a dat puterea să răzlesc, peste ce avea să urmeze mai apoi, frumos sau mai puțin frumos în viața mea. N-am să uit lecțiile deschise (aici mi-au fost făcute Inspecții pentru Gradele de Definitivat, Gradul al II-lea), precum tot aici am organizat cele mai frumoase întâlniri de suflet (să nu uităm Terasele, Laptele acru și pe Domnul Sfetcu, inspector din București).

Pădurea, era pentru noi, un loc minunat de refugiu, de cunoaștere, de Sărbători, căci, formam o familie.

Teiul ne găzduia sub coroana lui înmiresmată.

Ca educator (supraveghetor la temele de după-amiază), ca profesor-logoped de Corectarea defectelor de vorbire, ca profesor de Limba română, am reușit să mă familiarizez cu particularitățile copiilor care aveau nevoie de multă afecțiune și care erau veniți din toată țara (Timișoara, Caraș, Predeal, Maramureș, București).

De elevul Ghiorghian, din București, mă leagă cea mai tristă amintire, din viața mea care, nu m-a ocolit. În Duminica Floriilor, 1971, eram de serviciu pe școală, s-a urcat într-un copac, acum îl puteți vedea lângă Troița din curtea Grădinii Botanice, s-a dezechilibrat, suferind de epilepsie, a căzut, și cu toate eforturile medicilor, nu a putut fi salvat. El avea 15 ani, eu 21 ... . Îi mulțumesc și pe această cale Familiei, care a-nțeles, cu adevărat starea de sănătate a copilului și mie mi-au apreciat calitatea, puterea de stăpânire și suferința prin care am trecut, alături de dumnealor.

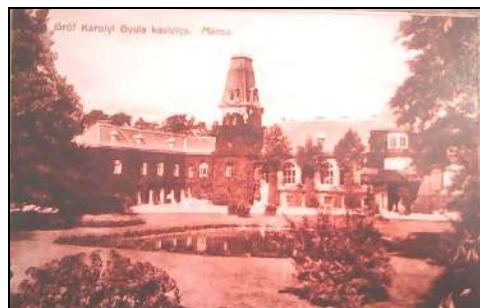
Castelul grofului Károly Gyula (colecția Puiu Emilian Valea, Arad)

Blazonul familiei Karolyi, din ceramică, situat pe peretele de la intrarea dinspre curtea principală a castelului(foto. Mircea Boran, martie, 2015)

Castelul grofului Károly Gyula (colecția Puiu Emilian Valea, Arad)

Castelul grofului Károly Gyula, grajdurile pentru animale (colecția Puiu Emilian Valea, Arad)

Ștrandul din incinta castelului grofului Károly Gyula (colecția Puiu Emilian Valea, Arad)

***

Adam Iancu, medic și proprietar al Castelului, 1937-1946.

Fost naș de cununie al fam. preot Terentie Mihiț, a locuit în Curtici, str. principală, azi Revoluției, la nr. 37 iar pe perioada verii a locuit la Macea, Castel.

În calitate de medic, a lecut sătenii dar a făcut și acte caritabile, a găzduit familiile de refugiați, învățători, Victor Văleanu, Mihai Frimu, col.Valerian Șandor.

Acesta, a venit din Oarda de Sus și îl cunoaște pe front pe dr.Iancu.Col.Șandor purta titlul nobiliar de Vist (*vezi Lista cu Nume nobiliare*) și a ocupat diferite slujbe în Arad, fiind Comandant al Cercului de Recrutare, locuind pe Malul Mureșului iar după ce i-a fost oferită locuința în comună, a fost casier la GAC. Este înmormântat în Cimitirul Catolic din Macea.

(Acest material a fost preluat din lucrarea *Parcul și Castelul de la Macea* – Dimitrie Grama, 2012

O altă dovadă a Culturii imateriale din Grădina Botanică este Stejarul.

Cu o vârstă de peste două sute de ani, stă neclintit acum aproape de Bustul Pavel Covaci și de cincisprezece ani, din 2003, datorită faptului că nu grăiește dar mărturisește prin ani a fost numit Stejarul Marii Uniri.

Stejarul Unirii

***

Nu se cunosc date privind începearea lucrărilor de realizare a parcului.

Se pare că încercări au existat prin 1724 odată cu construirea la Macea a unui conac cu reședință nobiliară prin Mihai Csernovics. Petru Csernovics începe în 1820 construirea unui castel aproape de conac, perioadă care se a întinde pe un sfert de veac. Prezența unor specii legate de existența ecosistemelor forestiere presupune faptul că parcul s-a dezvoltat dintr-o pădure naturală.

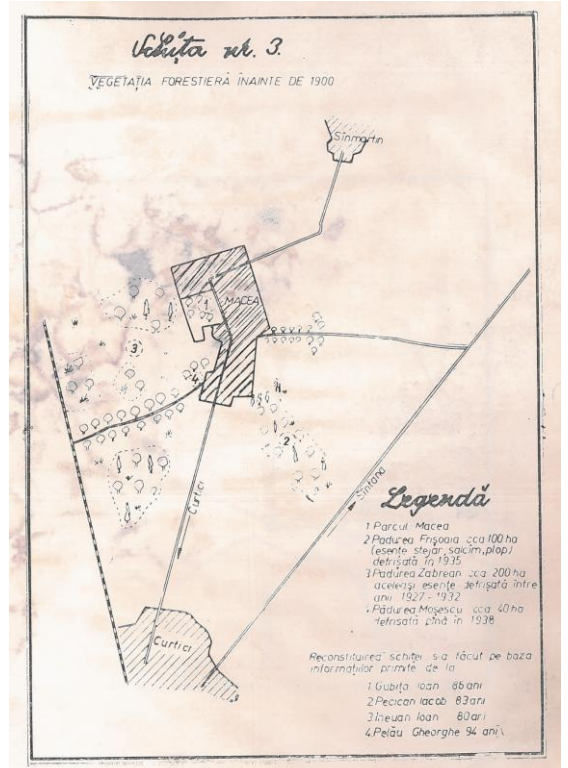
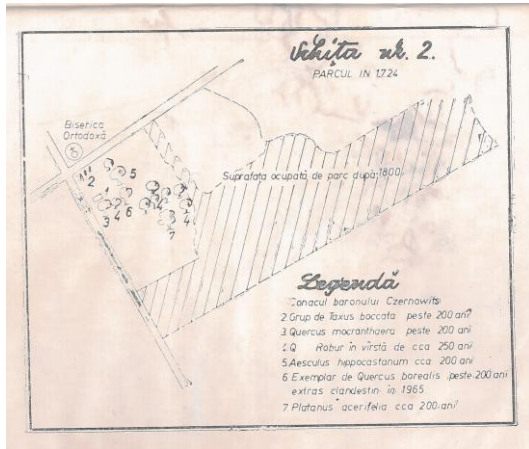
Sunt doveditoare exemplarele de arbori monumentali cu o vârstă seculară, cum ar fi și exemplarele de Ginkgo biloba, Arborele pagodelor, care au fost aduse prin 1845 de Petru Csernovics alături de platani și castani, unele existând și azi în parc.

***

În perioada 1854-1856 moșierul Petru Csernovits din Macea (cumnatul lui Janos Damnianich, prin căsătorie cu Emilia Csernovits), a închiriat Casa Hirschl transformând-o în teatru maghiar. Consiliul local a fost de acord doar dacă

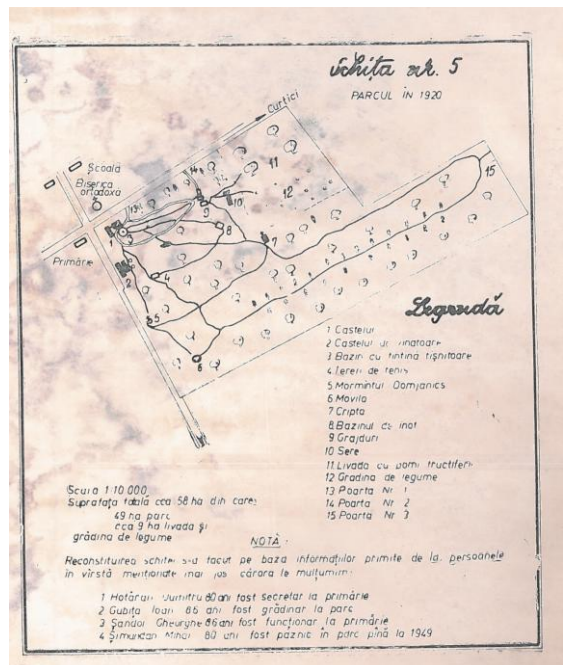
spectacolele se desfășurau în limba germană, însă acest lucru nu a fost respectat, teatrul transformându-se în centru de rezistență a revoltei maghiare. Csernovits a suportat în întregime costul reparațiilor și a transformărilor sălii de spectacol. (Colectiv, Aradul între Banat și Partium. Viața teatrală arădeană, Arad, 2018, p.30)

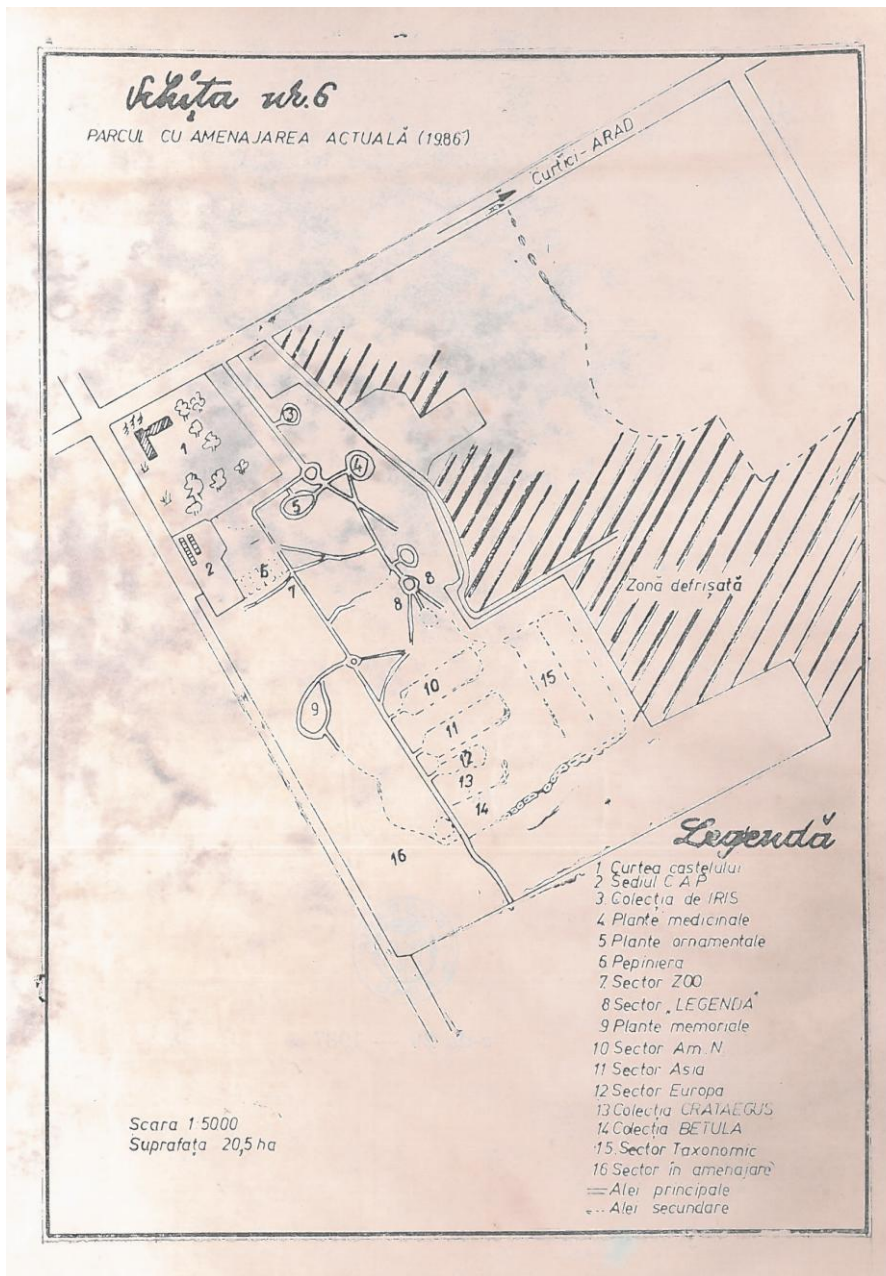

***

Grădina Botanică s-a dezvoltat din Parcul și îndrumare științifică, devenind un obiectiv cultural, științific și didactic de larg interes iar Baza de semințe dendrologice și Catalogul de Specialitate cu fișe și date de o mare însemnătate, îi conferă statutul de bază științifică de mare rang.

Delimitarea spațiilor, diversitatea unităților taxonomice, vârsta și dendrologic, 1968, supr. de 20, 5 ha. Anul 1990 va însemna o nouă etapă de coordonare dimensiunea arborilor ocrotiți, ecosistemele, alpinariumul sau alte amenajări fac din Grădina Botanică un lc de agrement și studiu încântător.

Obs. Șchițele 2, 3, 5, 6 privind evoluția și amenajarea parcului au fost preluate din vol. *Parcul Dendrologic Macea*, autor Pavel Covaci, Horia Truță, Aurel Ardelean, Arad 1987

Primul Oraș al copiilor din Romania

Castel: Macea 731, proprietar Iancu Adam, cu domiciliul în Curtici (1940)

În 1948, Uniunea Populară maghiară, a solicitat prefecturii, atribuirea clădirii lui dr. Adam Iancu (castelul), pentru a fi folosită ca școală maghiară, locuință pentru învățător și casă de cultură. De asemenea se propunea ca în cripta grădinii să se amenajeze o capelă catolică. Cererea este respinsă, motivându-se că în dreptul criptei se va deschide o stradă în Macea.

Primul oraș al copiilor din RPR, a fost înființat la Macea, în castelul contelui Karolyi. Pentru aceasta, în septembrie 1948, a fost constituită o comisie, alcătuită din Petru Belle, Prefectul Județului Arad – președinte, dr. Wisel Adalbert și Octavian Păcuraru. Așezământul era destinat adăpostirii a 100 copii vagabonzi din județele Arad și Timișoara, fiind încredințat pentru conducere, prof. Olaru. (Patriotul 12 sept 1948). La lucrările de amenajare, au participat prin muncă patriotică și membri Sindicatului CFR Arad, cu intenția ca Orașul Copiilor (I) camere; 56 jug. teren) să ajungă la o capacitate de 1000 persoane

La 22 oct. 1948, castelul, rechiziționat de Ministerul de Interne, este propus, pentru a fi folosit ca azil pentru copiii fără părinți numit Orașul Copiilor administrat de Sindicatul sanitar al județului Arad, în scopul realizării unui așezământ pentru reeducarea copiilor părăsiți și vagabonzi. Castelul propriu zis, avea 48 de încăperi din care 15 erau ocupate de Plutonul de grăniceri Călare Macea, 33 fiind libere. Într-o clădire atașată, locuia fam. înv. Moscaliuc Iordache – 5 pers.

Mai existau: Castelul de vânătoare, cu 18 încăperi libere (în 2 încăperi locuiau 2 femei sărace), 1 grajd pentru caii grănicerilor, 1 seră cu flori, 1 clădire ocupată de postul de jandarmi Macea.

Prefectul susține propunerea.

Sursa: Arhivele Naționale Arad (AN Fond Prefect. Jud. Arad, D. 125/1948 fila 4)

Ipostaze ale Castelului din Macea

În 22 octombrie 1948, Castelul din Macea, aflat în proprietatea lui dr. Adam Iancu din Curtici dar rechiziționat de Ministerul de Interne, a fost propus să fie folosit ca azil pentru copiii fără părinți numit Orașul Copiilor. La inițiativa unei Comisii conduse de Petre Belle, prefectul județului Arad, sprijinit de dr. Wiesel Adalbert și Octavian Păcurariu colonia a fost dată în administrarea Sindicatului Sanitar al Județului Arad. Dificultățile creării noii instituții, sunt înfățișate sub forma unei informări prezentate organelor ierarhice de personajul principal I. Stamatoiu. Asemănarea cu unele persoane și situații din Macea nu este întâmplătoare.

Raportul lui I. Stamatoiu, intendent – magazioner la

Centrul de reeducare Orașul Copiilor, Macea

(octombrie 1948 – ianuarie 1949).

În 20 octombrie 1948, m-am deplasat la Macea fiind numit de prefectul Petre Belle, intendent - magazioner la Centrul de Educare Orașul Copiilor. Ajuns la fața locului, respectiv la Castelul proprietatea dr. Iancu Adam, de curând rechiziționat de Ministerul de Interne, am constatat că o parte din imobil era ocupat de un pluton de grăniceri călări, iar situația generală prezenta un aspect de pustietate, curtea neîngrijită, plină de gunoaie, plină de

tufișuri și buruieni, camerele murdare, în care păianjeni de lungimi serioase se agățau de toate colțurile, unde ferestrele în majoritate deteriorate aveau geamurile sparte, deci în mare parte nu putea fi locuit. În niciuna din cele 33 odăi libere nu se găsea sobă, mânere la uși care de fapt lipseau, lucru care făcea ca înființarea azilului de copii fără părinți să meargă greu. Situația nu era mai bună nici în aripa unde locuia familia învățătorului Iordache Moscaliuc, refugiată din Basarabia, nici în vechiul pavilion de vânătoare unde s-au adăpostit două văduve de război și postul de jandarmi. Aceasta deși în ședința Comitetului de inițiativă s-a stabilit ca funcționarea Așezământului de reeducare și adăpostire a copiilor părăsiți să înceapă la 7 noiembrie (1948), prin aducerea pentru început a Coloniei de la Școala de copii săraci din Călugăreni, adăpostiți provizoriu la Mănăstirea Hodoș- Bodrog. Se organiza astfel la Macea, primul Oraș al Copiilor din Republica Populară Română, menit să adopostească și să educe în spirit nou, peste o mie de copii vagabonzi adunați din Crișana și Banat.

Drept urmare, pentru început am luat legătura cu starețul mănăstirii Hodoș-Bodrog și am constatat că din toate punctele de vedere situația copiilor, în număr de 44, toți băieți, era cât se poate de mizerabilă, îmbrăcați în zdrențe și desculți, cu cazarmament insuficient și infecțios, plini de păduchi și râie, hrăniți prost și în regim călugăresc cu posturi multe și rugăciuni.

Din lipsa aprobărilor și a cuprinderii bugetare, acțiunea a fost întârziată, așa că abea la 6 noiembrie am primit mașini de la RIMA și IRMA pentru a începe transportul inventarului și al copiilor de la Bodrog la Macea. Datorită timpului nefavorabil și al drumului desfundat de țară, mașinile s-au împotmolit, așa că a trebuit să le împingem prin noroi. Oprind în Arad, am luat de la Centrul de Ocrotire a Copiilor, 25 costume - haine de iarnă, 45 cămăși, ștergare, o parte de cazarmament, 2 kg săpun, o pungă cu sodă și un bidon de trei litri cu petrol. În Gara CFR pe jumătate ruinată de război, la intervenția primarului Ioan Pălincaș, copiii au fost deparazitați prin prăfuire cu DDT și îmbăiați, timp în care la Macea au fost trimise opt sobe din fier primite de la Așezământul de Oarbe împreună cu 2000 kg lemne de foc și câteva burlane. Ultimul transport al copiilor a avut loc în seara zilei respective după ora 20. Odată ajunși, ne-am găsit în fața situației de a-i culca pe jos, pe un așternut de paie, la lumânare și cu doar 14 pături din lână. Aspectul sinistru al castelului a semănat teamă și panică, mai ales că din pădure, se auzeau strigătele sinistre ale păsărilor de noapte, copiii crezând că au fost aduși la o închisoare într-un cimitir.

A doua zi, deși am vorbit cu primarul, am întâmpinat mari greutăți în aprovizionarea cu alimente deoarece sătenii, necunoscând adevărata menire a instituției nu au vrut să ne vândă nimic, zicând că nu au nevoie în comună de școală de corecție și copii vagabonzi adunați de pe străzile Aradului. Cu mare greutate am putut cumpăra de la cooperativă doar șapte litri de lapte și alte alimente de strictă necesitate, situație pe care o întâmpinăm și astăzi.

În 9 noiembrie după multe insistențe susținute cu tact și dinamism, am obținut de la Căminul Copiilor Greci de pe strada Eminescu din Arad, sub formă de împrumut, 25 de paturi din fier, pe care le-am transportat tot cu ajutorul primăriei municipiului. Acestea erau defectuoase, fără saltele și albituri, așa că la început s-a dormit pe scândura goală.

Pentru transportul lemnelor rămase la Călugăreni, primăria din Zădăreni, m-a ajutat mobilizând căruțe și oameni pentru a le duce la gară și încărcă vagonul tras pe o linie moartă. Acesta însă, nu se știe pe unde s-a împotmolit, așa că a făcut 4 zile până la Curtici, unde însă, la gară s-au prezentat doar patru căruțe din Macea. Personal am descărcat pe rampă o jumătate de vagon și am rămas acolo toată noaptea să le păzesc. A doua zi dimineața, pe ploaie, m-am deplasat la Macea, unde, am discutat cu tov. Dobreșin Gheorghe, secretarul organizației PMR și la primărie, iar după îndelungate rugăminți, au mai venit

câteva căruțe. Era un timp cu ploaie rece și începuse să ningă, așa cum îi mai rău, iar oamenii erau împotriva mea și a instituției noastre, așa că transportul și adăpostirea lemnelor a durat două zile.

Deoarece copiii erau plini de râie scărpinându-se zi și noapte până la sânge, am luat legătura cu dr. Fănățean, medicul circumscripției sanitare din Macea, dar lipsa apei care trebuia cărată cu gălețile din curte a făcut ca tratamentele să decurgă foarte greu. Dimineața nu se pot spăla decât la acea fântână și fiindcă suntem deja în iarnă, ne putem închipui cum se face acest lucru. De curățenia mâinilor înainte de a merge la masă nici nu poate fi vorba, iar baia la picioare încă e imposibil de făcut și de aceea e atâta râie. Pe grupe mici i-am deplasat pe jos la moară, unde se află un mic bazin ce poate fi folosit individual pentru scaldă însă doar atunci când funcționează instalațiile de măcinat. Făcându-le un control mai amănunțit medicul a descoperit că cei mai mulți, din cauza proastei nutriții și neodihnei sunt debili, anemici și limfatici. Deși din lipsă de termometru nu li s-a putut măsura temperatura, toți erau suspecți de tuberculoză, doctorul recomandându-le untură de pește și băi de soare. Câțiva aveau conjunctivită, infiltrații pulmonare, icter și oreion, patru dintre ei fiind izolați și trimiși la Spitalul de Copii din Arad. Pentru a avea o situație clară și a preîntâmpina o epidemie de boli sociale, am cerut eprubete în care să fie colectat sânge pentru analiză de la personal și copii, descoperind cu acest prilej două cazuri de lues (sifilis) congenital.

Având bucatar, lista de mâncare a fost prevăzută astfel: dimineața lapte sau ceai, la prânz două feluri, iar seara un fel de mâncare. Carnea a intrat în meniu de trei ori pe săptămână, aprovizionându-ne fie de la cooperativă fie din cei patru porci tăiați de noi. Am mai primit de la Oficiul de Ocrotire din Arad: untură de pește, lapte condensat, cârnați vienezi, zahăr și diferite conserve pentru a le da un supliment la ora 10 și 16. Mai rău e faptul că nu sunt locuri la mese, așa că unii trebuie să mănânce în picioare. Mulți din ei neavând tacâmuri, sunt puși în situația să aștepte până înfulecă vecinul pentru a a-i lua lingura, folosind-o imediat, așa nespălată. Neavând decât o mică mașină de gătit, mâncarea de la prânz se pregătește în două serii, adică se fierbea primul fel, după care se pune la foc cel de al doilea, lucru care prodecea de multe ori întârzieri în program.

Cu toate că hrana este îndestulătoare, în mintea majorității copiilor mai persistă concepțiile lor vechi, idei ale vagabondajului dinainte, că ei nu se satură niciodată oricât ar mânca. De aceea a trebuit să duc o permanentă muncă de lămurire, întocmai ca un părinte, arătându-le că rația este suficientă iar o supraalimentație este dăunătoare sănătății.

Având asigurat cât de cât adăpostul și hrana, în zilele următoare am căutat modalități să-i echipez pe acești copii oropsiți, cărora le lipsea mai ales încălțăminte, așa că fiind desculți nu puteau merge la școală. Deoarece intervențiile la Direcția economică județeană nu au avut rezultate favorabile, m-am adresat telegrafic Ministerului Muncii, solicitând aprobarea deblocării unui stoc de materiale raționalizate, care nu se dădeau decât cu repartiție. Drept urmare după câteva zile, la 1 decembrie a sosit la Macea o inspectoare de la Direcția Asistenței Sociale, care a vizitat și inspectat instituția noastră din toate punctele de vedere, a făcut și un amplu referat dar fără nici un rezultat. După alte memorii, mi s-a aprobat ca din fondurile existente să cumpăr de la Cooperativa din Curtici 25 perechi de sandale din cauciuc. De asemenea neavând deloc ciorapi, dar fiind în posesia a 4,8 kg lână recoltată de la oile Școlii din Călugăreni, am intervenit pentru prelucrarea acestora și confecționarea a 35 perechi de ciorapi la Așezământul de Oarbe din Arad, pentru care mi s-a făcut o reducere de 50% din cost.

După solicitări îndelungate, în 6 decembrie, primind delegație de la Comitetul de Inițiativă, m-am deplasat la București, pentru a face demersurile necesare bugetării

instituției, unde m-am izbit de multiple forme birocratice ajungând până la Secretarul General al Asistenței dr. Cinca. Deși eram cu aprobarea acestuia în mână, nimeni nu m-a ăgat în seamă și nu mi-a dat nimic din îmbrăcămintea cerută, așa că văzându-mă dezarmat complet, am recurs la expresii care lasă de dorit și nu fac cinste unui membru de partid, dar cu efect imediat, fiindcă am obținut 28 perechi de bocanci, tot atâtea paltoane și costume de haine, alături de 195 m pânză numită americană pentru lenjerie, care era marfă raționalizată.

Una din problemele cele mai serioase, pentru îndeplinirea căreia a fost creată instituția a fost educația copiilor din toate punctele de vedere. Sunt conștient că am răspunderea unor copii de diferite vârste cu fel de fel de apucături rele, lipsiți de educație, unii fiind chiar agresivi, având la activ fraude serioase, pentru care au fost și condamnați. Toți au experiența tristă a vagabondajului fiind suspicioși, bătauși, mincinoși, obișnuiți cu cerșetoria, fumatul, lipsa de încredere și o mulțime de altele pe care nu le pot memora, practicându-le încă din primele zile de la sosirea lor la Macea. Unii au început să cerșească prin sat ca niște culduși, încercând să-și vândă creioanele, gumele și caietele școlare chiar și hainele noi primite de la stat. Mergând prin sat ațâță câinii pe la garduri, îi hârâie, aruncă cu pietre după păsările de curte și zgârâie cu obiecte ascuțite fațadele caselor, râzând sau răspunzând obraznic și înjurături la ocara sătenilor. Încercând să vorbești cu ei, să ceri unele explicații, se sperie și se retrag crezând că vor fi bătuți, nu răspund la întrebări, motivând cu vorbele că nu eu am fost. Cei mai mici, le știu de frică celor mari, privind în jur cu neliniște chiar groază. Nu toți știu vorbi românește, așa că te poți înțelege cu ei foarte greu. Mergându-le faima de copii răi, colegii din comună au fost opriți de părinți să stea cu ei în aceeași bancă la școală și nici măcar să vorbească împreună de parcă ar fi fost ciumați.

În primul rând am discutat cu pedagogul școlii, un tânăr dintr-o familie săracă originar din Chesinț absolvent al Liceului Zootehnic, dar care dovedește mult calm, fiind permanent în mijlocul copiilor, de la orele 6 dimineața până la culcare. Împreună cu el am procedat la selecționarea elementelor pozitive, care au fost scoși în fața tuturor și dați ca exemplu de tineri ce promit a fi folositori societății noastre. Pentru a-i obișnui cu formele de conducere actuală, adică aplicarea centralismului democratic i-am împărțit pe grupe instruindu-i cum să-și aleagă șefii, care vor fi judecați și schimbați imediat, dacă cad în greșală. Conform directivelor primite verbal am căutat să-i antrenez la diferite activități practice ușoare, ca de pildă curățirea parcului, împletirea din pănuși de porumb a ștergătoarelor de picioare, inspirându-le în felul acesta dragoste pentru muncă. În același timp am ținut ședințe educative și ideologice arătându-le, pe înțelesul lor, mărețele realizări ale Guvernului de Democrație Populară precum și cuceririle clasei muncitoare conduse de Partid, care acum le poartă de grijă. Nici o zi importantă din mișcarea muncitorească nu ne-a scăpat din vedere fiind politizată pe înțelesul lor. În aceeași ordine de idei, am înființat Gazeta de perete, Viitorul nostru, explicându-le importanța ei, ajungând până acolo ca în numărul din februarie să fie afișat un minunat articol, scris cu pasiune de elevul Pavel Derji din clasa a VI-a din care reiese spiritul revoluționar născut în sufletul lui după sosirea la Macea.

În atenția mea a stat și educația personalului de servgiciu alcătuit din trei bărbați și o femeie, care deși nu erau membri de partid, s-a dovedit corect, conștiincios, cinstit, e drept cu mici abateri, dar care s-au putut remedia pe parcurs printr-o critică justă și constructivă. Pentru a-i cunoaște și a mă convinge de cinstea lor, la început le-am întins diferite curse, conștient fiind că cea mai mică neregulă atrage răspunderea mea în fața partidului care m-a investit cu această funcție. Încă din primele zile am dus muncă de lămurire despre necesitatea muncii de la 6 dimineața până la miezul nopții, fără a avea pretenții la plata orelor suplimentare. Elanul a mai scăzut și s-au demoralizat când au aflat că situația

încadrărilor este nesigură drept pentru care nu au primit nici un salariu până în prezent. Deși le-am explicat că situația fiind în curs de soluționare, munca mea de lămurire nu mai are același efect și chiar mă bucur că nu au părăsit serviciul. Din diferite motive, dar mai ales fiind mult plecat din unitate, am avut slăbiciunea de a neglija citirea cu întreg personalul a ziarului Scânteia și Patriotul considerând că ridicarea nivelului ideologic rămâne o sarcină fundamentală a noastră.

În încheiere, mă angajez să-mi elimin lipsurile, să fiu mai vigilent, iar ca și conducător de unitate, conștient de sarcinile ce-mi revin să nu dau dovadă de slăbiciune în munca mea. Voi ține permanent legătura cu organizația de plasă a PMR, eliminând starea nervoasă ce mă cuprinde și o manifest uneori, pentru a nu comite greșeli în dauna serviciului și a partidului.

Luptăm pentru pace

Tăiască Republica Populară Română

Trăiască Partidul Muncitoresc Român conducătorul încercat și înțelept al clasei muncitoare

Macea, 30 ianuarie 1949,

I. Stamatoiu

Intendent – magazioner

Centrul de reeducare Orașul Copiilor, Macea

(Sursa: Prof. Horia Truță)

COORDONATE ISTORICE

Ipoteze și argumente privind atestarea documentară

Localitatea Macea a fost atestată documentar în 1380.

Istoricul Dimitrie Stoi admite că Macea ar fi fost o cetate ilirică. Aduce în acest sens următoarele argumente:

1. Între 1301-1437, pe malul Columbara exista Palanca Macia, în Banatul Macio (cf. *Atlas istoric*, p. 111).
2. În 1439, Cetatea își avea reședința la Machaszek (cf. Al. Roz și K. Geza, p. 151).
3. Între 1442-1444 – Maróthy László a fost ban de Macso (cf. M. Sandor, vol. II, p. 153). Familia Maróthy a participat, între 1395-1396 la luptele din Peninsula Balcanică (cf. M. Sandor, p. 276).
4. Între 1446-1526 s-a format Comitatul Zărand, Arad, Cenad (cf. *Atlas istoric*, p. 115).
5. În concluzie, Macea a fost o cetate ilirică, peste care au năvălit turcii¹¹.

***

Situată la o distanță egală de Arad și Gyula, Ungaria, comuna dintre Mureș și Crișul Alb a fost inclusă după invazia otomană, Mohacs, 1526, în Sandgeacul Zărand, iar după Pacea din Karlovits, 1699 și Pasarovits, 1718, ținuturile trec în stăpânirea Vienei. Proprietarii moșiei Macea au fost, iată, câțiva pe care îi consemnăm-1458-1479, Keczer Ștefan, 1479-1480, Vereș Andrei, 1480-1481, Czeczey Matei, 1481-1528, Doczi Emeric ș.a, 1528-1561, Pecsény Ștefan, 1561-1569, Racz, Balassa Balint, Balassa Ana, fiul ș.a, 1569-1715, date incerte, dar probabil fam. Balassa, iar din 1715

proprietar devine Edelspacher Sigismund care o va înstrăina prin vânzare în 1724 lui Mihai Csernovics și fiul său, Ioan. Aceștia o vor stăpâni până în 1862. Blazonul va fi primit de Mihai și fiul în 1720 (cf. Gheorghe Crețu, *Castelul Macea Arad*, 2009, pag. 6).

Coordonate arheologice

Situl a fost localizat la 2,20 km est-sud-est de localitatea Macea, în zona *Topila*, pe drumul care duce la ferma zootehnică și la 100 m sud de grajdurile de lângă gropile pentru extracție a lutului. Fragmente ceramice au putut fi culese de pe o suprafață întinsă, 450 m, pe axul nord-sud și 550 m, pe axul est-vest¹².

Topila, obiectiv arheologic ce a fost deseori victima colecționarilor și împătimiților locali ai arheologiei, aici, unde a fost descoperit un lot de artefacte, în urma unor cercetări de teren efectuate în aprilie 2009, de către Victor Sava, Florin Mărginean și George Pascu Hurezan, de la Complexul Muzeal Arad.

Aici au fost găsite fragmente de ceramică de pe o suprafață de 450 m pe axul N-S și 550 m pe axul E-V.

Este de remarcat faptul că situl Topila a făcut subiectul altor cercetări arheologice încă din 1971 prin studiul lui Eugen Comșa, apoi, în 1976 Petre Roman publică un mic articol, iar în 1978, când apare volumul *Aradul, permanență în istoria patriei*, localitatea Macea este pomenită în contextul descoperirilor aparținând Culturii Baden. Repertoriul arheologic face referire la descoperirea mai multor artefacte ce aparțin culturii neolitice Tisa, dar și unele ce pot fi atribuite Culturii Baden.

¹¹ Pentru detalii vezi: Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I, 1967, p. 372.

¹² Detalii la Victor Sava, „Descoperiri Neolitice și de Epoca Bronzului la Macea „Topila” (Județul Arad)”, în *Crisia (Oradea)*, nr. XXXIX, 2009, pp. 17-40.

Avem să consemnăm strădaniile de documentare găsite în manuscris ale fostului arheolog *Egon Dörner* (1955), decedat în Germania, precum și un Caiet de Patrimoniu al muzeografului arădean, *Nicolae Kiss*, din 1978, în inventar fiind trei topoare care ar proveni de la Topila de prin anul 1947. Aceste ultime documente, se află în arhiva Secției de Istorie Veche a Complexului Muzeal Arad.

Nu putem omite o cercetare pentru a fi încredințată Muzeului din Sf. Gheorghe de către un grup de amatori din Kissiratos, Dorobanți, în anul 1955, fără știrea muzeului arădean, rezultând un pachet de treisprezece piese.

Mai târziu, în 1956 *Kovacs Ferencz* donează o parte din artefactele descoperite, iar în 1966 se descoperă o daltă de către un elev. Un alt colecționar, *Nicolae Kugelmann* donează câteva artefacte muzeului, ca urma-

re a unor cercetări de prin 1973, pe cutia cu ele fiind inscripționat Topila, 15 august 1973.

Cercetările din 2009 scot la iveală artefacte interesante, fragmente de figuri umane, animaliere sau picioare de altare ori opaițe, picioare de vase ș.a.

O concluzie despre situl de la Topila este că studiul efectuat de *P. Roman* este eronat dar, după cercetarea din 2009, rezultă că situl este unul multistratificat, iar ca orizonturi cronologice, avem unul ce aparține Neoliticului și un altul, Epocii Bronzului. Se pare că situl preistoric a fost suprapus de o necropolă a cărei datare este incertă și de o slabă locuire de sec. XI-XIII d. Hr. Oasele umane și vârfurile de săgeți din fier, unul fiind în colecția muzeului, găsite de un muncitor în 1955, ar putea duce la concluzia că necropola ar fi putut să aparțină Evului Mediu timpuriu.

Vechi sigilii

Stema comunei Macea

Tiparul sigilar¹³ al comunei Macea este făurit din alamă, are o formă oval-verticală cu dimensiunile 25 mm x 20 mm. În câmpul sigilar s-au reprezentat pe o terasă cu vegetație un arbore, iar în dreapta acestuia un brăzdar de plug și un cuțit. Deasupra acestor elemente s-a gravat: 1865, anul confecționării tiparului sigilar. Legenda s-a scris cu litere majuscule în limba română: SIGILULU COMUNEI MACEA. Elementele incluse în emblemă semnifică ocupația de bază a măcenilor – agricultura, lucratul pământului, iar arborele (exotic?), probabil simbolizează Parcul dendrologic, devenit azi Grădina Botanică Universitară, obiectiv de patrimoniu, dar și unul de interes științific și cultural.

Tiparul sigilar al comunei Macea

¹³ *Augustin Mureșan, Ioan Popovici, Sigilii sătești și comunale din comitatul Arad și împrejurimi (secolele XVII-XIX), Arad, Edit. Gutenberg Univers, 2009, p. 86, fig. 111.*

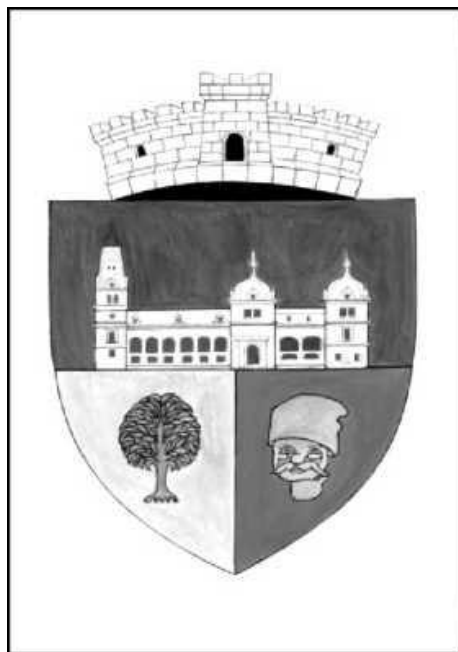
Stema comunei Macea

Descrierea Stemei:

Stema comunei Macea¹⁴ se compune dintr-un scut triunghiular cu marginile rotunjite, tăiat, în partea inferioară, despicat. În partea superioară, în câmp albastru se află o construcție monumentală, de argint, privită din față, cu o poartă de intrare și ferestre, acoperiș în două ape, trei turnuri, dintre care cel din dreapta mai înalt, cu vârful retezat. În partea inferioară, în dextra, în câmp de aur se află un arbore ornamental, verde. În partea inferioară, în senestra, în câmp roșu, capul unui personaj cu mustață purtând cușmă și cu mâna sub bărbie, totul de aur. Scutul este timbrat de o coroană murală de argint cu un turn crenelat.

Semnificațiile elementelor însumate:

Construcția face referire la Castelul familiei Cernovici, datând din secolul al XVIII-lea. Arborele dezrădăcinat preluat din sigiliul localității, semnifică *Grădina Botanică* din localitate. Capul personajului cu căciulă reprezintă starea de spirit glumeață și veselă care amintește de *Festivalul național de satiră și umor*, unic în țară cunoscut sub numele de „Gura Satului” de la Macea. Coroana murală cu un turn crenelat semnifică faptul că localitatea are rangul de comună.

Stema comunei Macea (Proiect)

Sigiliul Primăriei comunei rurale Macea, județul Arad

Cf. Vertan Maria, *Colecția de matrice sigilare a Muzeului Banatului, Catalog, Ediția a- II a adăugită*, Editura Marineasa, Timișoara 2008.

Material primit prin bunăvoința domnului prof. dr. Augustin Mureșan

¹⁴ Această variantă a stemei comunei Macea (care nu a fost încă depusă de autoritățile locale la Comisia Județeană de analiză a stemelor de localități) a fost concepută și descrisă de dr. Augustin Mureșan de la Complexul Muzeal Arad, expert în heraldică și realizată de prof. Lucian Cociuba, artist plastic.

Invazia otomană nu a ocolit comuna nici satul Kutaş, azi toponim, la vest, care au fost luate între 1522-1558 în stăpânire, cât și Sânmartinul, Syentkiraly și au devenit Nahie. În acest răstimp, este posibil ca unii moșieri din Cetatea de la Gyula, Magosz Gaspar sau Janos Liszty să fi avut intenția de a poseda localitatea Macsalaka, adică satul Macea.

În Epoca Medievală făcea parte din teritoriul fostului Comitat al Zărandului, între cetățile Arad și Gyula.

Din anul 1609, moșiile Macea și Kutaş vor deveni proprietăți ale familiilor Ballassa, respectiv Paczod. Turcii părăsesc localitatea în 1685.

Sigismund Edelspacher (născut în 1681), nobil al Imperiului german, recunoscut în Ungaria la 1715, ajunge, prin cumpărare, să stăpânească localitățile: Şimand, Lökösháza, Ribicze, Novoszello, Tövisegyháza, Macea, Kakucs, Ghioroc, Pil și Dömbegyháza¹⁵.

La puțină vreme, în 1724 satul va fi vândut lui Mihai Cernovici (Csernovics, Cernoievici) și fiului său Ioan. Familia Cernovici, sârbi ortodocși, înnobilită la 1720, cumpără Şimandul și Macea și pusele Ujfalu și Tövisegyház. Astfel, vatra satului, se mută înspre vest, tocmai pe actualul loc. În anii 1781-1782 s-au vândut prin licitație publică 56 domenii din zona Banatului, printre care și Macea. Astfel, familia sârbească Cernovici a ajuns în rândurile nobilimii maghiare¹⁶.

Nobilul Mihai Cernovici începe amenajarea conacului, care va deveni Reședință nobiliară. Astfel, în 1820 se începe construirea castelului, în vecinătatea conacului, iar

pe peretele din vest al aripii de sud s-a aplicat blazonul nobiliar al familiei, confecționat din ceramică arsă. Tot din această perioadă (probabil) datează și cele mai vechi plante exotice și ornamentale din parcul din jurul castelului, ceea ce ne duce cu gândul la arborele (exotic) din Tiparul sigilar datat 1865.

Membrii familiei devin parte din elita nobiliară din zona Aradului. Astfel, pe lista deputaților pentru Congresul Național de la Timișoara din 1790 apar „domni pământeni neuniți” Lazăr Cernoievici și Ioan Cernoievici din Macea¹⁷.

Petru Cernovici, coloniza, la est, prin 1843, la Topilă, Ujfalu, grădinari care să cultive tutun, aproximativ un număr de 170, pe care îi va muta în Pusta Zimandului, prin 1850. În paralel, la vest, Pusta Kutaş cu circa 110 locuitori, devine Nagy Kutaş.

Același Petru Cernovici, mare iubitor de teatru, a sprijinit mai ales trupele de origine maghiară. La castelul de la Macea „aducea trupe de comedienți sau teatru, care dădeau spectacol în sala mare, unde era și o scenă, care s-a păstrat până prin 1960”¹⁸.

În anul 1848 țărani se răscoală împotriva pământurilor alodiale, dar și pentru îndepărtarea vechilor autorități și instalarea de notari noi, printre multe localități, și la Macea¹⁹. Ca să scape de furia răsculaților, majoritatea funcționarilor comitatensi din Arad se refugiază pe domeniul comitelui Cernovici Peter din Macea. Tot aici ajung preoții ortodocși din Bruznic și Șiștarovăț²⁰.

¹⁷ I. D. Suci, Radu Constantinescu, *Documente privitoare la Istoria Mitropoliei Banatului, vol. I, Timișoara, Edit. Mitropoliei Banatului, 1980, pp. 469-470.*

¹⁸ Gheorghe Crețu, *Castelul Macea – Micromonografie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2009, p. 30.*

¹⁹ Alexandru Roz, *Aradul – Cetatea Marii Uniri, Timișoara, edit. Mirton, 1993, p. 45.*

²⁰ I. D. Suci, *op. cit., p. 204.*

¹⁵ Gheorghe Ciuhandu, *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri. Cu un excurs istoric până la 1752 și însemnări istorice-politice ulterioare, ed. a II-a, Timișoara, Edit. Marineasa, 2005, p. 78, 79.*

¹⁶ I. D. Suci, *Revoluția de la 1848-1849 în Banat, București, Edit. Academiei, 1969, p. 28.*

Începând cu data de 31 decembrie 1852 „meseriașii, industriașii și căruțașii transportatori de mărfuri, în mod obligatoriu trebuiau prevăzuți cu pașapoarte”²¹. Pentru facilitarea controlului circulației persoanelor pașapoartele, cărțile de pribegie și documentele de călătorie au fost uniformizate. În același timp, jandarmii au primit ordin să cerceze identitatea persoanelor care călătoreau, arestând pe cei prinși fără documente legale. În anul 1853, jandarmii din Șimand au arestat 4 ciobani de pe raza comunei Macea pentru că nu aveau documente de călătorie.

După 1862, M. Csernovics înstrăinează moșia și parcul contelui maghiar Károly György de Nagy Károly și care va folosi castelul drept reședință de vară. Aici, între 1862-1886 (24 de ani), se vor efectua lucrări de amenajare a celei de-a doua aripi a castelului, urmând un model francez. În jurul anului 1900, cele 100 de holde de pădure au fost populate cu fazani și despărțite de parc, însă, între 1900-1902, când domeniul devine un tot unitar, se va angaja grădinarul Josef Prohaska, care își va îndrepta atenția spre amenajarea bazinului de înot, a terenului de tenis, precum și a rondourilor, a aleilor populate cu noi plante ornamentale. Iar proprietar va fi fiul lui Károly György, Iuliu Károly.

În perioada Războiului de Independență a Principatelor Unite (1877-1878), românii din părțile arădene au întreprins o serie de acțiuni în vederea ajutorării răniților și a familiilor soldaților. În acest sens s-au organizat colecte de bani și bunuri necesare în special îngrijirii medicale a răniților. Astfel de colecte s-au desfășurat în Șiclău, Arad, Curtici, Macea, Nădlac, Căpâlnaș, Vărădia, Lipova, Buteni, Comlăuș, Pecica, Pilu, Nădab, Nadăș, Pădureni²². Pentru ajutorarea soldaților răniți la Macea s-a

efectuat o colecție de obiecte: „domnișoara Ida Mladin din Macea 2 kgr. 69 dgr. scame, domnișoara Sofia Oprea din Macea 1 kgr, 5 dgr. scame, domnișoara Sidonia Oprea din Macea 96 dgr. scame.”²³ (cf.)

În anii 1887-1888, cu prilejul judecării generalului Traian Doda, românii din Arad și-au exprimat adeziunea la conținutul scrisorii adresate de general Președintelui Parlamentului de la Budapesta. Printre semnatarii declarației de adeziune se aflau dr. Vuia, Nicolae Oncu, A. Suci, Mircea V. Stănescu, Vasile Mangra, dar și reprezentanții comunelor Macea, Miniș și altele²⁴.

În 1897 are loc o răzvrătire a muncitorilor agricoli din zona „Cutaș” din hotarul comunei Macea²⁵.

La începutul secolului al XX-lea în zonă apar ideile socialiste. Sub influența acestora la Macea are loc o adunare de protest în anul 1903, participanții fiind nemulțumiți de condițiile de trai. Autoritățile de la Budapesta merg până acolo încât dau dispoziții să se ia măsuri pentru „înfrângerea mișcării socialiste”²⁶. Sub influența acestor idei, în vara anului 1903 în zona Aradului s-au manifestat „greve de seceriș” ale țăranilor. Autoritățile au dorit rezolvarea acestei crize prin angajarea de țărani din alte localități, dar s-au lovit de refuzul acestora și au recurs la arestări și trimiterea în închisoare. La Curtici 16 țărani au fost pedepsiți cu câte 20 de zile de închisoare. Și la Macea au fost arestați cei care nu doreau să plece la seceriș în localitățile unde se manifesta „greva”²⁷.

În aceeași perioadă, I. Kalinderu din București era interesat de zona Aradului și prin corespondența purtată cu Roman Ciorogariu, îi solicită acestuia să îi recomande

²³ *Familia (Oradea), anul XIII, 28 august/9 septembrie 1877, nr. 35, p. 419, appud Alexandru Roz, „Ecoul Războiului pentru Independență din 1877-1878, în părțile arădene”, în Ziridava (Arad), 1975, nr. V, p. 49.*

²⁴ *Ibidem, p. 31.*

²⁵ *Al. Roz, op. cit., p. 71.*

²⁶ *Ibidem, pp. 74-75.*

²⁷ *Vasile Popeangă, op. cit., p. 175-176.*

²¹ *Emil Arbonie, Călătoriile românilor. Realități transilvănene (1918-1948), Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2009, pp. 95-96.*

²² *Vasile Popeangă, Aradul, centru politic al luptei naționale din perioada dualismului (1867-1918), Timișoara, Edit. Facla, 1978, p. 116.*

țărani harnici și pricepuți în creșterea cailor și la cultivarea grădinilor, care să fie angajați pe domeniile Academiei Române. La recomandarea lui Roman Ciorogariu au fost angajați la București țărani din Pecica, Macea sau Nădlac²⁸.

În anul 1904 febra alegerilor parlamentare a cuprins pe românii din părțile arădene. Cu acest prilej românii au renunțat la pasivismul politic manifestat în ultimii ani și s-au mobilizat intens la toate nivelele, de la proeminentele figuri politice până la simplitii alegători. Pentru a eficientiza cât mai bine rezultatul final, membrii PNR și-au re-partizat activitatea politică pe localități. Astfel, de activitățile legate de adunări electorale și mobilizarea alegătorilor din Curtici și Macea s-a ocupat Sever Ispravnic²⁹. Din Macea a fost „secondat” de preotul Liviu Raț. Cu ocazia alegerilor parlamentare din anul 1904, în cercul electoral Pecica (din care făceau parte și localitățile Curtici și Macea) a candidat George Popa. În luna august a anului 1904 au avut loc întruniri cu alegătorii pentru a-l face cunoscut pe candidatul din Cercul Electoral, și anume, avocatul George Popa. În 21 august³⁰ a avut loc o întrunire la Curtici și în zilele următoare altă întrunire la Macea, în cadrul căroro Ioan Suci, Mihai Veliciu, C. Gurban și Sever Bocu au explicat celor participanți semnificația politică a acțiunilor din acel an. Candidatul român George Popa a obținut un număr de 429 voturi³¹.

În data de 15 mai 1906 contele Károly Gyula de Macea a fost instalat în funcția de comite suprem al Aradului³². Contele Károly Gyula a participat alături de alți oameni politici unguri la înființarea filialei Chișineu-Criș a partidului kossuthist, acțiune care se dorea să aducă șanse în plus de succes pe

plan local a partidului și candidaților săi, prin implicarea politică a localnicilor. Candidatura pentru Cercul electoral Chișineu-Criș a lui Lázár Zorand este lansată în 22 aprilie 1906 în prezența contelui Károly Gyula.

La alegerile parlamentare din anul 1906³³, în Cercul Electoral Pecica, din partea PNR a candidat avocatul Aurel Novac. Activitatea politică din teritoriu a beneficiat de sprijinul membrilor marcanți ai partidului, dar și de intelectualitatea locală, în special preoți și învățători. La Macea s-au implicat în activitatea politică preoții I. Petrilă și Liviu Raț și învățătorul George Iancu. La 13 aprilie 1906 la Pecica are loc o consfătuire în cadrul căreia s-a făcut propunerea candidaturii din partea partidului kossuthist pentru alegerile parlamentare. Inițial a fost propus contele Károly Gyula, dar acesta a declinat oferta, candidatul cercului electoral Pecica fiind numit Vásárhely Deszö.

Pe tot parcursul Primului Război Mondial s-au efectuat colecte pentru ajutarea celor plecați pe front și pentru familiile acestora. Pentru *vetrele ostașilor*, Colecta *Reuniunii femeilor române din Arad și provincie* – lista d-nei Cristina Petrilla, Macea³⁴. *Cristina Petrilla 2 cor.; Ioan Cazan 40 fil.; Indescifrabil 40 fil.; Florița Balta 20 fil.; Petru Crișan 60 fil.; Nicolae Pet. 20 fil.; Moldován János 30 fil.; Toma Mereze 40 fil.; Henț Alexa 1 cor.; Ștefan Stubei 40 fil.; Bradean Ștefan 1 cor.; Petru Otlăcan 20 fil.; Ilie Pârjol 1 cor.; Iacob Crișan 40 fil.; Ștefan Hențiu 1 cor.; Vasile Șumândan 40 fil.; Patru Stubei 1 cor.; Ștefan Deac 20 fil.; Pantilie Sfet 40 fil.; Petra Sabau 40 fil.; Catița Sfat 40 fil.; György Vezán 1 cor.; Marica Vezán 1 cor.; Ioan Petrilla 50 fil. Total: 13 cor. 40 fil.*

În timpul Primului Război Mondial, printre cei 13000 prizonieri români din Rusia în 1917 se aflau și locuitori ai satelor ară-

²⁸ *Ibidem*, p. 109.

²⁹ Lucian Petraș, *Politică și demers național în comitatul Arad (1895-1916)*, Timișoara, edit. Brumar, 2008, p. 16.

³⁰ *Ibidem*, p. 52.

³¹ Vasile Popeangă, *op. cit.*, p. 139-140.

³² Lucian Petraș, *op. cit.*, p. 103-104, 120.

³³ *Ibidem*, p. 136.

³⁴ *Românul (Arad)*, anul IV, 6/19 septembrie 1914, nr. 195, p. 3.

dene, printre care și Macea, alături de 52 alte sate³⁵. Mulți dintre acești prizonieri transilvăneni s-au înrolat ca voluntari în armata română. Din Macea s-au înrolat ca voluntari 8 prizonieri din Italia și 3 din Rusia. Aceștia din urmă au luptat pe frontul de la Mărășești. În anul 1937, 36 voluntari din județul Arad, care au făcut parte din „primul batalion din Corpul Voluntarilor”, au fost decorați³⁶.

În data de 5 noiembrie 1918 autoritățile comunale din Macea au fost înlocuite cu o conducere nouă a comunei³⁷. În preajma actului Marii Uniri, mai precis în prima jumătate a lunii noiembrie 1918³⁸, Aradul s-a confruntat cu însemnate mișcări muncitorești, dezertări din armată, răscoale țărănești etc., acestea vizând în special notarii, astfel că, din 91 de notari, 88 au fost înlăturați în multe localități precum Cuvin, Hălmăgel, Buteni, Ghioroc, Târnova, Sântana, Covăsânt, Miniș, Aluniș, Pâncota, Păuliș, Cinteii, Țipar, Sintea, Șiclău, Petriș. ș.a. Un fapt demn de semnalat este acela care atestă răscoalele țăranilor împotriva negustorilor și moșierilor, care, în majoritate erau maghiari ori germani, astfel notăm atacul asupra unor conace: Macea – Szelenki Robert, Săvârșin – Hunyady Karoly, Utviniș – Lajos, Socodor – Wenkleim, Șimand – Karbulay Laszlo,

Șofronea – Homory Laszlo, ș.a. manifestări care au dus la victime, peste 300 de țărani³⁹.

În acest context, este atacat conacul din Macea⁴⁰. Conte Karoly Gyula a plătit trupe de mercenari în schimbul unor mari sume de bani pentru apărarea familiei și a proprietății sale, speriați de acțiunile țăranilor. Episodul este relatat pe larg în ziarul arădean „Aradi Hirlap”⁴¹: *soldății întorși de pe front sau plecați din cazarmile lor au creat o situație deosebit de primejdioasă atât în județul Arad și ținuturile învecinate, cât și în întreaga țară. Mulțimea ... periclitizează cu deosebire localitățile mai mici lipsite de apărare. Contesa Karoly a relatat ziarului arădean: soldații eliberați manifestă o atitudine amenințătoare. Partea cea mai proastă este că aici nu dispunem de nicio forță înarmată. Soțul meu a reușit să încropească o gardă civilă, cu care patrullează întreaga noapte. Am aflat și noi că s-ar pregăti împotriva noastră un atac și ne așteptăm ca conacul să fie jefuit. Probabil că în curând vom părăsi satul. Un cârciumar a fost maltratată și prăvălia lui devastată. Se pare că la puțin timp cei doi au fugit la Arad după ce sătenii au atacat castelul*⁴².

Istorie oral-scrisă 1 Decembrie 1918

Evenimentele Marii Uniri i-au adunat pe măcenii cu același scop. Astfel, în apartamentul din Arad a ofițerului în rezervă, Petru Oprea, fiul învățătorului din Macea, Ioan Oprea, a avut loc o întâlnire conspira-

³⁵ Vasile Popeangă, *op. cit.*, p. 236.

³⁶ Al. Roz, *op. cit.*, p. 106.

³⁷ *Ibidem*, p. 125; *Desăvârșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, Miron Constantinescu, Ștefan Pascu (coord.), București, Edit. Academiei R.S.R., 1968, p. 254.

³⁸ Conform unui document-centralizator aflat în păstrare la Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, (fond Prefectura județului Arad, acte administrative, dosarul nr. 202, document 27648/1918), în toamna anului 1918 au loc numeroase frământări cu urmări din punct de vedere administrativ, fiind numite noi autorități, de origine română. În părțile arădene astfel de schimbări la nivel administrativ au avut loc la Cuvin, Ghioroc, Macea și în alte 43 de localități (apud Al. Roz, *op. cit.*, p. 251).

³⁹ Ion Bold, „Aradul, Centrul luptei pentru desăvârșirea statului național unitar român”, în *Aradul și Marea Unire*, coord. Alexandru Roz, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 1999, pp. 113-114.

⁴⁰ Al. Roz, *op. cit.*, p. 121; *Desăvârșirea unificării ...*, p. 240.

⁴¹ *Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918*, Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac (coord.), București, Edit. Politică, 1970, p. 568.

⁴² Al. Roz, *op. cit.*, p. 127.

tivă la care au participat în seara zilei de 2 noiembrie 1918 14 militari români care au hotărât, alături de alți reprezentanți ai vieții social-politice, înființarea la Arad a Sfatului Militar al Gărzilor Naționale. De fapt, facem precizarea că Petru Oprea deținea la Casa de raport nr. 1, colț cu Strada Mețianu, într-o clădire cu anexă din curte, Spălătoria și Baia publică Katalin, care asigură tratamente terapeutice pentru pacienții cu boli locomotorii⁴³.

De asemenea, de numele avocatului Petru Oprea se leagă un incident petrecut în 29 decembrie 1918, acela de sfârtecare a drapelului maghiar în fața Hotelului Central, cu ocazia vizitei generalului H. M. Berthelot la Arad.

Cercul electoral Arad a fost reprezentat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 de șapte delegați, dintre care cinci au fost din Arad (dr. Cornel Iancu, dr. Lazăr Iacob, Luca Raicu, Aurel Călnicean, dr. Cornel Albu), unul din Curtici (Ioan Juliean⁴⁴) și unul din Macea (Ștefan Secui)⁴⁵. De la Macea Ioan Șandor, președinte al P.N.R. Macea, Ioan Curtuțiu, Partenie Curtuțiu, Pavel Iuhaz Ioan Maur și Pavel Ranta au însoțit delegatul ales (cf. I. Curtuțiu, *Delegați din Macea la Alba Iulia*, mss., p. 1).

Unirea la Macea

La casa cu nr. 27, vis-a-vis de Castelul de vânătoare al grofului Karoly, locuia Ioan Sandor (Sendoric). Acesta băntuia noaptea pe la casele măcenilor, să-i îndemne la a-și realiza marele vis, Unirea, ba, și-a vopsit casa în cele trei culori – roșu, galben și albastru. La casa cu numărul 25, locuia Ioan Curtuțiu, care, alături de Pavel Ranta (nr. 683), Ștefan Iuhasz (nr. 263), Ioan Curtuțiu-Negru (nr. 49), Ștefan Săcui (nr. 63) și

Pantelie Curtuțiu, pe nedrept uitați azi, și-au pus viața în pericol și, ascunși în căruțele cu tulei, au pornit înspre gara Arad, disimulând *vânzarea tuleilor*, ascunzându-se de jandarmii unguri. Aceștia, i-au prins la Șofronea, lovind cu furcile în ei. Deși Ioan Șandor a fost atins de împunsătura de furcă, până la Arad, drumul lor a fost ținut de visul de a ajunge la Alba-Iulia. Astfel că, a doua zi, au urcat în Trenul Unirii⁴⁶, înscriind o Pagină de Istorie, din păcate. Important de reținut este faptul că, după ce, la Alba-Iulia, au luat act de Marea Unire, Ioan Șandor a devenit primarul Comunei Macea, dar, în scurt timp, a fost numit senator, locul lui fiind luat de Iuhaz Ștefan.

Un singur lucru, e sigur: acești șapte măcenii, neconsemnați, decât în arhiva noastră, de suflet, n-au plătit cu viața (ca și preoții ortodocși din Șimand, uciși de jandarmii unguri)⁴⁷. Prin plecarea, cu trei zile înainte

---

⁴⁶ Roman Ciorogariu – unul dintre participanții direcți la evenimentele anului 1918, relatează drumul de la Arad la Alba Iulia: „de la Arad am plecat a doua zi [29 noiembrie] dimineața cu mare alaiu, eu un modest uspatoiu între atâtea celebrități răsărite sub soarele libertății. Trenul împodobit cu tricolor și ticsit de imensa lume ca s-a adunat. În definitiv am plecat câți am încăput în tren. Un ofițer de gardă, nepotul meu Eugen Ciorogariu, cu un pluton însățește trenul; podurile și linia de cale ferată păzite de gardele noastre. La gările pavoazate ovaționează satele venite să facă onorurile, șoselele de-a lungul trenului sunt traversate de parcurile vehiculelor lui Mackensen. Cu un cuvânt, mers triumfal la Alba Iulia.” *Drumul de la Oradea spre Arad, apoi spre Alba Iulia a fost făcut în „vagon special ... împodobiți cu tricolor românesc și între cântece naționale”*. Cf. Ioan Scurtu, *Alba Iulia 1 decembrie 1918, București, edit. Sport-Turism, 1988, pp. 131-132.*

⁴⁷ În anul 1919, în luna Aprilie, au fost uciși de către bandele de revoluționari maghiari, preoții Cornel Popescu și Cornel Leucuța. La 23 mai 1919, trupurile lor au fost îngropate în curtea bisericii din Șimand. În 2009 s-a ridicat un monument în memoria celor doi preoți martiri, monumentul din bronz și piatră fiind realizat de sculptorul Ioan Tolan. cf.

---

⁴³ Horia Truță, *Turnul de apă și împrejurimile, Arad, Edit. Mirador, 2016, p. 177-178.*

⁴⁴ Alexandru Roz, *op. cit.*, p. 153.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 190, 195.

de 1 Decembrie 1918, cu Credenționalul⁴⁸ lui Ștefan Săcui, și mânați de idealul lui Ștefan-Cicio-Pop, prieten cu Ioan Șandor eroii anonimi au împlinit, printr-un act de curaj, Idealul Românilor – Unirea cea Mare.

Ștefan Secui era agricultor de 38 de ani (n. 1880?)⁴⁹, locuitor în Macea, nr. 63.

<http://www.episcopiaaradului.ro/organizare/protopopiate/protopopiatul-arad/simand/> (17 septembrie 2017). Mărturie despre preotul Cornel Popescu se găsește și în volumul Orașul și județul Arad după 1 Decembrie 1918. Din amarul lunilor de tranziție către administrația română. Studii și documente, coord. Andrei Caciora, Mircea Timbus, Arad, edit. Gutenberg Univers, 2008, p. 240, doc. 111.

⁴⁸ 1918, noiembrie 15(28). Arad (cerc electoral) Credențional

Subsemnații adevărim că în cercul electoral al Aradului din comitatul Arad s-au ales azi ca delegați ai acestui cerc electoral.

Ștefan Secui în Macea și s-au ales cu unanimitate.

Drept-ce susnumiți delegați este prin aceasta autorizat a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Național Român în numele tuturor Românilor din acest cerc electoral și la alte Mari Adunări Naționale Române, cari eventual o să mai fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor și a contribui cu votul lor la deciderea asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Bănatul Timișan.

Dat din colegiul electoral al cercului electoral Comuna Macea ținut în ziua de 15 Noembrie 1918.

Ioan Șandor
prezident

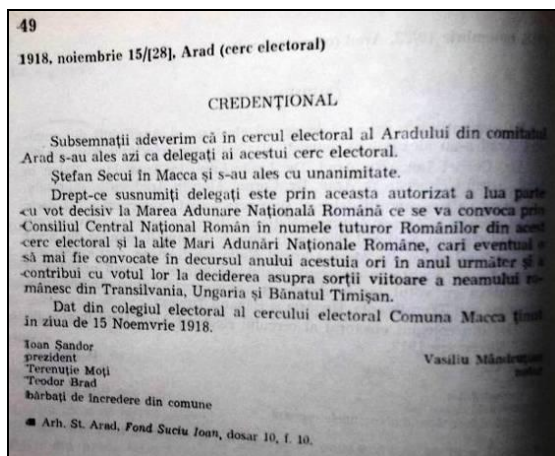
Terenuție Moți

Teodor Brad

bărbați de încredere din comune

(Arh. St. Arad, Fond Suciș Ioan, dosar 10, f. 10) 1918 la români. Documentele unirii. Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918, vol. VII, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 36, doc. 49.

⁴⁹ Dan Demșea, „Delegații arădeni la Adunarea Națională de la Alba Iulia – Antecedentele bi-

Ștefan Secui – Delegatul comunei Macea la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia – 1 Decembrie 1918

(fotografie preluată din Placheta 200 de ani de la prima atestare documentară a școlii românești din Macea, p. 15)

Monumentul Unirii din Macea (donat de familia Ioan Alexandru Ardelean, 1 Decembrie 2016)

ografice ale unor categorii socio-profesionale”, în Ziridava (Arad), 1993, nr. XVIII, p. 280.

Parcul Comunal unde este amplasat monumentul de mai sus

După Unirea de la 1918, comuna a fost inclusă Plasei Arad, iar la 7 octombrie 1925, prin înființarea Plasei Sfânta Ana, Macea a fost atașată acesteia.

La data de 20 aprilie 1919 trupele române din Divizia 1 de vânători au ajuns la Macea, venind de la Radna și mergând înspre Tisa, unde se afla linia frontului. Pe întreg traseul, trupele române au fost ajutate de gardișri și de populația civilă⁵⁰.

În urma trasării noii granițe dintre România și Ungaria, în localitățile de lângă graniță au rămas pământuri și proprietăți în statul vecin. La 20 octombrie 1930 autoritățile din comuna Macea au declarat „că nu s-a pierdut și nici nu s-a adăugat nimic hotarului comunal”. Aceeași situație a fost întâlnită și la Sânmartin. În 1943 s-a raportat că în comuna Macea există 45 de proprietăți riverane graniței interstatale. Sectorul care cuprindea aceste proprietăți aparținea de Vama Curtici⁵¹.

Perioada celui de-al Doilea Război Mondial (1941-1944) este resimțită și la Macea, trupele germane și maghiare fiind prezente aici, dar și la Sânmartin, fapt care i-a determinat pe localnici să ia calea refugiului.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, pentru siguranța statului român, zona limitrofă graniței de stat s-a mărit cu 15 km, pentru siguranța statului. Astfel au existat proprietăți agricole și la Macea și la

Sânmartin cuprinse în această zonă limitrofă. Pentru a putea lucra pământurile, cetățenii trebuiau să primească „carnete de trecerea frontierei” speciale de la autorități. Pentru anul agricol 1944/1945 s-au eliberat astfel de acte pentru 28 de locuitori din Sânmartin și unul din Macea. Într-un raport se face precizarea: „Celorlalți locuitori posesori de asemenea proprietăți din comunele Sânmartin, Curtici, Dorobanți și Iratoșu le-am refuzat eliberarea acestor carnete deoarece toți au membri de familie și rude apropiate fugite clandestin în Ungaria.”⁵²

După reorganizarea din 1946, satul Sânmartin va deveni sat aparținător comunei (1968), iar Macea trece în Plasa Curtici.

***

tercul electoral (comitatul) sau instituția	Numele și prenumele	Ocupația (profesia)	Vârsta	Domiciliul (comitatul)
Arad	Cornel Iancu	avocat	42	Arad
	Cornel Albu	"	34	Șiria (?)
	Lazăr Iacob	profesor	34	Arad
	Luca Raicu	agricultor	44	Arad
	Aurel Călniceanu	funcionar	38	Arad
	Ștefan Secui	agricultor	38	Macea (Arad)
Pecica	Sever Ispravnic	avocat	47	Arad
	Sever Miclea	ziarist (avocat)	33	Arad
	Emanuil Puta jun.	proprietar	42	Pecica
	Ștefan Petrișor	agricultor	42	Pecica
Chișineu	Romul Ganea	preot	37	Semlac (Arad)
	Iustin Marșieu	avocat	39	Arad
	Adrian Popescu	"	?	Chișineu (Arad)
	George Popovici sen.	"	56	Chișineu (Arad)
Radna	Dumitru Muscan	plugar	?	Socodor
	Ignat Bogdan	"	?	Zărand
	Vasile Goldiș	secretar conzistorial (profesor)	56	Arad
	Iancu Ștefănuț	preot	55	Mândruloc (Arad)
Șiria	Eugen Beleş	avocat	40	Radna (Arad)
	Traian Givulescu	Invățător	39	Radna (Arad)
	Stoian Sârbu	econom/țaran/	51	Cuvin (Arad)
	Ștefan Cicio Pop	avocat	53	Arad
	Iacob Hotăran	"	63	Șiria
	Axente Secula	proprietar agricol	43	Șiria
Pâncota	Nicolae Lăzărescu	econom/țaran/	43	Șiria
	Ioan Burza	"	55	Pâncota
	George Crișan	avocat	31	Arad

Preluare din Ziridava, XVIII, Arad, 1993, p. 280
Tabel cuprinzând delegații cu mandat de participare la Adunarea Națională de la Alba Iulia, Dan Demșa (sursa dr. Augustin Mureșan)

⁵⁰ Ibidem, p. 309.

⁵¹ Emil Arbonie, op. cit., p. 164, 181.

⁵² Ibidem, p. 164.

Istoria care nu se uită Colectiv

Documentele vremii consemnează înființarea CAP în anul 1950, la 9 iulie, și s-a încheiat în 1962, în ianuarie.

Dacă în 1950 la CAP nu exista nici un grajd, mai târziu, în 1960 erau patru, în 1966, nouă, precum și două saivane pentru oi, care pășunau pe Pășunea Comunală (consemnăm la 9 iunie 1950 și trei Întovărășiri agricole)⁵³.

În sectorul zootehnic se construiesc din 1979 primele grajduri, în afara satului, lângă Drumul Topilei, apoi la Moșescu.

Organizarea CAP-ului a cunoscut transformări, perindându-se mai mulți președinți de CAP – Șușan Andrei, Șiclovan Gheorghe, Elina Gheorghe, Kondora Francisk (fiul său este stabilit în Germania), Andea Traian.

Enumerăm și câțiva ingineri agronomi: *Radelea Ioana, Cora Iosif, Bulboacă Ilie*. Zootehniști: *Schmidt Ioan, Neamțu Gheorghe*.

Medici veterinari: *Olaru Iulian, Kun Mihai ș.a.*

Redăm în cele ce urmează câteva instantanee din realizările lui Traian Andea, fotografii din arhiva personală a familiei.

1964

1966

1968

⁵³ Tabel nominal de la GAC T. Vladimirescu cu Consiliul de conducere și brigadierii:

1. Kondora Francisk, președinte GAC - maghiar;
2. Șiclovan Ghe., membru - român;
3. Lascu Mihai, membru - român;
4. Schneider Petru, membru - german;
5. Sârbuț Ghe., membru - român;
6. Fritz Ioan, membru - german;
7. Susan Iambor, membru - maghiar;
8. Lascu Mihai, șef brigadă 1 câmp - român;
9. Susan Ioan, șef brigadă 2 - maghiar;
10. Susan C., responsabil fermă mixtă – maghiar Macea, 14 iunie 1956

Delegat la Congresul al X-lea al PCR (1969)

Andea Traian cu Bodonea Ioan

Oaspeți

La C.A.P.

Președintele Andea și un colaborator

La C.A.P. cu Redeș Gheorghe

1 Mai⁵⁴ este considerată Ziua Internațională a Muncii, încă din anul 1889 (Congresul Internaționalei Socialiste) în memoria victimelor Grevei generale din Chicago.

Defilare⁵⁵ de 1 Mai – 1971

În marea majoritate a țărilor (excepând SUA, Elveția, Australia), această zi este decretată liberă. Sunt organizate diverse evenimente sau practici (în Franța se oferă buchete de lăcrămioare trecătorilor, în Germania se poartă o panglică roșie la buto-

⁵⁴ În tradiția populară, această zi, de Armindenii, însemna simbolul vegetației, care proteja animalele și recolta, era începutul verii, era ziua pelinului sau ziua bețivilor. Armindenul era sărbătorit pentru a proteja de catastrofele naturale (grindina) rodul mănos, iar vinul să fie curat, gustos roșu cu pelin. Armindenul simboliza Vechiul Zeu, al Vegetației și era, potrivit tradiției, o ramură verde sau un pom curățat care se punea la stâlpul porții până la seceriș, spre a proteja de unele întâmplări distrugătoare. În credințele apotropaice, Armindenul avea un rol protector, de apărare împotriva duhurilor rele. Se spune că Prigonirea lui Iisus (și Irod omora copii), ramurile verzi se puneau la poartă să-l sperie pe Irod și să-l protejeze pe Iisus. Armindenii este și Ziua lui Ieremia (Ieremiin, din slavonă, prin romanizare – Armindenii), care era vestit prin proorociile sale (Eremita). În literatura română, despre Armindenii a scris, printre alții, Alecu Russo (Amintiri): „Ziua Armindenilor în care pelinului i se dă cep” ... pe la 1828 se cântau, de Armindenii ... manele. Și plantele medicinale amare se culeg de Armindenii.

⁵⁵ Defilare = activitatea de a defila și rezultatul ei; perindare, paradă

nieră). La noi, această zi a fost sărbătorită de către Mișcarea Socialistă în 1890 prin diferite manifestări în aer liber, clasa muncitoare participa într-un cadru festiv și organizat la defilări scandând lozinci și purtând pancarte specifice.

Cântece de 1 Mai:

1 Mai muncitoresc

(Versuri: Maria Ranteș, muzică: Ciprian Porumbescu)

„Râde iarăși primăvara

Peste câmpuri, peste plai

Veselia umple țara

C-a venit Întâi de Mai” (4 strofe)

(Muzică: Mozart, versuri: Gheorghe Georgescu)

O, vino mai cu soare

Cu verzile câmpii

Și susur de izvoare

Și floricele mii

Refren

O, cât aș vrea să văd iar

Frumoșii ghiociei

Pe lunca-mpodobită

Drăgușii mielușei

(3 strofe, 3 refrene)

23 August⁵⁶ este fosta Zi Națională a României. În această zi, de o măreție anume, defilările și paradele militare inundau marile orașe ale țării. Ținutele de sărbătoare, lozincile, baloanele, stegulețele, florile, făceau parte din recuzita fiecărui participant.

Ficiori măceni la 23 August – 1950

⁵⁶ La 23 August 1939 se semnează la Moscova Pactul Ribbentrop-Molotov, iar la 23 August 1944 România a trecut, în cel de-al Doilea Război Mondial, de partea Alianților.

Atmosfera era de o puternică însuflețire, se scandau lozinci și se serveau mici și bere.

23 August 1974

Festivalul „Cântarea României” a constat dintr-un ansamblu de manifestări cultural-artistice, ce promova educația și cultura socialistă. A fost inaugurat în 1976, după primul Congres al Culturii și Educației Socialiste, din 2-4 iunie 1976. În anul 2008, Muzeul Țăranului Român a organizat o retrospectivă, ca o ultimă ediție (sursa Ziarul *Gândul*, 18 martie 2008).

Cântarea României cu sumane și căciuli

Formația de dansuri populare a profesorilor – Macea, 1975

Luna cărții la sate⁵⁷ făcea parte din Festivalul Cântarea României. Luna cărții la sate era o manifestare dedicată promovării cărții, de obicei în luna februarie, când nu se putea lucra în câmp. Asemănându-se cu o șezătoare populară, manifestarea consta din simpozioane, lansări de carte, întâlniri cu cititorii, editorii, etc.

Mascăt, se făcea o propagandă în rândul țăranilor, a cărților cu un pronunțat caracter politico-educativ. Oricum, librăriile erau pline de cărți, iar Biblioteca era interesată să își achiziționeze carte bună. Țăranii luau act și de ziarele de atunci *Scânteia*, *Scânteia Tineretului*, sau revistele *Femeia*, *Săteanca*, Almanahuri de tot felul, Broșuri de popularizare.

Luna cărții la sate – 1970

⁵⁷ *Munca artistică - Raport 6 septembrie 1969 - Primăria comunei Macea:*

- piesă de teatru *La o piatră de hotar* - la Șeitin și Șiclău

- orchestra de muzică ușoară a folosit căruțele la Sânmartin

- o piesă de teatru în limba germană (*Gramă Rozalia și Schmer Rozalia*)

- soliști vocali (*Vați Ana*)

- solist dansator

- coriste

- brigada artistică nu a fost instruită de Hodre Cornelia

Căminul Cultural are nevoie de:

- instructori, costume populare, instructor de cor

- munca cu filmul

- munca cu cartea "Luna cărții la sate".

Praguri școlare

Șoimii Patriei. În țările din Blocul Socialist, organizația Șoimii Patriei, aflată în îndrumarea Organizației Pionierilor, s-a înființat la noi în 1976, având ca model Organizația Octombriștilor din URSS.

Ca organizație de tip comunist, cuprindea copii în vârstă de 4-7 ani și cultiva dragostea și respectul față de patrie, partid, popor, sporind educația moral-civică și patriotică a acestora.

Uniforma era purtată de fetițe (fustă albastră, bluză portocalie cu epoleți, pălărioară albastră, ciorapi albi, fundiță roșie cu tricolor), dar și de băieți (pantaloni albaștri, bluză portocalie cu epoleți, șapcă albastră, fundă roșie cu tricolor, ciorapi albi și ecuson).

Șoimi ai patriei – 1979

Șoimii Patriei primeau, într-un cadru de sărbătoare, de la pionieri, însemnele deja consacrate: drapel, insigne și funde și aveau o revistă a lor provenită din fosta *Arici Pogonici*, devenită *Șoimii Patriei* (numărul din 18 octombrie 1977).

Această organizație avea Imnul propriu:

*Șoimii patriei, șoimii patriei
Spre lumină vom zbura !...!
Pentru tine țara mea.*

Educatore Aurora Alexandriuc – 1954

Grădinița – 1959

1955

Organizația pionierilor

Era o organizație de masă a elevilor cuprinși între 7-14 ani, pionierii fiind instruiți să urmeze educația comunistă începută la Grădinița prin *Șoimii patriei*. Cea mai veche organizație de pionieri datează din 1922 din Uniunea Sovietică și se chema „Tinerii pionieri Spartacus”.

Prima organizație de copii de la noi se chema „Cercetașii României”, după model englez și datează din 1914. Primii pionieri români s-au constituit în 1947 și au avut o revistă, *Înainte*, din 1946. Era subordonată Uniunii Tineretului Comunist. Avea un

caracter de masă, revoluționar și era organizată pe detașamente.

Pionieri – 1985

Dintre obiectivele organizației amintim: cultivarea patriotismului, a respectului față de trecutul glorios și sacrificiile clasei muncitoare, mândria patriotică și promovarea valorilor socialismului.

Am cravata mea, sunt pionier era Imnul organizației.

Intrarea în Organizația Pionierilor era o sărbătoare și se marca prin semnarea unui Angajament.

Câteva Ceremonialuri: *„Eu, intrând în rândurile Organizației Pionierilor, mă angajez să-mi iubesc patria, să învăț bine, să fiu harnic și disciplinat, să cinstesc Cravata roșie cu tricolor.”*

Deviza: *Pentru gloria poporului și înflorirea României Socialiste, pentru cauza partidului – Înainte!*

Răspuns: *„Tot înainte!”*

Alte elemente de Ceremonial:

* Adunarea de unitate

* Așezarea în careu

* Comenzile de careu:

- Pionieri, pentru întâmpinarea drapelului, drepti!

- Pionieri, pentru onor la drapel, fiți gata!

* Raportul detașamentului: *„Tovarășe comandant, detașamentul clasei ... Cu un efectiv de ... pionieri, este gata pentru începerea activității. Raportează comandantul detașamentului, pionierul ...”*

* Câteva alte comenzi:

„Detașament, în careu adunarea!”

„Detașament, alinierea!”

„Pionieri, pentru întâmpinarea drapelului, drepti!”

„Adunarea noastră a luat sfârșit”

La revedere, tabără dragă

La revedere, noi plecăm

De-ai ști, tu dragă, ce rău ne pare

Și cât de mult noi regretăm.

Este un refren care, atunci, scormonea amintiri și lega prietenii.

Indiferent de condițiile de atunci, ceai, pâine cu marmeladă, exerciții de înviorare, destinațiile taberelor înspre mare sau munte, transcend, acum spre o altă disciplină.

Un lucru este cert, rezultatele la învățătură și bună purtare erau doar un criteriu.

Actualele Palate ale Copiilor erau Case ale Pionierilor (1949-1976), la București a ființat Palatul Pionierilor, iar în 1985 a fost inaugurat noul Palat al Pionierilor, (azi Palatul Național al Copiilor).

Uniunea Tineretului Comunist

UTC s-a constituit în martie 1922, ca factor important în educarea patriotică a tineretului, sub directa îndrumare a PRM. Era însărcinat să facă învățământ politic în spiritul învățaturii marxiste. La 25 iulie 1925 s-a constituit Uniunea Studenților care avea ca organ de presă *Viața Universitară*, ca organizație democratică de front unic.

Trebuie precizat că la 14-15 martie 1947 s-a creat Uniunea Tineretului Muncitoresc (UTM), având ca organ de presă *Tânărul muncitor*.

Revoluția din 1989

Iată Povestea Revoluției repovestită în primul număr al cotidianului *Adevărul*, 22 decembrie 1989, nume dat în loc de *Flacăra Roșie*.

•Scena Casei de Cultură Curtici, 17 decembrie 1989 – cânta în concert Sava Negrean-Brudașcu. Un telefon într-o altă limbă anunță frământări la Timișoara. Artistul află și se dezlănțuie: *Doamne, ocrotește-i pe români și îngenunchind, cu noi, invocă: O, ce Veste minunată!* Sala plină își dă seama, se produce un murmur mut. Luăm autocarul, cu noi era și prof. A. Diaconu de la Cultura arădeană, dar la Arad, nu știam dacă ne vom mai reîntâlni, fumul libertății ardea deja.

•Arad-Păltiniș-Sibiu-Arad – 19/20-21 decembrie 1989. Un ultim tren, o ultimă dorință: Tabăra Păltiniș cu elevi timișoreni (printre care și Sida Cristian Daniel pe atunci elev la Liceul de Artă Timișoara). Lume foarte multă peste tot. Un Sibiu calm, neagitat. Un Păltiniș verde și un copil recuperat. Un ultim autocar. La Deva, la reîntoarcere, trenurile s-au intersectat, vestind că va veni Ziua cea mare. (Evocare consemnată în *Adevărul 22 decembrie 1989*, F.R.C.)

Clepe Ioan Gheorghe

Știm, este un alt erou anonim din sat. Atunci sau poate și-acum, în afară de familie, nu știm cine să-l fi jelit.

Există atâtea locuri din sat unde ar fi pomeniți eroii.

Dar cine să facă, dacă se prefac să tacă? În memoria localnicului nostru, au fost ridicate trei monumente – La Poliție, în Cartierul Vlaicu și cea din fața Primăriei Municipiului.

Clepea Ioan Gheorghe s-a născut la 24 mai 1961. Ca plutonier MI, sublocotenent Post Mortem, a fost împușcat în noaptea de 23-24 decembrie 1989 în cartierul Aurel Vlaicu la stația Făt Frumos, focul fiind tras dintr-o Dacie 1300, fără număr de înmatriculare. Alte trei persoane au fost rănite atunci,

dintre care un cetățean arădean stabilit în Germania, Wilkofer Ștefan⁵⁸.

Momentul dezvelirii Monumentului eroilor Revoluției din 1989 din fața Poliției Arad.

⁵⁸ Emil Șimăndan, *Întrebătorul din Agora, Arad*, Edit. Fundației „Ioan Slavici”, 1999, p. 425.

Fostul Monument al Revoluției din 1989 din fața Primăriei Arad, înlocuit recent cu monumentul sub formă de carte (2017)

În amintirea lor, în 1991, a fost ridicat în spațiul verde din fața Poliției, un monument comemorativ cruciform, din marmură albă de Vașcău(Bihor),după proiectul col. Florian Moș(n.Apateu, Arad, 1939, absolvent al Școlii Medii Tehnice de Construcții din Oradea, a Școlii Militare de Ofițeri MAI și a Academiei de Înalte Studii Militare din București.)

Cheltuielile aferente au fost asigurate prin contribuția voluntară a polițiștilor arădeni. Însemnul realizat de meșterul pietrar Petru Viruzab din Arad, a fost așezat pe fundamentul în două trepte (210/60/15 și 145/60/15) din beton mozaicat cu intruziuni de fragmente din marmură albă.Trei segmente de dimensiuni diferite, suprapuse formează o placă în interiorul căreia a fost traforată o cruce latină simplă, netreflată. Elementele artistice în relief, sunt reprezentate prin ramuri de măslin, încrucișate la bază și figuri vegetale stilizate. În partea superioară au fost aplicate fotografiile în porțelan de formă ovală ale celor trei artiri sub care a fost scris, în relief, numele lor, Cpt.post.m Duma Pavel/ Slt.Post m.Clepe Gheorghe /Slt.Post m Bute Ioan și textul-In memoriam eroilor polițiști martiri/ai revoluției din decembrie 1989.

(Cf.Horia Truță, Turnul de Apă și împrejurimile, Ed.Mirador, Arad, 2016, pag.115-116).

Placa memorială unde apare numele eroului Clepe Ioan Gheorghe

Actualul Monument al eroilor Revoluției din fața Primăriei Arad

Troița Revoluției din fața Primăriei Arad

COORDONATE TOPONIMICE

Denumirea comunei

În anul 1380 localitatea apare într-un document sub numele *Machya*.

Denumirea comunei *Macea*⁵⁹ se regăsește în următoarele dicționare, dar și-n alte înscrisuri, lucrări de Csánki, monografii de Márki, sau dicționarele lui Fényes. Aceste atestări, desigur, impresionează „sufletul” popular-local, așa că redăm, în cele ce urmează, denumirile, așa cum s-au păstrat de la cercetători:

- *Maachya*⁶⁰ - regiunea Banat, raion Arad, *Mácsa* – regiunea Banat, raion Arad.

Alte denumiri:

- ◆ 1394 - *Macha*;
- ◆ 1439 - *Machaseke*;
- ◆ 1446 – *Matha* (după Csánki⁶¹);
- ◆ 1458 - *Macza*;
- ◆ în secolul al XVI-lea - *Maachya* (după Márki⁶²)
- ◆ 1609 - *Macha*;
- ◆ 1746 - *Macsa* (Ciuhandu⁶³);
- ◆ 1828 - *Matsa* (Nagy⁶⁴);
- ◆ 1851 - *Macsa* (Fényes, dicționare);
- ◆ 1913 – *Macsa*, *Somogyi* (vezi *Anexa V*).

Ultima scriere a numelui localității a fost dată până la actul de la 1 Decembrie 1918, când, s-a trecut la scrierea conform regulilor fonetice ale limbii române, „*Macea*”. Etimonul cuvântului îl bănuim de origine sârbă. Fenomenul de

transformare a fonemelor de la etimonul de bază mai necesită cercetare.

Macea – eponime

Macea – este un sat în comuna Bretea Română, format din 11 sate, distribuite de-o parte și de alta a Streiului, între Călan și Hațeg. Aici au fost descoperite urme medievale, o Capelă de lemn (1446), cu inscripția *Maczesd*, care a condus la numele de familie existente acum acolo: *Macea*, *Maciu*, *Maceu*, *Maceanu*, *Maceac* (dupa toponimul *Macea*).

Numele *Matia* sau *Matihjah* este unul Biblic – *Maftai*, *Matei*, care se folosea încă de pe vremea lui Ștefan cel Mare. Numele *Matei* = *Matihjah* provine de la *Jahve* – divinitate, și *matath* = dar, ceea ce mai însemna om dăruit de Dumnezeu. Astfel, *Matei*, ca onomastică, îl găsim în Vechiul Testament, provenit din limba greacă, *Mattaios*, sau din latina *Matthaeus*, cu unele corespondențe actuale: *Matea*, *Mateiaș*, *Mateș*, *Matei*, *Mace*, *Macea*.

La Liceul Vulcan, la 9.IX.2010 s-a celebrat a 50-a aniversare. Un fost profesor de acolo, *Macea Liviu*, a profesat în 1962, aici, acum fiind profesor la Universitatea din Cluj.

Numele orașului *Măcin* ar proveni din limba bulgară și ar însemna morărit, de la verbul „a măcina” (cf. Gh. Banea, numele vechi al orașul ar fi *Arrubium*, după zeul *Arrubianus*). Tot în acest context consemnăm existența numelor *Macu*, de esență bulgară, sau *Macea* (în limba turcă) (cf. D. I. Cărăbaș, *Aromânii din România* – 1998)

Facem precizarea că exista un alt eponim, *Macsalaka* de Banat, *Blumenthal*, după coloniștii germani, care, din anul 1609 s-a numit *Matslag*.

⁵⁹ *Macea* - pisică, din magh. *macsa*, srb. *maca*, germ. *matsca*

Macea - mamă vitregă, din srb. *Maceha*

Macea - a avea trăsături comune, din suedeză *macha*

⁶⁰ *Coriolan Suciu*, op. cit., p. 372.

⁶¹ Csánki I, 379

⁶² *Monografie Marki II* - 239

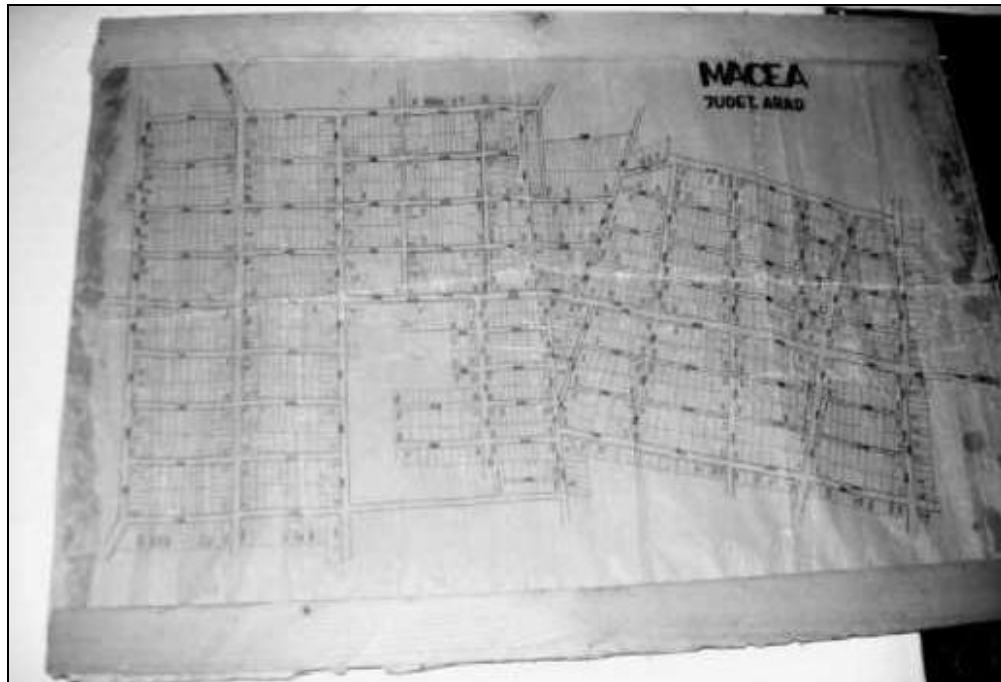
⁶³ *Ciuhandu*, 144

⁶⁴ *Nagy* - I - 31

Hărți

Harta iosefină (1782-1785), unde se observă și satele, sălașele din hotarul comunei Macea, rămase în memoria colectivă sub forma unor toponime.

Harta comunei Macea, desenată de mână de Crișan Pavel – 1970

Toponime locale

Localitatea Macea este una de câmpie, întinsă, cu străzi largi.

Învecinarea, la nord cu satul Sânmartin, amintește de anul 1394, când se deschidea drumul spre *Makija* și de aici, spre Socondor și Sâncrai, sat distrus de turci în secolul al XVII-lea, la est de Sânmartin, de aceea, și azi, locuitorii sunt obișnuiți cu acest toponim.

În cercetările noastre, dacă ar fi să rezumăm, simbioza etnică pe acest plai ar cuprinde apariția, stabilitatea, dar și dispariția unui neam. După cum spunea Alexandru Graur: *numele de locuri trăiesc în documente*. Toponimia include istorie, iar în procesul de denotație rurală, raportul dintre numele de familie și numele de sate este interesant⁶⁵.

Antroponimia, ca ramură, a lingvisticii, studiază și numele proprii, și numele geografice, adică toponimicele. În câmpul larg al documentării noastre, nu vom uita ulițele satului, hotarele, parcelele sau toată etnografia locului, așa cum ne este, încă, întipărită în memorie. Căci, așa cum este așezată comuna, la capăt de țară, de aici începe și urzeala, cea a poporului, a numelor, a locurilor sau a limbii, a Vetrei⁶⁶ pentru cei vii, dar și

⁶⁵ *Interesante sunt asemănările numelor toponimice în zonele De La Codru-Mesici, Serbia: Războișce, Cănepișci, Livedz, Gialu vinilor, Spărturi, Gaiu moșului, Sălcița ș.a., ca o dovadă a nestăvilitei prezențe pe aceste locuri a românilor. Cf. Teodor Groza Delacodru, Foaia codrenilor, an I, nr. 3, decembrie 2016.*

⁶⁶ *Vatră, vetre s.f. 1. Suprafață inferioară, în plan orizontal, din interiorul unui cuptor țărănesc pe care se scoate focul. 2. Locuință, așezământ stabil, casă (părintească), loc de origine, de baștină, loc natal. 3. Vatra satului = suprafață, întindere de teren ocupată de ansamblul gospodăriilor, locuințelor și terenurilor care alcătuiesc un sat, un târg, o mânăstire, un oraș; suprafață de teren pe care se ntinde satul și pământurile cultivate din împrejurimile lui (cf. Dicționarul limbii române moderne, Editura Academiei, RPR, București, 1958, p. 919) / vatra*

pentru cei plecați. Toponimia (numele locului), oiconimia (numele localității), onimele (numele proprii), oronimele (ridicăturile), antroponimele (unele nume de familie), sunt, toate, dovezi grăitoare ale evoluției sociale.

Toponimia, în sensul larg, a fost considerată un domeniu auxiliar al istoriei. În studiul numelor sau al poreclelor, am încercat să le dovedim și din acest punct de vedere, având convingerea că unele mai păstrează ceva și din sensul de bază. În plus, le adăugăm și pe cele de alte origini.

Toponimicele descriu forma sau aspectul exterior al locului, arată însușirea termenului sau apelative la vegetația locului; exemple: Răcădău, Săliște, Topila, Forviz, Satu Bătrân, Satu Nou.

„La Macea încă avem, în toponimie, nu numai elementul roman (șanțuri romane), ci și elementul slav: Săliște, pe care-l puteau transmite numai Români, care au avut străvechi contact cu Slavii”⁶⁷.

Satul este împărțit pe numere de casă, în două mari diviziuni (zone): Satu Bătrân și Satu Nou. (Satu Bătrân - aici au fost atestate primele locuințe; Satu Nou- parte de sat construită după 1926).

Satu Bătrân cuprinde zonele: Cutoș, magh. kutas (capătul satului, spre drumul Sumartonului), Broșteri (înspre casa Chișean), Bărărie (drumul Complexului – de la Căminul Cultural (est), Felhaz (înspre Complex), Ulița nemțească, Gropoi (nord) – unde-și aveau colibele țiganii.

Satu Nou începe de la intrarea dinspre Curtici.

♦ Alte reperi: *La moară*: este punctul ce desparte aceste două diviziuni;

- s.f. - loc de baștină, de origine, așezământ stabil, locuință / vatra satului-suprafață de teren pe care se întinde satul și pământurile cultivate din împrejurimi, oamenii o îndumnezeiesc, o populează și o fac locuibilă.

⁶⁷ *Gheorghe Ciuhandu, Români din Câmpia Aradului de acum două veacuri. Cu un excurs istoric până la 1752 și însemnări istorice-politice ulterioare, ed. a II-a, Timișoara, edit. Marineasa, 2005, p. 27.*

La Pețala: casă-reper (în zona 0), din centrul comunei – sensul giratoriu;

Casa Pețala km 0

Panoramă din turn de la Castel

Domnii – viile de la Domnii (de la Moisc se bifurcă două străzi ce duc într-acolo);

Viile Domnii-proprietatea urmașilor Csernovics 1887 (cf. inf.Gheorghe Crețu, 2014)

Kakao utca – strada care duce înspre Viile de la Domnii, după colț de casa lui Ghiuri Ardelean a lu' Dugău (casa Moșcodan), până la Moisc rămasă în memoria localnicilor ca strada cea mai îngustă din Macea.

La Moisc: ultima casă din Felhaz, făcută de grof;

La Moisc – 2012

Drumul înspre viile de la Domnii – 2012

La Cioaiela: (Pădurea de la Cioaiela) – drumul către Sânmartin (est), după porecla lui Gh. Tolan (Cioaiela), care a plantat pădurea;

În Coreea: cartier nou, lângă fosta pădure, destinat tinerilor, pentru a-și face locuințe, chiar în perioada Războiului americano-coreean (1950-1953).

Felhaz – o parte a satului construită pe o ridicătură „casa de sus”, pe „brâul lui Traian”;

Cutoș – (magh. Kutas) = loc cu fântână, (întâlnit și-n bulgară = kutus);

Cutoșeni cu o învățătoare – 1963

Urme de cocie

SUS
 IOSOU BUSA
 GHITA BOGARU
 TRAIAN TARABONTA
 DANEA MĂBINICA
 TOP DER PIGLI
 LIA VEZANU
 MITRU BUSA
 GHEORGHE BULBOA

JOȘ
 GLIGOR STIUDEI
 TRAIAN SICA
 NICU BESA
 ONILU CURTUȚU
 STEFAN PUPU
 SIEU MOGA
 (FECIORI DIN
 CUTOȘI 1963)

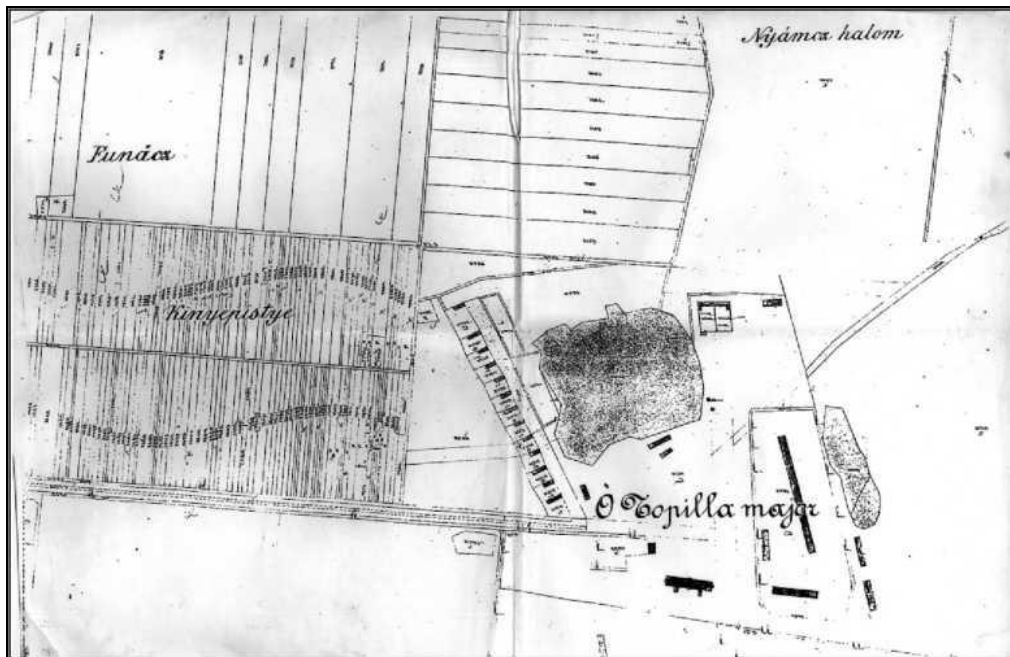
Feciori cutoșeni – 1963

Buibel – hotar între Curtici - Macea, după numele moșierului;

Moșescu – după numele moșierului;

Cânepiște – (magh. Konop) loc unde se cultivă cânepa, (aici găsim și viile);

*Topila*⁶⁸ – loc unde se topea cânepa;

Harta Topila – 1979

⁶⁸ Topila, la est de comună un loc unde apa rămânea multă vreme adunată într-o baltă ce servea pentru confecționarea cărămizilor, între anii 1880-1890. Aici aveau să fie găsite urme de așezări omenești, bine conservate.

csomostak-ciumăit. Prelucraturul cânepii se făcea cu un piaptăn special, rokka.

Pe lângă case, creșteau păsări de curte iar ouăle, cu sutele, se împărțeau la vecini. La fel cașul proaspăt ori fructele.

Locuitorii Topilei se îndeletniceau și cu pescuitul, care se făcea cu o ladă pe post de barcă, iar peștii se prindeau într-o găleată, apoi se împărțeau.

Albinăritul era o altă îndeletnicire, la fiecare casă era un loc pentru albine, numit Mehes Kaptar. Mierea se aduna într-o oală de plev cu o scobitură prin care se scurgea, la producerea curenților de vânt, iar fagurele se tăia cu un cuțit special.

Pe Drumul mare mergeau vacile, iar pomii fructiferi și via străjuiau casele oamenilor.

În fața caselor era o Pruniște și paie care nu era voie să se țină în curtea localnicilor topileni.

La 3-4 km de Topilă era Pădurea Baronului Takacs cu un vestit domeniu de vânătoare, unde a poposit și Gheorghe Gheorghiu Dej. Acolo mai erau și două rânduri de aluni, dar și smochini. Moții din Câmpeni străbăteau Șimandul și Pădurea de la Takacs și aduceau mere și pere pădurețe, iar Erji neni îi servea cu produse din câmpie la schimb.

Un singur exemplar de alun încă mai există, iar interlocutorul nostru povestește că prin anul 2000 și-a dus familia la Topilă și a luat un lăstar de alun pe care l-a plantat acasă.

Despre Răntești povestește că erau bine înstăriți și îmbrăcați, David cu căbat lung, cojoc împestrat cu motive populare, iar Iren Neni avea rochii largi, poale și spătoi cusute în casă. Este vorba despre părinții lui Taica Ranta și al presupusului inventator al hidroavionului, despre care Bândi povestește că o auzit cum s-or ocoșit să facă un aparat de zbor, or încercat la Siti să zboare dar aparatul s-a desfăcut și aripa s-a rupt.

Localitatea *Utvinış* aparține comunei Zimandul Nou.

În urmă cu 250 de ani, se înființa aici o fermă cu peste 100 de angajați, agricultori, crescători, rânđași, locul devenind populat ca o colonie. Sigismund Lovasz și Robert Zelenski, la 1895, au dezvoltat această gospodărie pe o suprafață de 600 jugăre, 300 ha, cultivând cereale, cânepă, in, sfeclă de zahăr, tutun ș.a., iar domeniul a fost frumos îngrijit prin plantarea de arbori semeți, precum platanul.

Pădurea pe care o dețineau se întindea pe o suprafață de 120 jugăre, 60 ha unde au înălțat un conac, o capelă catolică, locuințe pentru angajați, depozite pentru furaje, livadă, seră, ateliere cu acareturi pentru vânătoare, arbuști ornamentale, parcuri cu păduri, urme ale secularilor codri de stejar și fag, defrișate de localnicii din zonă, alei, flori, eleșteie. Unii localnici, de azi, în vârstă, își amintesc de sălașele și pădurile de la Frișoaie, Zebrean, Moșescu, Takacs, unde cultivau plante tehnice. În această perioadă au fost amenajate conacele și parcurile din Macea – Csernovics și Karoly, Iratoș – Nadasdy, Șofronea – Purgly, Curtici – Kaszoni.

Astăzi, grăitoare mărturii de la Utvinış sunt speciile de copaci ornamentali, seculari, peste 120 la număr, pinul negru, roșu, stejarul, arțarul american, chiparosul de baltă – goferul biblic din care Noe și fiii săi au construit Arca din calea Potopului⁶⁹.

Toponimele *Holomb*, *Cutoș* - loc cu fântână – Kuthos, Kuthaus, *Topilă* au existat și pe raza orașului Curtici.

La Topilă, asimilată de Macea pe la începutul secolului al XX-lea, locuiau, între 1910-1913, doar 383 săteni⁷⁰.

Măzăriște – loc unde se cultiva mazărea furaj eră;

Tocaci – (Pădurea de la Tocaci⁷¹), după numele nobilului.

⁶⁹ Aradul, 26 martie 2014, *Regional*.

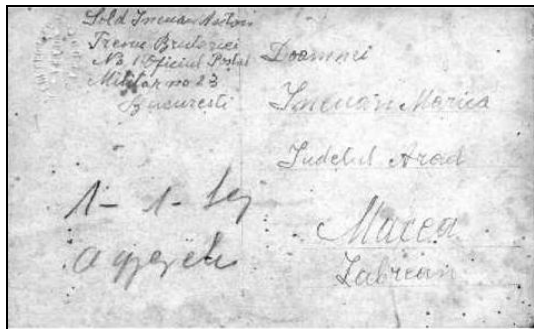
⁷⁰ https://www.tourismguide.ro/html/orase/Arad/Curtici/istoric_curtici.php (29 august 2017).

⁷¹ Pădurea Tocaci sau Ujfalo, este vorba despre urmele unui așezământ în formă deomidă de prin anii 1920 care a servit ca loc de adăpost paznicilor de ogor, cunoscut și de Casa Comu-

Zăbreni – de la Gara Nouă, spre
Macea;

Tuleiște – sau porumbiște;

O fotografie-document expedită de soldat Ineuan Anton (Trenu Brutăriei, nr. 1, Oficiul Poștal Militar nr. 3 – București), Doamnei Ineuan Maric pentru toponim Zăbreni

Cânepiște

Duleu

Porumbiște

Curmătură

Tuleiște

Dolmă 1990

nală, din informațiile primite de la G. Andrei din satul Dorobanți, ai cărui străbuni au locuit aici.

Movila tătarilor, situată la nord vest înspre granița cu Ungaria;

Drumul Grofiței este drumul pe care fata grofului îl parcurgea de plăcere, în fiecare zi, pentru că nu era măritată, până spre Topilă. Drumul pornește de la moară pe lângă viile de la Domnie, pădurea Cioaiela, drumul Sântăniș până la Takacs (Tocaci). Era bine întreținut. De o parte și de alta era lizieră de arbuști (Prunus Spinosa). Pe el se plimba grofița cu fetele, cu hinteul, când mergea în ospeție la moșierul Takacs sau Kintzik. Există și o proză scurtă „Drumul Grofiței” scrisă de Moțiu Gligor Buldus (scriitor măcean).

Întreg castelul era acoperit pe dinafară cu iederă. În 1954 când devine sediul C.A.P., președintele de atunci, Ielina Gheorghe, dă dispoziție ca iedera de pe castel să fie dată jos. De ce? Acest lucru este executat de Kondora Francisc, tractorist, mai târziu devenit și el președinte la C.A.P.

Tot pe vremea C.A.P.-ului, în turnul castelului, a fost pusă pază pentru prevenirea incendiilor din timpul verii, mai ales la ariile unde se treiera grâu cu batoza. Într-o vară este urcat în turn Varga Ștefan (Varga Pista), un om foarte gras. Se spune că „era de o maje și jumătate”. El nu a mai coborât din turn toată vara. Avea, sus, un adăpost pentru umbră și ploaie și i se aducea mâncare și apă pentru mai multe zile. Mai spre toamnă a fost găsit mort. Problema mare era cine și cum să-l coboare. Soluția a fost găsită până la urmă. A fost pus într-o pătură, legat cu un ștreang (funie) și lăsat cu grijă, pe lângă turn, până jos.

Drumul oilor – era drumul pe care treceau oile grofului și coincidea cu *Drumul vacilor* (azi, șoseaua spre cunoscutul Complex Agroindustrial);

Drumul lui Traian („Valul lui Traian”) consemnat în volumul bilingv *De-a lungul frontierei* (Arad, 2005, p. 56). Se presupune că Traian, vrând să cunoască mai bine Dacia, a trecut prin părțile

noastre, pe acest drum (după Ulița nemțească, alături de Gropoi, lângă Cimitirul Catholic). Lângă acest „vallum” există cinci movile necercetate. Movila din curtea școlii a fost distrusă, actualmente existând terenul de sport;

Drumul Julii – este drumul ce duce spre Ungaria (Gyula), aproape de Cimitirul Catholic, având drept reper un dud;

Frișoia – pe drumul Buibelului, la dreapta (după onomastica doamnei Frișoia);

Observator la Frișoia (din lemn) – 1952

Homocoș – este un nume unguresc dat de grof (în Coreea);

*La Hoancă*⁷² – teren situat pe o adâncitură;

La Gropoi. În Macea, acest toponim se găsea în două locuri. Lângă Cimitirul Ortodox, înainte era o *Belitoare*. Cei mai renumiți măcelari, Ardelean Gheorghe (Flocău) și Gros Traian (Chisălița), duceau aici animalele (vacii, oi, porci), le loveau în

⁷² *La Hoancă* – un nume atribuit după caracterul unei femei rele, *hoască* (din ucr. *haska*) local, cunoscut sub denumirea de Cimitirul animalelor.

cap, le beleau apoi le duceau la măcelărie (misarniță) pentru a le despica și comercializa. Belitoarea consta dintr-o clădire cu o cameră, cu beton pe jos și cuiere pentru a gătat animalele.

Toponim în limbaj local la Homocoș de unde Karolyi Tiberiu, Groful, ar fi scos ceva pietriș pe care l-ar fi folosit mai apoi la fundația pentru construcția viitorului castel.

Referitor la toponimia locală, trebuie spus care au fost primele cinci- Broșteri, Cutoș, Felhaz, Forviz, Bărărie. Buibel era un toponim (1850), în formă de omidă, Ponyvahat. La Topila veche, mai apoi la Topila Nouă, erau rândași, care prestau zile de orbare(clacă).

(cf.inf.Gheorghe Crețu, 2014)

Este cunoscut și locul unde se făceau *văiuguri* din magh. *vájog*. Toponimul, credem, este cunoscut datorită adânciturilor făcute prin săparea pământului, Gropoi. Aici locuiau țiganii care aveau și case improvizate. Locul este situat după Cimitirul Ortodox, aproape de cel Cimitirul Catolic.

Știm că Băltoiu a devenit un loc mult îndrăgit de localnici, practicându-se, aici, pescuitul. Înainte de a fi Balta Macea la Băltoi ca și toponim era situat în apropierea Cimitirului Ortodox, iar din anii 1980 a devenit loc de recreere și pescuit.

Ulița Kondoreștilor-2001

Priveliște înspre Fâșia cu Ungaria din Cutoș – 2000

Intrarea în comună – 2012

Ulița nemțească – 2001

La margine

Ulița Complexului – 1990

Pă Dâmbă – teren situat pe o ridicătură (domb, maghiar)

La Holumb – mușuroi în pădure, ridicătură de pământ

La Siti – pe pășune (înspre Sânmartin)

Pă Nimaș – (nyomás – magh.) – loc de pășunat

La Lenocu – casă de la capătul satului, înspre Complexul Agroindustrial

La Cohanu – în vecinătatea Complexului Agroindustrial

Locu Piațului – în vecinătatea actualului Cămin Cultural

La Canton – pe calea ferată, înspre Ungaria

La Castel – azi aparținând Universității de Vest „Vasile Goldiș”, sub titulatura Grădina Botanică Universitară.

La Biserică – punctul 0 al localității.

Sensul giratoriu-La Biserica Ortodoxă punctul 0

Înspre Broșteri – 1999

Drum la șosea

Locul unde a fost Gropoiul

Siti-la o distanță mică înspre Sânmartin, (Pășunea satului) se presupune că ar fi zburat acum o sută cinci ani David Ranta

Strada Bisericii Baptiste

Ulița înspre Viile de la Domnii

Curmătura după moară

Casă acoperită cu paie

La margine, spre Sânmartin

2015

***

Cu toate că subiectul acestei cărți nu are, neapărat, în vedere denumiri de vechi suprafețe (cantități) sau terenuri geo-spațiale, am considerat necesar să ținem cont de spusese bătrânilor comparativ cu unele materiile de specialitate (L. Șăineanu, Dicționar universal al Limbii române, 1934 sau M. Ciocanu Patrimoniul cultural

imaterial, 1986). Astfel, postata era o suprafață, porțiune de pământ la săpat, arat, secerat etc. indiferent dacă o lucra proprietarul sau zăuașii, din sb. postati

*duleul era o porțiune de hotar, răzor, dum printre arături din magh. dülő

*pogonul însemna 0,50 ha, 50 ari, 5000 mp

*vadra, vigherea din sb. vedro măsura aprox. 15 l

*polobocul din ucr. polyboc măsura aprox. 100 vedre de vin sau miere

*1 ar-100 mp

*10 ari-1000 mp

*1 ha-100 ari, 10000 mp

*1 km.p-100 ha

*** Înainte de 1850 1 iugăr (înv.) măsura cam 7000 mp, suprafață de pământ ce se putea ara cu o pereche de boi la jug (jugar-bou de jug)

* 1 iugăr - 0,57 ha, 25 ari, 1600 stj.p (stânjeni pătrați, înv.)

* 1 stj. pătrat ardelenesc-3,59 m.p

* 1 iugăr cadastral -5754 mp

* 1 iugăr ardelenesc-5775 mp

* 1 iugăr mic unguresc-4316 mp

* 1 iugăr cadastral, 1 lanț-5754,64 mp

* 1 stj.de lemne, din bg.stanzar, măsura 8 mp.

* 1 stj.p -4 mp (după picior, cot, palmă, deget)

* 1 stog de paie, fân-10 cocii

*** cf. M.O 650/20 sept.2010 /HG 1632/2009 cu privire la Registrul Agricol- 1 iugăr-57, 55 ari, 1 lanț-5800mp.

1 stânjen-3,60 m.***

* În mentalul sătesc, 1 iugăr mare măsura 53 ari, 1 iugăr mic-49 ari.

* 1 codrat măsura 3, 5 ari

* 1 lanț măsura 65 ari. (cf. Maur Mihai, Mișcăla tijlărul).

***

Dintre Nimașuri, amintim (cf. Maur Mihai), cele de la marginea satului -La Lebovici (ulița dinspre cămin, Casa din corn, Mercea, spre capăt de sat, peste drum cu Ruja)

La Lenocu

La Drumul Sânmartinului

La Cutoș, pe aproape de Sala de Sport

***

Hotaronimele, din punct de vedere topografic au fost localizate și din punct de vedere al proprietarului, al locului unde erau situate .

La Nimaș, din magh.nyomas era un teren necultivat, pentru unii, folosit pentru iarbă și pășunat și mai puțin roditor dar unii săteni aveau acolo codrate.

Gropoiul de la Homocoș era situat lângă pădure și de unde groful a extras pietriș folosit la construcția castelului.

La Răcădău (din magh. ragtato, raktato, loc de încărcare) a rămas în mentalul măcean ca locul cu o fântână mare, veche, din timpul grofului care se întindea paralel cu linia cale ferată în Cutoș (Loc cu fântână), până la hotarul cu Curticiul, (înspre Dorobanți) înspre Gara nouă de azi, de fapt este un canal și acum în fundul grădinii Stoian.

La Kintsik, după numele proprietarului maghiar care avea pământ mult de la domni

La Feldioara (din magh. földvár , cetate de pământ, baltă, loc umed) era drumul aproape de Siti, către drumul Șimandului (cf. Mercea Dumitru, a lu Cioncu)

La Domnii (una din proprietățile Csernovics)

La Ștrand este locul Bazinului de înot, cu apă termală, din vecinătatea pădurii, a terenului de fotbal (în Coreea).

COORDONATE DEMOGRAFICE

Este bine cunoscut faptul că localitățile din zonele de câmpie erau mai întinse, cu o populație mai numeroasă, în comparație cu localitățile din zonele deluroase și de munte. Conform cercetătorului clujean Ioan Bolovan⁷³, clasificarea localităților din punct de vedere al numărului de locuitori este următoarea: așezări foarte mici (sub 200 locuitori), așezări mici (între 200 și 499 locuitori), așezări mijlocii (între 500 și 999 locuitori), așezări mari (între 1000 și 1999 locuitori) și așezări foarte mari (peste 2000 locuitori). Conform acestui *clasament*, Macea a făcut parte întotdeauna din categoria localităților mari sau foarte mari.

Populația comunei Macea⁷⁴

ANUL	POPULAȚIA	ANUL	POPULAȚIA
1828	1716	1920	3966
1839	2182	1930	4558
1849	1941	1941	4317
1850	2182	1956	4519
1857	2658	1966	4429
1862	2097	1972	7633
1869	3244	1977	4929
1880	3039	1992	3948
1890	3696	2002	3969
1900	4295	2006	6169
1910	4193	2011	5762

Conform statisticilor vremii, numărul locuitorilor a fost:

- 1849 – 1941 locuitori;
- 1850 – 2182 locuitori, toți români ortodocși, 45 evrei și 19 romano-catolici;
- 1862 – 2097 locuitori, cu 564 nemți veniți din Sânmartin și maghiari – 57. Acum, noul moșier, Károly de Nagy Károly (Careii Mari) va oferi fiului său Tibor, domeniile.
- Între anii 1870-1880, când holera secera sufletele, populația era în scădere, abia în 1890 a ajuns la 3696 de locuitori.
- În anul 1900 comuna va număra 2703 de olahi-români, 857 de maghiari, lucrători pe fermele de la sălașele contelui Károly, la Topila veche și la Kutoș. Evrei au rămas doar 32, iar germani cam tot pe atâția.
- La 1918 granița statală, conform Tratatului de la Trianon, era trasată și, după 1925, comuna rurală Macea va trece la Plasa administrativă Sfânta Ana.
- În anul 1948 comuna număra 3345 de români, 941 de germani și 131 maghiari.

⁷³ Ioan Bolovan, *Transilvania între Revoluția de la 1848 și Unirea din 1918. Contribuții demografice*, Cluj-Napoca, 2000, *appud* C. Pădurean, *Populația comitatului Arad în secolul al XIX-lea*, Arad, Edit. Universității „Aurel Vlaicu”, 2003, p. 130.

⁷⁴ *Surse: Az 1869. évi népszámlálás vallási adatai, 2005, Recensământul din 1880. Transilvania, coord. Traian Rotariu, Cluj-Napoca, Ed. Staff, 1997, Recensământul din 1900. Transilvania, coord. Traian Rotariu, Cluj-Napoca, Edit. Staff, 1999, Recensământul din 1910. Transilvania, coord. Traian Rotariu, Cluj-Napoca, edit. Staff, 1999, Manuila, Sabin – Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930, vol. II: Neam, limbă maternă, religie, tipărit la Monitorul oficial, Imprimeria națională, București, 1938, Corneliu Pădurean, Populația comitatului Arad în secolul al XIX-lea, Arad, Edit. Universității „Aurel Vlaicu”, 2003, p. 109, 317; <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002/aretm02.pdf>, (13 noiembrie 2017).*

- Mai târziu, în 1956, numărul românilor va crește, la 4266, în timp ce al germanilor și al maghiarilor, a scăzut simțitor, la 316, respectiv, 112.
- Peste zece ani, în 1966, vom avea 4429 locuitori iar în 1972 numărul acestora, dimpreună cu cel al satului Sânmartin va fi de 7633.

Conform recensământului din 2006-2007, comuna numără 6169 de locuitori, cu o densitate de 85 loc/km²:

Pe categorii de vârstă
0-14 ani = 21,24%,
15-59 ani = 61,35%,
peste 60 de ani = 17,41%

Structura etnică:
85,61% - români
2,20% - germani
0,03% - italieni
3,39 % - maghiari
0,02% - sârbi
0,11% - ucraineni
8,33% - romi
0,31% - slovaci

Componența pe confesiuni:
78,31% - ortodocși,
0,37% - greco-catolici,
0,35% - romano-catolici,
0,26% - evanghelici,
14,51% - alții,
0,20% - fără apartenență la religie

Suprafața agricolă:
arabil = 79,82%
pășune = 18,16%
pădure = 0,40%
altele = 0,15%
neproductiv = 1,47%
Suprafața = 7264 hectare

În comună trăiesc români, alături de germani și maghiari. Populația germană a venit, probabil, în timpul colonizării Banatului (secolul al XVIII-lea)⁷⁵ și s-a așezat în partea de nord a comunei (*Ulița nemțească*), răspândindu-se apoi în întreaga comună. Nu putem preciza când au venit maghiarii, dar faptul că s-au așezat în partea de est (*Ulița Kondoreștilor*), poate întări ideea că au venit, chiar înaintea germanilor.

Sursa: Corneliu Pădurean, *Populația comitatului Arad în secolul al XIX-lea*, Arad, Edit. Universității „Aurel Vlaicu”, 2003, p. 142, 168, 197, 215-216, 301-302, 307-308, 313-314, *Arhivele Naționale, Serviciul Județean Arad, Colecția Regis relor de Stare Civilă, Oficiul Parohial Ortodox Român Macea.*

⁷⁵ Alexandra Rocerie, *Elemente germane în limba română*, 1961.

ANUL	NAȘTERI	CĂSĂTORII	DECEDAȚI
1853	161		116
1854	151		172
1855	145	23	136
1856	119	28	125
1857	159	31	137
1858	149	25	163
1859	146	6	93
1860	118	16	167
1861	121	54	165
1862	130	24	138
1863	134	24	146
1864	102	17	144
1865	147	22	88
1866	142	26	64 bărbați, 61 femei
1867	101	32	164
1868	153	38	113
1869	146	33	101
1870	147	27	110
1871	155		185
1872	137		174
1873	118	38	231
1874	149	32	148
1875	143	26	128
1876	160	27	36 bărbați, 40 femei
1877	132		96
1878	148	41	159
1879	162	18	122
1880	147	18	117
1881	141	29	131
1882	150	24	187
1883	158	20	92
1884	149	30	81
1885	176	35	65 bărbați, 64 femei
1886	165	21	104
1887	151	16	123
1888	190	24	115
1889	156	16	138
1890	121	26	120
1891	179	20	122
1892	150	25	163
1893	155	28	136
1894	156	19	117
1895	150	26	91
1896	160	12	119
1897	143	16	
1898	133	16	
1899	147	12	
1900	133	15	
1901	152		
1902	150		

1903	135		
1904	156		
1905	93 (până în septembrie)		

Macea

ANUL	POPULAȚIA	ROMÂNI	MAGHIARI	GERMANI	SLOVACI	RUTENI/ UCRAINENI	SÂRBI, CROAȚI	EVREI	ȚIGANI	ALTELE
1880	3039	1925	471	480	18	-	1	-	-	144
1890	3696	2380	641	654	14	3	-	-	-	4
1900	4295	2703	875	717	7	-	2	-	-	9
1910	4193	2779	695	696	5	-	-	-	-	18
1920	3966	2954	259	750	-	-	-	3	-	-
1930	4558	3443	246	849	-	-	1	-	18	-
1941	4317	3208	199	849	-	-	-	-	-	-
1966	4849	3813	203	823	3	-	6	-	-	-
1977	4929	3842	230	765	-	1	-	-	88	1
1992	3948	3412	160	261	3	7	-	-	104	-
2002	3969	3746	125	57	7	1	-	-	30	-
2011	5762	4854	140	83	-	11	-	-	344	330

Sânmartin

ANUL	POPULAȚIA
1839	1865
1857	2236
1869	2530
1880	2334
1890	2565
1900	2650
1910	
1930	

Surse: Az 1869. évi népszámlálás vallási adatai, 2005, *Recensământul din 1880. Transilvania*, coord. Traian Rotariu, Cluj-Napoca, Ed. Staff, 1997, *Recensământul din 1900. Transilvania*, coord. Traian Rotariu, Cluj-Napoca, Edit. Staff, 1999, *Recensământul din 1910. Transilvania*, coord. Traian Rotariu, Cluj-Napoca, Edit. Staff, 1999, Manuila, Sabin – *Recensământul general al populației româniei din 29 decembrie 1930*, vol. II: Neam, limbă maternă, religie, tipărit la Monitorul oficial, Imprimeria națională, București, 1938, Corneliu Pădurean, *Populația comitatului Arad în secolul al XIX-lea*, Arad, Edit. Universității „Aurel Vlaicu”, 2003, p. 319.

ANUL	POPULAȚIA	ROMÂNI	MAGHIARI	GERMANI	SLOVACI	RUTENI	SĂRBI, CROAȚI	EVREI	ȚIGANI	ALTELE
1880	2334	57	64	3060	5	-	-	22	-	126
1890	2565	96	61	2399	9	-	-	-	-	-
1900	2650	32	61	2494	4	-	-	-	-	59

- în 1880 erau 290 case, 952 știutori de carte

Confesiuni Macea

ANUL	POPULAȚIA	ORTODOCȘI	GRECO-CATOLICI	ROMANO-CATOLICI	REFORMAȚI	EVANGHELICI - LUTHERANI	BAPTIȘTI	IZRAIELIȚI	ALTELE
1869	3244	2182	2	917	0	113	0	30	
1880	3039	2020	-	861	98	33	-	24	3
1890									
1900	4295	2687	14	1413	87	32	-	32	30
1910	4193	2749	14	1253	73	24	-	16	64
1930	4558	3183	3	1099	18	1	165	3	86

În 1869 au fost 478 case, 720 familii, 1675 bărbați și 1569 femei

Sânmartin

ANUL	POPULAȚIA	ORTODOCȘI	GRECO-CATOLICI	ROMANO-CATOLICI	REFORMAȚI	EVANGHELICI - LUTHERANI	BAPTIȘTI	IZRAIELIȚI	ALTELE
1869	2530	70	0	2421	0	11	0	28	0
1880	2334	58	-	2248	5	1	0	19	3
1890	2565								
1900	2650	18	15	2596	2	2	-	17	-
1910									
1930									

	1900	1910
Aduc venit	1582	1653
Întreținuți	2713	2540
Total populație	4295	4193
Proprietari de terenuri agricole care aduc venit	1296	1438

Întreținuți	2290	2268
Venituri din alte ramuri agricole	3	4
Întreținuți	3	-
Minerit	0	-
Întreținuți	0	-
Industrie, meseriași	71	79
Întreținuți	175	131
Negustori și cămătari	12	17
Întreținuți	35	30
Lucrători în transporturi	1	4
Întreținuți	0	6
Ocupații în administrație și "meserii libere"	22	26
Întreținuți	41	53
Olărit	0	4
Întreținuți	0	-
Zilieri	85	4
Întreținuți	113	3
Argați, servitori	83	61
Întreținuți	37	30
Alte meserii sau nedeclarate	9	16
Întreținuți	19	19

Situația demografică pe sexe în anul 1900.

LOCALITATEA	POPULAȚIA	BĂRBAȚI		FEMEI	
Macea	4295	2142	49,87%	2153	50,13%
Sânmartin	2650	1353	51,06%	1297	48,94%

Situația demografică pe sexe în anul 1910.

LOCALITATEA	POPULAȚIA	BĂRBAȚI		FEMEI	
Macea	4193	2041	48,68%	2152	51,32%
Sânmartin					

Știutorii de carte în anul 1900.

LOCALITATEA	POPULAȚIA	SCRIU ȘI CITESC		CUNOSC LIMBA MAGHIARĂ	
Macea	4295	1373	31,97%	1758	40,93%
Sânmartin	2650	1512	57,06%	406	15,32%

Știutorii de carte în anul 1910.

LOCALITATEA	POPULAȚIA	SCRIU ȘI CITESC		CUNOSC LIMBA MAGHIARĂ	
Macea	4193	1406	33,53%	1927	45,97%
Sânmartin					

Materiale de construcții ale locuințelor (1900)

LOCALITATEA	CASE	PEREȚII				ACOPERIȘUL		
		PIATRĂ ȘI CĂRĂMIDĂ	PIATRĂ ȘI PĂMÂNT	CHIRPICI SAU PĂMÂNT	LEMN SAU ALTCEVA	ȚIGLĂ	ȘINDRILĂ	TRESTIE
Macea	606	36	3	567	0	87	69	450
Sânmartin	357	2	5	350	0	167	58	132

Materiale de construcții ale locuințelor (1910)

LOCALITATEA	CASE	PEREȚII				ACOPERIȘUL		
		PIATRĂ ȘI CĂRĂMIDĂ	PIATRĂ ȘI PĂMÂNT	CHIRPICI SAU PĂMÂNT	LEMN SAU ALTCEVA	ȚIGLĂ	ȘINDRILĂ	TRESTIE
Macea	652	34	35	578	5	272	41	339
Sânmartin								

Nupțialitatea 1900

LOCALITATEA	POPULAȚIA	BĂRBAȚI	FEMEI	NECĂSĂTORIȚI	CĂSĂTORIȚI	VĂDUVI	DIVORȚAȚI
Macea	4295	2142	2153	2413	1664	215	3
Sânmartin	2650	1353	1297	1489	1062	97	2

Nupțialitatea 1910

LOCALITATEA	POPULAȚIA	BĂRBAȚI	FEMEI	NECĂSĂTORIȚI	CĂSĂTORIȚI	VĂDUVI	DIVORȚAȚI
Macea	4193	2041	2152	2333	1660	192	8
Sânmartin							

Grupe de vârstă (1900)

LOCALITATEA	POPULAȚIA	0-6 ANI	6-11 ANI	12-14 ANI	15-19 ANI	20-39 ANI	40-59 ANI	PESTE 60 ANI
Macea	4295	819	684	288	417	1106	719	262
Sânmartin	2650	537	391	767	298	634	449	174

Grupe de vârstă (1910)

LOCALITATEA	POPULAȚIA	0-6 ANI	6-11 ANI	12-14 ANI	15-19 ANI	20-39 ANI	40-59 ANI	PESTE 60 ANI
Macea	4193	773	697	265	440	1037	695	286
Sânmartin								

COORDONATE ECONOMICE

Agricultura

Cât privește starea socială a locuitorilor, aceasta era rezultatul muncii câmpului, principala ocupație fiind agricultura⁷⁶. Comuna, fiind așezată în plină câmpie, cu un pământ fertil, pământul se lucra rudimentar (plug de lemn, sămănatul cu mâna, prășitul cu sapa, treieratul cu cai sau îmblătire, seceratul cu coasa).

Unealta de lucru era primitivă - plugul de lemn⁷⁷, cu brăzdar tot de lemn, dar îmbrăcat într-o tablă de metal. Cernovics aduce o batoză și secerători de la Viile de la Domnii, la sfârșitul stăpânirii sale. Se săpa manual, cu sapa, se cultiva prin împrăștiere cu mâna, mai ales porumb, grâu, secară, cânepă, la „Domnii” – plante tehnice: tutun, sfeclă. Cânepa o topeau la Topitoria de la Iratoș, apoi, melițată, pieptănată și făcută fuior, era toarsă, reieșind pânza de tort. O altă plantă cultivată era floarea-soarelui, semințele acesteia servind la extragerea uleiului comestibil (existau în acea vreme în comună două prese, la Moise Sfânt și la Gh. Șimândan, zis Puica). Locuitorii scoteau ulei din rapiță, care era mai ușor de găsit, prin plante.

Dintre cereale se cultivă grâul, care se treiera cu treierătoarea, la fel și se cara, prin îmblătire. Cerealele erau cultivate în scopul folosirii lor în alimentație, dar și pentru hrana animalelor.

---

⁷⁶ *Agricultura are drept emblemă cornul abundenței sau plugul sau sapa, pământul și cerul, și simbolizează fuziunea celor patru elemente, apă, foc, pământ și cer condiționându-se astfel fertilitatea.*

⁷⁷ *Aratul este considerat un act sacru, o Sărbătoare a primei brazde, o trecere de la viață sedentară la cea activă, brazda, săpăliga sau fierul plugului fiind asemănați actului de fecundare al pământului.*

Sămănatul

Porumbul se semăna pe brazdă odată cu aratul, la pusta de cucuruz, unde erau folosiți și zâuași. Tot la a doua brazdă, cam 80 cm trebuia să fie distanța. Se săpa odată-roata de proprietari sau de zâuași, care erau plătiți cu zâua.

Plug la uliță – 1996

Sămănătoare – 1999

La grâu, mai întâi se ara toamna. Cei care aveau mașină de semănat cu ciorozlance (secții de 3 m) cu 15 operații, puneau grâu în dughe, iar sămânța pătrundea cam 3 cm în pământ. Când era vremea ploioasă, se semăna *din brânci*, căci nu se putea intra în brazdă. Apoi, prin octombrie-noiembrie, la vremea grâului de semănat, se grăpa, cu grapa, să se acopere toată suprafața.

Cocia cu fân – 1981

Grapă la uliță – 1996

Combina – 1968

Disc-1999

Tractor cu remorcă și disc – 1977

Șiră de paie – 1981

Cu Bulldogu'n colnă – 1952

Secerișul

Grâul se tăia cu coasa, de către bărbați, femeile tăiau cu secera ca să își facă mănunchi de aceea se numeau *mănuncheșe*. Două femei adunau mănunchi, a treia, îi lega în snopi. Legătorii smulgeau grâul, o mână de grâu, se împărțea în două, se lega în snopi de legături. Snopii erau adunați în stog.

Omul care dădea snopii se numea *stogar*. Cine lua stogul și-l introducea în toba

mașinii, se numea *itărtău*. Cel care tăia snopii se numea *kevevago*.

În sat erau vreo doi-trei proprietari de mașină de călcat⁷⁸.

Secerat – unul tăia, unul cosea, unul făcea mănunchiuri, unul lega – 1953

Lucrau câte 24 de muncitori, 12 într-un schimb. Mașina de călcat, trebuia mereu hărănită cu snopi de la care se tăia legătora. Pe de o parte curgeau paie, pe de altă parte, pleavă și pe alta, grâul. Femeile erau legate la gură (cele care trăgeau pleava). Locul pe unde curgeau paiele se numea *cai*. Paiele se făceau *porșori*. Se introduceau în două rudițe și se suiau în jireadă. Snopii se așezau în formă de *cruce*, apoi se greblau miriștile. Se foloseau 15 snopi la o cruce. Crucea de sus se numea *popă*.

La batoză la recoltat grâu – 1962

⁷⁸ Codoș Gheorghe, Cazan Văsălie, Crăciun Șerban – la viile de la Domnii și Cănepiște.

La batoză⁷⁹ lucrau birăul, delegatul, mecanicul, jacoșul (din magh. *zsák* – sac), ajutor de jacoș, itărtăul (din magh. *etető*), cel care alimenta batoza, tăietorul de spice (*kevevágó*), stogarii, 1, 2, 3, porșorarii (din magh. *por* – praf), 1, 2, 3, rudarii 1, 2, 3, 4, jiredarii la paie, plevarii, 1, 2, plevărițele, 1, 2, 3, 4, jiredarii la pleavă, tăblașul.

Batoza lui Codoș Ion, acționată de „Buldog” (1952)

Grâul⁸⁰ (curat) se măcina la prima moară (pe locul unde este azi casa lui Csiki Iosif), iar cei săraci măcinau grâu cu secară (căcăreț). După „îmblătire” rezultau paiele, din care se făceau rogojini.

⁷⁹ *Iată un anunț din acele vremi în care se cere de vânzare o batoză: „Anunț: „Dacă aveți de vânzare o mașină de treerat (batoză) folosită, dar în stare bună, sau dacă știți că are cineva, vă rugăm să ne anunțați personal sau să scrieți, comunicând adresa și și prețul pe adresa ziarului” (Românul (Arad), an 19, nr. 18, Duminică, 15 novembre 1936, p. 2.)*

⁸⁰ *Spicul este atributul verii și conține bobul de grâu care moare fie spre a hrăni fie spre a încolți. Snop – simbol al secerișului, al jertfei, al abundenței, iar legătura de tulpini încheată în acest mănunchi este ca o tresărare bucuroasă a triumfului din lan. De aceea, potrivit tradiției, ultimul snop se și păstrează până în anul următor, nu trebuie nici ars ca să nu se pună capăt prin foc, unui rod al pământului.*

Moara – 1989

Această moară, care aparținea notarului Iuliu Siksay, a fost construită de groful Károly în anul 1908 și a fost vândută mai apoi lui Schneider Martin. Moara⁸¹, care era pe motorină, deservea și localitățile învecinate.

Pământul era arendat, această formă trece și de anul 1945, când a avut loc Reforma agrară.

Surechiul

Specific anotimpului toamna, pe lângă bucuria culesului strugurilor, local *surechit*⁸², se strângeau și legumele plantate *printre rânduri*, de exemplu cartofi roșii, din care seara se gătea tocană „haida iute” cu piparcă și pită moale. La rezezeală, se dădea la vecini câte 2-3 *brânci* de struguri spre *cuștuleală* sau 2-3 *pumni* de struguri *otelă* cu comină (cu codiță) albă și neagră, preferata copiilor. Vecinii beau din bocale must și copiii primeau o olcuță de must.

⁸¹ *Moara – funcția morii este măcinarea grâului pentru producerea făinii (metafora de măcinare a morii ar fi simbolul de măcinare a vieții, grâul fiind o plantă cu tulpina în formă de pai și înflorire sub formă de spic, care prin producerea făinii ar asigura hrana zilnică).*

⁸² Surechitul – termenul provine din limba maghiară – *szüretelni*.

La surechit – 1982

Toamna, era anotimpul culesului și de struguri.

Viile erau parcelate, dar se găseau și butuci plantați la casa gospodarului.

Copii, între 10-13 ani se puneau pe rânduri să adune boabele în coșerițe.

Oamenii mari tăiau ciorchinele și-i puneau în coșeri de brâncă, apoi îi goleau în vighiri (găleți) și-i duceau la preș. Alții, îi puneau direct în loitri de la căruțe, sau în căzi.

Amintire de la culesul strugurilor – 1936

Preșul avea un filet din fier, sub care se puneau un lăvor (lighean) să curgă vinul. Filetul se-nvârtea ca și când ai strânge un șurub, iar deasupra strugurilor se puneau doaje de scânduri și se fileta pe bara cu fileț, o altă bară cu două aripi și se apăsa pe doaje. Primul vin scurs se numea must (care se fierbea pe foc, se oprea cu salțir și se puneau în ieji pentru iarnă). Îl beau iarna copiii, căci la gust, semăna cu un sirop dulce – de aceea, se mai numea vin dulce.

Apoi, vinul se lăsa și se pune în vase (butoaie) din lemn de flăgari (duzi). Iarna, când stătea de fiert, vinul se trăgea cu trăgaciul (format dintr-un soi de ludaie (dovleac) anume, deosebit de dovleacul obișnuit, și sămânța era altfel, dar, soiul, „o pierit”, s-o părăsit, nu se mai cultivă. Acum vinul se trage cu guma (furtunul).

Struguri proaspăt culeși și crumpe și pipercă pentru tocană „haida iute” – 2000

Vin dulce

Se prepară din must proaspăt stors, care, odată stors, se lasă la rece, pentru a se limpezi.

A doua zi se strecoară prin tifon curat.

Păhăruță cu must – 1992

Apoi se pune la fiert într-un vas și se dă la foc mare să dea în clocot. Se adaugă

zahăr și se fierbe cam cinci minute, apoi se ia de pe foc. Se repetă strecurarea prin tifon și se toarnă în sticle foarte bine sterilizate, se căptușesc și se pun în cuptor la sterilizat cam tot cinci minute, de preferință se poate adăuga conservant. Așezate între pături, sticlele se lasă, bine închise, la cald, iar a doua zi se aranjează în cămară. Este un deliciu pentru copii, dar se duce cu demâncare și la leuze, alături de compot, bere, tort, găină ș.a.

Furtun pentru stropit via – 1974

Storcătoare de struguri (presa) – făcutul vinului 1974

Legumicultura

Localitatea este recunoscută și prin preocuparea sătenilor pentru alte culturi:

- Cultura lebeniței;
- Cultura pepenilor;
- Cultura ardeilor;
- Cultura verzei;
- Cultura dovlecilor, a salatei, a vinetelor;
- Cultura roșiilor.

Cultura lebeniței

Colibă⁸³ la lebenițe – 1984

Comerț cu lebenițe la roabă⁸⁴ la câmp – 2011

---

⁸³ Coliba simbolizează locuința nomadului, a călătorului care nu aparține unei cetăți permanente, ci a celui care este exilat pe un pământ străin. Strâmtoarea ei se potrivește cu singurătatea și atitudinea contemplativă.

Colibă la lebenițe la drum – 1993

Cocii cu lebeniță (1958)

Ciuhe la lebeniță – 199

---

⁸⁴ Roaba este un vehicul ce simbolizează prelungirea brațelor omului, ca o căruță în miniatură, pe care omul o împinge cu vigoare și o dirijează.

Lebenițe – de transportat cu ștraful – 1997

Grămadă de lebeniță

La mâncat de lebeniță – 1979

Cultura roșiilor este o prioritate. Acestea se cultivau mai întâi pe răzoare, între alte culturi, apoi au devenit o ocupație importantă, o sursă de venit.

În grădină la părădăici – 1973

La fostul CAP (GAC) se cultivau pe parcele întinse, se culegeau în pârgă, și se predau la centrele Fructexport din comună, prin sortare, în lădițe frumos aranjate, după categorii. Cultura tomatelor a început în comună prin 1952, pe răzoare, apoi pe parcele, iar la CAP au fost cultivate de prin 1960.

La Fruct în pădure – 1964

Terenul prielnic este solul aluvionar și cernoziomul levigat. Cultivarea roșiilor, a părădăicilor⁸⁵, presupune migală încă din luna februarie. Atunci măcenii fac pălânturi (paturi din pământ amestecat cu gunoi de grajd) în care pun semințe de diferite soiuri. Când acestea au dimensiunea și rezistența necesară, se răsădesc (se picărăzăsc) în mici ghivece, spre a se dezvolta normal⁸⁶.

⁸⁵ Termenul provine din maghiară: *paradicsom*.

⁸⁶ Când nu se foloseau cuburile, legumele se plantau cu piscălăul – termen local pentru un obiect lung și ascuțit care se introducea în pământ pentru a răsădi o plantă.

La făcut palanturi de părădăici – 1965

Urmează plantarea lor în solar (mai nou), cu nailon era înainte, un *solar la pământ*, spre a fi protejate de frigul iernii. Aici se udă periodic și se urmărește ca temperatura sa fie constantă.

Cultivatorii pricepuți au roșii coapte în iunie. În acest timp, ele sunt repicate (li se taie vârful, subțiorii și se leagă cu o sfoară anume). Se și stropesc cu pesticide, spre a le fi mai ușoară, dar sigură dezvoltarea.

În solar la cules părădăici – 1975

Odată coapte, roșiile se vând în piețele din împrejurimi sau se folosesc pentru consum.

Pregătirea pusului părădăicilor în ieji – 1986

Căldare de zamă de părădaică – 1986

Serele C.A.P. (aspecte generale se pot găsi la cap. Nume și locuri, ing. Szanda Ladislau)

Aspectele din fostele Sere Macea – 1980

***

A mai existat o Seră- experiment prin anii 1953, ridicată din materiale rămase și adunate de la sera grofilor, vreme de aprox. peste douăzeci de ani, în curtea Școlii Generale, în care, elevii lucrau cot la cot cu prof. Covaci Pavel și făceau de serviciu voluntar alături de personalul abilitat, de Doamna Maria Covaci, de prof. Traian Lăpăduș, de baci Iosov Bătrân, muncitor îngrijitor dar și de părinții care se ofereau să aducă materiale. Facem mențiunea că am participat efectiv la udat, plivit, măturat etc, sera aflându-se efectiv în apropierea casei noastre.

La Fruct 1968

În solar – 1973

Cânepa și tutunul erau cultivate în scopuri gospodărești. Cânepa se topea la Topitoria din Iratoș, apoi era melițată, și pieptănată, făcută fuior și toarsă, tort în tort, pentru pânză.

Tutunul era înșirat anume și pus la uscat în curțile gospodarilor, apoi în pod.

La făcut de „cuburi” de părdăici

În ogradă la ales părdăici – 1969

Pregătirea mraniței pentru cuiburi – 1968

Lădițe cu părdăici la sortare – 1975

Cultura plantelor tehnice

Plantele tehnice erau cultivate tot în scop domestic. Astfel, din floarea-soarelui se extrăgea uleiul în presele existente în gospodăriile locuitorilor Simândan Gheorghe și Sfat Moise. Uleiul de dovleac și cel din rapiță, la fel, se extrăgea în comună.

Loză și gogonele. Ce a mai rămas din cultura dă părdăici

Despre pașusuri, proprietăți și granițe (Emil Arbonie, *Călătoriile românilor. Realități transilvănene (1918-1948)*, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2009, pag. 95, 164)

Începând cu 31 decembrie 1852 meseriașii, industriașii și căruțașii transportatori de mărfuri, în mod obligatoriu trebuiau prevăzuți cu pașapoarte.. Pentru facilitarea controlului circulației persoanelor pașapoartele, cărțile de pribegie și documentele de călătorie au fost uniformizate. În același timp, jandarmii au primit ordin să cerceteze identitatea persoanelor care călătoreau, arestând pe cei prinși fără documente legale. În anul 1853, jandarmii din Șimand au arestat 4 ciobani de pe raza comunei Macea pentru că nu aveau documente de călătorie.

În urma trasării noii granițe dintre România și Ungaria, în localitățile de lângă graniță au rămas pământuri și proprietăți în statul vecin. La 20 octombrie 1930 autoritățile din comuna Macea au declarat că nu s-a pierdut și nici nu s-a adăugat nimic hotarului comunal. Aceeași situație a fost întâlnită și la Sânmartin. În 1943 s-a raportat că în comuna Macea există 45 de proprietăți riverane graniței interstatale. Sectorul care cuprindea aceste proprietăți aparținea de Vama Curtici.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, zona limitrofă graniței de stat s-a mărit cu 15 km, pentru siguranța statului. Astfel au existat proprietăți agricole și la Macea și la Sânmartin cuprinse în această zonă limitrofă. Pentru a putea lucra pământurile, cetățenii trebuiau să primească cartele de trecerea frontierei speciale de la autorități. Pentru anul agricol 1944/1945 s-au eliberat astfel de acte pentru 28 de locuitori din Sânmartin și unul din Macea. Într-un raport se face precizarea: Celorlalți locuitori posesori de asemenea proprietăți din comunele Sânmartin, Curtici, Dorobanți și Iratoșu le-am refuzat eliberarea acestor cartele deoarece toți au membri de familie

și rude apropiate fugite clandestin în Ungaria.

Creșterea animalelor

„Agricultura și vitele sunt factori co-relați, în economie, mai ales în trecut, când nu existau mașinile agricole și nici gunoiera artificială. Ele, și în viața iobagului s-au completat reciproc, slujind același scop general: producția, din care să se acopere sarcinile publice ale vremii, și traiul de toate zilele. Alături de roștul mâinii umane, vitele au servit ca ajutor la lucrarea brazdei, și la fertilizarea solului. De aceea, în viața românului, ele au un preț deosebit. În 1749 la Macea au fost consemnați 45 „hospes”, 67 boi, 80 vaci, 24 cai, 48 juninci, 344 oi”⁸⁷.

Și aceste îndeletniciri au ocupat o parte din timpul locuitorilor comunei. Caii erau folosiți (rar, și boii) la tractatul plugului.

Măcenii erau și buni crescători de animale, ei frecventând târgul din Pâncota sau cel din Chișineu-Criș, unde se deplasau cu cociile.

Coteț de porci – 1979

Fiecare gospodărie avea grajdul său, în care animalele erau bine întreținute. Fenomenul de igienizare, de care de obicei se ocupa bărbatul, era recunoscut în expresia: mă duc „să rânesc” la porci = (să curăț)... Apa se punea în vălău, la fel ca și mâncarea, care consta din urlău, resturi de mâncare (lături).

⁸⁷ Ghe. Ciuhandu, *op. cit.*, p. 120.

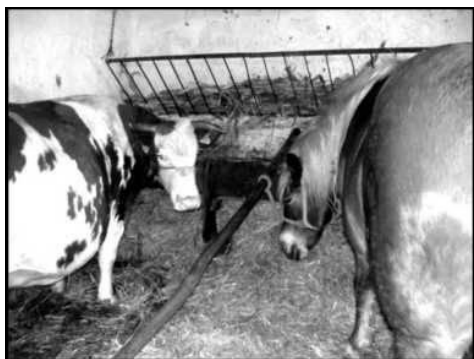

Cu vaca la pupu de tului – 1970

Pipica. Pipica – 1973

Iștălăul vacilor – 1966

Mulsul vacilor se făcea foarte de dimineața în șuștare, la fel ca și al oilor. Acestea aveau locul de pășunat „La Siti”, înspre Sânmartin. În comună se cunosc unele familii de crescători de oi: Otlăcan Ilie și Pantilie (Brânza), David Ranta, Toderica, Cioieleşti (familia Tolan Mihai, Tolan Mihăiuț, Măgurean).

Cal gata de cersălit – 1983

Văcaru și vacile-2013

Existau văcarul și purcarul satului. Și animalele purtau nume. În copilărie, și nu numai, am întâlnit apelative adresate nu numai oamenilor, ci și necuvântătoarelor. Am intrat în „lumea celor care nu cuvântă” ca într-un „rai” de popoare, strigându-le pe nume: Grăsuna, Măroaca (porci), Gușata, Concioșa (găini), Grasu, Suru, Mucedu, Murgu, Muru, Mura (cai), Alba, Vărgata, Bărnacea, Steaua, Tărcata (vacii), Albu, Crăcea (boi), Cufurita, Băla (oi), Cercelata, Cioampa (capre) etc.

Purcarii satului, dintre cei mai cunoscuți, îi numim pe Vezan Niculae, a lu Grasu și pe Hotea.

Tucce și tuctani la Gropoi-2013

Cabaline – 1976

Rânitul:

- însemna curățatul în grajd, coteață, de gunoarie (de cal, porc, vaci = căcărază);
- se rânea și în coteața de păsări;
- gunoariile se foloseau ca și îngrășământ natural care se punea în grădini, pe sol sau în pălânturi.

Baci Ion – gata de rânit la hoară și la porci – 2012

Hărănitul: fiecare gospodar se îngrijea ca animalele să aibă hrana necesară.

Hrana animalelor: urlăul era hrana de bază: apa fierbinte se amesteca cu grâu, cucuruz (porumb), orz, toate măcinate.

La hărănit porcii – 1997

Sfărâmatul porumbului

Se făcea cu sfărâtoarea cu dinți, cu scăuneș cu sfărâtoare în serile lungi de iarnă, sorbind câte un pahar de vin fiert sau punând câte un cocean în șpohert.

Sfărâtoare de cucuruz – 1997

Măistoritul pisatului

Se făcea la moara mare cu chiatră. Cam mulți localnici aveau acasă moară.

Se cernea să rămână pisatul apoi se împrejura, iar hoșpile se țâpau. Apoi se mai punea în apă să se aleagă bine.

Moară de urlău – 1963
(prin bunăvoința d-lui Cristian Vuin)

Măistorii casnice

Respectarea rânduielilor⁸⁸ reprezintă una dintre modalitățile de comunicare, iar omul, ca arhetip al ființei, se intersectează cu realitățile existenței, provoacă similitudini inteligibile, între imagini, simboluri, mituri, ecuații arbitrare, căci, într-o lume a arhaicului, alegoriile și simbolurile se întrepătrund.

⁸⁸ Rânduială, rânduieli; s.f. provine de la verbul a rândui, a pune ordine într-un anumit domeniu de activitate. Rânduiele casnice sunt cele care țin de casa omului, de un sistem de organizare bine statornicit sau impus, după o lege, ritual, datină, obicei. Rândașul era omul priceput la toate, angajat într-o gospodărie particulară. (cf. Dicționar selectiv al Limbii române, București, edit. Academiei RSR, 1976, p. 479).

Rânduielele bisericesti sunt ceremonialuri religioase prilejuite de anumite evenimente din viața creștină. Însemnări despre aceste sensuri conotative am descoperit și în literatura română; Antim Ivireanul scrie că „Preoția iaste o rânduială dumnezeiască a tainei cele simțitoare”. (Pentru rânduiala preoției)

Omul, devine actor în timp, are o altă libertate în exprimare, sau de invocare, sau de a crea, de a-și „juca” viața, și printr-un limbaj simbolic. El nu se izolează, ci pătrunde într-un scenariu al habitatului, ca rezultat al simțului său practic, de ins ancorat în tradiție. Sau, altfel, se identifică cu propria Mască (umană), își reface și-și regăsește echilibrul, se intervestește, atribuindu-și „lumirea”, pătrunderea într-o lume benefică, prin comunicare.

Văruitul pomilor la uliță (2017)

Tăgășit la uliță (2012)

Tăiatul lemnelor – 1995

Ștricuitul (croșetatul)

Era o practică, presupunând croșetatul. Se folosea, prima dată, adică, se lucra, cu un ac de aramă, cu cârlionț. Se ștricuiau zoboane (veste) de lână toarsă, într-un fir și vopsită în casă.

La început se făcea un dos, ca o împletitură. Apoi se făcea fața care se adăuga la dos. După care urmau boții, iar când era gata se puneau bumbii (nasturii).

Sfeter cu mâneci colorate – în centrul pozei/chipului

Ștricuitul se folosea și pentru a se face mâneci la sfetere, cu două ace. Se ștricuiau

cu modele, în culori (brăduți), după care, se coseau la materialul sfeterului.

Făcutul pănurilor

Pănura înseamnă culoarea care servea la zugrăvitul pereților. În vechile duchene, cooperative exista *pământ* colorat. Acesta de diferite culori, se înmuia în lapte și se amesteca cu var. *Pământul* de vopsit era de diferite culori, se vindea, în chiocuri (pungi de hârtie), cât dorea clientul.

Culoarea gălbuie, cea mai des folosită, se obținea dintr-un fel de pământ galben, lut, numit *ștrițli*. Se vindea în punguțe de hârtie sau ziar numite chioc.

Șurluitul

Podelele de scânduri se șurluiau (se spălau prin frecare) cu perie de tătarcă, muțiată în leșie de cenușă (primăvara și toamna).

Murluitul

În casele unde nu existau podele (dușumele), ci doar pământ bătut pe jos, se practica murluitul.

Compoziția cu care se dădea era obținută din: pământ galben, nisip, balebă de cal, toate se amestecau împreună, și cu o cârpă (zdramță) se acoperea suprafața, apoi se lăsa să se usuce.

Vânturatul

Se practică și acum, după recoltarea macului sau a fasolei (când suflă vântul). La mac, se taie bociolia și se scutură. Vânturatul constă în alegerea a tot ceea ce nu cădea, sămânță seacă sau uscătură. La fasole se deface păstaia, să curgă boabele. Dacă era o cantitate mai mare, se bătea cu furca.

Pentru păstrare, se puneau în bășcuiețe (saci din pânză) nu înainte ca macul să se și spele în două-trei ape, apoi se usca pe masă.

Văiugăritul

Din locul numit Gropoi, se tăia pământ, cu arșeul (târâncopul). Apoi se adăuga

apă, obținându-se *tina* (china), un amestec nu prea subțire, care se tăia cu sapa, după ce era cât de cât moale. Peste acest amestec se puneau pleavă, și se tăia, a doua oară. Urma introducerea în forme, unii lucrători, văiugarii, trăgeau compoziția, alții umpleau formele, obținându-se văiugurile. (Ioanovici Susana, Sana, cum o știu măcenii, povestește că făceau și 2000 de văiuguri pe zi).

Azi, lipitul caselor nu se făcea pe văiuguri, dar azi lipitul caselor nu prea se mai practică, dar înțelegem, prin această practică, tencuitul.

Clocitul

La sfârșitul iernii, când se desprimăvărează, gospodina pregătește o ladă veche, în care așează un strat de paie și formează cuibarul. Cloșca e aleasă dintre găinile bătrâne. Se așează ouăle, cam 10-15 bucăți și se caută un loc izolat, dar cald. Clocitul durează 3-4 săptămâni.

Lăptăritul

Lăptăria era locul unde se păstra laptele adunat de la gospodarii care aveau vaci (casa lui Avrămuț).

Lăptarul aduna laptele într-un dulap cu două uși, ca să nu se pună muștele, numit Laptă, din bădic.

Canta de lapte – 2010

Oalele, pentru laptele prins sau zămăchise, se țineau, pe gard și erau cumpărate de la moșii care veneau, iarna, cu mere sau ciubere.

Laptele se ducea *pe lună* de la producători (baci Moga).

Făcutul praiului

Must de prune – 1987

Este corespondentul gemului de azi de prune. Neapărat din prune bistrițe, din care, se scoteau sâmburii, apoi se puneau la fiert, în căldare, la cătlan. După ce s-au pornit la fiert, cam la o jumătate de oră, se scotea cu linguroiul, mustul, un fel de sirop, dar mai gros, care (neîndulcit) se puneau, cald, în sticle, ca și bulionul, pentru iarnă. Era servit la mămăligă fierbinte, sau pe cocoroadă scoasă din cuptor.

Chifle cu prai

Mângălitul

Azi, nu se mai practică. Mângălaul era făcut din scândură, era lat, cu reze (zimți) și folosea la ntinsul obiectelor de îmbrăcăminte (poale, spătoaie, rochii largi, izmene de doi lați, etc.) și ținea loc de piglăzău (călcător).

Boxălitul pantofilor (lustruitul)

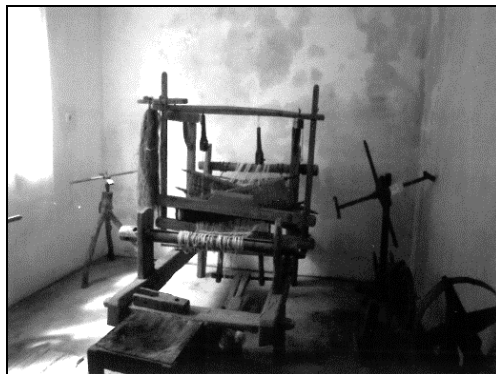
Termenul vine de la crema de ghețe, denumită box (de diferite culori). Se mai folosea și vix (care era mai ieftin). Acestea se aplicau pe suprafața încălțămintelor, apoi se lustruia, de câteva ori, cu o cârpă moale.

Mersul cu lucrul

Se practica pe timpul iernii. Se mergea cu cipca, cu coselile, se depăna pe vârtelniță, se făceau zoboane. Într-o seară se mergea la o casă, altă seară la altă casă.

Interesante erau poveștile pe care bărbații le *depănau* din timpul războiului; în timp ce fetele coseau, ei jucau cărți. Se mânca și cucuruz fiert îndulcit cu gurgune (sfecclă).

În postul Paștelui, se făceau cocoși (floricile) de porumb, în ciur cu veșcă, (marginile de scândură subțire) care s-a înlocuit cu sita de sârmă.

Război de țesut – 1940

*Măsăriță cusută în cruciță – 1929
(prin bunăvoința d-lui Cristian Vuin)*

Cu furca – în casa lui Marta Bota – produsele confecționate erau donate în scop caritabil – 1965

Cipcăritul

Cu coselile – 1947

Ciumăitul duhanului

O îndeletnicire pe punct de dispariție. Este vorba de înșiratul frunzelor de tutun (duhan) pe sfoară cu suvalcă (din bg. Suvalka). Apoi se puneau la uscat.

Cuptorul⁸⁹ și făcutul pitei

Era făcut din cărămidă și pământ, în spatele lui, era grumăzarea, pe care, iarna, se uscau hainele copiilor. Era folosit pentru încălzirea camerelor, dar și pentru coptul pâinii. Acesta, se încălzea cu o jumătate de oră înainte. Iar pâinea se cocea timp de două ore.

Locul cuptorului era într-o tindă. Gura cuptorului era în colnă. Cu drâglu se trăgea jarul iar cu ruda, se jăruia.

Ușa cuptorului se numea litău⁹⁰.

Lopata de langoș, era din lemn, servea la pusul langoșului gol, din pită uns cu ulei făcut din aluatul de pâine, în formă de farfurie care se cocea timp de zece minute.

Cuptor pictorit – 1939

Cuptor cu litău – 1939

Pâinea se făcea odată pe săptămână. Se frământa *până asuda grindă*. Dospitul dura de seara și dimineața, de pe la cinci începea frământatul cu cumnăul⁹¹. Coptul pâinii se făcea în tipsii (tăvi) anume iar lipiile în laboșe (cratițe mici). Cuptorul de pită⁹² era încălzit din timp.

Dacă aluatul se scurgea la copt, se obținea cursura. Coaja arsă (după ce era dată cu un strat de apă), se folosea la făcutul cafelei (un fel de „cicoare”).

Lopata de pită = drâglul, era folosită la trasul jarului din cuptorul de pită, cam la o jumătate de oră după ce s-a pus la copt.

Atunci se scotea și lângălaul = cocoroadă, *un fel de rupte din pită*, care, se ungeau cu ulei, smântână, sare, zahăr, prai, brânză.

Înghesatul găștilor

Operațiunea se practică la sfârșitul toamnei. Se sfarmă cucuruz după care se înmoaie. Se unge cu oloi și se lasă de dimineața până seara în apă, la muiat. Înghesatul se făcea cu brânca în prezent (amu) se face cu mașina. Ca să nu țipe (arunce) boabele din gușe, găștile (rețele) erau legate la gură, cu șusorcă. Durata îngheșatului: durează trei săptămâni, după care să taie.

Primași dată, se opăresc, în apă caldă, să ciupelesc, după care, se pârjolesc, se spală și se bonțolesc (se scot măruntaiele). Prima dată, se scot țâmpii, apoi aripile, pieptul, apoi se desface. Se scot mașale, se ie untura și maiu (ficatul). După aceea, se sară (sărează) pieptul și țâmpii, se lasă la sărat, în saramură două săptămâni.

Apoi se spală de sare, se lasă să se uște (usuce) și se pune la fum.

⁸⁹ *cuptor = Construcție din lut, piatră sau cărămidă folosit pentru gătitul alimentelor sau coptul pâinii, încălzitul locuințelor și pentru ars vasele de lut sau ceramică.*

⁹⁰ *Înformație primită de la Ana Lucaci (Nușca lui Cărăsău), 90 de ani, decedată în august 2013. A locuit la casa cu nr. 508.*

⁹¹ *Cumnăul se obținea din tărâțe opărite cu apă.*

⁹² *Cuptorul de pită se încălzea cu coceni, cotrenci, tului de la vaci fără frunze.*

La „Proaspătă” ghi găște – 1970

Șoancă de gâscă afumată – 2011

Rânduiala tăierii porcului

Se înjunghie porcul, se lasă cinci minute să moară, după care se udă cu apă și apoi să pârjolește. Apoi se spală, după care, să taie capul, să scoate falca, se crapă capul în două, și se scoate creierul. Cineva, din gospodărie, pune apa la fiert pentru mezeluri.

Pârjolitul porcului – pârjoloare cu motorină care înlocuiește paiele – 1991

Porcul tăiat, să-ntoarce pe spate, se taie pă burtă, să scoate inima, plămâni și maiu și pă urmă să scot mațale afară. Să

creapă spinarea în două, și să pune pe masă. Apoi, să taie coastele de șira spinării, să ie coastele, să ie spinarea și apoi să ie șuncile. Apoi să curăță clisa ghi șorici, să ieu șoancile și să pun tâte la sărat șase săptămâni. După șase săptămâni, să spală, să lasă la uscat și să pune la fum.

Tăierea capului și despicarea porcului – 1991

Din restul de carne, se face cârnaț. Carnea să taie cu mășina, se condimentează cu sare, piperi, piparcă roșie și ai (usturoi). Să frământă în troacă, apoi să bagă în cârnățari, se trage mațul în dudă pe cârnățari, prin presare și iese cârnațul.

Cătlanul pentru fiert măruntaie – 1978

Restul, se pun la fiert: capul, inima, plămâni, rărunții (rinichii), maiu, să scot de la fiert, în troacă și se lasă să se răcească, apoi se aleg, pântru maiouș, cărdăboș și tobă (sălam).

Fierberea orezului (perinci, rișcaș) pentru cărdăboș – 1980

Maioușu să face din mai și grăsime fiartă. Să taie în mășină, să pune ceapă dințuită, să condimentează cu sare, piper și să bagă în maț. Cărdăboșu să face din cap, jumeră de la untură și rișcaș (perinci = orez) fiert. Se condimentează cu sare, piperi, maieran, să pun în troacă, să frământă, să bagă în maț. După care, să opărește în apă, timp de zece minute.

Toba se face din: inimă, rărunți, limbă, urechi și carnea care cade de la cap. Se condimentează cu sare, piperi, mujdei ghi ai, se mai pun și bucăți ghi șorice. Se frământă, se bagă în tigoii (stomac) și în *jebu lu baba* (mațu orb). Apoi să leagă ori să coasă. Să pun la fiert, să limpezesc, să pune și greutate și apoi, să pun la fum (am respectat scrierea în dialect).

La tăiatul porcului, se făceau la *Proaspătă* pogăciță (haiouș), în care se puneau scobitori, bucăți de hârtie, ca atmosfera serii să fie cât mai antrenantă. În sarmale, (curechi umplut cu perinci) se puneau o vrabie vie. În mațul de cărnaț se puneau un cocean. În mațul de cărdăboș se puneau spălătoria.

În timp ce prepara bucăturile de porc, salam, maiouș, cărdăboș, tobă, etc., henteșul își umplea buzunarele cu bucăți de carne,

șorici, etc. În timp ce făcea pasta de cărnați, murdărea (moșcoala) pe față, cu pastă crudă, pe cei ce-i întâlnea prin preajmă.

Dimineața, copiii se trezeau devreme, să țină de coada porcului, căruia, după ce era părjolit, se tăia coada, spre a fi dată la gustare nu înainte de fi introdusă în fundul porcului!

În timp ce friptura era în cuptori, se fura din preparate.

La cină, se îmbrăcau urâți, să-i sperie pe cei ce-au tăiat și pregătit porcul. Omul (bărbatul) se făcea muiere (femeie) și invers, muierea om.

Și la Crăciun umblau feștiți (vopsiți) pe la casele oamenilor.

Tocană de porc la proaspătă. Legenda secuilor sau maghiarilor spune că, denumirea *Szekely Gulyas* ar proveni de la numele unui scriitor maghiar pe nume *Jozsef Szekely* care ar fi poposit la o cărciumă în Szeged, Ungaria la ora închiderii poftind ceva de mâncare. I s-a spus că nu se mai află decât varză acră și carne de porc.

Astfel s-a născut renumita tocană de porc preluată și de români.

Se poate face din toate felurile de carne inclusiv de curcan.

Carnea se taie cuburi și se amestecă bine cu sare. Se pune la macerat foarte puțin cu chimen și foi de dafin.

Separat se călește ceapa și când este aurie se pune boia și carnea și din când în când se adaugă apă să se impregneze gusturile. Mai nou se pun tot felul de mirodenii. Varza murată se adaugă la sfârșit, dacă este cazul se spală să se desăreze puțin.

O foarte veche rețetă din Seghedin datează de prin 1964. Asta pentru că maghiarii o servesc cu smântână.

La tăierea porcului se servește caldă, cu coadă de porc, șoric, puține coaste cu os și se dă și prin vecini pentru degustare.

Sarmale, curechi umplut, găluște ghi curechi acru la proaspătă – în timpul cinei oboseala trecea când cineva nimerea, ca și în cazul de față, o bătă de tuleu în umplutură.

Cina porcului. Cârnaț, cărdăboș, pecie, acreală, curechi umplut

Trăgula

Trăgula era un fel de trăgaci de scos vin făcut din dovleac de sămânță.

Când se semăna se puneau în cuib două-trei semințe, iar când răsăreau li se pune un stâlp și se lăsa să se coacă. Se rupea de pe loze și se lăsa la uscat cam o lună. Creștea ca o dudă cu umflătură căreia i se scoteau semințele cu un fier, iar la boltă se făcea o gaură.

Măistoritu năsprelii

Năspreala sau apretea se făcea în două moduri. Muierile mai fine o făceau din crumpe din care scoteau amidonul, le răzăleau, le puneau la uscat. Când erau uscate se țapa apă păstă ele numa tare fiartă și năspreala nu se prindea de piglăzău.

Muierile mai șloampete o făceau din făină fiartă, se strecura fiertura și se lăsa la răcit.

Păcurăritul, ori cel local ori pendulatoriu, cel al sibienilor, se practică și astăzi. La Siti, familiile Tolăneștilor, Brânzeștilor, Bunu a lu Toderica, Rănțeștii, Cărdăboșu, Habaci Ioan, a lu Puia, Lascu Ioan a lu Daghea, își stabileau colibele cu tot ce le trebuia. Astăzi se ocupă cel mai asiduu, familia Măgurenilor care deține un adevărat domeniu.

Măistoritul cașului

Caș lăsat la zbicit

Se face din lapte proaspăt muls dar neîncălzit. Se lasă la prins în căldări ghi lapchie, se pune cheag, apoi se leagă în tifon, se lasă la zbicit afară pă gard. Se sparge din când în când să iasă zăru și se aspasă din când în când să aibă o formă faină nu turchită.

Măistoritul brânzei telemea (relatarea întocmai a Mariei Măgurean)

Se face tot ca și cașul, într-un fel. Se pune cheag după ce laptele e încălzit puțin. Apoi se pune în crintă, o ladă în formă

pătrată de lemn. Acum avem din inox. Mai demult foloseam și ciubere.

Saramura o preparăm din apă cu sare să fie ori sărată ori mai puțin și o amestecăm bine.

Brânza închegată bine se strecoară tot în tifon.

În crintă îi dăm, prin tăiere forma pătrată iar colțurile devin ca un triunghi. Se ține în butoaie tăiată mânâșăluț, în șase, nouă, doisăce dăraburi. Acum, iaca aici e crinta, am pus clisa la sărat.

Mai avem grăsunăși ghi tăiet, hai să vezi, îi îngrășem la două măji, cu cucuruz și zăr. În colnă avem abrac, trifoi, boabe ghi grâu furajer.

Între timp, din bucătărie venea o aromă de scortșoară.

Pe dog aștepta săcătoarea să facă alte pături ghi două păstă olaltă cu mere răzălite.

Mulsul oilor la Siti – 1957

Măistoratul mălaiului

Se făcea din pisat opărit care se răcea apoi se dospea cu drojdie și sare. Când era dospit se cocea în dobă sau cuptori pînă

era ruminit. Apoi se servea cu prai, cu brînză ghi oaie tăiat pătrățele. Sau cu must din vin, smântînă. Iar în loc ghi pită cu tocăniță de pui. Se ducea vara la secere cu compot ghi vișine. Secerătorii mai căpătau fasole scăzută, fasole verde, murături, aluat stors cu sfărmuri, zamă ghi părădaică cu cîrnați din unsoare ghi păstă iarnă, plăcinte coapte cu crumpe care se frămîntau cu drojdie. Se mai mîncea molcuță de post, tărhană de gris fără ou, coapte și rupte ghin pită fără ou în oloi, crumpe coapte în dobă și unse cu oloi ghi ludaie.

Măistoritu plăcintei cu gurgună dulce

Gurguna ghi țucur se răzălea și se strecura. Apoi se sfărîia în oloi cu puțină apă, și se umplea plăcinta dulce sau coardă. Era plăcinta săracilor. Zama stoarsă era ca un sirop cu care se îndulcea macul sau grisul. Apoi alții care aveau țimet, mere, curechi dulce foloseau la fel rețeta.

Măistorit nudli sau șoricei, puțșoare

Sunt făcuți din aluat compus de făină, ou, sare care se frămîntă. Se rupe cîte o bucată cam de-o nucă apoi se răsucea cît on deget și rezulta o șiră care se tăia. Apoi se fierbea ă nă cu sare.

Pona-nudli

Asta se mîncea vinerea, se fierbe fasolea cu morcovi, păstărnac, pătrunjel, ceapă, se strecura supă în care se puneau nudli sub formă de tăiței. Aceștia se serveau apoi la felul doi cu pesmet din sfărmuri. Fiind o mîncare specifică etniilor, se puteau servi cu mac (Mohn) cu nuci (Nüsse).

Măistorit urichiuștilor de mîncat

Sunt mîncăruri din aluat și ou. Se mînceau cu sfărmuri sau cu curechi și în zamă. Se făcea un fel de chisăliță.

Aluatul se făcea pături care se tăiau patrate. Apoi se lua jumătate de colțuri și se suceau laolaltă cu celelalte.

Măistoritu friptului de sămânță

Sămânța de ludaie și de ruje se consuma, fie crudă, fie friptă.

Friptul se făcea, de obicei, pe plită, pe lespede de la șpohert făcută cu voașpor. Asta în cazul când se consuma în cantități mai mici, acasă, iarna.

Când sedorea a fi cosumată în cantități mai mari, la uliță, pe laviță au la jucat cărți, se foloseau tăpsâi mari, care se puneau în dobă sau în cuptoru de pită.

În prealabil, se umezeau puțin, ca să adere o cantitate mică de sare zgrunțuroasă pe ele. Se lăsau la fript până când se roșeau puțin iar aroma pe care o răspândeau era îmbietoare.

Copiii se jucau, la holdă duși cu părinții, cu floarea de rujă plină de semințe, fie și crude, pe care le consumau ca pe nucile verzi.

Semințele de ludaie, se dădeau, crude, de mâncat la hoară sau animale.

Măistoritul aluatului dospit pentru chifle

Avem nevoie de jumate kilogram de făină, un sfert kg. de unsoare, 100 deca de zahăr, o șoală de lapte, două ouă și drojdie de 25 de bani, cât o nucă. Variabil, coajă de lămâie sau vanilie. La început se amestecă cu o lingură apoi compoziția se frământă. Se

lasă la dospit, să crească, un sfert de oră, apoi aluatul se va întinde pe dog presărat cu făină, se taie în fășii, apoi se vor tăi pătrățele peste care se pune prai, sau telemea. Se lasă în tavă să mai crească, apoi se coc la foc potrivit cam jumate de oră. La coacere, se ung cu pană de pasăre înmuiată în albuș bătut.

Măistoritul păturii de aluat (pentru tăiței fini de supă, tăiței storși, tăiței cu lapte, tăscuțe, aluat tăiat cu pintenu, răzăliț, aluat dat pe răzătoare dar și sfărmat cât era vârtos, tărhană)

Pătura (din bg.petura), este foaia de aluat, întinsă, care a căpătat, regional, denumirea, datorită formei dreptunghiulare, asemeni unei procovițe.

Aluatul petru tăiței de supă se face din făină care va fi, la greutate, odată și jumătate din greutatea ouălor, la un ou cam de 60 gr., cantitatea de făină va fi de 90 gr. Se bat ouăle cu furculița și se frământă cu mâna, îndoind mereu aluatul sub podul palmei, apoi se vor face grămăjoare cam câte ouă au fost folosite.

Pătura se va întinde pe dog și se va suci cu săcitoarea, înainte se lasă puțin pe masă să se elasticizeze.

Foaia se rulează mereu pe săcitoare, se taie în sferturi, care se așează unele peste altele, potrivit partea mai uscată peste cealaltă mai puțin uscată și se taie zvântate.

Operația de tăiere este una migăloasă, deoarece tăiței fini se taie foarte subțiri și se răsfiră pe masă să se usuce, zvânte.

Tăiței fini se foloseau la supă de găină, pui, gâscă, curcan.

Tăiței storși erau tăiței făcuți cu puțină apă, la două ouă, de ex., se puneau o găuace jumate de apă. Aceștia se frământau la fel, din făină, păturile se întindeau pe masă și se tăiau mai grosuțe.

Tăiței storși se fierbeau în zama de părădaică, de păsulă etc. dar se foloseau ca și desert (la tăiței cu lapte, cu nuci, cu mac, cu

griș). De asemenea, se foloseau la păsula groasă cu sfărături.

Tăscuțele se tăiau cu cuțitul, pătrate sau romboidale și se foloseau în supa de vacă, oaie deoarece supa conținea seu și tăiței se lipeau, la scos din supă, de lingură sau de buzele mesenilor. Era această practică deosebit de interesantă. La fel, tăscuțele se fierbeau în supa de cartofi, de fasole, de părdăică. Cele tăiate cu pintenu sau în formă de romb erau, la fel, fine.

Aluatul sfărmat sau **tărhana** se lăsa la uscat, se păstra în bășcuiețe și se folosea, fie sfărâit sau stins cu apă și se fierbea în diferite supe, de legume, de obicei.

Foarte interesant este faptul că, supa, indiferent că era fină, de pui, găină, hoară, cu tăiței sau tăscuțe, se consuma cu pită!

La fel, fructele, struguri, prune, lebește, pepene, mere etc. se consumau cu pită!

Pita se consuma moale, cea învechită se dădea la porci, dar la cea cu clisă, crudă, opărită cu ai și piparcă și afumată, se folosea și măr și ceapă zdrobită în dosoi de tort.

Măistoritu soponitului, spălatului în troacă, clătăritului, albitului, năspăritului

Nu era mașină de spălat atunci, prin anii 50 și lucrul câmpului trebuia făcut iar hainele de lucru se murdăreau. Practica înmuierii hainelor și săpunirea, cu săpun de casă, se făcea cu o zi înainte de spălare, ca să iasă primul strat de murdărie. Apoi, se spăla cu mâna, în două-trei ape, fiecare bucată în parte (păstrându-se leșia).

Soponitul era specific hainelor mai fine, ca să se albească. Pentru albire se făcea o soluție fină din apă și pământ vânat dar, cu timpul, a apărut la ducen, soluție anume de clătărit și înălbit iar hainele căpătau o culoare alb-albăstruie care dispărea la uscare. În preajma sărbătorilor se făcea spălătură mare iar lucrurile fine, fețe de masă,

lucrurile de mână, perdele, nășturi, săliile, cosele, spătoaie, rișelături de pat etc. se albeau apoi se nășpreau.

Măistoritul apei de ploaie

Apa de ploaie se aduna într-o oală de fântână, un fel de bazin aflat în gospodărie.

Se folosește și azi la spălat pe cap, fără detergent dar și la scoaterea petelor, săpunind cu sopon de casă, nu decolorează. Sursa-Nană Măricuță a lui Dudumanu.

Plăcinta cu crumpe era foarte folosită deoarece ingredientele erau la îndemână, se făcea de obicei la ujină sau se ducea cu demâncare la holdă.

Aluatul conținea cam o șoală de apă călduță, drojdie de 25 de bani, puțin zahăr crișta, ulei, sau unsoare, o lingură rasă, făină cât cuprinde. Cartofii erau fierți în coajă, ca la gomboți și se curăța fierbinți, cam jumate de kg. Apoi se zdrobeau cu furculița și se amestecau cu ceapă călită și sare.

Aluatul de compoziție se frământa și se lăsa la rece, să dospească.

Se asoga o pătură peste care, tăiate pătrățele se puneau cartofii cu ceapă. Se formau pachețele și se cocea la foc, pe lespede în tigaie.

Tomnitu' picioarelor (poveste în grai)

Baci Ghiuri a lu ' Hămfău ' și-o sclintit picioru'

Când omu' bătrânește să betejește, ori să prostește, așe și io, fiți liniștiți nu m-am prostit (poate numa' o țără), încă is cu tăți boii acasă, mai am multe a vă zăce și mai bune și mai rele.

Să nu mai pterdem vremea, după cum să știe și la noi la Macea oaminiu beu răchie, care-s mai bețai beu la birt, monopol, iară alți, așe ca mine, fac răchie la căldare din prunile lor, fără să baje țucur în iele, că te bate-n cap. Io am pruni la uliță, care-s pă rod, di vo doi ani m-am apucat a-

mi face livadă la marjinea satului, năpoia mormințelor, inde am 20 di arii, ori mai bine zâs 6 codratie, rămasă di la Hămfăii cei di dimult. Așe că-n tătă zî strâng prunile di pă jos să pot face și io răchie ca oamini gândați, până am-ntr-o zî când am călcat rău și m-am sclintit picioru'. Nici nu-i di mnirare c-am pățat așe ceva, tătă Macea noastă-i hudurită, nu mai știi ce-i în sat, ca la Hamori, pustușag, nu alta. Vine unu c-o mășină și sapă, 4-5 să uită la iel, după o vreme ostănesc (di la uitat), oprăsc lucrul, mniază, mână o doauă prunie, apoi să culcă di-amniaz. Așe lucru îi faină și io m-aș băga, ce dacă-s bătrânoc și io mă pot uita, poate zăce careva că n-oi vide bine, oamini buni iestă uăchelari, văd cu ii mai bine ca-n ficiorie. În șanțurile săpate, vin alții și bagă-nlontru niște țavoace, da tăt așe, unu lucră și 2-3 să uită, poate-s ceva injineri și trăbă să vadă, da nu cred, vo doi i-am cunoscut, is di la Macea, or fost la mine zăuși, la sapă la cucuruz, înainte vreme când nu șprituem buruienile. Treaba asta cu țavile poate fi bună, pân iele va mere tătă apa rujinoasă di la tăt măcenii, doară oi trăi până să gată.

Până sara picioru' mneu s-o făcut ca butucu', n-am știut ce să fac, inde să mă duc, vecinu' o zâs că trăbă să mă duc la Arad, la rază nu care cumva să fie rupt. M - am dus la doctor care m-o făcut on bon să mă vadă la rază, picioru' mneu n-o fost rupt, numa luxat (așe scrie pă bon), adicate sclintit. Amu stau la uliță și mă-nchiolb la uamini, cu picioru' băgat în ghips, lucru mneu stă, prunile la cee casă putrăzăsc, io stau nialcoș cu picioru-nainte rădicat pă șamărla.

- Noroc, mă Ghiuri, ce drac belit ai pățat? Vezi, dacă seri gardu' la muieri!

- Da, mă Mitre bine zăci după cum n-ai higheghe. N-oi mai sări di-amu-nainte, m-oi băga pă ușe la Florea ta!

Așe trece vremea me, cu-mpunsături di la unu' și altu', io le zăc năpoi, is distul di hunsut să le pot zăce, doară is zăcător la ușag, tăt mărg cu coada-ntră picioare mai diparte.

Pă vremea când ieram io pruncăteș, ficioraș, la Macea trăie on om tare cumsăcade, di fapt așe-s tăt măcenii (nu chiară tăt), care iera on fel di doctor di picioare, baci Iuăn a lu' Crumpa, care ave tri prunci, Doamne iartă-i că tăt or murit, cu mărocu, Iuăn ieram diodată și buni prietini. Umblam la ii în casă, multe am văzut acolo, vineu mulți uamini cu năcazurile lor, cioante sclintite, rupte, sărite di la loc, dureri di șele, Baci Iuăn pă tăt îi prime și-i doctore. Am văzut cum ostoia durerile cioantilor rupte, brâncă, picior, vara stăte cu ii în gredină su' flăgari și povesteu, iel în astă vreme cota ciontu' cu năcaz, apoi dintr-o dată strâga:

- Sofie, adă rogu-te lopițelile!

- Mintonăș, Iuane! Zăce Sofia, muiera lui.

Asta însăamna că ciontu' era rupt și trăbuia prins întră două scândurele. Baci Iuăn era tare cinstit di uamini, tăt care să băgau la el în gredină ierau ajutați, după trebuință. Altă dată îl auzem strâgând:

- Sofie, Florică, care m-auzâți, duceți zdrențele di tort întors!

Florică iera fata lui, iel mai ave on prunc, Florea care nu pre iera p-acasă, baci Iuăn i-o cumpărat hane di barșon și l-o trimăs la școală la Arad. Când auzem di zdrență știem că ciontu' nu-i rupt, iera ori sclintit, ori numa' carnea zdrobită. Am văzut cum pă alți îi zmuce cu putere di brâncă, uamini țavleu, apoi să bucurau, ciontu iera la loc și durerea lipsă, pă câțiva mai bătrâni i-am văzut vinind în două, după ce le pipăie spatile, îi scutara oleacă, mereu acasă drept, ca la 20 di ani. Tătie aștea, baci Iuăn le făcea pântru măcenii lui pă gratis, câte unu mai vine cu o litră di vin, doctoru' lor ave și el, vin și răchie, nu beie, ave tri prunci ș-o muiera di țanut, n-ave vreme di băut. La sărbători, când măcenii să hodineu, pă masa lu' baci Iuăn a lu' Crumpa, stăte bocalu' cu vin și iaga di răchie, așteptând goștii, niamuri și pretini, faină vremuri, tare m-o plăcut să m-aduc aminte.

Trăbă să vă spun una ce m-o uns la inimă, nu alta, mărgând pă ulițăle satului, am văzut o babă, ce stătie pă scăunuț și să uita păstă nimaș, era la marjinea satului, să știți că aiasta nu-i poveste, îi istină.

- Bună zâua, dumitale!

- Zîua bună, omule!

- Te hodinești, oleacă?

- Da, di p-amu aștept hodina cee mare!

- No, lasă că iestă vreme. Aș vre să te ntreb ceva dacă-m-ișiși-n cale.

- Întreabă, ti-ascult.

- L-ai cunoscut pă baci Iuăn Crumpa?

- Care? Acela care trăje brânci?

- Da, l-am cunoscut. Iera pă vremea când umblau cu lămuritu', să te baje-n colectiv, io am fost la Curtici, când am vinit 'năpoie am picat p-o lăture și m-am sclintit brânca. M-am dus la iel, nu m-am uitat ce face, m-o durut rău. Florica, fata lui, m-o ținut di cap și iel o smucit di brâncă, am sâmtât o durere mare ș-apoi nimic. Dumnezo să-l hodinescă că om tare cumsăcadie o fost.

Mai tîrzău am mai avut măcenii care or tras ș-or uns picioare, di la baci Iuăn a lu' Crumpa, o învățat juneri-so, Iuăn Țiboc, care putem zăce c-o fost distul di bun, am avut ș-o muiere care s-o priceput la uns cioante, Ticăla. În ultima vreme or apărut razăle, ghipsu' și doctorii așe că n-o mai fost loc și nievoie di oamini ca baci Iuăn a lu' Crumpa, Doamne iartă-i și hodinește-i pă tăț, că mult bine or făcut ii la vremea lor.

Baci Ghiuri a lu' Hămfău'

Ciocănitul ouălor

Era o pasiune pentru Ghe. Crețu profesor pensionar, care, prin 1970, „a dus” ... 86 de ouă, pe care le-a împărțit copiilor de la Școala Ajutătoare.

Cazanu și făcutu răchiei

Sau, de-acolo nu era voie să vii treaz (Ghe. Crețu). Cunoscut sub numele *La Lenocu*, măcenii se duc la cazan cu bidoanele de borhot, când stă de fiert. Se face focul cu

lemne și se pune borhot în căldare. Prima dată, curge votca, apoi se fierbe a doua oară și se obține răchia de 53⁰ (de unde și îndeletnicirea La căldare). Tot în căldare se fierbea zama de părădaică (bulionul) și gemul de prune (praiul).

Oloinița și făcutu oloiiului ghi ludaie

Sămânța de dovleac se introducea în cuptor și se prăjea. Apoi se introducea într-un coș, se pornea oloinița (la moara Sânmartin) și curgea un fel de mălai, ca și halvaua.

Măistoritul cu vașpor

Voășpor era un praf negru din comerț folosit la vopsit soba cu plită. Era o perie specială care se înmuia în voășpor cu apă, se dădea și se întindea pe toată lespede, apoi se mai dădea o dată cu o zdranță, cârpă să se netezească. Separat se luau de pe lespede roatele de la șpohert și se puțuleau să se înșchimbe plita (din magh. vașpor).

Măistoritul săpunului de casă

Se adună grăsimi, ulei și se fierb. Se adaugă sodă, se întinde pe lădițe apoi se taie bucăți în pătrățele. Se folosește și azi la soponit rufe, la spălat pe cap, pentru eliminarea mătreții.

Albinăritul

În sat, cel mai renumit crescător de albine era Iafet Ardelean – 1957 (Macea, casa cu nr. 139).

Ras-Tuns-Bărbierit

Am vizitat miheiul lui Ardelean Flore (Țuicaș), azi, transformat într-o cochetă cameră de zi, dar păstrat, așa cum l-a vrut stăpânul. În noptieră, am văzut: mașina de tuns, foarfeca, briciul, pensula, pământul, crema de ras, prosop, etc. pe care le-a lăsat fostul frizer.

Aspecte din miheiul de borbil – 2011

Meseria a învățat-o de la alți frizeri: Jivan Teodor (Cocenas), da „s-o ajuns”, și cu alții care erau frizeri ai satului: Gheorghe Otlăcan (Borbilu), Pastina Petru (Visi). Vreme de peste patruzeci de ani, a practicat frizeria, a avut autorizație, în fiecare an, trebuia să contracteze porc pentru a putea practica, deși, peste săptămână, era magazioner la CFR Curtici.

Nană Maria (foto), povestește că ortodocșii frecventau miheiul sâmbăta, sau duminica dimineața, sâmbătarii, vinerea, și ca o vorbă șoadă, pilarii (Mercea Pavel) veneau lunea, spunând „așa să bărbieresc ... curvarii”.

Despre clientelă: săptămânal, frizerul avea cam 50 de abonați.

După ras, bărbierit se dădea cu apă, apoi se clătărea cu piatră acră (în loc de spirt).

Frizeri: Jivan Teodor și fiul, Emil Ardelean Florea (porecla Țuicaș), Otlăcan Gheorghe (porecla Borbilu), Neli Mercea (coafeză) a lu Traian Ciocea – pictoru, Boddona Gheorghe.

Trasul măselelor

Pare sau nu curios, dar, pe vremuri, această îndeletnicire, o făcea ... frizerul satului. Unul din acesta era Ardelean Flore (Țuicaș). De la nana Maria (75 de ani) am aflat că pentru trasul măselelor se folosea: un clește, spray amortizant. Azi, nana Maria, face acest lucru, vin și noaptea, când durerea nu e suportabilă. Ardelean Maria a fost vreme de treizeci de ani bucătăreasă la Castel (Școala ajutătoare) și a învățat de la soțul ei să tragă măselele (nu percepe taxă).

Mica industrie

În ceea ce privește producția meșteșugărească, prin 1948, în comună își exercitau meseria: fierari, cizmari, cojocari, lemnari, tâmplari, frizeri (multe din aceste meșteșuguri se regăsesc în poreclele devenite deja supranume). În jurul anului 1903 ia ființă prima formă de Organizație cooperatistă, inițiată de *Uniunea Handja* („Furnica”), din Budapesta (cu filialele, una și-n Arad). La început a fost sprijinită de groful Károly (director, învățător Fakelmann, casier, Petrila), număr de membri – 100. Concurența fiind mare, prin 1935 se desființează.

Căuăcit

Pătru Socaci a lu Șactăru, căuăciu, la intrarea în miheiu dă căuăcie (renumit pentru oul potcovit)

Aspecte din mihei, din magh. mûhely-2014

Pătru Socaci (Macea, casa nr. 314) s-a născut în comuna Macea, în 17 iunie 1936, fiind cel mai mic din cei șase copii ai familiei.

Intră la vârstă fragedă, 15 ani, ucenic în meseria de fierar – potcovar, la Don Mihai, unul din cei mai buni maistori ai satului. A stat trei ani la ucenicie, a stat două luni ca și calfă, apoi, în Dorobanți, șase luni, la Kraveș Pali. A lucrat la Depou CFR Arad în meseria de fierar forjar. Ieșind în 1990 la pensie, și-a mai continuat meseria acasă în miheiul său.

Socaci Petru în anul 1990 a potcovit un ou care i-a adus celebritate în Austria. I s-au alăturat și alții, îmbinând meseria de căuăci-potcovari cu cea de rotari, reparând căruțele și plugurile.

Unelte de căuăcie (1954)

Unelte de căuăcie (1954)

Unelte de căuăcie (1954)

*Alți fierari ai comunei:
Don Mihai, Hornea Teodor, Meșter
Ștefan, Andreicovits Adam.
Alți rotari ai comunei:*

Taraboanță Ștefan, Taraboanță Traian, Kempf Francisc, Kempf Ion, Deutsch Andrei și fiul său, Andrei, Kempf Adam.

Tâmplari:

Delejan Ștefan și fiul, Ciupuligă Gheorghe, Crișan Florea (porecla Bou), Terentie Todor (porecla Moț), Schwerthofer Mihai, Săcui Ioan, Mureșan Vasile, Macovei Mihai, Dărvașan Gheorghe.

Tinichigii:

Lump Adam, Fam. Gabor, Sfânt Iacob – ultimul consătean care știa să acopere case cu paie – seară.

Cormezătul. Mercea Cornelia

Neli a lu Ciocea, 64 de ani, este cunoscută ca o veche dar pricepută coafeză. Nu a apucat vremea pusului pe moațe a părului, dar de la 17 ani, aproape o jumătate de secol, se îngrijește de frumusețea părului femeilor din sat. A lucrat alături de Ica lu Câlț și Ica lu Baltă, având acasă un mic mihei.

Practica a învățat-o la Lugoj pe când își vizita frecvent o mătușă. Lucra, de obicei duminica avea până la zece clienți, permanentul fiind la modă și cocurile. Cioturi, bigudiuri și clame ori clipsuri mai păstrează în acareturile sale.

Am aflat secretul a două feluri de permanent, la rece și la cald.

Pentru permanent la cald folosea clame de fier puse în cap peste bigudiuri, care le acoperea cu hârtie de ziar, apoi clame, iar clienta era așezată pe un scaun sub curent. Părul devenea creț-creț.

Permanentul la rece consta tot din bigudiuri cu elastic sau clipsuri, dar la curent se ținea mai puțin și reușea o ondulatură în valuri.

Pentru mirese care doreau coc se deplasa la ele acasă.

Acum frezele sunt mai simple și folosește uscător, ondulator și agrafe. Azi lucrează mai puțin, iar cliențele îi aduc modele de pe internet, sofisticate, dar nu le refuză, priceperea fiind chezașia unei imaginații perfecte.

La plecare:

- Floare di ce vii la noi sâmbăta? Știi că ni-s niamuri și sâmbătari? Nu stai să mnezăzești cu noi? Haida păstă săptămână că doară am fechit laolaltă!

(Neli a lu Ciocea)

(data documentării – 12 decembrie 2015)

Ultima săbăiță – Nana Măricuță a lu Dudumanu

Coase haine țărănești de femei de peste cincizeci de ani. Azi mai sunt în sat vreo 25 de muieri îmbrăcate țărănește, restul poartă haine domnești. Hainele sunt de stat, de ziua de sărbătoare și de port, de toată ziua, de lucru. Acestea i-au fost cliențe permanente.

Povestea este pitoresc de frumoasă.

Vinea o clientă și îmi cere un viziclu cu foderă – o poală mare de 30 de cm. Cu fundiță de 12 țenti. O plisam, o pătuream în păturițe, presat cu aburi, din piglăzău. Plisătură cu plisătură.

Rânduri de haine în șifon din magh. sifon

Vinea o altă clientă și îmi cerea să îi fac cu urichiuști, un fel de scoică prinsă laolaltă.

Zădiile le cosem, ori cu foderă la cele mai domnoasă, ori cu pantă la cele mai ponosâte să nu piglăzască pre mult.

Spătoaile le cosem din pânză albă cam on metăr jumătachie intra. Le făceam cu stani, mâneci și cheptuci.

Stanii și cheptucii erau cu o pană, aghicachie o floare și mânecile erau cusute cu loză. Sau cu cipcă, rișelitate sau cu cruciță.

La fechile mari era o întrecire care să fie mai nealcoșe.

Stanii sunt partea de la piept în jos. Se făcea o cută la mijloc, în ambele părți sau păturițe și la spate, adică mici cute.

Poalile erau din tort, misir și țesute în război. Să-nchiieu din patru lați sau cinci.

Apoi îi cosem laolaltă. Luam on ac mare și le trăjem pături să fie bine încrețâchie la brâu să nu pice după muieri. Punem on fir de ață pântre pături să le strângă. Le cosem cu colțișori, din ață colorată sau cu cruciță.

La noi să cam purtau tri-patru rânduri ghi poale. Erau și de port și de stat. Celea ghi stat erau din flanelă albă sau țesute în șasă. Celea ghi stat erau în misir, rișelite sau cu cipcă și se purtau sub rochiile larji așe să să vadă cam de-o palmă mândrețurile și năspriturile ghi pă ghin jos.

Rochiile erau di stofă, mătase peșcănească, un material puțin aspru, țapăn, adus de jidani în viguri mari la măgăzânile ghi negoț ghi la oraș.

Cosem și chimeși ghi bărbați, uoamini cum să zâce. Cu puiuț, din pânză ghi tort. Puiuțu îi o primă, panglică, ce să pune la chept cu pături ca să le acopire.

Cosem și izmene din doi lafi. Era foarte complicat să știi a coase că acolo inghie să prindeau cracii de izmene se făcea on pătrat de 20 țenti care se prindea și se numea fund. Pătratul trebuia foarte bine prins și fixat.

Cămășile erau cu guler drept și ascuțit. Un fel de guler rusesc. Zobonul era de barșon, de stofă de păr sau de lână și se purta peste spătoi.

Croitorese (săbăițe): Cazan Sida, Macovei Florica, Redeș Maria, Deutsch Barbara, Stark Sali, Maur Elena, Rung Rozalia.

Croitori bărbați: Costea Dumitru (porecla Ciuta), Wagner Gheorghe și fiul, mai apoi și copiii fiului, Hansi și Ghiuri, Pantea Gavrilă.

Croitoreasă modernă: Ranta Daniela

Daniela Ranta este un nume care nu prea are nevoie de prezentare. O reprezintă creații vestimentare haute couture, în ton cu moda zilei. De aceea am ales să o prezentăm alături de săbăița Nana Măricuța care are încă cliențe care preferă portul local.

Daniela coase haine moderne desprinse din colecții Neckermann, iar când am întrebat-o dacă duce lipsă de clientelă, mi-a răspuns, cu modestie, că are comenzi pe doi ani. Cliențele vin și din localitățile învecinate apreciindu-i măiestria mâinilor darnice, harnice. Soțul ei, Marius, împreună cu părinții, Octavian și Livia, lucrează pământul, iar co-

pilele, Adela, probabil, va crea ecuații matematice, pe când Marisa, cântă, tot modern.

Colaj croitorie modernă pentru diferite ocazii – printre manechine și Adela Ranta

Croitoreasă modernă: Ranta Daniela

Măistoritul păpușilor

Casa lui Csiki Iosif, pantofar, decedat în februarie 2013

Pantofari: Mara Ioan, Crișan Traian, Rung Adam cu fiul Adam, Csiki Francisc, Kondora Andrei.

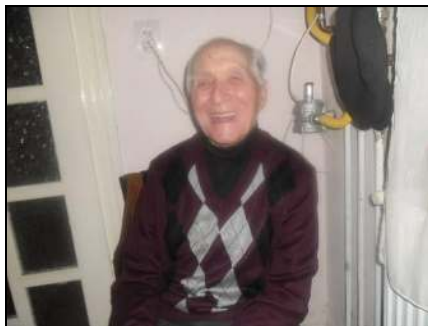

Mașina de cusut, ciocane, pilă, clește

Păpucăraie

Pictoritul

Otlăcan Traian a lu' Ciocea – 91 de ani

Pictoritul înseamnă zugrăvitul de azi. Era o adevărată artă de a trage 5-6 rânduri de linii pe tavan sau să se facă jure. Apoi, se pictorea cu șiclu, auriu sau argintiu.

Camerele (casa din 'năainte, din 'năpoi, tinda, bucătăria, sobița) erau zugrăvite, pictorite, de pictori din sat, cu șiclu, cu forme, cu rolu', în culori țipătoare, iar tavanul era delimitat de șire sau figuri geometrice (dintre cei mai renumiți îi amintim, după porecle pe Ceciuiț, Ciocea și nană Cică a lu' Ouari).

Pictorit cu rolu și două șire

Pictoritul cu forme – 1938

Pictoritul cu forme cu stâlp – 1938

Ciocea Traian Otlăcan, calfă la Corcobel Maistoru

De profesie pictor cu formile și cu șiclu, în comună este cunoscut ca *Trăian cu liniile*, deoarece, de pe o scară, vreme de peste 40 de ani a pictorit căși măcene ghi numa-numa. Liniile decorau tavanul, unele erau de aceeași culoare, dar în degrade, altele erau în culori diferite, după cum dorea gazda, în potroz cu forma aleasă. A început să pictorească cu șprițul de muște!

Deține un secret doar de dânsul știut – pictorea cu formile, pe care, cu desenul respectiv, le pune pe perete și le aspăsa cu perina! Mai pictorea cu șiclu, cu rol sau inventa linii care întreceau curcubeul. Și-a pictorit propriul cuptor de pită să vadă propria valoare în casă.

Se pare, la vârsta sa, nonagenarul nostru, nu a trăit degeaba, ci și-a trăit clipa, ca un adevărat artist amator.

Spunem asta, deoarece, am aflat că a fost și calfă, la miheiu lu Gheorghe Ciupuligă, Corcobel maistoru, tâmplaru. La 16 ani, lucra cu zâua, pentru 200 lei, la jiluit. Nu numai în mihei la Ciupuligă, ci și la a lu Bota. Astfel, a ajutat la făcut furci cu roată pentru tors, dar a „furat” din meseria maistorului care construia țitoră, vioară, clarinet, mandoline etc.

Măistorița îi goștea cu gomboți. De prune, brânză sărată ori dulce sau căisîni. Apoi se odihneau la umbră ghi ghistini.

Și casa în care locuiește este făcută cu ziua, lucra pe zile de plată, și bătută cu maiu, din pământ.

Maistorul lucra și pentru Hansi de la Cooperativă, care avea mobilă pe care o lustruia.

Dar marea sa dragoste, religia adventistă, o practică și acum cu smerenie.

L-am găsit într-o zi de Sabat gata de plecare la Adunare, dar l-am oprit și, în semn de bucurie, și-a agățat șapca de stat pe primul suport – termoteca!

Este foarte cunoscut și respectat în comunitatea adventistă.

A fost dirijor de orchestră, de fanfară, a constituit o fanfară de fete, a participat la diverse reuniuni ale acestora, la Cuvin, Arad, Speriețeni – Dâmbovița, Topraisar – Constanța, Pătrăuț – Suceava, alături de alte patrusprezece reuniuni corale sau ale fanfarelor.

Se poate lăuda cu un bogat palmares de autodidact. Mai ales că a compus pe note registre întregi de compoziții religioase.

Chipăritul

Această îndeletnicire se azonează foarte bine cu demersul și pretextul acestei cărți.

Cele mai multe și pertinente notițe le-am primit de la domnul Crisan Pavel (Cap-de-pene). Este nepotul lui Crișan Pavel, născut în 1911 la Macea. Acesta a avut unsprezece copii, la zece dintre ei le-a dat câte un fârtai (jumătate de pământ) la naștere.

Crișan Pavel a învățat și a practicat, în afară de faptul că a fost șef la Garaj Macea sau la CLF Curtici, și meseria de fotograf = chipărit, de la fratele său, Crișan Ioan (Curtici), unde, i-a fost ucenic, la Laboratorul pe care-l deținea (l-am cunoscut, personal, vreme de cincisprezece ani, cât eram director, la Casa de cultură, și dețin foarte multe poze făcute acolo).

Procedura de obținere a fotografiilor, presupunea, deschiderea, la umbră, a filmului. Apoi, se introducea într-un lighean, cu

un bec roșu. Se fixa, se puneau pozele, în apă și se măreau, pe hârtie fotografică. Urma uscarea acestora (trebuie știut că fotograful din Curtici, a făcut și pușcărie, când a cumpărat hârtie fotografică, de la românii care practicau *micul trafic*, în Ungaria, fiind *turnat*, în acest sens – foto 1968).

Mnerăzātu: însemna, la Macea, felul de a fi comediant. Se obișnuia, la diferite evenimente, nunți, tăiat de porc Fărșang la nemți, cineva să se îmbrace *urât* (se deghiza) și să se facă *de mneraz*. Această expresie se potrivește și când se potrivesc vorbe frivole sau cineva are apucături ieșite din comun.

Mulătitul⁹³ era un bun prilej de a petrece. În general, nemții mulăteau de Fărșang sau când sărbătoreau Pomul de Mai, pe rechile mulăteau la bal. La fel și maghiarii, petreceau la Balul strugurilor – Szuretenibal. Astfel, s-a încetățenit și printre localnici, ca dovadă există și acum familii mixte care mai mulătesc.

În concluzie, consemnăm și alte rânduiri care s-au petrecut sau se mai petrec la noi: aldămașul, abricălitul pruncilor, ascuțitul amnarului, a cutei, a foarfecilor de tuns, așternutul paturilor, bătutul nucilor, bătutul dunelor sau al perinilor, bătutul parilor, beștelitul oaminilor ori al muierilor, bociolitul, bucinatul, boităritul, bonțolitul, ciurdăritul, cioșitul, ciupelitul, clătăritul, căuăcitul, cohălitul, cârplitul, crepatul lemnelor, cultivatul cînepii, smulsul acesteia ori tăierea, îmblătirea și topitul, uscarea la

soare, în mănunchi, dumaticatul, dărăburitul, făcutul țucurului de pom, făcutul țucurului crumpa, făcutul păturilor de tăiței, feștitul, făcutul aluatului hărănitul, henteșitul, hingheritul, hornăritul, încăruțatul, înțarcatul, limpezitul hainelor, morsocatul, năspriitul, nășitul, nățuitul, opăritul, oieritul, păstăitul, păstoritul, poștășitul, rânitul, rājinitul, socăcitul, sucălitul (din bg. sukalo, adică depănatul firelor pentru războiul de țesut), scărmănatul, șușorcăritul, sfărtecatul zdrențelor, tăgășitul, tăbăcăritul, torsul, țesutul țoalelor din zdrențe ori al lipideelor, din canuri, cu biți, vărutit, urzitul.

Morăritul se făcea la moară, grâul se ducea în saci se cântărea se pune un sac pentru făină, unul pentru țărâțe. Herminția era: șase kg de făină la o maje de grâu.

La moara din sat, care a fost construită de grof, lucrau oamenii puși anume.

Lâna se obținea primăvara, prin tunderea oilor, cu un foarfece special și se executa manual. Urma procedeul spălării lânii și scărmănatul, adică desprinderea firului de lână din lațele lânii tunse de pe oaie, apoi urma îndepărtarea eventualelor resturi.

Pieptănatul lânii se făcea cu același pieptene ca și la cânepă, după felul firului, cel mai gros era folosit ca urzeală, cel mai scurt, se folosea la băteala de război.

Lâna se prindea apoi în caier, la furcă, urma torsul, pe fus, de pe fus, firul se răsucea în jirebi, pe rășchitori.

Vopsitul lânii se făcea cu vopsele naturale, vopsea se obținea din nuci verzi ori flori din vegetația spontană, coji de cânepă sau sânger.

Urma urzitul și învelitul pe sulul războiului, niveditul și țesutul propriu-zis.

Torsul presupunea melițarea, apoi alegerea fuiuarelor care se puteau folosi ca urzeală la război. De aici se țesea pânza de ștergare, fețe de masă, fir gros de pânză de strujac sau alte întrebuițări.

Înălbitul era realizat într-un ciubăr cu cenușă peste care se turna apă caldă cu leșie

⁹³ Termenul provine din magh. *mulatsag*.

foarte caldă. Urma uscatul. După uscare, se trecea prin vârtelniță și depănatul.

Prelucratură pieilor începea cu desfăcerea acestora de pe corpul animalului sacrificat, urma tăbăcitul, pentru care, pieile se înmuiau într-un ciubăr cu apă sărată, unde se ținea timp de o zi.

Piele de miel tăbăcită – 1971

Apoi, erau scoase și curățate de resturile de carne, cu o lamă anume, presărate cu țărâțe sau făină de mălai, se rulau și se introduceau din nou în ciubărul cu apă sărată pentru un timp. Urma procesul uscării.

Socăcitul adică priceperea de a găti la diferite evenimente nu am putea să îl numim ca pe o profesie, poate mai degrabă, o pasiune, cunoscute fiind Midi a lu Langoși sau nana Marie Ardelean, a lui Țucaș sau Nani, bucătăreasa de la colectiv.

Socăcițe – 1969

Alte măiestorii

La **poștășit** amintim pe baci Ghiță Tărăboanță și pe baci Flore Anghelina care striga de-a lungul ulițelor *Poșta, Scânteia, Flacăra, Korea*.

- La făcutul coșerilor era familia lui Joandrea, la mături, era Crișan Petru, a lu Bou, hornăritul îl făcea Florea lu Calu.

- A nu se uita părădăicarii satului, Crișan Gheorghe, a lu Teaca, Bila Gheorghe, Oanea Bulduș, Mici Mauru, Jigăul, cât și pipărcăritul, Vițelar Gligor a lu Grițari, cioșitul la vii, Mihai Muntean, mormântarii, Și-măndan Todor a lu Ștrinfu sau Kalman.

- Cel mai renumit fierar era Sztarek, maistor în fier, repara mașini de făcut cuburi, mașini de călcat, tractoare, chei, zaruri iar cel mai cunoscut fermier era Lebovics, crescător de porci la Nimaș.

- În timpul iernii *se mergea Cu lucrul*, femeile ștricuiau, Cazan Marica, Băghică-rășița, nana Marică a lu Dodu, sau Donea Maria, altele făceau cipcă, nana Marica Mercea a lu Hireanu, altele nățuiau, perdele sau fireanguri, nana Marie Sâmpetean a lu Gălușca.

- Ca locuri unde se petreceau multe din rânduielile satului, am aflat ca la casa lui Avramuț, sau la baci Moga se colecta laptele, la Inclovits se repara tot ce era partea mecanică, la casa lui Dodolic era plevărie.

- În sat era renumită Ghiulița Maichii, știa să se cînte după mort, unchiu Văsălie era dentistul satului, Crumpa și Țiboc trăgeau picioarele scrîntite, sau făceau masaj, Sonu din margine, Selejan Gheorghe, era dogarul renumit, făcea găleți, ciubere, butoaie, dar se pricepea și la albinărit, ca și baci Iafet Ardelean, la Miți a lu Delejanu se făceau coroane din hârtie creponată.

- Ciupuligă Gheorghe zis Corcobel știa să facă viori și în 1971 a făcut ca nou un contrabas de la Căminul Cultural.

- Spartul nucilor (se observă masa făcută din două scăunele)

Acasă la Tomuția Ioan

Piața – 1995

Acasă la Nicu Abrudan, porecla Ciulu-2014

Piața – 2012 (Măricuțele)

Comerț, piață, pilari

Piața

Ziua de Piață era miercuri. Este și acum.

La început, Locul Piațului era Parcul din fața Căminului Cultural, căruia i-a rămas numele. Apoi s-a desfășurat lângă moară, iar acum, vis-a-vis de Castel. Pe lângă produsele ce se găseau în gospodăriile localnicilor (legume, brânzeturi, fructe), se găseau și produse ale moșilor din Vârfurile, Gurahonț, Hălmațiu, care porneau cu carele, înspre câmpie. Vindeau mere, pere, prune uscate cu ghioaba, dar și produse - acareturi, necesare într-o gospodărie: leături, scânduri, ruzi de cocii, cozi de sapă, furci de lemn, var, mături, ciubere, nuiele, coșuri de brâncă și de paie, pălării ș.a. de aceea, strigarea lor, răsuna peste ulițe: „Hai la mere și la pere și la mături și ciubere!, Hai la mere și la pere și la doage ghie ciubere!”

Varza se aducea de la Socodor.

Pădureni (moți) cu var la Macea – 1995

Mături și var de la pădureni – 1995

Cucuruz de vânzare

La Macea, moșilor li se spunea pădureni, și veneau cu carele cu coviltir, nu în căruțe.

Pilăritul

Fam. Pelău Mihai – Pilar de porci – 1954

Această îndeletnicire era foarte bine cunoscută la Macea. Și câțiva pilari erau recunoscuți: *Mercea Ioan (Grangoru), Mercea Gheorghe (Drodu), Maxa Pavel, Pelău Gheorghe, Pelău Mihai, Gheorghe Văidău, ș.a.*

Porc pârjolit cu paie

Pârjolitul porcului – pârjolitoare cu motorină care înlocuiește paiete – 1991

Practica era simplă: Sâmbăta mergeau la piață la Pâncota și cumpărau porci, la un preț convenabil, Marțea, mergeau la piață la Chișineu, vinerea la fel și revindeau animalele (de obicei, porci).

Desigur, câștigul era sărbătorit prin aldămaș⁹⁴.

Aldămaș la Franti – 1939

Comerț

După război, prin 1946, ia ființă Cooperativa de Consum *Unirea plugarilor* (președinte – învățător Ilie Gr. Ioan), care deservea populația cu mărfuri prin comercianții Messer Martin, Fakelmann I. (Hanți), Fakelmann Iosif, Groșan T. Dar prin 1964 se

⁹⁴ *Aldămaș, s.n. din magh. áldomás – cinste oferită cuiva, constând din băutură sau o gustare la sfârșitul unei înțelegeri (vânzare, tocmeală, acțiune); acest aldămaș îl dă cel care cumpără, și se presupune că acesta a dobândit un câștig, cu scopul de a avea noroc la ceea ce a cumpărat (cf. Dicționar explicativ al Limbii române, București, Edit. Academiei, 1976, p. 27).*

trece la modernizare, „Universalul” impunându-se peste vechile duchene.

*Fostul sediu al Cooperativei de Consum
(azi Blocul de locuințe din centru)*

Aici (*La Hanți*) se cumpăra drojdie de 25 de bani, țucur în chioc de un leu. Produsele cumpărate erau învălitate în ștăniță.

Magazin mixt – 2012

*Crișan Pavel și Jean Otlăcan (contabil la Cooperativa
de Consum) – 1955*

Casă cu magazin la parter – 2012

*Clădirea fostei locuințe și a magazinului cunoscut La
Hanți – se poate vedea ușa care este închisă și
actualul magazin mixt – 2002*

Supermarket – 2012

INSTITUȚIILE Administrația

Primăria

Primăria Macea

Primăria a luat ființă în anul 1730. Ca organizare a avut un primar, un notar și un perceptor iar ca rază de competență a avut o singură localitate.

Notarul Iuliu Syiszai a fost adus de contele Károly, iar pe vremea lui au fost plantați castanii și a fost amenajată șoseaua între parc și primărie. La sfârșitul Primului Război Mondial, țărani i-au alungat pe notar, lovindu-l cu ouă clocite.

Documentele care au existat înainte de anul 1943 au fost distruse în timpul războiului de către trupele hortiste care au intrat în sat. Datele de arhivă le deținem începând cu anul 1943, restul fiind distruse.

Între 1949-1950 se înființează un Comitet provizoriu, având în componență un președinte, vicepreședinte, secretar, casier, un funcționar, avându-i ca președinți pe Socaci Pascu, pe Dobrotca Ana și pe Ardelean Gheorghe (Holodu).

În 1951 se înființează Sfatul Popular⁹⁵, cu un Comitet executiv

⁹⁵ 1951-1968 A.N. Fond 527/ inv. 630

Începând cu anul 1951 a luat ființă Sfatul Popular care a avut un Comitet Executiv format din președinte, vicepreședinte, secretar și membri. La început a fost format din 5 membri și apoi din 7. Activitatea și-a desfășurat-o pe

(președinte, vicepreședinte, secretar și câțiva membri, numărul fiind între cinci și șapte), denumirea fiind schimbată în Consiliul Popular Local (1968-1976), având, acum, în componență un președinte, doi vicepreședinți, un secretar, contabil-casier, agent agricol, un funcționar și trei membri). De-a lungul vremii, în componența Comitetelor executive s-au regăsit nume precum: *Coman Dumitru, Belîțescu Ioan, Hauptman Ștefan, Wan Gheorghe, Șiclovan Petru, Borbîro Petru*⁹⁶, *Maxa Gheorghe, Șoimoșan Ioan, Furca Teodora, Mircea Curtuțiu*.

---

raza comunei Macea având o singură localitate până în anul 1968.

Din anul 1968, în urma reorganizării teritorial administrative, și-a extins activitatea și asupra fostei comune Sânmartin, devenită sat.

Din luna septembrie a primit denumirea de Consiliu Popular Comunal și ca organizare a avut: un președinte doi vicepreședinți (din care unul salariat) și un secretar și trei membri. Ca salariați, au fost: contabil, casier, agent agricol și un funcționar până în 1976. În anul 1976, doi contabili, doi agenți fiscali și un funcționar administrativ. La început a avut Comitet executiv, iar din 1976, Birou Executiv care își desfășoară activitatea și în prezent.

Președinte

Secretar

Ion Șoimoșan M. Alexandriuc

⁹⁶ În timpul mandatului lui Borbîro Petru s-a terminat colectivizarea, electrificarea, s-a construit Căminul Cultural, localul de școală din Satul Nou, Dispensarul medical, Magazinul universal, Cooperativa de consum, trotuarele etc. „Universalul” conținea alte spații, cu librărie și bufet, urmează brutăria (1967), care aparțineau Cooperativei de Consum, care din 1965 s-a mutat în fosta clădire a Sfatului Popular (azi Blocul de locuințe).

Lucrări de introducere a curentului electric pe drumul Curtici-Macea – 1952

Cai înhămați la hinteul Primăriei – 1981

Ioan Mercea

Cel mai longeviv primar

S-a născut la Macea, la 15 februarie 1960.
A absolvit Școala de maiștri din Timi-

șoara. O perioadă a fost primar al comunei natale.

Îmbinând plăcutul cu utilul, simțul gospodăresc cu cel al umorului, deschide inimile și sufletele tuturor aceloră cu care intră neconvențional într-o comunicare.

Bănci

În primii ani ai secolului al XX-lea ia ființă *Banca* populară „Măceana” (președinte – *Ranta Pavel*), formată din membri cooperatori, aprovizionarea cu mărfuri se făcea de la Arad.

Sănătate

Comuna a aparținut Circumscripției sanitare Curtici până în 1946. În anul 1963, Dispensarul își începe activitatea într-o clădire nouă, având și locuință pentru medici, punct farmaceutic.

Actual medical privat

Din Mentalul Colectiv al sătenilor

Gubița Ioan-lucrător la grădină, în parc
Hotăran Dumitru-secretar primărie, diriginte poștal
Șandor Gheorghe -lucrător la primărie
Șimăndan Mihai-cios în parc (inf. Ghe. Crețu)

***

Gheorghe Buțurcă- fost primar

***

Ielina Gheorghe președinte GAC

***

Gheorghe Maxa-primar

Mihai Șiclovan-viceprimar, primar

***

Andea Traian-președinte CAP

Borbiro Petru-primar

Ioan Bodonea-viceprimar

Crețu Gheorghe-secretar adjunct Comitet Comunal local PCR

Aurel Cazan-secretar Comitet Comunal PCR

Șoimoșan Ioan -secretar Comitet Comunal PCR

Teodora Furca

Curtuțiu Mircea

Gheorghe Bodonea

***

Ilie Bulboacă-președinte GAC, Asoc. Agricolă 5

Iulie Macea

***

Olaru Iuliu-medic veterinar

***

Arcadie Semlecan-director școală

Pavel Covaci-director școală

Traian Lăpăduș

Dimitrie Grama

Elena Feher

Dispensarul 1976

Apoi se va construi o Casă de nașteri.

O bună vreme, numele doctorului Lipovan, de la Curtici, era rostit frecvent, de „leacurile” și priceperea sa, se vindeau și măcenii. Ne bucurăm să consemnăm, pentru măcenii, de-acum, alte nume: *Crișovan Iulian, Crișovan Ecaterina (asistentă), Dudaș Ecaterina (asistentă), Dărvășan Ilie (felcer), Lasc Maria, Hallai Elena (moașă), Tăucean Gheorghe (dentist), Kramli Ștefan (felcer), Moțiu Elena (asistentă) Aida Mohorea (pediatru), Timohe-Tumac Maria (doctor pediatru), dr. Gall Adalbert, Sturza Floare (asistentă), Julean Victorița (asistentă), Baci Viorica (asistentă), Iuliu Olaru (medic veterinar), Câlțu-Pantea ș.a.*

Transportul

Azi transportul nu mai este o problemă. Prin anii 1957 se mergea spre Gara Curtici pe jos, cu căruțele, apoi cu biciclete, motorete. Urmează RATA – cursa, care transporta intelectualii satului, până prin 1980, când aceștia au început să facă naveta și cu mașina personală.

Benzinărie – 2012

Poșta

Nu deținem date concrete sau edite despre primul local. Știm că, între 1950-1970, Poșta funcționa în casa lui Terentie Hotăran, aproape de Școala Generală. Acum, funcționează alături de Primărie, aici, funcționând ca oficiante sau diriginte, *Nina Ardelean, Florica Ciucu, Florica Popescu, Lucreția Ardelean ș.a.*

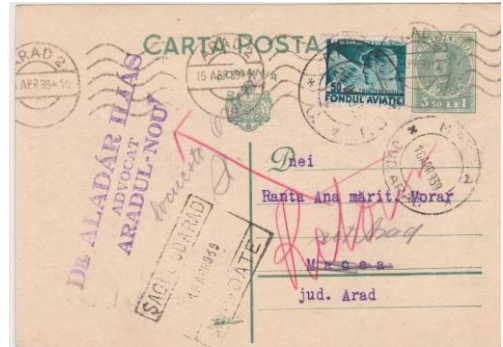
Clădirea fostei poște

Am regăsit-o pe Maria Dragoș (Baltă), fost diriginte de Poșta Macea în perioada 1970-1986, bucurându-se de viața copiilor și nepoților, tocmai în cartierul arădean Micalaca. S-a rupt din lucru și mi-a povestit

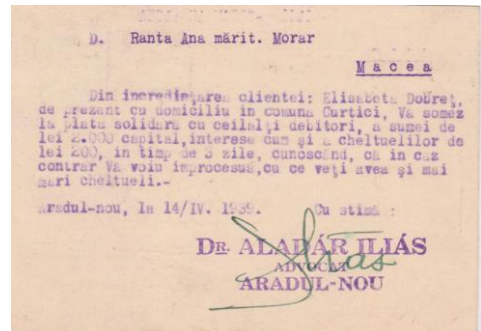
de poștașii cu care a lucrat, mai ales că tocmai îl îngropase și pe baci Flore Angelina, nonagenar, cel cu Poșta Coreea, Flacăra, Scânteia(cei care avea obiceiul de a lăsa poșta la muieri pă susuoară)! De fapt, au fost și alți poștași, care nu mai sunt, Tărăboanță Gheorghe, Killian Petru precum și Mladin Ioan sau Șiclovan Petru. Au lucrat împreună și în vechiul local, casa Hotăran dar și în actualul local de lângă primărie.

Sediul actual al poștei

Își amintește și de telefonistele cu care a lucrat, Nina Ardelean, Florica Ciucu, Florica Popescu ș.a dar și de numărul mare de abonamente la presa locală și centrală, până la șase sute pe an. Dar și de întâmplări șoade, cu poștașii, factorii poștali, baci Flore, baci Ghiță și baci Iuă, care au participat la un concurs cu factorii poștali la Curtici, aceștia, de bucurie că au câștigat, au consumat vermouth cu dulce și pită și au jucat pe masă la un birt, Miliția a anunțat-o de această petrecere dar sub formă de ocară, iar aceștia, aflând, au luat-o spre Macea cu bicicletele, mai picând, dubindu-și coatele, nasul sau picioarele. Pe vremea aceea, factorii de conducere ai comunei erau Bodonea Ioan, Șoimoșan Ioan, Șiclvan Mihai, Furca Teodora. A mai povestit de CEC Macea, șef oficiu, Clara Chis, iar soțul ei, a fost șef Garaj CAP și președinte Cooperativa de Consum, Macea.

Din corespondența vremii-1939

Aceștia au emigrat în Germania.

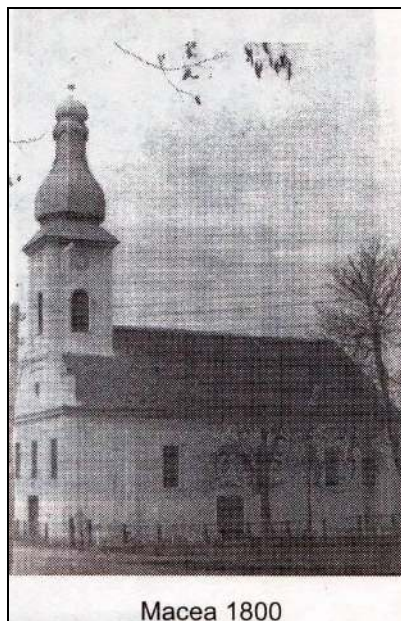

Biserica Ortodoxă Macea

Biserica⁹⁷ Ortodoxă din lemn cu hramul „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul” a fost construită inițial în jurul anului 1700, având la bază un plan în forma unei cruci bizantine. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea pe raza episcopiei Aradului s-au construit peste 30 de biserici de piatră înlocuind vechile biserici de lemn. Printre acestea se numără și biserica din Macea⁹⁸. Biserica de piatră construită în anul 1800, care, cu unele modificări este în folosință până astăzi, a preluat hramul bisericii de lemn. Pe unul din clopotele rechiziționate în timpul Primului Război Mondial se afla următoarea inscripție: *Acest clopot e dăruit de Todor Petruț la anul 1700 și care probabil provenea din vechea biserică de lemn*⁹⁹. Biserica păstrează și icoane din secolul al XVIII-lea.

Biserica Ortodoxă de piatră este ctitoria lui Pavel Cernovici¹⁰⁰, ale cărui

inițiale, au fost găsite în 1968 în zid pe cărămizi cu monogramă.

Macea 1800

(fotografie preluată din Pavel Vesa, *Biserici de mir arădene între tradiție și modernitate*, Arad, Editura Mirador, 2000, anexe)

⁹⁷ *Ce formă au bisericile? Bisericile sunt Casa Domnului care se-ntind de la mal de mare, la vârf de munte, peste tot unde este suflare umană. Zidite din piatră ori din lemn, sunt sfinte lăcașuri în formă de corabie, deci bisericile au o formă simplă, așa cum este și sufletul creștinului. Corabie ancorată peste tot în lume, biserica adăostește suflete purtate spre cer, căutând pacea și seninul. Alte biserici au formă de cruci latine sau grecești, cu turn asemeni unui catarg. Simbolul corabiei este mântirea și salvarea sufletelor de furtuna păcătoasă a ispitelor. O prefigurare o găsim în Corabia lui Noe din vremea Potopului. De a pluti pe ape și a salva de la moarte.*

⁹⁸ Pavel Vesa, *Biserici de lemn de odinioară*, Arad, Edit. Gutenberg, 1997, p. 11; *Idem, Biserici de mir arădene între tradiție și modernitate*, Arad, Edit. Mirador, 2000, p. 33, 76.

⁹⁹ *Idem, Biserici de mir...*, p. 148.

¹⁰⁰ *Biserica Ortodoxă și Casa Parohială au fost construite de familia Csernovics. În biserică sunt îngropate rămășițele lor pământești. Casele de la numărul 261 – Pețăla, numărul 263 – Măiuc,*

Curtea Bisericii Ortodoxe – 2010

numărul 266 – Codoș, numărul 268 – Nicușor Ardelean (primul local de școală românească), Starek, au fost construite de familia Károlyi.

Exteriorul este în stil baroc. Ferestrele sunt mici, iar turnul este legat de corpul principal al construcției cu drugi groși de fier forjat. După reparații exterioare în 1955, prima pictură a fost realizată între 1967-1968. Biserica a fost complet renovată și mărită între anii 1994-1997, modificându-se stilul arhitectural. Vechiul altar a fost schimbat și Biserica s-a mărit cu 18 m. Actuala construcție are două abside (brațe) laterale. Pictura este realizată în stil frescă neobizantină de către pictorul Constantin Popescu din Rădăuți.

În spatele Crucii se poate observa ușa de la intrare, donație a fam. prof. Carol și Elena Feher

Interior Biserica Ortodoxă Macea (Iconostasul)¹⁰¹

*Interior Biserica Ortodoxă Macea
(bolta din naos)*

Sfințirea Bisericii Ortodoxe – Bulboacă Ioan cu praporul în mână – 1968

¹⁰¹ Altar = Monument de arhitectură sau sculptură la care oamenii aduceau jertfe în Antichitate.
amin = Acest cuvânt apare des în Biblie și provine din ebraică, limbă în care a fost scris Vechiul Testament. Este o formulă solemnă de răspuns, de acceptare sau de întărire colectivă a celor afirmate în timpul unei slujbe sau rugăciuni înălțate de preot. *Aleluia, Așa să ne ajute Dumnezeu, Așa să fie, Slăvit să fie* sunt făgăduințe serioase care au aceeași conotație.

Preoții

În anul 1746 sunt atestați primii doi preoți¹⁰²: popa Ioan (Pop Ianoș) și popa Teodor (Pater Teodor). În anul 1755 parohia Macea făcea parte din Protopopiatul Zărand. Preot a fost Alexe Samuilovici. Biserica era construită din lemn și era veche, având hramul Nașterea Sf. Ioan Botezătorul¹⁰³. Se presupune că această biserică de lemn ar fi putut fi construită cândva în cursul secolului al XVII-lea, fiind demolată în anul 1800, după construirea actualei biserici de piatră.

În anul 1767 la Macea funcționau preoții Teodor Popovici, născut în Ulieș și Ioan Popovici, născut în Sudrigiu¹⁰⁴. În anul 1791 la Macea funcționau preoții Teodor Popovici și Ilie Popovici și învățătorul George Popovici, care a început activitatea în anul 1789¹⁰⁵.

Slujitorii Bisericii Ortodoxe de-a lungul vremii: Florian Petrila (1822-1850), Nicolau Petrila (1850-1901), Ladislau Petrila (1901-1918) iată, trei generații din aceeași familie.

O altă generație, Bragea, după cum urmează: Georgiu Bragea (1822-1848), Georgiu Bragea-fiu (1848-1891), Georgiu Bragea¹⁰⁶, nepot (1891-1901); Moise Bocșianu

este consemnat în intervalul de timp 1873-1883.

Urmează părintele Nicolae Liviu Rațiu (1901-1909), Aurel Ciorogariu (1913-1917), Zenovie Brădean (1920), Remus Oancea (1923-1941), care ar avea contribuții privind anul 1380 ca dată de atestare a comunei.

Alți slujitori la Altarul Bisericii din Macea: Bujor Poliș, Zaharia Colceriu, Ioan Nicorescu.

Părintele Gheorghe Curtuțiu, de loc, din comună, a slujit Biserica Ortodoxă între anii 1931-1974, urmat de fiul, preotul Viorel Curtuțiu (1974-1992) cât și părintele Terentie Mihiț, care a păstorit între anii 1941-1989.

Preoții Gheorghe Curtuțiu și Terentie Mihiț – 1961

Preoții Gheorghe și Viorel Curtuțiu-tatăl, respectiv fratele profesorului Mircea Curtuțiu, preotul *Terentie Mihiț*, pe care îl regăsim semnând în revista *Catehetul* (nr. 1, decembrie 1941) un tănuitor articol, „Peștera Vifleemului” (paginile 7-11) și care a eliberat în anul 1950, luna mai, ziua 23, două Extrase din Matricula botezaților de la Sfânta Biserică Parohială Ortodoxă Română din Macea cu Hramul Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul. Am ținut să precizăm acest fapt, poate neștiut, spre așezarea Hramului bisericii la data pe care am găsit-o consem-

1886. În perioada 1906-1916 a slujit și în Arad-Gai. (cf. Horia Truță, *Arad-Gai, Scrieri monografice*, vol. II, Arad, Edit. Mirador, 2012, p. 90).

¹⁰² Preotul este un Părinte spiritual cu har, un model care îndrumă spre mântuire și adevăr. El este Păstorul turmei credincioșilor și își săvârșește preoția nu cu asprimea bățului, ci cu blândețea vorbelor de duh.

¹⁰³ Pavel Vesa, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, Cluj-Napoca, edit. Presa Universitară Clujeană, 2006, p. 706.

¹⁰⁴ I. D. Suci, Radu Constantinescu, *Documente privitoare la Istoria Mitropoliei Banatului*, vol. I, Edit. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1980, p. 297.

¹⁰⁵ *Mărturii privind lupta românilor din părțile Aradului pentru păstrarea ființei naționale prin educație și cultură (1784-1918). Documente referitoare la Episcopia Ortodoxă a Aradului*, Arad, 1986, p. 49.

¹⁰⁶ S-a născut la Macea în 1856, a absolvit șase clase gimnaziale, Preparandia din Arad și Institutul Teologic din Arad în 1886. A fost hirotonisit preot de către Episcopul Mețianu în

nată de părintele Mihiț, care a slujit altarul bisericii măcene decenii de-a rândul.

De-a lungul vremii, documentele amintesc numele unor preoți născuți la Macea, dar care au slujit în alte parohii. În anul 1767 erau trei preoți născuți la Macea: *Mihail Popovici, preot în Micalaca, Mihail Popovici, preot în Cherechiu, Ioan Popovici, preot în Mocrea.*

Comuna are și doi preoți care, deși nu slujesc aici, trebuie amintiți: *preotul dr. Ioan Tulcan (a lu Apa – Arad) și preotul Mihai Ineuan (a lu Mercea – Pecica), decedat în anul 2013.*

Astăzi, în Macea sunt două parohii ortodoxe¹⁰⁷, care se folosesc de aceeași biserică și casă parohială.

Angajații Parohiei Macea I:

- preotul Gheorghe Morar, născut în data de 29 septembrie 1962, în parohie de la data de 20 mai 1990;

- cântărețul Dorel-Sandu Costin;
- paracliserul Emil Olescher.

Angajat la Parohia Macea II:

- preotul Tudor Budeanu, născut în data de 29 octombrie 1966, sosit la 4 aprilie 1993.

Parohiile Macea au în componență 504 familii cu 1834 credincioși.

Programul religios se desfășoară, după cum urmează: sâmbăta, duminica, în ajun de sărbători, la orele 16 Vecernia. Vecernia este Slujba de Seară în care se aduce mulțumire lui Dumnezeu pentru ziua trecută. Utrenia se organizează dimineața, este o slujbă în care se cere ajutorul lui Dumnezeu pentru ziua începută (la orele 9), iar Sfânta Liturghie începe la ora 10, sâmbăta, duminica, Ajun de sărbători, fiind actualizată mereu.

Corul bisericesc

Pentru ca rugăciunile credincioșilor să se înalțe la Cer, Biserica creștină a rânduit ca răspunsurile liturgice să fie date prin

---

¹⁰⁷ Gheorghe Hodrea, Iov Orădan, *Istoricul Protopopiatului Ortodox Român Arad*, Arad, 2017.

cântece, de către oameni cu chemare și har de la Dumnezeu.

Cu sprijinul și jertfelnicia celor doi preoți, în comună, viața creștin-spirituală cunoaște un frumos avânt, iar cele două coruri, mixt și bărbătesc sunt apreciate de enoriași, la fel ca și dirijorul, prof. Ovidiu Boar. În presă au fost menționate aniversările.

Corul mixt ortodox (1953)

Din timpuri îndepărtate în Biserica Ortodoxă din Macea au existat preocupări pentru instruirea cântăreților de strană, de către dascăli bisericești, care erau învățătorii școlii: românești din Macea. Aceștia s-au preocupat de organizarea unor grupuri de cântăreți, sub formă de coruri.

Documente mai vechi de la sfârșitul secolului XIX amintesc de primul cor bisericesc, bărbătesc, organizat pe două voci, de către Teodor Otlăcan, în anul 1896.

Urmează apoi corul bărbătesc pe patru voci, înființat de învățătorul I. Văcaru, înainte de cel de al Doilea Război Mondial.

Același dascăl înființează, în aceeași perioadă, un cor mixt.

Acestea nu durează prea mult, deoarece începe războiul, la care este concentrat și dirijorul.

Abrudan Ioan – Nicu lu Ciulu povestește: „Primul cor bisericesc s-a înființat în anul 1933, dirijor era învățătorul Ilie Văcar. Cântăreți din strană – Tămaș Pavel, Bodonea Marcu, Crișan Mihai, Mihuța Teodor, Tolan Teodor, care era și

crâșnic. Cântări vechi religioase: *Multe patimi, Din tinerețile mele, Antifoane, Cătăvăsiile.*”

În întreaga sa existență Corul mixt a participat la toate evenimentele mai importante din parohie și uneori, atunci când a fost solicitat, în alte parohii, din alte localități.

Amintim două momente mai importante din existența corului:

Anul 1989 și perioada de după, când numărul membrilor corului a crescut foarte mult, spațiul aferent devenind neîncăpător;

Și astfel Biserica Ortodoxă din Macea are două coruri mixte, care participă alternativ la slujbele religioase.

Din inițiativa membrilor Corului mixt, sărbătorit în 2008, în curtea bisericii a fost ridicată o cruce, pe ale cărei plăci laterale sunt trecuți preoții, dirijorii și membrii componenți ai corului.

*Aprilie 2008 de Florii
Aniversarea a 70 de ani de la înființarea Corului
bisericesc de la Biserica Ortodoxă Macea*

Tolan Traian (Pirchița) fost cantor. S-a născut la 27 septembrie 1930 în comuna Macea. Părinți: Tolan Toader și Ecaterina.

În anul 1937 începe cursurile la Școala Generală Macea. a absolvit ciclul gimnazial (șapte clase în anul 1944). În anul 1944 se înscrie la Școala de Cantori, dar nu urmează cursurile decât trei luni.

În anul 1955 se angajează cantor, crâșnic și dirijor al corului la Biserica Ortodoxă Macea.

Slujește cu credință timp de 35 ani lăcașul sfânt al Domnului, Biserica Ortodoxă din Macea.

*Consiliul Bisericesc în sărbătoare (Vizita Preafericitul
Patriarh Teoctist la Macea. Preoți Gheorghe Curtuțiu
și Viorel Curtuțiu) – 1968*

Biserica Ortodoxă este coordonată de un Consiliu Bisericesc (președinte: preot Morar Gheorghe; secretar, preot Budeanu Teodor, alături de alți membri).

Veniturile bisericii sunt asigurate din: contribuția anuală, donații, servicii religioase, contribuții benevole, concesiunea locurilor de veci, venituri agricole, venituri provenite din vânzarea lumânărilor.

Prescurărese: Deiac Maria, decedată 2011, care a slujit 40 de ani Biserica Ortodoxă Macea.

Corul mixt ortodox, la colindat (2016)

Grupul coral al BOR Macea în șopru la Miniș

Cădelnița

Cu tasul în Biserica Ortodoxă

Bătutul de toacă

Este considerată o rugăciune a minții și a mâinii, un cuvânt încifrat ca un antemer-gător al harului prin rugăciune. Conceput un text instrumental, devine simbolul zidirii spirituale prin hristificare în Postul Paștilor. Este rugă, text liturgic și chemare ritmică. Chemările de toacă sunt o categorie extrafolclorică perpetuate pe cale tradițional-orală.

Toaca are un cântec care face legătura dintre Cer și Pământ sau ecoul înseamnă ceea ce se cunoaște și ceea ce nu se cunoaște.

Semnalăm ca importante trei tipuri de toacă.

- *Toaca de mână, este confecționată din lemn de paltin, cu partea de bătaie, partea de rezonanță și partea de susținere, de care se lovește, alternativ, cu două ciocănele.*
- *Toaca mare sau toaca de sus, plasată în clopotniță.*
- *Toaca mică, tochița de fier, numită pe zone și bimba.*

La Mănăstirea Bodrog sunt patru ceasuri-cicluri și se lovește cu un singur ciocan în Postul Mare și anume, o singură lovitură, trei, șase și nouă.

Cunoscut a fi unul dintre cele mai rudimentare instrumente idiofone de percuție, din perspectiva teologică, toaca îndeplinește alte laturi cum sunt: latura practică, latura duhovnicească și cea simbolică. Este un semnal de comuniune intensă cu obștea prin chemare la rugăciune.

Rugăciunea, urcușul minții spre Dumnezeu este vorbirea minții cu Dumnezeu.

Ca stare și nu acțiune formală, prin Rugăciune săvârșim o taină, aceea a unirii cu Dumnezeu.

Biserica, Templul lui Dumnezeu, cunoaște trei etape – rugăciunea buzelor, exterioară, rugăciunea inimii, interiorizată, prin tăcere și rugăciunea minții, duhovnicească, contemplativă.

E un urcuș, de culme, curată interiorizată și o dispoziție nepătimașă. Așa explicăm și rolul bătaii de toacă, acela de chemare la rugăciune. Astfel, face parte din rugăciune ca un cadru primar alături de clopote, strană, tăcere mută și surdă.

Toaca anunță slujba și alungă diavolul, iar clopotul e glasul divin. Durerea Săptămânii Luminate capătă sens de Bucurie.

Anul XLII. Arad, 23 Decembrie 1916 (5 Ianuarie 1919). Nr. 52

BISERICA ȘI ȘCOALA

REVISTĂ BISERICĂȘCĂ, ȘCOLĂRĂ, LITERARĂ ȘI ECONOMICĂ.

Ad 2557/918. **Edict.**

Ni s'a făcut arătare, că parohul Aurel Clorogariu și capelanul Bujor Poliş din Macea, a căror ubicaşune este necunoscută, și au părăsit

oficiul și parohia fără a avea concediu, lăsând credincioşii fără îngrijire pastorală.

Provoacă pe numiţii preoţi, ca până în ziua din 29 Decembrie s.t. v. e. necondiţionat să se prezinte în cancelaria-senatului bisericesc al subsemnatului Consistor.

Întru cât nu se vor conforma acestui ordin, posturile lor din Macea se declară vacante.

Consistorul gr.-or. rom. din Arad.

Înscriri din presa vremii

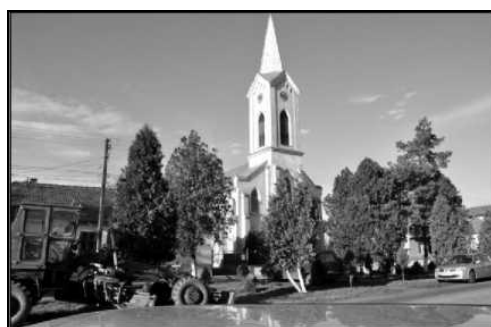

În BOR Macea (în profil nană Cică)-2013

Biserica Romano-Catolică Macea

Mecanismul ceasornicului din turn – 2014

Macea este filială a Parohiei Dorobanți. Biserica a fost construită în anul 1896 în stil neogotic. Hramul este Sfânta Elisabeta.

Preot Andrei Zilahi.

***

La această sărbătoare de hram participau toți creștinii de rit catolic, nemți și maghiari. Era Kirwei cu de toate .Turtă dulce, mingi de zdrențe, plăcinte colorate, inimioare cu oglindă, căsuțe, mărgelile etc. comestibile.

***

Nunta se săvârșea în această biserică. La nemți era una obișnuită dar alaiul era întâmpinat, după cununie, de doi urâți cu mătură și oglindă prinsă la spate.

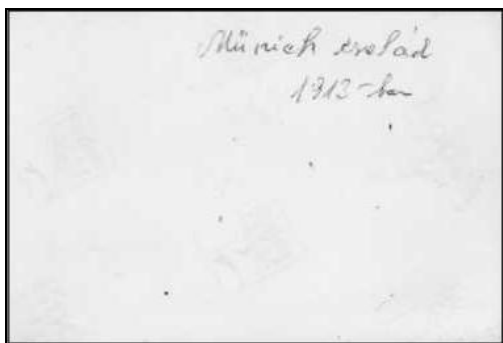
Inf. Anna Rotter, Germania

Biserica Catolică – interior – 2014, documentare

Biserica Catolică – 2008
Crucea din fața Bisericii Catolice – 1938

***

Construcția Capelei cu hramul *Sfânta Eleonora* din acest lăcaș de cult s-a efectuat prin speșele lui Petru Csernovics în 1858. La momentul sfințirii acesteia, portretul-icoană al *Sfintei Eleonora* a fost donat de pictorul *Miklos Barabaș* (1810-1898), și este expus deasupra ușii de la intrare în altar, de fapt a fost și achitat acest fapt de însuși Petru (s-ar presupune că portretul seamănă cu *Emilia Csernovics Damjanici*, cf.inf.Gheorghe Crețu, 2014).

Sfânta Eleonora

***

Miklós Barabás (n. 10 februarie 1810, Mărcușa, Transilvania - d. 12 februarie 1898, Budapesta, Ungaria) a fost un pictor maghiar, cel mai de seamă reprezentant al stilului *biedermeier* din Ungaria, cunoscut în special pentru arta sa portretistică. S-a născut în Transilvania, la Mărcușa, în județul Covasna. Și-a început studiile la Aiud (unde a avut ocazia să învețe și românește), apoi le-a continuat la Sibiu, Budapesta, Viena. La Sibiu a fost elev al lui *Joseph Neuhauser*.

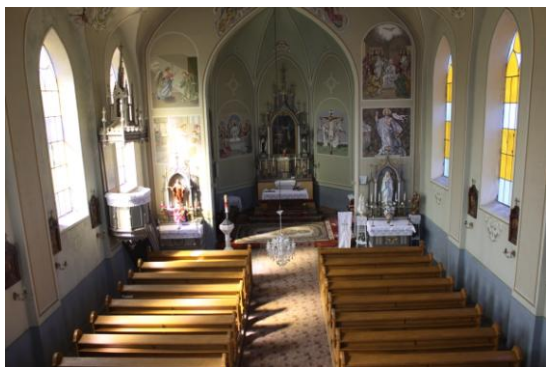
Majoritatea vieții și-a petrecut-o la Budapesta, unde în 1867 a devenit chiar parlamentar. Între anii 1831 și 1833 a locuit și în București, ocazie pentru a imortaliza lumea românească de la sud de Carpați, lasând totodată și interesante însemnări istoriografice.

A pictat în special scene cu țărani și un mare număr de portrete, printre care cele ale unor personalități ca: *Franz Liszt*, *Pavel Kiseleff* și *Emanoil Gojdu*. În Muzeul Național de Artă se află o serie din tablourile sale, printre care: *Mocani sălișteni în drum spre târg*, *Portret de bărbat*, *Portretul doamnei Orghidan*, *Portret de femeie*, precum și un număr de stampe. (sursă internet)

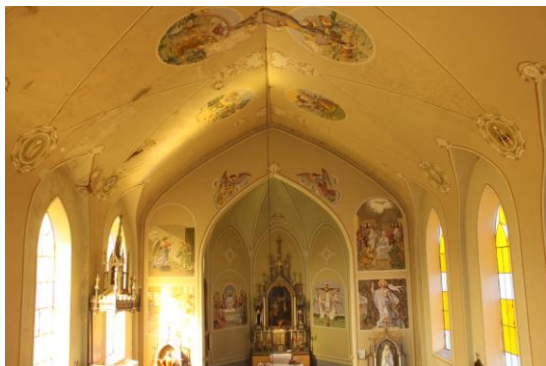

Familia preotului catolic din Gai¹⁰⁸ (cu rădăcini în Macea) – 1913

Interior Biserică (foto Boran 2015)

¹⁰⁸ „În 2012 Parohia Romano-Catolică cuprindea 900 de enoriași (...) având ca preot, începând cu 20 martie 1985, pe Șandor Teodor-Petru. Născut la 25 august 1947 în Pârneava, Șandor Teodor-Petru este cel de-al nouălea copil din cei unsprezece, născut în familia perceptorului financiar Șandor Francisc și a soției sale Maria Munich din Macea. Din 1975 a slujit în parohiile din Sânpaul, Șofronea, Curtici și Gai (1985)”, cf. Horia Truță, Arad-Gai – Oameni, locuri, fapte, Arad, Edit. Mirador, 2013, p. 111.

Biserica Adventistă Macea

Comunitatea adventistă este cunoscută la Macea și Socodor începând cu anul 1905.

Primii misionari au fost oficializați în 1929 cu peste o sută de membri. Imaginile vorbesc de la sine. Azi, comunitatea adventistă numără două sute cincizeci de membri.

O particularitate demnă de luat în seamă: nu se selectează de societate decât prin mâncare. Iată câteva delicatese:

* ficatul gras (foie gras) de rață sau gâscă;

* cărdăboș de gâscă: se face o compoziție din măruntaie: rânză (pipotă), pielea de pe gât, inimă, oasele moi de la gât și după ce sunt fierte se amestecă cu orez și carne de vițel;

* cărnați sâmbătăresc: se face o compoziție din untura de pe burtă și carne măcinată;

* șuncă sâmbătărească: se afumă țîmpii grași (ca și pastrama de azi).

La 30 martie 1911, sunt atestați primii adventiști în Macea, în număr de 33 (azi numărul este mai mare consemnat în acest context).

Fondatorii Bisericii Adventiste sunt familiile: Deiac, Gligor, Maria Luce și Maria Magdalena, Ștefan, Maria Floarea, Ardelean Gheorghe și Maria, familia Sfânt (Tăula).

Primii pastori: *Sziegried și Mateescu*. Primii misionari au fost oficializați în 1929

cu peste o sută de membri. Azi, comunitatea adventistă numără 250 de membri.

Orchestra de mandoline – Biserica Adventistă – 1957

La Casa de Rugăciune – 1958

În anul 1928 s-a construit primul edificiu lângă Casa Mihuț (care între timp a fost cumpărată), iar în 1929 (foto – lucrări de construcție) a avut loc Festivitatea de inaugurare. S-a făcut o renovare în 1973, după care s-a construit (2011) din temelii, un alt edificiu.

Programul religios începe de vineri seara, la prima oră după apusul soarelui. Sâmbăta este serviciul divin cu închinare. Rugăciuni, Predici pe diferite teme. Orchestra, Corul, Fanfara, întregesc frumusețea serviciului divin.

Inițiatorul corului este Ardelean Iafet, iar al fanfarei Otlăcan Traian.

Biserica este, la ora actuală, dotată cu instrumente de suflat de ultimă generație.

Ca dirijori de cor consemnăm: Dărvășan Sebastian, Dărvășan Ancuța, Mândruțau Flavius.

La fanfară: Otlăcan Tatian, Otlăcan Traian; Jigău Nelu, Gabor Eugen. La orchestră: Dudaș Nicu, Mândruțau Flavius ș.a.

Biserica este organizată din: pastor Engelhardt Adam (la data documentării), prezbiteri, prim diacon, președinte al Școlii de Sabat, secretar, diriginte tineret, casier, la care se adaugă un Consiliu.

Ca organizați, biserica îi cunoaște pe: Lăpăduș Nelu, Dărvășan Ancuța, Ilieș Mihai.

Pastori, de-a lungul timpului, notăm: Crișan Pavel, Cazan Gheorghe, Cazan Petru, Deiac Gligor, Săcui Petru, Maur Traian, Faur Ștefan, Dărvășan Gheorghe, Rusu Gheorghe, Ban Ionel, Crișan Traian, Tolan Ioan, Maur Mihai iar din comunitatea măceană, Crișan Pavel.

Alți pastori: Szigfried, Cristofer, Herman, Pavlici, Pauliki, Popescu, Potorca, Gașpar, Cionca, Rădulescu, Dragoș, Vărcuș, Mocanu, Moldovan, Ofițeru, Șarmotă, ș.a.

În anii 1996 și 1998 programele religioase au fost recepționate în direct în SUA, iar în 1999 din București în optzeci de țări și-n patruzeci de limbi. Tot aici, consemnăm pe Ioan Dărvășan – Dinu, care a fost un longeviv animator și dirijor de cor și pe Otlăcan Traian, compozitor și îndrumător de formație, inițiator în domeniul muzicii creștine adventiste¹⁰⁹.

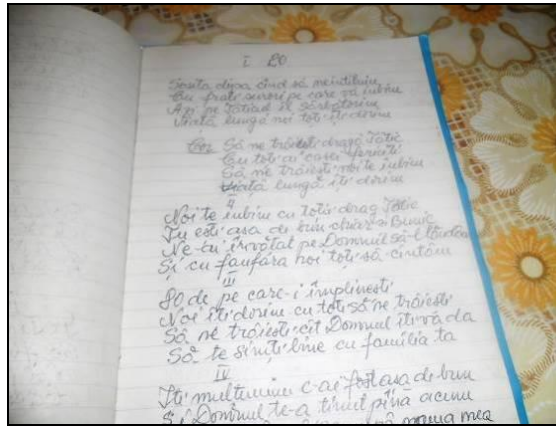
Noul edificiu al Bisericii Adventiste inaugurat în 2011

Fanfara Bisericii Adventiste – 2000

¹⁰⁹ Aceste date au fost furnizate de Crișan Pavel pentru Asociația cultural-ecologică Măcea la data de 15 noiembrie 1999.

Din însemnările lui Traian Otlăcan

Grup vocal al Bisericii Adventiste

Comunitatea adventistă este cunoscută la Macea și Socodor începând cu anul 1905.

Primii misionari au fost oficializați în 1929 cu peste o sută de membri. Imaginile vorbesc de la sine. Azi, comunitatea adventistă numără două sute cincizeci de membri.

O particularitate demnă de luat în seamă: nu se selectează de societate decât prin mâncare. Iată câteva delicatese:

* ficatul gras (foie gras) de rață sau gâscă;

* cărdăboș de gâscă: se face o compoziție din măruntaie: rânză (pipotă), pielea de pe gât, inimă, oasele moi de la gât și după ce sunt fierte se amestecă cu orez și carne de vițel;

* cârnați sâmbătăresc: se face o compoziție din untura de pe burtă și carne măcinată;

* șuncă sâmbătărească: se afumă țîmpii grași (ca și pastrama de azi).

La 30 martie 1911, sunt atestați primii adventiști în Macea, în număr de 33 (azi numărul este mai mare consemnat în acest context).

Fondatorii Bisericii Adventiste sunt familiile: Deiac, Gligor, Maria Luce și Maria Magdalena, Ștefan, Maria Floarea, Ardelean Gheorghe și Maria, familia Sfăt (Tăula).

Primii pastori: *Sziegried și Mateescu*. Primii misionari au fost oficializați în 1929 cu peste o sută de membri. Azi, comunitatea adventistă numără 250 de membri.

În anul 1928 s-a construit primul edificiu lângă Casa Mihuț (care între timp a fost cumpărată), iar în 1929 (foto – lucrări de construcție) a avut loc Festivitatea de inaugurare. S-a făcut o renovare în 1973, după care s-a construit (2011) din temelii, un alt edificiu. Programul religios începe de vineri seara, la prima oră după apusul soarelui. Sâmbăta este serviciul divin cu închinare. Rugăciuni, Predici pe diferite teme. Orchestra, Corul, Fanfara, întregesc frumusețea serviciului divin.

Inițiatorul corului este Ardelean Iafet, iar al fanfarei Otlăcan Traian.

Orchestra de mandoline – Biserica Adventistă – 1957

La Casa de Rugăciune – 1958

Biserica este, la ora actuală, dotată cu instrumente de suflat de ultimă generație.

Ca dirijori de cor consemnăm: Dărvășan Sebastian, Dărvășan Ancuța, Mândruțau Flavius.

La fanfară: Otlăcan Tatian, Otlăcan Traian; Jigău Nelu, Gabor Eugen. La orchestră: Dudaș Nicu, Mândruțau Flavius ș.a.

Biserica este organizată din: pastor Engelhardt Adam (la data documentării), prezbiteri, prim diacon, președinte al Școlii de Sabat, secretar, diriginte tineret, casier, la care se adaugă un Consiliu.

Ca organişti, biserica îi cunoaște pe: Lăpăduș Nelu, Dărvășan Ancuța, Ilieș Mihai. Pastori, de-a lungul timpului, notăm: Crișan Pavel, Cazan Gheorghe, Cazan Petru, Deiac Gligor, Săcui Petru, Maur Traian, Faur Ștefan, Dărvășan Gheorghe, Rusu Gheorghe, Ban Ionel, Crișan Traian, Tolan Ioan, Maur Mihai iar din comunitatea măceană, Crișan Pavel.

Alți pastori: Szigfried, Cristofer, Herman, Pavlici, Pauliki, Popescu, Potorca, Gașpar, Cionca, Rădulescu, Dragoș, Vărcuș, Mocanu, Moldovan, Ofițeru, Șarmotă, ș.a.

În anii 1996 și 1998 programele religioase au fost recepționate în direct în SUA, iar în 1999 din București în optzeci de țări și-n patruzeci de limbi. Tot aici, consemnăm pe Ioan Dărvășan – Dinu, care a fost un longeviv animator și dirijor de cor și pe Otlăcan Traian, compozitor și îndrumător de formație, inițiator în domeniul muzicii creștine adventiste¹¹⁰.

---

¹¹⁰ Aceste date au fost furnizate de Crișan Pavel pentru Asociația cultural-ecologică Macea la data de 15 noiembrie 1999.

Biserica Creștină Baptistă

În anul 1887, Mihai Brumar, a venit în Curtici din Oradea Mare ca cizmar, la baronul Szarmezzi, unde îl cunoaște pe Todor Clepe. Acesta a fost botezat de Mihai Brumar și a devenit primul misionar important din județ, precum și cel care a influențat formarea Bisericii Baptiste din Macea. Astfel, în 1892 au fost botezați primii paisprezece membri, după cum urmează: *Crișan Gheorghe, Crișan Ioan, Clepcea Gheorghe, Mureșan Ștefan, Șimândan Ioan, Cazan Ioan, Borlodian Ioan, Pecican Axente, Șferdian Ștefan, Ardelean Dumitru, Pantea Mihai. Dintre aceștia, ca predicator a fost Gheorghe Crișan. Acesta a botezat și primii credincioși la Buteni și Pecica*¹¹¹.

Activitățile corului mixt (30-40 persoane), fanfarei (15-20 persoane) și ale corului bărbătesc (15 persoane) sunt coordonate de un comitet format din: *Roșu Mihai, Joldeș Ioan, Lulușa Cristian, Lulușa Cornel, Ardelean Petrică și Anghelina Traian.*

Programul Bisericii Baptiste este unul complex și complet. Serviciul divin, între orele 11-12 cuprinde predica de bază, însoțită de fragmente creștine, recitate sau cântate, iar între orele 9-10, este Ora de rugăciune și îndemnuri specifice. Între orele 10-11 este Școala duminicală cu toată biserica, interval de timp în care se citesc texte religioase și se dau explicații pentru o înțelegere aprofundată din partea membrilor.

Grup de credincioși bapțiști – 2011

În anul 1900 se construia prima Casă de Rugăciune (iar în 1903 se produce prima ruptură, în sensul că, datorită unor neînțelegeri, unii creștini trec la alte confesiuni).

Biserica Baptistă are un număr de aproximativ 90 membri, momentan fiind păstorită de *Șurtea Gheorghe (alți pastori: Mureșan Vasile, Handoric Mihai, Popa Pavel, Costea Petru, Țeș Gheorghe, Lăscău Petru și Mureșan Vasile).*

Printre primii botezați a fost Crișan Gheorghe, n.1863, căsătorit la 14 febr.1886 și botezat la 6 oct.1893.(cf.Crișan Liviu, Promun Arad, strănepot)

Botez

¹¹¹ Aceste informații au fost primite de la pastorul Traian Anghelina.

Cimitire

*Vatra celor plecați*¹¹²

Vedere de ansamblu – Cimitirul Ortodox –Satul Bătrân, 2001

Fântână¹¹³ din Cimitirul din Satu Nou – 2001

Troița din Cimitirul din Satul Nou

¹¹² *Mormântul, fie că e de mărime modestă, ori că se înalță înspre Cer, ca o piramidă, mormântul ne amintește de simbolul Muntelui. Fiecare mormânt reprezintă o replică modestă dată Munților Sacri, drept recunoșcuți ca Rezervoare ale vieții. Gropile din pământ sunt intrări spre alte zări. Ele pot simboliza intrarea în pântecul pământului.*

Lumânarea, ca un simbol al luminii credinței, este, în același timp, un atribut al credinței purificate. Este Simbol al vieții ascendente, dar, aprinsă la căpătâiul celui decedat, simbolizează lumina sufletului, puritatea celui care, înainte, a parcurs, câte etape, atâția ani, înspre fericire. Obiceiul creștinilor de a aprinde candelile sau lumini este un Prinos, o Flacăra vie, în fața mormintelor, a statuilor, a sfinților, pentru ca sacrificiul, să fie veșnic, iubire, prezență vie ori o torță nestinsă.

Clopotul, prin poziția limbii care îi lovește pereții, stabilește o Comunicare divină, între Cer și Pământ dar și una cu lumea subterană.

Plopul, ca arbore funerar, este asociat durerii și lacrimilor, amintirilor trecute, iar crescând pe soluri umede, din lemnul acestuia, se fabrică chibritele, al căror foc se va stinge tot cu apă.

¹¹³ *Locul fântânii în cimitire, este, pentru creștini simbolul adâncimii rugăciunilor, pentru a putea savura apa proaspătă a divinului. Fântâna, o poate simboliza pe Fecioara Maria, deoarece Viața (Hristos) a apărut în interiorul ei, nu din exterior. (Sursa: „Întrebări și răspunsuri”, revista Tinerețea cântă, Pancevo, Serbia, 2004).*

Cruce de lemn din Cimitirul Ortodox înspre cel Baptist doc. 2013

Capela nouă –Cimitirul Ortodox Satu Bătrân, 2013

Cruce 1921azi

Capela nouă din Cimitirul Satu Nou (în medalion-Monumentul funerar al sculptorului Pavel Mercea)

*Hodaia din Cimitirul Ortodox – 1955
În prezent clădirea este demolată*

Monument în Cimitirul Ortodox – aici odihnește Dotie Cerno¹¹⁴, răposat la 2 august 1917 la 15 ani

¹¹⁴ Dotie Cerno – este, probabil, numele unui sârb din Macea pe timpul grofului (care, în traducerea noastră ar însemna – Sanmedru – Dumitru Negru (cf. Dicționar sârb, Cern = negru)

Cimitirul Catolic

Poarta de intrare în Cimitirul Catolic

Cimitirul Catolic – Vedere de ansamblu – 2010

Salcia¹¹⁵ și Crucea din Cimitirul Catolic

¹¹⁵ Salcia plângătoare este asociată cu simbolul Vieții divine, căci din ramurile ei, rupte, răsar

Lespede eroi

Se presupune că această lespede ar fi rămășițele mormintelor a trei evrei, de loc din Macea – 1944

altele, dacă sunt înfipte în pământ. Este simbolul jelitului, al morții, dată fiind afinitatea față de apă. Lacrima, picătura care moare, evaporizându-se, este simbolul durerii, seamănă cu o perlă, născută din apă sau din lună.

Cimitirul Baptist, Adventist din Satul Bătrân

Cimitirul Adventist – 2010

Vedere de ansamblu în Cimitirul Baptist-Adventist, unde ne-au atras atenția două monumente având drept simbol „Crucea” – 2010

Cimitirul Baptist – Vedere de ansamblu – 2010

Cimitirul adventist – Monumentul Pastorului Dărvășan – 2010

Lespede în Cimitirul Baptist – 1987

Vedere de ansamblu în Cimitirul Baptist-Adventist

Stâlp¹¹⁶ în Cimitirul Baptist – 1987

---

¹¹⁶ Stâlpul este un simbol al legământului cu viața de rămășițele pământești.

Cruci de hotar

Se știe despre Cruce, că este hotarul dintre păcat și virtute, că este o poartă a tainelor, puterea lui Hristos, asumată de noi, pământeni, iar faptele noastre bune se aseamănă cu Semnul Crucii. Dar, oricine poate să își ducă, singur, crucea, durerea, cât îi este dat, doar piroanele, diferă de la om la om.

Taina Sfintei Crucii, este, poate, cea mai cutremurătoare, iar viața unui creștin, este, ca o Liturghie continuă. Crucea, este Icoana cea mai înaltă vieții. Taina ei, este pe cât de cutremurătoare, pe atât de binefăcătoare.

Dar, din urmă, ne vin alte Cruci, sau Stâlpi de hotar, sau troițe¹¹⁷, care indică o graniță, dintre vremuri. Dintre timpuri, dintre tradiții, ele sunt martori ai veșniciei creștinismului, străjuind timpul.

Acestea se așezau la marginea drumurilor, în cimitire sau la marginea satului.

Cunoscută în comuna Macea sub numele de *Crucea lui Hănțeric*¹¹⁸, acest mo-

nument este cel mai vechi, aproape de granița cu Ungaria, la fâșie. Vechimea este estimată, conform unor înscrisuri, de pe la 1895. În comună există și alte *Cruce de Hotar*, după aceasta, cea mai veche.

Crucea lui Hănțeric, către fostul Pichet de Grăniceri – 18950 (restaurată în 1990)

¹¹⁷ Troiță = trojca, sl. - monument creștin din lemn, asociat cu Sfânta Treime prin așezare și sacralitate, monument, care, prin sfințenia pe care o degajă este supranumit Stâlp al Cerului.

¹¹⁸ Descriere (prin bunăvoința d-lui prof. Horia Truță):

Tipul monumentului: cruciform catolic

Anul construcției: 1895

Locul: extravilan Macea, (spre nord-vest, în apropierea Pichetului de Grăniceri)

Cîtor: fam Scheffer Hansi (Hanți) și Francisca

Constructor: anonim

Denumire: Crucea lui Hănțeric (diminutivul de la Hanț)

Materiale folosite: piatră (travertin), beton, metal (fontă)

Starea de conservare: degradată, restaurată în 1990 de Societatea Creștină Rosenkranz (Germania)

Proprietar: necunoscut

Descriere: Postamentul din beton, de formă pătrată, cu o treaptă pe toate laturile. Soclul din travertin (Simeria, probabil), format din două elemente suprapuse: Cel inferior paralelipipedic în secțiune dreptunghiulară. Cel superior, cu

protuberanțe pe capetele verticale. Crucea metalică (fontă turnată și vopsită în negru), de formă latină, cu trei brațe egale, evazată inferior, la locul de fixare în soclu. Trunchiul și brațele au protuberanțe ca semn al Rozei. Pe cruce a fost adosată figura lui Iisus Hristos, turnată în fontă, prezentat răstignit nerealist după model clasic. Brațele în forma literei V cu palmele în exterior, corpul contorsionat, nud, cu pagnasul în falduri, legat pe șoldul stâng. Capul fără cununa cu spini este aplecat spre dreapta. Picioarele paralele, cu genunchii apropiați și laba piciorului drept suprapusă peste cea stângă. Crucea este lipsită de inscripții și elemente decorative. Pe fațada elementului superior al soclului a fost incizată inscripția: GESTIFTET VOM / ROSENKRANZVEREIN /1990 (Donat de Clubul Rosenkranz). Împrejmuirea în totalitate metalică de formă pătrată, la limita exterioară a soclului, ar în dreptul fațadei o ușiță. Monumentul a fost restaurat în 1990 de Clubul Rosenkranz. Nu cunoaștem forma inițială a soclului, dar probabil a fost schimbată ca și materialul. Soclul inițial (probabil) din gresie, în secțiune pătrată a fost înlocuit cu travertin fără respectarea formei clasice de cruce de hotar germană. Elementul original (restaurat, vopsit) este crucea metalică cu Iisus Hristos adosat.

Cu referire la Crucea de Hotar din Cutoș (Crucea lui Hănțeric) cf. Buletin Oficial 1951, nr. 35, vezi Decret 46/1951 în care la poz. 36 apare Mon. istoric comemorativ, Macea, 1895. (Lista 1951 cu Monumente publice). Aceste date ne-au fost furnizate de prof. Horia Truță

Referitor la *Crucea lui Hănțeric*, aceasta a fost construită de familia Scheffer Hansi, Hanți, în pronunție locală. prin contribuție proprie, deoarece deținea acolo pământ.

Moașa, soția lui Hănțeric, Scheffer Francisca, era cunoscută ca o ocrotitoare a copiilor și obișnuia să stea mult și pe câmp. În comună nu mai sunt urmași, unii au plecat în Germania, dar strămoșii, Hansi și Francisca, sunt înmormântați în Cimitirul catolic.

În anul 1990 monumentul a fost renovat de Rossenkranz, o Societate Creștină de Rugăciune prin Rosarium, din Germania. Nu îngrijește nimeni crucea, de jur împrejur este îngrădită cu un gard din fier forjat, asta, după ce, unii ciobani, din apropierea Pichelului de Grăniceri, și de Viile Sumărtanilor, au distrus gardul, iar Crucea a zăcut multă vreme la pământ.

Din informațiile primite de la localnicul Schneider Anton, 86 de ani, de profesie fierar-betonist, aflăm că, locuind în apropiere, mai curăță din când în când crucea, gardul și pune flori.

Numele de Crucea lui Hănțeric, este provenit din derivarea cu sufix a pronumelui Hansi. Practic nu este o poreclă, ci o pronunțare diminutivală, locuința acestei familii există și astăzi, dar renovată, în apropiere de Biserica Catolică din centrul comunei.

A doua, este *Crucea lui Colompar*, la capăt de Cimitir Ortodox, dar reconstituită, din cea veche, din lemn, acum este din marmură albă.

A treia este *Crucea lui Moașa*, din vecinătatea Cimitirului catolic. Crucea Lui Moașa, era din lemn se ajungea acolo pe prima uliță de la cea nemțească. Chipul lui

Hristos era pictat pe tablă, azi nu se mai află pe vechiul loc.

A patra, ca vechime, este *Crucea de la Moară*, a cincea, *Crucea de pe Drumul Sânmartinului*, iar a șasea, din lemn, *Crucea din Cimitirul din Satu Nou*.

În apropiere de *Moașa* se află o cruce care marchează granița dintre *Satul Bătrân și Satul Nou*, unde a fost un cimitir și unde nemții ieșeau în *Joia Verde*¹¹⁹ – *Corpus Christi*, singura sărbătoare pe care ortodocșii nu o au, și își făceau colibe din ramuri verzi, pe care le sfințeau între Paști și Rusalii.

Cruce ridicată de credincioșii din Cutoș – 2012

Crucea de pe Drumul Complexului

¹¹⁹ *Creanga verde este simbolul renașterii primăvăratică și nu numai – potrivit legendei, la Crucea din Satu Nou ieșeau nemții cu ramuri verzi, în Joia Verde și de Rusalii, făceau colibe și le sfințeau, dovadă a regenerării, a renașterii, deoarece aici până în 1930 era cimitir la capăt de sat.*

Crucea lui Moissă – la capătul Cimitirului Baptist – 1991

Detaliu

Crucea din Koreea – ridicată de fam. prof. Feher – 2013

Cruce de hotar din Cimitirul din Satul Nou

Crucea către Hoancă

Crucea de pe drumul Sânmartinului – pe dreapta, aproape de Siti – 1914 și detaliu

Crucea de la Moară și detaliu – Iosef Fackelmann und Rosalia Messer – 1912 - Cinstea lui Dumnezeu ridicată de Iosef Fackelmann și soția născ. Rosalia Messer în anul 1912

Altă Cruce de Hotar, se găsește pe Drumul Sânmartinului.

Astăzi, mentalitatea locuitorilor s-a schimbat, iar Crucile de Hotar au primit, prin zidire, o altă înfățișare, ca un semn bun, că Dumnezeu s-a aplecat și a binecuvântat aceste locuri, la capete de drumuri, dar și pe acei care, cu jertfelnicie, le-au zidit.

Acum, se îmbină tradiționalul cu simbolul fiecărei cruci, pe lângă care trec lucrătorii pământului, sau vitele, simțim cum, parcă, noi, trecătorii, coborâm dintr-o altă lume, cea campestră, într-una civilizată și devenim pelerini înzestrați cu o trăire puternică, intimă, cu Dumnezeu, acolo, în natură, cu muncile zilnice și credințele îndătinat în jurul lor.

Prezența acestora, la drum sau la țarini, suplinește simbolic Pietrele de Hotar, binecuvântând trecătorii, răspândind lumină, domesticind locurile, dând binețe Însetaților, de apă, de rugăciune, amintind de sacralitatea unor Sărbători sau având menirea de a cinsti jertfe umane.

Întipărite în mentalul colectiv sau în conștiința noastră, Crucile de Hotar, țin de sete, însetatului, țin de lumină, rătăcitului, iar drumeagului îi iau vama sufletului când acesta i se închină, ca într-o Sfântă Danie.

Delimitând pământuri și înălțate de credincioșii din sat, ele ne amintesc de un Legământ cu Cerescul, ca o permanentă rugăciune rostită la răscruci de hotare, asemeni unor Străjeri de Hotar, care adăpostesc po-

vești păstorești, cu oi și vite, cu lucrătorii neobosiți ai pământului.

Trecând prin perimetrul lor, al Crucilor să nu uităm scopul înălțării lor dar și pe ctitorii lor, înzestrați cu smerenie, pioasă plecăciune și evlavie.

Înălțând aceste Troițe sau Cruci de Hotar¹²⁰, nu ne văduvim de credință, ci ne recunoaștem existența în aceste spații identitare.

Crucea este cel mai totalizant dintre simboluri. Prezența Crucii în natură este întruchiparea Omului cu brațele întinse, asemeni zborului de paseri, de brațele unei corăbii sau al uneltelor de arat pământul¹²¹.

---

¹²⁰ *Părintele Daniil de la Rarău, Taina Sfintei Cruci, București, edit. Christiana, 2001; Otto Aczel, „Cruci”, în Floare de Latinitate, nr. 2/2011, Novisad, Serbia; Horia Truță, Arad-Gai – Scrieri monografice, vol. II, Arad, Edit. Mirador, 2011, p. 88.*

¹²¹ *Ce este și ce simbolizează Crucea?*

Iisus Hristos a fost răstignit pe o Cruce mare, de lemn, pe care a sfințit-o, fiind simbolul biruinței vieții asupra morții, a binelui asupra răului și a păcatelor. Este purtătoare de har, la fel ca și icoanele. În biserici, este așezată pe Masa de altar, iar în vârful turelilor sunt înălțate cruci mari, să se știe că acolo, la casa Domnului este credința și biruința.

De ce se ridică Troițe la capăt de drum?

Troițele, sunt asemenea unor Altare, așezate la răspântii, la capăt de drum, spre a-i arăta unui pribeag, că, oriunde-ar pribegi, Domnul este cu el. Troița este o Cruce mare, de lemn, înălțată (în Moldova i se mai spune Sfântă, în Ardeal Rugă), având menirea de a ne aminti, că, la tot pasul, pe orice drum al vieții, nu suntem singuri, ci suntem și protejați și văzuți de Dumnezeu. Ca semn de mulțumire, drumeții i se înclină. „Crucea veche de la Drum/Este cum s-a pomenit/Cu Hristos cel răstignit...” (Tudor Arghezi, Crucea veche, fragment). Sursa: Întrebări și răspunsuri, revista „Tinerețea cântă”, Pancevo, Serbia, 2004.

Troița din Cimitirul Ortodox din Satul Nou – 2001

Noua troiță din Cimitirul Ortodox – 2013

***

Cruci vechi pustiite pe pământul dintre
Cimitirul Ortodox și cel Baptist

Gheorghe Vezean

Cruci vechi

Teodor Șimandan

Datini locale

***

Oamenii merg la câmp și lucrează doar până când se ridică soarele în vârful cerului, iar dacă sunt tocmiți lucrători cu ziua, aceștia trebuie plătiți doar cu mâncare și băutură. În general, se evită săparea gropilor, ca să nu fie întărâtat Iuda, iar vasul care scotea apa din fântână era spălat, ritualic, de trei ori. Se ținea pentru paza câmpului, împotriva grindinei. Iuda este cel care stăpânește și poartă futunile, pe unde voiește și scloboade piatra asupra semănturilor, cf. T. Pamfile, Sărbătorile la români.

***

Rânduieii creștinești de peste an

Floriile

Această sărbătoare este una însemnată în comună. Numele Floare, Flore, cu toate derivatele, Florița, Ița, Ica, Floricica, Cica, Floroaie, este foarte răspândit.

În sâmbăta dinaintea Floriilor, copiii se adunau la biserică și, alături de preot, mergeau să adune sălcuțe pentru ca a doua zi să le împletească în cununite după ce au fost sfințite (simbol).

Căruța pregătită cu sălcuțe –2012

Familia Stoian (care a găzduit procesiunea Sălcuțelor) și preoții Gheorghe Morar și Tudor Budeanu

Nană Măricuță a lu' Dudumanu – 2012

Copii dieci – 2012

Casa Chișeuan și Procesiunea sălcuțelor Florii
2016

Paștile

De la început, facem o convenită precizare, chiar dacă n-am vrea să fim, oarecum, neînțeleși.

Frecvent auzim urarea: - „*Paște fericit!*” La noi în comună se spune, de când lumea, *Paști*. Sărbătoarea de Paști se pregătea cu multă vreme în urmă.

În Post se faceau cocoși, floricele de porumb, din ciur, care se încingea, adică, sită, și plesneau cocoșii la descântecul: „*Ieși moș de su' coș / și pomneșete tri cocoși, / unu mie, unu ție, / unu la badea Ilie*”.

Ouăle roșii¹²² erau vopsite în coji de ceapă și se decorau cu frunze de pătrunjel, printr-un ciorap de nailon.

Era obiceiul să se poarte haine noi, de cumpărat sau de făcut la comandă.

Pe *Locu' Piațului*, bărbații se adunau, în după-amiaza sărbătorii, la ciocnit ouă, „*p-adusa*”, sau „*p-a-mâncatea*”. Unii

¹²² *Ce reprezintă ouăle roșii: Legenda spune că în locul unde a fost răstignit Isus Hristos era mormântul lui Adam, primul om. În Icoanele ce reprezintă Răstignirea Mântuitorului, se vedea un craniu sub Sfânta Cruce. Sângele sfânt din răni, s-ar fi scurs în pământ spălând craniul lui Adam. Astfel, putem înțelege cum Mântuitorul s-a sacrificat pentru toți oamenii, de la Adam, până la ele. Dar și pentru acei care ar fi urmat să se nască, deoarece, potrivit legendei, Maica Domnului ar fi așezat un cos cu ouă sub cruce, în timp ce Mântuitorul ar fi fost răstignit, iar sângele scurs ar fi înroșit toate ouăle, acestea simbolizând viața nenăscută.*

păcăleau, aveau ou „*cu ghiont*” (sacâzul de azi), cu ban de un leu, introdus, atent, sub coaja de ou și... duceau toate ouăle.

În Postul Paștilor, fetele și feciorii se adunau pe Dâmbă, la Bou, se jucau „*de-a lopta-n lopițele*”, „*de-a lopta-n șintar*”. Nu se obișnuia Pasca, ci Sfintele Paști.

Paștile Morților - un ritual în Dumini-
ca Tomii, practicat și azi. La cimitir se
adună localnicii, după slujba de dimineață
și masa de prânz, pentru a cinsti memoria
celor plecați în lumea umbrelor. Cine do-
rea, preotul săvârșea slujba chiar și la cru-
cea celui plecat. Dacă nu, se făcea un po-
melnic, timp în care corul slujea „*Christos a
înviat din morți*” (la Macea exista o varianta
locală), de trei ori. Apoi se dădeau de
pomană ouă roșii și colac de casă.

Paști - 1940

Pastile Morților, pregătirea pomelnicului - 2001

De Pastele Morților în Cimitirul Ortodox – 2001

Ispasul – se sărbătorește în sat în fiecare an la 40 de zile după Paști, joia, dată însemnată cu roșu în calendar. În același timp se pomenesc și eroii.

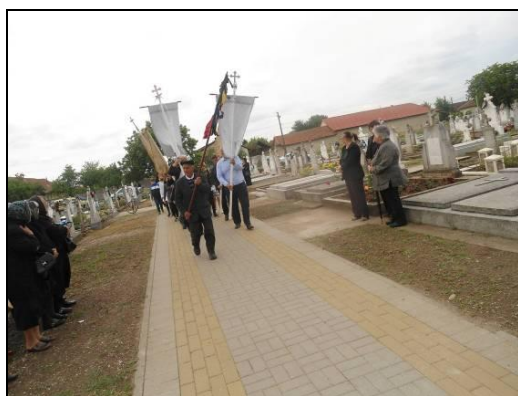
La Ispas, pomenirea eroilor

La Monumentul eroilor – 1985

În profil, fiica eroului local, Clepe Gheorghe care de Ispas 2017 a omagiat amintirea tatălui său (Alina Buțurcă)

Procesiune cu prapori, în Cimitirul Ortodox

Creștini ortodocși, 2017

Monumentul funerar al eroului local Clepe Gheorghe, cimitir Ortodox Satu Bătrân

Sărbătoarea Ispasului și Ziua Eroilor la Macea (2017)

Monumentul Eroilor se află în Cimitirul Ortodox.

*Glorie eroilor români căzuți pentru patrie pe cuprinsul comunei Macea*¹²³.

Petru Coșa, Pavel Ioviță, Ioan Prundeanu. Acești trei eroi, al căror nume sunt încrustate pe fața monumentului nu erau din Macea, dar au căzut între Macea și Sânmartin, au fost duși în căruță, au avut cruce de lemn, de pe care le-au fost luate numele.

Sunt peste optzeci de nume dăltuite în piatră pe fața a doua a monumentului. Printre eroii măcenii amintiți aici se află și: Ranta Petru, Ranta David, Ranta Gheorghe.

Rusaliile

Pentru această mare sărbătoare pregătirile erau ca și pentru Sfintele Paști.

Se ieșea, în sat, cu crucea, la țarină.

Monumentul eroilor

Monumentul restaurat, 2017

Ieșitul cu Crucea și sfințirea holdelor la Rusalii (o brâncă de spice de grâu pe măsură cu loză în cruciță)

¹²³ 1974-monument realizat de sculptorul PavelMercea.

Mersul cu Crucea (ieșitul la țarină)

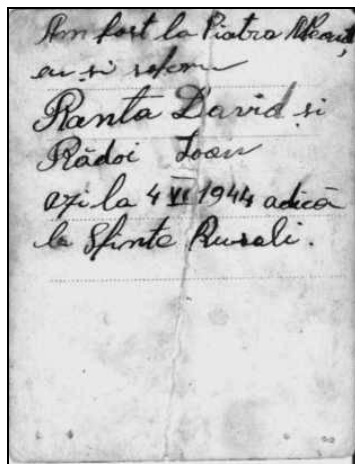
Pe vremuri nu era voie. În prezent, se merge cu crucea, cu patru prapori albi, cu preoții satului și credincioșii, dieci, cor bisericesc în ziua a doua de Paști și de Rusalii. Înspre drumul Sânmartinului, în fața crucii, vechi, de pe la 1800, se săvârșește slujba (de sfințire a holdelor¹²⁴, pentru înmulțirea recoltei de grâu din țarină și binecuvântarea lucrătorilor) - „Sfînțește, Doamne, apa aceasta”.

Copii, primeau apă de băut, din țângălău, iar diecii, stropeau cu găleata țarina. Acum, se sfințesc și produse făcute în casă (prăjituri) care apoi se servesc dimpreună.

La Rusalii în biserică se aduc flori și iarbă. Acestea simbolizează frumusețea darului Sfântului Duh care s-a pogorât în chip de porumbel. Creștinii aduc iarba acasă și hrănesc animalele. În ziua de Rusalii se merge cu „crucea” în țarină și se sfințesc holdele.

¹²⁴ Holdă- s.f - loc destinat semănătorilor de cereale (lan), din magh. hold-juhar.

De Sfintele Rusalii în război -1944

Sânzienele

Nu se cunosc prea multe practici legate de această sărbătoare. Nici sânziene nu prea creșteau decât pe la Siti și terenurile părăsite, dar gospodinele făceau coronițe din flori de hârtie colorată, creponată. „Coronița de Sânzâiene se făcea cu flori de sânzâiene, care înfloreau doar atunci, și cu mere porumbele”, ne povestește nană Măricuță.

Acestea se puneau la ușa bisericii și la ușile creștinilor. Înainte de Sânziene copiii nu aveau voie să arunce cu mere, deoarece ploaua cu grindină cât merele.

Coroană de Sânzâiene cu pene galbene, spice, mere verzi și vișine

Sântetru. La această sărbătoare copiii erau prezenți, că venea ringhișpilul. De asemenea, târgoveții particulari pricepuți vindeau turtele în diferite forme: păpuși simple, păpuși cu cocotoare, inimi-

oare, baloanele erau o raritate, sau pistolul și pușca, de la micii comercianți.

Tot acum cumpărau halavisca, doi la leu, și țucur crumpa, bătă-cârn, țucur pă bătă, țucur- nucă (nugaț), țucur, camfor și loți de pânză cu gumă.

Boboteaza

Înceie Ciclul celor douăsprezece zile ale Sărbătorilor de iarnă, care încep în Ajun de Crăciun. Este o Sărbătoare cu tradiție. Termenul provine din limba greacă (Arătarea Omului adică - Sfintei Treimi) și potrivit tradiției, animalele vorbesc, este Sărbătoare a Purificării, se mănâncă piftie, grâu fiert stropite cu vin roșu.

De obicei este frig de Bobotează, de unde și expresia Gerul Bobotezei. Preoții sfințesc apa (agheasmă) și care botează casele, animalele, apele.

Sfântul Ioan Botezătorul, Înainte-mergătorul lui Iisus, l-a botezat în Apa Iordanului, propovăduind Pocăința și Botezul, nu înainte de a cere mântuirea păcatelor.

Anița lui Stângaciu — Boboteaza. În straița de lână are sticla pentru apa sfințită – 2011

Sântiuăn. Mersul cu banda (cu muzica) – la Sântiuăn și Sânjorz

Era prima sărbătoare din an a unui sfânt, după Văsălie. La Macea, aceste nume sunt cunoscute, cu toate derivatele: Uănu, Nelu, Ionel, Văsălica etc. De Sântiuăn, ori era zăpadă, ori nu, banda mergea pe la casele celor ce aveau onomastica. Banda era formată din clanetași, dobași, musai. Se cinstea cu răchie, vin, plăcinte.

Corindatu cu banda de Crăciun și Sântion (1961)

Macea este recunoscută pentru tradițiile încetățenite, cu ocazia sărbătorilor de peste an, onomastica Ion sau Gheorghe fiind foarte frecvent întâlnită. La Anul Nou, mergeau feciorii cu căciulile gătate (aranjate) de către drăguțe (iubite) cu fire (prime - panglici) și mărgele. Ei erau însoțiți de un stegar, iar când ajungeau la casele fetelor, porneau jocul, cu trei zicăli: de-a lungu, de-a-ntorsu, mănăntaua. Vestea sosirii pălășcașilor era făcută de pălăscă (un clopoțel de aramă cu o limbă, tot de aramă, un țângălău). Vezi imaginea.

Ficiori gata ghe mârș cu stropitu și urzicatu în seara de Sânjorz (1958)

La Sânjorz se mergea tot cu banda (muzica), dar, acum, fiind primăvară, nu erau căciulițe gătate, ci cloapele (pălării), înainte gătate cu o seară. Fetele erau urzicate cu urzici ascunse la spatele pălășcașilor, care le țineau de vorbă. Urzicatul se făcea înainte cu o seară de Sânjorz, iar

udatul, cu găleata (vigherea). Cu apă de la fântână, se făcea în ziua de sărbătoare.

◆ Sfântul Gheorghe (Sânjorzul). În ajunul zilei de Sf. Gheorghe, copiii și flăcăii mergeau pe la casele gospodarilor și urzicau fetele pentru a nu face reumatism și pentru a fi iuți și harnice tot anul.

În dimineața zilei de Sf. Gheorghe, feciorii însoțiți de muzică (benzi) se opreau pe la casele gospodarilor din sat și u dau fetele nemăritate din cap până-n picioare pentru a avea noroc tot anul. Tradiția se păstrează și astăzi, dar apa a fost înlocuită cu parfum. La catolici, stropitul se face a doua zi de Paști.

Sfântul Toader (Sântoader), se prăznuiește în prima sâmbătă din Postul Paștelui.

Potrivit tradiției, de Sfântul Toader se fierbe grâu, iar dis-de dimineață se face foc în grădină în amintirea sfântului care a fost ars pentru credință.

În ziua de Sf. Toader creștinii fierb grâul pe care-l mănâncă îndulcit cu miere. Legenda spune că într-o noapte, Sf. Toader a avut un vis, în care i s-a arătat că împăratul păgân vrea să-i batjocorească pe creștini prin stropirea bucatelor cu sânge de la jertfele idolești. Sfântul Toader le-a povestit creștinilor ce i s-a arătat în vis și le-a spus acestora că ar fi bine să nu cumpere în acea zi nimic de la piață. Creștinii s-au mirat când au auzit ce le-a spus sfântul și l-

au întrebat ce pot mânca în acea zi. Sfântul Toader le-a spus creștinilor să fiarbă grâu pe care să-l mănânce îndulcit cu miere. Creștinii au făcut întocmai cum i-a sfătuit sfântul și nu au cumpărat nimic de la piață în acea zi, făcându-l pe împărat de rușine. Tradiția se păstrează de atunci până în zilele noastre.

Tot în ziua de Sf. Toader se face și pomenirea morților.

Crăciun

Cu corinda – 1962

Cu Steaua la colindat la Mănăstirea Arad-Gai – 2007

Nașterea Domnului

Steaua în trei la care se adaugă al patrulea colindător, numit „guda cu sacul”. Cel de-al patrulea colindător era vopsit pe față și avea un sac în spate în care aduna darurile pe care le primeau de la gospodari: nuci, cârnați, colaci.

În casa creștinului, Voltezar zice:

„Lopotite cu colacul

Dă și la guda cu sacul”

Guda zice:

„Un drob de clisă moale
Să ne tomnească la foale
Un dărăb de cărtăboș
Să ne facem mai voioși.
Un drob cu plăcintă cu mac
Să ne tomnească la stomac.”

*Plugușorul: trei colindători, doi boi,
gazda.*

*Cei trei colindători intră în casa
creștinului, se rotesc în mijlocul camerei și
gazda zice gospodarului:*

„Aho, aho la obloane, la boieri, la
cocoane, cavaleri și domnișoare
Șade dumnealui în casă
c-un pahar de vin pe masă,
iar în fundul paharului șade lumina
Și Dumnezeu cu deofina
Hei, hei, homorei
Și mai mânați, flăcăi!”

Boii mugeau (de trei ori)

Gazda zice:

„Astă-vară primăvară
Iese Domnul pe afară
Poruncește la argați:
-Boii să îi înjugați
Și de-arat să v-apucați
Unde nu-s spini, nici mărăcine
Și unde se poate ara bine
Hei, hei, homorei
Și mai îndemnați flăcăi!”

Boii mugeau (de trei ori)

*Cei trei colindători se opresc în mij-
locul camerei, iar gazda se întoarce către
stăpânul casei și îi face urarea:*

„Anul Nou ce astăzi vine
Să v-aducă dar și bine
Anul Nou ce a intrat
Fie binecuvântat
Holdele să vă rodească
Măiestria să-nflorească
Și tot bine să trăiți
La mulți ani fericiți!
La mulți ani cu-ndestulare
Vă poftim cu mic cu mare
Toată casa-n bucurie, veselie
La anul și la mulți ani!”
Corindatul

E un obicei vechi, străbun și îndă-
tinat la Macea. Printre primii corindători,
de peste 50-60 de ani, îi amintim: Tolan
Traian, Cazan Petru. Mercea Ioan, Șiclo-
van Ilie, Crețu Gheorghe¹²⁵.

Corindatul începea în Ajun, și se
pornea de la un capăt al satului. Cu banda
și cu sania, dacă vremea nu era prielnică.
Feciorii colindau, fetele așteptau acasă, ca
să-și poată dovedi puritatea, suflul neîn-
tinat și bucuria primirii colindătorilor.

Gospodarii îi serveau pe feciori cu
bucate special pregătite pentru această oca-
zie: plăcintă crocne, cârnați, cărdăboși.

*Puică neagră
Bagă-n sac
Scoală gazdă
Dă-mi colac
Nu-mi da mic
Că mi-i frig
Ci-mi dă mare
Să fug tare
Ca roțița plugului
Umple straița pruncului
Să se ducă trudii lui.*

*Pentru cârnaț, nu ne-am duce
Fie, clisa-afumată
Și de voie bună, dată
Sângerete, o părete
Cărdăboși, ne vin-n minte
De-acum, până-n vecie
Gazde, și chișcă să fie
Măriria Domnului să fie.*

*Să fii gazdă sănătoasă
Să plătești corinda noastră
C-on colac ghi grâu curat
Cu vin roșu, străcurat.*

*Găzdăriță, cu minchie
Dă-mi și-un pahar, ghi răchie
Găzdăriță cu cheptari
Dă-mi și mie, o doi, bani
Găzdăriță cu papuci
Umple-ne straița ghe nuci
C-așe le place, la prunci
Unde meri, tu, furnicuță?
Eu mă duc, la păduriță*

¹²⁵ Viorel a lu Bou era dus ca și Guda cu sacul!

*Ce să faci, la păduriță?
Să îmi cot un butucaș
Să îmi fac un vălăuaș
Ce să faci, cu vălăuașu?
Să îngrași on purcelași
Ce să faci cu purcelașu
Să îl taiu pă Crăciunu.*

*Când pământu s-o făcut
Și Ceriu s-o ridicat
Doamne, mândru l-a-mbrăcat
Tăt cu stele mărunțele
Și cu Luna pântre ele
Și o scară-i tăt ghi ceară
Ingerii pă ea coboară.*

Familia Lucaci Constantin

„Dumnezeu a blagoslovit bradul să rămână verde și frumos întotdeauna; iar din rășina lui să fie făcută tămâia, ca lucru sfânt”. „E plin de noduri în formă de cruce, singurul pom de care nu se apropie diavolul”. (*Legendele românilor*, 1937).

Cu Pomul de iarnă¹²⁶ – 1978

¹²⁶ Pomii de Crăciun, sunt de obicei brazii. Acele lor verzi, iarna sugerează nemurirea. Aducerea de copaci verzi în casă în miezul iernii era un lucru obișnuit în culturile precreștine europene. Acum sunt ținuți de la Crăciun până la Bobotează. (cf. Rowena și Huppert Shephard, 1000 de simboluri, București, Edit. Aqvila, p. 326).

Legenda Bradului de Crăciun. Începe prin secolul VII când un călugăr din Devonshire a dorit să răspândească Cuvântul Domnului în

Germania, folosindu-se de forma triunghiulară a bradului ca simbol al Sfintei Treimi. În Europa secolului al XII-lea bradul de Crăciun era atârnat de tavan, cu vârful în jos și decorarea acestuia se cunoaște de prin 1510 (în Riga). Mai apoi, M. Luther l-a decorat cu lumânări, simbolul strălucirii stelelor. Mai târziu, prin 1610 s-a descoperit beteala, decorațiile fiind manufacturate în casă. La Macea nucile erau vopsite cu șiclu (lunar) iar podoa-bele constau în lanțuri din hârtie creponată, vată, bomboane - țucur de pom, făcut, fondant în casă și învelit în hârtie albă cu ciucuri.

Moș Crăciun, este primul creștin care a adăpostit-o pe Maica Domnului să-l nască pe Pruncul Iisus. Acesta, după ce Moș Ajun a refuzat, îi oferă adăpost, dar necredincios cum era, își pedepsește soția, pe Crăciuneasă, și-i taie mâinile, că a moșit-o pe Maica Domnului, care printr-o minune, i le pune la loc.

De ce Asinul (măgarul) este binecuvântat? Pentru că i-a stat Mântuitorului, ca și martor, în grajd, la Naștere. Apoi, legenda spune că Dumnezeu l-a însemnat cu o cruce pe spate, ca semn de mulțumire. I-a servit Fecioarei Maria, lui Iosif și Pruncului Isus, ducându-i călare, atunci când au fugit în Egipt să scape de Irod, care omora pruncii. Umilință, pace și simplitate înseamnă folosirea măgarului și când Mântuitorul a intrat în Ierusalim tot călare pe asin și a fost aclamat de mulțime (Tache Papahagi, Mic dicționar folcloric, București, 1971) „Măgarul are o cruce în spate, pentru că el a dus în spate pe Cel care a purtat crucea”.

*La Anul Nou (Sfântul Vasile)
Anul Nou ce astăzi vine
Să v-aducă dar și bine
Anul Nou ce a intrat
Fie binecuvântat
Holdele să vă rodească
Măiestria să-nflorească
În toată casa, bucurie, veselie
Să trăiți „La mulți ani”.*

Această urare era însoțită de un plug construit de copii și împănat. Copiii aveau străicute și căpătau mere, nuci, cărnați și cărdăboș (înfășurat după gât).

(Erau și urări persiflatoare: *Anu Nou și An Vechi / Umple cada ghi curechi*)

Tineri gata de joc, duminica: Nicu lu Ciulu și Lena lu Țoanga – 1960 (prin bunăvoința domnului Ioan Ciupuligă)

Așteptând colindătorii -1965

*Perioada dintre sărbători, în *Cășlegi* se organiza Jocul duminical

Tineri-1930

Fete mari la joc-1950

Învățământul

Un prim indiciu ar fi anul 1777, când împărăteasa Maria Tereza propune un plan de înființare a școlilor, Ratio educationis, cu un directorat la Oradea, înspre Mureș, demers care va fi urmat de împăratul Iosif al II-lea. Astfel, printre cele 48 de școli aparținând Comitatului Arad, propuse a se construi, a fost și cea de la Macea (1789). Puțin mai târziu, în 1791, la Macea era învățător George Petrovici, cu o vechime de doi ani, deci, se presupune că venise în 1789, cu un salariu de 130 fl., la care se adăugau și alte foloase materiale (cereale, lemne).

Mai târziu, după un curs susținut la Oradea, Ioan Cernovici îl aduce ca învățător pe Procopiu Comisovici (1794).

În 1811 frecventau 6 copii, în 1823/1824 – 21 elevi, iar în 1863/1864 învățau 90 elevi¹²⁷. Se presupune că ar fi fost și mici întreruperi (1817-1818), iar legătura cu elevii era ținută de un cantor local (1820), în urma sa venind Rista Popovici, efectivul școlar schimbându-se periodic. În 1822-1823 elevii erau: 7 în clasa I, 6 în clasa a II-a și 8 în clasa a III-a. Frecventau regulat școala 9 copii și 12 frecventau neregulat¹²⁸.

Anul 1842 îl consemnează ca învățător pe Pavel Gheorghievici, originar din Gyula, absolvent, în 1841, al Preparandiei din Arad (succesor al lui Dimitrie Gheorghievici). În anul școlar 1841/1842 instruia 32 elevi, iar în anul școlar următor erau doar 30 de elevi (14 în clasa I, 12 în clasa a II-a și 4 în clasa a III-a). În 1844 învățau la școală 25 elevi. În 1845 numărul elevilor urcă la 33, iar 57 copii nu umblau la școală¹²⁹.

Revoluția din 1848 aduce câteva tulburări în viața școlară. Astfel, se va discuta,

în 1851, de un alt absolvent al Preparandiei (1828), Florian Horja, din Comlăuș.

În anul 1852 la Macea trăiau 1701 români, iar învățătorul instruia 64 elevi¹³⁰. Acestuia îi urmează alți învățători, Ion Popescu și Ion Nuțu, Ion Oprea (este vorba de anii 1860-1866). În anul școlar 1864/1865 la Macea au fost recenzați 122 băieți și 119 fete de vârstă școlară (241 copii), dar la școală au frecventat 67 băieți și 23 fete (90 elevi, adică 36,34% din total)¹³¹.

În anul școlar 1867/1868 învățător în Macea era Alexandru Oprea, predând la școala mixtă (unde învățau împreună fetele și băieții). În 1878 avea salariu de 280 florini în bani și 200 florini în natură. Legătura de suflet cu localnicii i-a adus lui Ion Oprea, dascălul, elogiul acestora, la care s-au adăugat și N. Ștefu și T. Ceontea¹³², la Reuniunea Învățătorilor de atunci¹³³. Acesta a militat pentru înființarea celei de-a doua școli românești în comună, avându-l ca învățător pe Teodor Otlăcan. În 1870 numărul elevilor se apropia de 350, restul fiind neșcolarizați.

Școală confesională mixtă a funcționat în anul 1877/1878 cu 70 elevi, dascăl fiind Papp Nador, care și-a încetat activitatea după anul școlar 1909/1910.

---

¹³⁰ *Ibidem*, p. 95.

¹³¹ *Ibidem*, p. 106.

¹³² Teodor Ceontea (n. 1847 (Deda-Turda) – †1906 (Arad). Monumentul funerar se găsește în Cimitirul Eternitatea. A predat la Preparandia din Arad, 27 de ani. A condus Reuniunea învățătorilor români (1869-1903). O stradă din Arad (lângă magazinul Kaufland) îi poartă numele. Are două busturi: în fața Turnului de Apă (restaurat Mihai Takacs) și la Muzeul Preparandiei, pe strada cu același nume, ambele dezvelite în 2012.

¹³³ Cf. Anton Ilica, *Istoricul Preparandiei din Arad, Cluj-Napoca*, Edit. Casa Cărții de Știință, 2012, p. 119.

---

¹²⁷ Felicia Aneta Oarcea, *Școala și societatea în Comitatul Arad (1867-1918)*, Arad, Edit. Gutenberg Univers, 2012, p. VII.

¹²⁸ Vasile Popeangă, *Școala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea (1821-1867)*, Arad, 1979, p. 36.

¹²⁹ *Ibidem*, p. 60.

Consemnările vremii arătau că școala era veche, „bătrână”, dar avea o mare livadă, deci, se impunea construirea unui alt local.

Astfel, au fost făcute împrumuturi la Banca „Victoria” din Arad, pentru construirea acestuia, cu două posturi de învățător – Mihai Dragoș și Ion Boțoc, director Sava Raicu. Fiica învățătorului pensionat Ioan Oprea, Maria, a fost o perioadă, scurtă, învățătoare în celălalt local al școlii. George

Iancu, absolvent al Preparandiei din Arad (1904), a cărei statuie se află amplasată în curtea Școlii Generale încă din 1989, la 200 de ani de atestare documentară, a militat pentru un învățământ românesc în comună, dar și pentru o mai bună frecvență a copiilor (1904). Însă tăvălugul războiului l-a găsit prizonier (1916) în Rusia. Deși făcea parte dintr-un grup de voluntari ardeleni-bucovineni, și-a găsit sfârșitul la Iași.

Populația	Știu carte	%	Populația	Știu carte	%	Populația	Știu carte	%
1880			1900			1910		
3039	514	16,91	4295	1373	31,96	4193	1406	33,53

Evoluția știutorilor de carte la Macea (appud Felicia Aneta Oarcea, *Școala și societatea în Comitatul Arad (1867-1918)*, Arad, edit. Gutenberg Univers, 2012, pp. CVII-CVIII)

Absolvenți ai Institutul Pedagogic din Arad (1812-1922)¹³⁴ originari din Macea:

1813-1814	Popovici Ioan
1858/1859	Curtuțiu Moise
1868/1869	Șumandan Pavel
1908/1909	Eugen V. I. Bragia

Absolvenți ai Institutul Teologic din Arad (1822-1922)¹³⁵ originari din Macea:

1823/1824	Milinovici George
1864/1865	Popescu Ioan
1875/1876	Bragea Iuliu
1885/1886	Bragea George Petrilla Ioan
1891/1892	Petrilla Ladislau
1828/1829	Curtuțiu Gheorghe
1940/1941	Crețu Gheorghe

Un fapt deosebit de benefic privind activitatea școlilor și sprijinul material acordat acestora a fost înființarea Fundației

Elena Ghiba Birta, prin punctul 3 din testamentul acesteia, redactat la Arad în 2 iulie 1863, având drept scop ajutorarea materială a celor care vor studia: *Înființez cu titlul Fundația Elena Ghiba Birta și după moartea mea dispun la băncile din Arad și Budapesta sau la amândouă suma de 48000 fl. spre fructificare ca fundație permanentă.* Această fundație a fost aprobată prin decizia nr. 10456 din 26 iunie 1877 a Tribunalului Arad.

Astfel, bursele se acordau elevilor săraci cu o purtare exemplară, și se aprobau în diferitele ședințe cu acest scop. Fundația a sprijinit în anul școlar 1877/1878-1925, un număr de 125 elevi și studenți care pe parcurs au devenit oameni însemnați. Din *Lista stipendiștilor fundației*, la poziția 31 este inserat numele Emeric Petrillă, din Macea, Arad, student la Facultatea de Drept neterminată, decedat¹³⁶.

În anul 1898 la Școala elementară erau înscriși 383 elevi dintre care, 50 elevi maghiari, 161 nemți și 172 români. Funcționau 6 dascăli.

¹³⁴ Teodor Botiș, *Istoria Școlii Normale și a Institutului Teologic Ortodox Român din Arad, Arad, Edit. Consistoriului, 1922, pp. 414-500 passim.*

¹³⁵ *Ibidem*, pp. 677-723, Pavel Vesa, *Învățământul teologic de la Arad (1822-1948)*, Deva, Edit. Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2013, pp. 421-532.

¹³⁶ Stelean Ioan Boia, *„Fundațiile culturale-școlare și bisericesti din Episcopia Aradului și rolul lor în lupta pentru Marea Unire”, în Aradul și Marea Unire, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 1999, pp. 89-96.*

După Unirea din 1918, școala de stat, de-acum, îi va consemna ca învățători, aici, pe Ioan Vesa și George Ispravnic. Anii 1920-1921 vor aduce o noutate: se va înființa Școala cu predare în limba germană, învățător, Francisc Dautner.

Școala a cunoscut schimbările radicale ale vremii (sau ale vremilor). Astfel, până în 1966, funcționa, fără etaj. Edificiul a fost început spre a fi supraetajat în anul 1966. Anul 1970 este consemnat ca an în care elevii au frecventat și clasa a IX-a, iar în perioada anilor 1986-1990 învățământul a fost studiat și în clasele a IX-a și a X-a.

În prezent, ca peste tot, învățământul modern a luat locul celui tradițional, astfel că, la ora actuală, se studiază în 16 săli de clasă, 1 laborator, 2 cabinete de profil. Există cadre didactice bine pregătite, pentru învățământul primar și gimnazial, precum și pentru cel preșcolar.

La școala din Macea s-au perindat și alți dascăli, T. Codrean, Cosma Ogarca, Pavel Drig, G. Mihai, Ilie Văcaru, Arcadie Semlecan, Elena Feher, D. Grama, Pavel Covaci, Traian Lăpăduș, ultimii cinci sunt mai aproape de vremurile noastre. Ținând cont de limba de predare, în Macea au fost trei școli:

- * o școală confesională cu 4 sau 6 clase;

- * o școală germană (1940), desființată în 1945, reînființată în 1948, apoi se unifică, în 1959, cu școala de stat;

- * școala primară cu limba de predare maghiară (1946-1953), dar care a început cu șase clase în 1918.

Școala confesională (1872-1918) a funcționat pe terenul intravilan de lângă Primăria Comunală. Până la Primul Război Mondial a mai fost o școală în Topila, unde învățătoare era Maria Oprea. Localul de școală, cu șapte săli de clasă, coridor, cancelarie și locuință pentru director, s-a construit în 1898. Al doilea local, Școala de Jos, s-a construit în 1927, pe locul fostului grajd al contelui Károly, cu patru săli de clasă.

Școala de Jos – 1998

Frecvența școlară era slabă, documentele vremii spun că în 1900 în clasa a VI-a erau doar doi elevi, unul fiind Ranta Pavel, zis Taica Ranta. Lupta împotriva analfabetismului și lichidarea acestuia a început în 1945, cursurile se țineau seara, în lumina lămpașelor sau a lămpilor cu petrol, în unele case ale gospodarilor, și s-a terminat prin 1954.

Școala din Satul Nou – 2011

Școala Generală Pavel Covaci – 2012

Clasa de elevi – 1986

Întâlnirea de 10 ani din Macea – 1973

Bustul învățătorului George Iancu a fost dezvelit în 18-19 noiembrie 1989, la Jubileul a două sute de ani de învățământ. Fost învățător, acesta a căzut erou, în timpul Primului Război Mondial. În anul 1916 / 1917 învățătorul George Iancu era concentrat, iar fiindcă era singurul învățător la școala confesională ortodoxă, a fost suplinnit de preotul Aurel Ciorogar. Învățătorul George Iancu a decedat la Iași într-un spital militar¹³⁷.

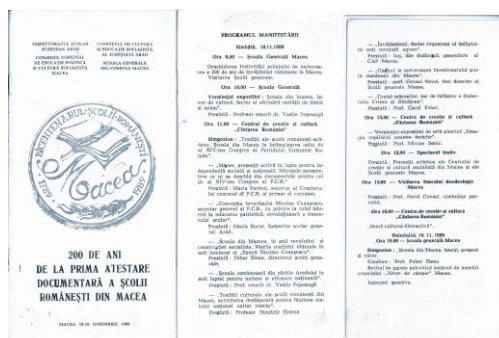
Bustul lui George Iancu din curtea Școlii Generale Pavel Covaci

Bustul lui George Iancu din curtea Școlii Generale Pavel Covaci (detaliu)

Uniformă școlară – 1989

Școala din Macea la 200 de ani Caiet - program

Biblioteca

Biblioteca din comuna Macea, după cel de-al Doilea Război Mondial, s-a reorganizat în 1948, funcționând în clădirea sediului primăriei. Printre primii ei bibliotecari a fost Viorica Gheorghiu urmată de învățătorul T. Gurban. Biblioteca a funcționat apoi în clădirea actualului oficiu P.T.T.R., când bibliotecară era Ciupuligă Voichița, urmată de Nistor Maria, Gui R. Crisan Cornelia, Crucoveanu Eufimia – cu

¹³⁷ Vasile Popeangă, Ion B.Mureșanu, *Aradul cultural în lupta pentru înfăptuirea marii uniri (1908-1918)*, Arad, Edit. Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului, 1991, p. 57 și 325.

normă întreagă, iar mai târziu cu indemnizație, au manifestat o deosebită grijă pentru îmbunătățirea fondului de carte, realizând astfel un climat propice lecturii publice.

Azi biblioteca funcționează în clădirea Căminului Cultural, bibliotecar – Florentina Mercea. Recent s-a inaugurat aici un Biblionet.

(Text preluat de la *Florica Șiclovan*, bibliotecar pensionar.)

Florica Șiclovan

S-a născut la 21 aprilie 1948, la Macea. A lucrat o bună vreme la CFR Curtici, apoi ca bibliotecar pe lângă Casa de Cultură Curtici.

Satul natal a atras-o, astfel că a împărțit din lumea cărților sătenilor săi înainte de a se pensiona.

În prezent este membră a Clubului „Femina”.

A colaborat la publicarea Plachetei *150 de ani de lectură publică*. A publicat alături de domnul Mihai Șiclovan, placheta despre *Corul bisericesc* (40 ani); *Biserica Ortodoxă* (40 ani).

Florentina Mercea s-a născut la 25 decembrie 1966. Absolventă a Liceului Economic Arad. Actualmente este bibliotecar la Biblioteca din comuna Macea.

A editat placheta *150 de ani de lectură publică* – o bună parte din datele furnizate aici fiindu-i furnizate de Florica Șiclovan, fostă bibliotecară în comună, actualmente membră a Clubului Femina.

La Macea

*Mama a rămas o statuie pe vecie
Ca o sfântă în pragul casei
În mâini cu o cratiță de gomboți cu
prune
Să-și aștepte fiul venind de la tren*

*Tata pentru că trenul tot are întârziere
După ce a dat de mâncare vitelor
A măturat prin curte și în fața casei
A rânduit toate la locul lor în ogradă
A scos timpul afară din ceas
A venit și el și a încremenit
În piatră lângă mama*

*E un monument al părinților
Ce își așteaptă fiul rătăcit prin lume
Și trenul tot întârzie dar ei au răbdare
Piatra lor este mai veșnică
Decât întârzierea trenurilor.*

Pavel Mercea Mercescu

Jandarmeria Rurală

Legea de organizare a Jandarmeriei locale a fost votată și publicată în luna martie 1929 la propunerea ministrului de interne Alexandru Vaida-Voevod. Scopul acesteia era de a veghea menținerea ordinii publice și era fixată la dispoziția

autorităților. Teritoriul unui astfel de Post de jandarmi deservea mai multe comune rurale, iar câteva posturi alcătuiau o secție, mai multe secții onstituiau o legiune iar acestea , un inspectorat general în dispoziția Inspectoratului General al Jandarmeriei din București. Inspectoratul de la Timișoara cuprindea 6 legiuni, printre care și Arad. Reședința Jandarmilor din Arad avea 11 secții, 54 de posturi.

La poziția IV, Sfânta Ana, apare *Macea* și Sf.Martin .

În funcția de comandant al Legiunii de Jandarmi Arad a fost Stoichițoiu Constantin, iar Cătana Ion era ajutor.

Începând cu luna iunie 1939, din dorința omului politic Armand Călinescu, a fost publicată o nouă Lege pentru organizarea Jandarmeriei. Asta din dorința vegherii și mi sigure la ordinea publică pe vreme de război, Acum, maiorul Ioan Rădulescu se va afla la conducerea Legiunii de Jandarmi și a Chesturii Poliției Mun.Arad.

Va urma perioada de repunere a Legii din martie 1929, în octombrie 1940, comandant fiind Pohrib Constantin, urmat de Dărmănescu Virgil iar din aprilie 1945 , Nechita Nicolae și apoi Beșliu Nicolae.

În luna martie a anului 1943 Ministerul Afacerilor Interne va lua decizia desființării unei ărți a comunelor rurale, acestea contopindu-se cu altele, rezultând un municipiu și 123 comune, compuse din 222 sate, astfel la poziția 55 apare *Macea* iar la 86, *Sânmartin*.

Urmare, și anumite posturi de subofițeri și jandarmi au fost redistribuite iar Ordinea de bătaie a legiunii a avut în funcții anumiți jandarmi.

La Postul *Curtici*, cu șef de secție, plt.major, Albu Leon, au fost Tătaru Mihai, Bechita Dumitru, Nichiu Cristian și Munteanu Petru iar la *Sânmartin* -Ivlev Dionisie, Straț Ioan și Arasonei Dumitru.

Va urma o nouă schimbare, din luna decembrie 1944, când Jandarmeria Arad va fi impusă Inspectoratului de Jandarmi Oradea, șef col.Braia Ioan.Satul *Sânmartin*

figurează cu trei jandarmi ,Hrat Ioan șef patrulă, Nedelea Gheorghe, idem iar Cisna Traian, șef post.

Începând cu 23 August 1945 secțiile de jndarmi au fost înlocuite cu sectoare are ființau în plase conduse de comandanți.Din 1946 Legiunea de Jandarmi Arad a trecut în subordinea Înspectoratului Regional de jandarmi Timișoara, urmând însă și o perioadă, 1945-1949 de repartizări și restructurări.

ASTfel începând cu 1946 până în decembrie 1948 la postul Curtici, din cele 13 sectoare cu 78 posturi, apar Dorobanți, Iratoșul Macea, Sf.Marin, Șofronea, Sf.Paul și Variaș.

În anul 1949, la 22 ianuarie, *Jandarmeria Rurală* se va desființa și va fi înlocuită cu *Miliția Populară*. (*Extras din Emil Arbonie, Jandarmeria rurală arădeană,1929 -1949, Administrație românească arădeană, vol.XIII, 2018, pag.176-205*).

Pompierii

Foto Mircea Boran-2015

Clădirea Formației de pompieri – 2009

Doc. martie 2014

VIAȚA SOCIALĂ ȘI ASOCIATIVĂ

Cămin cultural

Casa Culturală „Avram Iancu” a fost înființată în 1929, cu zece membri fondatori și treizeci activi. Sediul era pe actualul loc al Primăriei, singurul edificiu de atunci cu etaj din comună. Aici se ținea Jocul”, intrarea se făcea și prin localul Școlii de Jos. Se țineau serbări școlare, întruniri publice.

După 1944 această activitate a Casei Culturale o va lua Căminul Cultural. La început activau toate minoritățile, existând formații românești, maghiare, germane (teatru, dans, numărând cam 120 de formații de amatori).

Construcția Căminului Cultural (1960-1962) schimbă datele problemei. Aparatura este schimbată, calitatea spectacolelor este îmbunătățită.

Clubul Femina

Ființează pe lângă Asociația cultural ecologică și se întrunește joia, în fiecare săptămână, fiind o prezență activă pe lângă Căminul Cultural și Bibliotecă, punând umărul la toate acțiunile frumoase care se întâmplă în comună. Nouă, ne-au fost de un real folos în toate minunatele întâmplări de suflet.

După Revoluția din 1989, funcționează în jurul bibliotecii, și din inițiativa bibliotecarei, Florica Șiclovan urmată, după pensionare, de Florentina Mercea, cu diferite ocazii, mai ales atunci când era vorba de a da ajutor la organizarea unor manifestări cu conținut cultural. (.....)

Clubul Femina își ține aproape cu regularitate întâlnirile în fiecare săptămână – joia, când discută în special probleme legate de viața culturală a satului, probleme legate de activitatea din școală, nu întotdeauna cu o tematică anterior concepută. Doar atunci când sunt urmate de activități culturale ale Căminului,

Bibliotecii, Asociației sau a Școlii. Clubul organizează cu destulă regularitate zilele aniversare ale membrilor lui, dar și zile aniversare ale unor oameni de seamă ai comunei. Așa a participat la organizarea a 100 de ani de la nașterea învățătorului Dautner Francisc, la organizarea aniversării a 90 de ani a Domnului Semlecan și altele. Tot de la club au pornit multe inițiative cu privire la modul de organizare ale unor activități culturale pe care Asociația Cultural Ecologică sau Căminul Cultural le-au avut în planul lor de lucru, sau noi forme de organizare a unor activități. Clubul Femina este important în viața culturală a localității.

Ansamblul Edera

Julian Covăsan solist vocal (sursa Jean Pecican)

Doi dintre mentorii Ansamblului Edera, Doina Grama și Ioan Dărău (sursă Jean Pecican)

Imagine din spectacol (sursă Jean Pecican)

Grupul satiric al Căminului Cultural Macea, cu trofeul obținut în 2 aprilie 2017 la Festivalul „Mărul de Aur” de la Bistrița, interpretând textul „Vecinii”.

Marisa Ranta

Generații la Căminul Cultural 1960-2014

Spații de agrement, recreere și ceremonial Parcul Central

În comună, în *Parcul Central*, din fața Căminului Cultural, se află statuia Gelu, Menumorut, Glad (voievozi români din secolul al X-lea).

La întâi septembrie 1996, a avut loc, la Macea, o Sărbătoare a Banatului, Crișanei și Transilvaniei, prilejuită de împlinirea a o mie de ani de la luptele pentru apărarea neamului și a țării, grăitoare în acest sens fiind dezvelirea Complexului monumental al voievozilor români, Gelu, Glad și Menumorut. Impetuozitatea și grandoarea acestuia sunt date de redarea lor, în picioare, amintind, prin veșminte, arme și expresivitatea trăsăturilor, de ambițiile și tăria de caracter precum și de faptele lor, demne ale unor vajnici luptători.

Pe soclu stă scris:

Slavă veșnică strămoșilor noștri, GLAD, GELU ȘI MENUMORUT, sec. X-XI.

(Solum patriae sacrum est)

(Pământul Patriei este Sfânt)

Monumentul Voievozilor (în fundal –Căminul Cultural)

Autorul acestui Complex monumental este sculptorul Pavel Mercea, originar din Macea¹³⁸.

Jocuri în parc – pe când nu era amenajat

¹³⁸ Augustin Mureșan, *Monumentul voievozilor Gelu, Glad, și Menumorut de la Macea în Aradul cultural*, Anul III, nr. 2/1996, pag. 35-36.

1954 Duminică în parcul de lângă Cămin – 1970

Moment solemn în Parcul Central

Familia Ioan Ardelean Alexandru a scris
Istorie recentă (Macea 1 Decembrie 2016) (sursă Jean
Pecican)

Amintire din Parc 1969-1970

Alea Poeților din Grădina Botanică

Alea Poeților reprezintă un Ansamblu alcătuit din monumentul lui Mihai Eminescu și busturile poezilor: Andrei Mușanu, George Coșbuc, Octavian Goga, Lucian Blaga, Aron Cotruș și Alexandru Negură. Situat în Grădina Botanică, ansamblul este opera sculptorului Pavel Mercea și a fost dezvelit în 1990¹³⁹.

¹³⁹ Horia Truță, Dan Demșea, *Monumente de for public, însemne memoriale, construcții decorative și parcuri din județul Arad, Arad, edit. Nigredo, 2007, p. 96.*

Dumitru Paina (sculptor născut în 1953, Livada – Bihor). Autor al unor lucrări de excepție, dintre care următoarele se pot admira în Grădina Botanică Macea: Flora (1988), Cuplu (1989)¹⁴⁰.

Forme de spațiu artistic în natură se pot vedea pe aleea principală a Grădinii Botanice sau în alte spații din acest Parc Botanic. Rezultat al Taberei de Sculptură monumental(1988), concepută ca Atelier de creație în aer liber, prin grija CCES Arad, a CAP Macea și în baza consultărilor cu prof. Covaci Pavel, acest Ansamblu pictural se îmbină armonios cu amenajările dendro-floricole ulterioare. Sunt expuse lucrări semnate de *Darie Dup, Alexandru Grosu, Ioan Grengure, Traian Moldovan, Dumitru Paina, Mihai Păcurar, Zoe Ana Pop, Liviu Rusu, Dumitru Șerban* ș.a

Sculpturi artisanale din plante

Eminescu de Macea este personalizat prin *Pădurea de Argint Poiana Eminescu, Aleea Plopii fără soț, Lucefărul, Cătălin și Cătălina* sculptați în verdeață respectiv Bustul și Teiul acesta fiind, metaforic vorbind, Amfiteatrul locurilor pline de vegetație care a ferit ani de-a rând de explozii solare dar a oferit explozii florale și decor multor Întâmplări Culturale. Cu o dimensiune impresionantă și o vechime de peste 120 de ani *Teiul* este o altă Mărturie a Culturii imateriale Locale!

***

¹⁴⁰ *Horia Truță, Căsoaia, Parcul de sculptură monumentală, Arad, Edit. Universității „Aurel Vlaicu”, 2009, p. 53.*

Monumentul Eminescu se află pe Aleea Poeților și a fost dezvelit la 9 iulie 1995 printr-o Slujbă de Sfințire și o Dedicatie Culturală de excepție, în prezența locuitorilor, a autorului, sculptor Pavel Mercea, a custodelui Parcului Botanic, Pavel Covaci, a presei, a altor invitați și oficiali.

Monumentul lui Eminescu sculptat și donat comunității măcene este opera sculptorului Pavel Mercea. Sfințirea și dezvelirea a avut loc în data de 9 iulie 1995 în prezența autorului și a unor importante personalități.

Aleea Poeților (foto Boran 2015)

Troița din lemn de stejar ca Însemn aniversar, la împlinirea unui deceniu de la înființarea UVV Goldiș se află în curtea interioară a castelului.

***

Acest bust este realizat din piatră artificială de către sculptorul Dumitru Paina și este plasat în curtea interioară a castelului.

***

Grădina Botanică a UVV Goldiș poartă această denumire din 2001, și este rezultatul unor munci laborioase de cercetare, colecționare, plantare de specii și arbuști, în anul 1965 numindu-se Parc dendrologic. (azi este administrată de dr. Don Ioan).

Bazinul de Agrement din curtea interioară a castelului

***

În perioada 1890-1900 era o piscină betonată, alimentată cu apă curentă, în forma unei frunze, care constituia o privescitură minunată și se asorta armonios cu iedera curgând ca un șirag natural în verde agățator, pe fațada castelului (între timp iedera a fost pur și simplu rasă, tăiată). Azi, ocazional, a devenit un Amfiteatru în aer liber, unde se organizează, spectacole sau alte întâlniri culturale.

Festivalul de Satiră și Umor „Gura satului”

Scurt istoric

În anul 1980, la Festivalul de umor, Constantin Tănase – Vaslui, Brigada artistică din comuna Macea, instructor, textier, regizor, scenarist, profesor Traian Lăpăduș, obține Marele Premiu.

Cu o parafrază după Cervantes, „Donu Qîrjoti de la Macea”, cu interpreți selectați și muzică adecvată, cu umor fin, subtil, cu o interpretare implacabilă, cu toate obstacolele unui drum foarte lung și greu, cu un text adaptat, s-a reușit obținerea unui mare palmares.

A urmat revenirea acasă, așteptarea la Gara Arad de către notabile oficialități, oferta în dar a șepcilor și altor distincții, cât și o masă la Restaurant Bulevard.

Au urmat, apoi filmări pe viu, pe terenul de acasă, în câmp și individual, de către TVR cu Alexandru Căpușneac.

De precizat că directorul de atunci al Căminului Cultural, prof. Traian Gros, a expediat tuturor interpreților, cărți poștale pe adresa familiilor, spre mulțumire.

Astfel înjghebată marea brigadă măceană, după celelalte vreo patruzeci existente pe raza comunei, acestea știute fiind la nivel de județ, încă de la Vaslui s-a conturat ideea înființării unui festival în anii fără soț, la Macea.

Sunt foarte multe de povestit despre anii ce au fost până în 1980, dar și de după aceea.

Macea era prezentă la toate dezbaterile maraton, se bătea cu brigăzi artistice mari, de temut, Nădab, Chișineu-Criș, Ibănești etc., dar pricepera instructorului le era sfântă interpreților.

Astfel, în **1983**, în perioada 15, 16, 17 aprilie are loc prima ediție. Un Caiet-Program, un Ziar și un Afiș consistent, plus o insișnă însoțeau desfășurătorul.

Lansări de carte, vizitare de stand, comunicări, referate, opinii, colocvii, spectacole în satele vecine, vizite tematice,

interpreți individuali și grupuri satirice, sunt câteva din componentele primei ediții.

Juriul ediției – componență: Valentin Silvestru, Rodica Tott, Bogdan Căuș, Teodor Uiuiu, Radu Dinulescu, Horea Ungureanu, Znorovzki Attila, Teodora Furca. Pentru artă plastică – Pavel Alaszu, Ioan Cott, Hanibal Teodorescu, Andrei Croitoru.

Titlul textului din Macea – Gura Satului.

Prezentatori: Aurel Cohan și Eugen Cordoș.

1985

În perioada 5, 6, 7 aprilie are loc a doua ediție a festivalului sătesc.

Alături de Caietul-Program, un Afiș și insișna însoțeau desfășurătorul.

Acum sunt epigrame inserate ale Cenaclului „Gluma” Arad și „Ridendo” Timișoara, Microrecital de fabule, Teatru foarte scurt – Emilia Iercoșan, Teatru nescris, Duet satiric, Stand de carte și discuri, Prezentarea solistului local Ghiță Baci, dar și Portrete literare ale scrietorilor în grai. Referate, comunicări, întâlniri-dezbateri, recitaluri și spectacole au întregit atmosfera.

Titlul brigăzii: „În peșit” – textier și instructor – Traian Lăpăduș.

Prezentatori: Georgeta Szanda și Savin Năstase.

Juriul: Valentin Silvestru, Teodor Uiuiu, Horia Truță, Tudor Popescu, Horea Ungureanu, Andrei Croitoru, Alexandru Benczic.

Pentru caricatură și pictură naivă: Horia Medeleanu, Pavel Alaszu, Hanibal Teodorescu.

Câteva nume e bine de consemnat: Marius Munteanu, Șefan Patko, Valentin Văcaru, Iulian Nichi, Horea Gana, Ana Pituț-Zărnescu, comuna Laza-Vaslui

1987

În perioada 22-25 mai a avut loc a treia ediție a festivalului.

Un Caiet-Program, o invitație format plic, insigna și Afișul au fost componentele desfășurătorului.

Textul grupului măcean: „Din isprăvile unei bâte carne” – textier și instructor – Traian Lăpăduș.

Juriul: *Valentin Silvestru, Tudor Popescu, Mihai Negulescu, Mihail Stan, Horațiu Mălăele, Octaviam Andronic, Horia Truță, Teodor Uiuiu, Valentin Voicilă, Pavel Alaszu, Horia Medeleanu, Hanibal Teodorescu*, atât pentru Concurs interpretativ, cât și pentru Expoziția de grafică umoristică.

Invitați de onoare: *Ștefan Popa Popa-s, Ando-Octavian Andronic și Horațiu Mălăele*.

Alte nume demne de remarcă: *Iulian Copacea, Lucreția Solomie, Cenaclurile Lamura, Ridendo, Gluma, Remus Gorgan, Ștefan Costea, Fleoșcuță – Rodna Veche – Florian Boldiș, Ana Avid, Petru Roman, Cristian Sida, Horia Santău, Năstase Leonte, Alexandru Pecicanu, Ioan Kett-Groza*.

Dialoguri epigramatice, Întâlniri ale umoriștilor, Prezentare de filme documentare – Brigada IMUA, Lansări de carte, Vernisaje ale expozițiilor de caricatură, teatru nescris, grupuri satirice, interpreți de satiră și umor, cuplete satirice, monologuri tematice, cu cântec sunt doar câteva din piesele de rezistență propus în acest an.

Pentru anul 1989 nu deținem documentație.

Spicuim din alte documente până la 1989.

1981 – 11-12 iunie, Oradea – Parodie după Verjel

1983

1982 – Cluj-Napoca

1983 – Mărul de Aur – Bistrița

1984 – Timișoara – Păcală la Votare

1986 – Găiești – Ce ne facem fraților – la Povestea Vorbei

Alte recuzite: magnetofon, găină, pită, reverendă, părădaici la îngropare, gurgune la arătare, carte mare, biblie, comănac, grup vocal, țigani lucrători, clisă, brișcă, ugere pe cap de vacă furajată, navețiști triști, Mihai Buruiană, suflour etc.

Alte note:

La Macea, în perioada 1970-1980 au existat și alte formații ale culturii de masă dintre care enumerăm:

Formația corală a cadrelor didactice, instructor prof. Szabo Irimie

Formația de dansuri populare, instructor prof. Eva Merle

Formația de teatru amatori cu piesa „Consiliul” de Paul Everac, regizor Mișu Drăgoi – laureată în anul 1977.

Astfel, Dorel Sibii, Petre Banciu, Gheorghe Crețu, Gheorghe Andea, Ladislau Szanda, Dănuț Adam, Traian Gros, Ioan Achim, Carol Feher, Floare Sida, Geta Szanda, Graner Cornelia, Florica Ban, E. Nagy, Luiza Potroviță, Livia Butaru, au fost interpreții piesei de teatru în două acte.

Fragment din Cartea poștală-Vedere expediată în 28.09.80 de către prof. Traian Gros de la Vaslui după Marele Premiu:

După spectacolul Căminului Cultural Maca prezentat țin să vă mulțumesc pentru toată înțelegerea, pentru faptul că mi-ați fost alături tot timpul ... Acum când știu că am luat Cel mai mare premiu din viața mea de conducător al acestei unități spun că am plâns cu toții de marea bucurie avută aici la Vaslui,

Cu stimă și dragoste, Traian Gros.

Experiență culturală fecundă

CU CÎTIVA ani în urmă, la Festivalul umorului de la Vaslui, o brigadă artistică sătească făcea o impresie atât de puternică încât am convenit, cu întreg juriul, să înființăm pentru ea Marele Premiu. Intrucît sătenii cu pricina și instructorul lor local, învățătorul Traian Lăpăduș, m-au invitat să-l vizitez, am făcut o călătorie în acea comună de la granița de vest a țării, Macea (fîngă Curtici). Am cunoscut astfel o așezare frumoasă, cu un imens parc dendrologic, o cooperativă agricolă bogată, dotări culturale remarcabile. Am aflat, nu fără surprindere, că brigada-cloșcă făcuse unsprezece pui.

Pornind de la această întinsă activitate și de la tradițiile vechi, în materie, ale satului, autoritatea ardeană și cea locală au hotărât să inițieze la Macea, în anii în care nu se ține vesela reunită de la Vaslui, un festival interjudețean de satiră și umor sătesc. Denumirea de **Gura satului** îi vine de la periodical umoristic apărut prin partea locului cu intermitențe, cam de la începutul secolului nostru. Astfel că, în aprilie 1983, s-a desfășurat ediția întâia a acestei manifestări originale și, dacă ne gândim la spațiul matrițial, fără precedent.

Conceptia festivalului e și ea interesantă. A fost gândit ca o triplă competiție: întrecerea brigăzilor artistice și interpretelor individuali (acum, din 14 județe); concursul de creație literară și culegerii de folclor satiric; și concursul de viziune năvălă, caricatură și fotografie spirituală. S-a rezervat o secțiune dezbaterii creatorilor.

Cum organizarea s-a dovedit bună, iar ospitalitatea gazdelor fără cusur, toate acțiunile programate au rodit, spre marele interes al localnicilor, care au observat, cu acest prilej, că ambițiile lor depășesc cu mult căminul cultural și în consecință, au început să mediteze, cu glas tare, chiar în acele zile pline și scori fierbinți, cum să mai făcească lăcașul; sau, după expresia unei măceșene, să-l mai „elasticizeze” în vederea ediției a doua, din 1985.

Recolta brigăzilor s-a arătat bună. Juriul, pe care am avut cîntea să-l conduc, nu s-a aflat în prea mare dificultate în ce privește selecția premiatilor. Dar formățile situate pe primele locuri au adus nu numai performanțe spectaculare, ci și experiențe ce retin atenția. Brigada artistică din satul Coasta, județului Bistrița-

Năsăud, e un pasionant altor de reprezentăție satirică modernă pe o străveche sezoană, într-o formulă deosebit de atractivă și cu un tonus critic excelent. Formația de la Șimleul-Silvaniei a construit un spectacol de un haz exploziv, pe un vechi obicei, „Ciuturca”, prin care se persiflează flăcăii tomatnici și fetele ce n-au vrut să se mărite la vreme. O experiență pozitivă e și aceea a brigăzii din Macea (premiul II) care pivotează pe un motiv din viața satului, cu o suită de microscopice comentate de trei agreabile interprete, ce meltează cinema. Cele douăsprezece fete din Valea Bolovașnei — Caras-Severin, aite de elegante în pieptarele lor de căprioară și fotele multicolore, transmit în recitative tot ceea ce au de spus. Brigada din Ibănești-Mureș e, de fapt, un cor de flăcăi volinci și mucaliți care se amuză copios de tot ce e răminere în urmă în sat și au o veselie contaminantă. Formația maghiară din Ilieni-Covasna a adus o caustică schiță scenică despre o echipă de televiziune care vine în sat să-l învețe pe țărani cîntece bătrinești (cu care ei să se producă în program) această oferind în schimb „La paloma blanca” învățată de pe micul ecran. În total, zece formații au binemeritat distincțiile.

Interpreții individuali s-au arătat mai modesti; aici nu s-a putut acorda medalia de aur. Continuă să prolifereze, ca și la alte concursuri, imitatorii ieftini, comperi vulgari atenți la „minijupe”, pocitori de limbă sub pretextul exploatării grauriilor locale. De aceea am fost bucurat să acordăm premiul al doilea sateiței Maria Filip (de 73 de ani), din Căpșeni — Maramureș care a venit, cu simplitate, în straiele ei, cu desaga ei pe umăr, să povestească și să cînte fetelor cum e cuviincios să te pregătești, după datina românească, pentru marea aventură a căsniciei. Picturile fermecătoare, cu zăpadă albastră, lupi, urși și oameni mișcîți printre brazi, ale sateanului Petru Mihut din Brusturi și cele de o malție inteligentă ale veterinarului Mihai Vintilă din Caras-Severin, înfățișînd babe clevetitoare și pe trecători la circiumă, s-au bucurat de cele mai bune aprecieri. Concursul de creație literară a scos în evidență un talent scriitoricesc autentic, tinărul agronom timișorean Adrian Bărășănescu (prozator) și un eșierarist merituos, Alexandru Sîlăghi din Oradea. Cea mai bună culegere de creație populară satirică veche și nouă

(cuplete, strigături, cîmilituri, cîntece) a fost realizată de Corcul de folclor al Școlii generale din Macea.

Am asistat, cu plăcere, la sesiunea de comunicări, ascultînd exozeze informate, evocări, exegeze, încă fără ordonare pe un ax al cercetării dar avînd toate sens și aplicație. Traian Lăpăduș (Macea), Dan Lăzărescu (Arad), Valentin Văcaru (Chișineu-Criș), Vitalie Munteanu (Sebiș), Mihai Rogoian (Cetățele-Maramureș), Ion Iuga (Baia Mare), Ana Bolojan (Arad) au conturat un cadru larg de preocupări pe ideea umorului componentă a spiritualității românești. Sesiunea, inițiată și condusă (ca și întregul festival) de profesorul arădean Teodor Uiuu, ca și întîlnirea dintre scriitori, gazetari, artiștii profesioniști, activiștii culturali (Gheorghe Schwartz, Rodica Tott, Horia Ungureanu, Andrei Croitoru, Vasile Dan, regizorul Radu Dinulescu, publicistul Zvonovschi Attila, scriitorii țărani Emilia Ieromon și Iulian Nichi, vicepreședintele Comitetului județean de cultură și educație socialistă Horia Truță) și artiștii amatori, cu instructorii lor, au fost nu numai pline de miez, ci și prilejuri de bună dispoziție colectivă — așa cum le și sedea bine în contextul dat.

O împrejurare tonică, o faptă de creație vrednică de prețuire, o experiență culturală fecundă — iată ce a însemnat, în esență, festivalul de satiră și umor sătesc „Gura satului”. Să-i urăm viață lungă și spor.

Valentin SILVESTRU

Marele Premiu de la Vaslui

Dănuț Adam și Petre Banciu – Marele Premiu la Vaslui – 1980. Donu Cîrjoti și Sancho Panza – costumația adecvată textului. S-a dus un cuplet celebru în cer

Valentin Silvestru – unul dintre inițiatorii Festivalului Gura Satului – 1985

Brigada Artistică de la CLF – 1984

Bună dimineața, navetiștilor – Brigada Artistică – 1986

Iată și câteva nume: *Petre Banciu, Dănuț Adam, Georgeta Szanda, Simion Anghelina, Emil Julean, Chișeoan Ioan, Tăucean Cornel, Gurzău Lizica, Anghelina Angelica, Știubei Cornelia, Redeș Ioan, Ban Florica, Adina Lăpăduș ș.a.*

Un alt fapt ce nu trebuie uitat este că toate textele erau semnate de Maestrul prof. Traian Lăpăduș; în colțul de sus al textelor bătute la mașină, ștampilate cu ștampila Căminului Cultural Macea, conțineau numele interpreților, indicații – didascalii de regie și recuzită, dateate cu înscrisurile – Text prezentat la ... cu prilejul ... Stop Cadru – Cortina ș.a.

De asemenea, la retragerea din activitatea didactică a organizat o întâlnire la Castelul Macea cu toți interpreții unde am oferit *Ultimul spectacol* (cf. *Adevărul*, 16.06.1998, R. F.), unde i s-a conferit o Diplomă pentru U-Omor deosebit de grav și unde pe verso a cerut să i se treacă toate numele plus semnăturile.

După 1989, festivalul măcean și-a urmat cursul firesc, pe instructor-regizor -scenograf prof. Traian Lăpăduș l-am întâlnit în calitate de membru al juriului –Traian Lăpăduș -profesor de desen -până în anul 2007.

Un alt fapt demn de remarcat sunt Caietele-Program, un alt concept cu diferite logo-uri-motto, Macea, Gura Satului, Borna X, Macea în hăul lumii, un frumos Scurt istoric sau Borna XV, Macea, la Jubileu, ed. 15 și când cei care au trecut de vârsta interpretării au fost chemați pe

scenă să ofere premiile câștigătorilor. La ed. XII, 5-7 august 2005, inscripția pe Caietul Program-Invitație era *Io mi-s Pătru de la Macea, cu buricu cât pogacea!*

Câteva noi nume din juriu din perioadele de după 1989: Trucă Mihai, Ernest Maftai, Radu Cazan Ioan Mercea, Horea Ungureanu, Cornel Udrea, Sergiu Vitalian Vaida, Ioan Chișeoan, Virgiliu Jireghie, Marius Ioan Ursaciuc, Dorel Vișan, Ștefan Popa Popa's, Dumitru Solomon, Zaița Silvestru, Ion Văran, Eugen Kuharetz, Pavel Mercea, ș.a.

Cu siguranță, în arhiva Căminului Cultural se află mult mai multe documente din toate etapele care, în opinia noastră, ar trebui depozitate ori la Punctul de Informare Turistică ori într-un Colț cu semnificație aparte, care să fie vizitate admirativ, în timpul reprezentărilor interpretative sau înființate Punctele muzeistice Gura Satului de-a lungul anilor, generic – Personalități – Traian Lăpăduș, Traian Gros, Pavel Mercea, etc. cu datele care incumbă din faptele lor. Desigur, au fost făcuți mulți pași, chipul Maestrului Lăpăduș Traian se regăsește pe toate afișele după trecerea la cele veșnice dar, credem, nu este destul. Și, cu certitudine și familia prin fiica Adina Lăpăduș Matei ar oferi inedite colaje rămase. Este doar o părere, dar o spunem aici în premieră, în anii 2005-2007, la 3-4 vizite pe care Maestrul mi le făcea acasă, odată la câteva săptămâni, locuind aproape de fiica dumnealui, în

Micălaca, am discutat despre aceste posibile amenajări! Și despre multe altele făptuite de noi în sat.

„Ai, Domine ce mă fac (plâns) / Părădăicile cum zac (plâns) / Pă holdă și pă hotare / Fără nici o supărare (hohote de plâns) / Tolvai, părdăicile noastre ... (plâns)”

***

În Emisiunea „Gura Satului – Cenaclu în grai” de la Radio Timișoara, din 3 septembrie 2017, interval orar 7,30-8,00, invitatul, Ionel Iacob Bencei, a făcut o retrospectivă a prezenței sale, de-a lungul a 30 de ani, la Festivalul sătesc Macea.

Astfel, dacă în 1987 era prezent cu un monolog-recital în grai bănățean, la următoarele ediții a fost și membru al juriului.

În respectiva emisiune a ținut să aducă un binemeritat elogiul fondatorilor primei ediții, Valentin Silvestru și Teodor Uiuu de la centru, precum și Traian Lăpăduș și Traian Gros, fondatori locali, alături de primarul de atunci, Teodora Furca.

De asemenea, a povestit și pomenit despre câteva bune relații întreținute în acești treizeci de ani, numind pe primarul Ioan Mercea, viceprimarul Ioan Chișeuan, cupletul satiric Petre Banciu și Adam Dănuț, căroră, crede, le-ar fi găsit înlocuitor pe Baci Ghiuri și Bace Toghiere, pe care i-a văzut în 2015 evoluând pe scenă. Apoi a vorbit despre Simion Anghelina și inedita implicare în

viața deplasărilor, despre două gazde bune, Elena Stoian Ciocăneaua a lu' Rara, despre Traian Gros și despre toate persoanele pe care le-a cunoscut, membri onorați ai juriilor, localnici sau invitați, Tudor Popescu, Bădia Ernest Matei, Dumitru Solomon, Ștefan Popa Popas, Dorel Vișan, Carol Feher, Florica Ranta, Gheorghe Săcui, Horea Ungureanu, Grupul satiric din Torac-Voivodina, actualul secretar comunal Claudiu Pinteș și primarul Ciprian Otlăcan, care i-au furnizat rezultatele ediției din anul 2017, motivându-și absența.

Facem precizarea că, în anul 2005, placheta noastră scrisă în grai local, Baladă măcenilor care s-or pierdut de șireglă, în care, peste cinci sute de nume și-au găsit versificate poreclele în prozopoeme umoristice, prezentată la Cenaclul festivalului, a beneficiat și de o epigramă a distinsului epigramist I. I. Bencei: Floare dragă, dragă Floare/ Inima tare ne doare/ Atenție la compliment/ Că-i și domnu ...soț prezent.

În final, apreciem truda organizatorilor din ediția 2017, exemplificând cu Aspecte de la deschiderea și premiera Salonului de caricatură din Sala de Festivități de la Căminul Cultural Macea, prilej în care au fost oferite Distincții de Merit celor care au făcut posibilă perpetuarea, nu uneori ușoară a unicului festival, poate și din Europa, și anume – Ioan Mercea, Ioan Chișeuan, Ștefan Popa Popas, Dorel Vișan, cum de altfel și consiliul Județean a oferit distincții meritorii la Gala Laureatilor. Implicarea actualului Consiliu local, dar și a preotului Tudor Budeanu, președintele juriului, din partea Asociației Rurale de păstrare a tradițiilor, a adus un plus de savoare și noutate, care s-a resimțit din plin.

Teatru

În paralel cu grupurile satirice satirice, taraf, soliști vocali, dansatori, la Macea,

„se juca” și teatru. Teatru de calitate. În anul 1977, a fost pusă pe scenă, piesa de teatru „Consiliul”, de Paul Everac, în regia actorului Mișu Drăgoi. Redăm în cele ce urmează distribuția acesteia și câteva poze demonstrative.

Consiliul

- piesă în două tablouri de Paul Everac

Distribuția:

Aldică – Dorel Sibii

Bezbuncă – Petru Banciu

Motroc – Gheorghe Crețu

Ivanciu – Gheorghe Andea

Apetri – Ladislau Szanda

Pițirigă – Dănuț Adam
 Barna – Traian Gros
 Grecu – Ioan Achim
 Inspectorul – Carol Feher
 Dosia – Florica Sida
 Dr. Mâzgaci – Georgeta Szanda
 Berescu – Cornelia Graner
 Creața – Florica Ban
 Fănuța – Ecaterina Nagy
 Druța – Luiza Potroviță
 Irina – Livia Butaru

Regia: Mișu Drăgoi

O parte din insignele care sunt emblematice pentru activitățile cultural-rurale

Gura satului și Gheorghe Săcui în 10 iunie 2018.

Am stat de vorbă cu Gheorghe Săcui (Macea-Lucrător Zona Liberă Curtici), în calitate de coordonator Grupul Satiric Macea la revenirea acasă de la *Festivalul Național de Satiră și Umor Dr.T.Severin La Porțile Râsului*.

(Gheorghe Săcui, Ghita lu Pisu, nascut la 30.06.1974, domiciliu in Macea nr.1294.

Ultima scoala absolvita Scoala Generala Macea.

Scenarist si regizor al Brigazii Artistice a Caminului Cultural Macea.)

Tema spectacolului jucat printre alte grupuri satirice prezente a fost *O zi de mai*, deoarece acum e vremea săpatului la cucuruz, odată roata și de la capăt. Prezență de spirit și devotat vieții culturale, alături de alți ortaci, continuă Începuturile Gurii Satului, acum, tocmai la *35 de ani*, din 1983, de când Macea a devenit Centrul Umorului Sătesc prin acest festival unic sătesc.

Sunteți *Breazdă din Breazda* comunei noastre, știți cum se repetă, știți câtă Lumină se produce în sufletele actorilor după Întinericul din emoțiile de la repetiții. Dar nu îmi pare rău, l-am urmat pe Maestrul prof. Traian Lăpăduș și alții ca dânsul, a precizat proaspătul laureat alături și în numele membrilor Grupului Satiric.

Festivalul Părădăicilor

Anul acesta acest festival a ajuns la a Xa ediție. Înființat acum zece ani, se alătură altor festivaluri sătești, care a atras an de an mii de participanți.

Se cunoaște faptul că roșiile, cultura păradăicilor, este una din preocupările de bază a locuitorilor comunei.

Cultivate, la început, prin 1952, printre răzoare, el au constituit cu timpul, la colectiv și la fruct sau CLF, o îndeletnicire frumoasă și bănoasă.

Desigur că, acest festival a fost gândit ca o mulțumire sau o recunoaștere a trudei țăranului măcean de a avea, an de an, producții bune și roșii dintre cele mai gustoase.

În timpul desfășurării acestui festival, producătorii locali și nu numai au expus, în lădițe sau coșuri toate soiurile, de la cele autohtone și bine cunoscute, până la cele mai noi, Cherry sau Inimă de bou, galbene, vinete sau alte forme sau alte culori.

Spre deliciul vizitatorilor, se oferea, spre degustare, păradăică direct din poala nanilor cu sare și pită cu unsoare. O altă atracție este sau a fost, căldarea cu păradăici ghi fert, acolo în curtea castelului, ca bulionul făcut să fie gustat, mai apoi, din păhăruțe sau șoală.

Pe lângă roșii, cultivatorii expun alte produse din grădina proprie, ardei, vinete, ceapă, usturoi, fasole ghi verde, lebeniță, pepene, produse de cămară, șuncă, prai, zacuscă, telemea, piparcă răjinită, plăcintă etc.

În paralel, în cădlane, prin curtea castelului sau la uliță, se încing preparate precum tocană sfărâită și afumată, ciorbă de pește, grătare, mici, cucuruz ghi fert sau fript, turtele sau alte negoțuri etc.

Desigur, Festivalul de umor sătesc Gura Satului Macea, nu a ezitat, pe parcursul anilor, să nu biciuiască faptul că, de multe ori, roșiile erau lăsate pe câmp, neculese, astfel, s-a ajuns la Îngroparea lor ..cu popă!

Părădăici la fir- 2016

2016

Părădăici de fiert în iej-2016

2016

Spații comerciale și pentru reuniuni

La Relu

Sala de evenimente

La on deț

În fața birtului lui Jelcu – 1953

La on deț ghi vorbă – 1964

La un deț de vorbă – 1960

La un deț de vorbă – 1960

Sport

Voința Macea (1976-1977): Șoimu – Crețu Ioan, Leuca, Sever, Popescu, Dedi, Burghezu, Lia, Cohanu, Gașpar, Magoni, Mahalek, Președinte – Nicu lu Ciulu

Fotbal pe Locul Piațului neamenajat (Azi Parcul Central)

Imagini arhivate – 1963

Sala de sport – 2012 (doc.)

Sursă internet

Voința Macea-2017

DIN ISTORIA FOTBALULUI MACEAN

Nu se știe cine a lovit primul cu piciorul o minge, a cui era și unde a fost amplasat primul teren improvizat în Macea. Dar așa cum în toată lumea, pe la începutul acestui secol, fotbalul s-a răspândit cu repeziciune, el a ajuns și la noi fiind practicat mai ales de copii, joc cunoscut în țară sub numele : " de-a porca". Cert este că în jurul anului 1930 existau în Macea două echipe: " Năzuința" și "Jugendferei" (Jugendverein). Aceasta din urmă fiind formată din tineri germani.

Echipa Năzuința era compusă din tineri români. Se pare că inițiatorii ei ar fi fost: Săcui Ștefan (a lu' Clopărița) - medic, Hotăran Dumitru - funcționar la primărie, Fizite Flore - învățător. Sigur este că feciorii de atunci, au început să joace fotbal serios. Primul portar, cunoscut a fost Tolan Ioan (Tolănicu), iar dintre jucători, pe lângă cei amintiți mai sus erau: Săcui Petru (Măricocu), Cazan Nicolae (Cățca), Sfăt Ioan (Târzău), la care s-au mai adăugat prin 1934, Baci Mihai (Grumăzoi), Groșan Dumitru, Săcui Mihai (Toaca) - tatăl actualului portar și antrenor.

Culorile Năzuinței au fost alb - negru. Din cauza culorii, negru, s-au poate mulțimii de ciori din pădure, echipa a fost poreclită "Cioara".

Terenul se afla atunci pe "Locul piațului", pe locul actualului parc "Frimu" dintre Căminul Cultural și șoseaua Curtici - Sănmartin.

Adversarii "Năzuinței" erau echipele din satele apropiate: Curtici, Sănmartin, Otlaca, iar deplasarea, bineînțeles - cu căruța. Programarea meciurilor se făcea la înțelegere, fără a exista un campionat organizat. (Date furnizate de prof. Crațu gheorghe)

Balta Macea

Locul acesta este situat vis-a-vis de Cimitirul Ortodox, cunoscu sub toponimul Băltoii, care de aproape 20 de ani a devenit un loc de agrement (recent, în urmă cu 4 ani acest toponim, complet renovat, este cunoscut sub numele de Balta Macea și are formă de potcoavă)

Foto sus, 5 clișee prin bunăvoința domnului Jean Pecican

*Despre fostul ștrand termal nu cunoaștem date recente și nici nu avem calitatea de a ne da cu părerea. Știm că băltoii a devenit un loc mult îndrăgit de localnici, practicându-se, aici, pescuitul.

HABITATUL

Lumea satului

Pentru noi, satul rămâne un spațiu redus, un loc al răspântiei, în timp, de la un capăt la altul, cu sau fără apă, cu sau fără holdă, cu sau fără fântână, cu sau fără moară, biserică, școală sau castel. (Centrum Mundi, în viziunea unei mentalități, o vatră sacră, unde, neapărat, poți sădi un pom).

Începem prin a consemna că Macea își are începuturile din partea spre Kutoș, Sânmartin, deci, la nord, urmând apoi spre vest, spre Curtici.

Familia Cezeu, în 1560, va împărți în două comuna, deși proprietar era Ștefan Pecsey.

Casă măldărită, cu acest înscris (1944) (Orice casă este zidită de cineva, dar cel ce a zidit toate lucrurile este Dumnezeu)

Casă dubită (1948)

Contele Károly îl va aduce ca notar pe Iuliu Szikszai, timp în care au fost plantați primii castani de pe șoseaua principală (cât a fost notar, 1870-1912). I-a

urmat Iosif Olah, care a părăsit comuna în anul 1918.

Se presupune că până în anul 1920 satul era format dintr-un singur rând de case. Acestea erau acoperite la început cu paie de seară. Abia după anul 1900 țărani foloseau țigla, bineînțeles, cei mai înstăriți.

Acoperișul caselor avea forma unei căciuli, iar casele erau construite din pământ bătut. În componența lor intra camera de locuit și tinda. În tindă era vatra, pentru gătit. Cu timpul, casele și-au modificat tipul de construcție, cu antreu, coridor, cămara (cărămida a înlocuit pământul bătut). (foto – casa lui Bou, în care a locuit Ioan Guth 1957-1958).

Casă nouă în construcție

Casă veche 1950

Înainte de construcția casei – 1967

La clădit de casă – 1969

Stiluri de case-2016

Maistori la betonieră – 1969

Ciripi la uliță – 1971

Spații de locuire. De la tindă până-n grindă. Gospodăria măceană

Casa, gospodăria, satul – sunt considerate ca un întreg integrat în realitate.

Nevoia de conviețuire e ca gustul poamelor uscate pe butuc. Ca perele în grâu și moacrele pe grindă. Pădurenii veneau doar iarna cu carele. Anotimpurile care traversează satul arhaic sunt legături între timpul naturii și timpul omului. Primăvara, induce spre libertate. Vara e coacerea stropită cu apa ce întreține viața. Toamna induce spre un declin din alte coaceri de poame, iar iarna ne conduce înspre un nou început – Anul Nou. Anul este un cerc închis – *illud tempus*, cu început și sfârșit. Peste toate tronează o Dramă agrară – Mircea Eliade.

Și casa, se încadra, cu tot ceea ce avea, în ritualul anotimpurilor, de care am mai vorbit. Era pătrunsă de taina Cășlegilor¹⁴¹, a mutațiilor de peste an. Iarna, era gazda clăcilor, a șezătorilor, semănatului cu plugul, cu sapa cu tăiș, prima brazdă, semănatul, aruncatul boabelor în pământ, evoluția seminței înspre rod asemănându-se cu o devenire/trecere a omului însuși, prin viață.

Locul de casă, poate fi, moștenit, din tată-n fiu, iar vatra, ca bățatură, are valori sau virtuți încadrate într-un ansamblu de credințe protectoare (loc de cuptor, casă, mijlocul satului).

Vatra, stabilitate sau podea pentru construirea unei case, din pământ bătut, vatra și hornul, sunt spații sacre, apotropaiice, purificatorii, premonitorii.

Am adăuga aici, icoana, dispusă, deasupra ușii, ca o întâmpinare a puterilor divine, sau deasupra vetrei, la care se adaugă ștergarele, simple punți convergente înspre realitate, la care se adaugă ceasul, fereastra cu patru ochiuri, ușa, pragul sau poarta, grindă, putem concluziona, după Lucian Blaga că „satul e o idee” ... în timp.

Topo-analiza spațiului de locuit depinde de ființa ce se stabilește aici. Important este hotarul¹⁴², drumul, extrapolate ca locuri de trecere, (limite despărțitoare) în moștenirea unei comunități. Alecu Russo scrie despre „Satul arhaic, de Casa sfatului, Casa pământescă, Casa de sfat cu bătrânii, înțelepți și buni”.

Cu prag, ușă, poartă, gard, horn, vatră, grădină, curte, acareturi (grajd, cotarcă, pod, cămară), casa nu era concepută ca un simplu adăpost, ci ca o stare a trebuinței familiale. Casa, gospodăria, satul – sunt considerate ca un întreg integrat în realitate.

Casa arhaică, cu tehnicile de construire sau arhitectura aparte, este expresia stilului de viață sau trai, dar și o expresie a procesului istoric. Se observă, însă, și mutații, ca o dovadă a traversării unor epoci, în timp. De la acoperișul din paie, trestie apoi țigla, de la gard de nuiele, poartă de scânduri, casele, care și-au pierdut vechea formă, sunt mărturia acestei traversări.

Casă cu acoperiș de paie – 1923

¹⁴¹ Cășlegi, perioada dintre sărbători.

¹⁴² Hotar - s.n. - limită, margine, capăt, teritoriu în proprietatea locuitorilor unor comune.

Casă din văiuguri – 1948

Ferești – 1942

Casa nr. 683

Prima casă cu etaj în Macea – 1970

*Casa lui Ioan Șiclovan (Macea, nr. 1434)
(prin bunăvoința d-lui Cristian Vuin)*

Casă din Macea (1930) cu poartă de fier

La Macea mai sunt doar câteva case care mai păstrează vechea structură: tindă, târnaț, vestibul, filigorie, gang, verandă. Coridorul este, după caz, deschis sau închis cu sticlă.

Construcția, de la fundație, era începută cu văiuguri, apoi s-a trecut la cărămidă, ca o anticipare a altei epoci. Tehnica de construcție aparținea maistorilor, care erau plătiți. Stângenii erau considerați ca un bun motiv ca plata maistorilor să fie una pe merit.

La terminarea casei se punea o creangă verde împănată pe primul căprior ca să rămână casa în picioare, dar și prime colorate și o iagă plină cu răchie, pentru stropit.

Se poate observa modernizarea caselor. La stradă s-a mai construit o cameră, se vede asimetria acoperișului, fundoaia de lemn. Au apărut culorile țipătoare și ferestrele mari, numite ferești americane. (1960)

Laviță la uliță – 2004

Masă cu lăvor -1918

Fundoaie de lemn

1946 – la uliță, pă laviță

Laviță – 1890

Curte, ocol, grădină

Ocolul este curtea.

Greghina este locul unde se semănau de toate (grădina).

Curte cu gard din fier forjat – 2004

Gard ornamental – 2010

Grădină cu gard de sârmă și mere gutui pe rod – 2012

Sul de drod (sârmă pentru gard), colnă cu leături

Spații exterioare:

- cotețul, cu separeuri pentru porci (de verit sau nu), scroafe, purcei;
- cotreața de păsări;
- iștălăul pentru: cai, vaci, chiar boi, oi, miei, capre, viței.
- cotarca – adăpostea cerealele, la fel ca și podul cășii (aici se mai puneau cele ce prisoseau).

Iștălău din văiuğuri năpoia cășii gata de huluiț (dărăpănat) și coteț (1935)

Cotarcă la uliță (1960)

Golubari (1930)

1990 (prin bunăvoința d-lui Cristian Vuin)

La șira de paie – 1972

Cotarcă cu paie – 1962

Vedere din fundul grădinii (1955)

Fântâna

Loc de fântână de vâlău la șosea

Fântână cu vighire, Joldeș Ioan, Ducu – 1998

Fântână cu cumpână ne-o descrie nană Măricuță: cumpâna era un „lemn cu doi craci, iar cântărigu să băga în fântână cu vighirea”.

*Fântână cu cumpână –cântărig 1978
(prin bunăvoința d-lui Cristian Vuin)*

Fântână acoperită-1955

Fântâni cu mâner și pompă-19

Colna

Colna – aici acareturile trebuincioase își aveau locul lor: *scule, foarfeci de tuns, șprîțuri, lăzi (șcățule cu cuie), lanțuri, ștreanguri, bădăce, ferăraie, lopeți, unelte, furci, coase, seceri.*

Colnă – 2002

Imagini dintr-o altă parte a ocolului: magazia cu de toate – șcățula cu șoroafle, lanțuri, ștreanguri, cuie, clești, etc.

Colnă – coceni – 1962

Harnașamente cabaline – 1962

Tolcere, lămpaș

Poivan și morari pus la uscat

Târnaț. Gang. Filigorie

Filigoria (veranda), gang – un fel de loc de primire, adăugat (dacă nu exista din construcția casei). Are geamuri multe ce se întindeau înspre curte (gredină = ocol).

Și aici, de obicei, era bucătăria de vară, sobița (cu scopul de a se păstra restul locuinței curat).

Târnaț sclobozât din maghiară tornac (din maghiară)

Pe treptele târnațului – 1965

Casă cu târnaț – 1959

Casă cu gang acoperit – 1957

Muieri ghi vorbă la roștieul târnațului – 1940

Țoale și jarfe

Cosele la pat

Tinda

A dispărut ușița ce lega târnațul de gangul cu grinzi, cum și tinda, spațiu locuibil pe tot parcursul zilei, care împărțea casa în două – casa di nainte și casa di năpoi sau casa de stat, de căță uliță și casa primenită întotdeauna, pentru goști.

Era ca o cameră de zi – cu mobilier simplu, pentru stat ziua.

De la tindă ... până-n grindă.

Ușa de la tindă – 1910

Suport pieptene – 1950

Tindă cu laviță de peste 200 de ani

Fereastră cu obloc – 1939

Radio cu pick-up (1968)

Ieji de vin (1914)

Casa di'nainte

Casa di'nainte – din față – care era destinată musafirilor:

- era podită cu podele;
- pe jos – țoale făcute în casă, din război, în diverse culori;
- avea fireanguri la ferești (nățuite, rișelite sau cusute în cosele);
- erau astupate cu tăblii (rolete) din lemn;

Acolo era pus și mortul, acolo se oficiau întâlniri între rudenii, nu se făcea nici foc, doar mirosul de romoniță, frunze de duhan sau busuioc se năpustea, frumos, peste hainele de stat, de port sau albituri de zestre.

Era mobilată cu:

- un dolaf (cădraf) dublu – în unele case am văzut mobilă făcută de comandă la Arad (Lengyel);
- două noptiere;
- lampă ornamentală (azi, foarte căutate) cu abajur de porțelan

Pat cu lipideu – 1960

Rișelitură

Pat cu strujac – 1963

Măsăriță – 1945

Patul

Tavan cu stropi (prin bunăvoința d-lui Cristian Vuin)

Lipideu năruit și năsprit

Dolaf cu trei uși (1948)

Dolaf cu intarsii – 1954

Stelaj cu cărți

Dolaf cu rânduri de spătoaie și bughioșe (1931)

Noptieră

Șifon cu rânduri de hane largi

Noptieră – 1957

Oglinda cocotoare de cristal veche de este 150 de ani

Fireang, din magh. firhang

*Fotografie de familie pe perete în casa d'i năinte.
Bunicul lui Cristian Vuin*

*Fireang pe fereasta de la ușă – 1935 (prin
bunăvoința d-lui Cristian Vuin)*

Din spațiile bine definite ale încăperilor lipsește cuptorul de pită, făcut de Ștengari, care era folosit și pentru încălzit, dar înlocuit cu șpohertul, lada de lemne sau teracota pe care se și gătește. Nu se cunosc anume elemente decorative specifice locurilor care să împodobească arhitectura nici măcar specificul zonei de câmpie.

Podele nu erau decât pământ mur-luit, care a fost înlocuit cu scânduri. Ceea ce s-a mai păstrat este brâul, la-nceput vopsit în gri-muced, din cenușă și var înmuiate în apă, apoi s-a trecut la pământ colorat din ștrițli, acum se vopsește cu vopsele sau se ornează cu gresie.

*Interior cu lipideu pe perete și țoale pe jos –
1953*

Obiecte de lut pe credenț – 1964

Casele vechi, câte au mai rămas, păstrează vechea structură, adică loc pentru pat, laviță cu spătar sau gurgoi, masă sau cuptor, dar foarte rar, alături fiind ridicată o nouă construcție.

Casa de-napoi

Casa d'i năpoi (camera din spate) – era de obicei cea unde stăteau bătrânii, era încălzită, dacă familia era numeroasă.

Păreți împănați cu cosele și rișelituri (broderii)

Draperie rișelită – 1932

Cosele de pereți 1945

Sobița

Sobița era o încăpere amenajată chiar și cu paturi și stăteau și iarna, chiar și bătrânii (făceau foc cu coceni sau rumeguș). În sobiță nu erau primiți goștii, că era o rușine pentru gazdă. Aceasta era în bună vecinătate cu vecinii, existau ferești înspre curtea acestora și ușița d'i cătă gredină (gard, mai rar).

A dispărut și sobița, dar nu de tot, la unele case e pe post de cameră de zi în curte sau de bucătărie de vară.

Sobiță cu pod gata să se huluie – 1975

Sobiță – 1970

Sobiță cu țoale, coceni, tăpsii și ladă ghi lemne

Canadiană de încălzit cu dudă și lemne (jos)

Aprinsul focului cu o brâncă ghi coceni în teracotă de șpoher

Cămara

Cămara (șpaisul) și podrumul (pivnița)

Și aici era o grindă + stalajuri (rafturi). Se adăposteau:

- troacile d'i pită (troacă = covată);
- ciuberăle;
- ieji cu stupuș d'i cocean și bocal, cu must, răchie;
- iejile cu dunțuri și acreală;
- clisa, cămații, șoanca;
- brânza sfârmată în putină;
- păsula în bășcuiețe;
- curechii acru;
- ciubeleu;
- trăgaci;
- sâțile;
- bădria (un vas de măsurat).

Băghic dubit, lângă părete cu hârtie

Maje mică

Mășina de măcinat nucă și tipsii

Lagă cu stupuș de cocean și bocal

Cămară – 1979

Cămară 1925

Coșară cu ouă astupate

Zeamă de păraidaică în ieji

Varză acră căpățâni și pungi cu varză măruntă

Jilău, lingură de lemn

Cămară

Bucătăria

Bucătăria – avea următoarele:

- *credenț;*
- *șpohert;*
- *masă + scăunașe;*
- *lavița;*
- *foale pă jos (dacă era murluit);*
- *grindă în loc de tavan, unde se puneau: lăcrușe, jilău, fonțu (cântarul).*
- *coșara d'i sfârmat și coșara de paie.*

Bucătăria de vară

Grinda cu sopon și busuioc – 1945

Grinda cu laboșe – 1945

Stelaj cu fontți – 1950

Dunțuri

Credenț 1918

Obiecte de folosință::

- laboșe;
- crăstoane;
- linguri d'i lemn;
- sărăriță;
- blide (talgere).

Se mai folosea o lingură, linguroi de întors care era și în formă de L, să nu stropescă la învârtit. Dacă bucătăria era la capătul casei, după casă (camera) d'i napoi, pe peretele dintre ele era cuptoriul d'i pită, în bucătărie era folosit ca atare, iar camera era încălzită.

Frigider nu exista. Produsele erau răcite în fântână (vara), iarna erau ținute ori în sare (carnea), ori în cămară.

Olcuță și suport de șervețele – 1950

Mojar – 1950

Măsăriță nășuită și sâcioare – 1950

Râjinitoare și tavă de tortă – 1951

Lampă cu petrol – 1952

Sâcioare – 1972

Păsulă vânturată și pristicălită din pod, 1950

Podrum

Nu exista podrum (pivniță). Țăranii improvizau gropi adânci în pământ, scutite cu paie, pentru adăpostirea verdețurilor, peste iarnă.

Podul casei

Podu' cășii, la care se urca, de obicei, din cămară, sau din sobița din ocol, era plin cu grâu, porumb, saci, fructe adăpostite în ziare sau în grâu și care stăteau până trecea frigul (pere, mere).

Scară de suit în pod

Ușiță spre podrum (1925)

Podu cășii – 1949

Casă cu fundoaie de palancă – 1979

Obiecte de păstrat

Majă

Troacă

Găleată

Sfărmătoare de cucuruz – 1974

Bucate din podu' cășii

Fân uscat din podu' cășii

Nu exista baie. Totuși, spălarea se făcea lângă fântână sau cu apă de ploaie. Iarna, se încălzea apă, spălatul pe picioare (sau picioarele în dobă) țineau loc și de încălzit, după o zi de lucru. În preajma duminicii sau a sărbătorilor, de peste an, spălatul, rasul, erau, la orice țăran, un ritual.

Spălatul la lăvor (2010)

Lăvor – 1960

Mașina de spălat Albalux – 1960

Scaun de lemn cu spate (1950)

Cocia (căruță)¹⁴³

• se compune din patru roți, cele din față erau mai mici

- peste roți erau două osii din lemn
- urmau dricurile (cracii), două la număr, loitritele, care se puneau peste dricuri
- leucile care țineau loitritele
- șiregtele
- ruda
- pipele ca niște țâțâni (sâlpi, piloni)
- grumăzarii
- hămfaul de care era prins calul (unul sau doi)

Cocia (Trăsura)¹⁴⁴. Părțile principale:

- Dricurile: „Dricul dinainte”, „dricul dinapoi”
- Inima
- Ruda (Oiștea)
  - Dricurile. „Osia” (Osie de lemn, osie de fer).
    - Osia de fer: „Bucea”, „cui” („cui de carâmb”), „gâscă” (un cui cârn, care fixează cuiul în bucea).
    - Osia de lemn: „Morocoașă” (o cămașă de fer peste vârful osiei, ca să nu se roadă osia de roată), „cui”.
    - Fergheteul: „Fergheteul” este așezat pe osie, de-a lungul, fixat de aceasta la mijloc cu un nit gros, ca fergheteul să se poată mișca liber. Fergheteul are la ambele

¹⁴³ Cel care mâna (conducea) cocia se numea cociș – căruțaș, din maghiară kocsis

¹⁴⁴ Preluare din Petre Țucra, Pribeagul, Pietre rămase. Contribuție la Monografia județului Arad, București, Imprimeria Căilor Ferate Române, 1936, pp. 89-91.

capete, cari ajung până la roți, două colțuri în sus, cari țin loitritele („mănuși”). La dricul de dinapoi sunt „cracii” fișci, cari țin inima în legătură cu dricul. Cracii dela dricul dinainte sunt legați sub inimă prin „iuhă”.

• Roata (există patru roți: „roțile dinainte”, „roțile dinapoi”). Cele dinainte sunt mai mici decât cele dinapoi. Părțile dela roată: „Butucul” este partea din mijloc; „Obedele” (8 obede) formează circumferința roții; „Spițele” (16 spițe) leagă butucul cu obedele; „Raful”, o șină de fer, care strânge bine obezile de lemn în circumferință; „Bucșala” (de fer) este mijlocul butucului.

• La dricul dinainte: „Crucea”, un lemn care este așezat peste rudă, în cruce, în lungimea osiei; „Feleharțul” este o copce strâmbă de fer, cu un capăt fixat în vârful osiei, iar cu celălalt în capul crucei; pe acesta se așează piciorul când se urcă omul în trăsură (o scară), „Hamfăul” este legat, cu o verigă, de cruce; la acesta se fixează hamul calului. Hamfău există de ambele părți ale rudei, pentru a putea prinde doi cai.

• Inima este prăjina confecționată din lemn tare (salcâm), care leagă dricul dinainte cu dricul dinapoi, de sub care iasă în afară în lungimea de o palmă.

• Ruda (oiștea) se continuă de sub cruce din inimă. La rudă se prind caii, de ambele laturi. În vârful ruzii se afla doua cuie de fer, cu capetele late și carne; unul spre trăsură, deasupra ruzii, iar altul spre vârful ruzii de desubt. Aceste cuie se numesc „Urechi”, și servesc pentru a ține fixe „neclaele” (grumăzările), cari se pun pe după gâtul cailor. La unele trăsuri, se află în vârful ruzii două verigi, mari, fixe, cu denumirea de „ochelari”. Dacă caii nu se prind la caruță cu ajutorul „neclaelor”, se prind la piept de ham și de ochelari, cu curele.

• Accesorii. • „Pod” se numește scândura, sau scândurile cu cari se podește trăsura. • Loitritele. Avem două loitrite; câte

una de ambele părți. Loitra are scările ca o scară de urcat, acestea se numesc „Zapii”. Zapii, la mijloc trec printr-o cingă mijlocitoare, care dă la loitra figura unei scări duble. La capetele de deasupra loitrei observăm câte-o verigă numită „Zală”, iar de din jos, câte un corn de fer încarnit în sus, numit „mănușa loitrei”. • „Leucile”. Avem 4 leuci. „Leuca” servește pentru susținerea loitrei și pentru a se lega cu osia. Părțile leucii sunt: „Capii”, „Spatele”, „Privita”. Cu capul întră leuca în zala loitrei, iar privita întră pe vârful osiei. • Șiregtele; „Șiregla mare”, „șiregla mică”. Șiregla este o gratie pusă la dosul trăsorei („șiregla mare”) și una la capul trăsorei („șiregla mică”). Șiregtele sunt prinse la trăsura cu ajutorul unui lanț, trans prin za, iar dedesubt, șiregla se agață de cornul loitrei (de mănușă).

Cocia (căruța) era folosită la transportul persoanelor și a bucatelor. Azi se și păstrează ca decor. În imagine este decorată cu 4 lămpașe

Ștraf – 1970

Hinteu – 1952

Cocia cu fân-1960

Ulița și drumul atunci și acum

(ulița era despărțită de drum de un șanț, prin care se proteja în timpul ploilor casa)

1918

1970

1918

1960

1949

1960

1945

1970

1960

1960

1960

1970

1960

1955

Cu I.M.S. -ul - 1970

Transport materiale la colectiv - 1962

Pe tractor 1963

Mașina CAP -1969

CULTURA LOCALĂ-ETNOGRAFIA

Cultura satului a cunoscut și cultura materială, vie, mâncarea fiind specifică, simplă, dar cu influențe din cultura minorităților. Aici, interveneau sărbătorile, tăierea ca sacrificiu a păsărilor-curcan, rațe și găște îngrășate, care duc spre un interior, de Crăciun coincidea cu cea a porcului cu rât, de Anul Nou să aducă noroc.

Cultura imaterială, vie, ținea de meserii, rânduieii, meșteșuguri, ocupații străbune, care azi, s-au cam dus. Este vorba aici și de cultura pasivă, a Pragurilor, naștere, botez, nuntă, îngropare sau tot ce ținea de un a-nume ritual, de identitate.

Stratul cultural pasiv, obiceiuri, sărbători, repertoriul culinar, nu sunt încă pe cale de dispariție, se încearcă o reînviere a tradițiilor, din patrimoniul cultural imaterial, interesantă este emulația vie a interferențelor, a documentărilor din câteva surse vii din sat și punerea lor în valoare: muzicanți, cântăreți, maistori, deținători-proprietari de obiecte vechi etc.

Lirica și epica populară, folclorul obiceiurilor, taina sărbătorilor, sunt acum, asemeni gătirii drăguței de către feciori, tot mai rare. Nici snopii nu se mai așează în cruce, nici grâul nu se mai seceră cu mâna, nici nu se mai adună în snopi, dar cununa rămâne simbolul rodului și al legământului cu glia. Nu se mai trece peste troacă la nuntă, nici moașa nu mai este simbolul legământului dintre cel venit dinlăuntru, afară, dar un lucru e cert și sfânt, sfânt ca la Blaga, *modelul arhetipal al vechiului va rămâne conservat și însemnat în mentalul colectiv sau în cărți precum rândurile acestea.*

Nu vor dispărea nici practicile rituale, ipostazele cultice, între sacru și profan, chiar dacă impun altfel de rituri, piacular, de agregare, familia rămâne pe toate perioadele, cea care reînnoadă, *ritul funebru, piacular, pomana sau cultul per pesonam* cu înlănțuirile polisemic sincretice ale unei viețuiri, între sacru și profan sau tradițional modern.

Lumirea unei colectivități are interpretării ei, momentele ei, atitudinile ei, nodurile ei cu timpul, cantitativ-calitativ. Peste acestea, tot el, omul, masca transformă imaginarul ludicului în realități.

Limba română are două cuvinte – *datină și obicei* – care semnifică același lucru și au același colorit arhaic. Ceremonialurile sunt secvențe din obiceiuri. Cu sau fără solemn, sau funcție magică, unicitatea le este îndătinată. Așa cum și eposul și baladescul nuanțează legendarul sau mitologicul prin două fraze discursive: *protaza și apodoza*. Raportul dintre om-natură îl regăsim în obiceiurile calendaristice de peste an, în mutații și recurențe ciclice.

Din punct de vedere antropologic, literatura din popor nu se va putea nega. Odată, că are aspect spiritual, înfrânat în credințe, ritualuri, ceremonialuri ori comportări etnice, apoi are aspect material, căpțușit în obiecte, case, valori artistice, port și esteticism, podoabe și obiecte de uz casnic, completând astfel componenta așezărilor rurale și nu numai.

E enciclopedia vie cât un folos absolut amprentabil. Suntem la un capitol interesant, situat între tradiție și memorie familială nu numai aici și peste tot unde sunt vizibile preocupări de ordin monografic. Astfel cărțile devin artefacte impersonale, dar cu format și copertă. De aceea, Antropologia culturală asimilează și păstrează, cu toate implicațiile, orice formă de discurs liric, epic, ti-pic sau atipic.

Satira era nelipsită din jebul sau sumna locală. De exemplu:

*La nănuța-n jebu sumnii
Se bat purecii cu pumnii
La nănuța-n buzunari
Se bat purecii cu pari.*

*Nana me îi harnică
În poale să-mpiedică
Nu știu dacă poala-i largă*

Uă la careva-i dragă.
Taci Floare și te mărită
Cărujiță împupită
Că și dracu-i însurat
Numa nu te-ai măritat.

Taci din gură
Nu tăt bate
Că-i rupt viziclu-n spate
Nu te-ai grăbit la cosit
Numa gura ți-ai răcit
Taci din gură
Nu tăt bate
Că ți-i rupt zobonu-n spate.

Asta fată joacă bine
Da mă-nvață și pe mine
Aastă fată râde-n joc
Și roade coada la poțoc.

Io-s ficior ghi jucăuși
Nici săraci și nici culduși
Amu io știu a juca
Batăr nu am ce mânca.

Tătă ziua dau cu coasa
Sara mă duc la mucoasa
Da mucoasa nu-i a me
Îi muierea altuie.

Frunză verde holdă sănătoasă
Că nimic nu duc acasă
Numa rupere ghi oasă
Secirea și sclaba coasă.

Frunză verde ghi p-ogor
Am un dor și pot să mor
Amu-atâta pot a zice
Să te sece
Ca frunza curechiului
În Postul Sântetruului.

Vai Domine ce mă fac
Drăguțu s-o supărat
Că nu am ieșit afară
N-am ieșit că n-am putut
M-o dat mama ghi cernut.

Unt, unt fă-te bot
Ca rātu ghi porc
Unt, unt fă-te bal
Ca botu ghi cal

- Hai, fătuță la ogor
Stai, babă, ochii mă dor
- Haida fată la jucat
Amu băbuță mă gat.

- Auzi, babă, clopotu
Aude-l focu.
Da higheghea
Abdea, abdea.

Fluturiță, fluturoi
Hai la noi
Să-ți dau pită cu oloi.

Ieși afară gazdă mare
Ca să-ți facem o chemare
Să petreceți un ceas
două
batăr nouă
Batăr zece
Că și-așe iute or trece.

Mândra me
Și puica me
Roagă-te amu de frizer
Să-ți lase un firicel
Să faci dragoste cu el.

Dați cu zbiciuri ghi curele
S-ajunjem în sat divreme,
Să ne vadă oamini
Dice-am ozdromit caii
C-am vinit după mnireasă
Roșie ca o cireasă
Roșie ghi rumânele
Ca roua ghi râurele.

Mniresuță cu lumini
Oare ce-ți mânca
Nu spini?
Fie spini, fie bumbuște
Vin ficiorii să vă muște.

Intervin aici faptele de cultură, libertățile de exprimare, din exterior, prin legi nescrise, redată cu sfințenia arhaicului și din interior, prin libertatea de invocare sau de creare de tipologii, în comunicare, în fluxuri de habitat, iar viața cu limbaje și simboluri devine o ceremonie. *Omul, fragmentul izolat din ea, va rămâne un impermeabil, un ilustrativ sau ilustratoriu semn al valorilor. E Jocul Sinelui ca la Verjelul practicat iarna, de aflare a norocului.*

1954

1918

1945

1918

*Hanie de stat – muiere învălită cu cârpă și om cu
mustață răsucită – 1938*

Port local femeiesc

Portul este o parte integrantă a culturii unui popor. Corespunzând vieții de la țară, împodobit în culori plăcute alese cu gust, portul este și el un mijloc de identificare a specificului unui popor o dată cu limba și obiceiurile sale. Portul se dezvoltă preluând formele moștenite din trecut, îmbinându-le cu cele din moda orășenească.

O hartă a costumului popular românesc din Transilvania și Banat oferă o imagine cu totul deosebită de cea a hărții costumului provinciilor românești din sudul și estul Carpaților.

Macea este o comună în exclusivitate de șes, unde oamenii s-au ocupat doar cu lucrul pământului, aceștia sunt agricultori prin însăși forma de relief caracteristică. În același timp, portul măcenilor a fost influențat și de faptul că Macea se află la mijlocul drumurilor dintre Arad ca oraș și satele și orașele de peste graniță cu populație mixtă: maghiari și români. Coexistența acestor două etnii, ca și în limbă, s-au interferat și în port. Românii din Macea, băștinașii, au fost mult mai conservatori, păstrându-și portul caracteristic locului, Câmpia de Vest a Aradului. Aici întâlnim cizmele, căciula, zobonul, izmenele largi, ȋtarii, sumanul viziclul, clopul de păr și de paie, dar și – opincile cu gurgoi și nojițe. Privirea remarcă de la început simplitatea portului măcenilor.

Îmbrăcămintea lor este expresia corectă a nivelului lor de trai, oamenii fiind deprinși cu o viață grea, simplă și practică.

Portul măcenilor nu formează o unitate comună cu a satului vecin, azi orașul Curtici, cu toate că distanța dintre ele este de numai 4-5 km. Apropierea, legătura cu Aradul a curticenilor a determinat să se simtă mai de timpuriu influența orașului.

Dar nu numai față de comuna vecină observăm deosebiri la nivelul portului, al costumului, ci și în interiorul comunei întâlnim diferențieri, după clasele sociale exis-

tente. Unul este portul înstăriților, a gazdelor, cu totul altul al săracilor, al iobagilor. Deosebiri mai evidente se manifestă mai ales la portul femeilor, în portul bărbaților deosebiri, diferențierile, fiind mai puțin evidente.

Costumele femeiești din comuna Macea fac parte dintre puținele costume românești la care nu exista o piesă specială pentru încins mijlocul. În loc de brâu sau bețe, fusta sau rochia, cum se numește aici, este strânsă după ce este mult răsfrântă, în zбоч, la mijloc de niște ațe tari, legători. Zbocul constituie, de fapt, partea de sus a poalelor, a rochiei. Aici nu apar motive naționale, ornamentele, asemănătoare cu cele din partea de sus a corpului.

Partea de sus a corpului se îmbracă cu spătoiu. Acesta este, de fapt, o cămașă din pânză groasă de cânepă, tort în tort, țesută în casă din cânepa ce și-o cultiva fiecare gospodar spre a-și asigura pânzeturile necesare membrilor familiei. Astfel, măceanul era producătorul propriilor elemente de îmbrăcăminte și al unor articole, cum ar fi lipideul (cearceaful), și măsuria (fața de masă), dosoiul (prosopul). După anii 1920-1930, această pânză se țese tot în casă, dar învăluită cu fire de bumbac. Felul acesta de pânză capătă un aspect dungat și se numește pânză cu cinari. Pânza din bumbac curat se țese mai târziu, mai ales în familiile care cultivau duhan (tutun), căci acestea primeau un fel de stimulent de la stat, misir (fire de bumbac). Croiala spătoiuului se caracterizează prin aceea că fața și spatele sunt tăiate dintr-o singură bucată, lipsind astfel cusătura de la umăr. În bucata de pânză dreaptă este tăiat la gât un decolteu pătrat. Gulerul este foarte puțin dezvoltat, fiind redus la o bentiță îngustă.

Mânecele, croite larg, sunt încrețite și sus, la umeri, și jos, la pomnari (manșete). Pomnarii, foarte lați, se terminau cu colți și se încheiau cu nasturi colorați de sticlă.

Peste spătoi femeile purtau zobon împletit din fir de lână pură, vopsită în casă în culori naturale.

Partea inferioară a corpului este îmbrăcată în rochie, dedesubtul căreia sunt puse poale foarte largi și bogat încrețite, strânse în talie cu ajutorul pomnatei. Poalele de deasupra sunt îmbrăcate peste altele, astfel încât, fiind strânse sus și lăsate libere jos, imaginea acestora este aceea a unui clopot. Ornamentația poalelor este dispusă pe pomnată și pe marginea de jos și se numește jură sau loză colorată. Peste rochie în față se pune un șorț, zadia, făcută din doi lați de pânză încreții în partea de sus de un șiret tras printr-un tiv numit pomnată. Șiretul și pomnata marchează talia. Șorțul este ornamentat în partea de jos cu motive geometrice colorate în roșu, negru, albastru. Partea de jos a zadiei se termină cu fodra sau cipca, croșetată în casă.

Încălțăminte specifică erau papucii cu tureac, ghete cu toc înalt încheiate cu șireturi lungi¹⁴⁴.

Ca piesă complementară, femeile purtau o *cârpă* mare după cap, legată încrucișat peste piept și înnodată la spate.

Pe cap, femeile bătrâne purtau cârpa neagră, legată sub bărbie. Sub cârpă, părul era pieptănat fie cu cărare, fie peste cap și strâns în conci (coc), legat cu cârpă neagra de conci.

„Cârpa se lega la spate vara acasă sau la lucru să nu asude sau în față cu perinuță cu două colțuri unul mai sus altul mai jos cu un nod, cu două noduri”, ne povestește nană Măricuță.

Bughioș, are o poală mică numită fodriță (plisată).

Viziclul are o poală mai mare și e întinsă (neplisată).

Spătoiul era din pânză, cusut cu loză, de fete, iarna. În fiecare casă se știa a croi. Se cosea în crucețe, cu loză, erau și spătoaie rișelete și cu cipcă.

Conciul (cocul-pupul) se făcea, la femei, cu un piaptăn de aluminiu, apoi se învălea cu o cârpă roșie, peste care se punea cârpa propriu-zisă (baticul).

Frimbiile se foloseau la legatul poalelor și al rochiilor largi. Erau făcute din fir de tort împletit în trei, din ață de cânepă.

Fotografia de mai jos este un adevărat *chip*. De mărimea unei cărți poștale, se poate observa ineditul costumului popular – cârpă de mătase după cap, cu ciucuri, taleri, păr prins în conci.

Și totuși ne macină o întrebare: Cât era de nealcoș, portul măcean, la Paris? Mulțumim, *Ghiulica lui Bricea*.

Roșca Sofia în port local, deși a trăit la Paris – 1914

¹⁴⁴ Până în 1950 se umbla și în opinci.

Nană Ghiulă – 1931

Bughioș cu fodriță și cârpe cu perinuță – 1936

Fete mari în port local autentic format din concii legat în ceapță și primă, bughioș cu fodriță, z boc, zădii și rochii de mătasa și poale cu colțișori (1934). De remarcat ușoare asemănări cu portul mnenășc, în special la fodrițele care acoperă gâtul, în locul rândului de taleri

Port local. Tinere pregătite de biserică. În mână era cârpuța (batista) și frunze de călăpăr sau alte „pene” (flori) – 1967

Șimândan Marcu, Șimândan Elena împreună cu fiicele lor Maria și Iuliana (1920)

Haine de port și copil în pernă-1936

1918

1918

1918

1938

Că așezare de câmpie, portul de la Macea, ca și graiul măcenilor, se deosebește de cele ale satelor mari de deal, cum ar fi Șiria și Covăsânț.

La noi, portul femeiesc se deosebește și după diferite categorii de vârstă:

- al femeilor bătrâne,
- al femeilor în deplină maturitate,
- al nevestelor tinere,
- al fetelor mari,
- al fetelor între 14-16 ani,
- al fetițelor sub 14 ani.

Hainele femeiești din comuna Macea fac parte dintre puținele costume românești la care nu există o piesă specială pentru încins mijlocul. În loc de brâu sau bete, fusta sau rochia, cum se numește aici, este strânsă după ce este mult răsfrântă, în zбоч, la mijloc ce niște ațe tari, legători. Zбочul constituie, de fapt, partea de sus a poalelor, a rochiei. Aici nu apar motive naționale, ornamentele sunt asemănătoare cu cele din partea de sus a corpului.

- Felul hainelor este/ a fost atât după ocazie, cât și după material
- Haine de port/de stat (de sărbătoare sau duminică)
- Haine de material subțire, de postav, haine groase, de sumnă, haine de mătase, peșcănești, de catifea etc.
- Haine largi/strâmte (la țărănci/la doamne)

*Rând ghi hane ghi muiere în șifon
(prin bunăvoința d-lui Cristian Vuin)*

Partea de sus a corpului se îmbracă cu „spătoiul”. Acesta este, de fapt, o cămașa din pânză groasă de cânepă, tort în tort, țesută în casă din cânepa ce și-o cultiva fiecare gospodar spre a-și asigura pânzeturile necesare membrilor familiei. Astfel, măceanul era producătorul propriilor elemente de îmbrăcăminte și al unor articole, cum ar fi lipideul (cearceaful), și mășărița (fața de masă), dosoiul (prosopul).

Portul popular românesc este, incontestabil, unul dintre cele mai importante elemente culturale și istorice pe care le poate deține un popor. Portul popular este un element de identitate națională. Meșteșugul portului popular nu se învață din manuale, ci este transmis din generație în generație, de la mamă la fiică.

Portul local bărbătesc

Portul popular din Macea Aradului se încadrează în tipologia costumului din zonele de vest ale țării, unde linia, ca și componența costumului, prezintă unele abateri de la tipul autentic al vestimentației românești, prin poalele încrețite fix, lipsa cingătorii și lipsa catrinței de la spate a costumului femeiesc și prin cămașa scurtă, purtată fără brâu, și izmenele largi și uneori zadia la bărbați. Menționăm, însă, păstrarea fidelă în ornamentația a motivelor tradițio-

nale românești, ca și a sistemelor tehnice de cusături și țesături.

Ceea ce caracterizează costumele locale bărbătești de la Macea este simplitatea.

Pe cap bărbații purtau vara clop negru de postav, sau la muncile câmpului se mai purta clop de paie. Iarna se purta căciula neagră de miel (astrahan).

Diferența de a purta clopul după vârstă – 1940

Cămășile erau albe, scurte, înguste sus și destul de largi jos, având gulerul îngust închis cu 2 bumbi, iar mânecile largi se terminau în pumnari. Uneori, la cămăși, pe guler, la pumnari sau pe piept era brodat alb pe alb diferite motive locale.

În loc de pantaloni se purtau „izmene” din pânză (tort în tort). Izmenele erau largi pentru a asigura o bună aerisire a corpului în timpul verilor călduroase la muncile câmpului. Acestea erau largi, din 5-8 lați, deci 2,5-4 lați „cracu”.

În portul bărbătesc, pentru protejarea izmenelor largi, a apărut în față zadia albă de pânză. Aceasta era albă, iar în partea inferioară era fie riselită, fie îmbogățită cu o jură colorată cu motive locale. De remarcat este că zadia era purtată de obicei de gazde, adică de cei înstăriți. Cămășile, izmenele și zadia la cei ce o purtau erau confecționate din tort în tort. Peste cămașă, bărbații purtau zobon (laibăr) negru de pliș sau mătase, având bumbi pe ambele părți ale laibărului, de obicei 8 bumbi stânga și 8 bumbi dreapta. Laibărul era făcut la Macea la Săbăița. Observăm existența culorii negru, ce semnifică constanța, prudența și înțelepciune și dă o anumită eleganță îmbrăcăminte.

Săcui Gheorghe

Cristian Vuin

Cristian Vuin¹⁴⁵, Ioan Șiclovan¹⁴⁶ și Gheorghe Săcui sunt măcenii care au o pasiune inedită pentru vremurile pe care le trăim, ca păstrători de tradiție și continuarea ei în numele iubitorilor de frumos.

Ioan Șiclovan

¹⁴⁵ Cristian Vuin, Macea 1017, nepotu lu Maria lu Litau, născut în comuna Macea, la 8 iulie 1979. Ultima școală absolvită Universitatea Politehnica Timișoara, Facultatea de Electronica și Telecomunicații.

¹⁴⁶ Ioan Șiclovan, Macea 1434, Nelu lu Visi, născut în comuna Macea la 25 iunie 1969. Ultima școală absolvită Școala de maiștri Timișoara, cu diploma de șef de revizie la CFR.

Iarna se purta suman alb, din lână, iar în loc de izmene, care erau largi, se purtau *cioarecii*.

„Iarna purtau căciuli, *cușme*, *luate* (cumpărate) de pe la Pâncota. Copiii purtau mai ales ceapță cusută în casă de către mame. Bărbații purtau, vara, cămăși și izmene de tort în tort sau învăluit, făcute de femei.

Peste cămăși purtau *cojoc*, *cheptar* și *suman*. Sumanul și ițarii la măcenii erau împodobiți cu fășii înguste roșii, uneori și cu *coți negri*.

Cămășile se purtau pe afară, nestrânse în brâu. Izmenele erau largi, de cânepă, de 5-6 lați (coți), aveau brăcinar ce le strângea în brâu, în crețele, iar „a capătul de jos se terminau cu colți. Și la biserică mergeau tot așa, dar peste cămășă ei își puneau zobon făcut la croitor. Pe piept cămășile erau împodobite cu *ciuri* sau *fiocoș*, un fel de broderie.

Iarna se purtau cizme, bocanci cu talpă de piele, iar cei mai săraci cu talpă de lemn. Vara purtau opinci cu gurgoi, confecționate îi gospodărie din tureac de cizmă veche.

Săracii purtau opinci și iarna, cu obiele de cânepa.

Bărbații erau tunși de femei.

Copiii mai mici purtau opinci din lână cu talpă de clop sau netălpuite.

La joc se mergea și desculț.

Săracii aveau numai un suman și o pereche de cioareci, pe care în zi de lucru îi purtau întorși pe dos, iar în zi de sărbătoare îi întorceau pe *ceea parte* (pe față).

Mai târziu au apărut nădragii, identici în croi cu cioarecii și fără buzunare.

O dată cu nădragii a venit și *mișăla* (haina).

Țesăturile din lână în lână erau duse la *dube* și la *presă*, la *albit* și la *bătut*. Urzeala era din lână lungă, mai tare, din lână țarcană, băteala, din lână mai scurtă, mai moale, din lână stogoșe (țigaie).

Sumane de iarnă – 2016

Cu privire la formă și culoare, remarcăm prezența sumanului scurt, iar ca și ornament erau motive cu roșu și negru destul de discrete la mâneci jos și în față pe la mijlocul sumanului. Cioarecii erau albi, din lână, ornamentați cu o dungă neagră pe vertical și cu motive în față la nivelul jeburilor; aceștia erau strânși pe picior. În picioare bărbații purtau cizme de piele cu tureac înalt. La lucru, în loc de ștrimfi, bărbații purtau „obdele”. Vara, în picioare purtau șlarfe de box făcute de șuștăr de la Macea.

*Rând ghi hane ghi bărbat în șifon
(prin bunăvoința d-lui Cristian Vuin)*

Culoarea predominantă este albul, ce semnifică vindecare, purificare, nou, neatins, calm. Este culoarea purității. Albul sugerează și sinceritatea; exprimă pace, împăcare, sobrietate, inocență, curățenie, liniște.

Cizme Burgher – erau de culoare roșu (bordo), rotunde la foi cu șnur în spate și tari. Desenul era ca al acelor obișnuite, dar lateral foile erau rotunjite pe ambele părți. Cizmele cu tureac se numeau „cioboș cizme”.

Izmenele de doi lași se făceau din pânză țesută în casă, care era îngustă (50-60 cm). Ca să fie de-ajuns, pentru un crac, se cosea pe două părți.

*Izmenele încrețate
(prin bunăvoința d-lui Cristian Vuin)*

Pantalonii bărbățești erau *priceși* (strâmți până la genunchi, apoi bufanți).

Cioarecii erau strâmți pe picior, de culoare albă, la fel ca și sumanele, confecționate din lână de oaie țurcană (lungă).

Tolan Traian (Pirchița) cu pantaloni preceși – 1965

Tablou de familie-1960

Feciori din Macea – 1938

Povestea lu baci Pirchița (Baci Trăian Tolan a lu' Pirchița, născut în 27 septembrie 1930), îmbrăcat în haine de ață și însoțit de grupul coral al Bisericii Ortodoxe Macea, despre fuga la vârsta de 14 ani de frica războiului la Miniș (mărturisire efectuată în 20 septembrie 2015 la Miniș, cu ocazia dezvelirii Troiței celor 11 elevi sergenți de la Școala de subofițeri din Radna, căzuți la datorie în timpul luptelor din zilele 14-20 septembrie 1944, Troiță donată de Emilian Puiu Valea cu familia).

Cizme de gumă (de lucru)

Cizme de stat din piele

Nu cunoaștem care e va fi fost *portul intelectualilor* în vremurile mai îndepărtate, deși preocupări pedagogice au existat înainte de anul 1830, căci în Cronică parohială a oficiului parohial ortodox român din Macea rezultă că în anul 1830 a existat în comună o școală confesională în care între anii 1830-1848 a funcționat învățătorul Petru Popeseu, după care a urmat Ioan Nuțu (1850-1870), apoi Ioan Oprea (1870-1905), Mihai Dragoș și Ioan Boțoc (1905-1907), Ioan Iancu și Ioan Vesa, pe care evenimentele din 1918 îl găesc la datorie. Din spusele localnicilor am aflat că învățătorul *Otlăcan*, era bun *corist* și a înființat pentru prima dată în co-

mună cor pe două voci. Din bătrâni se povestește că și în Topila Nouă a existat o școală cu un singur învățător, școală în limba maghiară.

Despre toți învățătorii, sătenii spun că erau îmbrăcați *aproape ca și noi*. Spun că a existat încă dinainte de 1914 o *obodă*, grădiniță, care își avea sediul în locul unde azi e casa cetățeanului Pantea Florea. Și doamna educatoare se îmbrăca destul de modest, numai că nu avea poale, ci rochie domneas-că. Date certe avem despre ținuta unui învățător, care în anul 1946 conducea coope-rativa *Unirea plugarilor*, pe nume Ilie Gr. Ioan, aflăm că putea fi văzut adesea și desculț.

Memoria, ca narațiunea

În poza de sus se poate distinge primul meu învățător (1957) – Achim Ioan. În poza din dreapta sus, prof. Achim Ana (cu batic), de care mă leagă o „frumoasă” și „dureros de dulce” amintire: la absolvirea clasei a VIII-a am susținut examen și la geografie. Tema extrasă pe bilet, era ușoară, Industria și ramurile ei. Am argumentat frumos și am enumerat, am arătat la hartă, însă, undeva, am pierdut firul ... cu arătătorul. Doamna profesoară a luat arătătorul de la mine din mână, mi-a zis să-mi adun degetele, și m-a bătut de zece ori, pentru nota 10! -*Bravo, Floare, ai meritat!*

Portul dascălilor – 1939

Portul dascălilor – 1925

1963

Poze de grup la absolvire-1975

1975

De la ancheta de teren la valori locale-
Identități identitare

Meditativul Eminescu afirma că „omul este o vioară”. Iar calitatea hărniciei lui ca a albinei se poate descrie prin ceea ce face, ce este acum este. Avem intenția de a surprinde ciclurile vieții anotimpural, în ideea cimentării unor valori locale, care, oricum, se vor pierde, dacă vom lăsa autenticul să facă loc și față unor alte maneliste apetente.

Fiecare anotimp are obiceiuri agrare, dar și culturale specifice. Fastul repertorial se reface în fiecare anotimp în funcție de vatra cultural-regională. Cu siguranță, iarna rămâne cel mai bogat și plin de farmec anotimp de peste an. Adevărate spectacole, pline de magie se-ntorn în fața noastră, laic sau creștin, despre facerea pământului, a cerului, cosmogonia lor trecând prin forme cromatice, gestuale sau vestimentare, deosebit de pitorești. Nu cunoaștem forma colindatului sub vraja unei măști oarecare. Aspectul de petrecere de după colindat ține, probabil, de perioada postului. Jocul nu era organizat, ci spontan, dar de mare virtuozitate și încărcătură.

Această manifestare ad-hoc este una a bucuriei și nu era decât animare a cetelor de colindători. Aspectul spectacular epic care stă la baza arhitecturală a colindelor îl putem căuta doar în varianta din străbuni.

*Asta-i Sara
Asta-i Sara
Sară mare
Mâne-i zâua di Crăciun
Când s-o născut Domn cel Bun
În iezlea cu fân plină
Când s-o dus după lumină
Magii călători cu dar
Pântr-un împărat cu har
Să ne scape de păcat
Din ceriu întunecat
La mulț ani s-aveț folos
Ghi Nașterea lui Hristos.*

*Iosiv cu Maria-ntra
Iosiv cu Maria-ntra*

*În sălași ghi noapte grea
Nașterea s-apropia
Și Maria să-ngrijea
Ajutori Ceresc cerea
Ca ușor să nască ea
Și în pace a născut
On fiu mândru și plăcut
Razele pă cap lucea
Sălașul îl lumina
Ș-apoi mama-l înfășa
Și în iezle-l așeza
Culcă-te-mpărat ceresc
În sălaș dobitocesc
Te culcă pă fân uscat
Ghi injeri înconjurat
Care te vor lăuda
Și mărire îți vor da
Mărire-ntru Cel de Sus
Și pace pân la Apus.*

În practica de a se corinda la ferestre, la Macea se cunoasc variante ale *Mioriței*, asemănătoare cu cea de la Socodor sau Curtici, dar care se corinda de Crăciun.

*Pă răzor ghi vie
Pă răzor ghi vie
Este-on pom mărunt
La frunză rotund
Iar la umbra lui
Cine se hodineau?
O, doi, tri păcurari
Ei verii primari
Ei se voroveau
Că pe cel mai mic
Ei l-or omorî
Ei îl auzi
Și din glas grăi
- O, draji frații mnei
Ghi mi-ț omorî
Să mă îngropaț
În grajdul oilor
În stâna mneilor
Iar în loc ghi cruce
Puneț lancea me
Și în vârful lăncii*

Puneț fluiera
Vântul va sufla
Fluier fluiera
Maica alerga
Cu cofa în mână
La oi să le mulgă
Ea îi întreba
Voi spune așa
 - *C-am rămăs năpoi*
Cu-o turmă ghi oi
Și-s atâchea șchioape
Nu le poci abate
Ghi tufiși stufoși
Ghi ficiori frumoși
Ghi tufe stufoase
Ghi fete frumoase.

Importanți sunt actanții, corindătorii, gazda care le dă colac, nuci, mere, cârnați ori cărdăboși puși după cap, țucur după pom, care se pune în străicuțe, dar și Guda cu sacul, un om mai sărac din sat care îi însoțea mascat să nu li se ia bănuții de grițari și care căpăta diferite produse, clisă, pâine, colac.

Tot la fel de importanți sunt actanții din mersul cu Steaua, care se practica și la Biserica, în trei, în cinci ori în opt. În trei erau Irod, Baltazar și Gașpar. În cinci erau Irod, Baltazar, Gașpar, Soldatul și Îngerul, iar în opt erau Irod, Baltazar, Gașpar, Melchior, Soldatul, Călugărul, Ciobanul, Îngerul. Costumația era lucrată acasă, un comănac din hârtie glasată și inele din lanțuri tot de hârtie glasată. Culorile erau alese cu specific național de tricolar peste care se așeza un brâu de carton tot tricolar. Sabia era ascunsă în cheacă, iar steaua era de cinci-șase colțuri pusă pe o bătă. La cioban se remarcă o bitușe lungă și bătă.

Se cunosc versurile declamative:

Această ziură preacinstită
Sărbătoare preamărită
Vă dorim ca să vă fie
La mulți ani cu bucurie
La mulți ani s-aveț folos
Ghi Nașterea lui Cristos.

La Anul Nou se ura mergând cu Banda ficiorilor pe la casele sătenilor, se

cânta și din muzicuță și din instrumente de suflat. Nespecific local sunt Capra și Sorcova. Sunt câteva variante locale de Plugușor.

Anul Nou ce astăzi vine
Să v-aducă dar și bine
Anul Nou ce a intrat
Fie binecuvântat
Holdele să vă rodească
Mănăstirea să-nflorească
La toată casa veselie
Fericire-ndestulare
Vă poftim la mic și mare
La Anul și la mulți ani.

Mulți ani trăiască
Mulți ani trăiască
Mulți ani trăiască la mulți ani
de trei ori
sau
Mulți ani
Mulți ani
Mulți ani trăiască
La mulți ani.

Câșlegile leagă obiceiurile de primăvară până în Postul Paștelui. Cu alte cuvinte, între sărbători se putea petrece fără a ține post. Sunt cunoscute Măștile nemților de Fărșang. Ei se îmbrăcau „urâți” și umblau de-a lungul ulițelor. La ortodocși „Urâtul” era Sântoaderul, când se fierbea grâu, nu se lucra, sătenii știind că vine pe cal în sâmbăta din prima săptămână de post.

La întâi martie se confecționa un mărtișor din canuri albe de lână și roșii, se împletea și se lega cu balț.

O mare vânzoleală era vara, la practica Păpărugii sau la Șetrile de la Ringhișpil, în iunie. Prea rar vine Păpăruș, la fel și Ringhișpilul, dar coronițe cu mere, sânzâiene de pe șanțuri, tricolar, nuci verzi, spice am văzut la porțile sătenilor de Sânzâiene când se prăznuiește și Sfânta Ana.

Catolicii făceau Balul strugurilor toamna.

Repertoriu local: jocul popular, jocul de copii, folclor local (strigături)

Jocul

Echipa de dansuri (1958)

Specific comunei Macea, aici se practica gazda de joc, cel care organiza jocul. Se făcea un angajament pe un an de zile, la fel și cu muzicanții și cu primăria sau biserica. Era numit Joc duminical și se organiza la Gazda de joc. Casa de joc a fost a bisericii. Gazda de joc supraveghea totul. Intrarea fetelor, două câte două, se făcea cu acordul părinților.

Cei mai buni jucăuși jucau în fața benzii (a muzicii), sau a higeghii (viorii): *Tolan Trăian (Pirchița), Pavel Tolan (a lu' Cioaiela), Dumitru Șiclovan (a lu' Natea), Florea lu' Behear, Lia lu' Tărăntișu, Ștefan a lu' Pătroala, Simi a lu' Pătroala, Nuța lu' Flencău, Ica lu' Iov, Ica lu' Șovai, Florica lu' Rațu, Pătru a lu Rațu, Ana Maxa, Mitru a lui Natea, Fratele lui Gurigași, a lu Pișpilic, Oanea Misarășu, Ica lui Șovai ș.a.*

Locul de joc nu era stabil. Se juca pe Locul Piațului, sub frăgari, La Cămin, Lângă Moară, La Țuțuranu, La Drecin etc.

Erau și buni muzicanți atunci, după 1948 – Gusti, Piști, Pacălea, Marin, Ciotea, Husari, care cântau la jocul dinaintea higeghii. Se spune în sat de Lala care cânta

de sărbători la cimpoi. Cimpoaiele erau doar o melodie nu un joc. *Venim la joc, în poale, cu spătoi și zboc* strigau pe ulițe fetele mari. Ceapța cu fir, mărgelile și talerii de argint erau specifice.

Călușerul nu era specific locului, dar învățătorii care l-au adus, îl prezentau de sărbători.

Jocurile specifice erau *De-a lungu, Mânânțaua, De-a-ntorsu* și altele mai vechi cum a fi – *Terpeteaua, Duba, Bogăreasca, Închinata, Șoimoșana, Alunelu, Șchioapa Ciocănița, Bogăreasca* ș.a.

Jocul se desfășura în șir pentru cei avansați.

Era și un joc al copiilor, organizat de *băndași*, între 10-13 ani. *Intrarea fetelor în joc*¹⁴⁷ era la 14 ani, de Sânjorz, când purtau

¹⁴⁷ A.N. Dosar 1298/62/1943

Acte administrative Prefectura Jud. Arad

Conspect la subsol

„Potrivit adresei Inspectorului Școlar Arad nr. 3/1943 din 1 Februarie 1943 ni se semnalează influența rea asupra educației tineretului prin libertatea ce i se dă de a participa la horă în dumineci și sărbători. Vă aducem la cunoștință

ceapță cu fir și taleri de argint și poale, cu z boc.

Miorița

- variantă măceană -

*Ciobănaș frumos
Sus la munte sus
Pe zboina în sus
Ciobănaș frumos
Cu turma aleasă
Oi cu lână creață
Pasc de-o frumusețe
Și le tot păscu
Și apoi porni
Cu bățu-ntre spete
Pe-un plai mi le dete
Mereu șuerând
Din gură cântând
Deodată-ncetă
Oile îmi cheamă
Pe-un plăiuț în cale
La stâna din vale
Iată că-ntâlni
Hoț moldovenesc
Și-l junghie
Oile-i lua
Dar acea mioară
Oaie năzdrăvană
Se tot ascunseră
De când rămăseră
Grija îi purtară
Pân 'il îngropară
Câinii îi chemă
Groapa de-i săpară
În jocul de mei
Să fie cu ei
Miorița zice
Stăpâne stăpâne
Să te-ngrop stăpâne
În strunga de oi
Să fii tot cu noi*

*Noi toate ne-om strânge
Și mereu te-om plânge
Cu lacrimi de sânge
În lătratul câinilor
În sbieretul oilor
Și la cap ți-om pune
Fluieraș de os
Să-ți cânte frumos
La picioare buciun
Să-ți mângâie sufletul
Miorița-l-ngroapă
Și după turmă pleacă
Și mereu umblând
Oile căutând
O babă-ntâlnește
O babă bătrână
Cu brâu de lână
Din mâini îndrugând
Din ochi lăcrimând
Din gură-ntrebând
De-a ei feciorel
Nalt și subțirel
Ca tras prin inel
Fețișoara lui
Spicul grâului
Mustăcioara lui
Spicul grâului
Ochișorii lui
Mura câmpului
Dar baba-ndrăzneată
Miorița creață
Spune-mi cu credință
De l-ați înmormântat
Să nu mi-l mai caut
Măicuță bătrână
Cu brâu de lână
Eu îți spui curat
Că el s-a-nsurat
Și nevasta lui
Floarea soarelui
Și ai lui nuntași
Greeri greerași
Ai lui lăutari
Lăcustele mari
Ele au tot cântat
Prin iarbă sărind
Peste el pășind.*

Macea, 1966

---

că interzicem cu desăvârșire (...) să ia parte la horă, în general orice elev sau elevă de școală primară, cari sunt obligați potrivit legii la frecvență școlară, până la 16 ani inclusiv.

(Prefect, General de Divizie, Sabin Banciu)

Arad, la 4 Februarie 1943 – Influența rea asupra educației tineretului în ce privește participarea la horile țărănești”.

Pă răzor di vie
– Miorița, altă variantă măceană

Pă răzor di vie
Iestă-n măr mărunț
La frunză-i rotund
Și la umbra lui
Cine să dumbrea
Doi, trei păcurari
Ce îs veri primari.
Ei se voroveau
Ca pă cel mai mic
Care-i mai voinic
Ca să mi-l omoare
Și el auzea
Și din grai grăia:
Di mi-ti omorî
Voi să mă-ngropați
În strunga oilor
În grajdul meilor
Cu crucița me
Cu dragă lancea me
Și cu oile-or plecat
Și-or ajuns cu ele-n sat
Lancea tremura
Mama întreba:
Unde-i fiu meu?
A rămas 'năpoi
Cu șchioape di oi
Cu tuțe tufoase
Cu fete frumoase
Cu tufiș tufos
Cu ficiori frumoși.

Macea 1966

Strigături

Nicio floare nu-nflorește
Până nu este udată
Nicio fată nu iubește
Până nu e sărutată

Picioarile, mi se leagă
și ghe frunze și de iarbă
Și de mândra cea mai dragă.

Haida, fată, că să gată
Și rămâi tu nejucată

Haida, fată, să te joc
Să te strâng pă la mijlocș

Fir-ai mândră, de n-ai fi
Că io apuc a-mbătrâni
Și nu poci a te iubi
Mai bine nu te-aș ave
Dacă nu te pot țâne!

Cine-și teme muierea
Facă-și gard pă lângă ie
Că și io m-oi face scară
Să mă duc, la ea, la pasară.

Nu mă călca pă picior
Că știu io ghi ce ți dor
De ți dor ghi sărutat
Calcă-mă pă iestălalt.
(strigături din folclorul local)

Jocuri și jucării

Castravetele, cartoful, porumbul erau
trase, pe post de „mășinuță”.

Păpușile erau făcute din pănuși și
zdrențe.

Cutia de chibrituri era folosită pe post
de roabă sau mașină de curse.

Boabele de fasole sau porumb erau
folosite ca piese de mutat la jocurile
„Moara” și „Nu te supăra frate”.

Bâta de ruje (floarea-soarelui) era
folosită pentru pușcă, la fel ca și socul.

Bumbii erau folosiți pe post de
fluieritori.

O bucată mare de lemn pentru foc era
legată cu ață și era trasă ca o mașină.

Portul copiilor, la Macea, de la 0-3
ani, consta din cămăși lungi.

Port de copil – 1914

1937 – port de copil, Otlăcan Livia

Port de copil – 1927

Port de copil – port local – 1950

Port de fetiță – 1927

Muiere cu prunc mic – 1953. în fotografiile de mai sus se observă îmbrăcămintea copiilor care consta din cămășuță lungă.

Copil cu căciulă-1955

Dormeau în pătuțuri și leagăne, privind prin fuștei. În casă, umblau desculți. Jocurile erau simple: *bate, bate, două-două, de-a iepurele (jocul umbrelor), ridicarea în picioare – hopa mare.*

Urmează *de-a baba oarba, de-a ascunsa*, pă după cuptori, număratul pe degete: *Aiesta mere la purcei, / Aiesta mere la viței, / Aiesta face așchiuțe, / Aiesta face plăcintuțe, / Aiesta zâce: -Dă-mi și mie, da-mi și mie.*

Între 5-7 ani, se jucau *de-a hiegehea*, din cocean de tuleu, *de-a lopta* din cârpe, sau din tuleu de cucuruz, pe care-l îmbrăcau. Iarna, jocul copiilor, *trasul săniilor*, era completat de patine locale, *scorcii*, lame de oțel, prinse pe talpă, cu patru cuie bătute. Se dădeau la *Gropoi, la Homocoș* (baltă de unde s-a scos nisipul pentru a se construi castelul grofului Károly).

Copil cu moț-1945

Între 8-10 ani, copiii trăgeau, în șir, săniile, între Macea și Curtici, făceau oameni de zăpada, se jucau, *legați la ochi cu o batistă, de-a baba oarba, de-a pușca*, confecționată din lemn de soc. Plumbii erau

confecționați din câlți, muițați în salivă, păpușile se făceau tot din câlți, pe care le duceau la doptor, le dădeau boabe de băut, se jucau *de-a școala, de-a mama, de-a tata.*

La 10-12 ani, copiii se jucau *de-a moara*, cu boabe de fasole sau de porumb, dispuse pe un desen pe carton.

Jocul *de-a chibriturile*, din care făceau castele, alături de cele din cocean sau știulete de porumb.

Jocul *de-a roaba*, din cutii vechi, lăzi de părădăici, coșeri de paie, trase cu ață groasă era un deliciu.

Jocul *de-a tetruțale*, adică resturi, cioburi, din piatră sau câni sparte, oferea fetițelor prilejul de a sări, după ce aceste hârburi erau aruncate.

Jocul *de-a caii* îl practicau băieții, folosind o bătă de ruje sau de tuleu, la care prindeau caii, pe care-i loveau cu zbiciul, tot o bătă, o nua mai mică.

Jocul *de-a hoțul, de-a checiche, de-a praștia, de-a școala, de-a școala nemțească, de-a capra, de-a prinsa fluturilor, de-a tina* (după ce ploua, cu durușitu' pă șanț), *jocul-lenea, de-a fugitelea, jocul căratului pă spate* *jocul de-a țințirimbul, jocul de-a părțiu, de-a mâța-prinsa, de-a lopta (-n șintăr, în lopițele, în cocoare).*

Alte jocuri, de rol:

Foc, foc, ce vedeți să nu spuneți, / că vine lupul / la voi / și vă prinde de fundoi.

Unu-mar /dunu-mar /tridstai / sorodai / cuțofai/polomida-polomai / tuctan – beleuș / trosc (era număratul de la 1-10).

Jocul numelui:

Cum te cheamă, Ferbezamă, /Cum te strigă, /Mămăligă ...

Jocul căratului: *Prunci avem, hai la prunci, Mere avem, Hai la meră și la peră și la curechi din ciuberă.*

Invocarea ploii: *Păpărugă, rugă, dă, Doamne, să ploaie, să ploaie șiroaie.*

Păpărugă, rugă, vină și mă udă, inge îi zbură / colo m-oi mărita (urma făcutul loptilor din tină, care se aruncau la dunga șanțului și se durușea, un fel de alunecat, proptirea se făcea de primul pom).

După ploaie se striga: *Morari, la noi în gredină / Morari...*

Jocul de-a ața: înfășurată pe degete, era ușor, descălcitul era mai greu.

Jocul cântat: Ești o floare, ești un crin, / Ești parfumul cel mai fin / Și ca semn că te iubesc / Colo jos / mă iscălesc, urmate de:

Jocul de-a strigoi, cu ludăi, jocul de-a mâncat dulcețuri, fraji, prune botoșele.

Tradiții și jocuri

Ciuralexă

Obiceiul era practicat de copii, în Ajunul Bobotezii, după ce preotul trecea cu Iordanul. În ziua respectivă câte 2-3 copilași de 9-10 ani, aveau în mână câte o troască, o talangă de la vaci. Zgomotul gros produs de talangă avea menirea de a alunga șobolanii de la casele oamenilor. Unii dintre bunii gospodari ai comunei noastre îi primeau pe copii cu mare bucurie. Prezența copiilor lor în această zi de sărbătoare în curțile și grajdurile animalelor credea că va aduce sănătate, animale spornice și belșug în casele lor.

Din curte-n curte de la o casă la alta copii strigau *Ciuralexă-n urma popii!* Gazdele, măcenii noștri îi răsplăteau pe copii cu câte 1 sau 2 leuți. Alții dădeau copiilor colaci, mere, prune uscate și nuci.

Jocul De-a lopta în lopițele din maghiară lapátok; lobda-minge

Jocul se organiza în Postul Mare. Era compus din 4 feciori și 4 fete. Se socoteau 4 în casă și 4 afară. Cei care erau afară aveau lopta făcută din zdrențe și lână încâlcită. La acest joc se arunca cu rândul. Cel care dădea mingea celui cu lopițeaua o arunca în așa fel încât să nu o poată lovi ca să poată ieși din joc. Dacă erau 4 în casă și doi în afară se roteau. Dacă mingea era prinsă de cel de afară atunci acesta intra în casă. Acest joc al tinerilor ce se organiza în Postul Paștelui, pe undeva era un înlocuitor al jocului

tradițional de duminică, care acum în post era interzis.

O altă variantă a acestui joc era *Cugla*, practică de tinerii căsătoriți tot în Postul mare. Dintr-un butuc se confecționa o cuglă cu diametru de 6-8 cm. Se făcea o capră cu 2 picioare, din aceea pe care se tăiau lemne de foc.

Tinerii aveau niște bâte foarte groase, 4 erau înăuntru iar 4 afară. Pe capră puneau cugla și apoi dădeau cu bâta în ea. Se duceau cam 100 de metri. Dacă o prindeau cei 4 din afară intrau ei înăuntru. Dacă dădeau cu cugla și nimereau capra atunci tot ei intrau înăuntru.

De-a puricele

Se făcea o șezătoare undeva afară. Unul dintre tineri striga: *Purice, purice Care ochi te doare?*

Cel de către soare!

Atunci toți strigau: *U-iu-iu!*

Se învârtea roata și îl prindea. Îl ducea în centru și apoi urma altul la rând.

Folclor local

Doină

Cine bate seara la fereastra mea

Cine bate seara la fereastra mea?

Eu sunt, Mărioara dragă, nu te speria!

Vino, aprinde lampa să văd fața ta!

Nu pot, Ionele, că mama e rea.

Atunci, Mărioara, mă duc să mă-nec.

Du-te, Ionele, unde-i lacul sec.

Atunci, Mărioara, mă duc să mă tai.

Du-te, Ionele, dar cuțit să n-ai.

Atunci, Mărioara, mă duc să mă-nsor.

Du-te, Ionele, unde-i satul gol.

Atunci, Mărioara, mă duc să mă-mpușc.

Du-te, Ionele, dar să n-ai cartuș.

(Crișan Florica)

Strigături de la uspăț

U, iu, iu ieguță plină

Cum dăduși cu mine-n tină

*U, iu, iu ieguță goală
Adă brânca și mă scoală!*

*Tropa – tropa pă podele
Că nu îs cizmele mele
Că-s din sat de căpătat
Mulțumesc cui mi le-o dat!*

*Ce-ați ieșit muieri afară
Ori gândiți că-i primăvară
Nu-i primăvara că-i toamna
Mireasa noastră-i doamnă!*

*Ce-ați ieșit muieri în colț
Ori ați mâncat crumpi cu bofi?
Crumpile or fost nesărate
Și voi stați guri căscate!*

*Foaie verde trei scaieți
Hai la horă, măi băieți!
Care știți, care puteți
Care nu, mai rămâneți!*
(Pilan Florica a lu' Hodorogu)

*Bună ziua, june mare
Bună ziua păstă tăți
C-asta-i data la ospăț*

*La nănașa pă coteț
Răsărit-or crăstăveți!
Nănașa nu i-o plivit
Cu nănașu s-o iubit!*

*Miresuță, draga mea
Dacă o fi soacra rea
Mătură casa cu ea
Și ocolul cât îi vrea!*

*Trăiește, Doamne, pă nașu
Și pă nașa să poată cununa
Și la anul boteza!*

(Crișan Florica)

*Miresucă, miresucă
Vin străinii să te ducă
Ti-i duce de-acum cu dor
Ca lunița pângă nor
Ti-i duce de-aici cu jele*

Ca lunița pângă stele.

*Mireasă de 'amu-nainte
Drumurile ți-s oprite
Numai două ți-s lăsate
În grădină după apă
Și la mama câteodată.*

(Mădărășan Lucreția)

*Miresuță dintre flori
Ia-ți gândul de la ficiori
Și ți-l pune la bărbat
Că cu el te-ai cununat.*

*Soacră mare, soacră mare
Ai o noră ca o floare*

(Cordoș Elena)

*Nănașul cu bâta cârnă
N-a mâncat de-o săptămână
Ca să mănca la ospăț
Tăiței din zamă tăți.*

*Ia-ți mireasă cununa
Și o odă de-a durița
Că pleci de la maică-ta
Și te duci la soacră-ta.
Dar soacră-ta nu ți-i mamă
Și pă bărbat îl îndeamnă
Să îți deie câte-o palmă
Iar bărbatul nu ți-e frate
Să gândești că nu te bate.*

(Ofrim Maria)

*Frunză verde de cireasă
Frumoasă-i mireasa noastră
Dar junele-i cam buzat
c-o suflat mult în pisat!*

*Foaie verde ș-o lalea
Frumoasă e mireasa!
Dar și mirele-i frumos
Nu se lasă mai prejos!*

(Suciu Sidonia)

*Iese mirele din casă
Să meargă după mireasă
Mândru l-o-mbrăcat mă-sa
Ca să-l vadă mireasa.*

(Săcui Florica)

Ia-ți mireasă ziua bună

*Ia-ți mireasă ziua bună
De la tată, de la mamă
De la frați, de la surori
De la grădina cu flori
De la fir de busuioc
De la fete, de la joc
De la fir de siminic
De la drag de îi pocnic.*

*Plângi mireasă nu tăcea
Astăzi este ziua ta
Să urăști pă tatăl tău
Să iubești pă socrul tău
Să urăști pă mama ta
Să iubești pă soacra ta
Să urăști surorile
Să iubești cumnatele.*

*Taci mireasă nu mai plânge
Că la maică-ta te-oi duce
Când o face plopul pere
Și răchita micșunele
Când o face plopul nuci
Atunci la părinți te duci
Când o cânta cucu-n vatră
Atunci te mai vezi tu fată.*

*Copiliță cu părinți
La ce naiba te măriți?
Căci mila de la părinți
La nevoie ai s-o uiți
Dar mila de la bărbat
Ca umbra de pom uscat.
Dar mila de la bărbat
Ca umbra de pom uscat.*

(Otlăcan Sabina a lu' Irin)

Priceasnă

Cruce sfântă, părăsită

*Cruce sfântă, părăsită
Lângă margine de drum,
Coperișul tău se strică*

*Lângă oamenii de-acum.
Cruce sfântă jalnic este
Tristă stai plecată-n jos
Și nu-i nimeni să te-ndrepte
Oh, ce lucru dureros!
Oamenii nu-și mai ridică
Pălăria-n dreptul tău,
Să se-nchine și să zică:
„Doamne feri-ne de rău!”
Cruce sfântă cu putere
Tristă stai în locul tău,
Cauți la lume fără a cere
Ceva-n ajutorul tău.
Nimeni nu mai vine odată
Să te-ndrepte iar frumos
Bate vântul de doboară
Și icoana lui Hristos.
Dar credința mea îmi spune
Că mult nu va dăinui
Printr-o tainică minune
Crucea iar o birui.*

(Pilan Florica a lu' Hodorogu)

Aspecte ale vieții – Îndeletniciri

Plăcinta n-o zgonești/nici preuteasă dacă ești (zicătură locală)

Măistoritul mălaiului

Se făcea din pisat opărit care se răcea apoi se dospea cu drojdie și sare. Când era dospit se cocea în dobă sau cuptori până era ruminit. Apoi se servea cu prai, cu brânză ghi oaie tăiat pătrățele. Sau cu must din vin, smântână. Iar în loc ghi pită cu tocăniță de pui. Se ducea vara la secere cu compot ghi vișine. Secerătorii mai căpătau fasole scăzută, fasole verde, murături, aluat stors cu sfărmuri, zamă ghi părădaică cu cârnați din unsoare ghi păstă iarnă, plăcinte coapte cu crumpe care se frământau cu drojdie.

Se mai mânca molcuță de post, tărhană de gris fără ou, coapte și rupte ghin pită fără ou în oloi, crumpe coapte în dobă și unse cu oloi ghi ludaie.

Măistorit ghe nudli – șoricei, puțioare

Sunt făcuți din aluat compus din fărină, ou, sare care se frământă. Se rupe câte o bucată cam de-o nucă apoi se răsuca cât on deget și rezulta o șiră care se tăia. Apoi se fierbea în apă cu sare.

Măistoritu chisăliței

Se făcea dintr-o o mână de tărâțe sau fărină de mălai care se fierbea în cinci litri de apă. Se acrea cu aluat ghi pită până se umfla apoi se limpezea sau clătărea. Aluatul de pită se ținea la răcoare de la un rând la altul să nu înghețe.

Măistoritu urichiuștilor ghi mâncat

Sunt mâncăruri din aluat și ou. Se mâncau cu sfărmuri sau cu curechi și în zamă. Se făcea un fel de chisăliță.

Aluatul se făcea pături care se tăiau patrate. Apoi se lua jumătate de colțuri și se suceau laolaltă cu celelalte.

Țucur nucă băta-cârn

Se face din miez de nuci curățat și tăiat bucățele. Se topește zahăr crișta până se caramelizează după care se toarnă în laboșe peste miezul de nucă.

Se amestecă și se îmboardă această compoziție pe un fund de lemn umezit.

Nu se lasă a răcit să nu se întărească și se taie bucățele.

Baba Lenca, o bătrână a satului îl rotea pă băț lung ca băta ei cârnă de unde porecla Baba Lenca Țucur Nucă Băta Cârn.

Îl vindea la Sântetru pe Locu Piațului lângă alte turtele cu mărgele și cocotoare, lângă alte pișcoturi, turtele, mărgele cu cocotoare colorate, cu sologari și țucur deasupra.

Primăvara, vara, toamna, iarna

Rețete d'i ... cuptori cu fărină... cât cuprinde

Extrapolând, gândul ne duce la cuptoriu d'i pită, la cuptoriu cu paie și vatră, murluit și alipuit, undeva în casa dinăpoi.

De aceea, vă propunem și câteva bucate, mergând pe firul anotimpurilor.

Iarna

În primul rând, notăm proaspăta d'i porc, porc tăiat după Sfântul Nicolae până la Ignat. Porcul era pârjolit cu paie, apoi despicat și tranșat: șoancă, pecie, cărmăladă, coaste – toate puse apoi în troacă, la saramură și folosite, iarna, la mâncare: Crumpe cu coaste, cărmăladă cu sos d'i hirean sau părădăici, pecie cu curechi mănântăl, acru, sau coaste în dobă sau cu păsulă, toate asezonate cu acreală: lebenițuțe acre, piparcă cu curechi, piparcă ghioabă (albă, grasă), ceapă bătută în sare, în dosoi.

Supe folosite iarna: zamă d'i păsulă, zamă d'i părădaică cu cârnaț afumat, zamă d'i carne (porc, oaie, vită).

Zamă acră cu zdrență ghi uou

Ca felul doi, erau: friptură, față de cea de porc, mai erau: cârnaț, cârdăboș în dobă, carne cu ou (șnițele), carne fiartă de oaie cu sos, morcovi în sos și prestenap.

Borșeu sfârâit (mâncare de mazăre scăzută)

În zilele de lucru, dar și de post, măcenii consumau: crumpe în dobă cu oloi d'i ludaie, crumpe cu pântăloni, pită cu oloi, pită cu unsoare, clisă neafumată, înghețată, și cârnaț afumat tăiet străjele, maios, chișcă (tobă), iar ca mâncare caldă: crumpe sfârâite, păsulă groasă, tăiței cu mac, tăiței sfârâiți, taște cu prai sau cu brânză, curechi umplut.

Pită cu unsoare

Deci, se poate observa că baza mâncărilor o constituia porcul tăiat și pârjolit cu paie din stog și preparatele: cârnaț, sfarclă (chișcă), maios, clisă opărită, sălam.

Primăvara

Și aici putem vedea că se continuă aceleași mod de a mânca, adică produsele rămase din iarnă, afumate (șunca de Paști). Dar cruditățile aveau să ia locul bucatelor: zama d'i borșeu cu boți, ceapa verde, curechi d'i ludaie cu zămăchișe, zama d'i păsulă, păsulă cu rântaș.

Grâu fiert la Sântoader

De Paști, era nelipsit mielul, dar gătit simplu, friptură și tocană. Ca supă, era supă de găină cu gârtene sau de porc cu tăscuțe.

Vara

Aici, legumele și cruditățile erau pe primul loc: cartofii noi, adică crumpe sfârâite cu petrinjel, tocană d'i crumpe cu pită moale, fașirt din piept de pui, păsulă verde cu lapte prins, ludăiță friptă cu ou, curechidi ludaie, pipărți umplute, curechi cu zamă d'i părădaică și carne d'i oaie, șelată grasă, cu jumeră d'i porc, tocană d'i pui, tăscuță cu curechi, tăiete cu pintenu, mămăligă cu jumeră de rață (gâscă) grasă, sau cu must, tărhană sfârâită, crumpe sfârâite cu aluat.

Prânz (brânză cu ceapă verde)

Părădăici (ne)bune de mâncat: „inimă de bou”, „cherry”, „părădăici-vânate”, „părădăici-prune”

Răghită cu părădăicuță

Toamna

Apropiindu-se frigul, mâncarea se aseamănă cu cea din iarnă, deoarece acum se puneau la adăpost bucatele câștigate peste an.

În zilele de miercuri sau vineri se gătea: zamă d’i crumpe, tăiței lați, cu brânză și sfărmuri molcuțe, crogne dospite, tăiței cu mac și nucă, rață sau găscă grasă, care nu se țineau până la Crăciun.

Zamă cu boți (găluște din făină, ou, apă și puțină sare, rupte cu lingura)

Lactate: laptele proaspăt cu pită (de vacă sau capră), fierbinte, laptele prins, în oale de lut, înșirate pă gard, brânza dulce sau sfărmată din puțină, telemeaua (laptele era dus, pă lună).

Fructe. Măcenii le consumau pe cele din gredina proprie, dar iarna, sub formă de troc, luau mere, pere sau prune ploață din carele pădurenilor care treceau prin sat, pe străzi, și strigau: „Hai la meră și la peră și la doaje d’i ciuberă!” Aceștia aduceau și mături, coșeri d’i nuiele (d’i paie) sau de brân-că. Iarna măcenii consumau ludaie friptă, cucuruz boabe fiert, gutui coapte.

Cucuruz fiert la Sănmihai

Cucuruz de fert

Pâinea

Era o sărbătoare în adevăratul sens prepararea pâinii. De cu seară, în troacă, se lăsa făina să se încălzească, la temperatura camerei. Apoi, dis-de-dimineață, se punea la dospit (după ce se frământa, de „asuda” grinda) Aluatul se împărțea în bucăți mari, apoi se așeza în tăpsâi anume, mari.

Lipieș cu clop copt în tăpsie¹⁴⁸

Pentru lipii (lipieșe) erau tăpsâi mici sau ce era la îndemână (laboșe, crăstoane). Pentru copii, se făceau „rupte din pită, cocoroadă (cu brânză sărată, cu prai).

Pita se cocea, cu clop (coacerea îi dădea o culoare neagră pe deasupra), sau cu cursură, atunci când, dospită bine, curgea puțin din tăpsâie. Și fiecare se zbătea s-apuice o îmbucătură.

Seara (sau la mneaz) se servea pită moale cu tocană d’i crumpe (rareori și pui).

Peștele era o raritate, doar cei ce umblau la oraș sau la potică la Curtici mai puteau cumpăra, și se consuma în post.

Deserturile

Erau compuse din aluat făcut în casă (dospite, coardă cu mac, nucă, prai, brânză, cuglof sau chifle cu prai). Apoi, erau „sucite-n țucur” (un fel de chifle dar nu dospite decât puțin, tăvălite în zahăr), plăcintă cu mășina (în forme), plăcinte cu miere, cu me-

¹⁴⁸ Se mânca adesea pită cu prune, cu părădaică, cu struguri, cu oloi, cu clisă și măr

re, cu brânză, nucă sau mac, două păstăo-laltă, cremeș, pogăciță (astea la tăiere de porc), turtele cu „fărină” cât cuprinde, și cu sologari, plăcintă cu prai, tăiete-n forme, cu țucur deasupra sau nucă.

Ca un deliciu, era mălai-coarda (plăcintă cu mălai și prai), rupte-le din pită, ploțu, pișcota, plăcinta dulce cu ludaie, curechi, brânză dulce și torta. Mai târziu, *Călin și Televizor*.

***

Bucate pe apucate, mâncăruri, prăjituri și îmbucături

Plăcintă dulce

Plăcintă cu gurgună dulce

Gurguna¹⁴⁹ ghi țucur se răzălea și se strecura. Apoi se sfărâia în oloi cu puțină apă, și se umplea plăcinta dulce sau coardă. Era plăcinta săracilor. Zama stoarsă era ca un sirop cu care se îndulcea macul sau grisul. Apoi alții care aveau țimet, mere, curechi dulce foloseau la fel rețeta.

Crogne

Se amestecă jumate pahar de lapte călduț cu o lingură de zahăr și drojdie de 25 de bani. Separat se amestecă treisferturi de șoală lapte cu două-trei ouă, zahăr, unsoare cam trei linguri de supă și jumate kg de făină. Se frământă laolaltă cele două compoziții, un vârf de sare coajă de lămâie rasă, apoi se lasă la dospit cam jumate de oră, la cald, într-un vas acoperit cu un

¹⁴⁹ gurgună = sfeclă; țucur = zahăr; țimet = scorișoară.

prosop. Se întinde pe o planșetă nu prea subțire, se taie cu paharul și formele rezultate se mai lasă până cresc înainte de a se prăji în ulei. Se servesc calde ,presărate cu zahăr sau gemuri de fructe.

Gomboți cu prune lingurate

Se fierb în coajă cartofii și se curăță fierbinți. Se face un aluat din ou, o cană făină, o căniță de zahăr, unsoare cât două nuci sau ulei, apoi se zdrobesc cartofii cu furculița și se amestecă totul, rezultând un aluat care se va întinde pe o suprafață plană, dog, se sucește cu săcătoarea, dar repede să nu se întărească și se taie pătrățele în care se pune câte o prună roșie, grasă, *lingurată* fără sâmbure.

Se pune apă la fiert cu puțină sare și se fierbe la foc mic până se ridică gomboții la suprafață. Se scot încet și se rostogolesc în sfârmuri încinse la foc mic.

Plăcintă ungurescă

Se amestecă 6 gălbenuse cu 10 linguri de zahăr și 200 deca unsoare. Separat se zdrobesc 20 biscuiți cu 200 deca nuci care se pun la cuptor timp de zece minute. Albușele se bat cu 10 linguri de zahăr iar alte 10 linguri se ard pe foc. Această compoziție se adaugă peste aluauul dat la cuptor. Se servește după ce s-a răcit.

Foi cu miere

Se amestecă 4 linguri de ulei, cu sologar, un vârf de cuțit, 3 linguri miere, 3 ouă întregi, o cană zahăr, trei căni făină. Se întind trei foi care se coc pe dosul tăvii. Crema se face din o șoală zahăr, o șoală nuci, o șoală smântână . Foile se împlu și se lasă până a doua zi să se înmoaie.

Plăcintă cu mere

Se folosesc patru ouă, dintre care albușele vor fi separate și bătute, o șoală zahăr, două șoale mere răzălite, jumate șoală ulei sau unsoare, un vârf de cuțit de bicarbonat, scorțișoară. Toate se amestecă și

se pun în tavă, se dă la copt rezultând o plăcintă pufoasă.

Foi cu sologari

Avem nevoie de 300 grame făină, o șoală unsoare, un ou, șapte linguri zahăr, patru linguri lapte, o lingură rasă de sologari, stins cu lămâie, care se amestecă și se lasă la frigider cam jumătate de oră.

Apoi se poate umple cu cremă fiartă de vanilie și griș.

Plăcintă neagră cu marmeladă

Avem nevoie de o șoală de lapte, o șoală zahăr, 2 ouă întregi , linguriță sologari o lingură rasă de marmeladă, un deț de ulei. Acestea se amestecă bine, se întind pe tavă unsă și presărată cu făină și se dă la foc potrivit. Se servește ca desert la ceai, cacao sau lapte.

Taște cu prai sau brânză sărată

Aluatul se face din o șoală de făină, un ou, un vârf de cuțit de sare care se întinde nu prea gros.

Se pun din loc în loc, variabil, gră-măjoare de brânză sărat sau prai, se îndoie foaia ca să se formeze pătrățele care se taie cu pintenu, nu înainte de a apăsa cu degetul marginile ca să nu se desfacă.

Taștele cu brânză sărată constituie și fel I în zamă cu mărar sau fel II tăvălite în sfârmuri, la fel ca cele cu prai.

Plăcintă cu mălai

Se bat șase ouă cu șase linguri mălai, șase linguri făină, șase linguri zahăr și unsoare cam cât două nuci. Se adaugă slogari și pțină coajă de lămâie. Se obține o cocă, se dă la foc potrivit cam jumătate de oră.

Turtele cu miere

Aluatul se face din jumate kg. făină, un sfert kg. de miere, un pahar de apă de unsoare, 100 deca de zahăr, o șoală lapte, un vârf de cuțit sologari, cuișoare, scoțișoară. Se amestecă, prin frământare și se cântărește mierea după ce s-a cântărit greutatea castonului și se lasă la dospit la rece, chiar de seara până dimineața.

Apoi se ia câte o bucată din aluatul vârtos și se întinde pe dog presărat cu făină ca să nu se prindă. Foaia obținută se taie în forme cu paharul, mai nou sunt forme diferite care se vor așeza în tăpsăii la distanță unele de altele. După coacere se ung cu glazură albă de spumă de albuș, se lasă la uscat.

Țucur-nucă

Avem nevoie de zahăr pe care îl caramelizăm dar nu îl lăsăm la foc mult să nu devină amărui, ci până face spumă la suprafață, timp în care în tigiă smălțuită vom amesteca doar cu coada lingurii de lemn. Compoziția se va lua de pe foc, la o parte, se vor adăuga nuci zdrobite cu cuțitul de pită, se amestecă până se omogenizează, apoi se întinde pe o suprafață umedă și se taie în forme pătrate sau depinde se poate și rula biluțe.

(Baba Lenca, o bătrână a satului îl rotea pe băț lung ca bâta ei cârnă de unde porecla Baba Lenca Țucur Nucă Bătă Cârn .

Îl vindea la Sântetru pe Locu Piațului lângă alte turtele cu mărgel și cocotoare, lângă alte pișcoturi, turtele, mărgel cu cocotoare colorate. cu sologari și țucur deasupra.)

Zamă acră cu ou sau zdrențe de ou

Este o mâncare ușoară, de vară, acrișoară. Se folosesc legume, ardei, roșii, ceapă, țelină, morcovi, pătrunjel etc. care se fierb laolaltă (variabil, se poate folosi, ca finețe și supă de pui). Supă obținută se servește cu ouă incorporate sau cu zdrențe de ou. Se acrește cu oțet.

Chifluțe cu nucă (mac, rahat, marmeladă)

Sunt obținute din făină, 1kg. jumate, unsoare, jumate kil, lapte, jumate litru, patru ouă, drojdie, cam cât două nuci, sare, zahăr vanilat. Se amestecă toate aceste ingrediente și se obține un aluat care se lasă la dospit până își dublează volumul. Apoi se întinde cu o grosime cam de un deget și se taie pătrate în care se pun nuci, cu cajă rasă de lămâie, vanilie etc. Se coc până devin rozalii și se pudrează.

Plăcintă cu mere

La ora documentării noastre, 05.12.2015 acasă la Măricuța Măgurean

Plăcintă cu mere

Pogăciță cu untură (Haios)

3 gălbenușuri, 3 linguri oțet, 600 gr. făină, puțină sare, 400 gr. untură (acestea se amestecă cu 100 gr. făină, la-nceput), apoi se adaugă ingredientele de mai sus (și se țin la rece, până a doua zi).

Aluatul, se frământă a doua zi, se unge de trei ori, se întinde pe o planșetă, repetând operația de frământare, de trei ori, apoi se taie în pătrate și se umple cu gem (prai) de prune. Se coc la foc potrivit și se ornează cu zahăr pudră.

Turtele

5 ouă întregi, 10 linguri de unsoare topită, 10 linguri zahăr, puțină drojdie, se amestecă toate, se face o cocă, se-ntinde pe o planșetă și se taie în forme.

Deasupra se poate pune albuș de ou, nucă măcinată, sâmbure (se consumă mai târziu cu o săptămână, după ce s-au copt, pentru că se frăgezesc, cu cât stau mai mult după ce s-au copt).

Turchele cu cocotoare

Plăcintă cu mășina

50 deca făină, 20 deca țucur, 20 deca unsoare (unt), 1 ou întreg, un gălbenuș. Se frământă toate, se pune lămâie stoarsă, puțin sodabicarbon. Se lasă să se hodonească o leacă, apoi se rup bucăți care se dau prin mășina di carne cu forme (ies bețișoare, din care facem: rondelile, inimi, flori, etc.)

Retișe cu brânză

Se pune într-un vailing cam 1 kg de făină, 1 linguriță rasă de sare și o șoală și jumătate de apă rece.

Se frământă toate laolaltă, cam un sfert de ceas. Când aluatul se desprinde de pe marginile vailingului, atunci aluatul e gata.

Se presară pe masă făină, apoi se întinde aluatul cu sucitoarea, până ajunge cât masa. Se stropește apoi pătura de aluat cu ulei și se rulează, ca o coardă.

Din coarda obținută, se taie bucăți cam de 3 degete (5 cm) și se așează cu tăietura spre masă. Se adună laolaltă marginile tăieturii, ca să nu iasă uleiul. Apoi se întinde fiecare grămăduță cu sucitoarea, ca un lan-goș.

Pe jumătate de retișe se pune brânză. Se acoperă cu cealaltă jumătate și se obține o retișe ca un plic. Se apasă cu degetul de jur-împrejur, ca să se lipească bine.

Se pun retișile câte două în tigiua cu ulei fierbinte. După ce s-au copt pe o parte, se întorc pe cealaltă parte. Se iau pe o farfurie, când s-au rumenit bine pe ambele părți.

Umplutura retișilor poate fi: varză călită, gem, brânză dulce, dovleac.

Plăcintă cu nucă

Rețetă de la Maica Ranta

Se pun într-un vailing 3 șoale de făină, 1 șoală de unsoare. Se amestecă bine. Se pun apoi: 2 gălbenușuri, 1 șoală de smântână, 5 linguri de zahăr, drojdie cât o nucă. Se frământă bine, apoi se împarte aluatul în trei bucăți.

Se întinde (pe masa dată cu făină) prima foaie de aluat, care se așează apoi în tipsie pentru copt. Peste foaie se pune un strat subțire de pesmet de prune (gem) peste care se pune nucă măcinată amestecată cu zahăr. Se întinde pe masă a doua foaie, și iar se pune în tipsie, peste nucă. Se pune din nou pesmet de prune, apoi nucă cu zahăr. Se întinde a treia foaie, care se va pune deasupra, peste celelalte. Se împunge cu furculița din loc în loc, apoi se pune la copt în cuptorul bine încălzit. Când s-a copt, se pudrează cu zahăr și se lasă să se răcească, înainte de a o tăia.

Foto de la Domnica Pop, scriitor a cărei mamă Alexandra Bociov, născută în Vinga a pregătit plăcinta (2015)

Tort țărănesc

10 ouă, 10 linguri făină, 10 linguri zahăr. Cum se face? Se separă albușurile de gălbenușuri, se bat spumă, cu zahăr, se adaugă apoi gălbenușurile și făina.

Crema: 6 ouă, unt (200 gr.), o cană de zahăr, cacao. Cum se face? Se fierb, aburi, ouăle cu zahărul, până se îngroașă, apoi se adaugă untul și cacaoa.

Crumpe cu boți (haida iute)

Se taie o ceapă-bucăți foarte mici. Se căleşte puțin, apoi se adaugă câțiva cartofi tăiați cubulețe și se amestecă. După câteva minute se pune/lingură boia și apă. Se adaugă sare, după gust. Se pune pătrunjel și se lasă la fiert.

Într-un bol se pune apă, făină și ou, se prepară o compoziție nu prea moale.

Când cartofii sunt fierți, se adaugă compoziția de mai sus, luând cu lingura (găluște). Se lasă să fiarbă câteva minute.

Coapte din pită

1 cană mare apă caldută / lingură sare; 1 pachet(mic) drojdie, făină cât cuprinde.

Se amestecă până se obține un aluat nu prea moale.

Se lasă compoziția 15-20 minute într-un bol acoperit apoi se întinde și se taie în pătrate de 10 cm. Se pun la prăjit într-o cratiță cu ulei, la foc potrivit.

Pancove (minciunele, cirigauă)

Rețeta 1: 5 ouă, separat albușul, se bate, se pun 2-3 linguri zahăr, smântână cât cuprinde (sau ulei), făină cât cuprinde, apoi se amestecă cu gălbenușele frecate cu zahărul.

Se fac pături ca de tăiței, se întind, se taie în forme cu pintenul și se prăjesc în ulei. Apoi se presară zahăr pudră.

Rețeta 2: Ingrediente: un ou, sare, zahăr, făină.

Făina se freacă cu untura. Se frământă. Se fac două pături de aluat. Păturile se pun peste olaltă și se taie cu pintenul. Zahărul se presară deasupra.

Crogne

Avem nevoie de: lapte, drojdie, zahăr, gălbenuș, sare, ulei, făină cât cuprinde.

Se amestecă făina cu laptele, drojdia, zahărul, gălbenușul, sarea. Se face o pătură care se taie în forme rotunde care se pun în tigaia cu uleiul încins.

Plăcintă coardă

Avem nevoie de: 1 l lapte, 1 pachet mic drojdie, 2 ouă, ulei, o lingură de zahăr, făină cât cuprinde, mac, mere, nucă, brânză.

Se amestecă făina, drojdia, laptele și zahărul și se frământă. Se fac cocuri, care se întind și se umplu cu mac, nucă, mere. Se pun în tavă și se dau la cuptor. Se țin în cuptor trei sferturi de oră.

Sucite-n țucur

Se face un aluat ca de cozonac, se lasă puțin la dospit, apoi se întinde și se fac fășii din aluat (se strânge în mână ca să devină ca niște bețișoare). Acestea se rup din loc în loc, se răsucesc și se tăvălesc în zahăr, nu înainte de a se da prin ou, ca zahărul să se prindă. Se coc în cuptor.

Mămăligă cu must

Se face o mămăligă groasă din curuz de anul acesta (sau pisat). Se acoperă cu un dosoi, să stea caldă. Se ia din cămară, de pe stelaj, o iagă de must și se toarnă lângă sau peste mămăligă. (mustul este primul

„prai” mai moale, care începe să se închege când se face, praiul în căldare).

Crumpe în pântăloni

Se pun în dubă sau cuptor crumpe cu coajă. Se coc până coaja se rumenește. Se scot, se pun pe un blid. Se servesc cu oloi di ludaie, di ruje, cu măr sau clisă crudă, pusă în saramură.

Curechi dulce motovit, sau curechi sfârâit. (varianta locală pentru Varză călită)

Se taie din cuțit varza dulce, proaspătă și se lasă la sărat. Se pune la călit cu ceapă tăiată din cuțit și unsoare până devine sticloasă. După gust se poate aduga piper.

Se servește cald, cu carne.

Curechi ghi ludaie¹⁵⁰

Este o mâncare de vară, ușoară din dovlecei.

Avem nevoie de: dovlecel, sare, piper, puțin oțet, puțin zahăr, lapte prins (jamăchișe). Cum se face: se rade dovlecelul curățat pe răzătoare (răzălău) sau jilău și se sarează. Se sarează și se stropesc cu oțet astfel ca, în timpul fierberii, compoziția să rămână tare, să nu se înmoaie, dovleceii fiind fragili, folosindu-se doar lingura de lemn ca fâșiile de dovlecel să nu se rupă. Se pune la călit în unsoare (ulei) ceapă, după caz și puțin usturoi, se stinge cu lapte prins, sare, mărar, mai nou cimbru și se dă câteva clocote la fiert. Poate avea culoare albă sau roșietică dacă în compoziție se pun felii de ardei alb sau roșu. Se adaugă un fel de sos alb, liaison-bechamel, din făină și lapte prins, smântână, puțin piper, se lasă puțin pe foc. Se mănâncă cu jumere, chiftele, ochiuri de ouă, cârnați etc. sau ca și sos.

¹⁵⁰ *ciuspais, țuspais – curechi de ludaie, mâncare de dovlecei, din germ. zuspais*

Curechi cu zeamă ghi părădaică și carne ghi oaie

Avem nevoie de: varză (curechi), bulion (zeamă de părădaică), mărar, sare, zahăr, piper, ceapă. Este o mâncare ușoară, de vară, la care se adaugă carne de oaie (proaspăt tăiată).

Tocană ghi pui cu pită moale

Avem nevoie de un pui cruduț, de vară, care fierbe repede. Se taie, se bonțolește (se scot măruntaiele) după ce a fost opărit și ciupelit.

Se taie în bucăți, se dunțuie în multă ceapă, se sfârâie și se stinge cu apă și piparcă răjinită. Se fierbe la foc mic și se mănâncă cu pită moale (de obicei se făcea de surechi sau când erau zăuși la lucru într-o familie). Blidul se ștergea cu bucături de bită.

Păpăraică

Avem nevoie de: roșii (părdăici), piparcă (ardei), ceapă, ouă. Le culeg din grădină. Nu se spală, se șterg cu colțul ghi la zădie sau poale, uneori se scupesc cu scupit, pă lături și se pun într-un vailing mare. Se ia una câte una și se taie în bucăți. Se pun într-o laboșe și se dunțuiesc, să nu se prindă ghi fund. Se pune sare și țucur, piperi după gust și se sting cu ouă bătute ca pentru ratotă (ouă bătute și fripte venite la prânz = micul dejun). Se mănâncă cu costiță sau șoancă friptă sau jumere de clisă, de obicei vara.

Păsulă ghi verghe

Avem nevoie de: fasole verde, usturoi (ai), ori ceapă, frunze de pătrunjel, sare, piper. Se culege și se taie (rupe) cu jejetele, se spală, se opărește și se strecoară pe strecurătoare. Se dunțuie și se stinge cu făină și lapte prins făcut în casă (zămăchișe). Se servește ori cu carne, ori se lasă mai lungă, ca și supă.

Șelată ghi curechi mânântăl

Avem nevoie de varză dulce de vară, care se taie cu cuțitul, ca pătura de tăiței. Se

sărează, se lasă la sărat. Se stoarce, se pune sare, piper, zahăr și oțet după gust. Se servește ca și garnitură la fripturi.

Ciorbă țărănească

Avem nevoie de: zarzavaturi, ceapă, mazăre, fasole verde, varză, carne, smântână.

Se dunțuie zarzavaturile, ceapa și se adaugă carnea. După ce carnea a fiert pe jumătate se adaugă celelalte ingrediente. Smântâna se adaugă la sfârșit, după gust.

(Rețete primite de la: Eleonora Cazan-Bundiș, Carol Feher, Tatian Murg, Ardelean Maria¹⁵¹).

Curechi acru se pun la acrit, în cadă, căpățânile cele mari, faină, printre ele se bagă curechi tăiet mânântăl cu jilău, cu sare, morari, dafin, piper (n.n. = *se calcă* cu picioarele, adică, să-ndeasă!), se strânge bine cu șitău.

Plăcintă cu zahăr la rece

Avem nevoie de o șoală de smântână, o șoală de unsoare, patru ouă, drojdie de 25 de bani, făină cât cuprinde. Se frământă și se dă la rece cam o oră.

Apoi se va întinde pe un dog, presărat cu zahăr, se vor tăia fâșii, care, ori se vor răsuci ori, se vor rula sau modela în cornulețe ori cerculețe, bețișoare, toate tăvălite în zahăr. Se introduc la cuptor iar la servit seamănă la gust cu Sucite-n țucur.

Plăcintă dulce

Este plăcinta întinsă sau foi de ștrudel de azi.

Aluatul se face din 1 kg. făină, puțină sare, apă cât cuprinde. Compoziția se întinde pe dog și se stropește cu unsoare topită cât e masa de lungă, sau pe o măsurică de tort, să se poată rupe marginile. Operația

---

¹⁵¹ Ardelean Maria s-a născut la 28 iulie 1936, a fost bucătăreasă la Școala Specială Macea timp de 25 de ani, apoi la Leagămul de Copii din Arad. Este socăcița „Gurii satului” și a uspețelor din sat.

se repetă de trei ori iar păturile, cam șase, trebuie să devină foarte subțiri. Aceste foi se umplu cu brânză dulce, griș, mac, nucă, ludaie, curechi acru, mere etc., se rulează și se coc. Fiind asemănătoare cu rețelele, se cocea și pe foc, în tigaie dar și în cuptor și se ungeau cu ou bătut.

Rupte cu lingura din mălai

Din prima făină de porumb, după ce se culegea și se sfărma, se măcina la moară, mălai, mai droscolos, nu așa fin. Se pune într-un vailing, cu apă să crească, cât cuprinde. Se obținea un alat vârtos. Se potrivea la gust cu puțin zahăr de gurgune și sare. Apoi, se rupea cu lingura din compoziție, se frigea fie pe foc, fie se puneau bucățile pe o tavă unsă și puțină făină și se introducea la cuptor până se înroșeau și se consuma cât era crocant-fierbinte.

Curechi acru umplut cu pisat

Curechi umplut, sau găluște cu perinci este denumirea sarmalelor. O rețetă foarte veche este rețeta de curechi umplut cu pisat, tărhană sau perinci. Pisatul era obținut din măcinarea porumbului.

Se folosea în gospodărie pentru rana păsărilor decurte, a porceilor dar și în limentajie la plăcintă, mălaiul mai fin și pisatul.

Înainte de a se pune în sarmale, se pune la înmuiat, să se curețe de hoaște care ieșeau la suprafață și ca să nu se spargă foaia de varză la fierbere.

Curechi umplut cu pisat era o mâncare sănătoasă. Mai întâi, varza acră se desăra puțin, apoi i se tăiau cotoarele de la frunze. Pisatul era folosit în loc de orez (perinci). Se făcea o compoziție din carne de porc, tocată sau de oaie, vită, cu sare, piper (se pune, cine dorea, un ou sau două, astea mai mult la piparcă ghioabă umplută, vara). Ceapa se călea pe foc, se aduga la compoziție alături de pisat și se rula vara frumos. Curechiul se firbea în oale de lut,

după pită sau în dobă, pe fund se pune curechi mânântăl și clisă să nu se prindă de fund. Deasupra se pune din nou curechi mânântăl iar când era gata de fiert se pârğălea cu rântaș (boia, ceapă) și se mai dădea la un clocot. Tărhana înlocuia, variabil, pisatul sau perinciul, orezul.

Plăcintă coardă și sărățele de Macea (Lucreția Ardelean-2014)

Plăcintă întinsă în tăpsie

Interferențe

Minoritățile s-au așezat în sat cu măcenii, fără probleme, unii din sălașe sau hodăi, pentru a sta legate cu pământul. De aceea, dacă au avut anexe, acum au dispărut, au rămas interferențele etnice, de ordin lingvistic sau unele împrumuturi. Interferențele lingvistice de ordin morfologic și sintactic au fost preluate cu ușurință, cum, de altfel, nu e mai puțin adevărat, că nemții și maghiarii vorbeau perfect românește. Nu putem omite nici existența cuvintelor de origine sârbă, turcă și altele, astfel că în materialul lingvistic pe care îl vom prezenta, se poate observa acest lucru.

Exemple de cuvinte de origine maghiară:

aldămaș - *aldomas, adomanyozni* - *cinste (de băut)*
arnintie, hărminție - *harminc*
a-și bănui - *ban*
bădic - *badog*
barșon - *catifea*
birău - *biro*
bitang - *bitang*
boactăr - *bakter*
boitar (slugă)
Bor + Biro - *biró* - *judecător*
Bota - *bóte (secure)*
bucată - *darab*
budak - *budak*
budi, budigăi - *bugyogo*
buduli - *bujdolni*
bughelarăși - *bugyellaris*
Buta - *butá* - *butuc, prostanc*
căbat, palton - *kabat*
cameră, sobă - *szoba*
chefe - *kefe*
chinzai - *kin*
chip - *kep*
ciled - *cseled*
Cioncu - *csonk* - *fără braț*
ciont - *csonk*
cociș - *kocsis*
colcer (Colceriu), chelar - *kulcsár*
copârșeu - *koporsó*
Corbaci - *Korbacs*

corman - *korman*
coșară - *kosar*
Covaci - *Kovács* - *fierar, căuaci* - *kóvacs*
cuştuli - *kostolni*
dâmb - *domb (nume Dâmbu)*
dărab - *darab*
doască - *doszka (coperta)*
dudă - *duda*
duleu - *dülo*
faită - *fayta*
a fâgădui - *fogadni*
fedeu - *fedo*
Fehér - *alb (nume)*
Fekete - *negru (Neagra)*
a feleli - *felel*
fereastră - *ablak*
fioc - *fiok*
fireang - *firhang*
firez - *fűrész*
fiscal - *fiskal*
gomboț - *gomboc*
Halas - *Halasz (bogat în peote, escar)*
hamiș - *hamis*
hămișag - *hamisság*
*holdă*¹⁵² - *hold*
Hossu - *mare (Grosu)*
iliș - *eles*
imaș - *nyomás*
iosag - *joszag*
ipene - *ep*
jeb - *zseb*
jeșcău - *zsacska*
jilău - *gyalu*
jumătate - *fél*
laboșă - *lábos*
lăcătuș - *lackat*
măndulă - *mandula*
megis (măcar, deși) - *megis*
meșter - *meșter*
mic - *kiss (Chiș + Ioan - Chișeuan)*
Musca - *Muszka*
nărav (Socaci) - *Szakács*
nialcoș - *nyalka*

---

¹⁵² *Holdă* - *s.f.* - *loc destinat semănătorilor de cereale (lan), din magh. hold-juhar.*

nimuric - nyomerek
 pãlascã - palack
 a se pãsãli - paszol
 pãstor - iuhász (nume de porecla)
 Pãncotan - Pankotha
 piaț - piac
 Piparcã - paprika - ardei
 Piroșgotea - magh. nãdragi roșii
 a piscãli, piscãlãu - pizskal, pizskalo
 plev - pleh
 prãbãli - probalni
 pustã - puszta
 raf (la cãruțã) - raf
 sãlaș - szollas
 sãngur - mago (stapãn)
 sãrsan - szerszan
 sfãrtãu - fertai
 sobã - camerã (szoba)
 strujac - sztrozsak
 șercan - sarkany
 șireglã - sarogja
 șoancã - sonka
 șoldiu - siildo
 șontorog - șontorog
 șpargã - sparga
 a șurlui - surol.
 tablou - kãp
 tãrhanã - tarhonya
 tolvai (interjecție) - tolvai (substantiv: hoțul)
 vãndrãlãu - vandor
 Vereș - Roșu
 a vijgãli - Vizgal
 vișeu - veso

Exemple de cuvinte de origine sãrbã:

bistrițã (prune) - sliva bistrica
 bitter - bekar
 burã (ceațã) - bura
 a cãcãli (a vopsi de mãntuialã) - kukaliti
 cãparã - kapara
 a cãsãpi, cãsap - kasap (mãdular)
 chilav - kilav
 chisãlițã - kiselica
 cocie - kocije
 colnã - kolna
 coșnițã - Kusunica
 cotarcã - kotarka
 cotoroage (rãciture, piftie, cocioane) - kotrig

duhan - duhan (dar și magh. dohany)
 lopotițã - lopatica
 loptã - lopta magh. lapta
 ludaie - ludaja
 marhã - marva magh. marha
 a se nãdãi - nadati
 paclã (pachet de țigãri) - pakla
 pãmucã - pamuk
 pilar - piljar
 podrum - podrum
 poniavã - ponjava
 a priti - prikati
 a pupa - pupa
 rãsadnițã - rastianica
 rudã - ruda
 sfadã - suvda
 spesã - spiskati
 a șușcãi - suskati
 vãiugã - valjak magh. vajog
 a zãbuni (a zãpãci) dã cap - zabuniti
 zgãrnãit, zgãrcit - zgrnuti

Exemple de cuvinte de origine germanã:

chiflã - Kipfel
 credenț - Kredenz
 cufãr - Koffer
 Fisch - pește
 frusțiuc - Frühstück
 Fuchs - vulpe
 Geflügel - hoarã
 griflu - Griffel
 Gross - Grosu (nume)
 Kehle - grumaz (grumãzoi)
 maldãr - Malter
 a murlui - malen
 Ochs - Bou (nume)
 pãrãdaicã - Paradais
 pãrãzor - Parasol
 poticã - Apotecke
 rãțãpt - Rezept
 reumã - Rheuma
 Rot - Roșu
 Schãfer - cioban (nume)
 Schlampe - șleampãt
 Schmidt - fierar, Faur (nume)
 Schneider - croitor (nume de familie)
 Schwartz - Negru
 spais - Speis

spațir - Spazier
Sucht - pofta, suca
Șnaidăr - croitor
a șprițui - spritzen
a ștricii - stricken
ștrimf - Streimpfl
șuștar - Schuster
Șuștăr - pantofar
Tișlăr - tâmplar
Țimărman - dulgher
țucur - Zucker
țuhaus (închisoare) - zuhause
țuric (înapoi) - züruck
țuspais (mâncare) - Zuspeise
Wagner - căruțaș
Weber - țesător
Weiss - alb (Albu)
Wolf - lup
zucker - zahăr

Vom observa că multe din aceste etimoane sau etimologii se regăsesc în numele sau poreclele de la diferitele criterii, și le-am numit interferențe. O concluzie se desprinde: aceea că poreclele sunt simple, nu depersonifică, ci se transformă în materiale care sensibilizează. Și nici nu urmăresc să ridiculizeze sau să satirizeze.

Raportul dintre un apelativ și poreclă are un mare rol, deoarece stabilește legătura dintre persoane, face istoria locului, oferind informații despre vechimea și perpetuarea populației pe aceste plaiuri inundate de câmpia măceana. Acoperite sau nu de antroponime, poreclele nu vor știrbi cu nimic onoarea celor ce le poartă, dacă așa le-au primit. Nici asupra influențelor nu vom insista, maghiare, germane, asupra diferitelor nume de persoane. Factorii sociali sau culturali vor primeni, în viitor, dinamica numelor și a poreclelor, și le vor așeza alături de moderna onomastică, preluată sau nu, din vecinătăți sau străinătăți. Ca o sită, ce le va cerne, peste timp.

Și poreclele pot avea origini. Coaști, Bedeșu, Gritari, Betear (biter) - maghiare; Rusu (roșcat), Bekar - sârbă.

Lumea *etimologiei* este o lume care se răsfire și dă sens cuvintelor, este o lume care se aseamănă cu lumea dintre ape, acolo unde valurile se mișcă iar aici, *semantica* dintre cuvinte se întrepătrunde și dezvoltă cuvinte prin formă și înțelesuri. Fie că vorbim de *etimon*, de *conversiune*, *prefixoide* sau *sufixoide*, în formarea cuvintelor, vom observa că la numele de persoane sau la unele apelative, acestea își formează alte sensuri.

Iată câteva nume care provin din nume proprii, dar, prin conținut semantic au înțeles de nume comun, și, se vor observa și denominările supranumelor Baci (magh. bacsa-baci), Balaj (belej), Bandi (magh. Bandi) cu derivate în porecle-Băndulea, Barna (magh. barna-negru), Banciu (magh. banka-pupăză), Bășcu (bășcuiet-sac), Băndulicea, Bercea (tc.berca-oaie cu lână mică), Bica (bică, taur), Bila (ucr.bilij-alb), Birău (primar de sat), Bizdiguț (bâzdăgă-supărare), Bodonea (magh. Bodone), Bondriș (bondrefemeie tută) Borodu (ucr. boroda-turbă), Bota (magh. bota-secure), Botaș (persoană car vinde bâte), Bontău (bontan-piesă de moară), Bonta (bont-răzvrătit), Bengauăle (benga-diavol), Braicu (sl. Brajko), Brânza (care face brânză), Buduga (butuc), Buha (buhă-pasăre răpitoare), Bulboacă (loc adânc în albia unei ape) e pomb), Bulduș (bg. buldimka) pușcă veche), Bumbu (nasture), Burcă (turtă de făină), Buta (magh. buta-prost) Buțurcă (gr. Butsurkos), Căcâtoi-pasăre-dumbrăveanca), Cătrința (zadie), Cernea (bg. cern-negru), Chipăruș (cel care face poză-magh. kep), Ciocea (cioce-om copilăros), Ciontu (magh. csont-ciont), Ciuta (ciută), Chituc (bg. kitu-balenă), Ciurar (bg. cura-ciur), Câlțu (bg. kaltsarcâlți), Cheșcheta, un fel de Gurăcască (a chișca-a pișca) Cocenaș (cocean-dimin.) Cojnița (coșniță-coș de albine), Cohan (slv. coha-borcan), Colceru (flăcău de pază), Cordoș (gr. kordos-gata de ceartă), Cotoroi (cel care măsoară cu cotul), Curtu (germ. kurt-lup fără coadă), Deac (magh. deak-diac), Dehelean (magh. doholni-a bate), Delejan

(magh.dolog-lucru, a face doloage, a dologi), Doba (magh. dobos-toboşar), Drăgan (sl. dragan-preţios), Dudaş, (dudă-fragă), Duduman (gogoman), Fizete (magh. fuzet-caiet), Flencău (bădoc, fleancă), Hodorogu (fără putere, hodoog), Hornea (ucr. horny-horn), Hotăran (cel de la hotare), Hoza (slv.croat), Husar (magh.huszar-călăreţ), Jelcu (tc.delep-negustor de vite), Maur (maur-grec), Mădărăsan (magh.madar-pasăre), Mercea (bg.mrca-a cere), Mucea, Noadea, Pârveu (bg.pârvo-cu lână puţină), Pirchiţa (bibilică), Râpaş (râpă-adâncitură), de-a lu Sâmbătăroi, Tăula (magh.to-loc afundat), Teglaş (magh.tglas-cărâmidar), Ticăla (gr. tika-suferinţă, chin), Toaca (toacă), Tocăneaua, Trişca (fluiet), Trocea (troacă), de-a lu Vinerea, Țiboc (biscuit).

***

Nume ale etniei maghiare Csiki, Dobrotka, Feher, Guth, Kondora, Kramli, Miklos, Suşan Karol, Suşan Petru-Pichiu, Virag

***

Nume ale etniei germane Andreicovics Georg, Andreicovics Peidar-Langoşu, Kornaker Anna, Dautner, Deutsch Andrei, Durst Anton, Fackelman Anton, Fakelman Hans, Fakelman Eduard, Frisinger Helmut-Ştofăla, Freisinger Martin, Fisch Anna-peşte, Fuchs-Vulpea, Lustig Rosalia, Haas Ioan-Iepurile, Kaupert Martin, Kempf Adam, Kempf Martin, Kilian Friederich, Krausz Anton, Krausz Maria-Pictoru, Liptak, Messer Iosif-Kraisla, Liptach, Litvak Anna, Messer Anton, Niedermayer Rosalia, Rung Martin-Buldogu, Rung Adam, Rung Martin -Mariana Cazan, Schneider Iohan-Ioki, Schwertoffer Elisabeta, Schneider Martin cel cu porţile, Szandtner Elisabeta şi Teresia, Spitzer Teresia, Strifler Iosif, Teubert Anton, Welding Georg, Zimmerman Zirmer Johan, Wagner Mihai-Mișcăla -căruşaş, Weis-alb, Weber-ţesător

***

Iată și câteva supranume încetățenite în Mentalul colectiv Mididincorn, Salisăbăița, Vavisăbăița, Rec, Ghiuricoch, Franțala, Mișcăla, Ștrela, Ștofăla, Țiglipauăr, Țiclamidi, Tisvaica, Hănțeric, Honț, Tișlăru-tâmplaru, Schmidt-fierar, Șnăidăru- Schneider-croitor, Runguşustăr, Pevăla, Ghiuricăuaci, Țăramla, Țărentghiuri, Tărențhanți, Țăolderic, Aploni, Reka ș.a.

***

Există în comună și nume-supranume, care au corespondențe în limba etniilor Ciupuligă-Tișlăru, Albu-Weisz, Bou-Ochs, Halas-halasz (bogat în pește), Piroșgoateanădragi roșii, Cioncu-făr braț (csonc), Colceriu (kulcsar-chelar), Neagra (fekete-negru), Feher (alb), Borbiro (biro-judecător), Lăcătuș (lackat), Iuhaz (iuhasz-păstor), Dâmbu (domb-dâmb), Bota (bote-secure), Ferezu (firesz), Musca (muszka), Piparca (paprika), Betear (biter)ș.a

***

Nume ale eniei rome Adamțăgnu, Gusti Covaci, Gaşpar, Liuț, Liubița, Pricoliciu, Pacălea, Purdicu, Puta, Șintăru, Șoica (magh.sajka-luntre) ș.a (cf.Emese Kis, Maria Groza, Studi și material de onomastică Buc.1969).

Onomastica

Familii nobile

Achim de Butyasza, Buteasa, MM, în comuna Buteasa și Șomcuța Mare MM, 3 patrifamilii, în Șomcuța, 4 în Buteasa. Literale donaționale sunt băgate la Guvernul transilvan, pentru producțiunea imunității. Akim, allias Akim de Reche, Recea, BV, M. Apafi, 17 iulie 1668.

Albu, în Livadia de Câmpu Mezo, Livadia HD, Hunyad, HD și Baar, Baru, HD, în Comitatul HD.

Ardelean, Ergelyan, Erdely, familie nobilă din Livadia de Câmpu Mezo, HD, în Comitatul Hunyad, HD, 3 patrifamilie

Bacs sau *Bats*, allias *Balia* de Braza, familie boierească în Breaza BV, 8 patrifamilie, cu litere conformatoriale de la Anna Bornemisza, de a. 1666, Băcia, HD.

Balaș de Drid, Dridif BV assesorum scaunu judiciale all boeriloru de Fogaras de a. 1509.

Balta, familia nobile primită în Conscriptiunea comitatului Aradu, Arad.

Barbu vel *Barbul* de Szallaspataka, Sălașu de Sus, HD, de a. 1404, Barb, fiul lui Gligu, Knez de Hatzak, Hațeg, cu condiziionalii sei, capătă de la r. Sigismundu donațiune nouă, posesiuna knezială Szalaspatak.

Bica, *Biko*, *Byka* de Vojvodeni. Această temelie numără 36 familii locuitoare în Voivodeni districtu Fogaras, Făgăraș, Sâmbăta BV și Sambata, Sâmbăta.

Buta de Kisbuny, Prislop, MM, în comuna Prislop, Michailu Apafi, 1663, 13/2, 4 patrifamilie.

Buta de Kisbuny MM în armale de la M. Apafi, 13 faur 1663, pe scut de culoare celestină, un equite, călăreț cu sclopet, pușcă, în Pasta, Poșta, MM.

Borbir, *Barbir*, *Borbely*, Măgești, BH, Michaelu Apafi, principele Transilvaniei, 1680 în 12 iuniu, Însemne pe un scut militar în fața ceriului, în câmp e pusă coroana de aur, de unde un braț uman din umăr ține o sabie ridicată în sus, 4 patrifamilie.

Nobilitatea s-a dat pentru fidelitate strămoșului acestora, lui Micheliu Borbely de Staszfalva.

Borbely de Bere, Berea SM, în comitatul Satmarelui SM, în comuna Prisopu, Prislop Georgiu Racoczi, 1635, 5/7. 10 patrifamilie, Documentele originale se află la frații din Bere.

Botha de Charnafalva, Cernești, MM în comuna Aranyos-Meddyes, Medieșul Aurit, SM, Sigismundu Bathory, de a. 1599, 11 patrifamilii.

Botha de Csernyefalva, Cernești, MM, în comuna Cernești, MM, Brebeni, Mogogia cf. Milaș BN, Biserica Albă, Bila Cerkva, Ucraina, 40 patrifamilie, 1 iuliu 1599, prin secretariatul Ioan Iacobin.

Cozma vel *Kozma* de Berencze, Berința MM, în com. Domnim, Domnim MM, 7 patrifamilii.

Cozma vel *Kozma* de Berencze, Berința MM, în Domim, Domim SJ, 7 pfam. cu diplomă de la G. Bethlen 1628.

Kozma de Horong, BH, la a. 1265 pentru serviciile în lupta de la Feketehalom, Codlea BH Diosig, BH și Horong, localitate dispusă între Adoni BH, Sălcea BH și Andrid MM.

Cizmas de IASS, Iași BV cnsr. Hevesni 1771.

Costea allias *Costea*, *Kosztá*, *Koszté*, de la A. Comana Comana BH, unde se află la 30 de case, a căpătat litere de la A. Apafi de data Fogaras 2 aprilie 1696 date lui Bucur Koszta de A. Komana și fiilor ei, În armale, o mână cu sabia.

Cora, *Kora*, *Corbi*, BV cu diploma G. Bethlem de a. 1616.

Crissian, *Krissian* de Szakallasfalva, Săcălășeni, MM, au litere de la Dragfy, de a. 1512 confirmate de M. Apafi cu însemne ce arată pe un equite cu sabia scoasă, locuiesc în Dessesci, Desești, MM.

Krissan de Szakallasfala, Săcălășeni, MM, cu diplomă de la Dragfi de a. 1512 întărită prin Apafi, Iosif II, și Ferdinand I

are însemne de nobilitate: pe scut albastru un equite cu sabia scoasă. Se află în comuna Deșești MM, 1 patrifamilie.

Acest nume se împarte cu Ioanne, preot în Căpruța, în Munar, Monar AR, tot preot cu nume Vasile în Sekacs, Secaci AR și Botfeni, Botfei AR.

Deak de Comana, BV, DEAK de Arpașu de Sus, jurat al districtului Fogaras, Făgăraș, popu de Comana la a. 1814 dovedește că se trage de la Sandru Boer Deak.

Diak de Konya, DEAC, district Vissou, Vișeu MM, Cuhea, azi Bogdan-Vodă, comuna Also, Visso Vișeu de Sus, 3 patrifamilie.

Fejer, Feir, Feher de Borosjeno, Ineu AR, cu diploma de la G. Rakoczi în 6 august 1649 se află în Gucs AR, Pankota, Pâncota AR la 25 familie. Armalele reprezintă pe scut de culoare vânătă un grif ieșind dintr-o coroană.

Faur de Tovis, Teiuș, Agriș, Covăsințiu, Covăsânț, Agriș, AR, Michaelu Apafi, 1865.

Gramma de Dezsany BV, Dejan Grama de Lucza, Luța, alias Brazul, foști grăniceri în anii la a. 1844 produc documente de nobilitate din anii 1770-1818 înaintea Comisiunii pentru cercetarea nobilității.

Gramma de Rusor, Râușor BV, la a. 1633 martor pentru constatarea boeriei lui Stoje și Ursz de Șinka, Șinca, BV.

Gramma alias Gramoy și Poppa de T. Recse, Recea Nouă, cu diploma de la M. Apafi din 17 iuliu 1668 și 16 iunie 1689 cu însemne nobilitari pe scut albastru, coroană cu cruce, d-a dreapta luna, d-a stânga soarele. Se află în Recea Telekiana la 8 pfam.

Gros de la a. 1423 familiile nobile din Chula, Cuila HD, și de Demsus, Densuș HD, capătă donațiune nouă peste posesiunile Gross, Demsus și altele cu drepturi uzitate în Districtele Valachorum.

Mureșan recte Csicso de Feiesegy Moza, Biserica Albă, Bila Cserkva Ucraina, cu diplomă de la M. Apafi, 20 nov. 1679 și 9 ianuarie 1675, având armale, pe scut de

culoarea ceriului un equite, călăreț, cu buzdugan în mână.

Muntean, Muntenu, Muntyan de Felso, Lapugym Lăpugiu de Sus, HD, Michaelu Apafi 1687, Fagarașiu, Făgăraș, BV, Insigniile sunt necitibile, 4 patrifamilie, Pentru credință către tron.

Macavei de Bucsum, Bucium, AB, Comuna Pagulu, Bucium. Donațiunea s-a dat de domnitorul Transilvaniei, Michaelu Apafi 1676, decembrie 7 și s-a produs în generala congregațiune commitatense ținută în sindu 1677 ianuarie, 15, scut ostășesc cu culoare cerului, în care se vede mâna dreaptă de om îmbrăcat cu lorică și cu mânușa de fer ținând sabia scoasă.

Magyar, Magiar, SM, Documentele se are frate-seu, în H. Dorogh, Hajdudorog, H, 1 patrifamilie.

Marinkas de Budfalva, Budești MM, în Marmația, Maramureș, în comuna Boiu Mare, MM, 3 parifamilie, documentele sunt la frați, în Marmația.

Mercse, Merce, Mercea în comuna Nagylak, comitatul Csanadu, Michaelu Apafi, 1663, novembre 16.

Moldovan, în comuna Socaciu, Săcășeni, SM, Iosifu II.

Moga de Felso, Venitze, Veneția, de Sus, Veneția Superioară, Bornemisza Anna, 1867, 8 patrfamilie.

Nyisztor, Nistor, Șomcuța Mare, MM, cu diplomă de la Michailu Apafi, principele Transilvaniei, 1689, februarie, 1, în comuna Covasiu, Coaș, MM, 12 mai 1637.

Popescu de Tovis, Teiuș, AB, în comuna Magyarat, Măderat, AR, Draurz, Drauț, AR, Michaelu Apafi, 1865, 2 patrifamilie.

Roșca, Rosca, Roska în comuna Toțești, Totești, HD, 2 patrifamilie.

Stanciu, Sztancsul și Zstanchul de A. Arpas, Arpașu de Jos, SB, carele împreună cu Bogdan, Opre și Radu de eadem au de la Bathori de data Alba Iulia, 1 martie 1561 diplomă și numără 34 pfam.

Stancu de Dejani BN.

Stancsu de Maczed HD, Zăvoi.

Stojan recte Stoyan de Bizere alias Negotesh, Vârciorova, CS, Szotojan de Rusor, Râușor, BV, Stojan de Zalathnabanya Zlatna, AB.

Stojan de Dragovilma, Vilma Mică, MM cu litere de nobilitate de la G. Rakoczi de a. 1646 apoi de data 4 aprilie 1656 la Alba Iulia și 28 august 1659 de la Acaciu Barcsai cu însemnele, pe scut ceruleu, un călăreț cu pușca.

Șandor de Bardfalva, Berbești, MM cu diplomă de la r. Sigismund 1405.

Șandor de Dampsas, Densuș HD, împreună cu Mosyna de eadem cu Michaiu de Chorna, Blasiu allui Stoyan și Nicula de Bysere capătă moșia rămasă de la Stanislau și Zegehaza de la clemente de eadem.

Șandor de Vist, V iștea, BV, familie boierească foarte veche și numeroasă, are litere de la Carol VI 1725.

Tamaș, Tamasi, de diferite predicte dintre cei care au fost și Vasilie Tamaș, 1866, căpitan suprem în Fagarasiu, Făgăraș.

***

Presupuse familii nobile, cf. inf. Vasile Iuga, Cluj (manuscris, email 29.08.2017)

Abrudan, **Andea**, Anghelina, **Ardelean**, **Avram**, Avrămuț, Barna, **Bălaj**, Bătăneanț, **Berce**, Binchiș, Bodonea, Bogat, Bonta, Borbiro, **Bota**, Botiș, **Buta**, Buțurcă, **Cazan**, Ciupuligă, Chișeuan, Cohan, **Cordoș**, **Costea**, Clepea, Crețu, **Crăciun**, **Crișan**, **Cozma**, Curtuțiu, Crucoveanu, Curt, Dărvășan, **Deac**, Dâmb, Donea, Don, Dihor, **Drăgan**, Dudaș, Fackelmann, **Fehér**, Fizite, Foghiș, Freisinger, **Gramă**, **Gros**, Gubița, **Grozav**, Hack, Henț, Hexan, Hornea, Hoza, **Ivan**, Jivan, Joandrea, Julean, Kondora, Killian, Kramli, Lasc, Lăpăduș, Lăcătuș, **Luca**, **Lucaci**, Lulușa, Macovei, **Maghiar**, Maier, Maur, **Marcu**, **Mariș**, Mazăre, **Mercea**, **Moga**, **Moldovan**, Mândruțau, Morar, Moț,

Moțiu, Murg, **Mureșan**, **Năsui**, **Negru**, Onica, Otlăcan, Palcu, Pantea, Păcurar, Paștina, Pădurean, Pecican, Pelheș, **Petrila**, **Părvu**, Popescu, Pelău, Ranta, Redeș, **Roșca**, Roșu, **Sabău**, Săcui, Sfăt, Șiclovan, **Socaci**, **Stoian**, Șimândan, Știubei, Tolan, Tomuția, Trabalka, Tudoman, Truțiu, Tulcan, Vați, Vârșendan, Vezan, Vițelariu, Vuin, **Zaharia**.

Nume. Porecle și supranume

„Pe lângă numele familiale, moștenite – căci, se vede, pe la jumătatea veacului XVIII, aproape toți locuitorii aveau și un nume patronimic pe lângă cel de botez – mai existau și nume primite după îndeletnicirea purtătorilor lor sau a vreunui din înaintașii acelora. Așa găsim – exemplificăm numai, ..., vorbind despre îndeletniciri și meșteșuguri – numirea de Păcurariu, la Pil: Pekarar Nistor, la Curtici: Pekarar Togyer (cu 15 oi), Pekarar Stan (cu 200 oi); la Macea: Pekarar Savul (cu 22 oi) s.a., ceea ce denotă și îndeletnicirea de păcurărit. Printre românii de atunci se găseau și alte feluri de meșteșugari: rotari, cojocari sau blănari. După stabilirea raporturilor procentuale am mai dat de câteva nume străine, ungurești, scăpate din vedere în câteva localități din jumătatea de apus a județului. Socotim că e bine să le semnalăm aci, pentru preciziunea la care ținem. Ele sunt în total 28 de nume străine și anume : La G.-Vârșand 9; La Socodor 4; la Nădab, Șimand și Cighirel câte două, apoi în Chișineu, Apateu, Sinteia, Moroda, Cinteiu, Somos, Pil, Otlaca și Macea câte unul. Dar aceste cazuri nu au nici o importanță reală, ori statistică, dar și mai puțin la stabilirea raporturilor procentuale.”¹⁵³

„Colonii sau iobagii de proveniență mai îndepărtată par a fi cei cu nume de Ardelean (17 inși), Țicudean (8 inși),

¹⁵³ Ghe. Ciuhandu, op. cit., pp. 38-39.

Agârbiceanu (2), Hăl măgean (1), Selăgean (2), Ilian (2), Moț (2), Moldovan (4). Dar „Ardelenii” puteau fi și din ținutul de jos de Hăl magiu, care aparținea odinioară Ardealului; tot așa – cei cu numele „Moț”, și ca cei 2 Sălăgeni din Sălăgenii județului Arad. Celelalte 25 de nume cu semnificație geografică mai apropiată ne trimit d-abia până la Criș (Crișan), Murăș, Cuvin, Macea, Socolod, Cuied, Gurba, Radna, Pil, toate localități din județul Aradului, și până la Oradea și Olcea din sudul Bihorului apropiat. Deci, nici pe departe nu se poate susține teza migrațiunii în senz unguresc, ci putem admite numai un drept „colonial”, sau iobăgesc, al unei migrațiuni de iobagi și nu de oameni fugari și fără căpătâi cari să caute altă țară decât aceea pe care o stăpâneau, neîntrerupt de veacuri, prin numărul și munca brațelor lor.”¹⁵⁴

În cele ce urmează, vom încerca să facem o clasificare a porecelor, după mai multe criterii cu specificația că există nume de familie care nu trebuie percepute ca și porecle ci ca și nume de botez.

* *Criteriul culorilor:*

Albu, Bălu, Negru, Galbănu, Piroșgoatea, Lila, Roșu, Lucalualbu, Suru, Neagra, Vânătu, Negroaie.

* *Criteriul alimentar:*

Tăițâl, Pecaru, Lăptariu, Nană Lencă cu Țucuru, Șoanca, Gălușca, Brânza, Țucuri, Tocăneaua, Coardoș, Clisa, Păsula, Pitoc, Cașu, Oauari, Jinchia, Cărdăboșu, Rotoțișca, Țuicaș, Măiuc, Tărhonea, Jumara, Langoșu, Praiu, Chisălița, Mălaiu, Ranta, Mălăița, Fărina, Mălaicoardă.

* *Criteriul profesional:*

Căuaciu, Socaciu - Socăcița, Borbilu, Ferariu, Chipărașu, Mojeroaie, Băgăița – Băgăul, Pilotu, Poietu, Maistoru, Boici, Ghiță Poștașu, Cantoru, Sfātu, Ciocănel, Pețu, Birtașu „Țucă-l Unchiu”, Ciotea, Ștregari, Păcuraru, Bădicarășu, Purcaru, Lemnariu, Iuhaz, Contabilu, Cizmaș, Moraru, Rotaru, Săbău - Săbăița, Borbiro, Vizitiu,

Ciobanu, Fauru, Gâscariu, Pilaru, Șintăru, Vițălaru, Holdeoaie, Văcaru, Crâsnic, Birtășița, Lăcătușu, Tiplărița.

* *Criteriul vegetal-botanic:*

Piparca, Ruja, Curechiu, Băgăul, Vișina, Orzu, Mazărea, Buruiană, Măcrișu, Cepiș, Gurguna, Hajma, Crumpa, Zmida, Ludaia, Păiuț, Păsula, Paicoș, Cigoi.

* *Criteriul animal (păsări):*

Șerpile, Iepurile, Bou, Țapoș, Oița, Broșcovanu, Berbecu, Toni cu-Iepurile, Văcaru, Puica, Poțocu, Pirchița, Poțochina, Musca, Moima, Gâsca, Mățu, Rațu, Birca, Birconu, Pițigușu, Dihoru, Grangoru, Calu, Buha, Ciuta, Cucu, Purcelu, Găina, Lupu, Tuccea, Murgu, Buduga, Bica, Vrăbieșu.

* *Criteriul obiectelor:*

Ștrimfu, Goaga, Drodu, Cotoroi, Lemnu, Trișca, Bumbu, Cocenaș, Clopu, Ciocănel, Ciontu, Țoanga, Șuștariu, Jeșcău, Cizma-Tureacu, Dosoiu, Bricea, Căciulă, Cuiedan, Socală, Burdușel, Plumbuț, Bila, Spătaru, Grițari, Butucu, Doba, Fedeu, Toaca, Armanu, Tărăboanță, Țundrea, Teaca, Litău, Troaca, Mițala, Obdelea, Pipaș, Bașcu, Mața, Căzanu, Jlarfa, Butucu, Foarficile, Dudaș, Câlțu, Cătrînța, Cerganu, Ciuturiga.

* *Criteriul defectelor:*

Stângaciu, Grumăzoi, Direptu, Crăcitele, Bălu, Râia, Râiosu, Flencău, Găbu, Șodu, Broanza, Bizdiga, Mutu, Haiulubălu, Plecătoarea, Mociocu, Betear, Bitangu, Lungu, Zâmbrea, Mustăța, Mânjala, Limboasa, Cârnu, Ștregari, Crețu, Crețulașu, Cioncu, Grosu, Foltea, Grasu, Ciuposu, Bărbosu, Bizdiguț, Belea, Hădu, Flender, Năsu, Mincinosu, Topia, Șchiopu, Țapoș, Surdu, Hodorogu, Ochiuț, Orbu.

* *Criteriul „necesități”:*

Beșa, Pișu, Beșuța, Beșinoasa, Buricu, Fundu, Curvirea, Cacăfer, Căcătoi, Flocău, Clonțu, Cur-de-pasăre, Clonțișca, Pipiș, Cufuri.

* *Criteriul așezămintelor:*

Abrudan (Abrud), Chinezu (China), Ardelean (Ardeal), Cărăsău (Caraș-Severin), Bănățan (Banat), Cuiedan (Cuied), Brădean (Brad), Ciumedean (Ciumeghiu),

¹⁵⁴ *Ibidem*, p. 26, nota 2.

Crișan (Crișana), Jidanu, Jidovu (Israel), Chișean (Chișineu), Ciolpanu (Ciolpani), Ineuan (Ineu), Mocanu (mocan), Julean (Jula-Ungaria), Moldovan (Moldova), Oltean (Oltenia), Morodanu (Moroda), Otlăcan (Otlaca-Pusta-Ungaria), Obreja (Obreja), Mauru (maur), Pădureanu (Pădureni), Mureșan (Mureș), Peșcanu (Pecica), Maghiar (maghiar), Petrila (Petrila), Șiclovan (Șiclău), Orădanu (Oradea), Semlecan (Semlac), Pâncotan (Pâncota), Șumândan (Șimand), Sibianu (Sibiu), Socodoranu (Socodor), Rusu (Rusia), Vârșendan (Vârșand), Tornea (Turnu), Turcu (Turcia), Tămăjdan (Tămașda), Nădăban (Nădab).

* Criteriul social (uneori în antiteză):

Bogat-Sărac, Bătrân, Pogan, Corcobel, Chiaburu, Banu, Spătariu, Cozman (în sens de=ordonat), frate geamăn cu Damian (îmblânzitori, martiri, doctori „fără de arginți”), Alexa=omul lui Dumnezeu (apărător)

* Criteriul „nume de nume”:

Uănu, Moiscalumara, Uănupetri, Moiscalumoisoc, Adămuț, Bălălaica, Țucă-lunchiu, Pătrulumoașă, Tomalupinel, Antonu Cioncului, Traiantraian, Tutipore, Bedeleucea, Dăvidoc, Daghea, Iuănele, Clopărița, Văidoaie, Beleşteuăi, Urichiușca, Tiioaie, Broșcovanu, Burdănocu, Ghiorghica, Ștefănoc, Ghiorghic, Gustoc, Ghiorghioaie, Nisăile, Ghiorghiuț, Redesocu, Ghiculaș, Haromșogor, Petreșu, Alupinel, Bunulutoderica, Piroșgoatea, Holdoaie, Limululupu, Sentilunisăie, Sâmpetreanu, Ghiuri Căuaci, Virag (magh. Floare), Ghiulița Maichii, Flore (nume de familie), Haiulubălu, Văruțoaie, Iuănele, Bădioaie, Iuănaș, Berceoaie, Lailuoănu, Lucalualbu, Tijlărița, Măistorița.

* Criteriul „Clanuri de clanuri”:

Andești, Hexănești, Căzănești, Otlăcănești, Curtuțești, Șiclovănești, Donulești, Tolănești, Tăulești, Mercești, Vezănești, Hornești.

* Criteriul rezonanțelor biblice:

Ana, Miron, Adam, Anghelina, Pășcuț, Avram, Prorocu, Crăciun, Sâmpetrean, Gheorghe, Petrița, Iacob, Floroaie, David, Dum-

nezaica, Floare, Cristos, Iafed, Crâșnic, Mi-hăioc, Gravidă, Moise, Pascu, Maria, Pătru.

* Criteriul „altfel de nume”:

Miciurin - savant,

Manix - actor,

Venus - poet,

care, rostite, sunt în totală discrepanță cu alte nume, formate prin derivare sufixală, diminutive sau augmentative, de felul: Pișpilic, Șendoric, Livia lu Vlăduț, Diculaș, Frătiuț, Bizdiguț sau Ștefănoc, Lenocu, Horneoaie, Besoiu, Floroaie, Ciupuligoaie și, de ce să n-o spunem, la persoanele în vârstă depășesc aria lor culturală.

* Criteriul cosmic-terestru:

Soare (fost angajat CEC)

Pârjol (nume al dezastrelor).

* Criteriul diversii:

A. Adoc, Ailenii, Apa, Armanu, Aron, Avrămuț,

B. Badea, Barbu, Barna, Bădia, Bănădic, Bândulea, Bărnău, Boldiș, Bondriș, Bonta, Bontău, Borodu, Boți, Bulduș, Bojar, Băndulicea, Bănana, Buchiș, Balta, Bălălăica, Bandi, Buduga, Bășcu, Burdănocu, Băbău, Burcuș, Bengauăle, Buțurcă, Bedeleucea, Bușa, Benai, Buta, Beibu, Bota, Bela, Bodonășcu, Belea, Buri, Bizdiga, Buțu, Bizdiguț, Braicu, Birconu.

C. Cazan, Cărăsău, Colompar, Cărința, Colceriu, Cotoroi, Cățca, Cojnița, Câlțu, Coaști, Crășpan, Cordoș, Crâsta, Cenea, Cheșcheta, Chenciu, Chintreș, Ciulu, Ceidereș, Chița, Ceciuiț, Ciuturiga, Chebeleu, Costea, Ciuta, Ciuda, Ciocea, Cioncu, Covoțu, Ciotea, Covoțalu, Cionoc, Codoș, Cioaie, Cetrovu, Cobu, Ciuricu, Clepea, Cuie-dan, Craut.

Curtuțeștii - 1914 Maria, Ștefan, Sida, Ioan și părinții Ștefan și Elena Curtuțiu - 1940

Tăuleștii

În foto Cotoroiu

D. Dădărașca, Dijain, Dărvășan, Dili-manu, Dehelean, Dreci, Dihoru, Diloș, Didu, Dâmbu, Doda, Dudumanu, Dodu, Drugosu, Domba, Dura, Dodolic, Dugău, Donea, Dră-ganu, Dochița, Dudurișca, Dișcora, Dugău, Diculaș, Dușani.

F. Frăteanu, Făsie, Frătiuț, Feldi, Flo-roaie, Fonioș, Flender, Fizite, Foacli, Foghi-oș, Fluchi.

G. Gabor, Ghiga, Grama, Goaga, Găzdolea, Ghiurcovici, Gașpar, Gubița, Ghica, Ghiucu, Gheorghiuț, Gheghea, Ghila, Guruie.

H. Halas, Homoloaie, Hauca, Hodu, Haiciu, Horia, Hosu, Hodorogu, Holodu, Hoza, Hărdălau, Hodrea.

I. Iani, Ienciu, Iaia, Ilieșiu, Ioța, Inclovici, Irimie, Izicuț, Iordache, Incău, Ioș-çuța.

J. Jamu, Jeșcău, Jofi, Jimbu, Joandrea, Jurjuț, Jelcu.

L. Lascu, Lenocu, Lați, Lișcu, Learik, Limboasa, Litău, Lulușa, Lița, Lebovici, Leca.

M. Magoni, Moga, Mantu, Michi, Manti, Micula, Manix, Moșcodanu, Majas, Milan, Mănuț, Mândrilă, Mărcuț, Măcinica, Mladin, Mața, Moanea, Mara, Moistic, Maxa, Moisoc.

N. Natea, Nisâile, Năsui, Nișca, Năză-rie, Nioniu, Nela.

O. Onti.

P. Păcală, Pețala, Pârca, Pețu, Paștina, Pimpăla, Palcu, Pișpiliac, Pac, Pinel, Pătroala, Petișele, Pârveu, Pleșu, Pârjol, Petrița, Pârciu, Proc, Pipio, Priochin, Peicu, Ptelău, Pilan, Papi, Pelheș, Ptelea, Poanca, Pupana, Pur-dicu, Pițipindar, Pevăla, Pilcovici.

R. Rara, Rusalim, Ranta, Râpaș, Ricti, Redeșu, Robu.

S. Sazaraz, Stanciu, Suci, Sonu, Socală, Sâia, Sica, Stoarik, Sânguru, Silu, Sandiciu, Sânteanu.

Ș. Șactăru, Știubei, Șaia, Ștrela, Șovai, Ștofăla, Șodu, Șimoanca, Șimei, Șuman, Șendoric, Șușani, Știrea, Șoncuța, Șolo-mite.

T. Tămaș, Tolanu, Tăula, Tomica, Tatu, Ticăla, Târzâu, Truman, Techelechea, Truțu, Telepoțchi, Tutipore, Teteretea, Tode-rica, Terca, Tărănțișu, Tențer, Tii, Terente, Tifla, Todoruț.

Ț. Țața, Țoanga, Țărnău, Țucudeanu, Țoldanu, Țuțuranu, Țiboc, Țucuri.

U. Usca, Urichiușca, Uțu.

V. Vaș, Visi, Văidău, Virag, Văidoaie, Vlăduț, Vărșândan, Vuin, Vidicanu, Văru-țoaie, Vidu.

Z. Zaharie, Zăia, Zmida, Zarone, Zurga.

Unele nume sunt combinate fericit și produc nu numai un mare efect, ci devin hilare, chiar dacă nu a stat în intenția celor ce le-au născocit să producă vreo anume meteahnă purtătorilor:

~ cur + de + pasăre = Curdepăsare

~ cap + de + pene = Capdepene

~ cacă + fer = Cacăfer

~ cap + de + bou = Capdebou sau (Ghițalubou)

~ piroș+goatea = Piroșgoatea (nădragi roșii)

~ harom + șogor = Haromșogor

~ Țucă + l + unchiu = Țucălunchiu (birtașul satului)

~ cal + verde = Calverde

Ștefan și Elena Curtuțiu -1940

Papi în fața cășii - Șimăndan Pavel – 1945

Curtuț Ștefan, Ioan, Otlăcan Sida -1941

Cazan Gheorghe și Floare

Familile Pielăieștilor

Otlăcăneștilor (Brânzeștii) 1957, 1988

Ritualuri locale

Mircea Eliade, considera vara o doamnă agrară, căci acum se consumau: seceratul, culesul spicelor, cununa lor, mersul la țarină, împletirea cununilor de spice, de Sânzâiene.

Vara, este triumful primăverii, biruința asupra iernii, albul devine verde, stropit cu apa de Sânjorz.

Măturatul¹⁵⁵ casei, este un alt mod, de a întâmpina Câșlegile de peste an, în credințele apotropaice ale românilor, în general, ale măcenilor, în special. Este modul de purificare, de pregătire și așteptare, de îndreptare prin credință.

Și salutul, este un tipar al comportamentului uman, ca sudalma și blestemul.

¹⁵⁵ Mătura ca modest simbol casnic este asociată și unui semn sacru, acela că măturatul casei sau al ariei pe care se bat cerealele reprezintă ideea de a se alunga praful și de a se păstra belșugul.

Rânduiești de ceremonial

Fie că privim moartea ca pe un mod de viață sacru și spiritual, *lumea de dincolo*, fără de milă, ține de știința de a percepe trecerea ca pe un *ars moriendi*, iar semantizarea acesteia, înseamnă, nu neapărat, o negare a spațiului pe care-l traversăm, ci mai degrabă, o asumare, o prelungire, a acestui *prag*.

*

Conviețuirile, au dat naștere la implicații sociale și fascinații. Indiferent că vorbim de un anume ritual sau joc, de Prag sau Marcă, Poartă sau Fântână, Jocul satului, Floarea sau Șiragul de mărgelă, ajungem tot la casă, ca un *Imago Mundi*, supusă imaginilor iconice, care vorbesc de la sine.

*

Și iată câteva: Pragul – este o identificare cu Sinele Prin naștere, copilărie, joc inocent atribuit Primăverii (ca semn al înnoirii). Călătoria înspre vară, ieșirea din matcă, într-o moșie plină de rod, de fertilitate, încununată de cununi, de spice, de dor protector și dător de aspirații. Sărbătorile, cele de primăvară, Mărțișor, Sânjorz, Florii, premerg cele de vară, Sânzâienele sau ieșitul la țarină care personifică iubirea.

*

Trecerea, înspre toamnă, este făcută de formatul rodului, culesul (surechiul, culesul porumbului, bătutul nucilor).

*

Iarna, primește atributul unei Călătorii care se termină. Intervine odihna pasivă, mersul cu lucrul, cu cipca, cu corinda, etc. Iarna este îmbrăcată în alb, este ultima neîmplinire, este lacrimă¹⁵⁶.

¹⁵⁶ *Albul - negrul*

Floarea? O întâlnim, sub formă de cunună, atât la nuntă, semn că fata nu înflorește, ci se dăruiește pe sine. Cununa de-ngropăciune e Legământul. Cu cei rămași. Inelul. Șiragul de mărgelă, împreunarea lor, e semnul unirii, celor doi prin nuntire. Apa, poarta, fântâna, grâul, aruncat, trecerea pragului, sunt următorii pași, iar

Ciclul agrar (mersul cu demâncare la holdă)

Grâul se ascunde în ultimele spice lăsate pe câmp să alunge teama de seceră.
(Mircea Eliade)

Se ducea: tocană de pui cu crumpe cu pită moale; jumeră ghi clisă crestate cu zeamă ghi șelată sau șelată scăzută; păsulă groasă cu șoancă; crumpe sfârâite cu carne sau cârnaț din unsoare. Pita era învelită în ziar. Dacă cineva era mai tânăr la sapă se ducea must de vin fert și un ual de apă rece.

Șoancă afumată

prin stropirea reciprocă, valențele fecundității, ale împlinirii, capătă conotații aparte.

Lacrima? Aceeași apă, aceiași stropi, înlesnind bucuria nuntirii și mijlocind durerea plăcerii.

Jocul? Este asocierea împreunării sau a contagiunii, prin revenirea la matca satului. Cu puritate. Cu fericire. Candoare. Înspre dorința de fecunditate. Limbajul este unul secret. Cu gesturi, muzică, de un sincronism total.

Nașterea * nunta * moartea * stau sub semnul Albului. În alb ne botezăm. În alb ne îngropăm! Albul e puritatea începutului, spre un nou început. Dar, fără Apa cea de toate zilele, ne îndepărtăm de ritualul purificării = ne scaldăm prin botez, ne stropim, ne spălăm după mort, ne îndepărtăm de arma temută a Morții.

După ospăț, semn al îndestulării, ca act al îndestulării, ne pregătim, spiritual, cu pâine, colac, vin, colivă, să plecăm de aici, din lumea albului, prin aceste forme de comunicare acolo. În Cealaltă Lume. ... Cu florile sacre. Bujor. Trandafir, asociate sângelui. Cu flacăra adevărului, Lumânarea, cu stingerea ei. Prin Lumină. De Răul. De afară, căci Focul poate ierta. Dar și pedepsi.

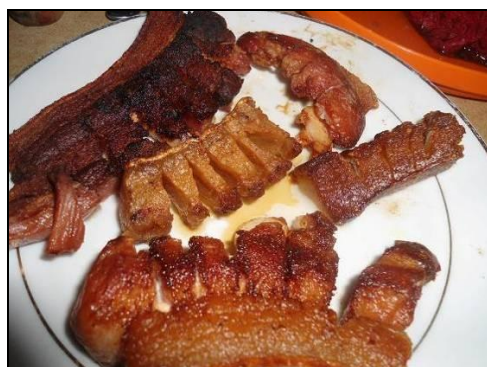
Erau zile când se mergea și de două ori cu mâncare. Se ducea: aluat stors, molcuță, chifle cu prai, dar baza era pita moale cu tot felul de zamă scurtă, tot felul de mâncare să țină saț. Dimineața la ora 4, pe răcoare, când mergeau la sapă, își duceau de acasă mâncarea: clisă, jumeră, brânză din puțină, clisă în sare.

Zamă scăzută de crumpe cu coaste

Crumpe cu boț (haida iute în limbaj măcean), se putea face și fără aluat tocană de cartofi

Jumeră din clisă (slănină)

CICLUL VIEȚII

(peșitul, încredințare-logodnă, cununie, naștere, botez, îngropăciune, credințe)

Riturile ciclului vieții, de la naștere, la nuntă, înmormântare sunt prilejuri de inițiere, întru dobândirea, de către subiect, a unui nou statut.

Naștere și botez

Nașterea, se făcea acasă sau unde venea sorocul. Femeile din vecini, se ngrijeau una pe alta. Copilul nou-născut, se lua mai întâi, în poală, apoi se așeza în pat¹⁵⁷.

La Macea, se obișnuia ca înainte de a veni pe lume puiul așteptat, tânăra familie să se consulte cu nănașii de cununie dacă vor ei să boteze, sau copiii lor mai mari, dacă aveau. De obicei, se accepta propunerea, dar se cunosc situații când nănașii propuneau nănași „mai tineri”, dar nimeni nu se supăra.

Uneori, numele celui/celei mici era ales și după numele nănașilor.

Botezul avea loc la șase săptămâni, dar nu mai târziu. Nănașii pregăteau totul, începând de la lumânarea mare, gătită cu prime, rozii sau albastre, după caz, fetiță sau băiat, dar și cu darul oferit nou-venitului pe lume, puiului de om.

La încreștinare participa și tânăra mamă, dar numai în tinda bisericii, unde, după botez, primea binecuvântarea preotului.

După săvârșirea ceremonialului de încreștinare, nănașii își luau finul în brațe, salutându-i pe cei ce-i așteptau în prag, cu vorbele: Am adus un păgân și iată, ne întorcem cu un creștin.

În vremile îndepărtate participau la masa de botez doar neamurile foarte apropiate, care erau invitate de nănași spre a mulțami micului fin pentru ospitalitate. Se puneau bani sub perină *d'i la noi mai puțin, / d'i la Dumnezău mai mult*, sau

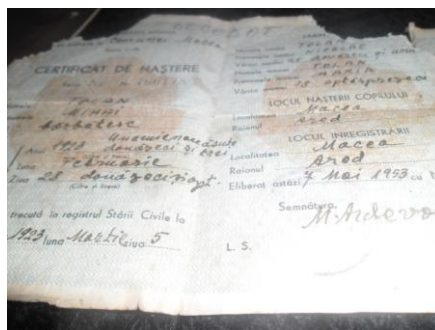
rânduri de hăinuțe, apoi, după miezul nopții, pleca fiecare pe la casa cui ne are, nu înainte de a mulțami pentru participarea la sfântul eveniment și de a se face urări creștinești de viață lungă tinerilor părinți și copilășului. În acest timp se mergea cu demâncare, găină, tort, compot.

Preot Mihai Terente la botez – 1975

Botez macean – 1973

1923

¹⁵⁷ Ca moașă, cea mai cunoscută era Lenuța Halai (nora lui nană Iuliș – bucătăreasa de la Castel).

Botez cu pernă rișelită – 1967

pun bani la pernă sau se dă cadou, hăinuțe, păturică, căciulițe etc.
La plecare, tânăra mamă trebuie să dea din tort , spre gustare, acasă, celei care a fost cu demâncare la micuț.

Mersul cu demâncare – 1950

Familia Marius Ranta – nănași la botez modern cu nănășuțe moderne cu lumini împănate – 2009

Mersul cu demâncare (cu colacul)
Acest ritual se mai practică la băștinașii comunei sau rudele de aproape ale nou - născutului.

Se pun într-un coș curat de mână o găină sau pui proaspăt tăiat, tăiței de supă, compot, o sticlă de bere , sau alte bunătăți pe care cea care merge la lăuză consideră a fi necesar.

Pe un blid de tort se duce un pișcot de casă umplut cu cremă și decorat cu pupiți. Se

Botez Creștin – pastor Deiac Gligor – 1954

Despre moașa (Narațiune memorială)

A copilărit de mic la Macea la mătușa Muntean Floare, soră cu bunica, cunoscută de localnici ca Moașa. Nu a avut copii și a moșit până la șaiszeci de ani. A plecat la cele veșnice în 1978. Nu a fost căsătorită niciodată, a mai avut o soră, Tolan Aurica. Amândouă sunt înmormântate în Cimitirul Ortodox Macea. A moșit numai acasă, din convingere și credință că cel venit pe pământ este o bucurie. Actuala casă aproape de căminul Cultural, lângă Nicu Ciulu a fost cumpărată de la nană Părasca și a fost refăcută. Crucea lui Moașa e ridicată ca semn al binefacerilor ce le-a dat satului. Din informațiile primite de la Brad Teodor și Ileana 2015.

Crucea lui Moașa 1975 (se află pe hotarul de lângă Cimitirul Catolic) și casa refăcută în care a locuit Moașa, azi locuită de Brad Teodor și Ileana, de loc din Grăniceri, care ne-au furnizat datele de mai sus

Uspăț

Pretutindeni, și oricând, nunta este un moment crucial în viața omului. Prin nuntă se celebrează momentul de împlinire a vârstei tinere. Când vremea jocului a trecut și fetele au cusut destule loze la poale sau pe mânecile cămășilor, ochii le alunecă spre alte zări. În serile de iarnă, când se mergea cu furca și cu cosile pe la vecine, fetele mari își pregăteau, sufletește, noi prietenii. Și mamele ori vecinele observau cu subînțelesuri că Ana, Maria sau Elena au crescut și că ar trebui să iasă la joc sau să aibă drăguț. Când posturile de peste an treceau, și fetele se gătau, nu mai erau fătuce, să iasă-n lume, iar părinților li se umplea inima de bucurie. De aceea, și grija creștea, o dată cu gătatul de haine noi, din cap până în picioare. În prima duminică de după post, prietenele ori surorile mai mici își însoțeau nana (ortaca) la joc. Acesta era un prilej de bucurie, dar și de emoție firească, de întâlnire cu necunoscutul.

Primul semn de chemare la joc al primului ficior muia picioarele tinerei fete, iar jocul se compunea din trei cântări cu ritmuri diferite și tot atâția pași diferiți: *de-a lunga, mânânțaua, de-a-ntorsu*.

După primul joc, fetele se regrupau să-și tăinuiască primele impresii. Noua fată mare se simțea ușor stânjenită cu ceapță pe cap, cu mărgelile la grumaz, cu zobon de mătasă, cu poale largi și cu zboc, acoperite cu o rochie înflorată, pe deasupra cu o zadie de mătasă, în care predomina roșul, și cu papuci jumătăți, cu curelușă ori cataramă, mai ales dacă până atunci umblase desculță.

Mamele le petreceau cu ochii în zare, ori până la primul corn (colț), cu avertizarea să se întoarcă înainte de venirea vacilor de la pășune. Fetele așteptau să vină iar duminica, după cele șase zile lucrătoare, iar când jocul se găta, așteptau să fie petrecute spre casă. Acesta

era primul semn, dar până la corn - să nu mă vadă mama, că nu mă mai lasă la joc.

Duminica următoare, dacă simpatiile se înfiripau, petrecutul era până la poartă. Și tot așa, dacă ficiorul era așteptat, după cină, era primit și în casă și bistătit pe toate părțile, sau îl mai poșteau mai vină pe la noi, și îi permiteau fetei să-l conducă și la poartă, căci ficiorul, de nu era plăcut, tatăl fetei îl petrecea până la poartă, și asmuțea câinele la jumătatea drumului: *Piți, du-l tu mai departe*. Totuși, erau rare aceste situații, iar despărțirile erau amiabile, nelăsând răniri sau jigniri, „fata noastră îi încă mică, mai are vreme d’i ficiori”. Dacă părinții se încuviințau, dacă erau de acord, urma încredințarea (logodna). Credința se face și azi, la fată, unde vine mirele cu părinții. Dacă s-au epuizat discuțiile, amu, când merem pă vedere, între ambele perechi de părinți, despre ocupații, stare socială, vreme, tatăl băiatului lansează întrebarea, care făcea obiectul *pețirii*:

„- *Întrebați-ne de ce am venit noi la dumneavoastră!*”

„- *Știți voi, spuneți-ne și nouă!*”

„- *Iaca, noi am auzit că aveți o fată mare d’i vânzare.*”

„- *Ați auzat bine, noi avem o fată mare, da’ nu știm încă dacă îi și de vânzare.*”

„- *Nouă ne place fata, ni-i dragă și am vrea-o la noi, de noră.*”

Discuțiile continuă, părinții cad de acord, după ce află și dorința tinerilor. Se închină un pahar în cinstea mirilor, să le fie de noroc, apoi, după caz, se dă inelul de logodnă, de către ficior.

Logodnă - încredințare - 1975

Invitație la nuntă - 1975

1938

Apoi, părinții mirelui întrebă când va fi nunta, dacă va fi. Uneori cheltuielile sunt făcute numai dinspre una din părți, alteori, de ambele părți. După datină, lege, întemeierea tinerei familii se făcea prin cununie religioasă și oficială.

Pregătirile de nuntă încep cu îmbrăcarea miresei de către mire, cu ce-și dorește ea mai scump. La fel procedează și ea cu mirele.

Tinerii propun apoi chemătorii, câte un băiat din fiecare parte. Acestea, fetele le gată căciulile sau clopurile cu firuri, panglici colorate, legate la spate, lung atârinate pe spate și pe piept. Chemătorii se numeau pălăscăși și, cu câte o săptămână înainte de nuntă, știau pe cine trebuie să poștească. Ei se deplasau cu cai împănăți cu prime și cu lipideie de lână în lână, țesute în casă, viu colorate, predominând roșul. Se foloseau și bițigletele, la fel de împănate și împodobite atractiv. Chemătorii plecau de la casa miresei, invitațiile începând cu părinții, socrii, popii, nănașii, apoi neamurile, șogorii și șogorițele. La casele invitaților, ei vorbeau

pe rând, după al cui invitat era: „junele vă invită cu drag a lua parte la nunta sa cu mireasa”.

„Dacă o fi vreme bună,
Vă suiți pă o găină.
De o vreme d'i ploaie,
Vă suiți și voi p-o oaie.
De o fi mare noroi,
Vă suiți pă un rățoi.”

Apoi închinau din pălasca gătată ca și căciulile.

1938

Pălăscași pe bițiqli – 1971

Apoi urmau celelalte pregătiri: mirele căpăra muzica, care la Macea era alcătuită din hid'ied'i, viori, clănet și dobă. Printre hid'ied'iși bătrânii își amintesc de Ioan Ciotea, Ștefan Covaci (Piști), Marin Covaci, clănetușul Petru Sălăjan, zis Husari, dobașul și clănetușul Pavel Covaci. Tot mirele se ocupa de găsirea stegarului, de obicei cel mai jucăuș fivor, îi amintim

pe câțiva: Gheorghe Ciumedean, Mihai Șimăndan, Gheorghe Baci, Simion Anghelina.

Prietenele miresei se ocupau că gătearea căciulilor sau a clopurilor pentru stegari, după modelul chemătorilor, dar și cu împănatul steagului tricolor, cu panglici multicolore. Cu două-trei zile înainte de nuntă, invitații veneau la casa unde urma să fie aceasta, aducând o găină, un bădic d'i făină și 10-20 de ouă, iar în ziua nunții aduceau un ol de vin, o iagă d'i răchie.

Femeile mai aduceau crogne sau pișcotă, după cum erau de înstărite.

Uspăț la Ioan Dărvășan, 1939

Caua (mire și mireasă), 1938

Uspătu se pornea duminica la amiază, când, la casa mirelui sosea muzica, și se juca, un joc, ori două, iar cei prezenți erau cinstiți cu plăcintă și băutură (plăcinta era numa cu mac, prai și nucă).

Apoi, grăitorul - guda, cel care conducea întreg ceremonialul, organiza

plecarea după nănași, în frunte cu stegarul, pe ritm de muzică *Frunză verde d' i cireașă / noi merem după nănașă*. Apoi, la nănași, aceștia erau deosebit de emoționați, serveau cu bucate alese, jucau un joc, două, și, împreună cu părinții mirelui și alți invitați, chiuind, cu sticle de sfert în mână, porneau după mireasă.

La mireasă erau la fel de frumos întâmpinați, iar prietenele ei îi cântau hora miresei:

*Miresuță cu cunună,
Ia-ți acuma zăua bună
D'i la tată, d'i la mamă,
D'i la frați, d'i la surori,
D'i la gred'ina cu flori.*

Grăitorul ordonează mersul la cununie, în față stegarul, apoi un pâlc de jucăuși și chemătorii, jucând fecioreasca. Tot timpul, grăitorul joacă steagul, cinsteste și se făleşte cu dosoiul împreună d'i pă spate, cosut sau rișelit. Se creează o atmosferă de voieșie, dar și una de ochire a unui nou drăguț de către celelalte fete mari, rămase pe margini.

De-a uspățului – 1944

De-a uspățului – 1957

Mireasa este condusă de nănaș, mirele este condus de nănașă, iar asistența descântă:

*Frunză verd'e d'i flăgari,
Țucu-i uăchii la stegari...
Uiu-iu-iu-iu."*

*„Frunză verd'e d'i mohor,
Țuca-l-aș pă chemător...
Uiu-iu-iu-iu.*

În acest timp se fluturau și batistuțe de către fetele mari.

Alaiul se forma din invitați, iar pe uliță, pe margini, curioșii, care îi petreceau până la biserică, apoi la primărie, unde se și încingea jocul, descântând:

*Noi merem la cununie,
Dumnezău cu noi să fie,
Numa cu cela ce-i rău
Să nu fie Dumnezău.
Uiu-iu-iu-iu."*

*Bine-i stă la cer cu lună,
La mnireasă cu cunună,
Bine-i stă la soare drept,
La june cu pană'n ch'ept.
Uiu-iu-iu-iu.*

(Penele, făcute din crenguțe de bucsuși verzi legate cu primă se puneau în piept la invitați, numai mirii aveau de cumpărat, iar jlaierul era dus de paranive sau mniresuțe mici.)

Cununie religioasă – 1975

După oficierea cununiei, tot alaiul pornea la casa unde era nunta, în căși sau în șatră, și se descânta pe tot parcursul:

Frunză verd'e d'i flăgari

*Țucu-i gura la stegari,
Că nu-i dulce, nici acrie,
Numa cum îmi place mie
Uiu-iu-iu-iu.*

*Ce stați, fete, su flăgari,
Ori vi-i drag d'i pălăscari
Pălăscarii nu-S d'i voi
Ci d'i fete ca și noi...
Uiu-iu-iu-iu.*

Pălășcași cu prime – 1975

Uspăț măcean cu grăitori – 2000

*Mniresuță dintre flori,
Ie-ți gându d'i la ficiori
Și ți-l pune la bărbat,
Că cu el te-ai cununat.*

*Cucuruz de pă tuleu
Nu-ți pară mireasă rău
Nu te duci tu în loc rău
C-o bătut vântu cel mic
Și te duci după voinic.*

*„Hai mândră cu mine-n lume
Nu-i popă să ne cunune
Hai mândruță, mândra me
C-o fi popă gura me
Io mândră te-oi săruta
Cununia s-o găta.*

*Hai mândră cu mine-n lume
Oamenii ne-or pune nume
Mie grâu, ție tăciune
Mie floare de săcară
Ție grâu de primăvară.*

*Frunză-verde cu suspine
Noi merem la cununie
De june nu n-e rușine
De mireasă nici așe
Că îi verișoara me.*

*Miresuță roșie
Dă-te jos din cocie
Să te vadă soacră-ta
Cum te-o-nvălit maică-ta.*

Strigăturile nu se întrerupeau, ele deserveau măreța taină a nunții, taină de la care nu lipseau grâul și banii mărunți, aruncați, ca semn de belșug, peste tineri. Tinerii aruncă și ei cu bani mânântăi peste troaca cu apă limpede, timp în care mirele își trece peste troacă mireasa în brațe, însemn al victoriei asupra opreliștilor care i-ar paște pe noul lor drum.

Grăitorul poștește asistența la masă și într-un glas se rostește, sau se cântă, creștineasca rugăciune Tatăl nostru, apoi se urează: Poftă bună la masă.

Neveste, dinainte numite, cu zădii albe, impecabile, serveau, în blide, zamă d'i găină cu tăiței sau gârtene, apoi friptură de pasăre cu crumpe sfărâite sau pireu și curechi acru sau lebenițuțe acre. Urmează plăcintele și vinul. Se obișnuia a veni cu plăcintă, cu vin de acasă și tort adus de fiecare invitat, mesenii servindu-se între ei. Despre tortul miresei, bere sau sucuri, ori clătite flambate, nici vorbă!

Când grăitorul găsea momentul oportun, anunța străgările, cinstea, darurile.

Putea fi stofă, cămeși, zestre, seturi de oale, bani sau cadouri.

*Dragii mnei, junile și mnireasa ș-or
făcut datoria, amu să cuvine să mulțămim*

și noi pântru ominie, strigă și azi Simi Anghelina a lu Pătroala, ultimul grăitor.

Întâi cinsteau nănașii cu obiecte de bucătărie, lenjerie de pat, haine (stofa cu care erau legați în biserică, le rămânea). Apoi era cinstit nănașu și omu lui cumătru mare, ajutorul nănașului. Cele mai substanțiale daruri erau oferite de părinți ori rude apropiate, frați, surori, verișori, verișene.

Grăitorul anunța darurile și pă cine le aduceau și banda cânta „Mulți ani trăiască”.

După străgări, la mnezul noptii, urma dezbrăcatul mniresei de hainele de cununie de fată mare și învelitul acesteia ca femeie măritată, pe care le săvârșeau nănașu și cele două mame. Mnireasa apărea învălită, legată la cap, cu batic tipic nevestelor tinere de culoare roșie.

Petrecerea ținea până în zori, se termina cu un marș, cu care era petrecut nănașu și în cinstea căruia muzica nu înceta să cânte. După caz, se anunța și suma bănească strânsă.

Uspăț cu lumini – 1971

Invitați, 1918

Mire și mireasă 1960

De-a uspățului – 1954

Îngropăciunea

În trecutul ceva mai îndepărtat, spun bătrânii, se nășteau mult mai mulți copii decât azi, dar și mortalitatea din rândul lor era considerabil mai mare. Cei mai mulți copilași decedau din lipsa asistenței medicale, în rândul lor bântuind o boală numita sclept, icterul negru de azi. Unii nu apucau nici botezul, și atunci, pentru a evita aceasta fărădelege, părinții îi botezau la 2-3 săptămâni de la naștere. Mortalitatea infantilă era aproape generalizată.

O altă boală care secera copiii, dar și adulți, era boala de plămâni, TBC-ul de azi.

Fetețe mai mari erau înmormântate cu haine albe de mireasă, cu diademă pe frunte, dacă familia era înstărită. Pe la mijlocul anilor 1850, o altă molimă, holera, sfâșia vieți atât în Macea, cât și în Sânmartin. Spun bătrânii că în astfel de case cu mort nici preotul nu pătrundea, sicriile nu erau vopsite, iar la groapă, acestea erau așezate în cocii cu rudițe, cum se așează snopii de coceni, și popa făcea o slujbă pentru toți deodată, iar înmormântarea avea loc în afara „țintirimbului”, cimitirul comunal, denumit *Koleratemeteu*, adică *Cimitirul morților de holeră*¹⁵⁸ (azi, locul este cunoscut undeva, pe la Topilă). La Sânmartin erau îngropați în cimitirul comun, cu un semn distinctiv, câteva se mai văd și azi.

În sicriu se așterneau mai întâi haine rele, o bucată de pătura, peste care se turna talaș de la tâmplar. Mortul era așezat în sicriu cu ajutorul unui lat de rămânea sub el, la cap o perinuță umplută cu talaj mai fin. Peste mort, alt lat, pânză țesută în casă, apoi o măsurită morțască din pânză rișelită, pe la unele case chiar din mătase, cum e azi voalul care acoperă jur împrejur sicriul. Pe piept, i se așeza o lumânare în formă de cruce, dacă mortul era ortodox. Unii îi puneau în jebul, în buzunarul de sus, și ceva bani mânânțai.

Priveghiul începea o dată cu lăsatul serii, erau două-trei priveghiuri, dar rudele stăteau toată noaptea. Și azi, ca și atunci, preoții participau la oficierea numită Stâlp sau Dezlegare. După primul priveghi, începea săpatul gropii, persoane apropiate sau cunoscute făceau acest lucru, mai apoi au apărut *groparii*. Bătrânii zic că în vremea

aceea, groapa se săpa doar în ziua înmormântării, *să nu să străce mortu*.

Groapa se sapă cu arșeul. Odată ajunși la groapă când mortul era lăsat, se lua pământ și se arunca sub formă de cruce pe copârșeu(sicriu), spunând Al Domnului este pământul și cel ce va intra în el. Banii se aruncau în groapă, ca mortul să-și plătească drumul înspre Rai, când va fi sunat de Trâmbița Domnului (și pe mâinile împreunate, se pun bani, azi, suma e uneori mare, după putința fiecărei familii, nu un ban ca înainte).

Mort cu copârșeu acoperit – 1966

La priveghi și în zilele de îngropăciune, *femeile se cântau*, după mort, în versuri ad-hoc alese, prin care își exprimau durerea sau sentimentele jale, de plâns și de lacrimi. Bocetele se deosebeau prin conținut, dar se numeau *Cântatul după mort*, în funcție de relația cu mortul.

Din casă, mortul era scos, acoperit sau descoperit, în curte, după ce preotul oficia o scurtă slujbă în casă. Indiferent de vreme, slujba de adio se oficia după ritualul ortodox, catolic, baptist, adventist de ziua a șaptea, și, mai nou, și pentecostal, cult apărut prin 2004-2005.

Pomana se organiza la poarta cimitirului și intra în grija unor persoane apropiate mortului, iar la casa acestuia participau rudele apropiate. Cu rachiu și colac pe atunci, acum au apărut sucurile, felii de cozonac de casă sau cumpărat de la cofetărie, alții chiar și cu mâncare gătită. Ca mâncare gătită, de obicei se dă tocană

¹⁵⁸ *Cimitirul Holerei, era situat la cca 4 km de comună, fiind vorba despre morții răpuși de holeră și duși în căruță, între anii 1870-1880.*

de porc sau de oaie, cu crumpe și acritură, după anotimp.

Urmează perioada de jelit, care diferă după gradul de rudenie, șase săptămâni, trei luni sau un an. La aceste date se pomenește, prin parastase, amintirea celui mort, în biserică, iar rudele poartă haine negre. Trebuie să amintim și faptul că în timpul priveghiului bătrânii jucau cărți, se instala lumina, erau serviți cu răchie sau chiar mâncare.

Cântat după mort (adult)

*Da' cum de te-ai îndurat
Și căsuța ți-ai lăsat?
Ți-ai lăsat-o luminoasă
Și-ai găsit-o întunecoasă.
Făr' de uși, făr' de ferești
Nu te duci s-o veselești
Ci-acolo să vecuiești
Nu te duci să înflorești
Dar te duci să veștejești.*

*Uită-te mamă-napoi
Asta-i cale neumblată
Nu mai vii pă ea vreodată
Mamă, pă calea asta
Nu merg caii cu cocia
Nici poștașii cu poșta.*

Cântat după prunc

*Deschide gropare mormântul
Să-mi mai văd o dată pruncu'
Pruncu' care l-am făcut
Că demult nu l-am văzut*

Cântat după părinți

*Moarte, moarte blestemată
Mi-ai luat mamă
Mi-ai luat tată
Și i-ai dus la cimitir
Până-i lumea acas' nu vin.*

Cântat după fată

*În această lume mare
Fost-am eu o mândră floare
Floare fui, floare trecui
Parte de lume n-avui.
N-avui parte de dulceață
Ce folos de a mea viață?*

Cântat de alungat moartea

*Cu moartea dac-aș vorbi
Eu așa o-aș sfătui:
Să-și facă mormântul mare
Cu fereastra către soare
Când oi veni-n cimitir
Mortule ca să vorbim
Tu să-mi știi spune anume
Cum îi pă cealaltă lume.*

Cântat după părinți

*De când mama m-o lăsat
Multe lacrimi am vărsat
Și mult Doamne am strigat-o:
Haida, mamă, la fereastră
Să mă vezi singură-n casă
Că bine te-oi omeni
Tot cu vin și cu turtele
De-napoi nu îi mai mere.
Da' de astăzi înainte
Eu m-oi duce la morminte,
La mormintea cea cu cruci
Unde mi-s părinții dulci.
Și strig: mamă și strig tată
Și vă strig p-amândoi deodată.*

*În sat, era renumită Ghiulița
Maichii, care știa „să se cânte”
după mort:*

*„Ce folos că gazda-i mare
Dacă casă nu mai are
Scoală-te din copârșeu
Să mă pun în locul tău”*

După părinți

*„Nu șt'iu, mamă, ce-ai lucrat,
De casa ți-o-ai lăsat,*

și alta ț-ai cumpărat,
D'e margin'ea satului,
În calea bănatului.”
„Vai, măicuță, mama me,
*

„Dragu mneiu, tăicuțu mneiu,
Io rămân friptă și arsă,
Țucu-ți, tata, brâncile,
Brâncile, picioarele,
Mânile adunătoare
Picioarele-alergătoare
Cu picioare-ai alergat
Cu brâncuțele-ai lucrat,
Până n'e-ai arăd'icat.”

„Dragii mnei, părințai mnei,
Care or plecat d'i mult
Și nu i-am văzut mai mult
I'i pă min'e m-or lăsat.
Cin'e mere cu popa
Nu mai vin'e până-i lumea.
Dragă tată, dragă mamă,
Să vă mai văd odată,
Nu v-aș da pă lumea tată.
Tată, mamă, d'e-aș ave
In'inima mi m-ar dure.”

*

Trasul clopotelor după mort

Dacă era bărbat, se trăgea, de trei ori scurt, a patra oară, lung, timp de cinci minute. Dacă era muiere, se trăgea, de două ori scurt, și a treia oară, lung, timp de cinci minute. Dacă era prunc mic, se trăgea clopotul cel mic.

*

Dusu mortului

La început, mortul era dus pe scaun, câte șase persoane, de-o parte și de alta, și, după ce-l scoteau din casă, se schimbau, la uliță. Cocia morțească aștepta afară (era proprietatea lui Lebovics, care a locuit, pe locul unde azi se află casa fostului sculptor măcean, Ioan Mercea).

Dacă mortul era bărbat, pe cai se puneă pătura neagră cu ciucuri, dacă era un bărbat tânăr, se puneă o pătură albastră.

Dacă era prunc mic, nu era dus în cocie obișnuită.

Cocia morțească – cocii Mureșan Florea – proprietatea lui Lebovics – aceasta s-a răsturnat cu moarta Baba Uță (Simândan Sofia) ca o pedeapsă pentru că era considerată o femeie frivolă. Harnașamentul la cai era din pluș negru cu ciucuri galbeni, oglinzi și verigi sub hamuri – 1939 (cf. Pavel Crișan 2012)

La mort cu coroane de hârtie creponată

Îngropăciune cu Corul bisericesc, 1978 (preoți Gheorghe Curtuțiu și Viorel Curtuțiu)

Coliva și colacul

Coliva reprezintă dragostea, este făcută din boabe de grâu. Bobul se îngroapă în pământ, dar din el răsare o nouă plantă, o nouă viață. Pentru cei plecați, este vorba de viața de după moarte, cea veșnică. Coliva, este „Pâinea morților”

și se împarte întru pomenirea lor, se îndulcește cu miere.

Coșară cu colac la parastas

Coliva și colacul

Praguri și ceremonialuri

Nașterea îmbracă haina albă, a destinului pământesc, desprinzându-se din lumea neagră (a pântecului mamei).

Botezul presupune încredințarea nou-născutului, cu toate simbolurile: apa, busuiocul, lumânarea, cămașa albă de botez, înfășatul de către moașă sau nașă.

Nunta, ospățul presupune un adevărat ceremonial, de tip popular, arhaic.

Taina peștitului a încredințării, a pusului pe tablă, a grăitorilor, a steagului și a gătirii pâlășcașilor, sosirea acestora la casele invitațiilor, cererea miresei, gătirea ei de plecare, masa, ospetea, nașii și oamenii lu cumătru mare, strigarea darurilor, aportul jocului, sunt câteva din momentele importante la acest ritual.

Îngropăciunea, ca o taină a ultimei călătorii, reprezintă despărțirea, pentru totdeauna de familie. Întâlnim aici un întreg arsenal de preocupări, spălatul mortului, procurarea copârșeului, punerea mortului

în copârșeu, sosirea neamurilor, acoperirea oglinzilor, discutarea cu preoții despre iertăciuni sau cine duce praporii, jelitul și cântatul după mort.

În Marele Drum, bifurcat în două, Începutul și Sfârșitul, masca umană reprezintă tocmai descoperirea adevăratei sale fețe.

***

Primăvara și iarna sunt stări de tranziție, dinspre toamnă și vară. Primăvara este însemnul tainic al reînnoirii. Este călătoria inițiativă înspre coacerea verii. Dar și înspre taina Culesului de Toamnă. Cu rod.

Apoi, taina trecerii Marelui Prag, al Pământului, căci, din Țărână, ne-am născut... Iar anul, este un Cerc închis „illud tempus”, cu început și sfârșit.

Curgerea verii, coptul sau pârgul, apa care întreține viața ne induce înspre ideea altei coaceri, trecerea de la ardere la mistuire, și apropiere de declin, iarna. Cu ideea altei treceri, înspre înghețare, îmbătrânire, căderea într-un pământ dar și călătoria spre un nou început. Anul Nou. Și o speranță a Reînvierii, prin Primăvara dăătoare de speranță, cu toate ale ei, credințe ancestrale.

Recrutarea, Cătănia, Armata, Bătaia pe front

„Gată mamă cufăru’ ” – 1972

Recrutarea se-nstiința prin Ordin de chemare – recruții erau petrecuți la Gara Curtici cu muzică și steag, simbol al slujirii patriei – 1957

*Să te bată focu', lume
Că io mă duc ghi la tine
Nu mă duc dară la moarte
Cătănia ne desparte.*

*Bate vântu', cântă banda
Și cătana aude goarna
Trenu-n gară când oprește
Drăguța drăguț jeleşte.*

*Gată mamă cufăru'
Că ghi la tine io mă duc amu
Io mă duc răcan, măicuță
Și te lac cu-a me drăguță.*

*Io acasă de-oi vini
Clănetu', doba or vesti
Că drăguța m-o lăsat
Și-n mormânt măicuța s-o băgat.*

*Cătănie, cătănie
Urâtă mi-ai fost tu mie
Mereți răcani cu Dumnezeu
Io mă-ntorc în satu mneu.*

Cătane gâte de plecare în armată. Mersul cu banda¹⁵⁹ se practica nu numai cu ocazia sărbătorilor religioase, ci era și un ritual de petrecere al cătanelor până la gara Curtici, pe jos, în șarete sau în cocii. Tinerii erau însoțiți și de drăguțe care le promiteau că îi așteaptă până la liberare, dar și de cei apropiați din familie (1975)

Gată mamă cufăru', este un vechi refren de petrecere a răcanilor (soldaților, cătanelor). In cocii, pe jos, ajungeau în gara Curtici, petrecuți de familie, prieteni, drăguțe (care le făgădeau să îi aștepte). Unele „fugeau” cu alt drăguț.

¹⁵⁹ Prima Bandă de muzicanți s-a înființat în anul 1940 și era alcătuită din Buchel Ioan – trâmbiță, Husar Dumitru – clarinet, Ciuta Petru – clarinet, Covaci Pacălea – dobă.

Recrutare Petru Cazan, Gheorghe Julean – 1939

În armată – 1927

Recrutare Petru Cazan, Gheorghe Julean – 1939

1918

Cătane în permisie – 1929

Pe front – 1916

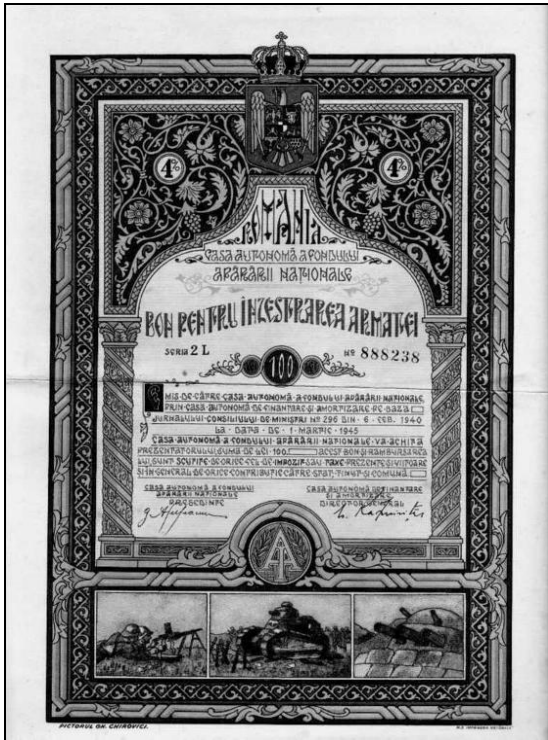
15 noiembrie 1915 „pe când zăciam în spital rănit pentru Tron și Patrie”

Marcu Șimăndan

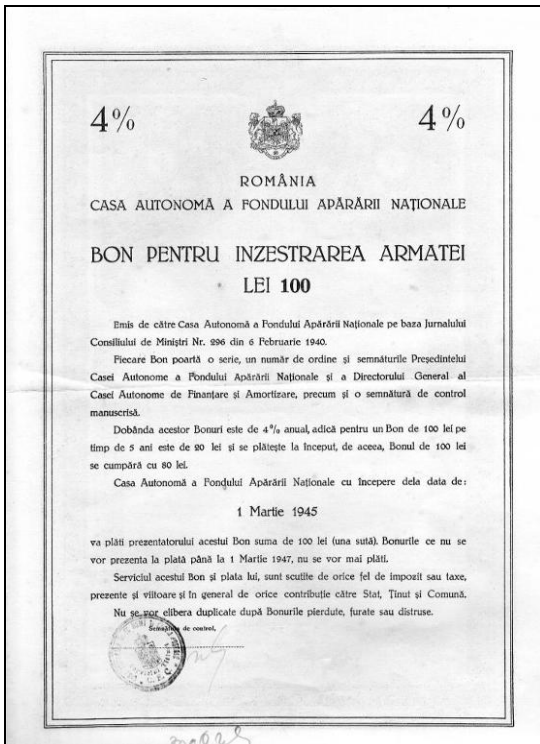
Pe front – 1916

Război în Ucraina, La Cotul Donului- 1941

1914

Azi am fost la 4 VII 44
 Piatra Neamt unde
 niam facut aceste
 fotografii 100 lei bucata
 la asistent
 Panta P. David -
 Amintea 15
 Acob azi e primavara rece
 Si ploaia ploua tot mereu
 Sunt lacrimile cari nu vor sa plece
 Pami ce nu viu in satul meu
 Borindura tot tinete si sa natelea
 al vortu fiz si prate cu drag va savata
 Panta Ioan David

Suvenire cu text — 1944

Ultimul contingent — Bodonea Gheorghe, Petriță
 Petru (decedat în război),
 Dărvăsan Ghe., Crisan Pavel și Crisan Ioan — 1943

Ciupuliță Ioan, din Macea nr. 693, dispărut în al
 II-lea război mondial (1943)

În poză e fratele tatălui meu (Ioan Ciupuliță),
 născut în anul 1916 și dispărut pe front în luptele de
 la Cotul Donului. În poză e ultima permisie — 1943
 (relatare prin bunăvoința domnului Ioan Ciupuliță)

Azi în 10. 1944
 Când am venit din Crimeea
 de am beneficiat de concediu
 60 zile
 la țară în strada
 Al tatei Frate. Pavel
 care a sosit acasă ca prin minime
 am mers să 13. 1944. la ora 22 -
 pământ la 3. 1944 Spand
 Ștefan 1. 1944 Spand

La întoarcerea din Crimeea — 1945

Înscrisuri doveditoare

15. Anul naşterii: 1922	Rezultatele la încorporare şi la lăsare la vază:
16. Local naşterii: Bălăneşti, judeţ Iaşi	
17. Naţionalitatea: Română	24. De către ce Comandant Militar a fost încorporat şi când: C. M. Iaşi
18. Situaţia familială: căsătorit	25. Hotărârea Comandii de încorporare:
19. Situaţia socială:	26. Când a fost lăsat la vază:
20. Apartenenţa politică: P. N. R.	27. Modificări în privinţa calităţii de apt. intervenite în timpul serviciului în Armată:
21. STUDII: a) generale: Colegiul Pedagogic	
a) politice:	
a) militare:	
22. Specialitatea (ocupatia) în civilitate: Jurnalist	
23. Limbi străine cunoscute: Nu ştie	

Mutări în timpul serviciului în Armată.				Participarea în Război (1940-1944 şi 1944-1945)		
34. Data	35. Denumirea unităţii, filiei şi formaţiei	36. Funcţia deplăcută	37. De când până când	38. În ce Unitate Armată pe ce front	39. În ce funcţie	

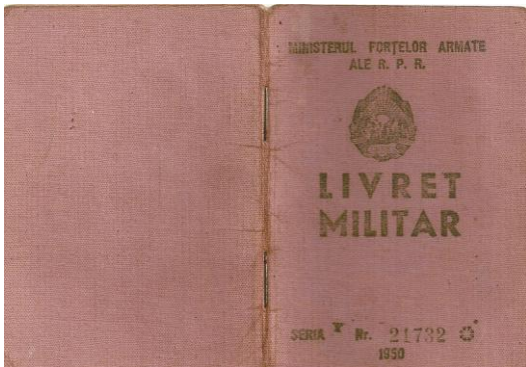

COMANDA SERVICIULUI VĂDUVALE
ALE RĂZBOIULUI

CARNET
DE
VĂDUVA DE RĂZBOIU
Nr. 37572

Delegatul Casei I. O. V. R.
Semnătura: [Signature]

Pentru vădulele gradelor inferioare va semna Şeful Serviciului. Pentru vădulele ofiţerilor şi subofiţerilor, Şeful Serviciului.

26. Numele în civilitate: [Name]

27. Prenumele în civilitate: [Name]

28. Caracterul în civilitate: [Profession]

Profesia: [Profession]

29. Numele ereditar: [Name]

30. Gradul avut în armată: [Rank]

31. Locul decesului: [Location]

32. Ocupaţia civilă avută: [Occupation]

Credințe apotropaice, plante de leac, vise, superstiții

Practici augurale –ritualuri, povești, legende, simboluri

Se zice că după îngropare sufletul da târcoale casei și, pentru a fi bine primit, peste noapte, în fereastră sau la streășina casei se pune un pahar cu apă unul cu vin sau cu răchie, câte o felie de pâine. Uneori, acestea dispăreau. Se mai spune că unele persoane aveau puterea de a comunica cu lumea de dincolo. Astfel, Iacob Crișan, a lu Ioșcuța, după ce cei din jur își puneau mâinile pă masă, el, lovind-o cu sucitoarea, masa sălta, juca și putea comunica cu persoana dorită! Îl consemnăm aici și pe Marc Vasile, din Satu Nou, care vorbea cu morții, peste masă.

În credința populară, se mai zice că la unele case mortul se întorcea sub formă de străgoi, striga pe nume pe cineva, intra în casa dinainte, vânzolea totul și pleca. De văzut, îl vedea doar persoana strigată, care nu avea voie să răspundă la chemare. De strigoi erau vizitate doar persoane datornice sau vinovate de fapte grave.

Explicația, desigur, empirică, era trecerea unei pisici negre, pe sub mort în timpul priveghiului, iar legătura cu strigoiul este evidentă (verbul „a striga”). Pentru înlăturarea acestui fenomen neplăcut, se chema preotul pentru a sfinți casa, se făceau slujbe la biserică, iar unii își impuneau posturi pentru un timp determinat.

Marea parte a populației nu știa carte, dar locuitorii erau buni observatori, care, în incultura lor, interpretau ca fatale unele semne naturale care azi ar trece neobservate. Astfel, bătrânii erau atenți cu visele. Cui, în vis, îi cădea o măsea dureroasă, era semn rău, de moarte, dacă era nedureroasă, tot era moarte, dar a unei rude îndepărtate. Visatul cu struguri însemna lacrimi, mersul desculț prin ape turburi sau prin tină prevesteau o boală. Când câinii urlau sau când cânta prin preajmă o pasăre neagră, de noapte, buha,

cucuveaua, însemna tot ceva rău, nu pentru culoarea penajului, ci a veștii nedorite. La Macea, ca de altfel, și în alte părți, moartea secera, era „cea cu coasa”. Mai întâi se instala agonia, „îi stătea graiul”, apoi își dădea duhul sau sufletul. Aparținătorii căpătau curaj, se întăreau și se pregăteau de ultimul drum al mortului. Bărbații se implicau în procurarea sicriului, în obținerea actelor și pregăteau priveghiul, cum-părau „monopolul” (țuică albă de cereale), anunțau rudele. Femeile așezau mortul în sicriu, după ce-l tăgășeau, spălându-l și îmbrăcându-l. La Macea, erau femei „specializate”, azi bătrânii își amintesc de „Băgăița”, o femeie înaltă, uscată, cu umblet lălâu, cu fața alungită și cu glas de „troască”, clopot de tablă ce se punea la gâtul oilor și care scotea un sunet nemelodios. Altă femeie era a lu Saină Buric, o bocitoare și o pricepută, dar numele acestor două femei au rămas undeva în amintiri, le regăsim doar în porecle.

* Bosconeli – practici empirice

Tot de cultura măcenilor se cade să amintim și despre unele practici empirice prin care erau tratați oamenii și animalele din ogrăzile lor.

La oameni: amintim practica tăierii sub limba sau încrestatul pe frunte pentru vindecarea unor boli la adulți și la copii, cum ar fi: gălbănarea (icterul), boala de zahăr.

Pe post de medic de familie erau de obicei femeile în vârstă, babele. Ele știau să descânte de: friguri, de deochi, de dureri de cap, de vărsat.

Ca medicamente, leacuri binefăcătoare, foloseau: apă neîncepută, cărbunii stinși, seul de oaie, mărul lupului, săpunul de casă, frunza de varza, foile de ceapă,

mușețelul, florile de tei, macul ce adormea copilul rău.

Oreonul era tratat cu felii de cartofi. Un loc important îl ocupau prișnițele - prosoape muiate în apă stătută cu care se înfășura gâtul sau fruntea.

Varicele se tratau cu frunze de varză crudă, iar rănilor cu ceai de măruș lupului.

La animale: cel mai priceput în sat era baci Todor al lui Socală a Cătălinei. Acesta a trăit și a tratat bovinele în jurul anilor 1900. Baci Todor era văcarul satului, om fără știință de carte, trecea drept veterinarul satului. El știa să vindece de umflare vacile care consumau o cantitate mai mare de lucernă verde. Știa să găsească prin pipăire zona stomacală în care înfigea trocarul, instrument prin care se degajau gazele ucigătoare. Tot el se pricepea și la revenirea rumegatului blocat la unele rumegătoare. Asista cu pricepere vacile la fătare.

La porcine se pricepea baci Bota, moșu lui Manți din Cutoș. El se pricepea la castrat (la jugănit) cu ajutorul unui cosor făcut din coasă. Tot el tăia la urechi porcii pe care îi umplea sângele. Era client obișnuit al birtului și ori de câte ori trecea pe lângă biserică avea o vorbă: „vai de tine, nici nu bei și nici nu mănânci și ta' săracă ești”. Când îl ajungea seara cânta: „sus stele, jos stele, Pătru trece printre ele”. Tot el știa să vindece porcii de țăpeneala prin introducerea în lobul urechii a unui pai de spân, plantă binefăcătoare. Am mai putea remarca și unele obiceiuri prin care femeile știau să păzească de „furatul laptelui”. Pentru aceasta, după muls, luau spumă din șuștar și făceau semnul crucii pe spinarea vacii. În același scop în laptele vândut sau donat strecurau o firfircă de sare sau de miez de pâine. Unele mulgeau lapte pe cuțit.

Pentru sănătate, pentru belșug, pentru spor în casă de Bobotează preotul era invitat să stropească cu apă sfințită și grajdurile și cotețele. Toate acestea dovedesc credință și înțelepciune.

* Pricoliciul

Era om, apoi era câine sau vițel, îmbrăcat în astfel de haine.

* Mitologie

La Macea, practicile legate de prezentarea realităților într-un mod arhaic și practicarea miturilor, nu s-a știut, ca-n alte locuri, atât de vehement.

Pricoliciul, Strigoii, Vrajitoarea sau vrăjitul, descântecele de orice natură ar fi fost, nu au avut o trecere prea mare. Aceștia, existau, probabil, în mentalul colectiv sau într-un imaginar aparte.

Strigoii, ca spirit malefic, produce frică. El bântuie cimitirele. De aceea, în groapă, se aruncau cu grițari, să nu se reîntoarcă mortul.

Zvârcolacii, bijigăniile, dihăniile se arătau în vis, somn, inducând un sentiment de teamă sau frică.

* Credințe

Marți seara nu trebuia să torci, să lucrezi, să nu te strofoace strigoile¹⁶⁰.

Fiecare joi, de la Paști, până după Rusalii: prima săptămână se zicea că se ține de trăznet să nu vină vreme grea.

* **De deochi** – se puneau 9 bețe de mășini (chibrituri) și 9 picături de apă într-o cană (se rostea rugăciunea „Tatăl Nostru”) și i se dădea să bea deocheatului, după ce s-au ars mășinile (bețele de chibrit).

* Superstițiile

- Nu trebuia să te întorci din drum dacă ai pornit.

- Dacă se desprindea un fir de păr sau un foștomoc (o legătură), însemna că moare cineva din casă.

---

¹⁶⁰ La Macea, se spune că trăia Petoaie – Spiuța Marie (nană Măriuță a lui Peti) care făcea vrăji – casa se află și acum pe strada ce duce înspre Cimitirul ortodox, pe stânga.

- Dacă vărsa cineva sarea, însemna că se va certa cu cineva apropiat.
- Dacă umblau în stoluri mari și se roteau ciorile, însemna că vine ploaia.
- Pentru alungarea răului, se bătea de trei ori în lemn.
- Lângă stâlpul casei trebuia să ai în permanență o iagă (sticlă) plină cu apă, pentru bani sau sporul casei.

* Vrăji

În sat era cunoscută ca vrăjitoare na-nă Măriuță a lu' Spiuța, (Petoaie).

Făcea vrăji cu cărțile și cu oglinda. Recomanda celor care o solicitau, să nu mănânce și să stea liniștiți. Vraja începea joia sau vinerea, pe la orele 12. Vrăjile erau pentru măritiş; ca fetele mării să își afle draguțul.

Se făceau și mățăanii. La crucile drumului, se puneau oale sau păpuși confecționate din zdrențe sau coceni. Cine trecea pe lângă ele, pătea ceva și își dădea seama. Se făceau vrăji cu aruncatul banului, pentru vindecarea unor boli sau bube subsuoară. Care găsește banul, zice să meargă la altul boala.

* Plante cu valențe apotropaice

Puterea lor este de a vindeca, preveni sau de a alunga spiritele malefice, care-l bântuie pe om. Se știe, și la Macea de „înțepatul”, împotriva albinelor, a urzicii, dar și de funcția de stimulare a stării de sănătate a plantelor cu puteri de vindecare: măceșul, romanița (mușetelul), usturoiul.

Încă de la omul primitiv¹⁶¹ aflăm de efectul miraculos al unor plante, ierburi de leac, folosite în tratarea unor boli. Dar, din păcate, în medicina populară există numeroase credințe mistic-vrăjitoarești, de care, n-ar trebui să ținem seama. Cele mai vechi cunoștințe despre puterea plantelor medicinale, le găsim în China, de peste

2000 de ani î.e.n. Este vorba de puterea miraculoasă a peste 900 de plante medicinale, precum și modul lor de recoltare, păstrare, folosință. Și-n biblioteca regelui sirian Assurbanipal (669-626 î.Hr.) s-au găsit o serie de tablete de lut care conțineau dicționare, îndreptare și desene reprezentând plantele medicinale.

La egipteni, papirusurile erau compilate cu diferite, rețete de acest fel (totuși li se recunoaște, unor plante medicinale și puterea mistică¹⁶²).

Medicina greacă (prin Hippocrat cel mai mare medic al antichității, născut pe la anul 460 î.Hr. pe insula Kos) a preluat și a dezbătut cunoștințele despre puterea plantelor medicinale.

În Europa, răspândirea plantelor medicinale și utilizarea lor, a fost preluată de sclavul grec Galieu, medic la Roma.

Vindecarea empirică, se cunoaște, la Macea, și sub numele de „boboneală”. Astfel negul se vindeca, și cu un chibrit aprins ori se lega cu coada calului. Petrolul se folosea pentru durerile de gât (se ungea cu o pană de găină). Sfoara se folosea la scosul dinților (care, apoi se aruncau peste casă, spre deliciul copilului, care uita pentru moment, de durere) și care se lega de clanța ușii.

* Plante biblice sau de leac

Se cunosc nouăzeci de plante biblice folosite în ritualuri religioase (vezi: Carli Marcu, Ierburi de leac, București, 1956) consemnate în Vechiul și Noul Testament. Iată câteva: busuiocul, isopul, angelica, iarba-fiarelor, sânzienele (acestea din urmă înfloresc odată cu dragostea).

Busuiocul, este o plantă tămăduitoare dar și sacră. Se spune că busuiocul ar fi răsărit di lacrimile Fecioarei Maria, iar crenguțele ar fi învăluit trupul lui Isus-

¹⁶¹ Carli Marcu, *Ierburi de leac*, București, 1956, p. 60-61.

¹⁶² *Izvoarașul*, 1936, *Revistă de muzică, artă națională, folklor și teatru sătesc*, Mehedinți, pag. 56-61.

Pruncul cu o boare mirositoare, parfumată, pogorâtă din Rai.

Cele nouăzeci de plante identificate în Biblie și florile lor „merg atât de departe cu bunătatea lor, încât parfumează mașinile celor care le strivesc

De aceea, busuiocul este folosit, nu numai la prepararea agheasmei care este sfințită și purtată la icoane, planta sacră cu împlinirea, cu dragostea, cu sănătatea, fetele o purtau în păr sau la brâu, iar feciorii erau ademiniți de aroma crenguțelor când se-ntâlneau la joc. Ținut în buchet la grindă, alungă necazurile, răul (în Italia, se cultivă în ghivece și se pune în glastre).

Vracii foloseau plantele în incantațiile lor, deși erau de leac. Mătrăguna pentru calmarea durerilor de oase. Cucuta se folosea și pentru spasme biliare. Rădăcina de mătrăgună aducea peștorii.

Sânzâienele aduc dragostea, puse la uscat în coronițe, la porțile caselor și se culege în Noaptea magică de 21 Iunie.

Floarea de ferigă, are rolul de hime-ră, prin albul ei strălucitor, aduc peștorii, având formă de stea.

*

Unele plante, crescute pe diferite so-luri, erau folosite pentru ceaiuri: mușețelul (romanița), teiul, menta, socul, ceapa, dar și codițele de cireș și de vișin.

Frunzele de tutun erau folosite pentru înlăturarea moliiilor, puse între hai-ne, în dulapuri.

Spinul, sămânța de brusturi se folosea la durerea de măsele. Mătrăguna (care creștea în șanțuri) era folosită pentru vopsit. Măru lupului - se foloseau frunzele, fierte, pentru vindecarea tăieturilor (la om, sau la cal), pentru durerile de stomac.

Mușețelul, care creștea peste tot, se aduna cu greblele. Era pus apoi în bășcu-iețe și era folosit pentru ceai (ceai de ro-maniță).

Din măru-lupului se făcea o fiertură din frunze.

În concluzie, aceste plante, atât de leac, cât și sacre, nu se smulg, nu se rup, se

culeg înainte de Răsăritul Soarelui, să nu „le frângem” sufletul și, la tăiere, se spune au voce tare, scopul pentru care au fost luate, iar cui bea din apa în care a stat busuiocul, va căpăta un tonus mai bun.

* Boli

Zăbelele¹⁶³ (herpesul) se tratau cu piatră acră.

Când cineva se tăia în plug, se fierbea măru-lupului și se spăla locul tăieturii.

Buba coaptă se spărgea prin soponire cu fiertură de măru-lupului (se soponea frunza).

Frunza de brusture

Măru-lupului

¹⁶³ **Zăbele** - bubije albicioase care sunt molipsitoare și apar în colțul gurii, la oameni și la vite (mag. săcant) (cf. Dicționar Universal ilustrat al limbii române, vol. 12, p. 216).

Visul. Reprezentare vizuală a somnului. Interpretări locale

A

asmuțat de câini - sfadă
așternut nou - călătorie
ață neagră - necaz
ață albă - goști
azvârlit de haine - ușurare de sărăcie
altar - bucurie

B

babă,babe - ploi, certuri
băi - neplăceri
bal - călătorii
balaur - cinste
balegă - nefericire
baltă turbure - griji
baltă limpede - semne bune
bani - necazuri
barbă albă - sănătate
barbă lungă - semn puternic
barză pe cuib - căsătorie
barză zburând - moștenire
basma roșie - veste bună
basma neagră - necaz
baston - drum
batistă albă - prietenie
batistă colorată - dragoste
bătrân - nenorocire
berbec - nenorocire
biblie - viață lungă
bijuterii - supărări
birjă - măreție
birtaș - noutate
bivoli - munci grele
blid - drum
bloc de desen - laude
bloc de scris - vești rele
bob - disprețuire
bogat - boală
boi ce se împung - bucurii
boi slabi - scumpete
boi grași - an bogat
botez - copii
brad - noroc
brici - înșelăciune
broaște - vorbe goale
broderii - afaceri

bucătar - bucate
bufniță - pagubă
bulion - bună gospodărie
busuioc - veste
butoni - rău
buze roșii - insulte

C

cal alb - vecini buni
cal negru - pagubă
cal fugind - supărare
cal gras - bucurie
cal înhămat - drum
car cu boi - câștig
carne de pui - belșug
carne de porc - supărare
carne de marhă - bucurie
casă dărâmată - nenorocire
călăreț - minciună
cărbuni aprinși - bani
cărbuni stinși - sărăcie
cărți de rugăciune - mângâiere
căzătură - pierdere
ceai - batjocură
cearceaf murdar - vorbe de bârfă
cenușă aruncând - murdare vorbe
cocoși - bucurie
ciucuri roșii - bucurie
ceară - tristețe
cuțit - mare încurcătură
ceas - neliniște
cizme - căsătorie
cioban cu fluier - bucurie
ciocan - lovitură
cioară - necaz

D

doamnă - ceartă
dafin foaie - o schimbare
dentist - boală mare
dărâmatură - durere sfâșietoare
degetar - calomnie, ciufală
dezbrăcare - rușine
datorie - prevestire rea
diavol - rele
dinți căzuți - moarte

dinți creșcuți - semn bun
dinți scoși - mari ispite rele
degete lipite - suferință
deal suit - greumânt

E

evreu - noroc
Evanghelie - izbăvire
evantai - călătorie

F

făină - belșug
fân - petrecere
fântână - sărăcie
felinar - necaz
femeie - vorbă de rău
femeie bătrână - ocară
fir de ață - oboseală
flori ofilite - supărare
fluier - apărare
foc - pagubă
frate mort - viață lungă
funie - semn de rău
frunze căzute - boli
furcă - mare amărăciune
fus - moarte
ficat - răspundere mare
frate ce te râde - boli supărări

G

găină - vești
găină pe ou - veselie
gâscă - moștenire
gâscă zburată - călătorie
gard - pierdere
găluște făcând - noi prieteni
gât tăiat - moarte
gaură în haine - supărări pierderi
grajd cu cai - uspăț
grădină părginită - durere
groapă - necaz
gârlă tulbure - necaz
gunoi - sărăcie

H

haine negre - moarte
haine albe - veselie
haine murdare - necaz

holde - vânt și ploii
horă - veselie

I

iarbă cosită - mare câștig
iarnă cu zăpadă - an cu roade
iederă - bucurie
iepuri - boli
inel de aur - pierderea unui prieten
inundație - necaz
izvor cu spume - necaz
icoană - veste
inimă - dispreț

Î

împachetare - călătorie
înmormantare - ceartă
înmormântare - viață
îmbrățișare - dușmănie
înjurare - supărare
înviind - moarte

L

lapte bând - răutăți
lei - bârfă
leagăn - botez
lemn pe foc - ceartă
lumânare - petrecere
luna pe cer - prietenie falsă
lună întunecată - primejdie
lupi - pagubă
luptă - biruință
lână multă - avuție

M

maimuță îmbrățișând - mari neplăceri
măcelar - viață bună
mâini care ți se spală - mare calomnie
mâini curate - onoare
mâncare bună - timpuri grele
mere pădurețe - supărare mare
mănuși - precauție
mărfuri - afaceri
masa pusă - îmbelșugare
măgar - cheltuieli multe
mască - înșelăciune
mâță miorlăind - vorbe de rău
mujere bătrână - ușurare de greutate

măsele crescând - sănătate
mazăre - necaz
mireasă - moarte
mire mort - fericire
mănăstire - invitație nuntă
monument - mărire
muzică - semn rău
moștenire - sărăcie
mers prin noroi - mare necaz
muscă - veste rea
marmură spartă - boli grele
moară - sărăcie
mâneacă - zădărnici
mânecuțe - demnitate
mort - veste bună
mormânt - amărăciune

N

nas mare - semn de bine
naștere grea - bucurie
nisip - necaz
nasturi albi - râie
nebun - înțelepciune
negoț - câștig
nor - bucurii
negură - osteneală
nuntă - pagubă
nuc - noroc
note muzicale - ajutoare
numere - câștig la loto

O

oglinză - orbire
oameni străini - pierderi
oameni sărind - certuri
oi păscând - bucurie
oi tăind - griji
obraz - noroace
ochi - supărări
olar - moarte
onoare - pagubă
orb - răutăți
orz - viață lungă
oțel - batjocură
otravă - boală
ouă - mare câștig
ouă cumpărând - batjocură
ouă mâncând - fericire, copii mulți

ouă roși - primejdii
ouă spărgând - laudă
ouă galbene - boli
ovăz - sărăcie

P

paie - secetă
păduchi - câștig
pădure - viitor fericit
pădure stârpită - zile grele
pădure în foc - supărare
pește - câștig
pește pescuind - nenorocire
panglică - bucurie
pantaloni dezbrăcând - nenorocire
pantaloni îmbrăcând - călătorie
pantaloni cârpind - supărări
pepene - prietenie
păr împletind - izbăvire
păr tăiat - nenorociri
păr alb - bătrânețe frumoasă
păr roșu - calomnii
păr murdar - certuri
pahar plin - sănătate
pahar spart - dezamăgire
pahar gol - înșelăciune
parfum - noutăți
părinți morți - ploi, nenorociri
păsări fără pene - supărări
păsări prinzând - pierdere de prieteni
pălărie de paie - secetă
pălării - afaceri
pisici - certuri
pantof - căsătorie
palme - înșelare
pământ - avuție
pâine - stimă
pâine caldă - boală
pământ dormind pe el - moarte
pâine bună - nerușinare
pere acre - necaz
ploaie - belșug
ploaie repede - piedici
pietre - decizii greșite
pietre scumpe - demnitate
picioare murdare - neplăcere
piață - vorbe grele
piei - câștiguri

pipер - întrajutorare
plăcinte - neazuri
păstor - bucurii
pat curat - taine descoperite
pat cu paie - speranțe
pat murdar - sărăcie
pat împodobit - însurătoare
păun - dezamăgire
podoabe - ură, falsitate
pom - amăgiri
porc care mușcă - furt
porc - rușinare
porumbel - moartea unui prieten
plânset - consolare
poame - întâlnire
pod șubred - ruinare
potcoavă - greutăți familiale
prăpastie - pericol
praznic - intrigi
prăvălie deschisă - cheltuieli
preot - atenționare la conștiință
privighetoare - tânguire
prune - scăpare din pagube
pungă - moștenire
pungă plină - pierdere din câștig
poștaș - dorințe împlinite
pușcă - onoruri
pușcă pușcând - pradă

R

raci - hoție
rachiu - faci rău cuiva
rădăcini - întristări
ras - minciună
răni - boli
rândunică - veste
rață - onoare
recoltă - serbare
recrutare - supărare
reparații haine - sărăcie
război - veselie
răzbunare - dificultate
râset - suferințe
ridicare din pat - boli
ridicare de pe pământ - griji
râu - supărări
roze - fericire
roze veștede - supărare

rozmarin - calomnii
roată - călătorie
rude - musafiri
rugină - boală

S

sabie - luptă
sare - boală
sare vărsată - sfadă
săgeată - primejdie
sac spart - pierdere
snopi - semn bun
spice - cinste
salată - ispitire
sală - veste
salcâm - necredință
scrisoare cu sigiliu - secrete de taină
scrisori roșii - tristeți
săpun - semn rău
sărut de mână - lingușire
scară - înșelăciuni
soare - sclipire
soare la apus - tristețe amară
soare oglindit în apă - falsitate
semințe verzi - speranțe
sete - oboseală
sprâncene căzute - semne bune
sprânceana ruptă - îndurerare
spălare - curățenie
scăldat în apă tulbure - mâhnire
spânzurat - promovat
stea căzătoare - înec
sticlă cu apă - credință
sticlă spartă - trece un ghinion
strugure negru - amărăciune
strugure copt - bătaie
strugure necopt - sănătate
struguri frumoși - nemulțumire
struguri mulți - ploi, vorbe grele
strigoi - boli
sunet de clopot - dușmănie
spini - sărăcii
soră - fericire
sfori - păgubire
stâncă - piedici
spirite negre - norociri
steag - nuntă
stâlp căzut - neaz

suind un deal - nevoi
supă - sănătate
sânge - speranțe
sânge de om - moarte
sită - refuz
sfat - falsitate
suman - semn de rău
socri - certuri

Ș

șapcă - batjocorind pe alții
șobolan - veselie
șopârlă - dușmănit
șoarece - noroc
șerpi - viclenii
șarpe mort - rivalități
șuncă - mulțumire
ștergare - noroc
școală - larmă

T

tabac - protecție
tabacheră - nemulțumire
tată viu - bucurie
tată mort - norocire
teatru - prefaceri
taur - petrecere
taur negru - moarte
trăsură - reușită
trăsură răsturnată - pagubă
tei - viață în liniște
testament - viață lungă
tobă - veste
trandafir - daruri
trandafir în buchete - nuntă
tipografie - ceartă
treaptă - neatenție
tristeți - speranță
tâlhărie - descoperire de taine
trompetă - veste
trâmbiță - primejdie
tunet - pagubă
tunsoare - mâhnire
tămâie - trădare
tăvălire - pătimire
trup gol - bogăție
trup mort - semne bune
turn - veste
turc - nefericire

tigaie - pagubă
turturea - credință

Ț

țarină - bărbăție
țarc - prădălnicie
țambal - pericol
țânțar - păgubire
țigan - fățarnicie

U

ucidere - noroc din nenorocirea altuia
ucigași - amenințare
udare - bucurie
undiță - înșelăciune
uniformă - glorie
unt - binefacere
ură - bunătate
urs - semn de rău
ulcior spart - prevestire rea
umbra unui bărbat - mare dobândă
umbră de femeie - drumuri bune
umbrelă - protecție
usturoi - neînțelegere

V

vacă - veste bună
vacă de muls - foloase multe
vapor - călător
varză - amărăciune
vas de aur - preamărire
vraci - neînțelegere
vin alb - sănătate
vin negru - boală
viperă - pierdere de bani
viță de vie - belșug
vrabie - ceartă
vulpe - înșelăciune

Z

zahăr - boală
zar - necaz
zăpadă cu joacă - întristare
zăpadă grămadă - vătămare corporală
zăpadă ninsă - veste bună
zăpăcire - boli
zidire - schimbare
zbor - înălțare
zugrăvire - fericire

***

Dintre elementele cu rol purificator, care însoțeau *ritualurile* de peste an, amintim câteva:

Apa, *Illustratio per aquam*, ca element purificator, folosită la venirea pe lume, cu taina spălării și botezului, dar și la plecarea, cu taina spălării mortului stropitul cu vin, dar și spălarea de după, în lighean, după încredințarea celui dispărut, pământului.

Apa se folosea și la stropit cu găleata, de Sânjorz, la catolici, în Ziua a doua de Paști, dar cu odicolon.

Apa sfințită însoțea Iordănitul de Bobotează, pe la casele oamenilor.

Invocarea ploii se făcea prin *Paparude*, care rosteau undescântec epic oratoric, *Păpărug*, *rugă*, *Vină* și *mă udă*, în timp ce costumația consta din frunze verzi sau șușorci, verdele însemnând o haină despletită de albu iernii.

Cununa, un alt element de ritual, însemna bogăție, prin spicele secerișului dar și Încununarea tainei căsătoriei și taina plecării spre Marea Trecere.

Salcia, *busuiocul*, *colacul*, *plugul* plugușorului sunt câteva din elementele de ritual prezente în construcția Poemei rostite prin *Prourat* sau *Împrourat*, cu fraze discursiv baladești cunoscute încă de la D. Cantemir. Avem în vedere aici *Strigarea de Sântilie* când se anunța vreme rea, sau tot vara, chemarea dezlegării la ploaie, alungarea frigului de peste iarnă, la nemți, de *Foașing*, prin plimbarea cu muzica prin sat, fierberea grâului îndulcit, spre invocarea unui an fecund, *salcia*, atât cea de pe margine de șanț cât și cea plămătoare de la margine de morminte, grâul, ca simbol al rodirii dar și al împreunării mirilor, să fie curați și lminați, ca para luminii, ciuhele, sperietorile, plantate în grădini, fie că se îmbrăca o mătură sau un par, cu viziclu și clop, aveau o menire magică, să alunge rozătoarele, iar urâții din căruțele nmților țineau tot de Credințe ancestrale.

Aceste ritualuri, câteva, conduc eposul local legendar mitologic înspre conotații aparte, de trecere, de la o lume albă înspre una tot albă, ciclul vieții fiind când lumnat, când întunecat, ajutat de aceste elemente ajutătoare, ca în basmele tradiționale.

Sărbătorile de peste an, datina sau obiceiul, limbajul -om -natură, exclamațiile și invocațiile, îndătinarea și metamorfozarea, excursul liric, coloritul arhaic al acestora, cu siguranță, implică un performer și un beneficiar de o unicitate aparte.

Elementele de ritual-busuioc și salcie

Vocea satului - doba

În bătaia baterii de dobă

Civilizația rurală, are, și azi, tainele ei. Una dintre ele, bine păstrată, este Baterea tobei. Dar, nu oricine se pricepe s-o și bată, în așa fel încât să se facă înțeles. Am cunoscut pe câțiva dobași ai satului:

Clepea Petru (fost magazioner la Castel): „S-aduce la cunoștința satului – Tătă lumea să curețe viile ghi la Domnii și Cânepiște ghi goz și să stropească pomii (Macea, 2005). Se mai anunța să se curețe șanțurile¹⁶⁴.

Miculae ghi la Sumarton – „S-aduce la cunoștința satului – Tătă lumea să beie zamă ghi părădaică, ghi la cădlan, să nu să ciumurlească” (Macea, Festivalul Părădaicilor, 2013).

Toba se bate, de obicei, în ziua de miercuri, la piață, dar și când situațiile o impun.

Se observă că textul, chiar dacă este real, are și pitoresc, și puțină culoare, și sa-voare locală.

Suițu-n pom – 1969

*****

Extras din Anexe-Arhive

RPR

Sfatul Popular al Comunei Sântana

Nr. 2268 /1951

Publicat cu toba!

Vă înștiințăm că în noaptea de 26/27 mai a.c. s-a pierdut pe raza comunei noastre, 3 cai, una iapă murgă, brează, picior drept pintenog în vârstă de 4 ani, una mână neagră de 2 ani și una mână sură, coada și coama albă, brează de 2 ani. Ambele mânze comunale sunt tunse. în caz că se găsesc în comuna DVS. rugăm a ne aviza de urgență.

Președinte

ss indescifrabil

¹⁶⁴ Spânzurații erau îngropați la marginea șanțului, nu se trăgeau clopoțele, preotul se îmbrăca cu patrașirul pe loc.

Interferențe etnice

Din punct de vedere al populației, pe la începutul anilor '50, aproximativ un sfert dintre locuitori era alcătuit din nemți și maghiari, unele familii devenind între timp mixte. Dacă la grădiniță era o clasă cu predare în limba germană, în școala elementară aceste minorități învățau împreună cu românii. Aceștia conviețuiau în relații bune, mulți români știau să vorbească ungurește și nemțește. Cu atât mai mult, participau la sărbătorile de kirvai, fărșang, baluri etc.

La Macea, s-au rânduie și etniile. Din primăvară, până-n toamnă, rostul și rostuirea lor era, de-a trăi în bună pace și înțelegere cu ceilalți locuitori. Ba mai mult, se cunosc și căsătoriile mixte dintre aceștia (nemți, maghiari, români). Dimpreună, și-au clădit un stabiliment, pe măcean pământ.

În sat nu erau nici culduși, nici vini-turi care să-i deranjeze pe băștinași. Totuși, ca și culduș (cerșetor) era unul numit Iani venit din Ungaria (nu putea vorbi corect, dar te puteai înțelege cu el). Viniturile erau localnici adăpostiți deja în sat, care se mutau frecvent fiind mai neavuți.

Case nemțești – 1975

Casă nemțească de vânzare – 1979

Casă nemțească – 1974

Casa lui Midi din Corn – 2010

Casă nemțească – 1960

Biserica Romano-Catolică Macea – prima împărtășanie a copiilor (comuniune – 1979)

Costum popular maghiar de copil (1954)

Fotografii primite prin bunăvoința domnului Litvak Christian 2015

Elevi români, maghiari și nemți la festivități școlare la Macea (1979)

(Fotografii primite prin bunăvoința doamnei Erika Taubert, Oberderdingen (Germania) 2014)

*Mnențoici tinere din ulița mnențească cu rochii
cusute de Sali neni
Fotografie primită prin bunăvoința doamnei Saly
Litvak, azi Anna Stana, stabilită în Germania 2015*

Crăciunul 1956

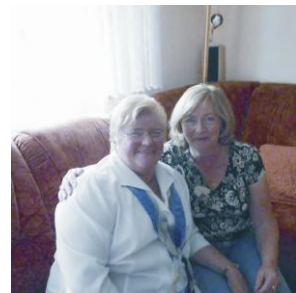
1966

1963

Învățător Ioan Weiss (1961)

*Anna Rotter Fisch și Anna Stana Litvak plecate din
Macea și stabilite în Germani*

Fărșang la Macea

Odată cu lăsarea Postului Paștelui, cam cu o săptămână înainte, nemții se organizau și umblau prin sat. Se adunau și pomeneau în căruțe, străbătând satul în lung și în lat, de la ulița nemțească până-n Satu-Nou, prin Satu-Bătrân și Coreea. Strigau *foășing*, *foășing*, fluturând diferite obiecte (mături, steaguri) și erau *îmbrăcați urât*, adică se deghizau, spre deliciul copiilor și al tuturor sătenilor. Ei cereau alimente și bani, cu care făceau mâncăruri

specifice pe care le serveau la balul lor. Pe tot parcursul ceremonialului, pe stradă, erau însoțiți de muzică și cântau cântece specifice: *Oh, oh, Rosie, Anneliese* și altele. Din păcate, azi, rar mai răsună pe stradă acestea, la fel ca *foășing, foășing*.

(inv. Eleonora Bundiș)

Port german – 2012

Anneliese

Anneliese, ach Anneliese
 warum bist du böse auf mich?
 Anneliese, ach Anneliese,
 du weist doch, ich liebe nur Dich.
 Doch ich kann es gar nicht fassen,
 dass du mich hast sitzen lassen
 wo ich mit dem letzten Geld
 die Blumen hab für Dich bestellt.
 Und weil du nicht bist gekommen,
 hab' ich sie vor Wut genommen,
 ihre Köpfe abgerissen
 und dann in den Fluss geschmissen.
 Anneliese, ach Anneliese,
 nachher tat es mir wieder leid.
 Anneliese, ach Anneliese,
 wann wirst du denn endlich gescheit.
 Schon dreißig Jahre sind vergangen seit jener
 Zeit.
 Manch graues Haar ist ausgegangen vor
 Herzenleid
 Ich hab Anneliese bekommen, ach wie war das
 schön
 Anneliese hat mich genommen, wohl nur aus
 Versehen.
 So ist das Leben und oft auch der Liebe Brauch
 was heiß ersehnt wird bekommt man am Ende
 auch...

Oh, oh, Rosie

Sej, haj, Rozi, vasárnap kirándulunk,

Meglásd, Rozi, unatkozni nem fogunk.
 Két szép szemed hamisan kacsint le rám,
 Polka közben súgom neked,
 Hogy egy csókra szomjas a szám.

(variante în limba maghiară)

Rosamunde

*Ich bin schon seit Tagen
 verliebt in Rosamunde;
 Ich denke jede Stunde
 sie muß es erfahren.
 Seh ich ihre Lippen
 mit dem frohen Lachen,
 möcht ich alles wagen
 um sie mal zu küssen.
 Aber heut bestimmt geh ich zu ihr,
 Gründe hab ich ja genug dafür;
 Ich trete einfach vor sie hin,
 und sag ihr wie verliebt ich bin.
 Sagt sie dann : Ach, nein, ist's mir egal,
 denn ich wart nicht auf ein ander Mal.
 Ich nehm sie einfach in den Arm
 und sage ihr mit meinem Charm:
 Rosamunde,
 schenk' mir dein Herz und sag' ja!
 Rosamunde,
 frag' doch nicht erst die Mama!
 Rosamunde,
 glaub' mir, auch ich bin dir treu,
 denn zur Stunde, Rosamunde,
 ist mein Herz grade noch frei.
 Sie läßt mich noch warten
 und lächelt nur von ferne,
 ich wüßte nur zu gerne
 wie andre es machen.
 Verborgen als Veilchen
 läg' ich in ihrer Nähe,
 doch wenn ich sie sehe,
 warte ich noch ein Weilchen.
 (prin bunăvoința doamnei Pota Rozalia)*

Kirchweih se sărbătorește la 21 noiembrie de Sfânta Elisabeta, Lisi pesla, cum ar veni. La această sărbătoare participau toți creștinii de rit catolic, nemți și maghiari. Era Kirwei cu de toate: turtă dulce, mingi de zdrențe, plăcinte colorate, inimioare cu oglindă, căsuțe, mărgele etc. comestibile.

Inf. Anna Rotter, Germania

Costumația fetelor la Kirchweih

Fetele purtau rochie albă largă și bluză tot albă, fără fodre. Zadia era neagră, din mătase și o vestă, de mătase, neagră, care se încheia cu un șnur negru.

Sursa: Anna Stana

Tinere mnențoici înainte de gătatul și licitatul pomului, urmat de bal cu tocană de oaie – 1953

Singura Sărbătoare care nu este și la români, Ziua Domnului se celebrează în prima joi de după Rusalii.

În trecut, nemții ieșeau în procesiune la Crucile de hotar, de exemplu, la crucea de lângă moară, care mai există și azi, și împodobeau locul devenit sacru pentru ei, cu ramuri ori crengi verzi, puneau o măsuță în fața căreia se rugau asemeni unui Altar viu. De aceea, probabil, românii numeau locul devenit unul pentru rugăciune - Coliba Mnenților. Azi, se celebrează, ori în biserică, ori în curte, folosind tot patru măsuțe împodobite cu vase de flori.

Obiceiuri comune

Se mergea cu colindatul, dar la maghiari era cu Betleemul. Pomul de Crăciun era împodobit de seara, cu bomboane fondante făcute în casă, cu nuci și mere înfășurate în staniol sau vopsite cu siclu și ornat cu ghirlande de hârtie.

Tăierea porcului: era la fel, doar că se consuma și sângerete, iar tocana se servea cu smântână. La culesul strugurilor, acesta se termina cu Surechi-bal, iar lăsarea postului, cu Farsang.

Stropitul se făcea a doua zi de Paști, la catolici, cu parfum.

Nunta la nemți era una obișnuită dar alaiul era întâmpinat, după cununie, de doi urâți cu mătură și oglindă prinsă la spate. (Inf. Anna Rotter, Germania)

Comuniuni interetnice

La stradă dacă se întâlneau femei de naționalitate maghiară, germană sau română și povesteau de una și de alta, cunoscând termenul *fertig* (= gata) din limba germană, una din celelalte două ca să iasă din discuție, grăbită, fiind, pleca exclamând *verteg*, cu sens ori de *gata*, ori *am înțeles*.

La casa în care ceasul cu cuc spune la fix ora exactă

Narațiune memorială

Am sosit la Casa cu numărul 8 imediat după Ziua Cucului, după Bunavestire.

Baci Toni, Schneider Anton, mă aștepta la uliță, conform îndătinării obiceiului, cum m-a și petrecut când am plecat. Vorbind perfect românește, un lucru e demn de admirat – cu câinele, vorbește nemțește!

Am stat de vorbă, are o poveste frumoasă de viață. Adevărată! Născut în 1932, de profesie fierar-betonist, a cutreierat ținuturi legendare românești, cu meseria, Alba Iulia, Hunedoara, Deva, Cluj, din 1956. Apoi a revenit la Arad, la Rangheț, călătorind înspre gara Curtici cu bicicleta și mai apoi, cu RATA. S-a pensionat în 1987, de atunci grădinărește, având o casă păstrată în stil local, meștește și discută cu prietenii (tocmai îi plecase un vecin când am ajuns).

Povestește cumpănit despre cele șase familii de nemți care mai sunt în comună – Schneider Anton, Schneider Barbara (sora), Schwertoffer Ana, Ștofăla (porecla, Cel cu pita), Zieglebauer Iosif, Freisinger Elisabeta.

Frecventează Biserica Catolică alături de cele câteva familii maghiare, cam opt familii. A făcut armata la Brașov, locuiește pe o uliță centrală, îmi arată Castelul,

fosta bucătărie îmi arată buxușii de un verde solemn, broșchicel de Macea și îmi povestește cum casele de acum sunt situate pe locul unde băltea o apă mai demult.

- Una era pe uliță, a lui Csilbauer, venit din Ungaria. Căci nu de aici a pornit satul ... ci de dincolo de Nimaș. Groful avea tot. Mai încolo, continuă, la capăt de uliță e Crucea lui Hânțeric și fostele vii ale sumărtanilor. ...

Între timp, când depăna Povestea de viață cu soția, aflată în Germania, Ceasul cu cuc ne dă ora exactă!!! Sub scăunul, o coșeriță cu ouă așteptau Paștile! Le ține cu cei de pe uliță și cu sora! Tradițiile le păstrează nealterate! Gospodăria are de toate: colnă, cotarcă, mihei, dar și nelipsita bicicletă, cam de cincizeci de ani, ceasul cu cuc, la fel de vechi, păsări de curte de tot felul, golumbari, dar și impresionantă colecție de ceasuri! Totul făcut de mână! Îi plac și caii, cam șase dacă mai îs și cocii în sat!

- Îmi plac florile, uitați stativele de lemn și gărdutu, roșteiu de la târnaț, făcute de mine.

O poveste cât o viață la cei 86 de ani! Tache bună, Baci Toni!

Baci Toni și casa în care ceasul cu cuc spune la fix ora exactă

Ceasul cu cuc

Janta lu' Baci Toni

În târnaț la Baci Toni

Album de familie. Eisenbeil
Fotografia ca Discurs-martor (prin bunăvoința fam. Peița Florin, Vasile și Rodica)

Extras din registrul stării civile pentru căsătorii

Număr de înregistrare	Numele și prenumele soarelui	Numele și prenumele soției	Data și locul nașterii soarelui	Data și locul nașterii soției	Starea civilă înainte de căsătorie	Starea civilă după căsătorie	Locul și data înregistrării
1	Macea	Ștefănescu	1892	1900	Marital	Marital	1924
2	Macea	Ștefănescu	1892	1900	Marital	Marital	1924

Extras din registrul stării civile pentru CĂSĂTORII pe anul 1924

Număr de înregistrare	Numele și prenumele soarelui	Numele și prenumele soției	Data și locul nașterii soarelui	Data și locul nașterii soției	Starea civilă înainte de căsătorie	Starea civilă după căsătorie	Locul și data înregistrării
1	Macea	Ștefănescu	1892	1900	Marital	Marital	1924
2	Macea	Ștefănescu	1892	1900	Marital	Marital	1924

ROMANIA
Comuna Macea
Judetul Arad

Extras din registrul Stării Civile pentru NĂSCUȚI pe anul 1906

Numărul înscrisurii în stare civilă	Data nașterii (zilă, lună și an)	Numele de familie și de naștere (prezenta și veche)	Sexul	Localitatea de naștere (comuna, județ)	Starea civilă la naștere	Starea civilă în prezent	Observații
100	13/12/1906	col. LORNA JURCUC	F	Arad	26	30	Arad
		col. LORNA JURCUC	F	Arad	26	30	Arad

Se certifica că conținutul prezentei cărți
Din cartea Macea, la 7 februarie 1907

Com. de Stare Civilă
Arad

Ardelean
Macea

Sandner Terezia Apolonia

Album familia Eisenbeil și Ardelean

Mormânt Eisenbeil Iuliana, cimitirul catolic Macea

Ardelean Rozalia născuta Eiseibeil la Macea

Eisenbeil Martin, 1923

ROMANIA
Comuna Macea
Judetul Arad

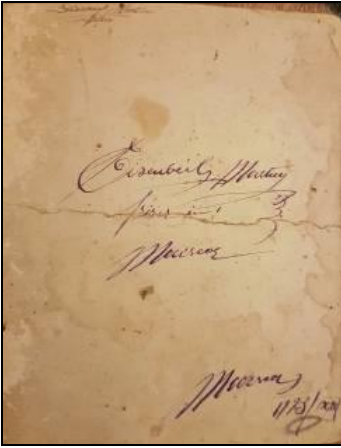
Extras din registrul stării civile de naștere

Numărul înscrisurii în stare civilă	Data nașterii (zilă, lună și an)	Numele de familie și de naștere (prezenta și veche)	Sexul	Localitatea de naștere (comuna, județ)	Starea civilă la naștere	Starea civilă în prezent	Observații
44	1907	Rozalia Eisenbeil	F	Macea	26	30	Arad

Se certifica că conținutul prezentei cărți
Din cartea Macea, la 7 februarie 1907

Com. de Stare Civilă
Arad

Ardelean
Macea

Hodrea Maria

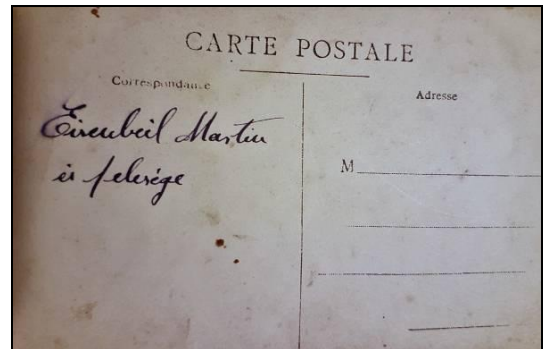
*Eisenbeil Anton și Iuliana, Eisenbeil Martin și sora
Midineni*

Eisenbeil Martin și Ecaterina

Eisenbeil Anton

Hodrea Marioara

Frații Hodrea, Ion (tatăl învățătoarei Buruiană Geta) și Mihai (tatăl învățătoarei Neli Tărăboanță)

Eisenbeil Martin (cel care stă pe scaun)

Hodrea Viorica

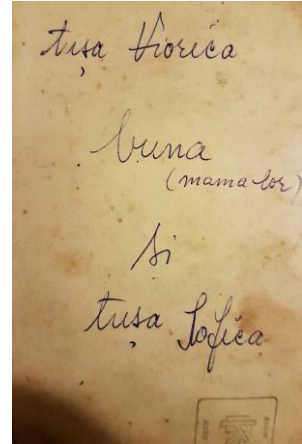
Hodrea Ion (tatăl învățătoarei Buruiană Geta) și Eisenbeil Martin

Hodrea Paraschiva

Hodrea Mihai, tatăl învățătoarei Neli Tărăboanță

Grădinița din Macea

Hodrea Viorica, Hodrea Sofica și mama lor,
Hodrea Maria

La grădiniță

Bucate ale etniilor

De la maghiari, la Macea s-a încetățenit făcutul de tăieței cu mac (makosteszta), tocana cu curechi acru (szekey-gulyas), sângeretele. Pesmetul (prezli) l-am împrumutat tot de la etniile din sat (se numea sfărmuri).

De la nemți (mnenți) s-a împrumutat: consumarea compotului în loc de salată la felul al doilea de mâncare, nudli, gulyaş, tăieței cu griș și sirop de fructe făcut în casă, plotz (din germ.).

Plotz mnențasc

Se face un aluat de pâine care se lasă să se dospescă puțin într-o tava rotundă.

Se pune la cuptor să se coacă la foc mic. Când aproape este gata, se scoate, se umezește cu apă și se presară zahăr tos. Se dă din nou la cuptor, până se rumenește. Se servește cald, rupându-se felii. E ca o pizza, dar dulce.

Se făcea ca și cocoroada țăranilor români. Era gustarea de dimineață.

*Tot specific nemților erau *tăieții* cu de toate, storși, cu brânză sărată răzălită, și cu sfărmuri-pesmet și care se serveau și cu compot, mai ales de vișine, în zilele de miercuri și vineri.

Turos lepi

1. Pentru aluat ne trebuie:

200 g făină, 100 g margarină, 1 gălbenuș, praf de copt, lapte, coajă de lămâie.

Pentru umplutură ne trebuie:

500 g brânză, 200g zahăr, 3 plicuri zahăr de vanilie, 4 gălbenușe, 4 linguri de făină, 1 pahar smântână, 4 deca lapte, 5 albușuri spumă.

Se face un aluat și se așează în tava unsă și presărată cu făină. Umplutura se

așează peste aluat și se coace la foc mic. Se aseamănă cu o lipie îndulcită.

2. Rețetă *Turușlepi* (în pronunție locală) Se face un aluat de pâine din 500 gr. făină. Se întinde în formă rotundă peste care se pune 1 kg de brânză de vaci, proaspătă, bătută cu ou, coaja rasă de lămâie, stafide, zahăr vanilat. Înainte de a se da la cuptor se bate un ou cu smântână și se pune peste compoziție. Se scoate de la cuptor când este rumenită.

Sursa: Anna Stana, Germania

Cozonac, Kuglof

(din germ .Kugelhupf, Gugelhupf prov. de la germ. Gugel, glob, din maghiară Kuglof)

Se înmoaie 25 gr. drojdie fărâmițată cu furculița cu 200 ml lapte cald și două linguri făină, și se lasă la rece.

O altă cantitate de făină, aproape un kg se pune într-un vailing, se bat trei ouă, restul de lapte cald și puțină sare, un vârf de cuțit, se frământă cam un sfert de oră, dezlipind mereu aluatul de pe marginea vailingului.

Un sfert de kg de unsoare, margarină, ulei, unt, de preferință unt, se amestecă cu prima compoziție, o mână de zahăr tos, cam 150 grame și se frământă din nou până aluatul se desprinde ușor de pe marginea vailingului. Se împarte frumos cu mâna și se adaugă cacao sau scorțișoară, stafide, apoi se omogenizează și se pune în castron sau o forma specială de cozonac, cu caneluri. Aici se lasă la dospit o oră. După care, crescut fiind, se dă la cuptor trei sferturi de oră. Se scoate din cuptor și se unge cu ou bătut săsclipească frumos coaja. Se servește felii, cu zahăr pudră.

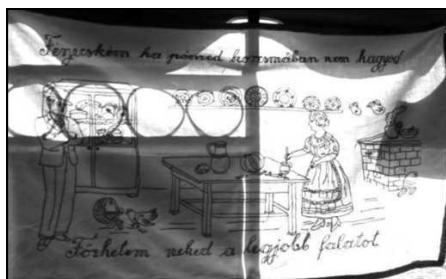
Accesorii de perete în locuințele maghiare Falvédő, Protector perete

Un porumbel alb zboară deasupra pomilor
Și duce întristarea sufletului meu.

Frumusețea mea, Iluskam- 1940

Gătesc cele mai bune mâncăruri pentru
Soțiorul meu

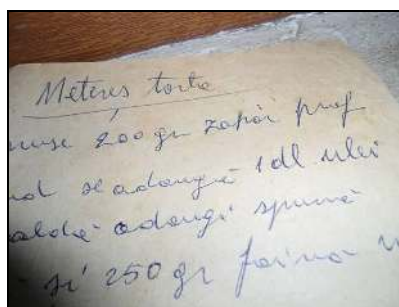
Lucru de mână specific

Turtelile cu miere-Mézespogácsa

Mákos teszta

Se face o pătură de aluat ca de tăiței, dar se întinde mai gros. Se pune la fiert apa cu sare, timp în care se taie aluatul fâșii, se pune la fiert și se amestecă să nu se prindă de fundul cratiței. După ce e fiert se strecoară, se clătește cu apă rece, obținând un aluat stors (în denumire locală). Se presară cu mac și zahăr.

Tort la metru

A tésztához: 6 db tojás ,20 dkg cukor (lehet porcukor vagy kristálycukor is) 1,5 dl olaj, 1,5 dl langyos víz, 38 dkg liszt, 1 csomag sütőpor, 1 tk szódabikarbóna, 2 ek kakaópor.

A töltelékhez: 2 csomag főzős pudingpor, 7 dl tej ,25 dkg margarin 15 dkg cukor, 1 üveg rumaroma

A tetejére: tortabevonó

Lângălău magh.langolo

Era făcut din aluat de pită ca un langoș, mai demult din mălai, apoi din făină și copt pe lespede la flacăra la foc încins sau cuptorul de pită

Tocăniță de vițel –Borjúpörkölt

Ingrediente: mușchi de vită 3,2 kg, ceapă 1,1 kg, ardei kapia rosu 0.8 kg , morcovi 0,5 kg, ulei 0,1 l, untură 0.3 kg, piper, sare, frunze dafin, boia dulce făină, oua 3 buc, cartofi 2,5 kg, frunze pătrunjel

Mod de preparare

Carnea de vită se taie cuburi potrivite și se călește în uleiul și untura topite. După ce își schimbă culoarea, se adaugă ceapa , ardeiul și morcovul tocate. Toate se călesc până când ceapa devine lucioasă. Se adaugă boia dulce și se mai lasă la călit aproximativ 20 minute în timp ce se amestecă pentru a nu se lipi. Când toate sunt călite se adaugă aproximativ 8-9 litri de apă și se lasă la fiert cu 2-3 frunze de dafin până când este fiartă carnea. După aceea se adaugă cartofii tăiați cuburi. Când cartofii sunt fierți 80 % se adaugă după gust sare, piper, boia. După aceea, se fac găluște din 3 ouă cu făina și sifon. Găluștele se adaugă cu lingurița pentru a nu prea mări. După ce au fiert găluștele, se potrivește gustul și se adaugă frunze de pătrunjel proaspăt tocat. Se servește fierbinte cu murături sau ardei iute și opțional smântână.

Vargabeleş

Aluatul se face din jumate kg .de făină, 200 grame unsoare, 3 gălbenușuri, 8 linguri smântână, 100 grame zahăr, puțină sare, praf de copt. Se amestecă și se obține o compoziție omogenă care se pune la rece. Separat, se fierb 200 grame de tăiței lați, care se storc și se amestecă cu puțin unt. Apoi avem nevoie de trei ouă, stafide, rom, 150 grame de nuci măcinate, jumate

kg. brânză de vaci, vanilie, zahăr pudră care, toate se amestecă. Trei linguri de smântână, albușele se vor amesteca cu gălbenușurile și brânza de vaci, stafide, variabil rom. Aluatul pus la rece se va împărți în două pe o tavă. Pe prima foaie din tavă se vor pune tăiței cu brânză deasupra, apoi se va pune foaia a doua. Compoziția se va introduce în cuptor și se va înțepa din loc în loc cu furculița. Se pune la copt în cuptor preîncălzit. Apoi se pudrează și se consumă rece.

Reteş

Se face dintr-un kg. de făină, ouă, sare, jumate de litru apă caldă , foarte puțin bicarbonat. Nu se pune la dospit ci se formează grămajoare care se stropesc cu unsoare topită, fierbinte. Din acestea se întinde cu mâna reteşul, i se face o mică scobitură și se coace în unsoare fierbinte. Variabil, se consumă cu sare sau brânză răzălită, sărată, mărar, prai , dulceață etc. (fiind asemănător cu langoșul de azi).

Supă de varză acră (Savanyukapozta leves)

Se spală și se pune la fiert jumate kg. de varză acră într-o cantitate de apă de un litru jumate, apoi se stoarce. Se pune la fiert din nou până varza e moale. Unsoare cât o nucă se topește , se amestecă cu trei linguri făină, ceapă călită, julien, sare, boia, piper, foi de dafin etc. Se adaugă bucăți de cârnați rotunde și se lasă să dea un clocot. Se poate servi și cu smântână.

Tăiței cu cartofi (Burgonyas teszta)

Se fierb tăcuțe de aluat stors, tăiate mai gros, în apă și sare. Separat se fierb cartofii curățați, tăiați cubulețe. Se călește ceapa, poate fi și roșie în ulei cu sare și piper. Cele două compoziții se amestecă, se pune puțină boia și se lasă la sfârșit pe foc. La români se numește Crumpe sfârșite cu aluat stors. Ungurii folosesc acreală la servit.

Familia Gaborilor

Cicernăritul. A cincea generație de cicernari (cetârnari) este reprezentată de Gabor Ludovic Gheorghe (Ghiță) a lu Rudi. *Făcutul cicernelor, spune baci Giță, este pâinea cea de toate zilele. Nu îi sperie concurența ci țeparii, neprofesioniștii, care strică piața. De loc din Ocna de Jos – Harghita, își transmite meseria ca o bijuterie, și copiilor. Fiul său, Kozac, spune: Cicernăritul este un stil de viață pentru noi. Am avea multe de spus, meseria nu se vinde, nu se cumpără, se moștenește și se șlefuieste.*

Familia lui Gabor Ludovic Gheorghe (alias Ghiță)

Colțar de jgheab Cetârnă

Covaci Lucreția

O strigătură de la Macea:
*Tăț țaganii pângă foc
Numa Șoica n-are loc!*

NUME ȘI LOCURI

Suntem călători rătăcitori în lumea aceasta. Ca o ambiție a omului spiritual, suntem port-trubadurii neamului și considerăm că nu ne vor fi îngăduite destul, ci prea mult fără rost comentate, drepturile la opinie, credințe și tradiții, cu și despre etnii, oameni de renume, dar, mai ales de promovare a psihologiei sociale cu tot ce lumea satului de unde plecăm are mai frumos. Un lucru trebuie înțeles de cei ce vor veni, acela că, atunci când cineva încearcă să transmită informații, o poate face, strictamente, din vechi înscrisuri, colecții, mai nou site-uri neadaptate la realitate sau, în cazul fericit, se purcede și se apelează la memorii ale unor localnici în vârstă, adevărate comori păstrătoare de valori.

Două argumente vom consemna aici – Prezentarea unui Chestionar care nu a fost prelucrat, din dorința de a nu altera amintiri rămase în memorie și Studiile de caz – Anchete pe teren, tot ca argumente că omul de ieri poate rămâne în conștiința celui de azi, are, cel de azi, oricum, în curând nu va mai apela la sursa orală, ci la cea virtuală.

Dintr-un respect al săteanului care a absolvit opt clase elementare în sat și apoi, de tot, a plecat, am încercat să redăm memoriei nume dragi, sfinte fapte pe care să le așternem pe hârtie, cu nume de familie, unele băștinașe, altele adoptate fie dascăli, fie funcționari publici, fi intelectuali ajunși oameni mari și care s-au stabilit în sat.

Avem rugămintea de a nu fi taxați pentru faptul că nu am făcut liste întregi, nici nu am apelat la Arhivele altor instituții, pentru unele nume am cerut și ni s-a dat cât s-a putut, pentru altele, probabil, nu s-a vrut. De aceea, pentru noi rămân eforturile acestora, într-o lume în care cu un singur buton poți avea ton la unele informații și, decât să greșim dacă nu

cercetăm, le notăm din prea multă afecțiune. La unele nume de personalități avem destule informații, la altele mai puține, dar important este că, din câți am cunoscut și s-au zbătut pentru viața socio-culturală spirituală, să fie consemnate pentru posteritate. Ținem foarte mult la ideea notării numelor devenite familii, atât cât s-a putut, care au venit, nu au mai plecat sau au fost băștinași.

Într-o epocă rapidă, avidă de globalizare și teatralizare, cutezăm să punem în drepturi munca din condei a confrăților noștri din Macea, cu gândirile și trăirile Domniilor lor, nealterate, nepătate, cu judecăți de fără orgolii, dar discutate, postulând, în adâncime, valorile estetice, morale sau culturale pe care, operele le conțin. Considerăm prin aceasta, o și mai mare apropiere față de *ninsoarea* care-i paște pe unii, pe alții i-a acoperit deja, important e ceea ce rămâne. Valoarea intrinsecă, nezguduită, se va contopi cu plăcerea lecturii, într-un context și-ntr-un limbaj cu alese virtuți.

Comuna Macea le-a legănat copilăria, i-a răsfățat spre a se delecta din bogăția sufletească a oamenilor, de unde, iată, prin cărți și-au tras seva de-nțelepciune, picătura de gândire și roua frunților inteligente. N-au lipsit traista sau condeiul, foile spre care s-au aplecat, devenind „oameni printre oameni” într-o lume atât de confuză. Credem că astfel, aprindem o flacără, sau măcar o scânteie, mereu vie, aceea a dragostei lor față de tot ceea ce a însemnat creație și dragoste pentru locurile natale, iar noi, prin scris, și nu numai, ne facem purtătorii lor de cuvânt, ambasadorii gândurilor și cutezanțelor lor.

Vă vom prezenta, iată, poezia și tradiția, îmbinate cu glas de fluier sau de taragot, îmbinate cu patima datinilor sau a legendelor, care au curs, poate, pe aceste meleaguri, de unii neobservate, căci, cheia

fericirii e dragostea de oameni ce o dai, fără să ceri nimic în locul ei.

❖ Achim Ion, învățător; Achim Ana, profesor

❖ Alexandriuc M., funcționar Sfatul Popular, Alexandriuc Alexandrina, educator

❖ Buruiană Mihai, Buruiană Georgeta, învățători

❖ Cazan Emil, prof. univ. dr., domiciliu Voiteg, Timiș, care are un lăcaș de cult ortodox în curtea casei doar pentru reculegeri familiale. Născut în 4 aprilie 1949, a absolvit Facultatea de Științe Economice a Universității de Vest din Timișoara¹⁶⁵.

Economist de profesie, a urcat o scară ierarhică profesional, devenind profesor universitar doctor și conducător de doctorat, fiind autor de cărți de specialitate, manuale și cursuri universitare, îndrumător de lucrări practice, cu numeroase prezențe la Sesiuni de comunicări științifice cu caracter național și internațional.

Doctor în Economie, a fost decan al Facultății de Științe Economice și prorector al Universității de Vest din Timișoara.

❖ Cazan Gabriela, absolventă a Facultății de Științe Economice a Universității de Vest din Timișoara, de profesie economist, cu un impresionant număr de

specializări în domeniul managementului financiar și al managementului de portofoliu, specialist în investiții pe piețe financiare internaționale, a fost o perioadă lungă de timp director general-adjunct la SIF Banat Crișana.

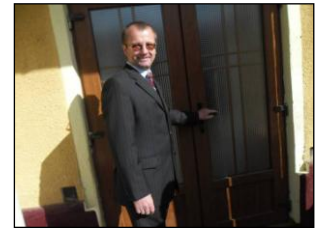
❖ Cora Elena, învățător pensionar

❖ Crețu Gheorghe, profesor, director, animator cultural obștesc, ACEM Macea, Dănilă Crețu Delia, n. în Șeitin, învățătoare

❖ Crișan Gheorghe, prof. maistru, Crișan Honteanu Cornelia n. în Sântana

❖ Crucoveanu Gurie, învățător, Crucoveanu Maria, funcționar

❖ Don Ioan, inginer silvic, Don Doinița, biolog
Ioan Don s-a născut la data de 6

ianuarie 1970. Locuiește în Macea, nr. 725 B. A urmat cursurile Facultății de Silvicultură din cadrul Universității „Transilvania” din Brașov. Începând cu anul 2004 este Director executiv la Grădina Botanică Universitară „Pavel Covaci” din Macea a Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad. Este Lector universitar la Departamentul Inginerie și Informatică din cadrul Facultății de Științe Economice, Informatică și Inginerie a Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, predând discipline legate de silvicultură. Din anul 2011 are titlul de Doctor în biologie.

❖ Don Fibia

Zeci de ani a muncit la Gara CFR

Arad, la Birou Informații! Vocea sa a fost ascultată de mii

¹⁶⁵ Informații vezi în volumul: Pavel Petroman, Cornel Jiva, Ioan Petroman, *Acasă la câțiva oameni de seamă, Timișoara, edit. Eurostampa, 2010, pp.291-299.*

de călători, la microfon:

Atențiune! Atențiune! Trenul de călători Simeria-Arad sosește în stație la Linia trei! Feriți linia! Pofțiți în vagoane!

Apoi, se adresa călătorilor care așteptau la ghișeu, în timp ce vorbea și la microfon:

Da, pofțiți. La linia unu. Are întârziere de treizeci minute.

Atențiune! Atențiune! Sosește un tren de marfă! Nu staționați între linii!

Da. Îmi pare rău, a plecat de cinci minute. Mai aveți peste două ore alt tren, dacă nu are întârziere. Așteptați să vorbesc la Orăștie.

Atențiune! Atențiune! Pasagerul cu numele ... este așteptat la Ghișeu!

Atențiune! Atențiune! Acceleratul Budapesta-București sosește la linia I în loc de linia V. Pofțiți în vagoane!

Trenul pleacă cu o întârziere de 60 minute.

Toate aceste informații le rostea pe de rost, cu o precizie de invidiat!

Acum Trenul Vieții îi oferă o odihnă acasă, unde face agricultura.

❖ Flocă Eugen, profesor, director Școala Ajutătoare, Flocă Eugenia, învățătoare

❖ Frimu Mihai, Frimu Alexandrina, învățători

❖ Grama Dimitrie, profesor, Grama Lustig Rozalia, învățător, n. 1934. Autor a unor cercetări și opere de mare interes, implicat în viața localității sale de naștere, prof. Dimitrie Grama (n. 1934), a scris: *Parcul și Castelul de la Macea*, (două volume, Macea, 2012), ce însumează aproape șase sute de pagini alb-negru și color, medalioane ale înaintașilor și o bogată informație. *Macea, file de istorie. Vechi unități și instrumente de măsură utilizate de măcenii și de locuitorii satelor învecinate cu Macea*, este o nouă apariție editorială¹⁶⁶.

Macea la Castel, lansare de carte 2017. În prezența domnului primar, Ciprian Otlăcan, a scriitorului, profesor Horia Ungureanu, fost director adjunct al Școlii Ajutătoare, personalitate vremelnice Cetățean al comunei, profesorul Horia Truță vorbește despre Macea – file de istorie, în prezența autorului Dimitrie Grama

Castel Macea, Nume și locuri, despre Parcul și Castelul Macea 2012 (sursa site Primăria Macea)

O personalitate măceană profesorul Carol Feher la Castel (sursa site Primăria Macea)

La Castel profesorul și istoricul arhivist, Eugeniu Criste (sursa site Primăria Macea)

La Castel profesorul și istoricul arhivist, Eugeniu Criste (sursa site Primăria Macea)

❖ Hexan Petru Puiu, prof. Matematică

¹⁶⁶ Vezi, imagini și note de presă (2017).

- ❖ Hornea Elena, dr. medic dermatolog București
- ❖ Ionică Sofia, economist
- ❖ Julean Emil, profesor biologie, Julean Voichița, asistent medical
- ❖ Kondora Francisc, Germania
- ❖ Mohorea Adina, medic de familie
- ❖ Mădărăsan Ioan, economist, Mădărăsan Victoria, învățător
- ❖ Moțiu Elena, felcer comunal
- ❖ Păcurariu Voicu, profesor sport, Păcurariu Neagu Nina, învățător

- ❖ Pinteia Claudiu, secretar Primăria Macea
- ❖ Rung Cazan Maria, Germania
- ❖ Semlecan Arcadie, Semlecan Sofia, învățători
- ❖ Șimândan Mihai, învățător (n. 1949)
- ❖ Tărăboanță Dumitru, profesor biolog, Tărăboanță Cornelia, învățător.

La poziția întâi, din „Personalități locale”, din *Înscrisurile* pe care le-am primit, prin bunăvoința domnului profesor Gheorghe Crețu, am găsit numele lui Ranta¹⁶⁷ David și Ranta Gheorghe.

---

¹⁶⁷ **Numele Ranta.** În inscripțiunile etruscice și turcice (W. Corsen aber die Sprache der Etrusker, Leipzig 1874 II. Band), se află numele: *Rantha Tarchnai* (I. p. 193 și 412), *Rantha Ma* (p. 409). Apoi (II. p. 636) se spune, că s-a descoperită unaa sarcofagă cu o figură femeiescă, și sub acesta e înscrisura *Ranthu*. Acest nume se află și cu sufixul de diminutiv: *la Ranthula* și *Ranthola* (II. P. 249). Eu cunoscând numele *Vasilie Ranta Buticescu* din Ardeal, m-am adresat către persoană (jude regesc la tribunalul din Bristrița) și am cerut desluciri, iar dânsul în epistola din 15 Aprilie 1892 îmi scrie următoarele: „Numele de familie Ranta se află în comuna mea natală Nierțe (ung. Nyercese) în comitatulu Clujului, pe valea Almajului, și în Nierțe se află vreo 6 familii cu numele Ranta, toate înrudite dintr-un trunchi.

Familii Ranta se mai află și în Berindă (unde s-a născul repausatul baron Popu), precum și în comuna St. Michael, toate în comitatul Clujului, dar câte familii sunt, nu știu; apoi se mai află lângă Hodinii (Bánfi-Hunyad) în satele de sub muntele Vlădeasa, și anume în Buteni și în Mănăstur (Magyar Gyelo Monostor), dar câte familii sunt, nu știu. Mai deunăzi cetisem numele Ranta și în atare foie *Familia mea*, după cum spuneau bătrânii, s-a tras de peste munți, probabilii din Buteni, unde ar fi mulți Rantasci!” Eu nu am cercetat mai departe, căci pentru existența numelui Ranta, la Români, aflu destulă dovadă, dar e și greu a scrie în sate, unde nu cunoști pe nime, și apoi dacă și știi numele unora și le scrii, nu-ți răspund, ori pentrucă lucrurile literare le înșiră întră prostii, ori în lipsa de simț național și de cultură. Într-un proces am aflat numele Bârsan Rentu din Prezești în cercul Buteni. Poate că e Rântu ori Rântu, căci străinii sonurile ă și â le scriu adeseori cu e. Ca nume de botez nu fac audiții, și încât în Terenție și Laurenție s-ar afla rent, nu s-a putut forma Rentu, ci ori Reuțe ori Rințu (urmându forma maghiară Lorintz, cum din Ferencz se află Frințu). Destul atât, că numele etruscicu *Ranbu* se reafă la Români din Ardeal. Aceasta e dovadă, că în coloniile romane aduse în Dacia, au fost și Etrusci. De bună seamă nume etruscice se vor fi aflând mai multe, dar aceste atunci se vor putea constata, când numele familiare românești ar fi adunate și asemădate cu cele din inscripțiunile italice și din scriitorii latini. Și în acest mod am putea dovedi, că coloniile romane din cari părți ale Italiei fură aduse. Atrag atențiunea on. cetitorii la scrierea mea: „Numele personelor la Etrusci”, ce va apărea în „Familia” și ce va da dovadă neîndoiosă despre Etrusci în Coloniile romane din Dacia.

(Dr. Athanasie Marian Marienescu, „Numele familiare românești: Mețianu, Piso, Frugia și Ranta”, în *Transilvania. Foia Asociatiunei transilvane pentru literatura română si cultura poporului român*, Anul XXIII, Editorii: Comitetul Asociatiunei. Redactor: Z. Boiu, Sibiu, Tipariul Tipografiei Archidiecesane, 1892, pp. 291-292.)

PERSONALITATI

ANDEA TRAIAN (1923) Curtea
 - Prietenii domnului Marin - Dulfher, Liana
 - Curtea din Balnearia (Slatina) Curtea (prietenii)
 1952 - 1959 - in Dobrogea
 Studii - 3 ani I.S.E. (1943)

a) - Presedinte Coop. Comuna Sucea (1953 - 1957)
 b) - Presedinte C.A.P. Sucea (1957 - 1971) 16 ani

1 - 1952 - 1965

b. 1. seră (6.30 ha) - 1972 - 1977
 2. Complexul de poci: (1972 - 1977)
 3. Asfaltarea casei (1972) + stăruie
 4. Zootehnia (Coop. Sucea) (1965) + stăruie
 Nr. 6.000 oi. Periezie (Dolna) - pășuni (1970)
 și de curci - în interesul comunei.
 fabricii de Conserva (1970) în m. de 100000
 5. Băutură (1963/69)
 6. Dispensarul (1966/69) Supracol
 7. Secția nouă de Xerox
 8. Secția de Xerox (K.A.) Curtea
 fațadă de Conserva (1970) în m. de 100000
 din Săul Nou. Căminul de bătrâni (K.A.)
 8. Magazinul universal + (1970) din
 din Săul Nou

9. Asfaltarea casei (Borbos + Bech
 Băutură curci (3000)
 10. Electricitate (1970) (4000)
 (1970) sau 32 fântâni (4000)
 11. Căminul bătrâni (1970) sau
 Dendrologie (1968) din 1962 sau
 cu emblema de bătrâni (1970)

PERSONALITATI

1. Gheorghe An. David Răuță.
 Familia Răuță din orașul Sucea
 Sucea, mulți din ei au fost
 și Gheorghe Răuță.
 Ghe. Răuță - era Sucea, David a fost
 avocat în orașul Corbișeana Nr. 27/1916 P.
 1924 se pare că a sursat în orașul Sucea
 orășel care zăcea pe lângă Sucea și
 ca automobil Gheorghe Răuță (Sucea)
 lui Răuță că ar fi inventat un
 orășel (Sucea) - inventatorul în
 Răuță Corbișeana este David Răuță
 sau Gheorghe (diava spune că a fost
 confundat David cu Gheorghe) de pe
 țară că la realizarea automobilului
 lucrat ambidextru

Gheorghe Crețu însemnări 1970

Iată celelalte poziții, cu precizarea că am urmat ierarhia așa cum era trecută în Manuscrisul primit (foto) spre cercetare și documentare:

❖ Șandor Ioan - Senator în Parlamentul țării, de profesie agricultor, colaborator al lui Ștefan Cicio-Pop (n.1872).

❖ Cozman Gheorghe (1904-1973). Studii: Facultatea de Drept din București. În 1941 a fost Viceministru al Culturii.

❖ Săcui Ștefan (a lu Clopărița). Studii: Facultatea de Medicină. Medic specialist TBC la Spitalul din Arad.

❖ Stiubei Petru (n. 1919). Studii: Facultatea „Politehnica” din Timișoara, specializarea electrotehnică.

❖ Hornea Teodor (1927-1981). Studii: Facultatea de Drept - Cluj. 1968 - Procuror-șef la Raion Lipova; 1970 - Procuror-șef la Parchetul Arad;

❖ Bota Vasile - filozoful comunei.

❖ Ioan Chișoan s-a născut în comuna Macea la 4 martie 1953.

A lucrat o bună perioadă din viața sa la Uzina de Strunguri Arad.

Apoi a devenit instructor referent la Casa de Cultură Curtici, semnând libretul muzical al multor spectacole din țară și de peste hotare. Ca un desăvârșit instrumentist, a fost mentorul multor generații din orchestrele populare (și încă mai este) cărora le-a împărtășit tainele cântării la saxofon sau taragot. A fost viceprimar al comunei Macea.

Jocul *se juca* nu numai pe bină, ci și cu diferite prilejuri, duminica sau în sărbătorile de peste an, care nu cădeau în zilele de post. La joc cântau „băndașii”, tocniți pe bani sau cereale.

Renumiți pentru meșteșugul cu care mânuiau instrumentul de cântat au fost: Husari, Lișcu, Ciuta (clănetuși), Buchel și Cigo (trâmbițași), Pacălea (dubaș), Ciotea, Pișta, Marin, Hodoș, Gusti (hididuși).

Despre taina jocului măcean, vorbește și maestrul Viorel Nistor, coregraf care a și pus „pe note” câteva jocuri măcene, de la Ioșcuța și Ciotea.

Din 1965, domnul Bercea Traian predă ore de muzică pentru învățarea instrumentelor muzicale, prilej cu care și

alți tineri din comună învață să cânte la diferite instrumente de suflat. Astfel că, în 1972, la Căminul Cultural, se adună pe lângă bătrânii bandași și alți tineri, ca în 1973 să ia ființă Tariful comunei Macea, în următoarea componență:

(Vioară: învățător *Achim Ioan*, învățător *Crucoveanu Gurie*, profesor *Carol Feher*, *Lăcătuș Marin*, *Ioan Hodoș*, *Covaci Piști*;

Taragot: *Lucaci Constantin*, *Orădan Teodor*; *Chișeoan Ioan*, *Covaci Augustin*, *Brădean Ioan*, profesor *Szabo Irimie*;

Clarinet: *Chișeoan Ioan*, dirijor;

Dobă: *Muntean Pavel* (Pacălea), *Ardelean Ioan*;

Contrabas: *Scheinder Berti*;

Țambal: *Banciu Petru*;

Acordeon: *Redeș Ioan*, *Adam Dănuț*.

Augustin și *Anton Covaci*. *Anton Covaci* s-a născut în anul 1931, în comuna Macea și cântă la vioară de la 13 ani. Are un fiu, *Covaci Augustin*, născut în anul 1960, care cântă la saxofon de la 15 ani.)

❖ **Mercea Pavel** - **Pavel Mercea-Mercescu**, s-a născut la Macea 1 martie 1931-d.2004, licențiat în Arte plastice, a publicat douăzeci și una de plachete de versuri, cam 630 de poeme, unele invocând nostalgia satului natal. Este cunoscut ca un sculptor desăvârșit, donând comunei, **Complexul Monumental Gelu, Glad, Menumorut**, dezvelit în 1996, **Bustul învățătorului George Iancu**¹⁶⁸, **Aleea Poeților**, **Monumentul Eroilor** din **Cimitirul Ortodox**, **Monumentele funerare** ale familiei

¹⁶⁸ *Ioan Mercea* (a lu' *Birău*), tatăl sculptorului *Pavel Mercea* — *Mercescu*, mare cultivator de tutun, l-a avut ca învățător pe *George Iancu*.

Mercea, *Medalioanele Semlecan* și *Covaci*, iar în *Timișoara* putem admira *Decebal* per *Scorilo*.

Recent, una din lucrările de pictură semnate de *Pavel Mercea Mercescu* – *Sinfonia apelor*, a fost achiziționată la o *Casă de Licitații* din *București*.

Monumentul lui Pavel Mercea-Mercescu în Cimitirul Ortodox din Satu Nou

București 1970

Anii studenției (prin bunăvoința domnului Truță Horia)

❖ **Fackelmann Ioan (Hans)** - 1932-1987 – arhitect – vicepreședinte al U.A.R. Clădirea modernă a Universității de Vest

Timișoara a fost creată de arhitectul Hans Fackelmann și a fost construită în două etape: prima în 1950 și cea de-a doua în 1964-1965. Clădirea este considerată ca fiind printre primele clădiri moderne din România. Pe lângă Universitatea de Vest (premiată de CSCAS în 1964 și de Uniunea Arhitecților în 1967) amintim: Școala de Muzică (1967-1969), Ansamblul Bisericii Romano-Catolice din Orșova (1970 -1976) - (foto) – considerat de autor „lucrarea vieții mele” – și Biserica Romano-Catolică din Dumbrăvița (1976-1979), Sediul Institutului Energetic Drobeta Turnu-Severin.

În Catedrala din Orșova, picturile au fost realizate de Gabriel Popa și reprezintă Drumul Crucii cu cele patrusprezece stații.

Ansamblul Bisericii Romano-Catolice din Orșova

Interior și inscripții, cf. Rozalia Pota 2018

❖ Dusan Aurel – atașat comercial în URSS și RFG în probleme de chimie.

❖ Fizite Flore – învățător (primul mort anunțat dintre eroi).

❖ Frimu Ioan – fiul învățătorilor Frimu Mihai și Alexandrina, stabiliți în Macea – inginer constructor de centrale-gigant (n. 1942), a fost directorul Șantierului Midia-Năvodari. A murit în condiții suspecte la Paris.

❖ Pelău Traian (1925-2003). S-a născut al 26, decembrie 1925 în comuna Macea, fiind al aptrulea copil al unei familii de țărani nu prea înstărită. A absolvit Liceul de băieți „Moise Nicoară” Arad, apoi Institutul Politehnic București, facultatea de Textile. A lucrat o perioadă la Întreprinderea Industrială de Stat „Tricoul Roșu” Arad, ca inginer și inginer șef. În anul 1962 a fost numit inginer șef la Fabrica de Confecții din Arad, cu sediul pe Bulevardul Republicii nr. 96. Preluând funcția de director, a dezvoltat, prin credite nerambursabile, edificiul de pe str. L. Rebreanu, rămânând în funcție până la 31 decembrie 1986, când s-a pensionat.

Se impune precizarea că din anul 1990 (după 1987 la repartizare), SC Moda SA este condusă de fiica inginerului Pelău Traian, ing. diplomat Monica Fufezan, sediul fiind acum într-o Zonă industrială.

❖ Pelău Gheorghe (1920-1997). S-a născut la 1 aprilie 1920 la Macea. Este

fratele inginerului Pelău Traian. Au mai avut un frate, avocatul Pelău Mihai. Sora lor Iuliana (căsătorită Otlăcan) nu a avut studii, a rămas acasă, să îi poată ajuta și sfătui. Școala elementară a făcut-o la Macea, iar începând cu clasa a V-a la Arad, la Liceul „Moise Nicoară”. A absolvit Facultatea de Medicină din Cluj. La Cluj și-a cunoscut soția, Maria Ursu (deportată, un timp și la Macea cu un grup de copii moldoveni, la Castel) care lucra în rețeaua de asistență socială, începută la București. A lucrat ca medic la Bata și-n satele dimprejur, începând din 1947 până la plecarea la cele veșnice.

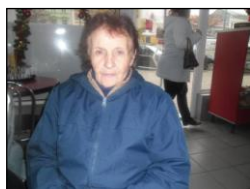
Azi, una din fiice, Moga Georgeta, este medic în Cluj-Napoca, iar cealaltă, Florica-Maria, este stabilită în Oradea.

❖ Pelău Mihai (1912-1994). S-a născut la Macea, în familia lui Pelău Mihai și Florița, la 4 august 1912. A absolvit Școala Elementară în sat apoi a devenit desenator tehnic după absolvirea Școlii de Arte și Meserii din Arad. A urmat cursurile Facultății de Drept din Cluj, în anul 1946, fiind doctor în Drept. A făcut parte din Baroul Arad, vreme de doi ani, după care, în perioada 1948 și pînă la pensionarea din 1 februarie 1975, a funcționat ca și consilier juridic în Arad. S-a stins din viață la 12 august 1994. În carieră, l-a urmat și fiica, Monica Frumosu, avocat și consilier juridic.

❖ Familia Andea

Un traseu frumos ca și vârsta pe care nu și-o ascunde.

De profesie educator, născută în Macea, la 26 august 1946, pe *Marioara Andea* am căutat-o cam vreo trei ani,

pe când mă documentam pentru anteriorul volum. Dar, cum primăvara mă însoțește, am revăzut-o pe stradă, la Biserica din centru, Catolică. I-am povestit de planurile mele cu Macea și s-a arătat dispusă să îmi ofere imagini cu regretatul său tată, Andea

Traian, de care nu am avut parte în timpul documentărilor trecute.

Scumpă la vorbă, dar cu ochii tot pe cartea unde tatăl său era descris frumos, Marioara și-a început cariera didactică la Macea unde a profesat vreme de 12 ani. I-a avut, printre alții, ca prescolari, pe Liviu Bejan sau Ghiță Feldi, dar și pe doamna Aurora Alexandriuc, director la Grădinița din Macea.

A urmat apoi o perioadă de 13 ani la Grădinița Serelor și alți vreo 13 ani la Grădinița Tricoul Roșu. E mult, e puțin 38 de ani și opt luni, o pot spune doar generațiile, dar și efortul care, cu siguranță, a meritat.

Nu sunt puține realizările, emisiunile sau serbările televizate, colaborarea cu reputatul actor, Iulian Copacea, expozițiile tematice desprinse din creațiile micuților, toate încununându-i frumoasa carieră.

Cât despre Macea, vorbindu-ne, ochii i se luminează, mai ales că primul învățător i-a fost Arcadie Semlecan. Apreciat de părinți, dar un apropiat de copii, domnul ieșea în pauze afară, în curte, între copii, chiar dacă nu avea treabă.

Despre domnul Pavel Covaci își amintește cum ținea mereu în brațe o pisicuță, chiar și când elevii îl însoțeau la minisera din curtea vechii școli unde deținea diferite studii despre sămânțuri sau în ultimele drumuri pe cărarea scormonită de bicicleta sa. Cu aceleași cuvinte de prețuire, le descrie și pe învățătoarele Maria Covaci și Sofia Semlecan, cu care discuta despre plante, copii, colegi – Puiu Hexan, Pavel Puica, Traian Gros, Ghiță Dîmb, Ghiță Suciuc ș.a.

Și ... poate nu întâmplător și ... poate tocmai de aceea, despre tatăl am discutat ... cu cărțile ... pe față...

Și nu oricum.

Tatăl meu a dat la oameni tot ce li se cuvenea.

A construit case din resturi de dărâmături la nevoiași.

A plecat împăcat ...

Măistoritul cocoșilor

Ne povestește Marioara Andea cum se adunau toate de pe aceeași uliță și făceau cocoși¹⁶⁹, iar fetele și feciorii jucau Lopta care se arunca de la unul la altul, făcută din lână colorată și îndesată. Acest joc și făcutul cocoșilor era specific Postului mare, se ținea duminica după amiaza, iar cantitatea încăpea doar într-o coșară de paie.

❖ Andea Traian (n. 12 august 1922 la Curtici, din părinți Ioan și Maria, veniți din Hălmagiu, după străbunici). A ocupat, în perioada 1953-1957 funcția de președinte al Cooperativei de Consum Macea. Timp de 16 ani a fost președinte de CAP la Macea (1959-1975), ani de care se leagă cele mai vizibile realizări de pe raza comunei. În cele ce urmează, vom enumera:

- Sere (6,30 ha - 1962-1965);
- Complexul de porci (1972-1975);
- Asfaltarea șoselei spre seră și complex;
- Dezvoltarea zootehniei (9 grajduri și saivane pentru șase mii de oi,
- Realizarea unei puernițe și popularea acesteia cu găini, găște, curci și cu intenția de a realiza o fabrică de conserve, interesându-se și de utilaje de valoare;
- Realizarea Dispensarului 1966-1967;
- Construirea Școlii de Sus (nr. 1), construirea localului Grădiniței din Satu Nou, extinderea Grădiniței vechi;
- Realizarea Magazinului Universal și a Magazinului din Satu Nou;
- Asfaltarea șoselei (împreună cu domnii Borbiro și Bodonea) și betonarea călilor;

• *Introducerea electricității pentru irigații (380 ha), forându-se 32 de fântâni de 40 de metri;*

• *Cedarea pădurii pentru Parcul Dendrologic (1968). O notă aparte: în 1962 s-a pus problema defrișării parcului pentru mărirea suprafeței cultivabile (este vorba despre o dispoziție dată de tov. Vujdea din C.C. al PCR, pe care dl. Andea o refuză, scoțându-se doar două ha, plantate apoi cu salcâmi, înspre țigani).*

• *Plantarea cu plop și sălcii a Băltoiuului din partea de vest a Cimitirelor.*

A fost membru al U.N.C.A.P. deputat al Consiliului Popular Regional, membru în Comitetul Regional de partid și în Consiliul Județean PCR.

❖ Szanda Georgeta, s-a născut la 26 mai 1950 la Orșova. Este absolventă la Facultății de Filologie, specialitatea Rusă-română, din Timișoara. După repartizare, s-a stabilit la Macea, unde si-a întemeiat un Cămin și la propriu și la figurat. Vreme de aproape zece ani a lucrat la Castel, ca profesor, apoi la Școala Generală din comună.

De fapt, este una din familiile de care Macea s-a legat astfel că, a preluat de la regretatul profesor Traian Lăpăduș funcția de Comandant de Pionieri pe școală și s-a remarcat a fi și un gospodar destonic.

Pe lângă faptul că și-a făcut planul la sticle, borcane, sau la hărănitul viermilor de mătase, care erau adăpostiți cam peste tot, pe la școli, ateliere sau anexe, făcea de serviciu numai duminica, apoi trebuia să țină locul secretarului adjunct, apoi să facă față convocărilor de la județ de care o

¹⁶⁹ Cocoși = floricele de porumb.

leagă foarte mult zicala rostită pe atunci în plen celor din zonă așezați în rândul întâi – Veniți boi și plecați vaci. Era de fapt gratulația știută, venită de la județ.

Apoi, s-a remarcat a fi o gazdă bună, pentru artiștii sosiți în turnee, Stela Popescu, Mihai Constantinescu, Valentin Silvestru, iar casa îi era vizitată de multe personalități. Prietenii, cei care ajutau la spălat de vase, sau la servit aveau voie să intre până la prag.

Ca orice filolog a respectat graiul măcenilor, dar cu greu a putut să înțeleagă la început zâs-a lui nană Sidă a lui Hireanu, la care locuia în gazdă-că baci Pisti s-o îmbătat și o spart iaga ghi la chetrenț; a mai locuit la Oma în colț la Ștefi și în ultimii ani la Blocul Specialiștilor.

De brigada de agitație o leagă multe amintiri, iar de numele colegilor de scenă are multe de povestit, rămânându-i în memorie deplasările și glumele de pe drum – vezi întâmplarea cu Dănuț pe care îl mai chema Lefu, și fetele se cântau în gara Iași laolaltă cu Simi ca după mort punându-i un ban de 25 pe ochi; vezi opritul apei la Vaslui când domnul Uiuiu era sub dus; vezi întâmplarea cu suflatul din spatele cortinei - Suflă, Mihai, suflă-te Dumnezo, zicea Dănuț sau - Unde suntem, în tren fiind ... suntem la p ... Dragodana de ... Dâmbovița, răspundea, calm, Banciu; vezi spălatul fetelor dintr-un lighean și din aceeași apă pe toată durata șederii la Vaslui. La Liceul Agricol, de unde căra apa în găleată, Simi le spunea angajaților - Mai dați-mi pace, năpustului, că șed aici cu cu patru muieruțe; vezi întâmplarea cu ... Pe drumul de costișe ce duce la Vaslui ... cândfrast vine autobuzu; sau întâmplarea cu micii - zice Dănuț - aieștia-s mici? misi Domnu facuți pi cuptiori electric; vezi întâmplarea când am băut lichiorul de gențiană și-am mâncat din cutie toată mâncarea maestrului Uiuiu. Dar ca să ajungă la brigada de agitație, a cântat în grupul vocal al domnului Grama sau al

Ilenei Duma până când am prezentat-o domnului Lăpăduș, noi fiind și colege de facultate - care uitându-se la noi, la amândouă, îi zice - Om vighe Ghiulă, dacă ești în stare de ceva ... Și după trei decenii, Ghiula și-o tras poalile-n cap ca și nana Sidă ghi ploaie pă post ghi părăzor și a însoțit brigada peste tot. Azi, își aduce aminte de Castel, ca de o mare familie unde și-a scăldat anii tineri, unde scările înspre turn la Înălțimea Sa Ani Haras, care socotea în nemțește și rezultatul îl spunea în românește - acht und sieben, zwolf, neunundachtzih, hundertelf, așa, o sută-unsprezece, nu o speriau nici controalele de la București nici puiul scos cu tot cu pene din supa de pui, pentru copiii de la Școala Ajutătoare de care nu se prea vorbea pe atunci. Cum o piatră de încercare i-a fost și graiul, picat ca o mană cerească peste acel ... babilon al Orșovei. Are o singură nostalgie, la plecarea din cele două școli măcene - Macea, a fost cea mai plăcută perioadă a vieții mele, deși am picat, ca din vazduh, încheie Georgeta.

❖ Szanda Ladislau, s-a născut la 8 mai 1949 la Dorobanți. A absolvit Liceul Mediu 3 Arad și Facultatea de Agronomie Timișoara. La 1 ianuarie 1974 a fost transferat de la CAP Zărând, la CAP Macea, Ferma 3 Legume, situată pe Drumul Complexului, pe dreapta.

A participat, timp de un an, din februarie 1978, la un curs de specializare, la Ferma Joe Marchesotti. Co, specializată în cultura legumelor, prin Asociația Internațională a fermierilor, California, timp în care a asistat la cursurile Universității Stockton, dar a participat, fizic, la toate muncile din ferma respectivă.

La absolvirea stagiului, a realizat o foarte bine documentată lucrare, însoțită de fotocopii, desene, calcule, rezultatul unui asiduu studiu în biblioteca universitară, cu titlul „Problematika folosirii apei freactice pentru irigații”. Este de remarcat și reținut faptul că, la întoarcerea în țară, în 1979, a transmis o copie a studiului Ministerului

Agriculturii, ca drept mulțumire că a fost selectat în Programul Internațional al Fermierilor și având ca scop împărtășirea buneii experiențe căpătate în SUA, deși se poate crede că americanii au avut de câștigat, cert este faptul că lucrarea nu a interesat pe nimeni de la noi.

Și totuși, la 1 aprilie 1979 este numit Șef de Fermă, la Serele din Macea. Au urmat patru ani grei dar plini de satisfacții profesionale și anume; introducerea încălzirii serelor cu ajutorul apei geotermale, construirea unui corp administrativ cu birouri, vestiare și grupuri sanitare, pentru bărbați și femei, hală de sortare a mărfii, realizarea de contracte de export, a legumelor, cu Germania, și nu în ultimul rând, ocuparea locului întâi la realizări dintre toate serele ce aparțineau de Complexul de Sere Arad.

Tot în această perioadă se reciclează țevile uzate și se confecționează pergole și stâlpi de susținere pentru plantele pe rod dar se conturează o trainică și durabilă prietenie cu domnul profesor Pavel Covaci, care începe cu Solarul din Parcul Dendrologic. Astfel că, în 1986, deși nu mai era la Macea, inginerul agronom, L. Szanda, l-a sprijinit logistic și material, dar l-a și însoțit la un schimb de experiență la Grădina Botanică Prohanice, Cehoslovacia. Azi, spiritul și sacrificiul profesional al Domnului Covaci îl însoțesc în dese plimbări prin parc, îi produc frumoase aduceri-aminte și parcă, prin gând îi este dor de a mai conversa ori povesti cu reputatul Custode al Parcului Dendrologic. De fapt nu e sigura nostalgie, inginerul Szanda, un plăcut interlocutor are și un dicton favorit - Tradiția moare, când nu mai există continuitate. Sunt, cu siguranță, amintiri legate de Moșu Gubița, grădinarul Grofului, pe care l-a întâlnit tot la Serele Macea, ca ajutor la producerea răsadurilor și pe care, pe drept cuvânt îl numește un Garant al tradiției în cultura legumelor dar și al stabilității. Azi, din Serele măcene au rămas ... aleile betonate.

❖ Tulcan Ioan, născut la Macea în anul 1955, a absolvit Institutul Teologic Universitar din Sibiu, este Doctor în Teologie al Universității din Heidelberg, în prezent preot la Parohia Ortodoxă Română Arad-Centru (Catedrala Ortodoxă Veche) și fost Decan al Facultății de Teologie la UAV Arad.

❖ Mihai Ineuan (a lu Mercea - Pecica), fost preot la Pecica, decedat în 2013.

❖ Pavel Covaci (3 octombrie 1914, Zalău, jud. Sălaj – 17 iulie 2006), absolvent al Facultății de Științe Naturale-Geografie, Cluj-Napoca. Este cunoscută în comună strădania înființării Parcului Dendrologic, care îi poartă numele. A purtat o bogată corespondență cu instituții similare și a studiat și promovat în articole de specialitate studiul plantelor autohtone sau rare.

*Pavel Covaci, Horia Truță
1990*

Între anii 1956-1976 ocupă funcția de director la Școala Generală Macea, după care iese la pensie. Prin anii 1963-1964 începe să „traseze” aleile actualei Grădini Botanice, la care și noi (F.R.) am fost, cu plăcere, părtași. Din 1968 a devenit custodele Parcului dendrologic, azi Grădina Botanică universitară, ocupându-se de mărirea plantațiilor, dar și de cea a relațiilor sau corespondenței cu unități similare, din întreaga lume.

A desfășurat în paralel o prodigioasă activitate, publicând literatură de specialitate, peste 30 articole, 3 în străinătate (Bratislava, Nitra sau Puhonice), dar și cărți în colaborare cu alți specialiști în domeniu (6 la număr), un manual, o monografie a comunei Macea și patru lucrări cu un caracter monografic despre Parcul Botanic (dintre colaboratori îi amintim pe: dl. prof. univ. dr. Aurel Ardelean și dl. prof. Horia Truță).

Am cunoscut îndeaproape familia mare a acestui mare Om, tainele legate de tot ce a însemnat școala și plantele, dar și familia. În marea familie în care a trăit, cea a copiilor, a găsit doi copii, pe Victoria (Vichi) și Daniela, pe care i-a adoptat, iar doamna învățătoare Covaci Maria, dacă ar fi trăit, în decembrie 2007 ar fi împlinit 100 de ani.

Azi, Grădina Botanică, la propunerea Consiliului local, îi poartă numele, iar noi, măcenii, alături de cele 200 de grădini botanice cu care a colaborat, ne amintim, cu pioasă credință, de personalitatea Sa.

- Dezvelirea Bustului Mihai Eminescu pe Alea Poeților din Grădina Botanică – 9 iulie 1995, ne-a oferit prilejul redactării unor însemnări în presa locală, *Mai am un singur dor ... dor de Eminescu și de Macea*.

Cu ceva timp, mai apoi, un călător din Moldova, de fapt era un scriitor foarte cunoscut acolo, citind aceste rânduri, ne-a trimis prin poștă, admirativ, despre ceea ce simțim la Macea pentru Poetul dumnealor.

- Dezvelirea Bustului Profesorului Pavel Covaci, pe Alea Principală, în data de 14 mai 2010, la intrarea în parc dinspre șosea, ne-a oferit, din nou, plăcutul prilej nu numai de a asista la ceremonialul solemn, ci și a scrie în *Adevărul* articolul *Pavel Covaci, la Casa cu Flori*; și în *Gutenberg*, Cuvântul fiicei adoptive, Valeria Spiuța Mădărăsan.

O ploaie de raze de soare a încălzit fețele vorbitorilor și alesele asistențe.

Au cuvântat, printre alții, ÎPS Timotei, prof. univ. dr. Aurel Ardelean, ing. dr. Ioan Don, actual director al Grădinii Botanice, prof. Horia Truță, un foarte bun specialist și un apropiat al prof. P. Covaci, Ioan Chișeuan, viceprimar, Aurelian Antal, sculptor, Dorohoi, realizator al operei-monument.

- Alea Poeților Ardeleni, 1997, donație a sculptorului măcean Pavel Mercea, l-a inspirat pe regretatul profesor să rostească, un catren din Octavian Goga într-un moment poetic sub Teiul eminescian care, din păcate, la scurt timp, în 25 iunie 2006, chiar de Hramul Bisericii Ortodoxe, a fost rănit de un vânt devastator, puternic. Întru cinstire, am preluat pe o copertă a unei cărți memorabilele versuri, versuri care i-au completat frumoasa intervenție de atunci.

Zadarnic cad stoluri de visuri / Ce printre paltini se pierdură / Și dorurile mele scrise / Pe fața foilor de mură / Și toate răsetele mele / Din alunișul din zăvoi / Și plânsul meu de-odinioară / Ne-aveam atât de bine, noi.

- *Maria Covaci*, învățătoare, a trăit aproape sută de ani (decembrie 1907 – 19 iulie 2007). A fost și este cunoscută în sat ca o dascăliță cu har din toate punctele de vedere. Noi o avem întipărită încă din locuirea reședinței din localul actualei Școli gimnaziale. Și atunci avea darul de a primi copiii în curte cu câte ceva.

Apoi, de noua locuință, casa cu nr. 690, ne despărțeau câteva case, locuind la numărul 683. Sunt multe de povestit aici!... Ne oprim asupra momentului admiterii la Facultatea de Filologie, când a exclamat: *Vei reuși, literatura e sac fără fund!* Apoi, zilele cu alte daruri, dulceturi, prăjiturile, admirația pentru familia mea, copilul meu, care frecventa grădinița din sat o perioadă, de fapt eram rude, prin străbunica maternă, de loc din Curtici.

Și două aspecte care nu se vor șterge nicicând din retina memoriei. La moartea subită a mamei, 8 mai 1990, când

satul nici nu se trezise, nici nu aflase trista veste, după ora cinci dimineața, când se mijea de ziuă, a sosit la noi, cu un buchețel de flori de primăvară, din curtea casei, erau primele flori care au împodobit sicriul, să se ofere să ajute la aranjat, măturat, greblat etc., după obicei. Apoi a adus micul dejun pentru noi, care abia ne dezmeticeam.

Un alt aspect, repetăm, nu este o carte de memorii, dar virtuțile morale ale Oamenilor mari trebuie cinstitute. Așadar, la îngropăciunea prof. Pavel Covaci, am sosit împreună cu prof. Horia Truță. Am stat, fiind vară, mai întâi sub nuc, în grădină, de teamă să nu o răscolesc pe Tușa Maria, cum mi-a cerut să mă adresez. Apoi, am îndrăznit să merg în cameră, rugând apropiații să nu îi spună nimic, era imobilizată într-un scaun cu rotile. Stătea cu spatele. Dintr-o dată, a întors capul, spunând: „Te recunosc fata mea, Unchiul Paul nu mai este! Vină să te văd de aproape și să te îmbrățișez, fata mea, cea cuminte! Haide, la masă, servește cozonac și ce poștești și dacă mai vii pe aici să mă cauți, cu cine ai venit?” Ce a urmat, e lesne de înțeles.

❖ Traian Gros s-a născut la 13 iunie 1946; de numele său se leagă Marele Premiu de la Vaslui, 1980, obținut de Brigada Artistică. Profesor pensionar. A fost director de Cămin Cultural, 1972-1982, director de școală, 1997-2007, secretar de partid II, viceprimar onorific, 1972-1977.

Porecla – a lui Chisălița.

Casa în care locuiește a fost construită în 1950, pe pământ cumpărat de la grof și a adăpostit Misărnița.

Ne povestește: „Munca de la câmp era prilej de întrajutorare între vecini și neamuri. La masa de prânz care se numește „mnezăzat” se ducea mâncare caldă, pregătită de cel la care se lucra „cu zăua”. „Zăuașii” primeau tocană de pui cu pită moale, curechi cu zamă ghi părădaică, curechi ghi ludaie cu carne

friptă scoasă din unsoare. Apa rece era ținută în ol la margine de rând, de sapă, de cules, de arat etc.

Micul dejun se numește și azi prânzăt și constă în jumere, cu ouă, lapte cu pită, cârnați, pită cu ou – bundaș kener, ratotă, păpăraică.

Se ara cu caii, se grăpa cu grapa cu colțuri, cu grebla.

Culesul de porumb se făcea manual, în grupuri de membri de familie sau vecini ori neamuri, care era doar căpărât, era plătit cu ziuă.

Cucuruzul era cărat în coșeri, se încărca în cocii cu găleți, coșeri de paie și se puneau în căruțe. Iarna se sfărma cu mâna între doi coceni sau cu sfărmaștoarea.

Tutunul se înșira pe ață groasă, se usca în colne sau în pod.

Zarzavaturile se îngropau în gropi de peste un metru, săpate în pământ, apoi acoperite cu frunze să nu înghețe și cu nisip. Deasupra gropii se așeza scândură foarte groasă. Se puneau și în cămară învelite în ziare, bucată cu bucată.

Dunșurile erau puse în borcane opărite dinainte, se legau cu celofan peste care se puneau hârtie de ziar sau resturi de cârpe să nu le roadă șoarecii.

Acriturile erau puse în borcane mari să ajungă toată iarna. Pe lângă oțet se îndulceau cu zahăr și se amestecau cu bețe de mărar sau hrean să țină mai bine gura borcanului.

Fasolea se vântura cu ciurul sau vânturătoarea, de obicei la uliță, pe laviță, și câte o cantitate mică de fasole în teci se căra cu poala și se depozita în bășcuiețe de pânză mari și se agățau în cămară.

Macul era o mâncare de bază iarna la plăcintă ori tăiței. Se tăia clopul – bociolia și se desfăcea tot la uliță. Apoi se vântura și era pus tot în bășcuiețe.

Nucile erau „bătute” când începeau să cadă și sub ele se puneau țoale să poată fi adunate mai repede. Se lăseau la uscat în pod. Podu-cășii era folosit și pentru uscat haine, pentru depozitarea cerealelor, a

făinii în hambare sau a altor acareturi.
Merele și perele erau învelite în hârtii și
puse prin grămezile de grâu.

Podrumul cobora din cămară, săpat
adânc unde era foarte rece și se țineau
damigene cu vin, țuică, legume – cartofi,
de obicei.

La proaspătă fura lângălăul cu
brânză și smântână până se frigea prima
carne, iar la surechi, strugurii cu boabe
mari „Țăța caprii”.

❖ Petru V. Cazan (12 august 1919
– 23 iulie 1994), absolvent al Institutului
Biblic Adventist Stupini – Brașov. A
profesat ca pastor adventist în zona Mara-
mureș (Sighet, Borșa, Moisei, Leordina,
Borșa, Vișeu), dar și în zona Cluj (pă-
storind la Chesău, Geaca, Buza și Năoi). A
publicat: *Armonia eternei iubiri*, 1990;
Florile Golgotei, poezii religioase, Cluj-
Napoca, 1990; *Armonia eternei iubiri*,
Editura Porto-franco, Galați, 1990; *Bu-
curia mântuirii*, 1991; *Valurile vieții*,
1991; *Adu-ți aminte*, Cornelius Greising,
1994.

Imn mamei

*Iubirea ta, prea scumpă mamă
Mă face fericit nespus,
Îmi dă tărie și mă cheamă
Să urc spre țintă tot mai sus.*

*Prin tine pot vedea mărirea
Și slava patriei cerești
Doar tu mi-ai dovedit iubirea,
Știind să plângi și să iubești.*

.....
❖ Gheorghe Ciupuligă – Venus (11
septembrie 1934 – 31 mai 2004) a făcut
Școala primară și gimnazială la Macea,
apoi Școala de Aviație din Buzău. Și-a
practicat profesia de aviator la București,
Mediaș, Timișoara, de unde s-a și retras la
pensie. A publicat sub pseudonim: G. C.
Venus, volumele: *Iarba câinelui*, 1996;
Secantă la Uranus, 2001.

Acum

*Acum cântăm noi pe pământ
Mai târziu veți cânta voi
Și ce instrumente muzicale or să fie
Peste două sute de ani!*

*Acum dansează fetele noastre
Mai târziu vor dansa fetele voastre
Și ce fete or să fie
Peste două sute de ani!*

Personalități măcene (1936) – prin
bunăvoința lui Ioan Ciupuligă.

❖ Gheorghe Crețu
(Macea, casa cu nr. 337).
S-a născut la Macea, jud.
Arad, la 20 august 1939,
decedat în 2017. Este ab-
solvent al Institutului
Pedagogic de 3 ani,
Timișoara, Facultatea de Educație Fizică și
Sport. Profesor de educație fizică. A fost o
vreme îndelungată director al Școlii
ajutătoare Macea (locație: Castelul Ma-
cea), apoi profesor la Școala Generală Ma-
cea. Legat de glia străbună, dar și respectat
de săteni, a înființat Asociația cultural-
ecologică (după Revoluția din 1989).

Opera:

Monografia Castelului Macea,
2007, reeditare 2009

Referințe despre operă:

Horia Ungureanu, *Monografia ca act
patriotic, Adevărul*, 6 februarie 2007, pag.
13, „În orice caz, e limpede că nasc și la
Macea scriitori. Sau măcar cronicari.”

„Scriu această mică monografie a
Castelului Macea, cu gândul de a răspunde
la câteva întrebări care mi-au fost puse de-

a lungul a peste 20 de ani. Pe lângă documentele adunate, la baza acestei lucrări sunt poveștile bătrânilor, care au lucrat la castel, precum și întâmplările văzute de mine ca trăitor pe aceste locuri. Sper să fi reușit!” (profesor Gheorghe Crețu)

❖ Carol Feher, s-a născut la Macea, la 24 februarie 1939, absolvent al Institutului Pedagogic, Cluj-Napoca. A publicat, în colaborare *Carte, vouă, fiilor satului*, 2006; *Macea, alean și dor*, 2007, volum colectiv, *Rapsozi și rapsodii măcene, Edit. Caractere 2009*.

❖ Elena Feher, s-a născut la 1 ianuarie, 1937 la Ploiești. A absolvit Institutul Pedagogic, Cluj. Vreme de o viață, satul Macea a adoptat-o, slujind școala de aici, atât ca profesor, cât și ca director (a realizat o plachetă comemorativă, *200 de ani de învățământ românesc la Macea*).

Dragostea de acest sat de la margine de țară o vom regăsi în *Macea, alean și dor*, copilul de suflet, unde s-a aplecat asupra capitolului: *Portul măcean, Graiul din Macea, Nunta, Botezul, Înmormântarea...*

A publicat, în colaborare *Exercițiul, sinteză a cunoașterii*, 2007, *Macea, alean și dor*, 2007, volum colectiv, *Rapsozi și rapsodii măcene, Edit. Caractere 2009*.

❖ Gheorghe Maxa, (s-a născut la Macea, 24 martie 1929 – 14 februarie 2007), autodidact. Studiile Școlii elementare le săvârșește în comuna natală, unde îndeplinește și alte funcții: tractorist, apoi secretar al Comitetului Comunal de partid și primar.

❖ Gheorghe Moțiu Bulduș, S-a născut în comuna Macea, la 3 aprilie 1941.

A studiat clasele primare la Macea, apoi liceul „Moise Nicoară” din Arad, Facultatea de Drept Administrativ la Timișoara. A profesat ca secretar comunal la Macea, Chier, Păuliș, Lipova, apoi la Primăria Arad ca inspector județean, fiind responsabil cu instruirea primarilor și a secretarilor din județ, până la pensionarea în 1989.

A decedat la 20 octombrie 2004.

Opera:

Epopoea Păulișului, Baia Mare, 1996 (cronici de război versificate)

Așa căzu Reduta, Timișoara, 1998, (poem dramatic în versuri)

Clipitele Clepsidrei, Arad, 1998, (versuri)

Pătru Mantu, Arad, 2000 (proză scurtă)

Clipitele clepsidrei

*Tot curge timpul-ntr-una,
Cu clipa care trece,
Prin cupele clepsidrei,
Ce de-aici ne petrece.*

❖ Mircea Vuculescu, s-a născut la Macea, la 16 mai, 1941, absolvent al Universității din Timișoara, Facultatea de Filologie. A publicat: *Timpul permanent*, 1996, *Stafia care ucide*, 2000, *Clipa de evadare*, 2006, *Folclor literar din Macea*, 2013.

*Luna
de miere
a plantelor.
Mireasmă și culoare
transparentă
cu care cucerești
inima dragă.*

❖ Traian Lăpăduș (15 decembrie 193-7 iulie 2008), absolvent al Facultății de Științele Naturii - Chimie,

Timișoara. De numele său se leagă, vreme de peste treizeci de ani, Festivalul Gura Satului. Ultimul spectacol ni l-a dedicat în 1998, ieșind la pensie.

Pentru tine – tati

De ce oare îi iubim pe cei aproape nouă mai mult după ce nu mai sunt alături de noi? De ce ne simțim tulburați de amintirea lor, atunci

când, alte persoane, care i-au cunoscut, ne prezintă amintiri pe care noi, urmașii direcți, nici nu le știam?

Cine a fost d-l profesor Lăpăduș? Pentru mulți ... cei din Macea (cred că toți cei de-o vârstă

cu primarul – se pot lăuda că l-au avut profesor) îl pot caracteriza, așa cum l-au prezentat sarcastic sau nu ... un fost elev: Cornel Pavel Dărvășan, astăzi ajuns școlit ... poate și datorită fostului dascăl. (Adina Matei)

Din seria amintiri

Eram în clasa a V-a la Școala Generală Macea. Ne pregăteam de plecarea la practica agricolă în septembrie. Așa era întotdeauna. Ne adunam în prima zi în careu, tovarășa comandant instructor Szanda Georgeta ne spunea care sunt datoriile cetățenești ale pionierilor și uteciștilor, după care de-a doua zi începeam munca. La roșii, la cules de porumb, la depănușat porumb, te miri ce munci ale câmpului pe care partidul se îngrijea să le facem pentru a ne ocroti copilăria de prostii.

Când să plecăm într-o dimineață îl văd pe profesorul Lăpăduș Traian că vine spre noi. Auzisem despre el că e șugubăț tare, fusese și profesorul părinților mei. Se așează aproape de mine pe un lemn și strigă la un grup de elevi:

- Înhi! Înhi! clasa a X-a la practică nu? Înhi! Înhi! (interjecția era folosită cu sensul de „acu să vă văd”)

Eu, din instinct, mă aflam lângă el și zic fără să mă controlez:

- Înhi! Înhi!

El se uită la mine întorcându-și capul încet.

- De-a cui ești tu mă băiețas?

- Tata e Dărvășan Sebastian și mi se spune de-a lui Tăiță!

- Și dacă ești de-a lu Tăiță! trebe să mă imiți? Și mă întoarce și-mi trage două șuturi în fund de le simt și acuma. Am plecat cu lacrimi în ochi la practică. Dar era băiat fain altfel. Numa să nu-l enervezi. Odată ne-a salvat plenara. Ne luau cu arcanu să ne ducă la o ședință la primărie. Tovarășa primar Teodora Furca, tovarășul secretar Gheorghe Tăucean, și cadre didactice, pionieri și șoimi ai patriei. Stăteam ore în șir și auzeam tot felul de aberații cu munca de partid și planuri pe următorul cincinal. Voiau să ne îndoctrineze de mici. Tovarășa comandant-instructor Szanda Georgeta conducea ședința.

- Ne vorbește tovarășul profesor Carol Feher, se pregătește tovarășul profesor Lăpăduș Traian.

Vorbește Feheru' ce vorbește, ne zice ceva din discursurile tovarășului. Lângă mine cască cineva. Se gată.

- Ne vorbește acum tovarășul Lăpăduș Traian. Se pregătește tovarășa Furca Teodora ... Lăpăduș, se duce agale la tribună și zice:

- Dragi șoimi ai patriei, pionieri, cadre didactice, tovarășe secretar, tovarășa primar ... mi-am luat inima în cei doi dinți pe care-i mai am și am venit în fața dumneavoastră ...

N-a mai contat ce urmează. E ade-vărat că mai avea doi dinți în gură. Unul sus și altul jos și se încrucișau când vorbea sau mânca. Am râs ca demenții până la sfârșitul plenei. Ce să faci? Așa era Lăpăduș. Când nu știai, te întreba:

- Ce vrei? 4 sau 4 la palmă?

Prima dată ziceai 4 la palmă. A doua oară nu mai ziceai. Bătea de te luau zmeii

pe sus. Avea un leaț lung cu care ajungea și în al treilea rând de bănci. Odată nu mai venea profesorul la ora de mate. Gălăgie pe coridoare. Hărmălaie, nebunie. Profesorii aveau ședință. Deodată pe coridor un strigăt de disperare:

- Vine Lăpăduș! Vine Lăpăduș!

Noi am intrat val-vârtej în clasă. El cu leațul lung venea. Urca treptele. Intră în clasă. Noi drepti cu mâinile la spate. Nu se auzea nici musca. Se uită la noi și zice:

- Noa, scăunați! (a scăuna la noi în sat însemna să scheuni ca și câinele noaptea. Ne gândeam toți că el zice cu sensul de : „ați scheunat pe coridor și ne-ați deranjat ședința, scheunați și schelălăiți acuma când sunt eu cu bățul, să vedem cine are curajul!”)

Era liniște mormântală în clasă. El încă o dată:

- Scăunați acuma! Noi nimic. Nu îndrăzneam să spunem niciun cuvânt. La care el:

- Scăunați, adică să ședeți pe scaun ... Și mijește a râde. Noi, să murim de răs, acel răs isteric care apare atunci când știi că ai scăpat de o mare presiune. În mintea mea sună și azi:

- Scăunați, adică să ședeți pe scaun!”

*** Pentru alții ... printre care și Florica Căndea ... d-l Lăpăduș ... a însemnat ceva aparte, ceva care nu se poate descrie în cuvinte. Le-am văzut lacrima din colțul ochilor și le-am ascultat vorbele pornite din inimă ori de câte ori își aminteau de el. Ei știu sacrificiul lui TATI pentru Macea! Câți dintre cei care l-au cunoscut știu că Macea a fost pentru el un adevărat templu (Macea = Mecca?), la care venea, făcând naveta din Arad, stătea în cartierul Sănnicolau Mic? S-a mutat aici, deși era măcean, pentru că așa a hotărât, la vremea respectivă, împreună cu soția lui – (și mama mea) – Stela.

I s-au oferit posturi de profesor la Școala Generală Nr. 7 din Arad și la Școala Generală Fântânele, dar le-a

refuzat, pentru că doar la Macea se simțea acasă. Aici se simțea iubit și apreciat la adevărata valoare: un dascăl bun, care să facă ceva pentru comuna lui natală. Un OM care prin puterile lui să facă cunoscut numele comunei de o țară întreagă, prin Festivalul „Gura Satului”. Mă mândresc că datorită lui am jucat și eu în diferite ediții ale festivalului, am reprezentat comuna Macea în diferite manifestări artistice și ... l-am avut profesor, atunci când a organizat turul țării pe bicicletă, alături de elevii săi – echipajul „Gușterii”.

Nu cred că greșesc prea mult spunând că familia lui a devenit o adevărată „Ană a lui Manole”, fără ca vreun măcean să bănuie acest lucru vreodată.

Tati a scris mult, dar nu a publicat nimic. Poate a fost de vină timpul sau lipsa de curaj. Am găsit ceva ce poate să placă celor care l-au cunoscut.

„Scri-aș eu și n-am cui ...

Scri-aș eu copiilor povești cu Feți-Frumoși și Zâne, cu întunecați codri, cu poieni însorite, cu izvoare, castele, împărați și ape cristaline. Scri-aș eu și pentru fata și tânărul cu acnee, la care idila înmugurește în corp spre pârguire. Scri-aș eu romane, poezii – din care oamenii să-nvețe ce-i mai bine ... dar mi se răspunde: „Ce profit de-acolo vine?”

Cine mai citește astăzi poezii, teatru, romane

Când totul este un hai-hui

Literatura-i concentrată vizibil pe camioane

Și-atunci ... scri-ai tu, dar oare cui?”

Din relatările învățătoarei Adina Matei fiica profesorului, un alt nume al veacului.

Monumental funerar al familiei, din Cimitirul Ortodox din Sănnicolau Mic

S-a născut în 15 decembrie 1937 în comuna Macea și a murit în 7 iulie 2008. A studiat biologia și agricultura la Timișoara, după care s-a întors în satul natal, experimentând și cercetând pe „pământ străbun” tainele chimiei, biologiei, plantelor și... ale copiilor cu care s-a jucat „de-a prinsa”, „de-a lopta”, „de-a picatu cu bițiqli”, „de-a strânsul gogonelelor”, „de-a culesul cucuruzului”, „de-a pischiri”, dar mai ales „de-a Școala”

Numele său este legat de cel al Gurii Satului – festival devenit deja cunoscut sătenilor și nu numai, deoarece vreme de peste 30 de ani a dezlegat minunile ce ieșeau din vocea sătenilor, prin Gura satului (căreia îi vom dedica un capitol aparte).

Traian Gros, fost director al Căminului Cultural, un apropiat al Maestrului Lăpăduș – 2013

Emblematicii Brigăzii artistice Instruite de Traian Lăpăduș

Navetiștii 1986

Premii obținute de grupul satiric Macea (director Cămin cultural prof. Traian Gros) – selecție:

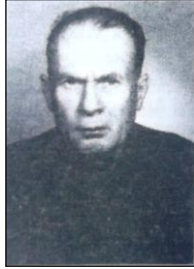
- 1980, Vaslui, C. Tănase, Marele Premiu
- 1977, Faza interjudețeană, Premiul I
- 1981, Faza interjudețeană, Premiul I
- 1983, Vaslui, Premiul special
- 1981, Etapa județeană, Premiul I
- 1979, Etapa interjudețeană, Premiul I
- 1992, Deva, Premiul II (Liviu Oros)
- 1976, Vaslui, Premiul III (Constantin Tănase)
- 1974, Cluj, Medalii de aur
- 1975, Deva, Locul II, cuplet

Două generații cu nume-actualul primar, domnul Ciprian Otlăcan și Adina Matei, învățător, fiica regretatului Traian Lăpăduș; în fundal prof. Voicu Păcurariu

❖ Gheorghe Miloii

- Născut la 1 iunie 1913 în localitatea Alba Iulia.
- Fiul învățătorilor Dimitrie și Maria (Antal) din Macea, Curtici, Arad Religia romano-catolică Bacalaureat Liceul Moise Nicoară (1932)
- Licențiat al Facultății de Drept din Cernăuți (1939)
- Avocat înscris în Baroul din Arad (1940-1948) 1949-1969 – a lucrat în diverse funcții în învățământ și industrie
- Jurist-consult la Direcția județeană de Drumuri și Poduri (1970)
- Preocupări majore în domeniul arheologiei. Nu a avut pregătire și nu a fost autorizat, dar și-a creat o importantă colecție de artefacte, care a dispărut după 1990¹⁷⁰.

Handwritten notes: Miloii Gheorghe, n. 1 iunie 1913, Alba Iulia, județul Arad.

Autobiografie:

Născut în anul 1913 luna Iunie ziua 1 în Alba Iulia.

Parinții mei sunt învățatori, ambii trăiesc în oraș str. A. Francez și în prezent sunt pensionari.

Tatal meu s'a născut în comuna Beavrici jud. Oradea din părinți țitari în regimentul de graniță romeno-terestrie, mama mea s'a născut în com. din parohia țărănească.

Măi unul din ei nu posedă nici o avere mobilă sau imobilă afară, pensie de învățator.

Școala primară am urmat-o în comuna Curtici și Macea jud. Arad și mi-am fost parinți învățatori.

De la școala primară am cunoscut Elisabeta Ghibon Arad str. d. Văntorii 70 funcționară la întreprindere. Alimentația și Casa Moștele notar comuna Sântambra.

Liceul l-am urmat la Liceul Moise Nicoară din Arad după un bacalaureat în anul 1932.

De la liceu mă cunosc: prof. dr. Căminescu profesor la Școala pedagogică de băieți Arad, Toader Iulian jum. profesor la Școala pedagogică de fete Arad, Pop Alexz prof. la Liceul de băieți din Arad, dr. Victor medic Arad sanctorul 130.

La Universitatea am urmat-o la Cluj și Cernăuți fiind licențiat în drept. La universitate mă cunosc: dr. Cocea Petru avocat Arad, Ghinea Augustin avocat Arad, dr. Ghinea Augustin avocat Arad.

Stagiul militar l-am făcut în anul 1939-40 la Reg. 7 Granicieri și Mari și DG Inf. Arad, comandantul gresă de trunchi 10.

De la armată mă cunosc: I. S. Filineș profesor liceul de băieți Arad, Mănița Francisc șeful statisticii teritor. reg. Timiș, Babă Vasile funcționar CFR Arad, Nădejde Vasile funcționar central de sanificare Arad.

MILOIU GHEORGHE
1913 - 1993

Născut în anul 1913 1 iunie la Macea jud. ARAD.

Parinții: DIMITRIE MILOIU > învățator în Macea, CURȚICI în Arad unde s-au căsătorit.

Școala primară: Macea, cursurile elementare absolvite la Macea.

Școala secundară: la Budapesta și Cernăuți, absolvind dreptul.

Activități:

- după al doilea război mondial am participat în acțiunile comuniste fiind membru al Ligii tineretului. Am lucrat în birourile comuniste fiind activist cu activități de propagandă.
- după anul 1960, în perioada comunistă am lucrat la Arad ca învățator și apoi ca profesor în Liceul de băieți din Arad.
- după anul 1960, în perioada comunistă am lucrat în diverse funcții în învățământ și industrie.
- după anul 1960, în perioada comunistă am lucrat în diverse funcții în învățământ și industrie.
- după anul 1960, în perioada comunistă am lucrat în diverse funcții în învățământ și industrie.

Am creat o colecție de artefacte arheologice care a dispărut după 1990.

Intre anii 1941-1945 am fost prezentat la Reg. 7 Granicieri și Școala Of. Mec. No. 6 Arad în serviciul de birou fiind clasificat ca vechi auxiliar în anul 1942 din cauza de boală.

De la începutul concentrării mă cunosc: Mănița Vasile funcționar la centrala de sanificare Arad, Păoștan Gheorghe funcționar la fabrica de export Arad, Jurgovan Gheorghe funcționar la Centrala Statistică Arad, Mănița Vasile funcționar la Centrala Statistică Arad, Păoștan Vasile funcționar la Centrala Statistică Arad, Păoștan Vasile funcționar la Centrala Statistică Arad.

În anul 1940 m'am înscris ca avocat stagiar în baroul Arad iar din anul 1943 am figurat ca și avocat definitiv în baroul Arad până la data de 1 aprilie 1948.

De la început mă cunosc: dr. Cocea Petru avocat Arad, Popovici Cornel funcționar Banca de Stat R.M. red. Micior Maria contabilă Colegiul avocaților Arad, Poștare V. graficior jud. Populară Arad.

Din 15 Februarie 1948 și până în prezent sunt funcționar la Liceul de băieți Arad.

Pentru timpul acesta mă cunosc: Ciocă Ștefan director regional Corpul de Pompieri Arad, Kovacs Ladisa profesor de elementara No. 15 Arad, Novac Tiburciu profesor liceul de băieți Arad, Faur Iuliu profesor Liceul de băieți Arad.

Am avut activități politice încă dinainte de anul 1947.

Am participat la revoluția din 1941 sub nici o formă.

În anul 1949 luna Iulie am urmat cursul IGP Arad.

Sunt membru în Sindicatul Muncitorilor din Industrie, Comerț și Colectivul Regimului Arad.

Am activitate sportivă fiind jucător de categoria I-a de șah.

În anul 1951 la verificare a serviciului militar am fost găsit înep din cauza de boală.

Arad la 6 Mai 1993

Miloii Gheorghe

¹⁷⁰ Horia Truță, Arad-Gai. Scrieri monografice, vol. I, Arad, Edit. Mirador, 2012, pp. 50-51, Emil Arbonie, Avocații arădeni (1875-1989), Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2014, p. 268.

De la Vasile Ranta-Buticescu, din Cluj, la numele Ranta, din Macea Arad

Fiul primarului poreclit Buticu, din comuna Herța de pe Valea Almășului, Vasile Ranta-Buticescu, s-a născut în 1842, studiind la Șimleul Silvaniei și la Universitatea din Cluj. A avut, mai multe slujbe, notar la Tribunalul Cluj (1867), jude la Cluj (1867) și Bistrița (1872). S-a stins din viață la Cluj la 8 octombrie 1922, dar avem certe informații că în Cluj, numele de Ranta se mai păstrează încă și azi.

Vasile Ranta (poreclit Buticescu, după tată) a fost un apropiat colaborator al revistelor vremii Familia, Amicul Tinerimii (din Gherla), Lumea literară, Minerva, Aurora română, ș.a.

Opera se compune din Poezii (Gherla 1881), Nuvele (1902).

Aceste informații le-am primit în anul 1998 de la regretata Ileana Florea, de la Muzeul din Șiria, care ne-a dat și Bibliografia despre Vasile-Buticescu Ranta: Enciclopedia Cugetarea, Predescu, Lucian, Editura Cugetarea, 1956. În Istoria literaturii române, vol. III, București, 1973, la pagina 527, se consemnează: De altfel, probabil că întâmplarea a făcut ca, în ansamblu Familia să nu fi publicat în paginile ei decât literatură reprezentativă pentru nivelul ei general de atunci. Predomină scrierile sentimentale, acuzat pedagogice, realist-moralizatoare și, mai ales de un romantism minor, semnate de autori, precum Iulian Grozescu, Alexandru Roman, I. Lepădatu, At. M. Marianescu (poezii, stihii, folclor), Miron Pompiliu, Moise Toma, Vasile Ranta-Buticescu, Iustin Popfii, Maria Cunțan, Constanța Hodoș, Iulia Hașdeu, Matilda Cugler-Poni, Sofia Nădejde, Veronica Micle, etc.” Și ar mai fi, un pas care ne duce cu gândul la unele asocieri legate de Arad (și Macea, probabil) este vorba despre Iosif Vulcan, născut la Holod (31 martie 1841, de unde și pseudonimul I. Holodan) gaze tar merituos și autor cunoscut, care, în 1861 scoate

revista Gura satului, la Pesta, cu orientări înspre țărâtimea de atunci, cu mutări la Arad și Gherla! (care va apărea până în 1880).

*David Ranta, din Macea Aradului sau
Legenda unui „zbor”*

la 105 de ani de la temerara sa încercare.

Din înscrisurile profesorului Mircea Curtuțiu, am aflat că, după Revoluția din 1948, un anume Ranta, s-a ascuns, de urmăritori, la Macea, astfel că, pe la 1900, sunt consemnați David și Irina Ranta, ca localnici ai comunei (foto - monumentele din cimitir). Au avut, pe rând șase copii: Pavel, primul copil, care a participat la mărețul Act de la 1 Decembrie 1918, mistuit de flacăra românismului și care, în jurul anului 1903 a fost președintele Băncii populare „Măceana”, formată din membrii cooperatori, care se aproviziona cu mărfuri din Arad. (de fapt, a fost și singurul supraviețuitor, care, a furnizat, unele informații, fotografii și mărturii). Al doilea copil, David, este așa-presupusul inventator al primului hidroavion. Al treilea copil, Gheorghe, a ajuns avocat. Ceilalți copii au fost: Ana, Maria, (rămase în sat) Petru, pierit în război (vezi monumentul din Cimitirul Ortodox).

***

Așa se face, că, prin anul 1911, avocatul Gheorghe, aflat într-o vizită, la părinți, a purtat un dialog, cu fratele David, acesta fiind înzestrat cu o imaginație deosebită, dar și cu trăsături care-i puneau la încercare talentul.

- „Măi Davide, tu știi face de toate, război de țesut, furcă cu roată, orice vezi, îndată meșterești cu mâna. Eu cred că și o mașină de zburat ai face, dacă ai vedea”.

- „D-apu, numai s-o văd” (a răspuns David).

Și, în scurt timp, au plecat la Oradea și Budapesta să procure materialele necesare, David, apucându-se, cu elan de lucru. Începutul, a fost un model, la scară

redusă, un aeroplan, propulsat de un motor cu gumilastic, ale cărui zboruri, l-au mulțumit, ca fiind, doar de probă.

Gheorghe, nu s-a oprit aici și n-a pregetat să-l încurajeze.

A plecat, din nou la Budapesta și a adus un motor, pentru o mașină de zburat, mai mare. Astfel, în vara anului 1912, atât David cât și Gheorghe au participat la primele Experimente aviatice, aparatul construit desprinzându-se de sol, între Macea și Sânmartin, pe șosea, probabil fostul Siti (foto), singurul martor ocular, fiind Saveta Mihuța, care, povestea, că la zbor au asistat localnicii curioși și că aparatul de zbor avea o înălțime cam de cinci metri și anvergura aripilor de cinci metri, dar nu a putut preciza durata despărțirii de sol, cum la fel, povestea și Pavel Ranta.

Dar, se mai spune, că cei doi nu s-au oprit aici. Și că, în 1913, au participat la concursuri aviatice, de la Oradea și Budapesta, de fapt, se și vede că macheta aeroplanului s-ar afla la Budapesta, fiind consemnat ca primul hidroavion din lume.

Când o delegație oficială (1974) s-a deplasat la Muzeul Aeronauticii din Budapesta, din discuțiile seci avute cu omologii maghiari, nu li s-a permis delegațiilor români să vadă aparatul expus, prin machetă, și au venit acasă cu acest răspuns: „Aveți destul un inventator, pe Vaicu”.

Se impun, în cele ce urmează și câteva investigații de presă, datorate aceluiași profesor inimos, Mircea Curtuțiu, din Macea. Astfel, revista „Cosânzeana” de la Orăștie (nr. 29/1914, pag. 427) consemnează, cu o eroare, cum că Gheorghe Ranta ar fi „Istețul flăcău din Macea care a inventat aeroplanul”.

Este evidentă confuzia cu fratele său, David, dar eroarea nu ne-mpiedică să credem că, aparatul fotografiat „în poziție pentru zbor” ar fi macheta aeroplanului care a fost brevetată și medaliată la o Expoziție din Budapesta, pentru „ideea de originalitate a inventatorului”. Tot din paginile mai sus-amintitei reviste rezultă că originalitatea la

care se făcea referirea, consta în aceea că, aparatul, putea fi folosit și ca automobil și ca luntre și ca aeroplan, printr-o singură și simplă mișcare de la cârmă, centrul de greutate fiind sub aripi.

Alte mărturii și însemnări de presă, le-am găsit, în perioada 1972-1974, în ziarul *Flacăra Roșie* (Arad) și revista *Flacăra* (Adrian Păunescu), 1974, cu care am și avut diverse convorbiri telefonice și care s-a arătat deschis la propunerea de a reîncepe demersurile cu *Muzeul Aeronauticii din Budapesta*.

Un lucru e cert, cei doi frați, David și Gheorghe, au înscris „O pată albă în istoria aviației”, dar au fost măcinați de tăvălugul Primului Război Mondial.

Am încercat să-i evocăm și noi, cu modestie, ca descendenți, și am vorbit pentru prima dată (iulie 2012) despre această temerară încercare, prin Expunerea Portretelor celor doi la Expoziția de la Turnul de Apă, dedicată împlinirii a 100 de ani de la Zborul lui Aurel Vlaicu, iar prin ajutorul Serviciului Județean al Arhivelor,

am primit informațiile despre „istețul flăcău” din Macea-Aradului.

George Ranta – fratele lui David Ranta, cel care a inventat hidroavionul

Aurel Vlaicu și Frații Ranta

„În vara anului 1913, Aurel Vlaicu a participat ca voluntar la cel de-al Doilea Război Balcanic, fiind asimilat gradului de căpitan (fără gradatie), executând mai multe zboruri de recunoaștere deasupra Bulgariei, fapt pentru care a fost propus să fie decorat”¹⁷¹

¹⁷¹ Horia Truță Aurel Vlaicu, Aradul și aparatele de zbor, Ed. Nigredo, Arad 2012

Material primit prin bunăvoința domnului profesor Eugeniu Criste de la Biblioteca Arhivelor Deva de la domnul Nicolae Ciuci

„În ziarul *Poporul Român* – organ popular al Partidului Național Român, proprietar dr. Aurel Vlad, în numărul din 6-9 iulie 1912, sub titlul *Sărbătoarea noastră de duminică*, sunt publicate pe prima și a doua pagină, relatările despre acest zbor cu fotografii. Numele lui Vlaicu a fost cuvântul vrăjit care a chemat din mari depărtări nația românească ... la o înălțătoare serbare cum n-a mai văzut până acum Aradul, care, în zadar pretindea să fie Dumineca un centru unguresc, căci pretutindeni în biserică, pe străzi, prin parcuri, prin birturi și prin cafenele, auzeai vorba românească și vedeai portul nostru. Duminecă a fost Aradul Românesc.”¹⁷²

Toponim Siti, pe șoseaua spre Sânmartin, locul aproximativ unde se presupune că ar fi zburat în 1913 David Ranta

¹⁷² Constantin C. Gomboș, *Coloana Infinitului*, an XVI, nr. 86, 2013, Timișoara, p. 25.

Nouă invenție românească în aviație.

Monoplan cu aripi mobile. — Invenția unui țaran român din Macea.

Căneala veche și eminentamente românească cu talentele părgănite, azi ni se prezintă într-o formă isbitoare a realității. Nu incupe indoiială că țărâniimea, acest rezervor inepuizabil de energie națională la toate neamurile, ne furnizează cele mai reale talente pentru domeniile științifice superioare. Mai ales noi Românii am avut ocazie de nenumărate ori să ne convingem despre aceasta; dar avut-am prilej de mai multe ori să ne plângem, având cunoștință aproape fiecare dintre noi despre câte un țaran simplu dela sat, inzestrat dela natură cu cele mai frumoase daruri, cari recunoscute și valorificate, la neamurile înaintate scot la iveală artiști celebri în diferite ramuri, oameni de știință etc. La noi însă aceste talente rămân în starea lor primitivă, nu se pot afirma; cel mult va fi un cântăreț cunoscut în șapte sate, un țaran cu mintea ageră pe care îl admiră domnul ocazional, un iscusit constructor de case țuguiate pe care îl pomenesc nepoții — mai mult nimic.

Dar nimeni nu ar fi fost dispus să creadă, că acest țaran simplu își frământă mintea să rezolve probleme tehnice din cel mai modern domeniu al aviației, probleme pe cari specialiștii oșului nu le-au putut rezolva încă. Totuși, ne-am convins...

Făcându-mi Duminecă după amiază plimbarea obișnuită, înaintea unei cafenele din centru mă întâlnesc cu un bun cunoscut, dl G. Ranta, funcționar la o bancă din localitate. Din vorbă în vorbă îmi istorisește că are acasă un frate plugar harnic cu numele David, care în timpul nopții ceteste mult. Mai cu seamă urmărește cu atenție minunile tehnice moderne și de mic copil a minunat satul cu o morișcă de vânt, care pompu apă din fântână. De curând a construit un aeroplan ingenios, complicat...

Aci a trebuit să fac și eu un gest de nedu-

ștel l-am putut examina cu de-a mărunțul. Aparatul e monoplan, tip original. Aripile sunt întărite pe o roată, care învârtindu-se în cavitatea circumferenței unei alte roți mai mari pot fi aduse cu ajutorul cărmei în poziție verticală, și închise îndărăt. Astfel aparatul poate rula ca un automobil pe acelaș drum strănt pe unde merg și trăsurile, ceace e un avantaj colosal pentru locomoțiune. Cârma de înălțime și profunzime se face cu ajutorul aripilor — o inovație absolut originală — cu cari stau în legătură și fac aceleași mișcări pentru menținerea echilibrului, și alte două aripi mici dindărăt. Manevrarea la dreapta și stânga se cârmuiește cu picioarele, ca la biplanele sistem Farman, dar inventatorul are de gând să le concentreze la cârma singură din mâni. Pe lângă aceasta prin învârtirea unei manivele dela locuș pițotului, roțile pe cari rulează aparatul se ridică și de-deșubt ajung luntrițele de hidroplan, putându-se astfel lăsa pițotul cu aceaș comoditate pe apă, cu care aterizează pe uscat.

În general aparatul se prezintă foarte gingaș și elegant. Nu e nimic complicat — deși ideea e complexă — totul pare o combinație foarte simplă. Ce privește stabilitate, dimensiunile, proporțiile aparatului, rămâne ca la execuția lui în mărime naturală să fie compilate de experți. O schiță fidelă în cuvinte, fără ajutorul unui clișeu sau desen, e greu de redat.

De altcum nu noi suntem chemați să ne pronunțăm asupra invenției, nici nu e timpul să dăm sfioră în țară, până ce nu va trece prin mâinile specialiștilor. Ca laic doar am putut constata că avem de a face cu o inovație absolut originală și de mare importanță în aviație — dovadă admirația și interesul manifestat de străni la expoziția din Budapesta, prin urmare la locuri mai competente.

Spicuri din presa vremii (1914) Prin bunăvoința domnului Horia Truță

Teodor Groza Delacodru despre Vlaicu

„Mitingul de la Vârșeș al lui Aurel Vlaicu a fost planificat în urma mitingului de la Orăștie din data de 4 august 1912. [...Cetățenii Vârșeșului au venit cu mic cu mare să vadă minunea ce avea să se întâmple [...]. Prima fanfară românească de pe aceste meleaguri, fanfara din Coștei, a participat la inaugurarea evenimentului.

Minunatul spectacol a durat cincisprezece minute, după care Aurel Vlaicu a aterizat” *Șoimul Ardealului pe meleaguri vârșeșene, prof. dr. Teodor Groza-Delacodru, Însemnări – manuscris.*

Horia Truță despre Ranta „Mai puțin cunoscută și mediatizată este inven-

ția lui David Ranta, din Macea, care, în 1914, a întreprins, pe imășul dinspre Sântmartin, mai multe zboruri, cu un avion conceput și construit de el însuși. Dacă e să dăm crezare revistei Cosânzeana din Orăștie, aparatul putea fi folosit și ca automobil și ca luntre [hidroavion], și ca aeroplan, doar prin simpla mișcare de la cârmă.”¹⁷³

Frații Ranta

Încă nu s-au aflat destule mărturii scrise, vorbite ori altfel înfățișate, doveditoare asupra făuririi aeroplanului de către frații David și Gheorghe Ranta, fii ai lui

¹⁷³ Horia Truță, Aurel Vlaicu, Aradul și aparatele de zbor, Arad, Ed. Nigredo, 2012, p. 30.

David și Irina Ranta, țărani trăitori în Pusta (câmpia) Aradului

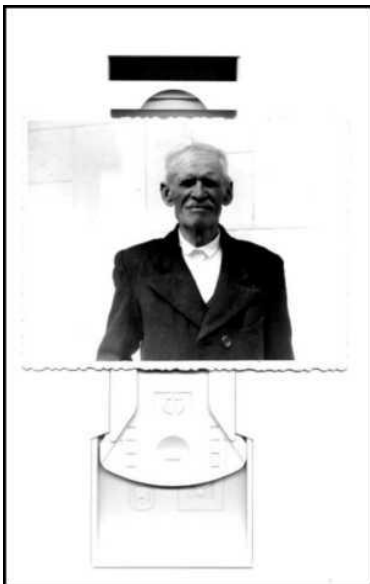
Îndepărtatul an 1912 poate să fi fost cu adevărat timpul biruinței lor înaripate, sigur însă întâiul an al nesăbuitului război (1914) a fost cel al morții lui Gheorghe Ranta, an al Lor, Cei luați și duși sub haină de „cătană” spre a lupta și muri sub ordinul unei împărății.

Însă visul fraților Ranta, de înălțare, vrerea și stăruința lor au fost și vor rămâne Zbor¹⁷⁴.

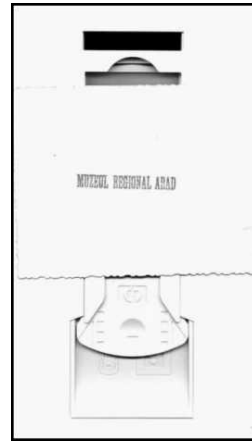

Medalia jubiliară 2012 la Centenarul zborului lui Aurel Vlaicu - Arhivele arădene

Pavel Ranta (decedat în 1968) a participat la Marea Unire de la 1918 și a fost recompensat cu o medalie și o bucată de pământ.

¹⁷⁴ Cornel Marandiuc, *Neștiutele aripi ale câmpiei, Iași, Ed. Studis, 2014, p. 5.*

Pavel Ranta – poză efectuată de Muzeul Regional Arad – 1968

La împlinirea a cinzeci de ani, de la Marea Unire, în 1968, Pavel Ranta se pregătea, să participe la Marele Jubileu. A luat legătura cu Muzeul Regional Arad, care i-a propus să facă parte din Delegația Aradului. După mai multe drumuri la Arad, în costum alcătuit din suman (foto), cioareci, tricolor, Taica Ranta, cum îl știm, nu și-a putut realiza al doilea vis, s-a stins în luna iunie a aceluiași an, donând Muzeului arădean, care i-a făcut și pozele, tot ceea ce ar fi luat cu el.

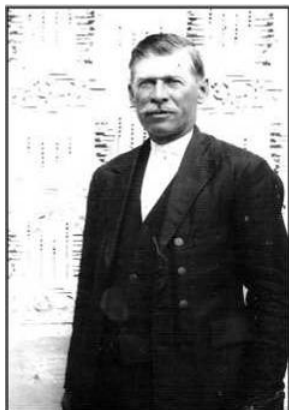

Trebuie să spunem, că totuși, în 1983, la împlinirea a șaptezeci și cinci de ani de la Unirea din 1918, Ranta David, fiul lui Pavel a fost la Alba-Iulia, lăsându-ne, pe un maldăr de ziare, aduse de acolo, ultimele cuvinte: „Și bunicul a fost la Alba-Iulia”. (Mulțumim prof. Mircea Curtuțiu din Macea, pentru tot ceea ce a întreprins până acum, și care, în primele

demersuri, a făcut posibile aflarea unor informații legate de Eroii Anonimi din Macea Aradului, dar și presei actuale, precum și Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Arad).

Pavel Ranta senior

Pavel Ranta la 57 ani

Pavel Ranta

Monument Pavel Ranta din Cimitirul Ortodox

❖ Crișan Pavel Crâșpan (Macea, casa nr. 966). S-a născut în comuna Macea la 20 februarie 1936. A urmat cursurile Școlii elementare din localitate, privat fiind din cauza condițiilor istorico-sociale de studii medii, fapt pentru care se auto-denumește „autodidcat”.

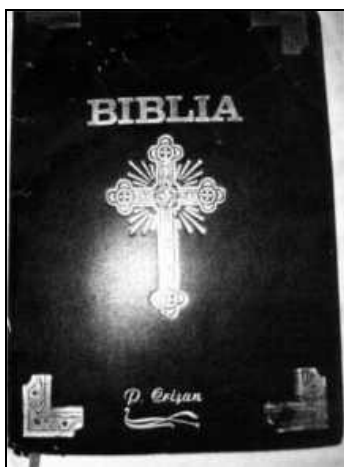
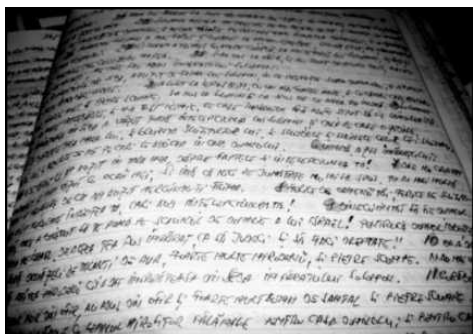
A îndeplinit mai multe funcții în comună: brigadier, șef de echipă, șef de garaj, dispecer ș.a., dar a scris cu ușurință texte pentru brigăzile și grupurile satirice, mascându-și astfel apartenența la curentul adventist din comună.

Drept urmare, pentru căința și nesupunerea întru credință, se hotărăște să iasă dintr-un „fiu rătăcitor” și să rescrie Biblia (iunie 2004 – februarie 2006) cu mâna, cu majuscule, pe care o expune în diferite ocazii.

Drept referințe, însemnăm că acum lucrează la a doua ediție, iar „rapsodul” măcean o va expune acolo unde îi va fi cerută.

Crișan Pavel cu macheta bicericii – 1939

Biblia scrisă de mână

❖ Ioan Petrila s-a născut la 18 octombrie 1899 în localitatea Macea (Arad). Fiul lui Ioan Petrila ai Floarei. Religia: ortodoxă română. Studiile primare le-a urmat la Macea, între anii 1905-1911. Studii secundare la Liceul greco-catolic din Beiuș (clasele I-VIII, 1912-1919) și Arad (clasa a VIII-a, anul 1919/1920). Diploma de bacalaureat a obținut-o la Liceul „Constantin Diaconovici Loga din Timișoara, în anul 1920. Studii juridice la Facultatea de Drept din Cluj, în perioada 1921-1925. A practicat avocatura între anii 1925 și 1969.

A fost concentrat în timpul celui de-al Doilea Război Mondial la Comendura Pieței din Arad, împreună cu Ioan Fericean, ambii fiind avocați la Curtici. Împreună au sprijinit stabilirea în zonă a 2500 evrei pentru a nu fi trimiși în lagărele de muncă din Transnistria¹⁷⁵.

❖ Traian Mândruțau (21 august 1925- 22 ianuarie 1925), agricultor. În sat era cunoscut sub porecla Trăian-Trăian. „Am încercat să pictez și pe pânză, dar nu mi-a plăcut”, mărturisea pictorul măcean. A reparat biciclete, ceasuri, a confecționat măști, a treierat cu mașina de călcat și a pictat icoane pe sticlă, cam 500 de bucăți, fiind un anonim pictor naiv.

❖ Anghelina Simion, s-a născut la Macea, la 25 februarie 1942, (decedat 2017) a activat pe lângă Căminul Cultural din 1958. A fost instructor de dansuri, interpret la brigadă.

¹⁷⁵ Emil Arbonie, *Avocații arădeni (1875-1989)*, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2016, p. 322-323; Emil Arbonie, *Baroul Arad (1875-1990)*, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2016, p. 186.

❖ Ghiță Baci, s-a născut la 30 iunie 1946 în comuna Macea. Este absolvent al Școlii Postliceale „Hidrotehnica” din Arad.

Se autointitulează: „Io-s ficior de la Macea”, dar ca model și părinte spiritual i-a fost Lucreția Ciobanu. Are numeroase imprimări la Radio București, Timișoara, Târgu Mureș, Electrecord (5 discuri și 3 casete audio). Colaborează cu TVR1 (în emisiunile Theoderei Popescu, Gheorghe Palcu, Niculina Merceanu), cu Etno TV, Favorit, televiziunile locale Info TV, TV Arad (în direct).

❖ Petru Banciu (1939-2013), artist amator vreme de cincizeci de ani, a jucat cuplete cu Dănuț Adam. S-a născut la 25 iulie 1939 în Arad. A profesat în mai multe domenii: la cazane (locomotive) și o bună perioadă a slujit armata română, până în 1958. Din 1958 până în 1964 a lucrat la Uzina de vagoane.

De numele lui se leagă ascensiunea grupurilor satirice de la Macea și a premiilor dobândite de-a lungul anilor. A încântat asistența cu pretextele sale, fiind, când interpret satiric, când muncitor ascultător, când popă liniștitor care a îngropat când gurgune, când părădăici, când *glume, ca să nu le prindă iarna pã ogor, pã când ele sãrãcile erau deja (a-tunci), de sunet raportate, dar și mâncate și înghițite... de unii ce veneau în controale... mulți erau, raportați la ... pe cap de vacă... furajață... mai cu mapa, mai cu sapa... mai cu straița-n... portbagaje.*

❖ Dănuț Adam. S-a născut în comuna Macea, la 17 noiembrie 1953 (m. 2013).

A absolvit 10 clase, apoi școala de șoferi. A fost pe rând șofer, tractorist, muzicant, textier, interpret, pompier, dobaș al satului natal, de care se simte foarte legat sufletește.

De numele său și al altor coechipieri se leagă întreaga activitatea a Brigăzii artistice de la Macea. astfel în 1980, la Festivalul de Umor de la Vaslui, el, Donu Chîrjoti cucerește răsul și inimile publicului, iar brigada ia Marele Premiu.

❖ Liviu Ivan. S-a născut la 26 de cembrie 1959 în comuna Macea.

Nu cântă, nu doinește, nu se jelește. Din contră! Adună sau a adunat piatră și a zidit locașuri unde oamenii să se ducă, chiar și la „un pahar de vorbă”.

❖ Ioan Mercea, s-a născut la 15 februarie 1960, absolvent al Școlii de Maiștri din Timișoara. Cântă din frunză, imită voci de copii și a fost o perioadă pimarul comunei.

❖ Elena Stoian, s-a născut în comuna Macea, la 2 septembrie 1967, din familia cunoscută a lu' Ciocănel. Locuiește în Cutoș; este căsătorită cu fiul cel mic a lu' Maria lu' Rara.

❖ Petru Cazan
S-a născut în comuna Macea, într-o familie de credincioși ortodocși.

Este absolvent al Institutului Pedagogic Timișoara, Facultatea de Matematică-Fizică. A absolvit, de asemenea, Școala Medie de Energie Electrică și Electrotehnică din Timișoara, cât și Facultatea Muncitorească.

În prezent este pensionar, din anul 1990, după câteva perioade notabile din cariera sa. Astfel, a fost profesor la Vinga, profesor și director la Liceul „Ion

Creangă” Curtici și profesor și director la Grupul Școlar MIU Arad.

Două personalități măcene, prof. Petru Cazan și Dimitrie Grama (foto din arhiva personală Macea 2017)

Despre educația din familie

Tatăl a fost cântăreț și cantor din 1936, la Biserica Ortodoxă din comună, însuflând dragostea pentru cântările bisericesti și altor tineri, mai ales în perioada de iarnă.

Glasurile bisericesti îi animă amintirile, deoarece, timp de ani mulți, alături de Șiclovan Ilie a lui Tărăntișu, Cazan Ștefan, Ștefan a lui Iuănu Petri, Știubei Ioan, Uănicu lui Știubei, Mercea Ioan, Bizdiguț, tatăl primarului de azi, veneau și repetau de două ori pe săptămână după lucru, răspunsuri la cântări religioase.

Trei dintre aceștia, Șiclovan Ilie, Știubei Ioan și Cazan Ștefan au urmat, vreme de un an, Seminarul Teologic de la Caransebeș, iar, la îndemnul părintelui Mihiț Terentie, Șiclovan Ilie a urmat și Seminarul de la Oradea, devenind cantor.

A fost atras și de instrumentele de fanfară, a cântat la flogorn și a pus bazele Corului bărbătesc pentru biserică în 1949. De asemenea, remarcat de profesorul Stana, a pus bazele corului bărbătesc de la Căminul Cultural până în 1953, dar și a Corului mixt bisericesc.

Despre calitatea de dascăl

Activitatea didactică se împletește cu cea de bun organizator, îndrumător și

coordonator, toate în slujba unei reînnoiri, laboratoare, săli de clasă, introducerea de apă potabilă, construire de trotuare, construirea unui nou local de școală, garduri de împrejmuire, instalații electrice, instalații proprii de încălzire etc. În anul 2010 i s-a conferit titlul de Cetățean de Onoare al orașului Curtici.

Alte nume din comună:

- ❖ Cioban Florian n.1950 conomist
- ❖ Crișan Gheorghe, Crișan Cornelia profesori
- ❖ Coroian Elena intelectual
- ❖ Semlecan Cornelia farmacist
- ❖ Moș Tatiana educator
- ❖ Roșu Cornelia educator
- ❖ Cioban Florica educator
- ❖ Cazan Eleonora învățător
- ❖ Onica Florica –profesor
- ❖ Săcui Gheorghe – profesor fizică
- ❖ Suciu Ioan – economist
- ❖ Suciu Gheorghe- MAPN
- ❖ Mihiț Dănuț-inginer

DIN MENTALUL COLECTIV
Oamenii locului și poveștile lor
Povești cu care crești

Am preluat acest generic după o consultare de specialitate cu domnul Ioan Vasile Marcu scriitor și trăitor o bucată de vreme în vecinătatea comunei.

Despre propria subiectivitate și importanța transmiterii valorilor prin mentalul colectiv¹⁷⁶, despre relațiile dintre mediul social și cunoașterea realității prin liberalismul intelectual sau colectiv dintr-un subconștient aparte, sau redarea clipurilor imagologice, de comunicare cu strămoșii adevărați, *serafimi cu părul nins* vorbește și Maria Todorova¹⁷⁷.

A apărut o nouă disciplină, imagologia, ce se ocupă de imaginile literare ale celuiilalt.

*Oare putem să împărțim realitatea umană (...) în culturi, istorii, tradiții, societăți, chiar rase diferite, și să supraviețuim consecințelor acestei împărțiri (...) din moment ce ontologia separației ca și antropologia constituie baza ei metologică*¹⁷⁸.

---

¹⁷⁶ Toate scrierile filozofice importante ale poetului Lucian Blaga sunt marcate de conceptele fundamentale ale teoriei înconștienței și subconștientului, astfel că, timid, dar nu prea facil, pătrundem în Filozofia adâncurilor, noologic abisală, arhitectonica teoretică și dimensiunea metafizică prin care afectivitatea poartă semne și însemne a ceea ce, din toate timpurile a fost considerat, ontologic, ca fiindă, omul. De fapt, în Pașii profetului, Laudă somnului, poetul preamărește înconștientul colectiv, iar omul nu este o tăcere suspendată inundaând absolutul, ci aflat într-o permanentă curgere înfinită a vieții.

(Vasile Dem. Zamfirescu, *Dimensiunea metafizică a operei lui Lucian Blaga*, București, Edit. Științifică, 1996, p. 273, Angela Botez, *Filozofia conștiinței și științele cognitive*, București, Edit. Cartea Românească, 2002, p.94).

¹⁷⁷ Maria Todorova, *Balcanii și Balcanismul*, București, Ed. Humanitas, 2000.

¹⁷⁸ *Ibidem*, p. 21, 25.

*Puntea este numai o parte a drumului, o parte expusă și periculoasă, și nu un adăpost uman*¹⁷⁹.

*Astăzi relatările călătorilor și a altor descrieri ca surse istorice a oscilat între încântare completă și încredere excesivă*¹⁸⁰.

Ortăcie, Ortăcii

O formă de plural a substantivului comun, masculin, Ortac, obținută prin derivarea cu sufix, făcând astfel parte din familia lexicală a acestuia – cu sens de camarad, tovarăș de muncă, de drum, prieten *sb. ortak, tc. ortak*, cuvinte care se regăsesc în regionalisme.

(cf. D. Macrea, *Dicționarul limbii române moderne*, Ed. Academiei, București, 1958.)

Măistorii

O formă de plural a substantivului comun, masculin, obținută prin derivarea cu sufix, făcând astfel parte din familia lexicală a acestuia-cu sens de muncitor simplu sau cu o calificare superioară, putând conduce un mic sector, atelier de producție, într-o întreprindere sau pe cont propriu, *germ. Meister, it. maestro*

(cf. D. Macrea, *Dicționarul limbii române moderne*, Ed. Academiei, București, 1958).

Nelcoșii

O formă de plural a substantivului comun, feminin, Nelcoșie, obținută prin derivarea cu sufix, făcând astfel parte din familia lexicală a acestuia – cu sens de elegant, aranjat, dichisit, țifraș *magh. nyalcoș, czifras*,

cifrasag - țifrașag, nelcoșie, nelcoșit, cuvinte care aparțin graiului specific ardeleanesc (cf. D. Macrea, *Dicționarul limbii române moderne*, Ed. Academiei, București, 1958)

---

¹⁷⁹ *Ibidem*, p. 98.

¹⁸⁰ *Ibidem*, p. 105.

Povestea bunicului Pavel din Macea

La vârsta de opt ani, bunicul meu după tată, **Pavel Șimăndan**, în timpul unei dispute cu frații săi pentru o foarfecă, care a avut loc în curtea casei, vârful foarfecii i-a intrat drept în globul ochiului său stâng.

Străbunicul – tatăl bunicului – care era ajutor de grădinar la Castelul din Macea l-a rugat pe bătrânul grof Karoly și el handicapat, imobilizat într-un cărucior, să-l trimită pe copil la un doctor din Budapesta. Astfel, copilul neastâmpărat, însoțit de felcerul de la Castel, a ajuns la Budapesta unde un medic oculist l-a operat și i-a implantat un ochi de sticlă, pentru toată viața.

După ce copilul s-a vindecat, bătrânul grof – care se temea să nu fie otrăvit de grofiță și de administrator, care trăiau o „aventură” împreună – l-a luat pe bunicul meu Pavel la Castel și i-a oferit misiunea (onoarea) să stea cu el și cu grofița în fiecare zi la la masă pentru a gusta din toate felurile de mâncare (și băutură) din care servea groful Karoly, respectiv dimineața, la prânz și la cină, misiune pe care a îndeplinit-o cât timp bătrânul grof Karoly a trăit la Castelul din Macea. Zilnic, servitorii de la Castel aveau sarcina să se îngrijască de băiat ca acesta să fie spălat, îmbăiat și îmbrăcat în costum popular, pe gustul grofului. Bunicul povestea măcenilor, la bătrânețe, la cazanul de fiert țuică pe care l-a avut până la naționalizare, că la Castel erau pregătite o mulțime de „doftorii”, secișice acelor vremuri, pentru a interveni în cazul în care ar fi fost otrăvit în timp ce gusta din mâncarea și băutura pregătite pentru bătrânul grof! (Din amintirile nepotului Emil Șimăndan)

În fotografie: Bunicul **Pavel**, alături de bunica **Ana**, de tatăl meu **Mihai** (cu pălărie), de mătușa **Ana** și de unchiul **Pavel** (în brațele bunicii).

(Nota autorului: localizăm anul povestirii, 1880 iar locuința unde se petrece, aproape de casa lui Ioan Fackelman, cu prăvălia, porecla Cionoc)

Emil Șimăndan, pe jumătate curțicean, pe jumătate măcean. Gazetar, istoric, recenzor al cărților despre Macea

Nașterea lui Emil nu a fost dintre cele mai binecuvântate din punct de vedere al timpului și spațiului. Ivirea sa, în 3 septembrie 1940, a coincis cu spaima indusă de războiul mondial, când lumea speriată era zgândărită de pericolul morții neselective. Concluzia acestui eseu reliefează osârdia lui Emil Șimăndan, în calitate de cetățean al Aradului, de a conserva (prin interviu, convorbire, dialog, descriere, mărturie) despre personalitățile culturale arădene ori naționale ce s-au perindat prin Arad. Totodată, cele peste 25 de volume – un raft dintr-o bibliotecă – se constituie ca documentar al generației

sale, fiind o sursă de informații despre spiritualitatea arădeană în momentele sale de grație intelectuală. În toate acestea, prezența discretă ("întrebător" ori "consennant") a permis interviuților ori partenerilor de dialog să-și exprime opiniile, cu suflet liber, cu mărturisirea francă a unor puncte de vedere, derivate din "puterea libertății". Opera lui Emil Șimăndan dispune deopotrivă de alte nișe de lectură, autorul având pasiunea lirismului (două volume), a prozodiei, precum și a sistematizării în dicționare literare ori de presă arădeană. Prin toate cele și altele care ar completa o activitate publicistică dinamică, Emil Șimăndan este o personalitate exemplară a Aradului, mărturisind istoriei aportul culturii la conturarea unei epoci spirituală animată de valoare și demnitate.

(Anton Ilica, Emil Șimăndan sau despre Prospețimea culturală a diabolului Gutenberg, iunie 2018 an X, nr. 35 -, pag. 1,8)

❖ *Abrudan Ioan – Nicu lu Ciulu / Traian Tolan – Pirchița* (fost crâșnic la Biserica Ortodoxă din Macea între anii 1955-1989)

În cele ce urmează facem un rezumat al mărturiilor rezultate în urma unui chestionar ca o completare a documentării pe teren (răspunsurile au fost oferite simultan atât de Abrudan Ioan, cât și de Tolan Traian în 2013).

Ioan Abrudan. Porecla o are de la bunicul Abrudan Mihai care a fost văduv 52 de ani, dar a umblat la o femeie și i s-au tăiat urechile rezultând porecla Ciulu. Bogați și săraci

Bogații satului erau: *Anton a lu Cioncu, Catrința Ilie, Iuhasz Ioan, Mihai Văsălică, Ranta Pavel.*

Săracii satului erau: *Cocovețu Pevel, Ștregar Pavel, Bedeleucea Ioan, Bizdiga Ștefan.*

Despre relații cu nemții plecați

Unii, care nu și-au vândut casele, vin peste an și întreținem legături, cum ar fi cu Rech Giuri, Freisinger Ioca.

❖ *Cornel Dărvășan*

CV – minimal

Născut în 30 iunie 1975 la Arad

Copilăria la Macea – clasele I-VIII

Liceul Sanitar 1989-1993

Asistent medical la chirurgie – 1993-1995

Facultatea de Teologie 1996-2000

Doctor în științe filologice – 2009 –

Universitatea de Vest, Timișoara

Cărți:

Viața la superlativ, 2005

Drumul spre lumină, 2010

Păcatul și pocăința în limba și cultura românească, 2010

Vând aripi de înger, 2015

Caruselul copilăriei, 2015

❖ *Carol Feher*

Am auzit că la clasa a V-a sunt doi diriginți. Petru Schneider și Carol Feher. Feheru' avea tradiție de profesor la Macea, a fost și profesorul mamei mele. Schneider era nou pe acolo și preda geografie-istorie. Mă rugam să nu cad la Feheru', că am auzit că e foarte exigent. Ne-am adunat toți copiii din clasa a V-a, și un dirigințe striga catalogul lui, și celălalt copiii care erau pentru patru ani ai lui. Primul a strigat Feheru, iar primul strigat, în curtea aceea mare:

- Dărvășan Cornel Pavel.

Când am auzit, am înlemnit. M-am gândit la poezia: „Soarta noastră fuse, crudă astă dată...” M-am mai liniștit că eram cu văru-meu în clasă, cu Laurențiu Otlăcan. Așa că, aveam următorul catalog:

- Bodonea Dan
- Bogat Florentina
- Bota Sofia
- Cizmașiu Florin
- Chișeoan Ciprian
- Coștoi Daniela
- Covaci Florin
- Dărvășan Cornel
- Dehelean Mariana
- Deac Tiberiu
- Dudaș Ancuța
- Freisinger Ingrid
- Gabor Iosefine
- Gavriș Otilia
- Kun Attila
- Kraus Monica
- Loluță Niculina
- Mădărăsan Stelian
- Morar Ioan
- Otlăcan Laurențiu
- Pantea Ramona
- Pădurean Florentina
- Petreuş Adina
- Pilan Petru
- Roșu Florin
- Roșu Cristina
- Runcan Petru
- Socaci Florentina
- Szanda Gabriela
- Șiclovan Gina
- Știubei Ioan
- Teubert Ewald
- Tureac Marin.

Dacă am uitat pe cineva, îl rog să mă ierte, că poate după atâția ani, îmi lipsește și mie vreo doagă. La română, diri, Carol Feher. Ungur, profesor de română. Înalt, cu o dicție impresionantă, chel cu câteva fire de păr albe, veșnic în căutarea unui indicator, ca în cazul în care nu știi atributul să-ți aduci aminte instant, cum că „lapte acru și bătut se numește atribut”, dirigintele era suflarea școlii din Macea. Aveai impresia că școala respiră prin el. Personalitatea lui ne zdrobea, dar ne și impulsiona. După câteva ore de curs, intra în clasă, îi plăcea

să fiu în prima bancă, în partea dreaptă și se uita la mine, iar apoi, după câteva ore, spuse:

- Cornele, la ce mă gândesc eu?

Mintea mea se juca febril. Nu era ștearsă tabla bine? Venise vreun elev fără uniformă? Nu avea stilou? Uneori ghiceam, alteori dădeam greș.

- Ține palma! Și lua indicatorul și îmi aplica vreo câteva, apoi zicea:

- Data viitoare să știi că data de la tablă e de ieri.

Astfel, mi-a dezvoltat capacitatea de a gândi rapid, sub presiune psihică, ceea ce m-a motivat foarte tare, deși atunci nu prea înțelegeam, dar mult din ceea ce sunt acum îi datorez.

Aveam normă ca în fiecare zi să ducem o pungă de frunze de dud la școală pentru viermii de mătase. Acești viermi erau depozitați într-o crescătorie la castel. Castelul Csernovici din Macea a constituit pentru mine o mare pasiune. Mai ales că noi copiii tot vorbeam de cele 99 de camere și încercam să o găsim pe cea de-a 100 a cameră, despre care se spunea că ar fi intrarea unui tunel până în Ungaria, pe unde ar fi fugit groful și e posibil să fie mult aur acolo. Am căutat în fiecare colțișor din castelul devastat de școala ajutoare care tocmai plecase de acolo. Nici urmă de camera secretă. M-a liniștit buna când mi-a spus că groful a plecat liniștit, cu trenul, ducând toate lucrurile, nu a trebuit să fugă, deci, nu avea de ce să ascundă aurul pe undeva prin vreun tunel secret. Nu am găsit tunelul. Doar viermi de mătase și frunze de dud. Puteau viermii de nu puteai să stai prea mult lângă ei, dar, dacă așa cerea partidul...

Într-o zi, ne-am hârjonit în clasă cu mai mulți colegi. Alergam unii după alții, ne împingeam, și, la un moment dat, pentru că eu eram elev de serviciu și aveam o mătură în mână, am aruncat ca și cu o suliță după Florin Roșu. El s-a ferit și mătura s-a împlântat în... panoul cu tovarășul Ceaușescu. Panoul de obicei era

agățat pe perete, dar nu știu cum, atunci, a fost dat jos să se schimbe ceva pagini din ziar de pe el, cu realizările multiple ale tovarășului și a rămas proptit de un perete de la geam. Mătura s-a împlântat fără probleme, prin dosul lui, că era întors cu fața la perete, chiar în gura tovarășului. Ne-am uitat, nenorocire! Cum s-o dregi? Era sticlă, nu putea fi lipită. Până să rezolve tata, afla dirigintele. La scurt timp a venit în clasă. Pentru că ne uitam toți ca proștii la gaura din panou, cu frică, el a observat și atunci a văzut. S-a aprins într-o clipă:

- Cine a spart panoul?

Toată clasa tăcea chitic. Știa că dacă vreunul mă spune, nu mai primește nimeni caietul meu să copieze. Era obiceiul ca înainte de ore, caietul meu să circule de la unul la altul să-și copieze tema. Dacă m-ar fi dat în gât, adio caiet cu teme. Așa că, toți, cu privirea în jos, tăceam ca porcu' în porumb.

- Cine a spart panoul?

Nimeni nimic. Tovarășul a înșfăcat indicatorul și s-a ridicat în picioare. Semnul era clar. Trebuia ca toată clasa să primească papară. De la mic la mare, față, băiat, nu era important. Cu aceeași intensitate și mărinimie. În ultima clipă, văzând că e de rău, m-am ridicat cu demnitate!

- Eu, tovarășe diriginte!

El a rămas perplex. Știa că nu sunt un zălud ca să fac așa ceva intenționat. Nu știu cum s-a uitat la mine că a exclamat plin de surprindere:

- Așa da, felicitări! Iată o faptă demnă, să iei vina asupra ta ca să nu fie pedepsiți ceilalți!

Eu am rămas interzis. Mi-am dat seama ce a înțeles diri. M-a lăudat în fața tuturor. Eu nu l-am contrazis că nu puteai să o dregi: „Știți, tovarășu' diriginte, chiar eu am fost, l-am ratat pe Roșu Florin”. Trebuia să fiu scrântit la cap să spun așa ceva. Am scăpat și eu și clasa

fără bătaie. Am tăcut toți, cu capul în jos. Ora de română a continuat fără incidente.

Era de o inteligență rară. Făcea comentariile literare pe loc, din cultura lui vastă și, cu un vocabular elevat, ne surprindea pe fiecare. Datorită lui știu Miorița pe de rost, știu fragmente din Alexandru Vlahuță, știu din Geo Bogza, știu versuri de Zaharia Stancu, poezii de Eminescu, Goga, Labiș, Alecsandri, știu până azi Puiul de Ion Alexandru Brătescu Voinești, Senin de august, Mări sub pustiuri, Fefelega, toate se desfășoară în mintea mea ca ieri. Într-o ocazie, aveam câteva note la limba română, era prin clasa a VIII-a, nu am mai învățat versurile pe care ni le-a dat din Vlaicu Vodă de Alexandru Davila, pe de rost. M-a ascultat și mi-a pus un 4. Primul și ultimul la el. Apoi am învățat versurile de le știu și azi. Când ne întâlnim, puteți să mă întrebați despre asta. Asta era, seriozitatea pe vremea aceea mergea mână-n mână cu intransigența. Altfel nu putea fi educat viitorul proletar!

Soarele

Dirigintele Carol Feher intră în clasă în același ritual. Dacă era iarnă, își arunca pe catedră căciula de nutrie și paltonul, iar catalogul zbura încă de la ușă până pe catedră. Dacă era vară, pălăria. Expresivitatea cuvintelor rostite apăsate, te făceau să le auzi și noaptea în somn.

- Tonul la cântec! Eu eram responsabil cu asta:

- Trei culori cunosc pe lume, doi, trei și...

Cântam cu toții cu mâinile la spate, îmbrăcați în uniformă, cu privirea ațintită spre tabloul tovarășului Ceaușescu (o sinteză de față de la 20 de ani cu păr de la 30 și cu gușiță de la 40.). După ce cântam prima strofă, diri tuna:

- Ultima... Când zicea „ultima” era semnalul că era grăbit și nervos.

Adică imnul național trebuia cântat mai repede să înceapă papara.

- Iar tu România mândră tot mereu să dăinuiești...

Ne-am lăsat moi în bănci...

- Cornele, unde-i indicatorul acela?

- Să vedeți tovarășule diriginte, că l-a luat domnul Schneider la geografie și nu știu unde e...

- Te fac indicator, urgent...

Când auzeam că mă face indicator, căutam deasupra tablei unde știam că-l pune profesorul și-l găseam mai întotdeauna. Profesorul luă indicatorul, îl puse în pământ, închide ochii și țipă:

- Ce-ai făcut tu ieri, mă?

Nimeni, nimic. „Cu cine vorbește?”, mă gândeam. Cu vreunul care a făcut vreo boacăna. Dar cine e acela?

- Ce-ai făcut tu ieri, mă?

Niciunul nu schițează nici un gest. Într-un târziu, se scoală Florin Covaci în picioare și zice:

- Nimic...

Noi îndrăznim a zâmbi.

- După ce te-ai mai sculat dacă n-ai făcut nimic?

- Dar n-am făcut nimic tovarășu' diriginte! îl implora Ynuța, așa îl numeam noi, colegii...

- Noa vino-ncoace să-ți aduc aminte!

Florin începuse să-și frece palmele de femur și le întindea până la genunchi și spunea în continuu:

- N-am făcut nimic tovarășu'...

- Am spus să vii să-ți aduc aminte!

- Am tăiat pomul la Soarele cu bărduța! spune Florin mergând spre catedră...

- Drace, tu știi cine-i Soarele mă? Soarele-i erou mă! Ține drace palma!

Soarele era un vecin al lui Florin, veteran de război care avea nevoie de liniște, copiii se jucau în fața casei lui și pentru că moșu' i-a alungat, colegul meu a zis să-l învețe o lecție, s-a dus acasă și a luat o bărduță (o secure mică) și i-a tăiat

un pomișor. Soarele, care era invitat deseori la școală de diriginte să spună povești de pe front – mai ales la lecția „O oră din august” – l-a pârât la autoritate și a urmat papara.

După ce îi dădea minimum șase la palme, trei la una, trei la cealaltă, băiatul plângea și în drum spre locul din bancă, ne spunea nouă plângând:

- Cresc io mare, îl sparg pe ăsta. Îl omor, vai ce-i fac, lasă că cresc io mare...

La scurtă vreme după aceste episod, diri intră în clasă în același ritual. Repede, pălăria pe catedră. Ochii la mine:

- Tonul la cântec!

- Trei culori cunosc pe lume, doi, trei și...

- Ultima...

Se așează pe scaun la catedră, noi toți ne așezăm, numai Florin Covaci rămâne în picioare. Nu am observat din prima. Dirigintele bagă mâna în buzunar la piept și în loc să scoată stiloul să pună absenții, scoate o praștie pe catedră. O praștie adevărată, din aia cu gume cumpărate de la kirwai, late și puternice. Cracii, din alun, limba, din piele de la limba de la pantofi, o frumusețe de praștie de toată isprava.

- A cui e praștia asta?

- Nu știu, zice Florin Covaci rămas în picioare...

- A cui e praștia mă?...

- Dar nu știu, tovarășu' diriginte, și dacă te uitai la fața lui, era cea mai nevinovată față din câte ai fi văzut în viața ta. Puteai să juri că omu' habar nu avea de nimic din cele petrecute cu vreo legătură cu praștia...

- Noa vino-ncoace să-ți aduc aminte... Florin se freca deja cu palmele pe femur.

- Vino, mă, drace, n-auzi?

- Dar nu am făcut nimic, tovarășu' diriginte...

- Vino să-ți aduc aminte a cui e praștia...

- A lu' Gică!... (Gică era fratele lui)

- Aha, ți-ai adus aminte subit...
- Nu sughit, tovarășu' diriginte.
- Subit mă, vino-ncoace...

În timp ce se apropia cu pași mici, rari și fără zgomot de catedră, tovarășul îl întrebă:

- Ce-ai făcut tu cu praștia asta?
- N-am făcut nimic, tovarășu' diriginte...

- Ține drace palma să-ți aduci aminte, potaie... Și unde nu mi ți-l croia una, două, trei, patru, spui ce-ai făcut?

- Am spart fereastra la Soarele...

- Aha, acuma știi, nu ți-e rușine mă, iar la Soarele? Soarele-i erou mă, să nu te mai prind că-l mai chinui pe om că ai de-a face cu mine.

Nea Soare, veteran de război, iar îl pârâse pe bietul copil. Acum, trebuia să o ia pe coajă. Dar, s-a răzbunat Florin într-o zi. S-a întâlnit cu Feheru pe stradă, și diri mergea cu bicicleta, nu știu cum Florin i-a oprit roata și a căzut diri', după acest episod vreo două săptămâni a avut scutire medicală Florin, că n-avea curajul să vină la școală... Ce să faci? Dacă diri' i-ar fi arătat iepurele pe care l-a prins când a căzut de pe bicicletă era alt scandal. Așa... a cam uitat...

Peste câțiva ani, cine credeți că strângea cireșe din pomul dirigitelui? Ynuța, cel viteaz și răzbuțător. Ce vremuri, parcă ar fi fost ieri!

❖ Gheorghe Ciupuligă – tâmplar

Album de familie

(Prin bunăvoința fiului Ioan Ciupuligă)

Poza este făcută în anul 1934. În poza e mama (măstorita – în dreapta pozei), mătușa Floare (sora mamei ... a lui Berbecu) iar unchiul Ilie, fratele mamei, îl ține pe Venus în brațe. (Fratele meu s-a născut în 1934).

În poză este bunica mea (din partea mamei) cu fratele meu în brațe încadrați de sora mamei și fratele mamei.

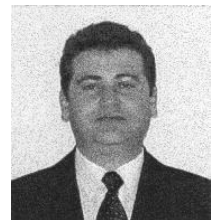

În poza de grup (probabil anii 1931-1933), în rândul de jos (cel cu cizma ieșită în afară) e tatăl meu născut în 1914, iar în ultimul rând, al patrulea, de la dreapta la stânga, e fratele mamei, Ilie Oulăcan (a lui Ciocea). În fața lui (în rândul de sub el) este unchiul Petru Berbecu (alias Traian Mercea) șotul surorii mamei mele.

❖ Mihai Olimpiu Maur s-a născut în 30 aprilie 1971, în comuna Macea.

Urmează cursurile Școlii Generale în satul bătrân, apoi cursurile de liceu la Arad.

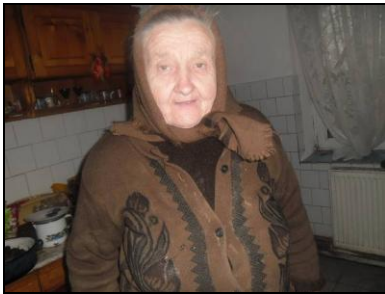
Este absolvent al Facultății de Teologie adventistă și are un Master în Cultură și Civilizație Ebraică la UVVG Arad.

În loc de referințe, vom înscrie aici campaniile de evanghelizare în țară și străinătate, Atlanta (SUA), Lockve (Serbia).

Actualmente este pastor al Bisericii Adventiste din Vestul României.

❖ *Povești cu Măricuța Cioaiela*

Maria Măgurean

Am găsit-o în bucătărie, era sâmbăta, făcea plăcintă Două păstă olaltă cu mere, două tăpsâi, iar carnea de zamă era la muiat într-o laboșe.

Provenind dintr-o familie de păcurari foarte cu tradiție am întrebat-o de când se știe ciobăniță, mă rog, păcurăriță.

Cu atenția la foile de plăcintă, cu capul jos, smerită și fericită de vizita ne anunțată, a răspuns:

- Noa, de când m-o făcut mama fac ciobănie. Îmi plăcea să merg cu taica să văd când fătau mneii.

Are o gospodărie de invidiat și acum, soțul era la strungă, am găsit acasă pe fiica Lenuța doar care i-a adus găluște de post să nu aibă atâta treabă.

Cu trei sute capete de oi și acum, ne povestește de întovărășirea, de dinainte de colectiv, cu Lia lu Brânza, David a lu Ranta, Bunu lu Togherica sau Beltechi. Amu, s-or prăpăghit tăți și s-or dus carencătră. După colectiv, s-or făcut domni, dar poveștile nu se uită când tăiau câte patru-cinci mii de jupuri de tulei toamna, sau mulgeau oile lu Mihai, a lu Cioaiela, tatăl, cel mai oier între oeri din sat. Acum soțul, Măgurean și fratele, Mihăiuț, îi duc tradiția mai departe la strungă.

Am întrebat-o și cine o ajută.

Și a răspuns:

- Noa, Maica Sfântă! La jumăta la patru mă scol să dau la strungă!

Am întrebat-o cum și-l amintește pe tatăl ei, Mihai a lu Cioaiela, vestit cioban.

- Noa cum, ghi la patuspăce ani tăt păcurari, primul din sat, o păcurărit și în Gai și prin Dobrogea, o viață, nici n-o vrut s-audă ghi colectiv. Amu dac-ar ști că aieșchia tăt or prăpăghit ...

Povești ghin strunga ghi oi

...Să fii tot cu voi... zicea Balada Mioriței, de fapt în sat se cunosc peste o mie de variante, am mai scris despre asta.

Acum vom reda Poveștile auzite de la Măricuța lu Cioaiela.

Povestea cu Baba Brânzoaia

Era o muiere mititică. Ca și Baba Lenca.

Moșu Brânzoiu, tata lu unchiu Pântilie, bunu tău, Floare, era tare zgărcit. Când afla că baba ne dădea cât-on leu, mie ori la alți pruncași, Nițu lu Tăula, Mircea lu Bou ne suie în cocie, pune pământ păstă noi și îmburda cocia să ne ieie banii. Noa, acoalea niște grițari da era zgărcit tare!

Dacă vine acasă și nu era poarta ghischisă, merea ghia-roata după sat și a doua oară trece păstă poartă.

- Era tare cu frast moșu tău, Floare!

- Șchi-l pustușagu cum o stat baba cu iel!

Acoalea lângă Băltoii!

D-apu când o pterdut pirchița o mânat-o pă baba s-o coachie în tăt satu! Aici îi băta, capeți tu, dacă pân vin ghi la oi nu-i pirchița!

Povestea cu Taica Ranta

La strungă merem cu ortacii Pătruț, Mihai a lu Hornea și șighiam lângă strungă ș-apu taica povestea, la Sichi, cum, după Unire o fost propus senator de Budapeșta. Ș-o avut on câne domnesc, Doboși l-o chemat. Care o mâncat tătie ouăle proprietarilor de restaurant că la Budapeșta domnii îl chemau cu ii la masă.

Povestea cu David Ranta

Tot cioban apoi domn la Tricou Roșu, la CTC.

Ave o motoretă, Berva. Socrul său, Pântilie a lu Brânza, era tot păcurari. Într-un an ghi Săncilie, or întrebă: - Ce mâncăm azi? Pește. Ș-apu erau săcachie bălțale, numa somn și știucă găseau acoalea la Sichi. Ș-om tăie ș-on pui. Pântilie s-o gânghit să margă până în sat ș-o luat motoreta lu junere, a lu David.

Ș-apu cum era îmbrăcat cu chimeșe albă și cu izmene larj o vrut să o vadă pă baba Brânzoaia. S-o suit pă motoretă ș-o zăs:

- Atâta mă duc până găt benzina! Ș-apu n-o mai șchiut nici să să oprască și pă Duleu Morii i s-o gătat benzina!

- Foc să chie ardă până mă mai sui io în chine!

❖ *Poveștile lu' Nană Măricuță sau Drăguțu cu drăguță. Jocu de-a picatu în fântână sau Cum l-am cunoscut pă moșu mneu*

Facem precizarea că la ora documentării noastre, taica Ion spârgea nuci. Casa, sobița ghi năpoi era caldă, iar două scăuneșe puse păstă olaltă îi țineau loc de masă. Pe masă erau nucile sparte și desfăcute de sâmburi, dar noi le-am întrerupt tihna sau pacea zilei și așa întreruptă de lovitura de ciocan. Din când în când, taica mijeia din priviri, mulțumit că vin sărbătorile și cum câșlejiile îs aproape și e post, ne îmbia cu câte on mniez ghi nucă.

Povestea începe.

„În câșlegi să mere cu lucru de Verjel la a lu Abrdanu în Forviz. Acolo m-o dat moșu mneu, taica Ion primul sărut, la patuspăce ani, el ave 21. Ne-am jucat De-a picatelela în fântână. Fântâna era un scaun cu spate pus cu fața la ușe.

La șezătoare erau cam trispăce uă patruspăce fete și ficiori. Eram fată mare cu hane larji la patruspăce ani.

Se alegea un număr care să steie pă scaun, dacă pica ficior ne râdeam că trăbuia să pice și o fată. Mi-o picat numărul 14 și io neîmblând la șezători m-o fost rușine. Pă scaun, adică în fântână era moșu

și trebuia să îl țuc. L-am țucat pă frunchie. Mi-am astupat tătă fața ghi rușine și am zâs alt număr care să pice în fântână. Moșu mneu, atunci ficioraș, m-o luat brânca și m-o țucat pă față. Apoi la gătat jocului cu picatu. O vrut să mă petrecă, dar n-am vrut io. Am fujit că eram tânără și proastă. Și șchiem că moșu ave drăguță.

Ca ... după patru ani să ne împerechienim și să ne luăm. Numa s-o dus cătană și amu-dară am vorbit atuncea în gând dacă l-oi așchepta.

El întreba pă on unchi, a lu Topia cine-i fata a lu Cărăsău, că am sărutat-o prima dată. Când o vinit în conced o zăs: - Bună sara! Pădri Ștofăla, și CacăFer. Unchiu Lesă o zăs că îi fată bună. S-o nimerit să aibă în jeb on chiptăn Mamaia și i l-am furat iute. Și el o zăs să i-l dau năpoi.

Io am gândit: „Da prost ești, n-ai zâs că vii păsară”. Șapu n-o vinit. Numa când o vinit de la liberare m-o jucat la joc. M-o spus că-i place ghi mine și vrea să sănsoare. Io am zâs că mă duc după iel numa să vie părinții să mă ceară. L-am păcălit să vină după post. Și o vinit după câșlegi, dar cam supărați că l-am amânat o tri săptămâni. Și cum or zăs: „Iaca draga mea, am vinit să știi că ne trăbuiești, am vinit să te cerem. Așe că am fujit cu el la Sântiuăn. Când să-nvăluie zăua cu noaptea. Dar părinții or știut așe că am făcut cununia la biserică. Am fost țarană îmbrăcată cu hane de stat, dar nu albe. Moșu mneu avea căciulă, cizme și rok de postav.

I-am goștit cu plăcintă, dar prechinii lui or bătut tăpsăile în loc de muzică de joc. Nănașii ne-or dat cinste o chimeșe și on viziclu. Fiind de-amu laolaltă nu ne-am dus în fața altarului.

Povestind și tomnind guler de cămașă bărbătească

❖ *Müler Cornel Valer*

Casa cu numărul 501, n. 28 aprilie 1957.

Profesia – inginer industrializarea lemnului, MGA Arad

Religie ortodoxă

Este cunoscut în

sat ca Ginerele lui

Dăvidoc – David

Știubei, n. 17

octombrie 1926, în tinerețe fiind un om

voinic și puternic.

Despre post

În familie se țin toate posturile, miercuri și vineri, la fel și în Săptămâna Mare.

Mânarea de post era bazată pe legume, nu se mânca „de dulce”, adică produse de origine animală – lapte, ouă, carne.

Postul, în familie are două conotații – de spirit religios și de detoxifiere, purificare și eliminarea toxinelor.

Despre munca la câmp

Anul agricol începe toamna, cu arăturile, în vederea însămânțării păioaselor: grâu, orz, ovăz, secară, rapiță, dar și a arăturilor adânci pentru însămânțările de primăvară: porumb, floarea-soarelui. În timpul iernii, se împărștie chiar și pe zăpadă, gunoi de grajd și îngrășăminte.

În aprilie se însămânțează, se prășește, se erbicidează.

Vara e anotimpul secerișului la păioase.

Toamna se încheie odată cu recolta, iar ciclul anului agricol se repetă.

Despre recoltă

Aceasta se pregătește cel puțin cu o lună înainte de campania de toamnă. Se repară cotărcile, să fie foarte bine protejate cu sârmă pe interior, cu ochiuri foarte mici pentru aerisire, iar podul trebuie să fie din scândură.

Lucrează peste 30 ha de pământ, împreună cu băiatul după orele de serviciu, unde sunt colegi, cu aproape toate utilajele, mai puțin combină de recoltat. Porumbul nu se mai recoltează știulete, ci doar boabe.

Despre Procesiunea sărbătorilor din copilărie

Moș Nicolae era cel din ghetuțe strălucitoare ... de te vedeai în ele ... aducea daruri, iar celor din casă, ceapă, cartofi, usturoi.

Bradul era argintiu și se despdobea de Paști. Ambalajul din staniol al bomboanelor nu se arunca.

La colindat mergea singur doar la neamuri iar bănuții se foloseau pentru acele vremuri la cumpărat cele trebuincioase – hăinuțe, jucării etc. ca o recompensă a glasului de clopoțel moștenit de la mama. Desigur, sunt amintiri de la colindat mai ales că, după ce a colindat singur, s-a mai dus și cu Steaua, fiind recunoscut ca un bun cântăreț și bun strângăreț de bănuți.

Despre relațiile creștine

Sunt foarte bune, mai ales că de sărbători se organizează procesiuni confessionale în Parcul central. Catolicii au găzduit credincioșii ortodocși pe timpul reparațiilor fundamentale la Biserica Ortodoxă Română sau participau, în comun, la slujbe.

Despre activitatea muzicală, întâmplări cu povești picante

Face parte din Tariful căminului cultural din 1983, condus de Ioan Chișeuan în componența căruia sunt – Baci Ghiuri, dobaș, Nicu Ludaia, saxafon, Dănuț Betear, acordeon, Teodor Orădan, taragot, Berti, chitară. Din 1985 face parte și din vechea Brigadă artistică recunoscută pentru imensul palmares. Are întâmplări picante, cum și noi avem, din turneele cu brigada din care nu lipsea recuzita „cu mărgelă” de la Pavel Lenocu. Una ar fi pierderea în gara Deva a lăzii de instrument, când un pasager a tras semnalul de alarmă, iar lada era plină cu piatră de cale ferată, lăsată pe peron ca însemn de „botez” în brigadă.

O altă poveste este legată de Microfonul cu fir și pirueta doamnei în vârstă

Aceasta purta un frumos costum popular cu care dansa orice fel de muzică. La scăparea microfonului fascinat de iuțea de pe ringul de dans, aceasta și-a deschis rochia parașută și l-a înfășurat pe interpret și după returnela colegilor săi. Pirueta, parașuta ca parașuta, dar ... damful ... deh de doamnă bună la ... toate!

Despre satul Sânmartin

Curat, îngrijit și populat, azi satul nu mai are aroma de altădată. Nu păstrează relații cu nemții deoarece nu e băștinaș.

Din vinitură, azi localnic de fală

S-a căsătorit cu învățătoarea Maria Știubei în anul 1983, venind din Șofronea.

Cu rude materne la Macea, mama Mercea Floare, născută la Casa de Nașteri, cu bunica Otlăcan Maria, a lui Burdea, cu bunicul Mercea Petru, a lui Berbecu, se consideră băștinaș din vinitură... după o vorbă din popor ... condimentată cu zicala că după ce mănânci vreo două măji de sare ești deja ... localnic. Este și consilier local de peste douăzeci de ani.

Despre sărbători

Proaspăta de la tăierea porcului era prilej de încălzire cu țuică de prune, timp în care porcul se pârjolește cu paie. Numai că, odată, porcul a fugit cu tot cu focul, nefiind bine înjunghiat, își amintește săteanul.

Cântăreț în cor

Cântă în Corul bătrân condus de Ion Puica.

❖ *Pavel Mihai Șiclovan*

Porecla Puica

Casa cu nr. 319

Pavel Mihai Șiclovan s-a născut la Macea, în 7 februarie 1946. Absolvent al Academiei de Științe Politice București.

A fost primar în Curtici și Macea.

Despre casă și pământ

Născut în 1946, după cel de-al Doilea Război Mondial. Din părinții Iuliana și Pavel, fost marinar în Marina Regală, mobilizat la UM Brăila.

Orfan de tată de la șapte ani, își amintește Mihai, tatăl său, s-a ocupat de agricultură, ajutat de Moșu Puica, Șiclovan Ștefan, devenit un sprijin pentru copii, adevărat bărbat de casă. Desigur, munca la câmp i-a ținut loc de mamă, astfel că pământul i-a devenit frate de suflet. Și școala, cele patru clase elementare, l-au ajutat să fie în rând cu cei „ișcoliți” din sat.

Caii, cult apropiat gazdei, erau, pe cât de utili, pe atât de fideli.

Nici vaca, oaia, capra nu erau neglijate, carnea lor fiind o hrană zilnică.

În familia lui Pavel, caii erau cam 2-3 în iștălău și se fălește că a crescut cu un necuvântător, l-a hrănit, l-a călărit, i-a urmărit și chiar venirea pe lume.

Fătarea era așteptată în iștălău cu tata sau bunicul. Aceasta era considerată ca o minune în familie. Hrana cailor folosiți la munca din câmp consta din resturi vegetale de la culturile de bază, paie de grâu, secară, tului de porumb, mai rar lucernă, trifoi sau fân.

Despre Căieși

Povestea căieșilor care scoteau caii, primăvara și vara la Siti, după ce achitau taxa de gloabă, doar pe o anumită porțiune de pășune unde nu erau oi, este una dragă.

Pășunea dată de primărie, cea cu fân se numea cosălău, adică urma să fie cosită, uscată și depozitată la primărie pentru reproducători-armăsari, tauri, berbeci, vieri.

Acest sector era foarte bine păzit de mezebirău, ajutorul de primar, iar cei care scăpau animalele erau amendați.

La Siti, căieșii își înșirau cociile în adevărate tabere, iar animalele erau lăsate libere la păscut. Unele erau împiedicate cu funia numită poivan. Localnicii se înșirau și ei la umbră, între cocii, apoi își făceau umbrare din pături și rogojini. Astfel că, la umbra umbrarelor, se făceau partide de cărți – felcău, șeptic, 21, mai ales cei în vârstă, copiii sau tinerii jucau fotbal. Rar jucau și cărți.

Tabăra se muta uneori în funcție de iarba crescută sau pășune, dar acolo exista o singură fântână de la care se adăpau și vacile și caii, în niște jgheaburi numite vălăuri mari. Acestea trebuiau umplute cu apă din fântână care era construită din oale de beton, cumpănă și găleată. Umplerea jgheaburilor se făcea de văcari sau alte persoane. Întrucât tabăra căieșilor era departe de fântână, deplasarea cailor la adăpat se făcea călare, ori de către proprietari sau alte persoane

Învățarea călăriei era ca o cunoaștere a afecțiunii față de acești cărăuși locali, dar era și o plăcere ca să afli care este cel mai bun la călărit. Plăcerea feciorilor era de a călări și a-i duce pe cai la adăpat, astfel iscusința lor era apreciată.

Nu trebuia mântat tare să nu se obosească respectivul cal. Astfel că, Mitru a lu Rototîșca – Roșca Dumitru, a fost bătut la fund cu zbiciu de către Ghiuri lu Burdănocu pentru că a încălcat consemnul.

Tâmplărie - tijlărie

❖ *Maur Mihai* n. 1948 decembrie

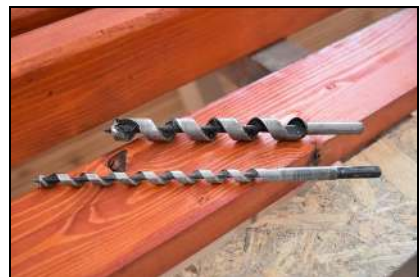
28. Casa numărul 591, tâmplar de la 17 ani.

Fost calfă la tâmplării din sat, maistorii Macavei Mihai, Ciupuligă Gheorghe, Rung Helmuth. A avut miheiul la CAP – garaj, dar a lucrat și particular în colaborare cu Mobila Meșteșugărească, IPP, Primăria conform Legii 7.

După patruzeci de ani de tijlărie își iubește meseria drept pentru care ne-a oferit și nouă imagini și consultanță precum și despre oamenii pe care i-a avut în stăpânire ca și lucrători.

Feierăstrău panglică (bazic), cumpărat în 1981 din Reghin

Burghiu pentru lemn

Ciocan, ferăstrău, daltă

Jilău manual

Ștropting

Rindea de fălțuit (ghizimț)

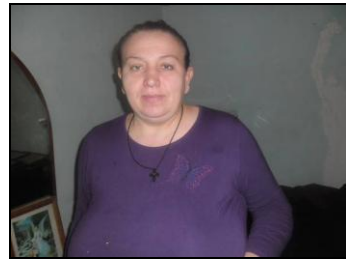

Circular și freză

Muzeul din casa lu' Lenuța

Obiecte din casă

(documentare – 2015)

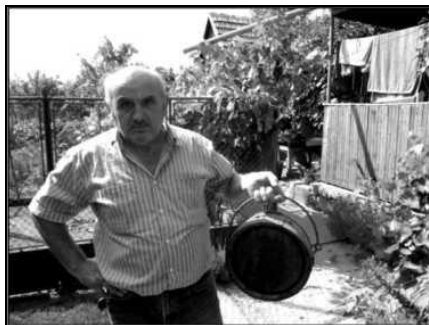

Dosoieșe

Cipcă, măsurîță

Muzeul din cotarcă
❖ Colecția Emil Ardelean

Butoiaș de apă folosit la lucrul câmpului

„Muzeul din cotarcă” uăl de apă rece și călcător

**De prin gospodărie. Prin bunăvoința d-
lui Cristian Vuin**
(documentare – 2017)

Colecție de bancnote de peste 200 de exemplare

*Colecție de monede de la 1700 – peste 2000 de
bucăți*

Rotițele plugului

Unelte tradiționale din colecția Ioan
Alexandru Ardelean-2016

Ciocan pe șina de fier

Plug ghi fer

Semănătoare

***

Când am hotărât reluarea cercetărilor și descinderile pe teren, am avut în vedere, nu trăiri din instincte, ci acele trăiri gardate de frumuseți menținute în memorii ale celor mulți.

S-au creat și conturat zile de alergătură, cu febra tipografică, strânsă în vechi reviste, creneluri, osteneți venite de la persoane mult autorizate, și între noi s-a produs o implozie sincronă de idealuri omogene dar deosebit de generoase. Am procedat, iată, cu un ochi închis înspre ce a fost până acum, am întors alt ochi înspre sine și am știut, dintru început, că trebuie să ne apropiem de geniul poporului, de Cerul gândirii lui și de cultura unor locuri prea, prea neexplorate. Poema populară conține sigilii care nu se pierd, arde romantic precum ar apleca, melancolic, ramuri cu un aer vechi, dar dornic să le înșiruie într-o ardere însoțitoare pe cărări, coline line, precum stoluri pe văi sau grădini rătăcitoare, dar blânde.

Când scrii o carte, lași, cu siguranță, la o parte, clapele cuvântului tău și îi ascuți pe alții, pe oamenii care au dovedit și interes și generoase gesturi, despre care, cu respect, am mai pomenit. Livrescul, și cu atât mai mult, firescul, își au locul, acum, aici.

Avem rugăminta de a nu se număra multul, în tumultul unei aventuri nu neapărat naive, ci a se număra ceea ce face parte din ființa unui om – strădania de a lăsa ceva, nu neapărat bani sau donații, ci creații.

Le vom fi recunoscători aceluia care au răspuns și au înțeles că efortul nostru nu ar fi putut vedea lumina tiparului dacă efortul dumnealor nu ar fi dat semnale – ne referim aici la iubitori adevărați de locuri, tineri ori alți slujitori ai altarului sătesc care ne-au chemat, ne-au arătat tot ce au, dar au fost și slujitori ai altor altare, din sate sau orașe, mai aproape ori mai de

departe care s-au deschis, nu au promis, dar au zis cam ce e bine și e rău a face. Ne referim aici la cercetători de prim rang, academicieni, oameni de cultură și istorie, doctoranzi, arhivari, profesori, cărora le-am copiat doar îndemnul, știind că nu ne suspectează de o anume ratare. Desigur, lista e foarte consistentă, ne rămâne să mulțumim în corpore, nu spre a diminua sentimentele de respect, ci pentru a fi egali cu toți. Lăsăm deschisă această provocare înspre toți, care au o reală chemare de a continua. Gratiitudine și stimă oamenilor cu adevărat sinceri!

Acest capitol strânge laolaltă notițe mai noi, dar și altele mai vechi, o continuare de recuperare a zonei Câmpiei Aradului, în general, a comunei Macea, în special. Nu am urmărit fapte sau interese de ordin material, dar unele fapte, banal-minore, la prima vedere, pentru unii, dar mult prea înălțătoare pentru noi, au produs multe determinări. Una, de mare impact a fost întâlnirea, prin scris, după plecarea la cele veșnice cu părintele Pavel Vesa și notările, deloc neglijabile pentru noi, ca un alt început.

Apoi foarte multe însemnări, care ne-au fost oferite, voci permise și motivante la diferite ocazii, site-uri, radio-uri, presă audio-video, cu privire la celelalte însemnări și multe alte persoane vizate, au făcut posibil acest alt și nou început. Trebuie să o spunem că din foarte multe documente studiate, din perioade mai mult ori mai puțin îndepărtate, nu am găsit atât de multe materiale despre Macea care să ne conducă a semna o Monografie! Nici încurajări nu am așteptat chiar de la cine ar fi putut s-o facă, doar așa, din manșeta de mult mai știutori! Dar, ne-au determinat alții, unii nelocalnici, alții istorici, alții arhiviști, alții documentariști, alții, pur și simplu doritori de a scormoni ce se mai poate recupera. Repertorii de

felul celui nupțial, funebru, magie populară, practici magice, datini locale, repertorii casnice, colecții, povești de poveste etc.

***

În cele ce urmează considerând *Axiologia*, știința care se ocupă cu studiul valorilor umane, vom încerca să dăm curs răspunsurilor la *Chestionarele* pe care le-am distribuit preț de un an locuitorilor comunei, precum și însemnărilor devenite *Mărturisiri*. Am încercat, astfel, să nu ne îndepărtăm de identitatea cultural-măceană, ci să (ne) atragem adepți, care vor mai scrie, poate, cândva, ce nu s-a spus, nici nu s-a scris. Deoarece ne-am dat seama că la Macea a existat, mai există, dar a și dispărut, patrimoniul cultural.

Iată câteva din răspunsurile celor chestionați:

❖ *Buțurcă Traian*

Pensionar, Macea, nr. 45, ortodox, consideră demersul nostru foarte folositor generațiilor următoare.

Colectivizarea comunei, încheiată în 1962, o consideră un act al PCR, la care unii au aderat benevol, alții au refuzat. CAP din Macea s-a numit „T. Vladimirescu”, iar pământul s-a lucrat în parcele, divizat pe echipe.

Cu referire la meșteșuguri, consemnăm:

„Oieritul s-a practicat din cele mai vechi timpuri, aproape la fiecare gospodărie au existat câteva oi, cei care aveau mai multe le pășunau pe izlaz” (Siti).

Oloiul (n.n. = uleiul) se făcea la Sânmartin, din floarea-soarelui și dovleac.

Tâmplar era Ciupuligă (Corcobel).

Căuaci - Leiser Ștefan (Cacă-Fer), Socaci Petru (Șactăru).

Borbili (frizeri) erau: Ciotea, Iani, Gheorghe Otlăcan (Borbilu), Ardelean Florea (Țuicaș).

Măcelari: Gros Trăian (Chisălița)

Coșeri: Mândruțau

Mături: Matei (Henț Gheorghe), Șimăndan Ștefan (Bou din Satu Nou)

Chipăruși: Creț Aurel (Sâmbătariu)

Pantofari: Csiki Andrei, Crișan Trăian (Chiaca)

Cojocari: Birconu Părăidăicari: Bila Gheorghe

Pipărcari: Grițari

Văcari: Bodonea Mihai (Haiu-Babii), Șerban-Tureacu

Purcari: Otlăcan Florea-Hotea

Curelari: Chiaca, Csiki

Spălători di morți: Băgău

Strigători la uspețe: Simi

Clopotari: Tolan Trăian-Pirchița, Oleșer Doru

Mormântari: Gur Koch, Șimăndan Teodor-Ștrimfu, Kalman - actual

Toboșari: Clepea Petru, Cohan Ioan-Zmău

Preoți: Curtuț Gheorghe, Mihiț Terentie, Curtuț Viorel, Morar Gheorghe, Budeanu Teodor

Cantori: Chișeuan Ioan, Vițelar Ioan (Hodu), Iuănu Petri Anghelina Ioan (Puica), Mercea Ioan (Bizdiguț bătrânu'), Tolan Trăian (Pirchița), Covăsan Iulian, Costin Sandu, Tivadar Vasile.

Căruțași: Toni (Iepurile), Pelău Ioan, Otlăcan Petru (Hodoroagă), Bota Traian.

❖ *Crețu Gheorghe*

Profesor, porecla Țiboc. (Provine din limba germană și înseamnă un pesmete pe care-l mâncau soldații din armata austro-ungară. În limba română, soldații îi spuneau „țiboacă”. Se pare că acest pesmete a plăcut unui bunic de-al rependentului nostru.)

Se declară (n. 20 august 1939) comunist, ortodox, român. Despre numele comunei, pe lângă cele care au fost deja enunțate, propune Machalaca (probabil de la *bătrâni*... care ... au uitat... să moară!)

Legat de obiceiul corindatului la Crăciunul, încă în 2010 s-a numărat printre cei zece coriști, în frunte cu Pirchița, care au corindat pe la casele măcenilor.

(Facem aici o paranteză: Tocmai în Noaptea Sfântă, prin telefon, mi s-a

propus și mie „mersul a corinda” - live, cum s-ar zice).

Despre „ciocănitul ouălor” de Paști la Macea, pasiunea încă nu l-a părăsit. Prin 1970 „a dus” 86 de ouă, pe care mai apoi le-a împărțit copiilor de la Școala Ajutătoare.

Viața la Castel (a publicat o monografie) și colectivizarea (despre care s-ar scie, la fel), le-a trăit din plin. Se știe că la Macea au fost refugiați, cazați la Castel, din Moldova. Sunt multe familii care i-au găzduit. În familia domnului Crețu a locuit o fată, Gloria, care și-a revăzut comuna adoptivă prin 1980 și tocmai la Castel l-a întâlnit și revăzut, împreună cu soțul și un băiat.

La Macea au fost meșteșugari cu meșteșugurile lor.

Iată câțiva pe care ni-i propune: Ciupuligă Gheorghe (Corcobel) știa să facă viori. În 1971 a făcut „ca nou” un contrabas de la Căminul Cultural.

Dintre căuaci își amintește de: Giuri Căuaci, Leiser Ștefan (Cacă-Fer), Donu și Tuțu lu’ Șactăru (acesta din urmă e renumit pentru „potcovitul ouălor”).

Borbilii satului erau: Paștina Petru, Bodonea Petru, Cocenaș, Ciotea, Țucaș (azi, Murg Daniel).

Pantofari, iată câțiva: Frânți Rung, Schmidt (Finflai... pentru orice reparație, cerea 5 lei, fünf Lei în germană). Azi, mai este, la negru, Trăbulca.

Cioareci și sumane făcea, între cele două războaie mondiale, Cazan Iacob (Dochița).

Strigători la uspeță: Anghelina Ioan (Pătrola), tata lui Simi.

Unul din obiceiurile de primăvară, la care am asistat și noi, era Fărșangul (Foășing), practicat de nemții din sat, care umblau cu Hansel și Gretel, două marionete, puse pe o roată de cocie, și, ținându-se de mână, se învârteau. Ei se opreau pe la casele nemților și căpătau plăcinte, cârnați, băutură, pe care, seara, la bal, le consumau.

Jocul de altădată reunea, „în corn” (colțul străzii), tinerii satului, care, neapărat, aveau o țiteră, o dobă, una, două, viori, un fluier, în mai multe locuri: Cuțaș, Broșteri, Forviz, Satu Nou etc. Apoi, pe Locu’ Piațului, între frăgari și Căminul Cultural (actuala Primărie), îndăluiau jocul: Hodoș (la vioară), Păcălea Pavel (dobă), Piști, Marin, Guști (vioară), mai întâi în curte, apoi în sală.

Nunta și descântatul:

„Ce tăt stați muieri în colț,
O-ați mâncat crumpe cu boți?”

„Frunză verde di ludaie,
Junile-i cu gălbănare.”

„Frunză verde di nuci,
Mireasa să uită-n cruci.”

Despre duchene: Prin anii 1930 în Macea erau nouă duchene (cu di tâte), birt și chiar masă de biliard: La Hanți, la Ioji, la Mărtinic, Țuțuranu, Groșanu, Albu, Redeșu, la Ștefi, la Ciulu... (pe strada noastră, n.a., era Mercea cu duchianu).

Cea mai semnificativă naționalitate a fost cea a nemților (șvabi - Schwaben), ei provenind din Sănmartin. Fiind catolici, aveau sărbătorile și obiceiurile lor. Pe la mijlocul secolului trecut în Macea trăiau în jurul a 1000 de nemți, cu școală cu clasa I-IV, cu învățători: Dautner Francisc, Lustig Rozalia, iar după război au avut și grădiniță nemțească (educator, Niedermaier - Otlăcan Rozalia).

Și echipa de fotbal și organizație am avut, numită *Jungveray*.

Jocuri de copii: Purece, care ochi te doare, Lupul în șanț, De-a școala (Șotronul), De-a caii, De-a bumbii, Libodu (De-a v-ați ascunsălea), Lopta-n răvaș, Căca-n coșară - de-a cărțile.

Jocuri de tineri: Lopta-n lopițele, Cugle, Ckecske, Pischiri (pe bani), Lopta-n șintăr - o variantă a jocului de oină, de-a cărțile - șeptic.

Jocuri de vârstnici: De-a cărțile - Felcău, Chețanfarbă, 21.

Casele erau simple, compuse din casa dinăinte, tinda, casa dinăpoi, făcute din pământ bătut sau văiuguri, acoperite cu paie sau tulei. Cele mari, făcute de cei bogați sau de grofu', erau din cărămidă și acoperite cu țiglă.

Cu țucuru era Nană Lencă, apoi Halavișca și Debreținu cu mititei. Șnecăla de la Sumarton făcea cracă, un fel de suc galben și roșu și sifon.

Cel mai bun dobaș a fost baci Pătru Clepea, tatăl lui Baci Ion Clepea, fost magazioner de la Școala Ajutătoare. Când mergea pe uliță, bătea doba într-un fel, pe ritm de marș, când se oprea în corn sau la mijlocul uliței bătea altfel, într-un ritm sacadat, alert, și zicea:

„S-duce la cunoștință... tăță lumea să țâie câinii în gredină. Cei găsâți afară pă uliță, îi prinde șintăru cu zanga. Și-i duce la 'belitoare'.”

Sau altă variantă: „Trăian Chisălița are carne ghi vacă cu doi lei kila.” „Gheorghe Flocău are carne ghi oaie și ghi porc cu on leu kila.”

La bătut Toaca, cel mai priceput a fost Chișeuanu - bătrănu', tatăl lui Ioan Chișeuau.

Despre dările de altădată, aflăm: Se mergea, seara, „cu lucru”, tors, țesut. Mai mult femeile. Bărbații fumau, beau, jucau cărți. Gazda sfărâma cucuruz, în brânci, cu cocianu sau cu scauănu.

Cât despre Căzanu cu răchie, „de acolo nu era voie să vii treaz!”

Pe vremea când nu era mașină de călcat, batoză, grâul se călca în arie, cu calul. Cei care aveau mai puțin îl îmblăteau, adică, luau câte un mănunchi, îl loveau de ceva tare, ca să iasă boabele. La batoză erau mai mulți lucrători. Plevarii făceau pleavă, grămadă. Rudarii duceau paiele la jiredari. Itățul tăia snopul. Jacoșul alimenta batoza. Mai erau: birăul, mecanicul, delegatul și gazda mașinii (batozei).

Aldămașul îl făcea cel care cumpăra, să aibă noroc de ceea ce a cumpărat de la cel care vindea, care dădea de băut pentru bucate, animale etc.

În sat, dacă mai sunt 25-30 de familii de nemți, generații mai vârstnice.

Ștrandul nu este într-o stare de funcționare de trei-patru ani, iar Băltoiu este Pescăria Primăriei.

Romi „este la Sumarton câte vrei!”

Referitor la personalitățile comunei, am aflat: „Eu consider că printre cele mai importante am putea aminti: Covaci Pavel, Mercea Pavel, Semlecan Arcadie, Andea Traian, Borbiro Petru, Frimu Mihai, Maxa Gheorghe, Bodonea Mihai, Lăpăduș Traian și alții... Toți cei menționați de mine au lăsat urme ale trecerii lor. Au făcut ceva pentru Macea.”

Și, ca un vechi prieten, mentor și coleg, repondentul încheie: „Nu-i tăță lumea într-un chip!”

„Să te mâne becheșigul!”

„Spurcată-i lumea!”

Iar noi, în același stil, răspundem prin Glasul poștașilor baci Flore și baci Ghiță: „Poșta, Coreea, Flacăra, Scânteia...”

Crișan Floare

Pensionară, Macea, nr. 84, porecla Gogoaie, de cult ortodox, presupune că numele comunei Macea ar proveni din limba maghiară.

Despre sărbătorile de peste an, am aflat că „La Sânziene se sărbătorește Sfânta Ana, la biserică, prin slujbă, iar, ca ritual, se face cununa din flori de sânziene, care se sfințesc și se pun la porțile caselor și la ușile bisericesti. Pe cununi se pun fructe de sezon - mere puhabe, vișini timpurii.”

„Știu că a trăit Grof maghiar, cu familia, la Castel.”

„S-a obligat populația să intre în CAP, li s-a luat cal, pământ și unelte agricole.”

Despre meșteșuguri și meșteșugari:

Oierit: Cioaiela, Cărdăboșu, Brânza (n.n. - bunicul nostru dinspre mamă).

Tâmplari: Frânți, Ruja, Macavei
Mihai
Căuăcie: Donu, Tuțu Șactăru,
Cacăfer
Socăcițe: Maria a lu' Țucaș, Vio-
rica
Cizmari: Csiki, Teaca, Mara
Spălători de mort Văgălău
Borbili: Paștina Petru (Viși)
Purcari: Hoțea
Văcari: Nicula
Bocitoare: Saină Buric
Grăitori: Oanea lu' Pielea, Șimu'
Clopotari: Pirchița (trei generații
de Pirchițoi)
Slujitori obștești Primari: Bodonea
Ioan
Președinți CAP. Spătar Ioan
(Cotrovu), Bulboacă Ilie
Biserică
Cantori: Mercea Ioan, Dăvidoc,
Pirchița
Dispensări: dr. Gali, Aida
Dispensări veterinari: Publicu,
Bota Ioan
Căuăcie: Pătruț Șactăru
Rotărie: Tărăboanță
Pipărcărie: Grițari
Părădăicărie: Bila, Oanea Bulduș,
Michi Maur, Jigău
Frizeri: Borbilu, Țucaș, Ioani
frizeru, Cionocași
Croitori: Wagner, Ștefănuț Cionoc
Pilari: Grangoru, Cotoroiu, Țedic,
Cărdăboșu
Tăbăcit: a lu' Birconu
Constructori: Bodoneștii, Stofă-
leștii
Gropari: Pătru Otlăcanu (Ho-
doroagă)
Cu cocia morțască: Kalman.
Iată ce am mai aflat: „Drumul de
la Hoancă a fost cel ce ducea la pădurile
lu' Cioaiela și la Hodaie (cimitirul
animalelor)”; „Drumul de la Moară era al
Grofițelor - Pentelcuț, care făcea legătura
cu satele apropiate”, iar „locuitori ai
Topilei erau Șușăneștii, Kondoreștii”.

Mai aflăm că: „După Revoluție,
biserica a fost renovată și s-a mărit.
Lăcașul de cult a fost refăcut din donațiile
măcenilor.”

Cât despre sărbătorile de peste an,
amintim Sânjorzul: „în ajun, băieții au
mers și au urzâcat fetele, iar în ziua de Sf.
Gheorghe s-a umblat cu banda pe la casele
fetelor, s-a jucat și s-a udat fata, la fântână,
cu găleata.”

Jocul popular; nunta, portul
„Jocul era țărănesc, se ținea în
Sala de la Primărie, 5 lei intrarea, baci
Iosov era la ușă.”

„Portul era cu poale, rochii largi,
din cinci lați, zadie, spătoi, viziclu, zobon,
fetele mari purtau ceapță cu mărgelile și fir
din primă, iar cele măritate purtau cârpă cu
pliscoș.”

„Nănașul de cununie era nănașul
de botez al mirelui, iar omul lui, cumătru'
mare, îl punea nănașul.”

Meșteșuguri și meșteșugari
- magazin mixt - la Hanți
- Poșta a fost unde stă Livia Truțu
și s-a ocupat de poșta familia Hotăran.

Dintre dascălii comunei, se
amintesc: Semlecan Arcadie, director,
Semlecan Sofia, învățătoare, Liviu Țăranu,
învățător, Covaci Pavel.

Primari: Borbiro Petru, Bodonea
Ioan, Maxa Gheorghe, Bodonea Gheorghe,
Furca Teodora.

Jocul populari era compus din trei
suite: De-a lungu, Mânânțaua, De-a
întorsu.

Jocul de copii: de-a lopta-n răvaș,
de-a lopițele (lopte de lână).

Nemții: Portul popular era compus
din costume în alb și negru, iar la Kirchwei
băieții purtau cloape împodobite cu prime
colorate.

„Când se bate doba se face un
anunț. La Holumb, se dădeau copiii cu
săniuța. Hoanca s-a astupat. Viile de la
Domnii sunt părăsite. Toaca se bate din
Vinerea Mare până la înviere, de prunci.”

În lada de zestre are: „poale, spătoaie, dosoaie, pânză țesută la război, lipidee, măsurite”.

Casa cea mai veche din comună este „casa lui Moldovan Lucreția, lângă doamna Cora.”

În timpul clăcilor de altădată „se mergea cu coselile, de la una la alta”.

Cum era la Cazan: „Se ducea la Lenocu, la Răchie. Se duc bidoanele cu borhot, când stă de fierț. Se duc lemne, să se facă foc. Se toarnă în căldare și se face foc. Prima dată cură Votca, apoi se pune a doua oară și curge Răchia, de 53° (cea mai bună).”

„Aldămaș se face când fată scroafa, vaca, sau când se cumpără ceva și... moare ... soacra...!!”

„Nemții din sat sunt puțini, Ștrandul e în paragină, Băltoiu e amenajat, Căminul Cultural a fost renovat și e foarte frumos”, iar dintre personalitățile măcene, repondentul nostru îi preferă pe: Gheorghe Maxa, Pavel Mercea, Ghiță Baciu.

❖ *Gros Traian Petru* (mama sa credea că se va naște de Sântetru), născut la 13.06.1946, profesor pensionar, Macea, nr. 596, porecla: Chisălița.

Cu privire la numele comunei Macea, ne oferă o excepțională informație: „în anul 1970, prof. univ. Marius Bizerea, Timișoara, i-a oferit profesorului P. Covaci Documentele Macea, din nr. XIV, aduse din Arhivele Vaticanului.”

Legat de practicile și sărbătorile de peste an, afirmă că unele nu au statornicia celor din Bucovina sau Maramureș; unele se mai practică și azi, s-au practicat: jocul cu lopta, kecske, horele după posturi, pe Locul Piațului, sau libodu, cucuvama, lopta-n lopițele, „de-a spionii” (lopta era făcută din zdrențe).

Când se bătea doba, se striga:

„S-duce la cunoștința satului ... Adunarea jenerală are loc la colectiv, cine nu și-a plătit hărminția, să se prezinte la...”

Cu referire la clăci, acestea se țineau la persoane mai înstărite.

Călcatul, secerișul: „în grădina casei mele s-a călcat, prin anii 1950.”

„Romii trăiesc în Coreea de Vest.”

„Căminul Cultural a fost la Primărie, s-a predat în 1960, s-a modernizat în 1973 (director, 1972-1982).”

Câțiva oameni ai locului: învățători: Semlecan Arcadie, profesorul P. Covaci, procurorul Teodor Hornea, sculptorul-poet Pavel Mercea, profesorul T. Lăpăduș, medicul Crișovan, „aviatorul” Ranta.

Intervievatul nostru afirmă că Macea a fost „mutată” prin secolul al XVI-lea de la Cânepiști pe actualul loc.

Iată și câteva „măcenisme”: amu’, crumpă, gurgună, mițăla.

Geo Maxa: Pe urmele pașilor - Mărturisiri (materiale manuscrise)

Școala și dascălii

„Trebuie pentru școală, straița cu tăblița de ardezie, neagră, griful și burete... moștenite de la frați sau surori...”

„Învățătorul pe care l-am mai prins, Arcadie Semlecan” și cântecul preferat... „Sus pe dealul de la grui...”

Evocarea doamnei Văcaru este făcute prin cuvintele cu care se adresa: „Bunii mei copii”.

Un alt portret, învățătoarea Antonela Ispravnic, născută în 1920, venită de la Pecica, (locuia la doamna Văcaru) și care a preluat clasa a VII-a. „Se ridică deasupra timpului”... „ca un nor”... „frumusețea ei corporală”... „era mai înaltă decât mine, cu vreo două palme”...

Colegii

„Viorel Mihuț era mai înstărit, căruia învățătoarea îi mai arăta lecțiile”.

Părinții: „Așa era tăicuța, scump la tărățe și ieftin la făină...” „Miercuri, tăicuța nu lipsea de la piață... mai trăgea doi deț la birt, la Lebovici... Măicuța îl aștepta...”

„Ai grijă, să fii cuminte, la ucenicie...”

Rechizițiile: Războiul nu se terminase, se mai făceau rechiziții de cai, căruțe, care erau trimise pe front. „... Caii erau înfierăți cu fier roșu... Scribălău, un măcean, Șandor Gheorghe... Baci Moisoc își pierde astfel calul ... și-l plânge la dunga șanțului”...

La Atelierul lui Sztarek: „Domnul Sztarek, maghiar după tată, ceh după mamă, primește în 1941 cetățenia română, pe vremea lui Antonescu (se declara apatrid)”. Castanii îl fermecau. Ca pasiuni, fotografia.

Ucenicia: „Cu Ioji Czimbal, Sztatner Martin, ucenicia nu însemna doar să înveți meserie, ci și să uzi grădina, să cureți grajdurile, să dai apă la pui, apoi... șuruburile...”

„Totuși, avea generozitate, își trata și delecta ucenicii cu bani, pentru a petrece la filmul Katy, Cinema Corso (1948-1949)”.

Casa era alături de cea a lui Ion Gulița, primul grădinar cu diplomă din județ (a lucrat și la Castel).

Lagărele de concentrare: „La Castel au fost adunați nemții de către jandari și duși în Rusia cu Bou-vagonul... sfârșitul lor era tragic ... aruncați în zăpadă, înghețați și apoi... acoperiți cu var: Toni Lăptariu și Elisabeta, Schmidt Carol și Varvara, care au scăpat, au povestit ... lui Tata Geo.”

Tot la castel au fost aduși cam 500 de copii de către Maria Antonescu, care îi ferea astfel de bombardamente (printre care și Mărușa noastră, Maria Ursu, căsătorită Pelău).

Prieteni: Martin Dautner, Anghelina Florea, Mara Moisă, Tărăboanță Simion, Țucudean Vasile, Nicu Gubița, Onic Știubei, Ștefan Cazan, Toader a lu' Morodu, Pătru Cazan... „Cu ei, mergeam la nană Lița a lu' Găzdolea care avea birtul în centru...”

Ungurii: „... anul 1944, au venit ungurii, se terminase cu tutunul, iar tăicuța era scutit de front... Pâinea caldă, mirosul

de copt, pâinea spălată, îmi pătrundea în somn...” „... du-te scoală-l pe Gheorghe că or vinit ungurii, care trăjeau din toate părțile...” „Aroma de lapte din oala de lut, de la nană Ioană a lu' Hornea a potolit setea acestora...”

Incorporarea: „Timpul ce a mai rămas până la încorporare se scurgea încet și sigur” (vara lui 1950).

„Casa noastră era numai cu o stradă, grădina comunica cu câmpul semănat...”

Pregătirea de plecare (șase zile au mai rămas): „Într-o zi călduroasă am fost la o fată, paznic la lubenițe (cios). Ajung la ea, la colibă... mă aștepta afară, pe un scăunel...”

„Pâinea caldă, scoasă din cuptori, au tăiat-o făcând cruce de trei ori...”

„Zilele de permisie treceau repede, acasă...”

„Eu, ca musafir, în casa Mamei Lița, măștihoaia, am mulțămit.”

Eliberarea: „Mânce-o focu... ghi armată”... „n-ai găsit acolo... o moldoveancă, zicea nană Mărie, mama prietenului meu.”

„Nu-mi amintesc de clipa când am văzut o ființă tinerică și frumușică, Anița, fata lu' Pișpilic.”

„Mama Lița îmi zise că dacă merg la joc, să o joc...”

„... îți place de mine?, am întrebat-o (pe strada fostei Poște).” Peșitul: 7 ianuarie 1954

„Uspășul s-a stabilit pe 7 februarie 1954”. „M-am culcat liniștit că am peșit-o pe Anița (din partea familiei au fost tăicuțu și mama Lița, Ștefan Tolan, văr primar cu tăicuțu).”

„Apoi ne-am pus pe tablă. Garanția a fost semnată de Teodor Mihuța, deoarece Anița nu împlinirea optsprezece ani.”

Chemare la nuntă: „În timpul acela, chemarea la uspăș se făcea cu călăreți, patru la număr, cu o duminică înaintea. Joia se gătau pâlăștile, se împo-

dobeau căciulile călăreților și Steagul cu panglici tricolore. Pe cai se așezau lipidee, șeile și scărițele. Călăreți au fost Pavel Hornea și Petru Șiclovan, a lu' Sandu, lu' Toaca. În pălăști, în una era vin, în alta răchie. Muzica zicea, din vioară, când se găteau pălăștile, iar gazda îi omenea cu plăcintă coardă. Mura, iapa, a fugit de acasă, în ziua chemării la uspăț. Nănașii, Toader și Ița lu' Verzaru, iar grăitor, Ioan a lu' Pătroala. Mireasa a fost dusă la biserică de Pipaș, Teodor Curtuț, iar mirele de Anița lu' Bălu. Muzica era formată din doi vioriști, un clarinet, Husari și Pacălea, la dobă.”

„Când se merge la cununie, se merge pe o uliță, se întoarce pe alta.”

Stoian Elena, născută la 21.08.1967, îngrijitoare la școala din localitate, Macea, nr. 1520, în Cutoș, pe ultima stradă spre Dorobanți, porecla: Ciocăneaua, după părinți, a lu' Rara, după soț.

Despre numele comunei - afirmă că ar fi de origine maghiară, pentru că satul a fost sub dominație austro-ungară.

Sărbătorile de peste au sunt cinstite cu sfințenie, mai ales de persoanele în vârstă. Iată câteva: La Paști - „ciocănit”, la Crăciun - corindele, Steaua, Mersul cu Banda, la Sânjorz - urzăcatu', udatu', la Sântoader - se fierbe grâu. În Postul Paștilor, se juca „de-a lopta” pe uliță, în fața casei unei fete mari sau a unui ficior.

Din poveștile bunicii, știe că domnițele - grofițele - „se dădeau cu sania” la „Holumb”.

Iată și câțiva maistori din comună: tâmplari: baci Mihai Macovei; căuaci: baci Tuțu lu' Șactăru; socăcițe: nană Mărie a lu' Țucași; Nani, bucătăreasa de la colectiv; măcelari: Chisălița; jocari: Todoruț; mături: a lu' Boș; pantofari: baci Trăian a lu' Teaca; borbili: Cocenași și Țucași.

Dintre strigătorii de la uspețe: Unchiu Simi; clopotari: Pirchița;

Cântăreți în strană: din tată-n fiu, Anghelina Ioan a lu' Puica, iar fiul a slujit ca dirijor, peste 50 de ani, la biserică.

La Sânziene se făceau coronițe și se puneau la porți.

La nașterea unui prunc se merea cu *demâncat*: tortă, găină grasă, tăiței, compot, bere, bani, care se puneau la perina micuțului și se zicea: „Noi îți dăm puțin, Dumnezeu să-ți dea mai mulți.”

Jocul se ținea după masa, duminică, în sala mare, cânta Chișean cu formația și la bilete era Nană Floriță (a lu' Donu).

Fetele mari purtau haine faină, di mătasă (scumpe), iar pe cap, semnul *fecioriei*, purtau ceapță, cu mărjele, cu fir, în diferite modele și culori. Încredințatu' (logodna) se făcea cu câteva luni înainte de uspăț.

Poșta avea sediul la Primărie, la capătul celălalt al clădirii, cu intrare separată, avea un aparat vechi, o singură cabină; telefoniste: doamna Nina a lu' Crumpa; doamna Florica a lu' Ciucu; Florica lu' Popescu (noi precizăm că Poșta era și pe strada dinspre cimitir, cam vis-à-vis de actuala locuință a familiei Müller, după casa lui Peiu Ranta, domnul Hotăran era diriginte).

La Școala de Jos funcționau clasele I-IV și clasa germană.

Din repertoriul local, intervievata noastră reține: *De-a lungu'*, *De-a Mânânțaua*, *De-a ntorsu*, *Țăgăneasca*.

Nemții, la Lăsatul Postului, de Crăciun, făceau *chirvai* fetele erau îmbrăcate în costume populare (alb-negru), sărbătoreau pe Locu' Piațului un *pom împodobit* cu prime colorate, pe care îl jucau, pe bani!

Lopta-n șintăr se juca de toți pruncii, în prag, pe uliță.

Viile de la Domnii erau îngrijite, se merea cu cocia acolo.

Toaca se bate în Vinerea și Sâmbăta Mare (deoarece nu se mai trag clopotele până la înviere).

La întrebarea: „Ce aveți în lada de zestre?” - răspunsul este cutremurător de sincer: costum de fată, măsurite, lipidee, dosoaie, coșară di brâncă, vârtelniță, lampă...”

La mine pe uliță cea mai veche casă este a lu' moșu Clisa, și a lu' nană Florică a lu' Savu.

Șezătorile se țineau pe stradă, azi la unu', mâine la altu', și se merea 'cu coselile'.

Despre aldămaș: Se făcea când se cumpără ceva, iar ca maistori: birtașu': Țucă-l unchiu, borbilu Cocenași, brutari: Frânții cu Pita.

Clubul Femina se ține în fiecare joi, iar *Gura satului* din doi în doi ani.

Notă: Cu privire la refugiați, iată ce am aflat: *Am un tablou din timpul Războiului, o femeie în port măcean, cu soțul ei, venit de pe front, în uniformă și cu banderola la mână Crucea Roșie - le știm și numele!!!*

❖ Tomuția Maria

Pensionară de la CAP, cult ortodox (n. 1943), porecla: a lu' Dudumanu (s-a născut la Casa de naștere de la Macea, de pe lângă dispensar, cu o moașă, la nevoie).

Cu privire la conținutul acestei cărți, repondenta afirmă: *Mărturiile conțin expunerea și cunoașterea obiceiurilor mai vechi, care sunt pe cale de a se uita, deoarece tinerii trăiesc alte vremuri.*

O originală explicație despre numele comunei Macea: *De mult, pe acest loc erau doar câteva case; drumul fiind anevoios, carul cu doi boi, care circula pe drum, împreună cu omul care mâna boii, s-au răsturnat. Omul trebuia să ridice carul, iar la boi striga: Cea - mă-cea!*

Dintre sărbătorile de peste an, se amintesc: Buna Vestire (25 martie), când s-a zămislit Duhul Sfânt în Fecioara Maria, Crăciunul (25 decembrie), 1 Ianuarie, Sărbătoarea Tăierii împrejur a Domnului Iisus Hristos, 6 Ianuarie, Botezul Domnului în Apele Iordanului, Rusaliile, Du-

minica Cincizecimii sau Pogorârea Duhului Sfânt în Limbi de Foc.

În Postul Mare, fetele și feciorii se jucau de-a lopta în răvăși, se ținea pe un imași, la marginea satului.

Castelul a fost construit de un Grof, Ghiulai Grof, și în curtea Castelului sunt înmormântate trei suflete, având troițe, „în anul 1960, comuna a fost colectivizată cu forța.”

Meșteșuguri și meșteșugari:

Oierit au fost doi sau trei ciobani: Habaci Ion (Puia), Lascu Ion (Dadea), Tolan Mihai (Cioaiela).

Tâmplărie: Delejan Iosif

Căuăcie: Freisinger Adam, Hornea

Todor

Socăcițe: Midi a lu' Langoși

Borbili: Paștina Petru (Visi)

Hornari: Florea a lu' Calu'

Măcelari: Ardelean Gheorghe (Flocău), Gros Trăian (Chisălița)

Coșeri de paie: familia Joandrea

Mături: Crișan Petru (Bou)

Pantofari: Ștreb Adam, Csiki Iosif

Cojocari: Ardelean Ioan (Birconu)

Părădăicari: Crișan Gheorghe (Teaca)

Pipărcari: Vițelari Gligor (Grițari)

Clopotari: Chișean Ioan

Văcari: Otlăcan Nicolae (Ciuda)

Purcari: Vezan Niculaie (Grasu)

Spălători de mort Jinchițoaie

Bocitoare: Saină Buric

Strigător la uspeță: Borbiro

Augustin

Mormântari: Șimăndan Teodor

(Ștrimfu)

Dobași pă Locu' Piațului: Clepea Petru, care anunța *ordinile* ghi la Casa Satului.

Cu referire la Biserica Ortodoxă aflăm: *Biserica a fost construită pe la 1700 de un 'domnitor' sârb, pe nume Cernovici, iar ca preoți au fost: părintele Oancea, părinții preoți Curtuțiu Gheorghe, Mihîț Terentie, Curtuțiu Viorel și cei actuali.*

Pastori: Săcui Vințu, de ziua a 7-a,
Anghelina Traian

Cantori: Cazan Iacob

Cântăreți în strană: Tărăboanță
Mihai, Hexan Petru, Bodonea Ioan
Căruțari ce duceau morți: Relău
Ioan.

Chemători la uspeță: Erau doi
flăcăi pe cai, care chemau neamurile la
uspăț, nănașii și nănașile erau familii
înstărite, cu bani.

Directori de școli: Semlecan
Arcadie

Primari: Dobrotca Ana

Președinți CAP. Andea Traian.

Obiceiuri practicate la anumite
sărbători: La Surechi, toamna, se adunau
strugurii; La Sântion, se umbla cu banda
pe la casele cu numele de Ion; de
Sântoader se fierbea grâu și se pomeneau
morții; de Bobotează se juca Verjelul; de
Sânziene cununa din flori de sânziene,
împodobită cu fructe, se punea la casele
oamenilor și la crucea bisericii; de
Sântămărie credincioșii mergeau, pe jos,
cu prapori, la mănăstire; de Florii preotul
mergea în procesiune, cu copiii și
credincioșii, după sălcuțe; de Paști se ieșea
din biserică cu Crucea în Țarină; de
Crăciun se umbla cu corindele; de Sânjorz
se mergea cu udatul și urzâcatul.

Jocul satului: *Se ținea pe Locul
Piațului, se adunau câțiva flăcăi, cu trei
sau patru clănetăși, și începea jocul, cu
jucăuși, precum Florea Gheorghe, sau
clănetăși, Păcălea la dobă, Husari la
clănet.*

Portul satului: Fetele erau în capul
gol, pieptănate cu fir și ceapță, cu mărgele
peste codițe. Bărbații aveau izmene largi și
cizme.

Casele erau acoperite cu paie de
secară.

Universalul conținea de toate.

Poșta era la proprietar acasă, la
familia Hotăran.

Dispensarul era la o casă mare din
comună, la familia Adam Kempf.

Școala de Jos avea patru săli de
clasă, clasele I-III și o clasă de limba
germană, director, Semlecan Arcadie.

Primăria veche era la clădirea cu
numărul 1, cu mai multe camere, în curte
era grajdul de armăsari și tauri.

Casele erau mici, acoperite cu
paie, ulițele pline de păsări, găște, rațe, și
când ploua erau pline de noroi.

Cimitirele erau cu cruci din lemn
și bine întreținute.

În pădurea de la Macea este un
Holumb (un deluț mai mic), iar la Topilă
erau două uliți, cu case, în care locuiau
maghiarii.

Băltoiul era locul unde se topea
cânepa.

Hoanca era cimitirul animalelor.

Drumul Complexului era drumul
pe care mergeau vacile la Siti.

Baba Lenea făcea țucur cu nucă
ars și vindea duminica.

Toaca se bate doar în Vinerea
Mare.

În lada de zestre repondentul
nostru are: poze vechi, poale, spătoaie (am
și văzut un inedit costum popular, făcut
din măsărițe, pentru Raluca, nepoata,
studentă, care e și interpretă de muzică
populară - n.n.).

Aldămașul se făcea la cumpărări și
vânzări.

**Despre florile locale – iorgovan,
călăpăr, eștiche, pene ca duhanu,
mușcarle, betoane (petunii), bujori, pene
d'i mort (iasomie), stânjenei, era nelipsit.
Peste toate, trona fântâna cu vidire. Lângă
ea era lăvorul cu sopen, de spălat la
repezeală.*

**Din inventarul gospodăriilor, în-
semnăm câteva obiecte de uz casnic sau
altele trebuincioase; arșeul, amnarul,
barosul, bucinul; (din lat.bucin) folosit de
văcar, budacul, bucinul folosit de ciurdar
sau purcarul care scotea animalele
dimineața devreme, băghicile, cada de
curechi, cleștile, clește de tuns via, clește
de pus belciugul, clește casnic, coșara de*

paie, coșerița de piață, cârnățerul, căldarea, cătlanul, cuțărul, curelele, ciurca, ciocanele, cuiele, dalta, drâghul, fusul, furca de tors, furcile de lemn sau de fier, frezul, fonții, frânele, ghioaba, grapa, grebla, hamurile, hambarul, jilăul, lampa cu oloi, lanțurile, lada de lemne, lâmpașul, lităul, lîngălăul, lopata, lăptariul, mășina de rîjinit, mătura de trestie sau de mesteacăn, maja, mîngălăul, mojarul, olcuțele, oalele de lapte, peria de șurluit, plugul, potcoavele, râjnița, războiul de țesut, sita, sapa, secera, securea, sfărmatorele, scara, sfredelul, șustarul, ștergătorile de șușorcă, ștreangurile, toporișca, trăgaciul, troaca, vălăul, vigherea de urlău, vailingurile, vermorelul, zbiciul, zegherul ca și clește de siguranță.

Cf. Otlăcan Iuliana, 1971

Măr de Sântetru

Buxuși

Floare ca soponu

SÂNMARTIN
CONSIDERAȚII GENERALE
Sânmartin, sat aparținător de comuna Macea

COORDONATE GEORAFICE

Satul aparține comunei Macea , cu care se învecinează la sud, iar în partea de nord, nord-vest se învecinează cu Ungaria.

COORDONATE ISTORICE ȘI ETIMOLOGICE

Localitatea a fost atestată documentar în anul 1374 sub denumirea de Zenthmarthun, în anul 1477 este consemnată denumirea de Zentmarton (de Nabody).

Alte perioade, cu privire la evoluția istorică a numelui localității și a atestărilor documentare, (1465, 1482, 1486, 1495) consemnează și denumiri precum Szentmarton, sau Sanktmartin, sau Sânmarton. De altfel, în întreg Ardealul există multe localități cu această denumire în județele Cluj, Mureș, Harghita, Bihor.

În limbaj local satul este cunoscut drept *Sumarton*.

(vezi Al.Roz, Kovacs Geza, *Dicționarul istoric al localităților din județul Arad*, Arad, 1977, pa.214-215)

***

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 2/1949 (Dosar:1982/2/1949)

Curtici – schimbarea numelui Sânmartin în Sfântu Paul

Adresa 321/1949 – 4 Aprilie

Către Prefectura Arad

Denumirea comunei Sânmartin în Frăteni. Numitul Ardelean I, Gheorghe (la dorința locuitorilor) la 15 Aprilie se răspunde de către Prefectură cu adresa 7/1949 și se va supune dezbaterei.

Proces Verbal 1 Mai 1949

Noi, Primarul și Notarul constatăm prin prezentul P.V. în conformitate cu Decizia nr. 1/1949 privitoare la schimbarea

numelui că a fost afișat timp de 10 zile. Locuitorii au fost anunțați prin afișaj pe tabla de afișări a Primăriei și baterea tobei spre dezbatere publică.

***

Ca urmare a războaielor turcești satul a fost complet distrus, tot atunci a mai fost distrus un sat din apropiere, Sâncrai. Satul Sânmartin a renăscut după anul 1720, când baronul Johann Georg Haruckern, noul prefect de Gyula, a adus coloniști din sudul Germaniei (Schwarzwald, Hatzenwald).

În perioada anilor 1743-1744, a fost populat de coloniștii germani, veniți din sudul Germaniei și strămutați aici de prefectul de Gyula, baronul I. G. Haruckern.

În anul 1828 satul avea 248 de familii de țărani și 32 de familii de meseriași.

Date despre populația satului Sânmartin se cunosc din statisticile oficiale ale statului. Perioada celui de-al Doilea Război Mondial (1941-1944) este resimțită și la Sânmartin, trupele germane și maghiare fiind prezente aici, fapt care i-a determinat pe localnici să ia calea refugiului.

După reorganizarea din 1946, satul Sânmartin va deveni sat aparținător comunei Macea (1968), din Plasa Curtici.

Localnicii povestesc că pe locul actualei școli și a actualului teren de sport ar fi existat în trecut o bază militară.

COORDONATE DEMOGRAFICE

Populația desfășurată pe ani:

Anul	Locuitori
1880	2334
1910	2757
1966	2612
1977	2469
1992	1767
2002	2200

Denumirea satului Sânmartin are origini străvechi și se pare că se datorează unui sfânt celebrat mai ales în Biserica Romano-Catolică, *Sfântul Martin de Tours*

sau Martin Cel Milostiv, episcop al vechii cetăți din vestul Franței, Tours, care a trăit în perioada 316-397.

Sat. Băstinași. Nou veniți.

Mulți români din sate nevoiașe din Moldova, Bistrița, Maramureș se stabilesc în Sânmartin, cumpărând case, cu tot cu gospodăria după 1990, când nemții pleacă în Germania. Nemții plecați sunt constituiți într-o Asociație HOG Sanktmartin. În sat există și o pensiune, Hotel Erika, unde permanent se cazează familii de nemți re-veniți temporar în sat.

La Vecernia *Plecării genunchilor* din ziua de Rusalii, Biserica Ortodoxă din Sânmartin a devenit neîncăpătoare, nu atât prin prezența băstinașilor, cât și a actualilor săteni, „vinituri”, cum se spune în partea locului. Indiferent că s-au stabilit aici din Moldova, Bistrița, Banat sau Maramureș, aceștia nu își pot uita tradițiile locurilor natale. *Găvrilaș Viorica*, 63 de ani, din satul Zagra (Bistrița), a venit în 1988 la Sânmartin (la mijloc, în fotografia de sus). Povestește că de Rusalii acolo se iese cu icoanele și se sfințește apa, iar jocul ține două zile, timp în care toată lumea poartă costume populare, până și pruncii de un an. Întrebând-o despre băstinași, a spus că

doar aproximativ 10 familii mai trăiesc în Sânmartin și sunt în bune relații de conviețuire. A preluat multe din tradițiile locale, dar nu uită nici pe cele de acasă, când, de exemplu, de Paști, se consumă mâncare specifică: supă, cartofi piure, sarmale, prăjituri, cinstind sărbătorile locale cu tort din 50 de ouă și umplut cu cremă fiartă. La sărbători, nunți și îngropăciuni participă întregul sat.

Aspecte din prima zi de Rusalii, agapa frățească (2017)

Bunicii elevei Emler Florina din clasa a VIII-a (în 2016) povestesc că ei s-au mutat din Macea la Sânmartin pentru că era un sat liniștit și foarte curat, iar casele erau ieftine. Bunicul, *Emler Tiberiu*, povestea că el era șofer pe ruta Sânmartin-Curtici. El era din Șimand, însă atașamentul față de acest sat l-a determinat să se mute aici. Cei doi, Emler Tiberiu și Emler Floarea, povestesc că odată cu mutarea oamenilor din diferite zone în acest sat, satul a devenit din ce în ce mai murdar.

Întrebați fiind de ce s-au mutat la Sânmartin, localnicii au răspuns: pentru că este o zonă liniștită, este aproape de oraș, și-au cumpărat case ieftine și este o zonă protejată de pericole.

Actualii localnici vorbesc despre obiceiurile nemților: aceștia făceau curățenie în fiecare sâmbătă în fața casei, se urcau în ordine în autobuz, fiecare familie avea în grijă o familie de rromi, acești rromi, în schimbul muncii depuse, primeau hrană.

Căminul Cultural 2017

Aspecte din sat

Pensiunea Melanie 2017

Sânmartin. Case de altădată-1975

Documentație 2013

Casa din corn 1960

Butuci la uliță

Moara

Doc. martie 2014

Gospodării

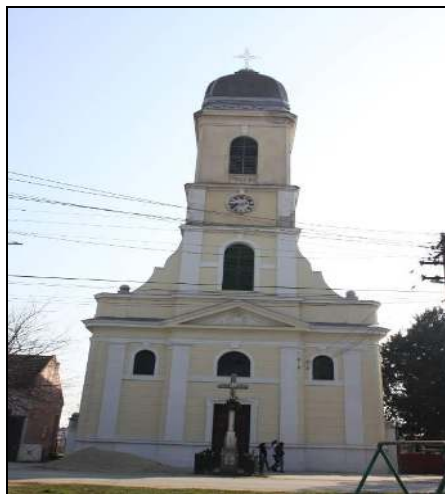
Săteni pe drumuri, 2014

Drumuri –foto Boran 2015

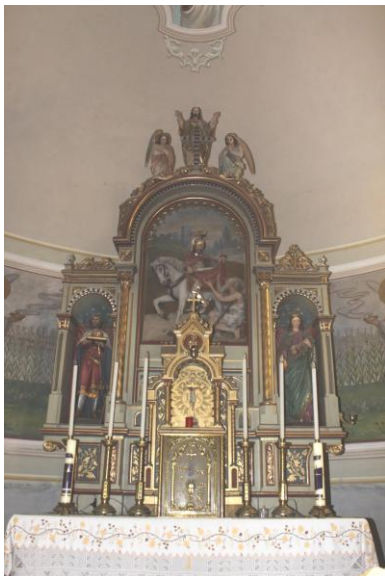
Spații sacre
Biserica Romano-Catolică Sânmartin

Biserica Romano-Catolică din Sânmartin cu hramul Sfantul Martin, celebrat în 11 noiembrie

S-ar presupune Sfinta Theresa de Avilla era celebrată în ajun de Sf. Martin, 11 noiembrie. Atunci, Sf.Martin care se ivea pe străzi în chip de cal alb, alaiul însoțitorilor purta torțe și felinare pentru a-l proslăvi iar ca și deliciu, se consuma carne de găscă. Unele lucrări, pictura și sculptura din biserică, la sfârșitul sec.al XVIII-lea au fost studiate și comentate de Mihaela Vlăsceanu.(vezi: Sculptura barocă din Banat, Tmș, 2005, pag. 154, 161.)

Memoria tradițională – *Messer Martin* – îngrijitor, născut în 1944. A lucrat la BJATM, zidar. A plecat în Germania la Augsburg, pe vremea când au plecat alte treizeci de familii, ca șlefuitoari jeniți de mașini. S-a reîntors în România din pricină de neacomodare.

Se cunoaște faptul că biserica a fost construită prin 1756, pictura fiind realizată în 1790. Prin 1910 s-a intervenit la extinderea ei. Este construită în stil neoclastic, cu Hramul Sfântului Martin. În anul 2010 s-au aniversat 100 de ani de la sfințire. Oficierea slujbelor se face o dată la două săptămâni în românește, ungurește și nemțește. Biserica are cinci clopote.

Organist este *Burger Iosef*. Șase credincioși cântă jos și cam zece sus.

În biserica romano-catolică rețin atenția reproduceri după cele 14 opriri ale Drumului Crucii. În trecut localnicii susțin că ar fi existat o pictură reprezentând Răstignirea.

Pictura intitulată Crucificarea din Biserica Romano Catolică Sânmartin a fost descrisă în 1994 de muzeograful Alexandru Braica, fiind luată în custodie de Complexul Muzeal Arad. Potrivit datelor consemnate în istoria bisericii, lucrarea a fost donată lăcașului de cult catolic din Sânmartin de baroana Anna von Wenkheim în 1842. La cererea preotului, în 1912 a fost transportată la Muzeul Național din Budapesta care a solicitat și obținut expertize la Munchen. Analizele au stabilit în final, conform declarațiilor parohului că lucrarea aparține lui Ulrich Alb fost elev al lui Dürer (1471-1528), informație care trebuie privită cu precauție

Descriere:

Tehnica: ulei pe lemn

Dimensiunea 74 x 64 cm

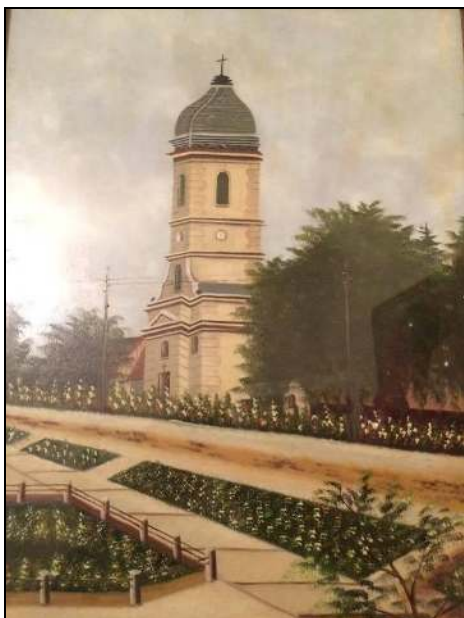
Nesemnăt, nedatată,

Atribuit Școlii lui Dürer

Datare sec XVII

Structura compozițională pe diagonală conferă scenei dinamism, tensiune, forță dramatică. Compoziția a fost desenată, după care suprafețele obținute au fost umplute cu culoare, volumele fiind aplatizate, fapt ce trimite spre primitiv. Tipologia este germană.

Sursa: Alexandru Braica, O pictură din secolul al XVII-lea identificată la biserica romano-catolică din Sânmartin, în Art Museum Arad, Studii și comunicări II, 1994 (prin bunăvoința prof. Horia Truță.)

Vedere cu Biserica Catolică 1900

Opririle III și VI din Drumul Crucii

Biserica Romano-Catolică din Sănmartin. Tablou realizat de o localnică de etnie germană, plecată din sat.

Imaginea bisericii înainte de renovare (1897) (potrivit martorilor)

Biserica Ortodoxă Sânmartin

Parohia Sânmartin, Sânmartin, nr. 51, județul Arad, biserica „Pogorârea Duhului Sfânt”, 1993, 270 familii cu 650 credincioși, casă parohială, preot Cristian Prună, din 2005.

Biserica Parohiei Sînmartin are hramul Pogorârea Duhului Sfânt. A fost transformată în biserică între anii 1992-1993, dintr-o clădire în care a funcționat până atunci căminul cultural. Lucrările de pictură au fost executate în anul 1997, de către pictorul Constantin Popescu din Rădăuți.

Angajații parohiei:

- Preotul Constantin Silviu Prună, născut în data de 19 aprilie 1970.
- Paracliserul Florica Oieș.

Parohia are în componență 326 familii cu 1163 credincioși.

Clădirea în care funcționează Casa Parohială a fost construită în anul 1939. În anul 2000, ea a fost concesionată de stat parohiei, pe o perioadă de 49 de ani¹⁸¹.

Date culese de la săteni – *Oieș Florica* – îngrijitor

(17 martie 2014)

Prin anul 1946 mai multe familii de români se constituie într-o biserică ce aparține de Parohia Macea.

Biserica a fost Filie până în 1993 a Parohiei Macea. În anul 1995 s-a ridicat clădirea Bisericii Ortodoxe, a fost târnosită în 1997, cu Hramul Pogorârea Duhului Sfânt. Atunci se sfințesc apele, holdele și spicele de grâu.

Provenind din familii din Banat, Maramureș, Bistrița și alte zone, copiii au purtat costume populare specifice acestora.

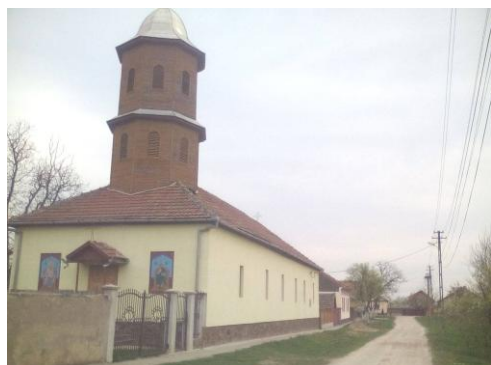
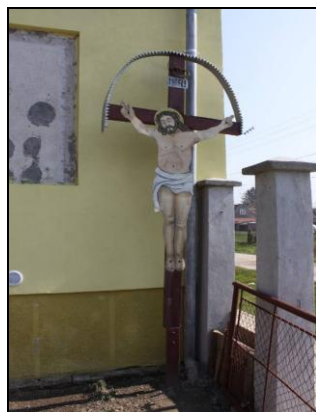

¹⁸¹ Iov Orădan, Gheorghe Hodrea, *Istoricul Protopopiatului Ortodox Român Arad*, 2017, p. 157.

*Slujba de hram și procesiune cu spice, Biserica Ortodoxă Sânmartin (2017)
Cu participarea prof. Geanina Iovanescu*

Biserica Ortodoxă Sânmartin 2017

În curtea Bisericii Ortodoxe se află o salcie simbolic străjuind Monumentul Eroilor. Pe actualul loc a fost o Sală de Sport până în 1989.

Biserica Ortodoxă a fost pictată între 1994-1997 de frații *Popescu* din Rădăuți, pe vremea părintelui Dehelean. *Preot este Prună Cristian*, prescurăriță *Maria Pop*, îngrijitor *Oieș Domnica*, crâșnic *Oieș Emil*, cântăreț *Sigărtău Marius*. Sunt cam 160 de enoriași, dar nu băștinași. Mirul și tasul se plătesc, scaunul bisericesc nu se plătește. Groparul este plătit de enoriași, iar la înmormântări se pune o farfurie pentru ofrandă în bani.

Imagini din interiorul Bisericii Ortodoxe Sânmartin.

***

Localnicii spun că în sat ar exista actualmente 7 biserici: ortodoxă, catolică, penticostală, baptistă, adventistă și două biserici ale romilor.

***

Casa parohială din Sânmartin (imagine preluată din Cristian Prună - Așezare rurală între context și dogmă – Sânmartin, pag. 44, 2017)

Aspect ale vieții

Ziua de piață în satul Sânmartin este vineri.

Piața este în centrul localității, se desfășoară de-o parte și alta a șoselei, deși primăria a amenajat, tot în zonă, un teren, cu mese de beton.

Memorii din mentalul colectiv

Sărbătoarea Kirvaiului în Sânmartin

Kirchweih în Sânmartin

Sărbătoarea Kirchweih – 2010

În data de 04.09.2010 în comuna Macea, satul Sânmartin a sărbătorit 100 de ani de la sfințirea Bisericii Catolice Sf. Martin, care, practic, a reunit fiii satului care de-a lungul timpului au plecat înapoi în țara mamă, Germania.

(...)Toate acestea se petreceau la Crucea Albă, la ora fixată, alaiul în frunte cu cele 15 perechi îmbrăcate în port tradițional și cu simbolurile aduse tocmai din Germania, unde ei au o organizație care se numește Hog Sanktmartin, a pornit spre biserica din centrul satului.

Am mers să văd cimitirul, un cimitir vechi, cu capelă (încă din anul 1929).

(...) La intrarea în cimitir am cunoscut un om cu 2 ani mai mare, care s-a născut în Sânmartin și a plecat în Germania în anul 1977, ne-am cunoscut în anul 2010 și pe deasupra cred că ne-am și împrietenit. El este unul dintre cei care au inițiat această mega-întâlnire a foștilor locuitori ai satului, mi-a mărturisit că au avut emoții, nu știau cum vor fi primiți, uitase că românii sunt ospitalieri, uitase că românii îți pun pe masă tot ce au ei mai bun, uitase cum sunt românii, dar am văzut pe fața lui că și-a adus aminte, era fericit, da, domnule Georg Kastner, vei fi bine primit întotdeauna aici și tu și ceilalți foști locuitori ai satului Sânmartin și ai satului Macea.

Ardelean Ioan Alexandru
(text și colaj foto)

Georg Kastner, unul dintre organizatori

Învățămintul

La grădiniță – iunie 1994

8 martie 2003

Școli vechi din Sânmartin (1953)

Memoria actuală - Viața de dascăl –

A fi profesor nu înseamnă doar să stai în fața elevilor, a fi profesor înseamnă o pregătire asiduă, o răbdare nesfârșită și de multe ori poate însemna o navetă de aproape 140 de km zilnic. Atât fac eu ca profesor pentru a ajunge la elevii mei din Sânmartin, însă nimic nu este prea mult atunci când te simți în largul tău știind că ești acolo. E minunat să descoperi că elevii îți sunt aproape, te susțin, chiar dacă doar din priviri, însă reușesc să te motiveze să parcurgi și a doua zi aceeași distanță.

Când am intrat pentru prima dată în Sânmartin, m-a speriat gândul că nu voi putea face față, însă de fiecare dată când cineva îmi spunea că îmi va fi greu, deveneam de două ori mai ambițioasă și am demonstrat tuturor că nu există imposibil, orice imposibil devine posibil atunci când îți dorești. Nici măcar gerul năprasnic nu m-a ținut în loc, fiecare dimineață era o nouă provocare pe care o duceam până la capăt.

Am înțeles din prima clipă că în sufletul fiecărui copil există o luminiță care așteaptă să fie descoperită, iar în Sânmartin, deși un sat, poate, îndepărtat, există copii cu suflete frumoase care așteaptă o scânteie ca să lumineze.

În Sânmartin am descoperit că deși te lupți și te zbați la un moment dat poți să reușești, în Sânmartin am descoperit oameni devotați și oameni plictisiți, însă

toți au înțeles că viața e multicoloră dacă știu să și-o coloreze.

Am învățat prin prisma Sânmartinului că orice luptă poate deveni o victorie dacă știi cum să lupți, am învățat că nu are rost să ne cramponăm de crengile care cad pe marginea drumului, ci trebuie să le adunăm și să le dăm o șansă să devină utile, deoarece fiecare lucru are un rost în viață.

Școala nouă din Sânmartin (2015-2016) preot Cristian Prună și prof. Jecalo Iovănescu Geanina Ionela

În anul 1878 la Sânmartin era școală comunală de stat. Învățător era Csátáry Károly, absolvent de Szegeed în 1877. Avea un salariu de 365 florini în bani.

Al doilea învățător de la Sânmartin, Steuer Mihai s-a calificat la Oradea în anul 1836 și avea un salariu de 300 florini și 14 măsurii de grâu și 35 stânjeni de lemne.

Evoluția știutorilor de carte: Macea, Sânmartin

Populația			Știu carte			Populația			Știu carte		
1880			1900			1910					
3039	514	16,91	4295	1373	31,96	4193	1406	33,53			
2234	952	42,61	2650	1512	57,02	2757	1490	54,04			

Revenind la viața de profesor, ea presupune și lucruri frumoase, dar și lucruri dificile, ea se aseamănă cu o împletitură, deși firele să amestecă, rezultatul este unul minunat. Am descoperit lumina cu care privesc copiii, am învățat că deși îi criticăm ei continuă să ne iubească și văd în noi, profesorii, modele demne de urmat.

În acest moment aș putea afirma că fiecare profesor trebuie să înțeleagă că procesul educațional este reciproc, el nu trebuie să vină dintr-o singură direcție, ci trebuie să se întrepătrundă și să formeze un ideal: relația deschisă dintre profesor-elev. Când fiecare va înțelege acest lucru, educația devine un firesc, iar firescul îl construiește fiecare.

Încheierea mea reflectă ce am adunat eu în suflet în câteva luni și anume: amintiri, trăiri, priviri și momente în care râdeam alături de ei și sper că tot ceea ce au învățat de la mine să rămână în sufletul și mintea lor.

Prof. Jecalo Iovănescu Geanina Ionela
Consemnare iunie 2017

Redăm în cele ce urmează un chestionar și răspunsurile cu privire la satul Sânmartin așa cum reies din mentalul localnicilor, realizat de prof. Iovanescu Geanina în martie 2017.

De ce s-au mutat oamenii în Sânmartin?

- zonă liniștită
- aproape de oraș
- case ieftine
- zonă protejată de pericole.

Încă câteva aspecte:

- actualii localnici vorbesc despre obiceiurile nemților: făceau curățenie în fiecare sâmbătă în fața casei, se urcau în ordine în autobuz
- fiecare familie avea în grijă o familie de rromi, acești rromi în schimbul muncii depuse primeau hrană
- în prezent, în fiecare an de Rusalii se iese alternativ fie la o cruce, fie la cealaltă cruce de la intrarea din sat.

Acestea sunt informațiile pe care le-am aflat:

1. bunicii elevei Emler Florina din clasa a VIII-a povestesc că ei s-au mutat din Macea la Sânmartin pentru că era un sat liniștit și foarte curat, iar casele erau ieftine. Bunicul acestei fete, Emler Tiberiu, povestea că el era șofer pe ruta Sânmartin - Curtici. El era din Șimand, însă atașamentul față de acest sat l-a determinat să se mute aici. Cei doi, Emler Tiberiu și Emler Floarea, povestesc că odată cu mutarea oamenilor din diferite zone în acest sat, satul a devenit din ce în ce mai murdar.
2. numele satului se trage de la Sf. Martin
3. denumirea veche era SZENTMARTON sau SANKTMARTIN
4. pe locul actualei școli și a actualului teren de sport ar fi existat o bază militară
5. în sat ar exista actualmente aproximativ 7 biserici: ortodoxă, catolică, penticostală, baptistă, biserică de sămbătări și 2 biserici ale rromilor

6. în 1910 a fost construită biserica catolică Sf Martin

7. în biserica catolică ar fi existat o minunată pictură ce ar simboliza RĂSTIGNIREA, a fost pictată de ALBERT DURER, în prezent pictura ar fi la muzeul din Timisoara

8. Pensiunea Melany a fost finalizată acum 2 ani
IMAGINILE reprezintă:

- a. Biserica
  - b. Scoala nou
  - c. biserica
  - d. crucea din curbă
  - e. Crucea de la intrare
  - f. o poză cu biserica din 1897
  - g. un tablou al bisericii realizat de o nemțoaică
  - h. la hramul bisericii din 2010 sau la kirvai
  - i. la fel, kirvai (vezi foto)
  - j. Pensiunea Melany
  - k. cruce din Sanmartin
  - l. cruce din Sanmartin
- (Imaginile se regăsesc în interior.)

*Procesiune cu Emblemele specifice:
Pomul împodobit, Steagul specific, portul*

Procesiune religioasă

Cimitire

Intrarea în cimitir

Balta Cimitirului

Cimitirul din Sânmartin este împrejmuit de o Capelă, de Balta Cimitirului și de Monumentul Eroilor din Primul și al Doilea Război Mondial.

Capela (exterior și interior) 1929

În Cimitirul Catolic Sânmartin, pe peretele sudic al capelei, se află o Placă de marmură (168/91), fixată de Comunitatea romano-catolică. Aici sunt înscrise cu pigment auriu, cei căzuți pe front, dispăruții și invalizii din Primul Război Mondial, alături de un text explicativ (printre numele celor decedați sunt și unele nume de eroi din Macea / Sânmartin, nume trecute în paranteze)-cf. Horia Truță, Dan Demșea, *Monumente de for public, însemne memoriale, construcții decorative și parucri din județul Arad, Catalog selectiv, Ed. Nigredo, Arad, 2007*

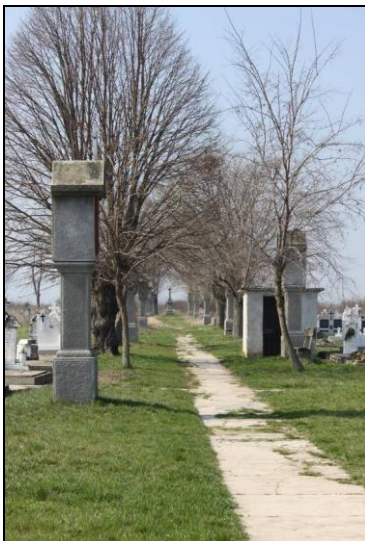
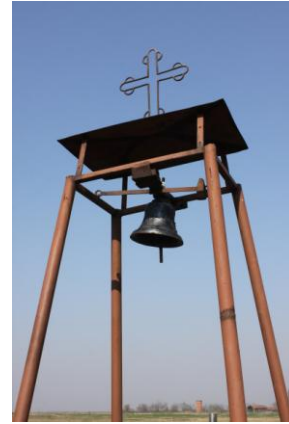

În cimitir se poate vedea Drumul Crucii cu cele patrusprezece Stațiuni pictate manual de Florin Dudaș, pictor amator din Macea. Din păcate unele stațiuni au urme de vandalism, îngrijitorul

spunând că nemții se interesează permanent de starea cimitirului, unde sunt înmormântați nu numai nemți de religie catolică, ci și români ortodocși sau de confesiune baptistă.

Majoritatea crucilor este semnată de *Menrath-Steiner* Arad sau *frații Rosza*. În cimitir sunt îngropați nu numai nemți, ci și decedați de alte confesiuni: ortodocși, baptiști. Parcela Eroilor din Primul Război Mondial este semnificativă prin sobrietate și pioșenie (printre crucile de preoți care au slujit aici, este și mormântul grovarului).

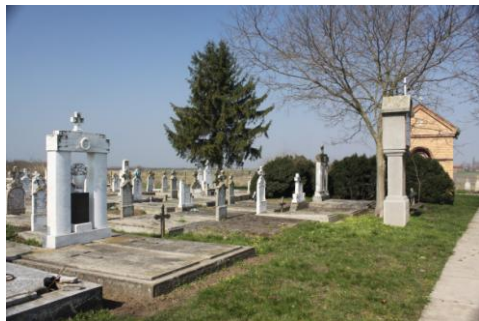
1929

1934

1944

Capela din cimitirul din Sânmartin (imagine preluată din cartea Cristian Prună-Așezare rurală între context și dogmă-Sânmartin, 2017, pag.43)

Crucile de holde

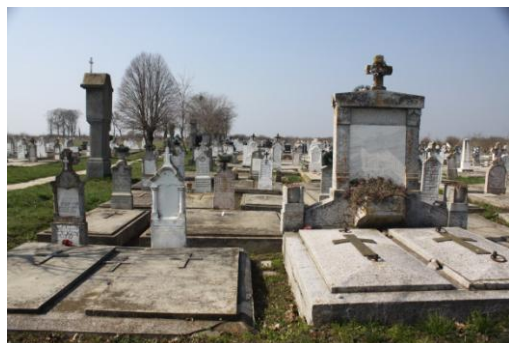
În prezent, în fiecare an de Rusalii se iese alternativ fie la o cruce, fie la cealaltă cruce de la intrarea din sat.

***

În limbajul german **Crucile de holdă** înseamnă *Feld Kreuz*, un loc unde se sfințește grâul și se efectuau procesiuni prin care se invoca protejarea holdelor de calamități naturale.

Foto Boran 2014

Panoramă Cimitirul Catolic de la Sânmartin

„Prin cruce este mântuirea, prin cruce este binecuvântarea. Reconstruită de Anton și Maria Braun, născuți Albert”

„IM KREUZ IST UNSERE RITUNG GEST. ADAM UND THERESIA ALBERT., In cruce este salvarea. Ridicată de Adam și Theresia Albert 1980”

Cruce Catolică la ieșirea din Sânmartin înspre Grăniceri. În apropiere se poate vedea fostul SMT

Cruce la răspântii de drumuri

Se folosesc mai mulți termeni pentru Cruci de hotar, în mentalul colectiv local, Sânmartin

Grenzuberschreitend - Cruce de hotar
Cruce de câmp - Kreuz Halten (holdă)

Crucea lui Gheorghită se află la ieșirea din Sânmartin înspre Socodor, drumul pietruit trecând prin fața crucii. Este un semn de mulțumire a sătenilor prin Corduneanu Gheorghe, este zidită în nume personal, iar de Rusalii, când se iese cu crucea se sfințesc bucatele, dar se face slujbă și pentru sănătatea animalelor. Tabla este adusă din Bistrița. (2015)

1990

GLOSAR DIALECTAL ILUSTRAT

Cuvintele, ca și drumurile, își au un capăt al lor, dar nu se pot împlini, nu se pot întâlni și nu se pot rosti, dar cu siguranță, se pot răstălmăci. De aceea, acest Documentar antropologic este atât de grăitor și face un deliciu nu numai cititorilor, cât și potențialilor etnologi, cercetători sau istorici, condeieri populari, regăsiți sub același oblăduitor temple – vorbirea. Este ca și o digestie ideatică a limbii, cât un seminar, o punte între graiuri, moștenite, împrumutate ori arhaic-regionalizate. Mai nou, ecoul unei limbi scris - vorbite este un „sound” modern. Ce răsună.

Dacă strămoșii noștri, vorbitori, ar fi trăit, deși comuna adăpostește localnici nagenari, azi, ar fi făcut... paranghelie, festin, mese rituale și s-ar fi umflat în elevații spirituale benchetuind înțelesuri ca de mama focului!... auzindu-ne cum ne umflăm în pene, cu pioșenie, în fața Limbii, a graiului local, distribuit, dar de nimeni, între granița bihoreană, crișeană sau bănățeană. Dar, o spunem, cu risc de a ne repeta, suntem unici. La port, la grai, la vorbă și la stat.

Și nu, nu suferim de un anume snobism cultural, dar încormănim amprenta anilor și a vremurilor și nu, nu ne facem cu nimeni pomană cu acest Glosar ilustrat!

Din contră! Acum suntem la masa unor Clipe rostite șod, prin sunete, în clape de țiteră! N-am făcut rămășag, nici negoț cu nimeni, nu am avut nici jantă de preceptori, nici prime la chică, nici bani ghi jeb, am luat cocotoarea timpurilor și am întors foaia! Desigur, nu avem pretenția de a fi gătat. Vorbele sunt cu bătaie lungă ca teaca ghiie pușcă!

Nu am avut alte sfere de interes, decât acelea care, din punctul de vedere al oralityții, al tradiției, să păstrăm nealterată vorba și am pătruns, ușor, și-n unele nume cu frecvență, de-acum și diacronică și predictivă. Unde am reușit, am adăugat și

sfera influențelor etimologice din alte limbi: germană, maghiară, sârbă, albaneză, ucraineană etc.

Dolaful, bucuriile gastronomice și bucatele, așternute pe taljere de vreme, ne-au făcut, ca un deliciu, cu ochiul și nu chiar doar prin rățăpturi, ci și prin aspectul, îmbietor, ca o pânză țesută, croșetată, sau o pătură de-aluat, cu apă, sare și făină cât cuprinde!

Nu a fost ușor! Dar am dobândit o primenire! Au amușinat peste plevas și alte expresii, nu neapărat un limbaj cu derivate care, acum se-nvață, polisemantic, ci care, prin pitorescul rostirii, deloc peiorativ, mai degrabă, colocvial, ca un țângălău, ne-au ținut de urât, ca să nu ne luăm cătrăfusele, prea iute! Ce toancă!

Am descoperit istorii, identități păfugate și le-am întolocat, doară-doară, nu s-or sfădi, nici în șifoane, nici în crăstoane! Că nu-i ca ceie! Oare vi se pare prea mult? Nu credem! Mai așteptăm să fim și mai copti, să legăm, în chioc și alte smicele de cuvinte! Amu, batem bucurie că prin acest Glosar ilustrat, pă sărite, am ales boabă cu boabă, broboade de cuvinte.

Dacă s-ar citi, acest Glosar ar rosti Numele meu? Este Timpul clepsidric! În care se-mbrățișează trecutul cu prezentul, un timp care poate înșchimba florile câmpului, dar nu poate nicicând să ruginească lucirea de-nțelesuri semantice. Ca o beție, dar nu de cuvinte, ci extatică, de sufletesc zbucium, contemplăm, lucid, acum, măsura, armonia și realitatea unui sat, care nu-și uită nici identitatea, nici pasiunea de a o conserva.

Acest Glosar ilustrat, nu este neapărat cât o anexă, de vocabular, ci o îndeletnicire complexă, care sporește nu șporolește o specificitate locală. Ca un dar divin, în cale, cuvintele, din minte și acum ne vin, cuminiți. Într-un spațiu dionisiac și apolinic, tălmăcite sau răstălmăcite, își trăiesc, precum noi, clipa!

***Nu avem pretenția că acest volum ar avea un conținut exhaustiv ori personalizat. Extrapolând, volumul este ca o Mărturie, iar martorii care au amușinat pe lângă noi, ne-au adus un plus de confort.

În acest context, cu o plăcere de invidiat a retoricii și a evocării, am reușit o radiografie a sufletului. E ca într-o Integrală a Operei, pe care am repliat-o, fără vitregie.

E ca o Scriere! Altfel! O carte Soră-Bună cu Trăirea.

Ne-a însoțit ca-ntotdeauna obolul vremurilor.

Dar, ce aduce nou acest volum?

În primul rând, alți Martori, care, iar și iar, ne-au îndemnat și încurajat. Apoi, mulțimea de imagini.

Și nu în ultimul rând, Glosarul, ilustrat, inedit, gastro-casnic sau glosat pe apucate, Rețete ... trase de păr ... Glossele. Taie popa ... limba și Întoarce foaia!

Tălmăcirea viselor. Spus-auzite!

Am și răsădit! Semne ale vremii.

Sfaturi cu Straturi!

Toate fără fast-food! Fără înnegurări de frunți, cu o scriere care trebuie să fie bine ... mestecată, convertită ca pe fire de telegraf, știute doar de noi. Tot Acolo!

Vă recomandăm, nu ca un tipic autor ...!

Nu veți avea de-a face cu o Monografie! Ba da! Altfel!

Doar Sufletul știe să scrie! Creionul tace. Pe hârtie. Neștirbit. Neascuțit. Neclintit în canonicitatea lui.

De aceea, în volum, Trecutul trebuie înțeles ca ancorat în Prezent. Și invers.

Să vă fie de bine, nestrăine, Noutățile!

Să le serviți. Să ocoliți Amurgul și să nu uitați Vorba și Portul.

Sunt Clișee de care nu mă despart, niciodată, dragii mei cititori!

Vouă, iată Mantia mea, albă, de Cuvinte, ascunse într-un Crez, ca o prelungită Eclipsă! Rătăcită pe aceeași îndrăgită retină. Timpul comun. Al nostru! Acolo!

Noul volum nu este o Re-scriere. Ci, se converge din aceeași contaminare, în timpuri ce nu se mai întorc. Antropologic.

Ca și cocostârcii pe stâlpii de înaltă tensiune.

Înaltă ne este dorința de a vă fi spusă Povestea!

Și Copertele alese sunt roase! De molia de care n-am scăpat!

Acasă este, pentru mine, ultima Stație.

Din primul cuvânt rostit – mamă, a răsărit un Arbore.

Oamenii din carte, ca un abure, pornesc, în zboruri și plecările lor, mi-au fost luminate, în memoria neuitării, precum o stea, răsărită din întunericul unui trecut.

Cea mai veche imagine datează din 1900 și chiar mai de demult. Am dorit să nu modificăm, în niciun fel, chipurile. De aceea, am redat, și scrisul, rămas, pe verso, ca o mărturie, devenită suvenir, cum obișnuiau sătenii mei să scrie. Sunt sute de chipuri consemnate în Glosar. Cea mai veche poveste o localizăm pe vremea grofului 1880.

Unele sunt de pe pat de spital, din război, altele sunt dedicate unor fiinte dragi, altele sunt de la sapă sau recoltat grâu cu batoza ș.a.m.d.

Oricare ar fi conotația scrisului, ceea ce s-a dorit, în acest Glosar este o consfințire a faptului, că pentru mine, faptele decrișe, înainte de 1989, rămân o simțire ce trebuia redată (cele întâmplare, redade și petrecute pe raza comunei după anul 1989, suntem siguri că vor face obiectivul altor Înscrieri măcene.)

Dincolo de vreme, cea de azi, se va întrupa, cine știe, când, prin alți oameni împătimiți de sat, de locuri, de tradiții, de obiceiuri, port sau neștirbit grai.

Pe unii, i-am găsit și acum, la tăiat lemne, la tăiat porcii, la tăgășit, la multe alte rânduieli, ce încă mai dănuie.

Parcă din ce în ce mai mult se simte o nevoie acută de conservare a valorilor imateriale, mobilier, obiecte, vase, căni, lămpi.

A

Ai Domine -Vai de mine!

abdie - abia

abrac - furaje, nutreț pentru animale, *din magh. abrak*

a abricțali - a pune la punct

a abura - a bate un vânt ușor

acăr - măcar

acăr (cine) - oricine, fiecare; ~ (inghie) -

măcar unde; ~ (ce) - măcar ce; ~ (cum) -

măcar cum; ~ (care) - măcar care

a acăța - a agăța hainele, a se certa, *din magh. akac*

acățători - agățători

aci - aici

acoalea - acolo

acreală - murătură

Acreală ghi castraveți

acruț-dulcuț - acrișor, dulcișor

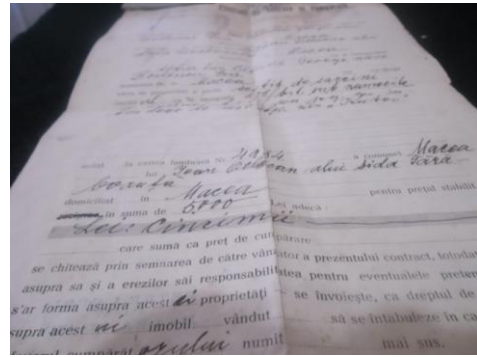

Șelată

a se ocupa - a se ocupa

acuși – imediat

act – înscris vechi

adicăteala - adică

a aduce - a semăna cu cineva

aduce – seamănă

afiș

a afuma - a pune la fum, a conserva, a se îmbăta

ai - usturoi

ajur - dungă, broderie obținută prin scoaterea firelor

Afumături cu acreală

albeală - soluție de nălbit
albele - rumânele, pudră, farduri
alboiet - albastru închis, vânătuț, bleumarin
aldămaș - cinstire prin băutura, a petrece de bucurie, cinstirea unei afaceri, *din magh. aldomas*
aldăoară - altădată, a doua oară

Lăduță cu ai în podu' câșii-chică

a aldui - a binecuvânta, dar și a înjura, a sudui, *din magh. aldoni*
alduitu - binecuvântat
aleat - spațiu de sprijin pentru cineva
a se alege - ce va fi, a reuși în viață
a se alipui - a se liniști, a se adăposti, a se așeza, a se stabili, *din magh. alaptin*
altan - direct, drept, de-a dreptul
a se ameți - a se îmbăta, a se rătăci, a leșina
amniaz, mneaz - prânz, amiaz
amu - acum
amu-iaca - acuma
amuni-iaca - imediat
amu sara - astă seară

ai (căciulie)

a aprinde focul - a porni

a aptîgui - a certa (un copil), a se chercheli (îmbăta)
apu - așadar
arândă - arendă
armăsar - cal, *din magh. Hermekszar*
arpagic, hărpănjic - ceapă bulb, *din tc. arpacek*
arșeu - hârleț, cazma, *din sl. ryjlici*

arșeu și săpuță

a asoga - a netezi, a întinde cu sucitorul un aluat
astupat - cu dop
așchimoghie - slăbănog
așchiță - așchii
așe da! - bravo
aștea - acestea
mai p-atâta - dublu
a ațâța - a aprinde focul, a provoca o discuție contradictorie
a se ațâța - a se certa
a azmuți - a asmuți (câinele), a provoca
a azvârli - a arunca

În expresii polisemantice:

Te-o alduit bine!
 Alduitule - Neastâmpăratule!
 S-o acățat ghi mine la cooperativă.
 Am acățat în cui haina.
 N-am fărină nici cât un vârv ghi ac!
 Fuji ghe-acolo - Nici vorbă!
 Îi cam afumat bine, o tras c-on deț mai mult.
 Afumat era văruțu!
 Să ațâță ghin fiece.

Calul azvârlește pre tare.
 Iară or azvârlit pruncii lopta păstă gard și cu
 chetri la tolchiși.
 Cârpe ghe pliși cu ajur nu pre mai iestă amu.
 Amu noadară, da acru mai coată aiesta afară.
 Aduce cu mă-sa!
 Asudă sub limbă, nu altceva de atâta lucru!
 S-o aprins rânza-n iel!
 Aștern paturile, taci, că vorbești.
 Amus doi ani o crepat (o murit) a lu Avram.
 Aldăoară o zgotit mai bine cu aiesta.
 Aștea nu-s tăte nici amu (nu-s normale).
 Îi maritată, iac-așe, d'i aldăoară, da tăt
 ș'atăță întră iele șogorițale.
 Ce s-o aleje d'i noi, nu știm.
 Mă duc altan, după lapte acru.
 La amneaz mâncăm zamă d'i șelată.
 N-azmuți cânille, haba îi mic, acăr cine vin'e.
 Du-t'e ațâță focu cu așchiță d'in sobiță!
 Nu s-o ales nimic d'i iele.
 A fi cu curu-n două luntri!
 Apă ghi ploaie!*

*Apa de ploaie – se adună într-o oală de
 fântână, o cadă, un fel de bazin aflat în
 gospodărie. Se folosește și azi la spălat pe
 cap, fără detergent, dar și la scoaterea
 petelor, săpunind cu soapon de casă, nu
 decolorează. (Sursa – Nană Măricuță a lu
 Dudumanu).

B

bace - formulă de adresare fratelui mai mare
 (sau cumnatului de către o femeie) sau
 păcurar, *din magh. bacsi, srb. bac*

bagsama - bag de seamă, observ

bai - necaz, *din magh. baj, sl. boj*

baieră - capete de lână sau pânză la straiță
 sau zadie, ață împletită ce leagă o straiță

bale - salivă

baligă - defecație animalieră, *din alb. ucr. bajge*

balmoș - amestec, *din magh. balmos*

Băghic ghi cafă neagră

balot de paie

balț - fundă

bandă - muzică de petrecere, echipă,
 fanfară, grup orchestral, *din germ. Bande*

bardă - unealtă de tăiat lemne, *din germ. Barte, magh. barda*

barem - măcar, puțin, *din bg. Barem*

*Barometru pentru temperatură și umiditate
 (prin bunăvoința d-lui Cristian Vuin)*

barșon - un fel de catifea, *din magh. barsony*

batăr - măcar că, *din magh. batar*

a bate - a lovi, a se potrivi

a bate pe amnar - a lenevi

baună - plânge

Betoane – petunii

băbălucă - sperietoare imaginară, persoană de speriat

băbițat - deranjat la stomac

bădic de ceai de tablă

Băghic ghi porțalan pântru tei

a se băga - a intra, a interveni

a băga în boală - a speria

băgău - tutun, cenușa tutunului din pipă, pe care fumătorii îl sugeau în gură, *din magh. bago*

bagă băgău! - îndemn la efectuarea unei lucrări

băgăuși - fumători

băl - blond

băndaș - muzicant

a bănui - a se necăji, a regreta, *din magh. banni*

bărnaci - brunet, negru, negricios

Bumbuște

băsama - probabil

a bășădi - a vorbi, a flecări, *din sb. besada, din magh. beszed*

bășcuiet - săculeț, sac (de făină)

bășică - vezică

bătaie - luptă, *din alb. betaje*

a bătuci - a apăsa foarte tare, a netezi, a tasa

a băuna - a plânge, a urla (câinele)

Busuioc în chitușe

bătă – baston

bătă de morar

bâză - goangă

a băga bâzdără - a băga zânzanie, a se supăra (a se face bâzdără) fără rost

bâzgoit - plânsset văicărit

belciug - verigă, inel, *din rus. belcug*

belej - căptușeală

belfer - șmecher

bendeu - stomac, *din magh. bondo*

Lua-te-ar - **benga** -lua-te-ar dracu

bengauăle - instrumentele

Bițigli

bengheu - foale, burtă, *din mgh. bendo*

beserică – biserică

a beșica frigurile - a face herpes

beșică - vezică urinară

a beșteli - a certa

beteag - bolnav, *din magh. beteg*

a se beteji - a se îmbolnăvi

beteșig - boală imaginară, supărare (urâtă),

ceva bai, *din magh. betegseg*

biblie

1938

(a se) bibița - a i se face rău, a avea stare de rău

bică - taur, *din rus. byc*

Băghic – ghiob ghi unsoare

bicicași - șmecherași

bicicletă

1940

a biciui, a biciuli - a bârfi, a comenta, a privi cu șiretenie, *din magh. becsulni*

birt - cârciumă, *din germ. Wirt*

bijigăanii - insecte, arătări, fantome

bină - scenă

a da bineță - a saluta

birău - primar, *din magh. biro*

bircă - lână fină, subțire, merinos

a se bircozi - a se hârjoni

birje - cocie, căruță pe două roți, șaretă

birtași - ospătar, proprietar de birt

a birui - a face față

bische – agrișe, *din magh. büszke*

blid - talger, farfurie, *din sl. blidu*

a bistăti - a afla o taină, a judeca, a gândi cu atenție

bistoși - sigur, *din magh. bisztos*

bitang - călător, vândroc, fugar, *din magh. bitang*

a bitânji - a umbla fără rost, a umbla vagabond

biter - copil neastâmpărat

bitușe - haină de lână lungă, cojoc din piele de oaie cu mița lungă

biță - șuviță

bițigăanii - năluci, arătări, păsări de tot felul

a se bizgoi - a se răsti

a se bizui - a se baza

boabe - leacuri, medicamente, pastile (sau boabe de fasole, de mazăre etc.)

Blid cu pită cu unsoare

boactăr, cios - cantonier, paznic, *din germ. Wachter*

boarfe - zdrențe vechi, bulendre

Bobedă - taxi Pobeda

a boboloși - a dezmierda

a boboni - a vindeca prin descântec, *din magh. bobona*

bocal - pocal, *din srb. bokal*

a bocăni - a bate (la poartă, un cui)

Bocal

a blăstăma - a-i dori cuiva rău

blăstămat - blestemat, om, copil care face rele, neastâmpărat

blândă - miă, rană roșietică pe corp

bleandură - femeie ușuratică, *din germ. Flandera*

a bleociori - a amesteca, a tulbura (un lichid)

bleociorit - tulburat

a bleicări - a vorbi aiurea

bleuarcă - care vorbește mult

bociolie - fruct, măciulie de mac

boconci - bocanci

a bocsăli - a da cu cremă ghetele

bodoarcă - lucernă, furaje, trifoi

boitar - mic paznic, cioban la oi

bolând - nebun, *din magh. bolond*

bolândăici - buruieni otrăvitoare

bolânzăanii - lucruri șoade, de bolând, nebunii

a bolhări - a umbla aiurea, a lucra fără rost, a lucra de cu noapte, a lucra pe apucate

Bucături

bolit - îngălbenit de vreme, murdar

bondrojît - făcut la nimereală, de mântuială, pansat

Bontău - supranume măcean, ciunt, fără vârf

borăie - horcăie

borbil - frizer

borhot - rest de fructe sau cereale fermentate

Brânci care rup plăcinta dulce cu ludaie

borșeu - mazăre, *din magh. borso*

a se borși - a se strica la gust

boscârță - catrafuse, obiecte vestimentare în dezordine

boscoane - vrăji, *din neogreacă boskanjia*

botoșele - corcodușe

boț, boți - găluște de făină (rupte cu lingura)

Boț - găluște de făină

box - cremă de ghetă, *din magh. box*

brăcinari - ața de la izmene, cingătoare

a da brânca - a da mâna, a saluta

brâncă - mână, *din srb. brnka, magh. bringa*

brânză sfărmată - de burduf

brigadă artistică măceană - 1972

Blestemul babei:

O, voi cei cu brigada

Cu textele și promenada

Să n-aveți bumbi la mițale

Phii, scuipa-v-ar mâțale

.....

Ce ne facem, fraților?

brișcă - briceag, *dn magh. bricska, rus. bricika*

a brișcăli - a tăia fără milă, a înjunghia

a brizgăia - a ploua mărunț

broancă - contrabas

brod - pod

broșticel - culoare verzuie, verduiț

brusture-plantă care crește în locuri necultivate, buruiană de câmp cu frunze mari și late, flori dulci.

Pe lângă proprietățile unei plante de ritual sau folosită în medicina populară și nu numai, localnicii o foloseau drept păcător, umbrelă, când ploaia îi surprindea la câmp, neprotejați, acoperindu-și capul cu mai multe frunze sau bucatele aduse

bruș - bulgăre, *din bg. brus*

Bughielarăși

Biblia

bubă - abces *din ucr. buba, srb. buba*

bucate - cereale

bucătură – bucată

a bucta - a pica, a eșua

a bucina - a trage din bucin pentru vaci, a claxona, a sufla, a bucina, var. a plânge fără rost

budac - secure mare, târnăcop

budă - toaletă în curte, *din magh. buda*

a buduli - a ascunde

bughi - chiloți, *din magh. bugyi*

bughielarăși - portmoneu

bughigăi - lenjerie cu picior, chiloți

bughios - bluză femeiască (peste spătoi), viziclu

buhă - bufniță, sperietoare

a se buhăi - a se supăra, a se îngrășa peste măsură

păr buhăit - păr zburlit

buiac - distrat, ninerat, dezmiardat, vesel, răsfățat, zburdalnic, buigătit, buigat, întrecut, *din sl. bujaku*

buiguit - zăpăcit, amețit, dezorientat

a se bujuli - a se rușina

bulendre - boarfe, zdrențe vechi, boscârțe, femei ușurate, femei de nimic, *din țigănesc bulengere*

buletrică – sursă de curent, lanternă (argou)

bumb - nasture, *din magh. gomb*

bumbușcă - ac de siguranță

bunoacă – anumită, deosebită cu sens peiorativ

buntuzală - îmbulzeală

a buntuzi - a îndesa la un loc obiecte, haine, în neorânduială, a ascunde, o aglomerație, *din magh. bontzolni*

bură - ceață, negură, *din srb. Bura*

busuioc-plantă ierbivoră, aromată, originară din Asia, în culori verzi sau roșii, este folosită și pentru decorarea grinzilor din casele țărănești, este considerat ca un rge al mirodeniilor (din gr. basileum, rege)

a se bujuli - a se supăra

buzat - cu buze mari

buzăit - liniștit, molcomit

a buzări - a sâcăi

buzărit - stricat, acrit, supărat

buzduci – floare de crăiță (pop.)

buzure - sâcâie

Bujori

În expresii polisemantice:

Bate tare grindina.
O bătut tare chiatra.
Bate bine cu cineva la cotătură.
Bate cu coloarea gălbănuță.
S-o betejit la beșica-udului.
Mânci-te bengă!
Bună-i țara cu domni!

Blid întins spart în două

Mânci-te beteșigu!
Ce beteșig ai?
Gura bate curu!
O dat ghi bai amu!
I-am dat bani ghi jbeb.
Am bătut nucile cu paru!
Am bătucit pământu galbăn cu lopata.
Râs cu plâns, baligă ghi mânz.

Bandă la corindat azi

Iară o dat cu barda-n Dumnezo!
Să bate de zăuă!
Bagă ghi samă că bat o rițipișă!
Să bagă a proasta în samă!
Îi sere iară bâzdâcu!
Pre mult ne bârâiești!
Îți belești și uăchii și ghinții!
Mânci-te binile!
Mă baji în boală!
Își bagă nasu-n tăte!
Nu-i dus ghi multe uări la besearică!
Pre o botezat vinuțul!

Brișcă și desfundător

Și-o pterdut boii ghi înainte!
Am dat brânca și cu uomu cela!
Vindem cu bucata te miri ce.
Noa, s-ontors buzat!
Își linje buzăle după muieri.
De Sântiion se mere cu Banda!
Nu s-or mai întors ghi la bătaie!
Ocoșag d'i pui beteag, nu alta!
Are păru behăit, ca o buhă.
Mereu cu banda d'i Sântiuân.
Merem să cosâm în bandă.

Iară s-o betejit, batâr amu o vin'it d'i la ișpitari.

Așe da, că s-o umflat beșica-n iel, de ș-o luat boscârțale și s-o dus.

Bina lu Bodonea o cântat pă bină, apoi s-o băgat înlontru.

Nu să mai bagă întră ii, că-s bitanji d'i numa-
numa.

Ai văzut că are și lipidee cu biț și păru pus
pă biță, îi tare nealcoșe.

Ce te bizgoi la min'e, d'i buiacă ce iești?

La besearică, dăm brânca cu popii.

Ce-l bobolojești atâta, că s-o bozomonit d'i
cap (s-o zăpăcit)?

Ba bin'e că nu!

Brizgaie o țără, da mneii tăt să bircozăesc (se
luptă între ei).

Atâta buioșag (veselie) n-am văzut!

S-o bujulit, da i-o trecut iut'e.

Noa bene! Mână-l după apă d'i ploaie cu
bădicile d'i plev (bidoane), și să uite dacă
nu s-o șters brău (dunga) văcsălit (vopsit).

Îi beteagă cu fiara, vin'e mai de-apoi, că-i
după bodoarcă amu.

M-or beșicat frigurile, nu alta!

C

cadă - vas adânc, butoi, bazin de adunat apa
de ploaie, *din magh. kád*

cadă - vas mare din doage de lemn folosit
pentru păstrarea verze murate sau locul unde
se zdrobeau strugurii și se lăsau la fiert,
fermentat, de asemenea, un vas zidit din
beton folosit la colectarea apei de ploaie, din
magh.kád, sb.kada

ca cafea - maroniu deschis, cafeniu

cale - cărare

*Cocoși (leși moș de sub cocoș și pomnește tri cocoși:
unu mie, unu ție, unu la bacea Ilie)*

canfor - mentolat, referitor la bomboane sau
leacuri cu canfor

cantă - cană de lapte, vas de dus apa, *din
germ. Kant, din magh. și srb. kancso*, rar
canceu; vas de apă, cu toartă, sin. cană, *din
germ. Kanne, bg. Kana*, șol, șoală, finjauă
(învechit)

carne macră - carne fără os

carne sfâșioasă - carne fășii

carte - scrisoare

cartea sfântă (Bis. Cat. Sânmartin 2014)

casă - locuință cu ferești americane

ca untu' - crem

căbat - palton lung, căput, *din magh. kabat*
căcăniu - cafeniu verzui
căcărază - defecație, excremente
cădlan - vas mare de fiert, ceaur

cădlan cu lemne (imagine prin bunăvoința domnului Jean Pecican)

Cădlan, gard ghi lemn, gard ghi drod-1960

Crumpe cu coaste

cădraf - dulap, șifonier
a se căi - a ofta
căisân - cais

căisână - caisă
călăpăr - plantă primăvăratecă de grădină cu frunze verzi, aromată, folosită în batistă la biserică, *din srb. Kaloper*

Călăpăr¹⁸² pă călicuță

a călca - a păși, a treiera, a piglăzi
călcătoare - batoză
călchie – călcâie
a se căldări – a se acri, acăpăta gust de aramă
călți - resturi de lână, *din sl. Kluku*
cămara de la pod

cănăpei - canapea, *din magh. kanape*
cântărig - lemn cu doi craci la fântână
cântălarie - birou
cănțulă - șmecheră, zdreanță, prăpădită
cănură - lână

¹⁸² călăpăr - reg., plantă ierboasă cu miros ademenitor cultivată în grădini tradiționale românești, Izma Maicii Domnului – popular, din srb. Kaloper.

Cărmăladă

căpară - arvună, avans
a căpări - a da avans (pentru ceva)
a căpăta - a primi
căpișon - glugă
căpod, capod - capot, haină de casă, din magh. *köpeny*
căptălan - capul relelor
căput - căbat, laibăr, dar și poartă mare dinspre stradă sau curte, din magh. *kaput*
căputat - reparat cizme papuci
cărărabă - gulie, din magh. *karalábé*
cărcălit - fript pe jumătate
cărdăboș - cartaboș, mezel din carne tocată, orez fiert și jumări de porc măcinate, din rus. srb. *kolbasa*, magh. *riszes kolbasz*
cârlan - miel de tăiat

Chifluțe cu brânză sărată

a cășuna - a năzări
a căsăpi - a tăia capul
căsăpit - tăiat bucăți
cășunat - gândit la repzeală

Cărdăboși cu perinci

Coaste fripte

cărmăladă - cotlet
cărmănjin - roșu foarte aprins, bordo, ornament aplicat pe cheptari, din magh. *karmaszin*
cărujiță - trandafir, din magh. *rosza*
căruț - cărucior

cătană - militar, din magh. *katona*, turc *katana*
a cătăni - a certa, a ocări, a supune, a pune la punct, a face armata
cătănsară - înspre seară, pe înserat
cătărije, (fântână cu cătărije) - cu cumpănă, din magh. *hankalek*
cătran - lichid negru, bitum, smoală, din magh. *katan*, tc. *katrany*

Chitic cu bumbuşcă

a se cătrăni - a se supăra
cătrănit - supărat
cătrăfuse - acareturi, zdrențe, boscârțe, obiecte personale
căuaci - fierar, potcovar, faur, *din magh. kovacs*
căuăcie - potcovărie
căzan - aparat de țuică, locomobilă (mașină cu aburi, folosită la acționarea batozei)

Cârnaț crud

căzi și ciuberă – obiecte casnice

a se căzni - a se trudi, *din sl. kaznĭ*
căcălău - mult
a căcăli - a fircăli, a măzgăli
căcălit - fircălit, măzgălit
câne - câine
câne-cânește - cam greu
a-i cânta - a-i repeta cuiva ceva
a se cânta - a se plânge, a se jeli după mort
cântat – bocit
cântări bisericești-Bis. Cat. Sânmartin

cără - hără, ceartă
cârlan - mânz de doi ani, *din magh. kirlan*
cârni - încovoiat (casă cârnă)

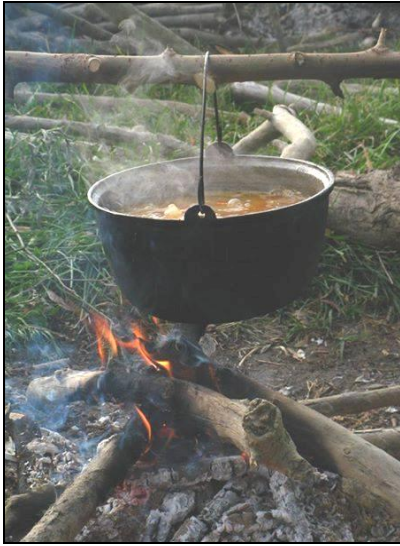
Coșară ghi paie

cârpă – batic

Cârpa se lega la spate vara acasă sau la lucru să nu asude sau în față cu perinuță cu două colțuri unul mai sus altul mai jos cu un nod cu două noduri

cârpă ghi brâncă - batistă
cârpă ghi șters pă jos - resturi de materiale
cârpuță - batistuță
cășlegi - perioadă între sărbători
a câștiga - a face curat, a curăța, a pregăti un obiect pentru un anumit scop. În expr. pols. Hainele sunt câștigate de ieri pentru serbare.

Cădlan cu tocană ghi oaie

ceapță - acoperitoare de păr, căciuliță, *din magh. csapsza*
ceas de jeb – buzunar (*sursa Cristian Vuin*)

Ceas cu o vechime de peste 100 de ani, primit de la tata lui baci Mihai Câlțu

Poza veche cu mama unei strabunici de prin 1900. Strabunica era nascuta in 1905, iar in poza mama ei era fata mare ca purta ceapta cu fir albu de matase (Cristian Vuin).

a încelui - a înșela, *din magh. csalni*
cengău - șmecher, linguștor
cep - scobitură de obicei la lebenițe
cersală - obiect de metal cu zimți pentru descâlcirea părului de la vite
a cesăla - a țesăla, a certa
cetârnă - cicornă, burlan, *din magh. csatorna*
cheaună - toancă, amețită, zăpăcită, *din magh. tyaun*
a chefeli - a lustrui (kefe - perie)
a cheheli - a tuși
chemători la uspaț - feciori ce invită la nuntă, grăitori care invită la nuntă

Cosele ghi brâncă

cheotoare - încheietoare
chepeneag - palton lung, căbat, căput, lefeleandă, pelerină, manta, *din magh. kabat, kopengyel*
cheptari - cojoc
chiabur - om bogat, *din tc. kibar*
chiaună - distrată, deșteaptă, bună
chiaptăn - piaptăn

Clop ghi paie

chiară - chiar
chiatră - cărămidă, piatră
chiaună - bună, urlă
chibrit - băț cu o măciulie inflamabilă, *din tc. Kibrit, sin. ghiufă, din magh. gyufa, răspelț, mășină, învechit*
chică - coadă, codiță (d'i cucuruz)
ciot - agrafă (magh. csat)

Chică de ai pă grinda de la colnă

a se chicări - a se chinui cu o greutate, a se obosi
a chieuna - a zbiera
chifle, chifluță - cornuri, cornulețe

Cioante

chilav - schilod
chilăvit - scrântit, rănit
de chilin - separat, *din magh. kulon*
chimeșe - cămașă

Costum popular vechi (poale rișelitate, zadie și zobon)

chimimoc - chimion
chină - noroi
chingă - fâșie de pânză, cingătoare

Chifle sărate

chinzai - chin
a chinzui - a chinui, *din magh. kinoz*
chioc - punguță de hârtie

chiotoare-închizătoare

chip – desigur, nimeni nu și-a văzut vreodată propriul chip în mod direct, ci prin ajutorul unei oglinzi ori miraj, chipul fiind limbajul tăcut, partea cea mai vie din noi, este eul intim partial dezgolit, infinit mai revelator decât întreg trupul. Pierdut ori regăsit chipul nu trebuie secerat, nici înjosit, ca pe un nimic, sau străpuns precum o proteză neșlefuită, din magh. *kép* 1918

chirvai - sărbătoare nemțească (hram)

chisăliță - borș, fertură acră de tărâțe, *din bg. kiselica, ucr. kyslyca, sl. kiselu, srb. kiselica*

chișcă - stomac de porc, tobă, salam

chișcomeghie - arătare

chiuchie - prostuță, prostălău

chițibușuri - mărunțișuri, fleacuri

cigăiță - ludăiță de decor, dovleac ornamental

cileghi - prunci mulți, *din magh. cseled*

cină - pomana porcului

a cincăi - a cerși, *din germ. Klaffen, magh. csigol*

Chișca afumată

cinoș - destul de fain, *din magh. cinos*

cinste - cadou (la nuntă sau la logodnă)

cioandă - vită cu un corn rupt, zăpăcită

cioareci - pantaloni groși de lână bărbătești, *din tc. carik*

Crumpe oloiete

ciocan pe șina de fier – obiect casnic

ciocoflendăr - om cu purtări „alese”

ciocoveță - dulcețuri (fructe)

cioinoș, cinoși - murdar

ciomplău - parte a zbiciului de care se leagă pleazna spre a putea lovi cu ea; rest (după tăierea unui jejet - deget); vârful cozii de la vacă

a se ciompovi - a se lovi

a se ciondrăni - a se certa

ciont - os

ciopor - grămadă, cireadă, turmă, mulțime, cârd, grup (de păsări), *din magh. csoport, din bg. copor*

Chifle cu prai, cu nucă și brânză

cios - paznic

ciot - agrafă

cipcă - dantelă făcută de mână din ață albă, *din magh. csipke*

cireadă - grupare de vite

cirighele - minciunele, pancove, *din magh. csoronge*

ciripă - țiglă, *din magh. cserep, țigănesc - cirikelo*

Coșară ghi brâncă

citov - sănătos, *din bg. citav*

ciubăr - butoi de lemn, vas cu doage, cadă, *din magh. csobo*

ciucuri - franjuri, *din magh. csuda, din tc. cukur*

ciufală - poreclă

ciufos - nepieptănat

a ciufuli - a batjocori, *din magh. csufolni*

ciuhe - sperietori, *din germ. Schenche, din srb. Cuha*

Ciuhe în pomi – 1998

a se ciumurli - a-i fi rău

Colac cu nucă

a ciupeli - a lua penele de pe păsări, *din srb. cup*

ciur - sită, *din srb. cura*

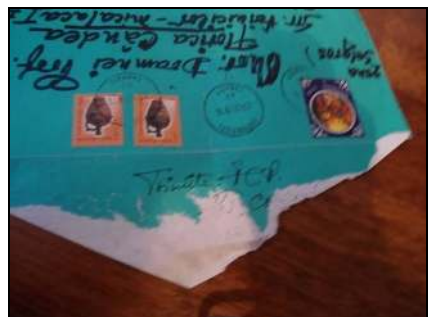
ciurcă - trăgaci (de vin), dispozitiv de scos vinul

ciurdă - turmă, cireadă, *din magh. csorda*

ciurdar - văcar, *din bg. cebăr*

ciuspais, țuspais - curechi de ludaie, mâncare de dovlecei, *din germ. zuspeis*

ciuși - păpucași, *din magh. csucsa*

Carte de la Florin Piersic

clănet - clarinet

a clănțâni - a da din gură

a clătări - a clăti

a se clătări (în gură) - a trage o dușcă de răchie

Clisă pusă la sărat în crinta pentru telemea

cleanță - clanță

clisă - slănină

a cloci - a sta pe ouă, a se strica

clonț-cioc (Clonțu poreclă)

clonț - pălărie, *din magh. kalap*

a coace (un deget) - supura, a puroia

coanci - chior

Cărărabă

coardă - plăcintă locală rulată din aluat dospit

coardișe - cu defect la ochi

coaste – costiță

Coaste în dobă

cobârlău - cel care caută ceva ascuns

a cobârli - a căuta, a scotoci

Crăstăveuți acri pe bliduț cu dungă

cocean - știulete fără boabe, *din magh. csutka*

cocie - căruță, *din magh. Kocsi, din srb. kocja, din germ. Kutsche*

a copcioli-a pricepe

cocioane - răcitură, piftie

Cocioane în blid cufundos

Ciocănea

cocoroadă - aluat copt din pită cu brânză, prai, mac, un fel de pizza

cocoși - floricele de porumb*

* **puicuțe** - boabe resturi de popcorn

cocotoare - oglindă

conci - coc, *din magh. konty, sârb konca*

Cremeși

codobeu, codobeie - picior, gleznă

codorișcă - coadă de zbic

codrat - bucată de pământ de 3 ari

a cohăli - a găti mâncare, a prepara

colac - cozonac, *din sl. kolaci magh. kolacs*

colb - praf

colhoz - fost gac, cap

a se contrăli – a se contrazice

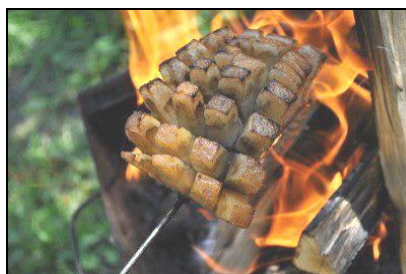
copârșeu - sicriu, *din magh. koparso*

coperativă - magazin mixt, *din fr. cooperative*

copcie-închizătoare de metal cu inel, cata-ramă, agrafă(folosit și în med.la închiderea unei intervenții chirurgicale), *din bg. kopce, sb. kopca*

Crogne cu țucur pă deasupra

Clisă friptă pe jar

colnă - aleat, loc acoperit

combinet - combinezon, lenjerie de femei, *din fr. combinaison*

comeghie - prostioară

comină - fructe fermentate

corbaci - zbici, *din magh. korbacs*

corcobele - prune botoșele, fructe sălbatice

cordiș - cu defect de vedere

coreastă, colastru - primul lapte muls după fătare

corman - ghidon, mâner la bicicletă sau plug, *din sl. krum*

a cormăni - a se îndoi, a vira

Clisă crudă sărată

cormezău - ondulator

corn - colț (la uliță)

corobeț - măr păduratec, uscat

cortil - adăpost, gazdă, *din magh. kortely, germ. Quartier*

coșele – cusături

costiș - pieziș, oblic, aplecat

costreavă - buruiană

costreie – buruiană

coșară - coș de paie, *din bg. kasara, sl. kosara*

coșară d'i paie - coș mare

coșturi - spese, prețuri, costuri

Crăstoneșe ghi băghic

a cota - a căuta, a vizita, a arăta (rău) la față, a se controla la medic la anumite boli

cotarcă - pățul

cotătură - arătare

cotreață - culcuș la hoară, coteț, locul păsărilor

Cotreață la uliță

coțcat - cu pătrățele, cu coțche

coțcă - pătrat, zahăr cubic, *din magh. kocsa*
coțche - pătrate

Cămară

covăsât - lapte bătut
crac - parte de pantalon
crăcit - crăcănat
crăston – cratiță

crăstoneș - castron mai mic
a crășcădi - a procura
credenț - blidari, dulap de bucatărie, *din germ. Kredenz*

Credenț ghi părete

a se (în), credințare - a se logodi, înredința
credință - logodnă

a crepa - a crăpa (a muri) de ciudă
crepat - spart, mort
a crepezî d'i zăuă - a se lumina de ziuă (zori)
crepdeșin - mătase, crepsatin
a se crepezi de ziuă - a se lumina
crestul - oblic, de-a curmezișul, pe scurtătură
crogne - gogoși

Coaste cu păsulă

cruciș - pe de-a curmezișul
a mere cruciș - a merge pe de-a latu
a se uita cruciș - a se uita în cruci (defect de vedere)
cruciță - cusături în cruci
crumpe acre - cartofi, *din magh. krumpli*

crumpe cu pântăloni - cartofi copti

Cărărabă sfârâită

cuchie - gresie de ascuțit coasa
cucuruz - porumb, din bg. *kukuruza*
cufăr – geamantan de nuiele

cufundos - adânc
cufureală - diaree
a se cufuri - a avea diaree
cuglărie - popicărie
cugle - bile la popicărie
cuglof - cozonac preluat de la nemți copt în formă anume
cuib

Cuib de gaiță¹⁸³

¹⁸³ **Gaița** este o pasăre omnivoră, mănâncă păsări, ouă, în special gălbenușul, alune, porumb, ghindă etc. fiind deosebit de periculoasă pentru pagubele ce l produce pe câmpuri. Pasăre răpitoare, cunoscută în

cuib de ciori la castel

cuibar - loc de ouat

Clopoței de grădină

cujmă - căciulă, din ucr. *kucma*
a culdui - a cerși
culduș - cerșetor
cumnău - cocă, maia ținută și folosită la dospit, plămadă, aluat din tărațe (pentru pâine), înlocuitor de drojdie, făcut în casă, din tărațe cernute și miez de pâine

---

popor că ar ști nouă limbi străine, imitând sunete de la alte păsări, onomatopeic un mieunat, sare din copac în copac dar este atrăgătoare ca aspect, cioc negru, pene cenușiu-roșcate, coada fiind neagră. Cuibul stă ridicat la înălțimi de până la doi metri, din ierburi, plante, legate între ele cu pământ și captușit cu păr de animale.

Crin de morți

cuptori d'i pită - cuptor din pământ bătut (cu vatră)

cuptoriște - sobiță de copt pita

a cuptuși - (din a căptuși), a acoperi bine, a acoperi cu o învelitoare, a îndesa foarte bine mai multe straturide obiecte care țin de cald, a ascunde, *din germ. Kapptuch*

cuptușit - ascuns, căptușit

1939

a custuși - a ascunde

a cuștuli - a gusta

cuștulit - gustat

Căpătuță de plevasuri

curcubău - cucurbeu

a cure, a cura, cură - a curge

curechi - varză

curfuchiță - șmecheruță

curpen - vie aranjată pentru a se agăța

Cârpă ghi după cap ghi lână

cutră - șmecheră

a cutrupi - a acoperi, a năpădi, *din srb. kutrupi*

cuțât - cuțit

Cursură dărăburită

Cârpuțe ghi jeb

În expresii polisemantice:

Ciuralexă în urma Popii - obicei de Bobotează, Domnul fie laudat, *din gr. Kyrie eleison*

Câne-cânește!
Cum îi zâs-a!
Calci-te nevoia!

Cârpuțe ghi mort

Ce clănțânești ca o meliță!
Ce ți să cășună?
S-o clocit zama.

Cucuruz ghi fiert

Crumpe oloiete cam rar să mîncă!
Umblă ca coiu-n căldare.
Te sucești ca coiu-n căldare.
Samănă cu Calu-Dracului!

Cuglof felii

Nu-i cale să ajungă la pace!
Calea-ca valea!
Mă duc în calea lui.
O dat din cap, o făcut ghin cap, la plecare.

Curechi acru mînăntel

O dat iute păstă cap păharu.
Nu mai am nici cap ghi ață.
În curu Paștilor, a Crăciunului = imediat după Paști, după Crăciun.
Îi carne din carnea lu bunu-so.
I-o scris carte ghi departe.
N-o ținut ghi casă.

Curechi cu zamă ghi părădaică și carne ghi oaie ghi la Misărniț

S-o făcut cătran și și-o strâns cătrăfusăle!
Asta-i altă căciulă, Ghiulă!
O fujit ghe-a călare!
Amu vin ghi la călcat.
L-o călcat la cununie pă picior.
Nu-i închepe chimeșa pă iel.
Își bea și chimeșa nu alta.
Îi o vreme ca de cătauă!

Își coată di sănătate la îșpitari.
Îi câr-mâr tăt în cără cu noi.
Ajung într-on ceas.
Nu samănă nicicum-Ca ceriul ghi pămînt.

Îi mai ceva ca ministru.
Am chemat chemătorii să cheme la uspăț.

Curechi ghi ludaie cu zămăchișe

Nu-i nimic de ea, nici barem chica.
Atâta îi ghi coardișe că să uită cordiș la mine.
Am dat o cinste la uspăț într-on chioc.
Dă ghin clanță și-mi face ciudă.

Corinda la găzdoi

Edera

Și-o cusut rochii în clini.
Clocește, bolește, îi coace on jejet.
Îi slab că și coastile s-or lipit ghi buric.
Am făcut coaste cu curechi la dobă.
Mă duc cu colacu.
Am copt tri tâpsâi cu plăcintă

coardă și o laboșe ghi cuglof.
N-am nici un gram ghi fărină în cofă.
Nu-i copt la cap.

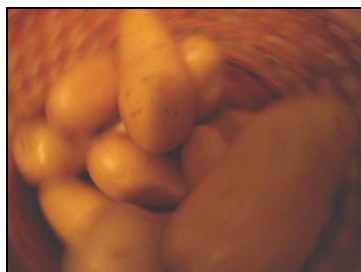
Curechi umplut

L-o așteptat în corn la Midi.
Ce tăt îmi scoți coarne?
Coată în dolaf niște țucur-coțca.
Îmi creapă obrazu.
Și-o mâncat credința ghi la mine.
Să crești mare, Fătu-Mneu!
I-oi da crezământ.
Om mere Cu Crucea!

Creion automat

S-o pus cruciș în fața mea și brâncile cruciș.
Se uită cruciș.
Nici culoare la față nu mai are.
S-aduce la cunoștința satului!
A pune un cuvânt bun, nu-i rău.
Fanfara țâne bine cadența.

Crumpe albe în dobă

Am plecat într-o cale lungă.
Tare mulți or lucrat la cănal.
S-o fertrăchia la căzan.
Tocana la cătlan îi faină.
Zama ghi părădaică îi fiartă la căldare.
Mâța-i în călduri.
Am pus o căpățână ghi curechi la opărit.

Crumpe cu coaste în dobă

Căbatul căptușit țâne de cold.
Vinul Ceasla e de viță.
Ne-om vedea în centru.
Un cep de la vas curge.
Am făcut cep la lebeniță.
Am cerut fata la credințare.
Are cingă la brâu.
Chișca îi la afumat.
Am să ciupelesc puicuța.
Clănțânește ca o pirchiță.
Am pus clei la clănță.
Clocește ea, baba, ceva.

Crumpe la căldare

Mă coc de căldură.
Iară îi coace buba.
Se cojesc pereții nu altceva.
La loc comanda!
Are cordele la chici.

I-a încununat capul cu o coroană.
Crește și dospește aluatul de cocoroadă.
Te aștept La Cruci!
S-or pus în cuib crumpile.
Am cotate la cuibari uauăle.
Au, n-au culcuș, s-or descurca bogheții de ei.

Crumpe dulci

Or făcut aiul cununi.
Nu ești curată la minte!
Te cătănesc io, ce-ți catrăfusăle și ie-te și te du!
I-o picat răs-n călchiie, la căptălanu cela.
S-o cătrănit prea mult după ce s-or ciondrănit în corn la Midi.
Are hane cacafa, în coțche, cu mult cărmăjin întră iele.
La Chirvai mâncau țucur-coțche și-și puneau cărpuță d'i jeb și cărpe d'i janelie după cap și călăpăr în jeburi.
Oare d'i ce nu coată bin'e afară, și să uită și cruciși.
Amu ferbe părădaicile-n căt'lan, iastalaltă îi cu ouămu la căldare (face țuică).
Te țesăl d'i nu te vezi, cleanță ce ești, că chiară nu ești citovă la cap!
Cuștulim cărmălada, cărdăboșu și punem în crăstoane curechiu acru.
După cât s-or chinzuit, n-or crășcădit mai nimic, haba lucră d'i când să crepezește d'i zăuă. Io d'i mult le tăt cânt asta.
Atăta cohălești cu cocioanile, că tătă te curfutești (te zăbovești), curfutiță ce iești!
Haba te cânti după mort, tă căntulă rămâi, și crepi d'i ciudă, mai bine crepai d'i tăt.
După ce creapă lemne, țapă hoarale în cotreată și suie cucuruzu în cotarcă.

Apoi, dă să margă, ie clănetu și broanca și să clătărește c-on deț!

Mă găt d'i făcut pită, ieu cumnău din cămară, după stălaji, și ațâț focu-n cuptoriu d'i pită. Lebenițale le dau numa cu cep!

Tu câcălești, nu feștești cântălară, coată în cufăr alte teci (cutii) d'i sfirmnais, dacă nu, crășcădește-ți d'i la coperativă.

Pune crognile pă credenț și ie-ți clopu d'in cădrafu d'in tindă!

Cursura d'i la pită îi arasă, tumna cum ne place.

Nu ne mai coată, d'i când n-am făcut pășușu pă casă, haba am dat căpara, dapu aldămașu! Creapă rânza-n iel, d'i ciudă!

S-o cuptușit bin'e cu duna, da o și cuptușit bin'e banii în cădraf.

*cocoși cu descântarea: Ieși moș de su coș și pomnește tri cocoși unu mie, unu ție, unu la bacea Ilie

Crumpe sfârâite cu aluat stors ghi la coperativă

*ieși moș ghi su coș / și pomnește tri cocoși / ieși babă ghi su ladă / și pomnește o grămadă / unu mie / unu ție / unu la badea Ilie

Crumpe în dobă cu coajă (în pantaloni)

***Cândești** - sat în Gorj, atestat 1469-1486, după numele unui șerb care stăpânea mai multe sate. Alte surse trimit în Alba, Ardeal, la doi frați, Stanislav și Cădea, care se luptau aprig, prin 1326. Similitudini privind numele de familie trimit înspre lexicul irlandez, dar ca onomastică - Șef, viteaz, conducător. Proveniență - *Cenn* - citit *Ken - Cân*, prin trecerea unui vechi *e* în *î*. Pentru *dea* - în accepțiunea de *bun* - se caută la albine bune deosebite de roiuri sălbatice. Alăturând *Cân* la *Dea* - obținem *Cădea* - căpetenie bună.

Cucuruz fript

Sursa - G. Vaida, Ionel Cionchin, *Conținutul semantic al străvechiului nume cnezial românesc, Cnezate și voievodate românești*, București, Edit. Albatros, p. 68.

D

da! - adverb de întărire (sigur că da!)

daghinghie - da de unde

damf - miros rău

dăscăliță cu cârpă

1955

noa dară - exclamație (e adevărat că...)
dăbălat - trist, abătut, pleoștit, lăsat
dărab - bucată, *din magh. darab*
a dărăburi - a face bucățele
dărănat - neastâmpărat, blăstămat, prăpădit, rău în comportament

Dărab de cârnaț afumat

dacă - supărare
a dâgâli - a gădila
dâmbă - deal, ridicăură de pământ
dâră - urmă lăsată de un obiect, supărare
de-a fetea - gratis
a se deda după cineva - a se pune de acord, a aproba
a dejdeoca - a desface
descopcia - a desface de nasturi
deț - 100 grame, ieguță (100 ml)
dezământăi - de mântuială
diazdimineață - de dimineață
îi dicătă (pădure) - e agitat, supărat
di ce - de ce
d'i d'injos - dedesubt

Detalii la zobon de 100 de ani

diloc - imediat
dincoalea - dincolo

dingă - de lângă
dirept - drept, adevărat, corect
dischilinare - deosebire
a discânta - a rosti strigături
discânta d'i diuăchi - a descânta de deochi

Dezlegare la pește de Bunavestire

a distupa - a destupa
dișchide - deschide
dișelat - crăcănat, obosit (de lucru)
diuăchi - deochi
divan - canapea
doagă - scândură de la butoi, bucată de lemn la ciubere, nătâng
într-o doară - a sta pe gânduri
doască, doășce - copertă
dobă - tobă, cuptor, foale (burtă) în expresii
doc - material, un fel de postav ușor
dog - *reg. ard.*, bucată de lemn, planșetă, tablă de lemn pe care se frământă aluaturile (*fr. planche, planchette*)
dolaf - dulap
dolmă - ridicătură (de pământ), mal, dig, dâmbă, *din magh. domb*
domnos, domnoasă - se comportă ca atare
a dondăni - a vorbi fără rost

Dosoi în cruciță de etamină și ciucur

doptor - doctor
dosoi – prosop

Dosoi cusut cu loză și țesut

Dosoi țesut cu vază de lemn artizanală

drap - bej deschis
drâglu - lopată folosită în cuptorul de pită, pe jar de vatră
drâmboiet - supărat
dric - parte a cociei de formă triunghiulară unde se leagă roțile
dricală - saltea umplută cu șușorci (pănuși) sau paie
a dripi - a bătători (șușorcile cu paie)
drod - sârmă, *din magh. drot*
a se drojdia - a se afuma de băutură, a se acri
drojdie - rămășițe de vin pe fund de vas
droscolos - dur

Daraburi de plăcintă făcute cu mașina

a dubăli - a bate duba (toba)
a dubi - a zgâria, a argăsi o piele, a îndepărta crusta de pe o rană sau
dubit - zgâriat
ducean - magazin, prăvălie
dudă - țevă
dudă, duzile - fructul frajilor, frajii

Domni

duhan - tutun, *din turc. duhân, magh. dohany*
(pene ca) duhanu - crăițe
a duhăni - a fuma
dulcețuri - păstăi coapte din pomii din pădure
duleu - ogor sătesc, drum de țară

a dumica - a sfărâma
dumicat - mărunțit
Dumnezo - Dumnezeu
dunare - Adunarea la bapțiști, Biserica
dună - pătură din lână sau din pene, acoperământ de 1-2 persoane

Doamne

dungă - șiră, linie
a dunțui - a amesteca la fiert alimente
a dunțui - a căli
dunțuri - compoturi
dupamniaz - după amiază
dușancă - haină groasă de bărbați cu jeb - buzunar la piept

Doasce

a se durica - a se rostogoli
a durui - a tuna foarte tare, a face zgomot
a se duruși - a se rostogoli, a aluneca, a se culca pentru puțin

În expresii polisemantice:

Dumnecatu mă-tii.
 Îi cam înto doagă.
 Oi da pă dindouă!
 O dat ghi rușine.
 Și-o dat fată după Bihorcu!
 I-am dat într-o târzâu ghi urmă.
 L-am dus la doptor că i-o dat sânjile pă nări.
 O dat, Dumnezo, Curatu!
 Dă Dumnzo, cui vre! Cât a trebuie!
 Îi cam înto drugă!

Drod

Așe i-o fost datu!
 L-am ajutat la descărcat cucuruz.
 S-a deschis la vorbe.
 I s-or descleștat fălcile.
 A luat în deșert pilda.
 Mai scobește-te-n dinți.
 Ț-a plăti dobândă odată.
 Oi dobândi ghi la prunc ominie.
 Avem domni țărani mlți.
 Poartă haine pă dos.
 Ești dracu-gol.

Dunțuri

Du-te dracului! Și la Mama lui.
 S-o băgat dracu cu coada-ntre ei.
 Cu dragă inimă!
 Și-o căpătat drăguț.
 Îl are în direapta lui.
 Îi pă drojdie vinul.
 Două doage s-or cam copt.
 Am dat drumu la iosag.
 Pruncuțu îi pă drum.
 O rămas pă drumuri.
 S-or dubit crăstoanile.
 L-om duce la groapă, că n-o mai duce mult.
 Du-te cu Dumnezo cu tăt încătrău o vre
 Știrea Lui.

La Dunare cântă fanfara.
 S-o umflat cât Dunărea!
 Îi bai ghe traje clopotu-ntr-o dungă.
 N-om gheda ghipă ii și om da fata dup-a lu
 Zmău
 Îmi pare că duruie, vine vreme gre.
 Cum a da Dumnezo, că mă doare sufletu.
 Mare mulțămită ghi dăscălie!
 La Marți Sara, om depăna o două-tri caiere!
 Ajutăm la descărcat remorca.
 Vara, Măriuța lui Văsăliuț poartă hane
 deschise.
 Am căpătat on plic desfăcut.
 Amu desfund iaga de dop.
 Da, așe-i, desfundăm și șanțurile și gropile și
 terenurile deștelnite.
 Amu ce-o fi ghaici, or desfăcut credințarea.
 Am despicat de-a lungul butucii.
 Iaca, cătănsară, dsprindem caii și boi și-i
 ducem la iștălău.
 Oțără s-o dezumflat.
 Deșertu s-o ales și colbu ghi vii, la Domnii.
 Ioțoaie își chiaptână conciu cu chiaptăn cu
 dinți.
 Muzica ghipă discuri cam scârțâie.
 Am fost la căzan să fac răchie ghin drojdie.
 O cam dus multe, amu să duce la morminte.
 Om duce mortu cu cocia morțască.
 Am dus demâncare lapte dulce, brânză dulce
 da nu mânc ghi dulce.
 Bate clopot înto dungă.
 Hanile cu dunji îs îmboțâte.
 I-oi piglăzâ la dungă, pântălonii ghi stat.
 Doară-doară, îi mai bine!
 Doamne, dă bine și la anu, prune!
 Stă-ntr-o doară, dacă-i bin'e brâu (dunga) d'i
 la casă.
 Duruie bin'e, da iel tăt într-o doagă-i, tăt
 afară șede.
 Tăt mai te zolești? Zolesc, da!, haba mă dișel
 tătă.
 Aprinde doba să vezi dacă nu-i înfundată
 duda, că diazdimineață afumă.
 Greu mă dedau, după ce-or dat de-a fetea,
 vaca de-a fâta.
 Să face cu dără, haba-l mân la duccean, s-o
 pus să să durușească oleacă, așe-i d'i cătă

pădure, d'i numa-numa. Ști-l Dumnezo
 alduitu!
 Nu-i drept, are iel ceva beteșig, de nu vin'e
 diloc acasă.
 Vin diloc, amuni-iaca.

E

eștiche - floare ca și Regina nopții, *din
 magh. estike*

erbicid - produs chimic de distrugere a
 buruienilor, *pron. ierbicid*

eszo-viszo - (din mag.) așa și-așa, oricum,
 Ei, noa!

*Eroul măcean Clepe Ioan Gheorghe – printre eroii
 Revoluției*

În expresii polisemantice:

Să-ți fie literă de Evanghelie!
 Mi-e egal egzemplul tău!
 La școală copiii extrag rădăcina pătrată.
 Cătanile s-or eliberat
 Pe morminți sunt foarte jeloase epitafuri.
 Echipele de fotbal jucau pe etape.
 Comuna se află la extrema de vest a țării.

F

a face - a naște
a face (legători) - pentru spice
a face prai în cădlan - a face magiun magiun
a face plăcintă (cu mașina) - a face prăjituri în forme
fachiol - vâl cu rol de învelitoare, basma, *din mag. fatyiol*
faină - frumos, *din germ. Fein*
fainoșag - făloșag
faită - fel, soi, neam, rasă
farbă - culoarea (în cărți), vopsea
fașirt - chiftele
faur - fierar
fă bine - te rog
făcătură - blestem
făgădău - bufet, cârciumă

Făinoșag – port local

a făgădi - a promite, *din magh. fogado*
a se făli - a se lăuda
fălos - ocoș, mândru, țațoș, înfumurat
fărină - făină
fărșang - hram la nemți
fărină nulași - făină de calitate
fățan - fazan
a fârcăli - a scrie dezordonat
fârtai - sfert
de-a fechea - gratis
fedeu - capac de oală, cinel la fanfață, *din magh. fedo*
feidăr - arc (de ceas, de pat), *din germ. Feder*
felcer - agent sanitar, *din magh. felcser, germ. Feldscher*

fele - unitate de măsură egală cu jumătate de litru, pentru lichide, *din magh. fele, fel liter*
a feleli - a răspunde, a-și asuma ceva, *din magh. felelni*
feleheart - defect uman, stare de agitație sau piesă la căruță
fercheș - fălos, aranjat, *din magh. felekes*
a se ferchezui - a se aranja
ferेști - ferestre
ferez, firez - fierăstrău, *din magh. firesz*
feșchilă - fitil pentru lampă
feșteală - vopsire
a fești - a vopsi
a feti - a sta fată mare
feță-feță - mătase lucitoare (care țapă feță)
ficior - tânăr
filigorie - coridor neînchis, foișor acoperit, *din magh. filegorie*

Chiftele din magh. fasirt, local fașirt

filimine - gălbenele
finjauă - cană, olcuță, căniță, șoală
fioc - sertar
fir - ca poabă la îmbrăcăminte la zădii, rochii
fireang - draperie, perdea
firezari - rumeguș
firnais - vopsea, suport (pentru culori de vopsit)
a fiscăli - a semna
a firțui - a coase, a tivi, *din germ. Versturtzt*
flăgari - duzi

Fireanguri riselite

flănelă - flanel, material
fleancă - gură (fleoancă)
a fleciui - a destrăma, a sparge (ceva), a distruge
a flecări - a lucra de mântuială din sb.drogu-fus
a flendura - a flutura, a umbla aiurea
fleoancă - șleampătă, femeie de nimic sau gură
fleoarcă - om, femeie de nimic (fleoandă)
fleoască - moale
a fleondări - a umbla aiurea
a fleoșcăi - a stropi
fleoșcăială - imală, tină, noroi foarte moale
flindic - o nimica toată
flesnit - lovit
floaștăr - trotuar, *din germ. Pflaster*
foaie - uișag, ziar, foaie d'i hârtie
foale - burtă, burduf de comprimat, aerul la fierărie, lebeniță crescută anormal
Foarșing - sărbătoare la nemți (azi, Halloween)
foc - în expresia „**bată-te focu**” sau **pune pă foc** - a face foc, a provoca
fodre - volane, încrețituri la o haină
fomit - înfometat
formă - model (de prăjituri, de zugrăvit)
font, fonți - unitate de măsură pentru greutate, *din germ. Pfund*
frast - fras, boală leproasă (peiorativ)
frăji - dude
frâna - curele (pentru ham)
frimbie - o bucată de material, cordon, care se folosește la legat rochiile femeilor
friș cocoși - floricele

froșpont - transport încet
a fuji (cu drăguțu) - a se mărita fără nuntă
fundament - fundație la casă
fundoaie - partea de sus a unei case, capăt superior la acoperiș
funinjine - fum, perneu
furchiță - furculiță
fușchică - se rupe
a fușeri - a lucra de mântuială, *din germ. Pfusch*
a fuștica - a rupe ceva
a futcări - a sudui

Firenguță rișelie

În expresii polisemantice:

Mânci-te frastu!
 Îi cam cu făinoșag!
 Face cam păstă cinci luni!

Fluierișcă

Amu fac focurile, mi-s di după fuscei.
Pântăloni or făcut jenuți, treabă piglăzâți.
La piaț multe târguri se fac.
Meri până drumurile se fac în două.
Ce face? Nu-i a bună!
S-o făcut doptor ghi muieri.
De când l-o făcut Mă-sa, nu i-o mârș mai bine.
Nu face nimic, îi ghe-a fetea.
Se face că nu-l vede.
Îi cam nefăcut de când o fost în fașe.
Ar fi fost de față, dar nu a fost poftit.
Nu și-o pus hainele pe față.
O stat față la judecată.
Are on spătoi căruia i-o ieșit fața.
După boală o căpătat față.
Am oțără ghi zamă ghi fățan.
De fel se traje din Socodor.
Fărina din trochiță îi destulă.
Ce-a fi, a fi!

Fonț ghi brâncă

A fi cineva nu-i modru!
Își toarnă ferea ghi amar.
Își vine în fire, în uări după năcaz.
S-o cam prăpădit cu firea.

Casa din corn o luat foc.
Mânci-te mama focului!
Ce folos!
La frământat colacii am ajutoare.
Or pus turtele în forme.
Proaspăta îi pusă la fript.
Mă mîncă, mă frije la inimă, nu alta.
Haida la clisă cu ceapă friptă, vecine!
Asară o fujit drăguța cu drăguțu, că tare i-or fujit uăchii după el.
Fugi, nu vorbi!
Mai are un fuior și gată.
L-am bătut la fund cu jurdeaua.
Amu am să șurluiesc fundu ghi la vâiling că-i jumulțuit da dubit.
Funia ghi manilă îi roasă.
Calfa o furat meseria de la Maistoru.
Atâta scupit la furcă o avut că m-o amețit, nu alta.
Cu furchița am scos acreala din ieji.
A mere cu furca!
Face ghimâncare la zăuași.
Ferbem must la prunci.
Ferbem părădăici.
Hane cu fir de patrafir se purtau mai demult.
Din fire îi cam olog.
Se cam flutură la vânt ciuhile.
Nu am de unde lua foarfice de vie.
Feștila nu mai arde.
Feștele am, nu am rol.
Am fost să facă formile avocatulu.
Găzdărița freacă podelile cu peria de șurluit.
Am să te ung la frunte cu mirt.
Fum din horn îs cam negru.
Îmi fug peste ochi figuri de vis.
Stai acum în fund nu la colț.
Caierul furcii nu e prea lung, nici verjaua nu ține.
Faină plăcintă, fină!
Fă bine, adu firezari, că ț-oi făgădi niște feidăre la divanu din târnaț.
Firnaș ai, ce-ți mai fleorcăie gura ceie spurcată, apu d'i farbă, nu-i treaba ta, fleandră ce iești!
Ai gășat pănură cu feță-feță, să-mi cos un viziclu?
Așe-l țâi, că s-o fleciuit hârbu d'i la penile d'in gredină.

Fundoaia-i gata, numa pã fleoșcăiala asta nu vin maistorii.

D'i flușturatică ce-i, atâta d'i făloasă-i, că nu ști nici să fuștice motca d'i lână.

Am văzut, nu-i modru, îi faină, da nu-i pã forma ii, îi altă faită d'i ștofă.

Dap-o-amu, d'i-i făcătură, să-i mânce frastu p-aceia ce nu-nchep d'i noi!

Sui-te-n flăgari, țâpă vermii, că vine Foașingu, c-apu nu ne-om spãrie d'i urății d'i pã uliță (nemți ce se-mbrăcau, se mascau și strigau, făcând fum: „Foașing, foașing”, cântând: „O, o, Rozi.”)!

Uuă fircălești, uuă moșcoleşti foaia, da nu te fă cu feleheart!

Haba-i d'in faită, că-i tare prăpădită, ofujit cu drăguțu, în Postu Mare.

D'i i-ar mere foalele ca vorbile.

G

Gai (toponim) - loc plin de mărăcini

gaie - pasăre răpitoare (uliu)

galbini - salbe, monede de aur

galfăd - palid

gang - coridor

garaj

La garaj – o delegație care primea marfa „de protocol” aranjată pentru roșii, varză, etc. – 1957

*La garajul CAP – 1969
(președinte CAP era Andea Traian,
inginer Cora Ioan) 1968*

gard la uliță

gazdă, găzdoi, găzdoaie - om înstărit, familie înstărită, stăpân, *din magh. gazdasag*

găliscă - cușcă, coteț (pentru pui, pasări), colivie pentru pasări, *din magh. kalitka*

găluște - sarmale, *din rus. galuska*

a se găta - a se pregăti, a se îmbrăca, a se dichisi, a se termina, *din sl. gatiti*

găzdoi - gazdă, găzdăriță

găzdoșag - gospodărie mare

gălcă - nod, inflamație, nodul, *din sl. galka*

gâneșcă - gândești că

gângav - om care vorbește cu un defect, peltic

gânsac - găscan

gârtean - gât

gârtene - aluat dat pe fus pentru supe

Goștie

ghe numanuma - o atenționare
gheafechea - gratuit
ghieptu - săracu
a ghera - a zgârâia
gheizăș - tren, *din magh. gaszos*
a se ghejghina - a se crăcăna, a se distruge
a ghera (mă gheară) - a zgâria (mă zgârie)
da ghinghe - da de unde

Ghistine

ghinți - dinți
ghioabă - vas larg
ghioabă - piparcă grasă de umplut
ghiombă, ghioambe - brâncă (mână), degete
ghiselat - crăcănat
ghistine - castane
ghiufă - chibrit, *din magh. gyufa*

Gomboți cu prune

ghizghinat - crăcănat, dezbinat, distrus
giulgi, jolz - material transparent, subțire, *din ger. Kolsch, magh. gyolcs*
glajă - sticlă, *din germ. Glas*
glas - voce într-un cor
glot - pânză subțire de culoare neagră
goangă, goange - insectă, găză
golumb - deal mic
golumb - porumbel
gomboț - gălușcă
gosc, goști - musafir
a goști - a omeni

*Goști sub Teiul lui Eminescu în Grădina Botanică
2004*

goz - gunoi, resturi de paie seci, pleavă, buruieni, hrană pentru vite, *din magh. gaz*
grangore - graure, șef (la figurat)
grea - femeia însărcinată
greblă

gredinuță

Petunii (betoane), esiruja – ochiul-boului (din magh. őszirózsa) și crăițe (buzduci)

greumânt - greutate pentru suflet

Greghinuță

grindă - lemn de susținere

gritari - bani mărunți

groasă - femeia însărcinată

grof - nobil, *din magh. germ. Graf*

A mai fost un **Gropoi** la **Homocoș**, (toponime locale) de unde groful a scos pietriș pentru construcția castelului. (sursa , Gheorghe Crețu, 2014)

groscior - smântâna adunată de pe laptele prins, *din rus. grusati, sb. grusevina*

groșchior - urcior la ochi, scurgere

grumaz - gât

grumăzari - ștreang

grumăzari - piesă de cocie, lanț cu care se leagă un cal de ruda cociei

Guriji ghi ață

gudă - cățea, grăitor la uspețe

gumă - cauciuc

gurgoi - gât la sticlă de vin

gurgui - parte din față a opincii

gurgună - sfeclă roșie

gurigă - mosor de ață colorată

a gurui - a face zgomot (intestinal) sau ca porcii

gută - boală, *din ucr. Gota*

gutii - gutui

guverit – plisat mărunț

În expresii polisemantice:

Mânci-te guta!
Umbli ca Guda Pișului!
Cântă la Glasul unu.
Guda dracului, muiere proastă ce ești!
Gheptu ghi tine, că rău ai ajuns!
Ie, adu amu ghiloc iaga cu gurgoi, aici.
Într-o grabă, treabă să stea în față, să dea față.
I-o fujit gaia din praștie.
Ce galfăd îi la față.
O cam nimerit cu turma-n gard.
Hanile de Paști îs gata iute.
Se culcă odată cu găinile.
Găina bătrână face zama bună.
Mă paște un gând.
Gând la gând.
Și găște grase se taie la Crăciun.
Îmi stau-n grumaz vorbile.
Jendarii or pus gheara pă lotri.
Din ghem de canuri facem țoale.
Avem două parcele de piparcă ghioabă.
Și ghiobul de bădic îi plin de unsoare.
I-o pterit glaul ghi băătură.
Nu-i a glumă cu aiesta.
Strânjem goanje de colorado.
La crocne domnii spun gogoși, americani.
Se cam dă de gol, dacă o rămas cu brânca goală.

Traje pă stomacu gol on deț.
Sub cerul gol nici stele nu sclipesc.
Graiul măcenilor nu e asemeni altora.
Asudă grinda când dospim pita.
Soponu ghi la grindă îi cu sodă.
La cules, punem cucuruz grămadă.
Pruncii se strâng grămadă la holumb.
Când dai de greu, toți au vorbe grele și
brânci grele.
Să te aibe Dumnezo în grija lui!
Mai tomnim ceva la grumăzari!
Groparul mână caii la hodaie.
Gulerul năsprit are colțișori.
Gura-Satului e un festival de la un ziar.
Se uită-n gura lui cum mestecă.
Dă din gură ca melița.
Gura satului n-o astupă numa lopata și
pământu galbăn.
Ce-i în gușe și-n căpușe.
Am pus o chiotoare la gaică.
La porcii grași mai scad prețurile și la pilari.
Macea a avut Grup satiric-Brigadă de
renume.
Răchia are guler de mărgele.
La îndesat, gușa rețelor se desface cu o gumă
de elastic.
Îi gazdă, s-o sălit să-l ieie d'i uăm.
Frământă Sida pita, până asudă grinda.
Te ghejghin d'i te prind.
Nu te mai sui pă scară, să lipești fundoaia
cășii, că tăta te ghijghini, și n'e pică ceva în
uât'i (ochi).
Guruie și mațale și porcii d'i foame.

*Grădina Botanică – Rezervație naturală care poartă numele prof. Pavel Covaci, care, vreme de aproape cincizeci de ani, și-a dedicat timpul reamenajării acesteia. Se întinde pe o suprafață de peste 20 de ha, cu 3750 specii de plante, 2300 de arbori și arbuști lemnoși, din care 70 sunt arbori seculari.

H

haba - degeaba

Hagău - târnăcop, nume propriu, din germ.
Hacke

hajme - ceapă (de consum), ceapă verde
halaripa - săritură
hamiș - câine bun de pază
hane - haine, îmbrăcăminte, veșminte
hantătar - unu care umblă aiurea
harmonică - acordeon
haznă - folos, profit, câștig, liniște, *din magh. haszom - a fi de folos*
hăbăuc - zăpăcit, *din magh. haboka*
a hălădi - a reuși, a termina, *din magh. haladni*
hălos - pofticios
(ne)hălit - nesățul

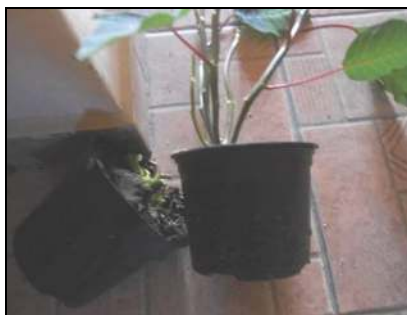
Hirean tăiat în lung

a fi hămesit - a fi nesățul, flămând (după orice), *din alb. hames*
hămfău - harnașament
hăndrălău - vândroc, vagabond
hărmig - armăsar
hărcă - scuipat, *din ucr. hyrka*
hărpănjică - arpagic
mai hăt - mai departe, *din ucr. het, în expr.*
a hăți - a trage greu
a hățcăi - a se foi
hără - ură, ciudă, mânie
hârb - ciob, vas de flori, chetruță folosită la jocurile copiilor, vas spart, *din ucr. hyrka*
hârcă - scuipat, flegmă
hârdie - supărare, nimuric
hârchie - hârtie
hârmințâie - taxă
a hășâi - a alunga

Halavișcă – doi la leu

hecela - perie de cânepă, *din magh. ecsele*
henteș - măcelar, *din magh. hentes*
Henț - măruntaie, resturi, nume propriu
hermințâie - plată
hibă - defect, *din magh. Hiba, din germ. Hieb*
highieghie - vioară
highighiș – instrumentist, cântăreț la vioară, *din magh. hegedű*
hintă - leagăn, *din magh. hinta*
hinteu - caleașcă boierească, *din magh. Hinto*
hipene, ipene - sănătos la cap
hirean – hrean

Hârburi ghi pene

hoamiș - șmecher
Hoancă - toponim local
hoară - păsări de curte
hoască, hoășpe - înveliș al boabelor de fasole, mazăre etc.
hoăște - resturi
hocherli - scăunel

Hârburi ghin blide

hodaie - casă din câmp, veche
hodină - odihnă
a hodrâncă - a scutura
hoher - om fără griji, *din germ. Haher, din magh. hoher*
a se holba - a privi mirat
holdă - câmp cultivat, lan, iugăr, *din magh. hold*
holtei - fecior, *din ucr. Holtjaj*
a hondrăni - a vorbi aiurea, *din magh. hadarni*, a face un lucru de mântuială
horă - joc în grup, *din bg. horo, ngr. horos*
a horoi - a sforăi
hotar - graniță, *din magh. hatar*
hozăntragă - bretele ptr pantaloni, *din germ. hosentragen, magh. nadragtarto*
a se hozdromi - a se chinui

Hirean răzălit

hudră - gaură, *din sl. hadu*
hudură - gaură, scobitură
a huduri - a găuri
a huli - a vorbi de rău
a se hului - a se răsturna, a dărâma o clădire sau a avea hernie
hunsfută - persoană șmecheră, *din germ. Hunsfott*
hunsută - cam nu prea
husar - soldat în armata maghiară, *din magh. huszar*
huțuțuș - leagăn
a huzăți - a trage din greu, a munci, *din magh. huzat*

În expresii polisemantice:

Îi cam hunsută.
 Are bai la hudra-curului.
 Haida-de!
 Care cum, poartă haine de stat sau de port.
 Mulți hândrălai mai îs amu.
 Știe-l Han-Tătar, nu alta!
 Har Domnului!
 Hăbăucii îs ca eunucii, păstă tăt.
 Amu treabă să cârnesc Hăis-Cea!
 Hămisit nu alta, hămișliul aiesta de vecin cu câne hoamiș.
 Mult se hățâsc oaminii între ei!
 Hai că te țin pre mult în hățuri!
 Hâr- mâr!
 Mai demult, holera o dat în săteni.
 Hărănitul e o rânduială.
 Huțuțușii vineau cu ringhieșpilul.
 Din hârburi nu faci nimic.
 În pădure umbla haita de vândroci odată.
 La piață plătim hermințai.
 E ca o hoască bătrână, și ludă și zăludă, bărnace rău.
 Haba te faci hârdie, că numa hârbu-i d'i tine.
 N-am haznă, că n-or vinit pruncii.
 Mai stai locului, hârdie ce iești, nu te hârcoti atâta.
 Tare mai hodrâncă și cocia asta, hățește d'i grumăzău oleacă, oțârută barem.
 Tădeauna când fac hirean, Nușca să holbește pă hudura porții, da ie nu să hozdronțește cu nimica.

Ști-te Hantătar - ce-i atâta hără întră voi.
*Hinta, palinta/ Ciocodina, gaina
Era un joc de rol al copiilor, la huțuș,
*toponim - La Holumb

I

iagă - sticlă, *din magh. uveg*

iamu - acuma

ibrișin - fir de ață, *din tc. Ibrîșim*

Iagă de tintă

iezele - iesle

a ijdăni - a crea, a amenința

iliș - șezut, scaun de bicicletă sau cocie

indie - unde

injineri - inginer

ioai - vai, *din magh. aj*

iorgovan – liliac, *din magh. orgona*

iosag - animale

a iscăli - a semna

istină - adevăr, *din sl. istin*

ișcoală - școală, *din magh. iskola*

ișpitari - spital, *din magh. ispitaly*

Ieguță cu gurgoi

iștălău - grajd

Iuăn - Ion

Iuărdanu - Iordanu

iugăr - jumătate de ha ca suprafață

a izbăvi - a izbuti, a reuși

a izbâti - a izbuti, a reuși

Ieguță cu stupuș

a se izbi - a se asemăna cu cineva

a izighi - a muri, *din bg. izjazdam, tc. izajdati*

izmene

izloji - paiete

În expresii polisemantice:

Ijdănită-mă-tii.

Ie de-aici !

Ibrișin mai leznă nu capeți.

Doamne iartă-mă!
Dumnezeo să-l ierte!

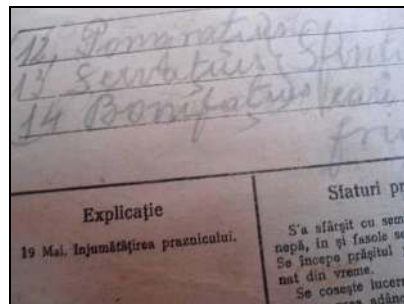
*Ieji cu zamă ghi părădaică și de struguri bob cu bob
(vin)*

Cerem Iertăciuni la mort.
Îmi ies din uări!
Ies la uliță în calea lor.
Nu mă traje inima să-l duc la școală.
Li se rupe inima de Bănat.
Se mai moaie la inimă după sfadă.
Din inimă!
Ai intrat în horă, joacă!
Dacă intri în pământ de rușine, ai grijă.
Parcă a intrat la apă sau în pământ.
La-nserat Murga intră în sat.
A umbla cu Iordanul!
Ieși afară, javra-dracului!
Au pus inel în nas scrofiței.
Iznoave or mai fi.
Nu-i istină, că nu s-or îmbutușit așe tare,
numa calu l-or împetecat.
Rețăle-s îndesate, părădaicuță și lebenițuță s-
avem!
S-or îndăluit amu tăte să-și înșchimbe hanile
pă cele domnești, da să-ncealuie întră iele cu
câte-o șoală d'i păsulă.
Te ijdănesc io, îț crep capu cu o iagă
gurguietă de-nțepenești uă izidești pă loc.
Hai să-ntărgătim caii, numa că-s împetecați.
S-o-nturvinat da iute și-o vinit în uări.
Îi fi d'i iznoavă!

Î

a se îmbârliga - a se împrieteni
a împăna - a împodobi
a îmbia - a pofti sau a refuza
a îmblăti - a treiera

a îmboldi - a împinge, a înghionti, a
îmbutuși
a îmbofi - a șifona
a îmbumba - a încheia un nasture
a se îmbuna (o persoană, vremea) - a se
schimba
a îmburda - a rostogoli, a răsturna
a îmbutuși - a împinge, a înghionti, a
îmboldi
a se împăca - a pune pace, a face o
înțelegere, un pact pentru ceva
a se împăuna - a se făli, a fi încrezut, plin de
sine
a împăna - a decora cu flori
a împeteca - a împiedica (calul), a se
împotmoli
a împlânta - a introduce ceva în pământ
a împoivăna - a împiedica
împotroz - a bate, a fi la fel
a împupi - a îmboboci

Însemnări cu cei trei sfinți din luna mai

încătrău - încotro
a încelui - a înșela
a închiotora - a închide
a se închiolba - a se uita, a privi, a se mira
închiotoară - încheie
închiotoare - închizătoare
a încinge - a aprinde focul, a lega la
cingătoare
încoalea - încolo
a încopcia - a încheia
a încormăni - a se întoarce
a se încredința - a se logodi
a se încrojni - a se înfofoli
a să încuia (la stomac) - a fi constipat
a îndălui - a începe, a porni
a se îndoia (foaia) - a se șifona

a îndruga(arh.) - a toarce fir gros,a rosti cuvinte fără rost

a se înfrica - a se teme de ceva

a înghesa - a îndesa, înghesui, a îndopa (rațe, găște)

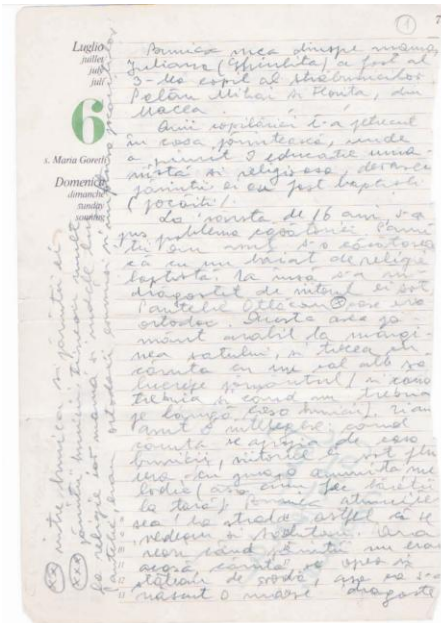
a îngâna – a repeta spusele cuiva în sens peiorativ

a îngurlui - a adăposti pe cineva

înlontru - înnăuntru

a se înnora - a se supăra

înscrisuri - notițe vechi

1949-un înscris de familie privind fuga tinerilor fără voiața părinților

a înșchimba - a schimba ceva (haine, bani)

a întărgăti - a alunga, a goni

înnădit - adăugat

întolocat - împreunat

întrecut - distrat, dezmiardat

a (se) înturvina - a se supăra foarte tare

înturvinat - pornit, supărat, zăpăcit

a se înțepeni - a nu se putea mișca

a învăli - a înveli, a se lega la batic, sau a înveli mireasa devenită nevastă (cu o cârpă, batic)

a învălui - a amesteca

înviorare

1960

îs - sunt, mi-s

a îșchimba - a schimba haine sau bani sau chip

În expresii polisemantice:

Îmbătutul face rău.

La împărțeli treabă și iscălitură.

Drac împelițat ce iești!

Caii la pășunat îs împedecați cu poivan.

Porumbii să întoloacă în golumbari.

L-o împins păcatile!

Cununa de grâu o împletesc fetele și ficiorii.

Fățanu împușcat de bunu are carne albă.

Casa di înainte îi pentru goști, cea de înapoi îi de stat.

Mere pă cur-năpoi.

Casu mere înainte cu on sfert ghi ceas.

Înainte vreme!

Înălțam o rugăciune!

Îți dau încă-p-atâta.

Nu mai închep hanile pă mătușa.

Are prea încărcat stomacul.

Mergem pe încercate, nu pă cotate.

Am închis vorba.

Ne-am închinat la Mănăstire.

Noa fie, încoace-ncolo!

Are fălcile încleștate de mușcătură.

Lasă-ne, du-te încolo!

Care încătrău cu voi!

Se uită rău în cruciș, dar coase în crucițe.

Mortului, cu batista, i se încrucisează mâinile.

I se încurcă limba-n gură.

Îndirepte-I Dumnezo!

S-or învoit cumva.

Le îndrugă ca la circ.

Înghesatul rațelor se face toamna târziu.

L-o înfundat cineva.

Copiii îngână pe oamenii mari.

Îi cam slab ghi înjeri.
 Cam le traje cu înghițiturile.
 Porcii se îngrașe de Crăciun.
 Mă îngropi cu zile, nu altceva.
 Îngropăciunea e o taină.
 S-o mai înmuiat la suflet.
 Înnădim costumul popular.
 Înnodăm nojițele de la opinci.
 Însemnăm zile în cărindari.
 Duhanu se înșiră pe ață.
 Îndrugă verzi și uscate.
 Pătura de aluat se întinde pe măsurită curată.
 Pomana mortului s-a întins prea mult.
 Se întoarce înapoi răul.
 I s-au întors mațele pe dos.
 Foaia sau cartea vieții se întoarce.
 Întrebă-mă să te întreb.
 După multe prostii, s-o înțarcat singur.
 Porcul întreg se căpărează pe picioare.
 Cât de cât, înțepati, s-au înțeleș asupra
 prețului.
 Numai cu inima întreagă, poți învăța
 învățăminte.
 Se învârte de numa-numa.
 Fusul se învârte ca morișca.
 Se învârte pământul sub un om de durere.
 Obiceiurile învechite ar trebui înnoite.
 După despărțire s-au împăcat asupra
 treburilor.
 Lasă-l, nu-l împiedica, nici împinge!
 Cam cu îmbolditul nu se înțeleg.
 Nici cu înholbatul nici cu închioratul.
 Nici cu îmbumbatul.
 Închis la vorbă e acolo unde e închis.
 S-a încuiat de atâta mâncare.
 Clopu îndesat ține de tras țug la urechi.
 Nu te îmbulzi, te îndrum eu bine.
 Putina a fost foarte bine înfundată.
 Vocea îngroșată are alt timbru.
 Toamna se înnegurează pădurea.
 Învârte-te furcă și tu fus!

J

jancoté - dă să margă numa.
jantă - geană
japiță - șmecheră, rea d'i muscă
jar - foc care arde fără flacără din sl. zaru

(imagine prin bunăvoința domnului Jean Pecican)

a jdera - a țipa
jeb - buzunar, *din magh. zseb*
jeg - murdărie, *din bg. zeg*
jegos - murdar
jejet - deget
jejetari - degetar
a jeli - a purta doliu, a suferi, *din sl. zabiti*
jendari - jandarmi
jenunfi - genunchi
jeșcău - sac, pungă de tutun, pungă din vezica biliară de la porc, folosită pentru păstrarea tutunului (sau testicule = jeșcană)

Jmirgli

jidan - evreu
a jiji - a tremura (pereții)
jilav - umed, *din bg. zilav*
jilău - răzătoare, rindea
jimb - strâmb
jimbat - strâmbat
jinău - regret
a țâne jinău - a fi supărat (pe cineva), a regreta, a lua partea cuiva rău

jingași - gingaș, pretențios (fin la stomac), sensibil

a tăia jigu - a avea crampe

jinjii - gingii

jinchiță - coleastă, lapte, urdă

jireadă - cireadă, clăie de fân, grămadă

jirebie - mosor, ghem

jlarfe - sandale, saboți, papuci de casă

jlaier-voal din magh. slájer, fátyol

Jucător cu izmene de doi lați

1940

joagăr - ferăstrău, din germ. Jager

joardă - nuia, din magh. zsorda, sl. zrudī

jocul de-a țințirimbul - acest joc era practicat între tineri, fete și feciori. De obicei, iarna se adunau într-o sobiță și se organizau în cerc.

Fetele făceau cercul și țopăiau sărind într-un picior iar în mijlocul cercului era un fecior. Feciorul anumăra pașii într-un picior pe care fata îi făcea până la el. Care fată făcea mai mulți pași era cea mai bună și o punea la hodină că a sărit mult. Care era mai înceată, nu sărea așa iute, era obligată să sară de mai multe ori.

a joi - a ține pasul, a birui, a rezista

jolj - material subțirel, batist, pânză

jorghiță - nuia

jorjet - pânză subțire

jubriță - herpes

jubrițe – bubițe

jug

Cu boul la jug – 1960

jugănit - castrat

jumară (la gură) – herpes

jumere – jumări în untură

jumulțuit - smălțuit

a tăia junghiu - a avea dureri musculare

junghiuri - dureri

jup - snop de tulle

jură - linie, panglică, broderie, dungă (la cârpe), brâu la casă

jurghiauă - nuielușă

În expresii polisemantice:

Am topit jumere de porc și găscă.
Nu se vindecă jumara de la buze.
Joi e zi de piață.
Se teme a nu joi cu lucrul.
Mare jaf în lume!
Ce-i cu jaful ăsta de blugi? - jargon
Janta nu mai ține.
Am primit în dar o nouă jantă de mână. - popular
Focul din șemineu nu-mi ține loc decât de jăratec.
Jocul cu focul nu e la-ndemână.
Nu viața e un joc, ci jocul ei ar putea costa viața.
Pe vremuri jocul se îndăluia duminica.
Feciori luau la joc fetele mari.
Jocul juca un rol important la prima vedere dintre tineri.
Îi joacă ochii în cap ca la buhe.
Gata! Așa nu mă mai joc!-fam.
La Judecata de Apoi, ne vom juca, desigur doar noi doi!
Boii trag la jug, dar și la plug.
Jubrițele de la gură se trag de la jocul cu focul.
Joacă-te cu sănătatea, de numa-numa!
Gâsca jumulită poate fi părjolită.
Facem jumi-juma la parte.
Jumătatea mea e bine
Jocul de cărți e practicat încă.
Îmi trag jinău că am răspuns cu jumate de gură.
De preferat jumătatea plină a paharului.
Jurnalul zilnic îmi folosește la confesiuni.
Javra-Dracului!
De călcat sunt bune hainele jilăvite.
Îmî țan jinău, că nu l-am văzut pă Lia când s-o văietat d'i junghiuri la șele.
Nu mai joim cu lucru, batăr numa noi doi ni s.
Noa, dă-i pace, că-i tare jingași.

*Jocul cu degetele

*Aiesta merge la viței/ Aiesta mere la purcei/
Aiesta face așchicuțe/ Aiesta face plăcintuțe/*

Aiesta zâce-Dă-mi și mie/ Dă-mi și mie/ Că mi-i locomie

K

Kefe – perii (de haine și mai aspră)

kefe - perie, *din magh. kefe*

kefeleală - muștruluială

Kerem - poftim?

L

laboșă, laboșe - cratiță, *din magh. labas*
ladă de lemne – 1973

laibăr - căbat, vestă cu blană, *din germ. Leibel*

la mneaz - la amiaz

lampă - obiect folosit în casă pentru iluminat, *din germ. Lamp*

lapte acru - iaurt

larmă - zgomot, gălăgie, *din germ. Larm, din magh. larma*

laviță - bancă, *din bg. lavica*

lăcirlău - stropitoare, *din magh. lacirlo*

lăcruță - cutie

Lăcruță ghi porțalan pântru perinci

lădoi - ladă mare cu capac destinată păstrării țesăturilor, *din germ. Lade*

lămpași - felinar

lângălău - plăcintă coaptă din aluat de pâine, ori pe lespede ori în cuptor la flacăra, în loc de pâine, *din magh. langolo*

lăptari, lăptăreasă - care cară laptele

lăturari - vas în care se aduna resturile de mâncare la porci

lăvor - lighean, *din fr. lavoir*

lângălău - lopată la cuptor, dar și aluat de pită ca un langoș făcut mai întâi din mălai apoi din făină și copt pe lespede la flacăra la foc încins, *din magh. langolo*

Ladă cu părădăici ghi fiert și crumpe liluțe (lila)

leac - medicament, *din sl. leku*

leat - an, *din sl. leto*

leaț - lemn, scândură îngustă

lebeniță - lubeniță, pepene verde, *din bg. lubenica*

(o) lecuță - puțin, pe gustate

lefeleandă - vestă, capot, căbat, manta

legători - împletitură de grâu pentru a lega snopii

leleț - casă de copii

leoarcă - udă

a lepeti - a da fără folos din gură

lepetiță - vorbăreață

lespide - vatra șpohertului; placă de fontă cu ochiuri acoperite cu roțițe pe care se așează oalele la foc pe soba de gătit, *din rus. lepest, sin. plită, din ucr. plyta*. Se curăța cu vâșpor – praf negru.

leșie – soluție din sodă caustică

leuștean - plantă aromat-decorativă, de origine asiatică, dar cunoscută la nemți și maghiari ca Planta dragostei, *din germ Liebstockel, din magh. lestya*

levese - zamă, supă, *din magh. leves*

leznă - ieftin

Lapte rece cu mămăligă caldă

liandru

lihod - lihnit de foame, amețit de foame
liluț - liliachiu, mov
a limpi - a gusta pe furiș
limpit - pofticios de foame
lingauă - lingușitoare
lipideu - cearceaf, cuvertură, *din magh.*
Lepedo

lipie - pâine mică, *din srb. lepinja*
litău - ușă de cuptor
loitră - parte laterală a căruței, *din germ. Leichse, sl. Loiter, magh. Locs, bg. levca*
lopăciță - spată
lopițauă - o bucată de lemn, *din magh. lapita*
lopoșit - turtit, *din magh. lapos*
loptă - minge, *din magh. lopta*
lotru - haiduc, hoț
loză - vrej la vița de vie, ramură, crenguță, cusătură de ornament

Loză ghi vie

ludaie - dovleac, *din bg. sl. Ludaja*

ludaia de plăcintă

ludăițe – dovleac de decor (cigăițe)

Iudoc - slab de minte

Lipieș cu clop

În expresii polisemantice:

Laba-gâștii îi dă leac.
Câinele are o hibă la labă.
Lăcătu nu are cheie bună.
I-a rămas o Laie!

Ludaie ca umplutură la plăcintă dulce

Lapte acru și bătut se numește Atribut.
Acum cumpăr lapte-acru și covășat.
La Siti păcurarii băgau oile-n lapte.
S-o pterdut în lumea largă.
Are gura largă ca fundu ghi la blid.
La vechile izmene, de doi lați se punea cipcă.
Lăturile cu urlău se puneau în vălău.
Tinerii nu se dădeau în lături de la vin fiert.

Ludaie ghi copt

Cu leături ori fără leături, gardul s-a rupt pe cele două laturi.

Să nu mă lași cu zile!

I-o lăsat cu limbă de moarte testamentul.

Te lăs în Știrea lu Dumnezo, ardă-te jaru!

O lăsat-o groasă, d-aia o fujit cu ea pă fireastă, după fireang.

Las că nime nu rămâne nejudcat!

Las că le vin rându! Ca la capre, țapu!

Lasă numa, că te prind io!

Lipitorile sunt bune la spate și la reumă.

Pun în pod leagănul ghi prunc mic.

Lumini

Un cântec de leagăn e duios.

Nu se mai mărită, îi legată.

Umblă Lela-lela ca Lola-bolânda!

Moașa leagă fașa.

Bătut îi cu leuca!

Nu se leapădă cu una cu două năravurile.

Marhăle se taie sub limbă.

Taci, limbă spartă!

Slobod la limbă mai ești, taicule!

Mușcă-ți limba!

Cu limbă de moarte, casa nu o mai are.

Limba, ca un fagure de miere e stâlcită azi.

Am făcut mâncare din limbă cu sos de hirean.

Îi limpit ghi foame, nu alta.

La noi, hainele nu se limpezesc, se clătăresc.

Așa că i-o mâncat și banii și ominia cu lingura di prai.

S-o lins pă jejite după ce o cuștulit la uspăț cu linguroiul.

Lităul nu are mâner.

S-o lipit cartea de ea ca rumânelile!

Sunt multe lipituri în viață.

Dar sunt și lipsuri!
 Nu-i aci, face lipsa mare!
 Are și loc de casă și loc la morminte.
 Pă Locu Piațului iestă pomi și statui.
 Se întrec toți întrecuții la loptă.
 Te mai rabdă, oare locu?
 Șezi locului, odată!
 Nu îi din partea locului dar și-a luat o palmă
 de loc.
 Luați loc în bănci, copii!
 Nu prea se lovesc aceste culori.
 Copiii lovesc pietrele ca să iasă fum.
 Și-a luat zilele prin spânzurare.
 L-or luat jendarii noaptea.
 Ia-mă cu buna!
 S-au luat de cap la auzul veștii.
 Și-au luat nădejdea de la lucru.
 Lua-te-ar mama dracului, ia-ți tălpășița!
 Merem cu lucru!
 Merem cu lucru cu zâua!
 Merem nu cu lucru, cu Crucea!
 Să fii Om, e Lucru mare!
 Nu-i a bună, îi lucru rău!
 Lumini nu să dau la logodnă.
 Luminile împănate la uspețe au buxuși.
 Mântuie-l Lume bună!
 Îi de lume bună.
 Cât îi lumea și pământu n-are el treabă.
 Că doară n-a pteri lumea fără el.
 De-amu a fi în rând cu lumea.
 Lumea asta nu-i a mea, aialalată nici așa!
 Lume, lume, soro lume!
 Nu te las pentru nimic în lume!
 I-a fost dragă lumea dar...
 Cât îi lumea-n lung și lat...
 Laudă-mă gură!
 Cine-o dat cu barda-n lună?
 Cam lung la limbă!
 Vorba lungă-i ca și Zama lungă!
 Loze și izloji am cusut la poale.
 Prime lungi împletesc babile iarna.
 Nu lungi vorba, ajunge!
 Dacă mânânci morcovi și se lungesc
 urechile!
 Lapte de pasăre sau pasăre de lapte?
 Lăsat la vatră, răcanul își coată fată.
 Lăsat pe drumuri, bătrânul își coată casă.
 Lecțiile sunt cele ale vieții.

Lgătura de duhan e în pod.
 N-or mai ținut legătură.
 De când e liber ficare e liber și sclobod a-și
 face pe plac.
 Pictorul face cam opt-nouă linii pe tavan cu
 linia cu șiclu.
 Linia vieții nu o putem ști.
 Trebuie să ne limpezim cu linia neamului.
 Nu are lipsuri.
 Se poate de unele lovituri.
 Se aud lovituri în pereți.
 Luați bine, seama!
 Nu lua ce nu-i al tău!
 Încuie poarta dacă nu mai șezi la uliță pă
 laviță, să nu ne chelce lotrii.
 Îi leznă anu iesta, cucuruzu, haba să rup
 loitritele cu iel.
 Ni-s lihozî d'i foame, după cât am bolhărit și
 n-am joit cu făcutu legătorilor.
 Mai taci, lepetiță ce iești, mai bine scoate
 d'in sare lopotița d'i porc și pune-o-n dobă
 să să cherchelească olecuță.

M

macăr ce - ceva

macea - pisică, *din magh. macsa, srb. maca, germ. matsca*

macea - mamă vitregă, *din srb. maceha*

macea - a avea trăsături comune, *din suedeză macha*

maglavais - amestec, *din germ. MackelWeib*

mai - ficat, *din magh. Maj*

mai pă mare - în general, superior

maică - bunică (maică bună)

mai gata - acușica

maje – cântar

Maje cu fonți – 1958

maldăr - mortar, amestec de ciment, nisip și var (a maldări), grămadă, *din germ. Mortel, magh. malter*

mandălă - bucată de material înfășurat pentru a căra copilul mic (la nemții din sat)

mană

Zmeură („mană”)¹⁸⁴

manilă - ață, sfoară foarte rezistentă

mascure - porc castrat

Mai de rață grasă

mașlă - cravată

maț - intestin, furtun

măcriș - plantă cu gust acrișor, *din magh. makris*

mădraț - parte de divan cu o ramă și tapițată, saltea

mălai - făină de porumb, *din ucr. maljaj, magh. male*

Maios în blid dubit

a maldări - a tencui, *din ucr. mamalyg*

mămălucă - stafie

mămucă - maimuță

măndulă - amigdală, *din magh. mandula, germ. Mandeln*

a mănunchi - a face mănunchi la seceriș, legături de spice prinse într-o mână de mănuncheși

mărari - morar, lucrător la moară

Macrame

a mărăca - a căra greu

Marțsara - Mărtolea, naiba

a mărunți - a aduna grâul cosit (a face mărunți)

măsăriță - față de masă

mășină - mașinărie, automobil, mașină de călcat (batoză), chibrite, forme de plăcintă cu unsoare

mășină de cusut

¹⁸⁴ zmeură - plantă erbacee comestibilă (ngr. smeuron, reg. mană, *din magh. malna*).

mășini - chibrite

a mătrăși - a termina, a alunga, a risipi, *din srb. potrositi*

a mâna - a conduce, a trimite

mânăntălușuri - măruntaie

Măiuț ghi puiuț

mânânțâl - mărunț sau mălai (sparcetă)

(bani) mânânțâi - bani mărunți

mândreață - frumusețe

mândru - frumos, nealcoș, fălos

mângălău - scândură de netezit haine, tăvălug, unealtă (ca de călcat) pentru a descreși hainele după uscare, *din magh.*

Mangalo = obiect cu care se netezesc rufe

mânios – supărat

mânjit - murdar

a mârli - a împreuna, *din srb. mrljati*

Măsăriță rișelită

mâță - pisică

mârtan - pisoai

meghiș - precis, desigur, *din magh. meghiszem*

melegar - amestec de pământ cu gunoi de grajd, *din magh. melegazy*

a mere - a merge

a mere pă dinapoi - cu spatele înainte

mereuaș - încet

meringheică - cârpă, prosop de bucătărie

Măceni

mesleu - bidinea, perie cu coadă lungă pentru zugrăvit, *din magh. meszelo*

a se migăi - a se migăli

mihei - atelier, *din magh. muhely*

mijgură - picură, brizgaie

a mijgurî - a ploua (mărunt)

a miji - a se crăpa de ziuă

mijlinc - porumb verde, masă verde pentru vite

mintenași - imediat, *din magh. menten*

mintonași - imediat

misarăș - măcelar, *din magh. meszaro*

Molcuțe – scoverzi cu zahăr cristă

misărnită - măcelărie, *din magh. meszarszek*
(a umbla cu) mișculănția - (a umbla cu) înșelatul
mișculănții - afaceri necinstite
mișmaș - afacere dubioasă
mițălă - haină de bărbați, veston
mițișapca - șapcă cu cozoroc

Macră la clisă afumată

mneraz - minunare, dispreț, de râsul satului, comedie, *din sl. miraz, din tc. miras* (a se admira în oglindă)
mnez - miez
a mnezăzi - a lua prânzul
mniaună - bună, urlă

Muieruță cu ceapță

mniere - miere
moandă - moale, femeie slăbănoagă de fire, lălăie
moare - zamă de curechi acru, saramură
moașă - femeie care asistă la naștere, *din srb. mosa, alb. moshe*
a mociorli - a se murdări, a amesteca, a spăla superficial, *din ucr. moklina, magh. mocsar*
modru - în expr. **nu-i modru** - nu-i posibil, *din magh. mod*

Merindăici

a se moia - a se molcomi, a se-mblămzi vremea
moimă - maimuță, *din magh. mojna*
mojar - piuliță
a se molcomi - a se opăci, a se liniști
molcomit - liniștit, *din bg. multoni*
molcuțe - clătite

Molcuțe – scoverzi cu brânză dulce

mondralău – moale
a mondăni - a îndruga, a flecări
mormântari - gropar
morminche - cimitir
a mosoca, a morsoca - a mesteca
 bolândăici, ciuperci sălbatice, a se urî, a se
 plictisi
moșcolit - murdar, *din magh. mocksos*
moșcoroană - mălaicoardă, pită umplută cu
 brânză

Mere puhabe cu pită caldă la corindători

a moșcondi - a amâna
a se moșmondi - a încetini, a târăgăna
moșthoi, măștihoai - tată vitreg, mamă
 vitregă
motcă - ghem
motobițigli - motoretă
motroașcă - un fel de suzetă din cârpe, *din*
magh. majszol
mozi - cinema
a mozoli - a mesteca

Mai ghi porc fript

mucred - mucegăit, gri

mucos - nimuric
muiere - femeie, soție
muiertocă - asemeni unei femei, bărbat cu
 apucături de muiere
mulă - moale, moandă, femeie lălăie,
 slăbănoagă de fire
mulăceag - petrecere, *din magh. mulatsag*

1971

mulărit - pictat în culori diverse (pereți
 mulăriți), colorat, zugrăvit, *din germ. maler*

Mojar ghi lemn

mulăteag - distracție
a mulăti - a petrece
a murlui - a da pe jos cu muruială (în loc de
 podele), cu un amestec de pământ cu apă, *din*
ucr. murovati
musai - trebuie, e necesar, neapărat, *din*
mag. muszaj

Muieri

Lenuța Stoian Ciocăneava, Doina Grama Mamă Dodă, coordonator al Ansamblului Edera

mușcarle - mușcate
a mușina - a mirosi
mușiniță - mucegai la vin, insecte din borhot

Modele de bocale

mușuroi - ridicătură de pământ
mutălău - blând
muțuțun - jucărie de pluș

În expresii polisemnatice:

Mânci-te Morchița! (Este interesat faptul că în această imprecizie, moartea este trecută la diminutiv)

Are bai la Mațu-Curului.

Ești ca o Mămălucă.

Mort-Copt, trebuie să fii tare!

Mnira-m-aș!

Mai încolo, în luna mai, bate unt cu maiu!

Maiu de rață îi puhab.

Urlă de Mama-Focului!

Morminche

Mânci-te Jaru!

I-a dat o mamă de bătaie!

Vai de Mama lui!

De când mama m-o făcut n-am văzut așa ceva!

Bagă mare!

Se ține mare haba, are gura mare!

Cu mic cu mare am fost la monumentul măcean al unui Om mare!

La mai mare!

Ciocu mic!

Mneraz mare, nu-i modru!

I-or fâgădit mare vânturare!

Vorbele mari, dor!

Și-o făcut casă pă marjine.

Pune pe masă măsurită și dosoaie mândre.

Cărdăboșii cu mațe groase sunt faină.

Are ceva bai de-i cârloaie mațale.

Bâta cu măciucă îi loc de par.

Și-o trăit traiu, și-o mâncat mălaiul.

Plăcinta cu mălai și prai e caldă.

Umblă de Florile-mărului!

Florile Dalbe!

Morari la noi în greghină, morari!

I-or tras măselile cu cleștele.

Mână măgaru!

Bagă la măsea!

Bagă su mânecă!

I-am cerut mâna!

Ori e mână lungă, ori e scurtă, tot la mâna mea a ajuns.

I-a pus Dumnezeu mâna în cap!

Am venit cu mâinile goale.

E legat de mâini și de picioare nu alta.

Muşcarle

Cumpăr zahăr pe sub mână.
Uită, de la mână pân la gură.
Am pus mână de la mână și l-am cinstit.
Nu ridică mâna asupra mea.
Spun un adevăr cu mâna pe inimă.
Poți să te iei de mână cu el, cu o mână îți dau
și cu zece vei lua.
Bag mâna-n foc, nu alta!
Cu mâinile curate, ne dăm mâna.
Au pus, într-un final, mâna pe el.
După ce au bătut palma mâinii, au ajuns pe
mâini bune.
Zama de os cu măduvă e bună.
Am luat ceva bani mânânțai la bucsă.
Curechi mânânțul sfârâit e la felul doi.
La misărniță să dă oaie.
A întrecut orice măsură.
La micuț i-or dat câteva mestecături
morsocate.
Am moșocat nainte câteva haine.
Mângălăul din pod e de lemn.
Mânjite sau nu, rochiile sunt foarte vechi.
La Sântiion se mere cu banda.
La Sâtoader se mere cu cipca.
La Crăciun se mere a corinda cu banda.
Mersul cu bițigli în treling face bine.
Mniz de nucă avem la plăcinta coardă.
Azi mnezăzăm păsulă cu tăiței lați și molcuțe
cu brânză dulce.
Mniresuța are jlaier de crepdeșin cu pănuțe.
Nănașa are hane mulărite cu janelie și ajur.
Îmi pare că amușină ori amninoasă ceva în
dolaf.
Mniaună mâța!
Îi mângă mânuțale, brâncuțale ca moriștile!
Moșu o pus morișcă la pomi.
Baba moaie hainile alboiete în leșie.

Lăptariu mulge în șustari laptele.
Mânzul are nume de Gașpar!
Nu ț-oi putea mulțami, ficuța me!
Amu, nu-i modru cât îi d'i mândră Nuța că
și-o maldărit cășile și s-or mulătit până s-or
pestrecut, nu alta.
Am mătrășit mereuaș dup-aci mântanii, că
vin muierile cu de mâncare, c-o făcut Maria
o mândreață d'i fată.
I-or dus cinste lipidee mulărite, măsurită d'i
misir, că iele-s cinstite, nu umblă cu
mișculanția.
D'i la mneaz tăt mijgură, ie-ți mițișapca și
tomnește mădrațurile-n colnă.
S-or mai molcomit, mămălucile frastului, că
tare rele d'i muscă-or fost.
Merem pă goștie să cuștlim proaspătă și
maiu d'i la rețale-ngrășete.
Merem să tăgășim la morminte, să șurluim
crucile, că s-o pus rujina pă iele.
Merem cu mortu până la morminte să videm
cum or săpat mormântarii groapa.
Merem cu cocia la măștilhoi, să-i pritim să nu
să facă d'i mneraz p-acolo.
Merem la uliță să facem brău cu jură, liliuță,
că o fost muced năinte.
Merem cu mășina după o teacă d'i mășini, să
ațâțăm focu și să facem plăcintă cu mășina.
Așteptăm d'i Bobotează să merem careva cu
popa, c-amu nu-s mai ficiori holtei, nici
dieci, că-s duși la lucru, care pă inge (Spania,
Jermania).
Merem la ișcoală, să iscălim niște foi d'i la
directori.
Merem la uliță, să șidem oleacă, Doamne
apără, da după cine rup așe tare clopotile?
Merem în fundu gredinii după prestenap și
petrinjel, mai rupem gozu și-l dăm la tucce,
apoi merem năpoia cășii, inghe șede nană
Nisăie, să-i videm muscarlile și să ne deie o
țără d'i moare, că nu-i modru, tare bine o
zgodește.
Să nu mai murluiești, că punem podele din
pălancă.

N

năcaz - necaz, *din sl. nakazu*

năclăit - murdar, uns, lipicios, cleios, *din srb. sl. klej, rus. nakleti, bg. nakleja*

a se nădăi - a-și da seama, a pricepe, a bănui

nădit - adăugat

nădraji - pantaloni, *din magh. nadrag, sl. nadragy*

nădușeală - căldură, *din bg. nadusa*

nălbit - albit

nănuță - formulă de adresare către surorile mai mari, *diminutiv de la nană*

năpoi - înapoi („Când vii năpoi?” sau „Stă năpoia cășii mele.”)

năpustu - pustușagu („Mânce-te năpustu!”)

năsprele - apreteală

a năspri - a apreta, a se răci (vremea)

năsprit - apretat

a nățui - a croșeta ața

nățuit - croșetat

Noroance

nè - îndemn la mers pentru animale

nemoșag - rude, neamuri multe

neț - plasă, obiect din ață decorativ, perdeluțe la uși, geamuri, fețe de masă, împletite, *germ. Netz*, fam. de cuvinte - nățuitul

nialcoș - elegant

niauă - zăpadă

Nuci în coșerițe

niam - viță

nicări - nicăieri

nidejde - nădejde

nimaș - pășune

nime - nimeni

nimuric - mic de tot

ninerat - dezmiertat

a nișcăli - a vobi a prostu, a ciufuli, după numele unor femei Nișca

noa - deci, *din magh. no*

nodeu - bătătură

noada curului - anus

noaten - miel

nojite - curelușe

noroance - portocale

nu-i istină - nu e adevărat

În expresii polisemantice:

No, ni iaca, mă mânzi cu zâle de numa-numa!

Nimurica dracului, m-ai făcut de mninune, nu alta!

Du-te naibii!

N-ai nici pe naiba, te faci numa!

Am pus la masă noroance.

Îți bagi nasu unde nu trebuie.

Dai cu nasul peste tot.

Am dat nas în nas.

Nu te tot strâmba din nas!

Fiind cu nasul pe sus, i-a trântit și ușa-n nas.

Să-ți fie la nas!

Nărăvaș ești dărănatule!

Da poșchi, ni-s neam ghipă Adam.

Neam prost, ce ești!

Nu culegi decât neghină, neamule!

Neam, neam, da cașu-i pă bani!

S-a dus să-și facă nevoile.
 I-o dat păstă nări, nu alta.
 Nu scapi de nevoi când ești mâncat de ele.
 De voie, de nevoie, ești mare, nevoie-mare.
 De ceva vreme parcă-l ninge de îl plouă!
 Nins de ani, face pe Niznaiul!
 Nora face noduri în gât.
 Bată-te norocu!
 Nu și nu, gata!
 Atâta-i de slab că-i poți număra și coastile,
 la îmbucături.
 În Numele Tatălui!
 Nu și-a uitat numele după tată.
 Să nu mi-o iei în nume de rău.
 Îi bogat numa cu numile.
 Vini-ț-ar numile!
 I-or scornit nume grele.
 Nu i-a picat bine când și-o pierdut urma
 numelui.
 Zi-mi simplu, pe nume!
 Cam fină ești la nas, fină!
 L-o năpădit sângele pe nări.
 Mare negură s-o așezat.
 Ioai, Nekem-nekem!
 Nemoșaguri da, dar și necazuri.
 Așa mod o crescut că-mi pare că-i gâlcă.
 Ninci, canci!
 Vine d'i la Arad și duce noroance într-on
 neț, așe trag io nidejde.
 Fireangurile nățuite le-am năsprit, că țân mai
 bine.
 Să năsprește afară, trăbă să băgăm hoarăle
 înlontru.
 S-o năclăit, îi moșcolit, amu mă nădăiesc cu
 ce, cu unsoare d'i sopon.
 Îi tăt cu nărav d'i-o vreme, vini-i-ar numile.

O

oablă - în regulă
oachiș - bălai
oachișe - oaie cu pete în jurul ochilor de
 diferite culori, *din magh. bakisa, sl. Vakesa*
oală de lapte prins, zămăchișe, prai

oară - oră, dată
oauă - ouă
obadă - bucată de la roata de cocie
obdeală - înveliș din material pus în jurul
 picioarelor, *din sl. objal din bg. obijalo*
obloc - ștlocat, fereastră, magh. *ablak*
oblu - drept, direct, *din sl. oblu*
obodă - grădiniță de copii, *din magh. ovoda*
obrinchială - revenirea unei boli, infecție
a obrinchi - a pansa o rană, a vindeca
ocară - rușine
a ocări - a certa, *din sl. okarjati*
ocol - ogradă, curte, *din sl. okolu*

Oluț ghi oțăt

ocoș - bun de gură, deștept, *din magh. okos*
ocoșe - făloasă, dișteaptă
ogaș - *Vagas ogaș (făgaș)*, *din magh. vagas-*
urmă lăsată pe pământul moale de copitele
oilor sau roțile căruțelor, eroziune a

reliefului, adâncitură neregulată săpată în urma apelor de ploaie

a se ogoi - a se liniști, *din sl. ugojiti*

ogradă - grădină din spatele casei, *din sl. ograda*

ol (uâl) - ulcior

olcuță - căniță

oleacă, o țără - puțin, *din ngr. olighaki*

olog - beteag de picior

oloi - ulei, *din magh. ola, din sl. olaj*

oloi ghi lampă - petrol

oloi ghi ludaie - ulei de dovleac

oloiniță - locul unde se prepară uleiul

a omini - a goști

(a da) ominie - a respecta

Bocal și olcuță – 1970

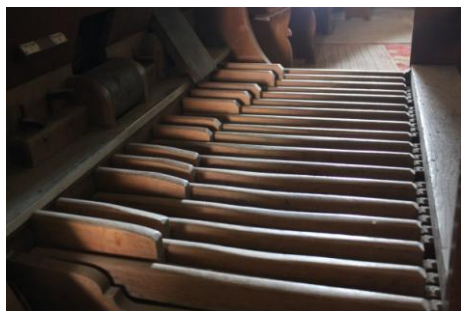
a opăci - a opri, a liniști

a se opinti-a se opri

orbadă - clacă obligatorie pe moșia boierului, grofului

orbeț - sărac, fleoancă, sărăcuț

orgă –Bis. Cat. Sânmartin

ortac - prieten, *din srb. ortak*

a nu osândi - a nu pedepsi, a nu promite în van

osândie - păcate

osânjit - osândit

oțâruță - puțintel

oțăt - oțet

ouat - dezmiardat

ouă! - mirare, interjecție

ouăcheri - ochelari

ouăchete - roade date în pârgă

ouăm - bărbat, soț

ouămoc - bărbătoc

a se ozdromi - a se (prea) obosi

Oluri

În expresii polisemantice:

Să sugi de la două oi, nu-i bine.

Umblă pe uliți, ca oile.

Prea e de oaie!

Râde hârb de oală spartă!

L-au prins ca din oală.

Nu e bine să ne băgăm nasul în oala altuia.

Orțacie

De mult îi oale și surcele.

Curg obghielile după el.

N-ai obraz, rușinatule.

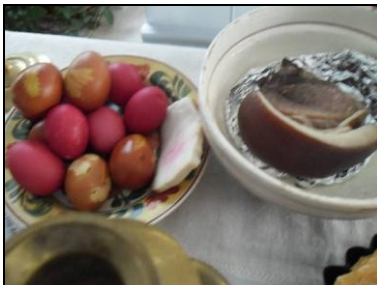
Să-ți fie la obraz.

Obrazul subțire, cu cheltuială se ține.

Ouă roșii cu ghioantă

Gros la obraz, subțire la obghiele.
Și-a pus iar obrazul pentru cineva, dar i-a pleznit de rușine.
Și ce obraz mai vorbești?
Mânci-te ocară, neobrăzatele!
Să n-ai ochi să mă vezi, orbețule!
Orbeață nu alta!
Își întoarce ochii pe dos, nu alta.
Îi ies ochii din cap imediat la atâta trudă.
Mi-au rămas ochii nu alta acolo.
Te mănânc și cu ochii.
Nu-mi vine să văd ochilor.
Prețuiesc viața ca pe ochii din cap.
Nu mă are la ochi buni.
Nu e bine să vezi cu ochii altora.
Vorbim și între patru och sau ochi în ochi.
Îmi spune verde-ochi, așa de ochii lumii.
Plin ochi, numai ochi și urechi, satul amuți cât vezi cu ochii.
Odihnească-l Dumnezeu!
L-a făcut om, că vine din oameni.
Ești Omul-dracului.
Ești Omul lui Dumnezeu.
Faci ce faci, ca tot omul.
Omule bun!

Ouă roșite cu șoancă fiartă

Mă omori cu zile, cu firea de-atâta bătaie la cap.
M-oi omorî foamea cu ceva.
Se omoară de răs, dar cu asta își omoară timpul.
Am onoare să vă primesc cu onoare.
Onorurile casei au fost făcute.
Nu mă călca pe opinci!
De la Opincă la Vlădică!
I-au dat cu opincile peste obraz.
Mai e mult până la opinci și zile pierdute.
Mi-a oprit calea, că avea orbul-găinilor.
Se va ține ca orbul de gard până va nimeri orbul Brăila.
Iar se bat, ca orbeții, până vor da ortul-popii.
Strici orzul pe găște chiar dacă ești copt la os.
Numai piele și oase, de acea ți-a ajuns cuțitul la os, să nu-ți putrezească oasele pe undeva.
Nu vreau să-mi fac osândă, dar prea se unge osia și nu-i chip de osteneală.
Umblă de parcă ar avea ouă în poală.
Ia, nu-i mai curăța atâta ouă!
Stai ca oul în căldare!
Omul meu nu are odihnă.
Opărit la suflet, noi te vedem, dar cu onoare.
E spart un ochi de la gang.
Ultoiul s-a prins pe ochi de vie.
O vinit să-i dau ominie, uămocu, da l-am țâpat iute, că tare-o-fost d'i ouă, ninerat ca mă-sa. Apoi l-am opăcit, că brânca i să obrinchește, numa să puie oloi d'i ludaie și oleacă d'i unsori d'i la poticarăș.
Să ozdromește cu lucru, haba, îs orbeți d'i numa.
Orbeață ce iești, m-ai luat uămu!
Ogoiți-vă, cu atâta spurc d'i scris, că alțai vă poartă osândie.
Otravă ce iești!

P

Panou

Panou cu „Întrecerea socialistă” – 1970

partid – organizație comunistă

Ședință de partid – 1960

pălincă - rachie, *din magh. palinka*
pană - peniță, puf, flori simple sau în
 mănunchi, *din it. penna, fr. panne*
papricaș - tocăniță, *din magh. paprikas*
pancove - plăcinte din aluat ca de tăiței,
 minciunile, *din magh. pank*
papir - hârtie, *din magh. papir*
parastas - requiem, *din sl. parastasu*
a te paște - a presimți

Pipărcuță usturoaie

pă - pe
păcurar - păstor, cioban, *din magh. pakular*
pă d'i (lături) - pe de lături, a umbla pe căi
 greșite

pădri - pe lângă
pă după - după
păfugat - fugărit, alungat
păhari - pahar
pălant - răsadniță, gard de scânduri pentru
 plantare timpurie a răsadurilor, *din magh.*
palank, germ. PlanKe, tc. palanca
pălămari - funie
pămucă - vată, *din magh. pamucs*

Pecie proaspătă din maghiară pecsenye

pântălon - pantalon
pănuri - stofe
a păpa - a risipi
păpărugă - paparudă, buburuză
păpuci - pantofi
ghi păraghie - de răs, de zile mari, de paradă

Pogăciță cu unsoare, hăioș

părădaică - roșie, *din magh. paradicsom,*
germ. Paradeis
părăzori - umbrelă
părete - perete
păsară - deseară
a se pășăli - a se potrivi, a se nimeri, *din*
magh. pazol
păstă - peste
păstăi - fruct de leguminoase, *din alb. pistae*

Pită împăturită

păsulă - fasole, *din magh. paszoly*
pășuș - pașaport, document oficial ce-
nsoțește animalele la cumpărare
părădăici în festival

a pârğăli - a face rântaș
pârğălit - gătit cu rântaș
a pârjoli - a arde
pârlog - teren neroditor

Păpăraică

pecar - brutar, *din magh. pek*
pecie - carne
peleg - golaș, fără pene
pene - flori
pene ca aiu - flori

Plevas chimic ascuțit cu cuțitul

pene ca duhanu - flori
pene cu frunza lată – flori

pepine - pepene
perdeaucă – ludă

Pită cu unsoare și piparcă usturoaie

pelerină - haină de ploaie
a peria - a pieptăna

Prânz domnesc

perină - pernă
perinci - orez
presternap - păstârnac
a se pestrece - a suferi, a se jeli, dar și a se distra, a se amuza
peșcănești - haine speciale de mătase
pește de sticlă (1950)

petrecanie - ultim drum funerar
a petrece - a conduce la uliță, mortul
petrinjel - pătrunjel

Păsulă ghi verde cu lapte prins

a pica - a cădea
a picărăzi - a replanta
piceuci - cartofi sălbatici de pământ, porcești, *din magh. pityoka*
piglăzău - călcător, *din magh. teglazovas*. Tehnica de călcat obiecte cu talpa fierbinte a călcătorului.
a piglăzi - a călca haine, *din magh. teglazo*
a piguli - a curăța de scame, a ciuguli, a curăța de puf
pihe - scame, *din magh. piha*

Pinten ghi tăscuță și tașche

pilar - comerciant
a se pili - a se ameți, a netezi ceva
pioneri

1960

piparcă - ardei
piparcă ghioabă - ardei gras

Piparcă usturoaie pă ață pusă la uscat pentru râjinit

pipă - lulea
piperi - piper
pipirig - plantă de baltă, stuf

Pecie friptă

pipoc - mac, *din magh. pipacs*
pirchiță - bibilică
pisat - făină de mălai
pisălău - un țărșuș mic pentru repicat

Pipoc - mac

piscoși - murdar, *din magh. pizkos*
pișcură - plouă
pișelău - urina vitelor
pișe uăchi - plânge
pișet - urină
pișicher - șmecher
pișingher - foi de napolitane

Pene ghi uns plăcinta

pită - pâine, *din bg. pita*
a pițiga - a pișca
pițulă - monedă, *din magh. picula*
pleavă - resturi de la seceriș

plev - tinichea, *din germ. Blech, srb, magh. pleh*
plevas - creion, *din germ. BleiWeiss, magh. palavesszõ*
apă d'i ploaie - prima apă scursă de la cisternă
ploață - prune uscate
ploier - umbrelă
ploz, ploț - plăcintă specifică nemților din aluat dospit (ploț), coaptă pe vatră

Pahar cu picior

poachie - probabil
poale - Port de mătasă de stat cu straiță aleasă, spătoi cu loză, primă și conci cu ceapță. Rânduri de poale cu cipcă, cu sâlie, cusute cu loză și rișelite, cu cârpuță de jeb cu colțișori

pochică - farmacie, *din magh. patika*
pocolit - împachetat
pocit - deochiat, ghiochiat
podrum - loc săpat dedesubt, loc de scăpare, din sb.podru, pivniță, din sb.pivinica

Pipărci ghioabe umplute

pogan - puternic, bun de lucru, harnic, *din sl. poganu, magh. pogany*

pogăciță - haios, pogăcele, *din germ. Pogatsche, srb. pogaca, magh. pogacsá*

Pene - flori

poimarț - nicipând

poivan - lanț, funie groasă cu care se împiedicau caii la păscut, *din sârbă, bg. pajvan, din tc. paivand*

polomidă - pălămidă

a pomini - a pomeni, *din sl. pomineti*

poneavă - pătură

ponihos - chior

ponosât - părăsit, sărăcăcios

Gustare de Paști modern

a ponozli - a se destăinui, a spune din casă, a pârî, *din magh. panaszl*

pontoși - punctual, la fix, *din magh. pontos*

porumbi – porumbei

porumbele

Porumbele¹⁸⁵

port local- Familia Abrudan Mihai și Sida (Sidonia) (1938). Foto arhiva personală Nicu lu' Ciulu. Cârpa este legată „cu perinuță”.

postată - parcelă, bucată, parte, *din sl. postati*

postav - pânză

poști - așa e

¹⁸⁵ porumbar (din lat. prunus spinos) – arbust sălbatic care crește în locuri numite local „porumbiște”, cu fructe vineții („porumbele”) cu gust acrișor astringent.

poșchi că - așa e, desigur
potică - farmacie
potroz - fel semănător
poțoc - șobolan, *din magh. paczak*

Părădăici acre cu frunză ghi țeler

prai - magiun, gem
prapor - steag bisericesc, *din sl. praporu*
praștie - jucărie
prav - praf
praznic - sărbătoare, *din sl. prazdinika*
a prăbăli - a încerca, a proba, *din sb. probiti*
a se prăpădi - a muri
prăpăghit - obraznic, sărac, rău, dărmătat
a prăpădi - a risipi averea
prăsâlă (rasă de prăsâlă) - rasă de marcă, înmulțitor
a prânzi - a lua micul dejun
presă pentru struguri – obiect casnic

precură - pâine în formă de cruce, *din sl. proskure*
prestenap

Prestenap ghi pus în gropi

a se preumbla - a se plimba
preveșteală - înveliș fetal
prezli - pesmet

Pisinhgher

a prichi - a ține seama, a atenționa
primă - fundă, panglică folosită ca podoabă la pieptănatul fetelor, la împodobitul pălăriilor feciorilor sau la bicicletele chemătorilor la nuntă, din hârtie creponată sau mătase
pristicălit - amestecat la culoare, în multe culori, pistruiat
pristiță - tărcată
a pristui - a suporta, a răbda
a priti - a atrage atenția cuiva
priveghi - veghere, *din sl. privek*
priznel-jucărie care se învârte

Pene ca păpucul doamnei

proaspătă - gustare de porc oferită vecinilor la tăierea porcului

probă - încercare

procoviță - cuvertură, covor

a prohodi - a face slujbă mortuară, *din srb. prhotiti*

prunc - copil

Pahar ghi lichior

ptersăcat - în culoarea piersicii

pudăr - pudră

a pudări - a pudra

puhab - proaspăt mole pufos

puicuță - găinușă

puiu-mesăi, fioc - sertar

Păsulă ghi verde

pumnari - partea de jos a mânecii

pumnău - partea terminală a unei mâneci de cămașă

a pune pecetea (jejetu) - a semna, a ștampila

pup - grămadă de tulei, claie, conci (coc la femei)

a sta pup - a sta pe vine

Picior dinăinte de porc

puplin - mătase fină

puradei - copiii de romi, *din magh. purde*

a se purta - a se grăbi

a puschica - a țâșni

putină - vas de lemn, butoi făcut cu doage cu cercuri, folosit pentru păstrarea brânzei telemea sau frământate, *din magh. putton, sl.bute, sb.putina*

a puțuli - a curăța, a lustrui, *din germ. Putzen*

Păsulă groasă cu șoancă

În expresii polisemantice:

Poșchi că nu vine!

Perdeaucă ce ești, ponihoasa dreacului!

Plevas roșu

Dă-i pace!
Fii pe pace!
Pace!

Poame de la corturari

Du-te-n pace dar nu strica pacea!
Atâta pagubă, de-aia fluieri a pagubă!

Podrum cu ieji

Am băut dintr-un pahar, dar acum îți beau
paharul.
Curat ca un pahar, acum suflă în jur.

Pogăciță cu jumere

Se cam umple paharul, hai noroc!
Îi cam leneș, nu ia niciun pai de jos.
Stinge focul cu paie, nu alta!

Arde focu-n paie ude, strig la baba nu aude.

Prai ghi prună bistriță

Iar și-a aprins paie-n cap.
Vede-paiul în ochii altuia.
Vorbe, nu foc de paie!

Prânz măcean iarna

L-a făcut pălancă la pământ.
Te mănă palmele!
Cât ai bate din palme, am semnat o palmă de
loc.

Prânz

Când va crește păr în palme.
Smuls din pene a plecat.
A rămas în pană de bani, papagalul vorbitor.

I-a dat papucii, dar a păstrat nodul din papură.

Plăcintă dulce ruptă cu brânca

A luat un par în cap de numa-numa.
I se apropie funia de par.
L-a pus la papuci, apoi l-a luat la trei parale.
Nu faci nici trei parale!
Cu o para chioară, stai ca cioara-n par.

Carne friptă cu prezli

L-a făcut ca la paradie, de două parale.
Sare și prin foc și pară, numai să-i pice perein gură.

Prune bistriță și o două zmochine

Îți bat două pere să te faci om.
Averea, făcută mere-pere, a avut doar partea sa.

Ai parte nu te da la parte.

Li s-a făcut parte deși erau cam într-o parte.

Puichiță

Suntem iar la parte.

Lăsăm la o parte tot și luăm parte și punem la o parte parte din partea noastră.
Vrem să călcăm pe urmele pașilor lor.
Primul pas făcut nu trebuie să fie iute.
A ține pasul cu vremurile înseamnă a merge în pas.
Pasa i-a arătat că nu îi pasă.

Plăcintă cu două foi păstăolaltă

Pasăre rară, iubirea. Ca o pasăre, pre limba ei, pierce.
Pașli, du-te cu pășuși cu tot!
Ne paște ceva, doar n-am păscut porcii laolaltă.
Din An în Paști, să nu te pască păcatul.
Nu-s în toate zilele, Paști!

Plăcintuțe cu făină cât cuprinde

A căzut la pat. E pe pat de moarte.
Așternem patul, că bolește de ceva vreme.
Vrea să moară în patul său.
Caută pete în soare.
A făcut pe dracu-n patru și a plecat în cele patru zări.

Păpăraică (ghiveci de vară)

Fii cu ochii-n patru, apoi vom vorbi-ntre patru ochi.
Păcat de Dumnezeu!
Să nu vorbim în păcat!
Lasă-mă-n păcatele mele!
Ce-i adivărat, nu-i păcat!
Degeaba își spală păcatele acum!
Păduchioasă, ce ești!
Îi ghi câtă pădure!
Nu-i pădure fără uscături!
Prea multe mere, pere-pădurețe!
Lasă-te păgubaș!

Plăcintă dulce cu ludaie ghi copt

Mă lovești cam rău în pălărie!
Femeile poartă pălărie, iar bărbații umblă cu flori la pălărie.
Îl bagă în pământ.
Îi fuge pământul de sub picioare.
S-a făcut una cu pământul.

N-are nici cer, nici pământ.
Nu te primească Pământul!
S-a făcut negru ca pământul.

Plăcinte sfărâmate și cu mere de la nemți și unguri

Nu se știe ca pământul.
Îmi vine să intru în pământ de rușine, de-mi plânge și pământul sub picioare.
Îl înghite pământul, deși e vechi ca pământul.
Nu e peste pământ, dar doarme a pământ.
Tace ca mortu-n păpușoi de parcă ar fi păpușă.
Se ia cu mâinile de păr și i se face părul-măciucă.

Plăcintă cremes

Povestim din fir în fir, dar nu tras de păr.
Cu părere de bine sau de rău, o părere tot contează.
Nu ne curge tot timpul pisat în lapte cu miere.
Vorbim pasărește sau pe sărite de parcă avem pasărici la cap.
Cap pătrat, păstrează-ți tăcerea, cu amintirea la soarta cuiva.

Ești tare mândru, ca un păun, dar ce ai pățit?

Pită unsă după clisă friptă

Deși a pățit multe, se umflă-n pene, ca un păun.
Te iau la trei-păzește, de nu te vezi!
Păzște-ți pielea, treaba și calea, dar și gura!
Doamne păzește!
Ești bun ca pita lu Dumnezeu!
Să ai pită la masă și busuioc în casă!
Ești în pită, ai grijă, să nu o pierzi.
E păcat să iei pita de la gura cuiva.
E cu pânțele lipit de coaste.

Pene ghi morți

Nu e ca-n pânțele de mamă.
Ai grijă, nu te pârjoli ca o pânză care cade ca o ploaie.
Pârjol se va alege din peticul rămas.
O dăm pe pârlițură, să ne scoatem pârleala.
Pecetea pecetluită nu a fost prinsă de pecingine.
Pentru Numele lui Dumnezeu, să nu agați pedalele!
Nu-i nimic, pentru puțin!
Dă-te după perdea că vorbești fără perdea.
Dacă vorbești la pereți te poți izbi de ei.

Plăcintă cu mașina rotelată

Și pereții au urechi, deci să alegem.
Între patru pereți.
Dă din petic în petic.
Altă mâncare de pește.
Te petrec cu privirea.
Își petrece privirea printre albume.
Azi îl petrecem pe un ultim drum.
L-a petrecut până la poartă.
A văzut că poartă pantalonii priceși.
Ședeți, să ne șadă pețitorii la petrecere.
Ședeți, să ne șadă cloștile!
Fata nemăritată e piatră-n casă.
Îmi stă pe gât ca o piatră.
S-a pus demult cea dintâi piatră, acum se numără pietrele rămase că e ger de crapă pietrele.

Pișcotă modernă

Mi-ați picat ca din stele.
Semănați ca doi picuri de apă.
Apă de ploaie, nu alta!
Nu își poartă pică, deși au luptat până la ultima picătură.
Te faci de praștie!
Să n-ajungi să-mi mânci pomana!

Și-a dus pe picioare boala, dar a căzut de pe
picioare.
Cu un picior în groapă tot l-a călcat în
picioare.
Pe picior de ducă, a dat cu piciorul și a prins
picior.
Acum se iau peste picior în loc unul să pună
picior în prag.
Pe picior de pace, tot se topește din picioare.
Tot e din cap în picioare cu mama sa.
Cade din picioare dar șade picior peste
picior.

Piparcă răjinită

L-a prins iată, Dumnzeu de picior!
E fript la piele, e piele și os.
Nu-i face pielea nici două parale.
Vai și-amar de pielea lui,
Nu-și încapă în piele.
Nu aș vrea să fiu în pielea lui.
Are copil la piept.
A pus piept bolii, dar totuși și-a pus mâinile
în piept.
A răspuns Da, dar cu capul în piept.
Și-a spart pieptul.

Piparcă usturoaie de vânzare cu păhăruțu

A pierdut laptele de la piept.

A pierdut lupta cu sânge.
Să-l lăsăm să-l ducă pe cel pierdut.
Și-a pierdut și capul și șirul vorbelor.
Nu va pierde vremea nici cumpătul.
Să pieri din fața mea!
Piere după vecina.
Nu pierie luma dacă îți vor pieri cuvintele din
buzes.
Te fac pilaf de piftie!
Nu pier caii când vor câinii.
Pila nu se ascute cu pile.
Ia pildă de la cel ce a fost tuns pilug.
Cocoșul cu pinteni trece puntea dând din ei.
Cu sau fără piper pe limbă, tot l-a făcut sare
și piper.
Piper să fie că noi tot trăim.
Crapă pipota-n el de necaz.
Iar ne taie la piroane.
Pițipoanca, face piroane la șosea.
Cu cioante pisate, nu zice nici păs.
Iar udă coada pisicii cu rachiu.
Se uită ca pisoiu-n tigaie.
Trage, trage pisica de coadă dar știe să se
spele ca pisica.
Goi pistol, pițărăii umblă după piștari.
Nu pui pizmă nimănu, deci nu scoate niciun
piuit.
Schimbă placa, dar nu plapuma.
A căzut în plasa celui care îi e bun de plată.
Te las în Plata Domnului!
Place ori nu, fiecare își va lua plata.
Fă-mi plăcerea să-mi placă să cred!
Foile de la plăcintă se vând ca plăcinta caldă.
Nu sta ca o plăcintă!
Îi place să găsească plăcinta gata!
Își plânge păcatele punându-se jos ca o
plăcintă.
Își pleacă și capul și inima numai să nu îl
plesnească cineva.
Du-te te plimbă până se luminează de ploaie.
Apă de ploaie, geaba dai cu plocoane!
Ploscă și ploconu, nu uita zobonu.
Plouă de varsă peste sita din poala lui.
Fugi, curcă plouată ce ești!
De la coarnele plugului la coarne de cerb.
Cu poalele-n cap, poamă ce ești!
Poartă poale mai ceva ca o țărăncă.
Se ține de poale pe post de părăzori.

Praf, pulbere, pleavă și pustușag se va lega de poarta stricată.
Poartă haine vechi dar de valoare.
Și vorbește și se poartă de minune.
Pocește tot ce a moștenit.
Treci podu-înghiți nodu.
Poftă mare dacă ați mâncat de-acasă!
Cuștulim, așa ca de poftă!
Poftește!
S-a cam dus vremea lui Poftim!
Cere de pomană de când e în pom.
E bine să dai de pomană, dar să nu te întinzi la o pomană țigănească.
Unde e Dumnezeu, pomană e!
Ca la pomană!
Nici pomeneală!
Te pomenești că ești de pomină!
Nu chiar așa să pompăm unii la alții.
Când un pont se vinde, nu se poate să pui ponos la cineva.
Și-a dat ortul popii, și-acum toți își râd ca de popă tuns.
Ori dormi, ori mânânci popește, tot mai sari poponeț.
Albie și troacă de porci au fost făcuți cei născuți în zodia porcului.
Tace ca porcu-n cucuruz.
N-am trăit cu porcii și câinii și nu i-am păzit împreună.
Cu toate hârtiile s-a pornit și judecata și cu dreptul.
Poartă portul ca pe o poruncă.
S-au strâns ca puii de potârniche, dar au dat de potcă.
Caută cai morți să le ia potcoavele.
Orice povară poate fi dusă pe poteci înguste.
I se duce vestea a poveste.
Nu oi fi popă, nici burtă de popă ca la Povestea vorbeii.
Stăm de poveste și vom lua o poziție.
Nu vom fi pradă cuiva, nici praf de tobă.
Din prag în prag, pe margine de prăpastie, spune prăpăstii.
Când mânânci praz, dai și cu praștia.
E Prăpădul lui Dumnezu!
Ori te prăpădești de răs, ori după cineva, odată te vei prăpădi cu tot.
Asta e prea-prea!

Nu prea e bine a predica în deșert.
A pune preț pe cineva nu înseamnă a-l duce cu preșul.
Nu e vreme cu prilej a da în primire.
Nici nu se prinde lucrul de cineva, dar nici nu-l poți lua în primire.
A prins față, dar și foc cu gura, minte, inimă și rădăcini.
Am văzut cum au prins prinsoare și chiar au pus chezaș.
Un prost și jumătate face glume proaste.
Zama de prune nu crește-n puf nici nu cere a pufni în răs.
Un pui de om nu-i pui de lele.
Dar un pui de viperă nu moare ca un pui de găină.
Ori râzi, ori plângi în pumni, praf și pulbere cât un pumn vor fi faptele.
Un pumn de om poate fi pus la punct din punct în punct.
Pune punct mort când ți se pun coarne sau foc pe paie.
Am pus preț pe cel ce a pus o vorbă bună, preț la cântar sau în pâine pentru cineva.
Unde mai pui că se pune bine nu cu gura pe noi.
Când a pus pe note melodia a fost gros la pungă.
Acum îi suflă vântu-n buze, ba că-i teacă, ba că-i pungă.
Punte-luntre, deja îi cântă pupăza în obraz.
Pupăză peste colac, se pupă-n bot și dacă n-ar face mulți purici.
Purtat cu vorba, și-a luat nasul la purtare și a fluierat în pustiu.
Du-te pustiului!
Pușchea pe limbă, cu poate și cu dacă nime nu se-mbracă!
A spălat putina peste puterile altora
Chiar dacă pute a pustiu, o ploaie putredă nu îi strică.
Putrezască-ți oasele, puțină de minciuni ce ești!
Puțin la minte, puțin la simțire fie-ți Pentru puțin!
Plantele de pălant cer îngrășământ.
Părintele-preot și-a oprit privirea la un paragraf din carte.

*Păpărugă, rugă/ Vină și mă udă/ Dă Doamne să ploaie/ Să ude șiroaie...

Păpăruș-un joc specific verii, care invoca ploaia prin rotirea în jurul fântâniei a fetelor tinere, îmbrăcate în alb și cu coronițe pe cap. Ele se lăsau udate de ficiori iar ploaia se pornea.

Mă pestrec după nănuța, o petrec până la morminte, că ș-o pus poivanu la grumaz.

Am prăbălit boconcii, îs numa buni, când umblu-n gredină după prune d'i prai.

Pă lângă proaspătă, i-am dus ploață și ploț, cum îi zâsa, că păsulă groasă n-am avut, că n-am joit să-o vântur.

I-am pocolit și procovițele d'i pă părete, că pre pristăcălitate or fost.

Tăt trăbă să-ți prichesc să nu mai ponozlești atâta, că iestă poțoci în podrum.

Perie lâna, apoi să perie pă cap.

R

rac - cancer, *din magh. rak*

radaș - ceva în plus, adaus, bacșiș, *din sl. rada, magh. radas*

raf - cerc prins la roata de la cocie

rag - cerc la roată

rago-gumi - gumă de mestecat

cu raita-n sus - dezordonat, răscolit, împrăștiat

ratotă - omeletă, *din magh. Rántotta*

Ratotă

rantotă - dezordine, pe dos

răbizle - coacăze

răcan - soldat

răcoare - pușcărie

Rișelituri ghi măsuță

rădită - ridiche

răchie - țuică

rămas - pariu

rămășag - prinsoare, pariu

a răpăli - a repara

rărunți - rinichi

răscocorat - răstit

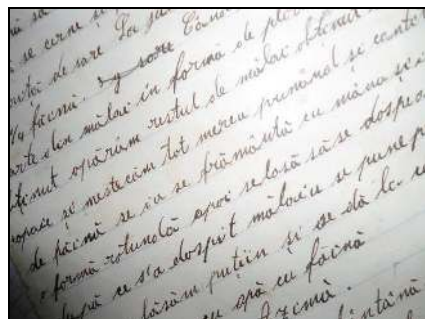
răspelt - mășini, chibrite

răstaniță - margine exterioară de pat

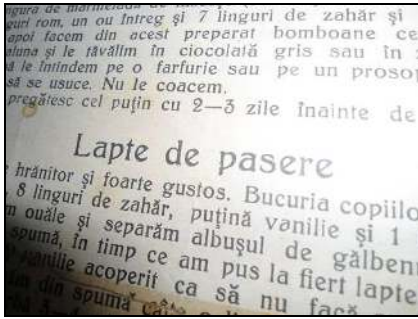
rășchitori - parte de la războiul de țesut

a răspăli - a repara, a răzui, a pili, a meșteri, *din germ. Raspel*

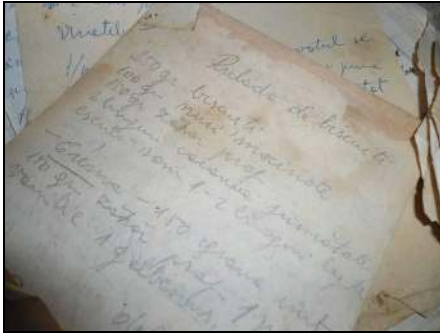
rățăpturi-rețete (bucătărie și medicină)

1918

1918

rățiș – aviz
răzălău - răzătoare
a răzăli - a rade
răzălit - răzuit
răgâit - eliminare de gaze din stomac
râjinit - mestecare la păsări, râșnit, măcinat
a râjni - a măcina, a digera
a rându - o ordona, *din magh. rendes, sl. rendu*
rânit - curățat la animale, *din bg. Rina, din sl. rynati*
rânjitură - strâmbătură
rântaș - un fel de sos cu ceapă, făină, boia, prăjeală, *din magh. rantas*
rânză - pipotă, *din alb. rendes*
râșchie - scurmă

a râșchie - a rășchira
râșchitoare - un fel de teu pe care se deapănă torsul

Rișelitură pã lipidee alese

râșnit - digerat
rât - bot umflat, capăt de apă curgătoare
rețișe - langoșe, *din magh. retes*. Preparat de patiserie care poate fi servit simplu, cu sare, cu marmeladă, mujdei, smântână cu mărar etc.
reumă - reumatism
ringhieșpil - carusel
ris - parte, răsplată
rișcaș - perinci, orez, *din magh. riszkas*
rișelit - brodat

Rețișe cu brânză

roabă – ustensil casnic de cărat produse (de plev)

roasă - mâncată de gânduri, de molii, de carii

roată - joc în cerc, *din lat. Rota*

Crumpe fripte roată cu ceapă

roc - căbat bărbătesc

rochie - rochiță, haină femeiască

rodiat - atacat de o boală, rodie, rugină, *din magh. raga*

rodit - cu rod

rogojină - saltea din pănuși

rol - formă de pictorit

rolete - obloane

Rânzuțe de pui

românele - cosmetice, *din alb., sl. rumeni*

romoniță - muștel, *din ucr. romanec*

ronghioș - murdar, nespălat, cârpit, *din magh. ronny*

Retișe

roșcăit - roadere

roșele - culori de ouă roșii

roșele de obraz - articole cosmetice

roștei - îngrăditură, ușiță *din magh. rostély*

1940

rotelat - rotund, crestat

rozasin - roz, *din magh. rózsaszín*

roziuț - roz

rozolit - proces de frecare al păpușilor

Răghită albă ghi iarnă

rudă - oiște, bârnă, bucată de lemn de la cocie (sau ruda de la bițigli) *din sl. ruda*
rug, ruji - salcâm
rugare - cerere expresă
rugă - nedeie de Banat
ruje - floarea-soarelui, *din sl. Ruza*
rujină - rugină
rujinoasă - murdară
rupe - vorbește puțin o limbă străină
a rupe lozale - a curăța via
a rupe clopotele - a trage a jale
rupt de lucru - obosit
cu ruptu - lucrează la înțelegere
rușinată - certată

Doască de repertoriu

Am rămas arsă, baltă și bună de pălată.
 Să-ți rămână oasele pe-acolo!
 A rămas cu zile, nu rămâne vorbă.
 Rămas pe drumuri și pe gânduri, a cam rărit-o cu darurile.
 Din fundul rărunților i-a răsărit imediat idea.
 Merge cu răspărul, dar după faptă și răsplată, răspundere întocmai.
 Atât de sucit și răsucit că totul va avea răsunset.
 Deși stătea foarte rău, sânge rău tot își făcea.
 E de bine?
 E de rău, poama rea de ea continua să vrea
 cuiva răul.

Rișeu și cantă

În expresii polisemantice:

I-a ras o palmă, de a dat ca racul înapoi.
 Ne râdem unii altora în buze deși ne vorbim radical.
 Nu e chiar de pus în ramă, rahat pe băț.
 Piesa de teatru a văzut lumina rampei iar actorii au fost chemați la rampă.
 Cu sau fără sare pe rană, își ține bine rangul.
 C-o fi tunsă, c-o fi rasă, la raport!
 Lucrul de el făcut cade la rasol.
 Carne fiartă, rasol, nu e chiar de răbdări-prăjite.
 Scos din răbdări umbla ca o rață, razna.
 Ne răcim gura dgeaba și ne răcim și inima, a fel.
 L-a luat cu răcori la răcoare.
 Rămâne cum am vorbit, nicicum.
 Adio, dar rămân cu tine!
 Cu tot cu luarea de rămas-bun i-a rămas la suflet.

Rău cu rău, vom răzbi cumva după atâta rătăc.

Râcăie de-i râde și inima.
 Râioasă ce ești, râd și ciorile că nu ești la rând cu noi.
 Altul la rând!
 La rândul meu, se ține ca râia după mine.
 Că la toți ne vine rândul și ne va crăpa și rânza.
 Tătă casa mi cu raita-n sus.
 Mere gura ca râșnița și ascultă râuri-râuri, record nu alta.
 Revederea ca o revelație, a fost trecută în revistă.
 Rezon, monșer!
 Greu se ridică din scaun, ridică din umeri și tot se va ridica prin cineva.

Ruji

Ridică din când în când ochii chiar de-l roade la urechi.

Fiind a cincea roată la car ridic pălăria în fața acestuia.

Se va întoarce roata chiar de facem ochii roată.

Face rondul, e pus pe roate.

Are rude la Ierusalim.

Rufele murdare se usucă la soare și se spală în familie.

Am rupt cu ei, dar nu le rog moartea.

Murind de rușine, a rămas rușinea tuturor.

Rușinată mai ești!

Cu gâtul și picioarele rupte, n-are rușine.

Cu roz în fața ochilor, rogu-te, să nu stai pe roze.

Păsări se ridică în cer, iar un reactor deja se afla în rețea.

Rugină se va alege de rolul uitat în roștei.

Țâne-te d'i rudă, să nu pici, că mânci și răbizle.

Mă duc să rânesc la porci și să văd dac-or răjinit rețele grasă.

Tu răjinește piperi, răzălește hireanu, că șișeși-șișeși, lucruri cu ruptu.

Și răstanița și rafturile-s cu nărav, îs ruptă d'i atâta lucru, așe că reuma și rărunți-s prav, la mine.

Tare rup clopotile, o fi murit careva, muri-i-ar moartea!

S

sară - seară

pă sară - de cu seara

săbăiță – croitoreasă

săcătură- loc necultivat, arid

a sămăli - a socoti

săpăligă - sapă

sărăriță - solniță

sărsamuri - acareturi

sălă - scârbă, încet

nu mi sălă - nu-i nevoie, nu e urgent

a sămbrăli - a cerși

sâmbrie - chirie (în expr. a sta cu chirie, în sâmbrie)

Scăieți

scaun bisericesc

scara spre turn Castel

scăfârle - capul omului, țeasta, *din ngr. skaři*

scăieți, polomidă, zmidari - loc spinos, *din srb. skalj*

slăbie - lipsă de forță, de vlagă, slăbiciune, stare de rău, de leșin, de amețeală, de anemie

sclăieți - turțuri

slepti - muște, boală la copiii mici, hepatită neagră

sclobod - liber, *din bg. slobodu din magh. szabad*

sclugă - slugă

a scobârli - a căuta peste tot

Sfărmuri cu tăitei lași ghi păsulă – o mâncare specifică nemților

a se scocora - a se porni la ceartă, a se supăra, a se răsti

a scocorî - a țipa, a se certa

scovardă, scoverzi, molcuțe - clătită, *din sl. skovrada* = tigiie

a screpezi - a pofti
scriptură

Scriptură de la 1909

a scupi - a scuipa

scupit - scuipat

a scuti - a pune la adăpost

a se scutura - a tremura (de frig)

serbus - salut

Sărăriță cu sare zgrunțuroasă

sfadă - ceartă din sl. svada

sfat - primărie

a se sfădi - a se certa

sfărmătoare cucuruz – obiect casnic

sfărmuri - pesmet, resturi
sfârtai - sfert, *din magh. fertaly*
sfeter - jersey, pulover, *din engl. sweater*
sfoară - o perdea de fum în interior, în urma uitării pe foc a mâncării
sfredel - burghiu

Sfărmuri cu boț

sibie - lână sibiană
sichi - loc de pășunat
sighinaș - nimuric
a lucra cu simbrie - a lucra cu învoială, *din sl. Ustrudije*
Simona Noja- balerină din Viena, de loc dintr-un sat din Sălaj, unde toți locuitorii se numesc Ranta

smidari, zmidari - desiș cu spini
sobiță - bucătărie de vară
socăciță - bucătărasă anume, *din magh. szakacs*

Set de porțelan de peste 60 de ani

socoată - socoteli, răspundere
sodabicarbon - bicarbonat
sologari - bicarbonat
sopon - săpun, *din magh. szapan*
a sopeni - a spăla (albi)
soponit - haine prespălate

Sămânță fripte ghi ludaie în chioc ghi 25 ghi bani

spătar - spate, spetează
spătoi - bluză din port local
spesă - cheltuieli
spurc - mulțime
spurcat - murdar
stalniță - ploșniță

Stâlpi de curent

stânjen - unitate de măsură a suprafețelor, proptea
stânjenei - iris
stelaji - raft, *din germ. stellage*
stog - claie de grâu
straiță cu ciucuri - traistă, *din alb. Strajce*

a strâca (bani) - a cheltui
strană

a se strâmba - a se uita urât, a refuza o mâncare
(dinți) străpezâți - când ai mâncat ceva foarte acru
strijauă, strâjele - felie, bucată, bucățele

Strijauă de pită cu ou

a se strofoca - a se agita
strofocat - zburlit
strujac - saltea de paie sau știuleți, *din germ. Strohsack*
strujeauă - bucată
stupuși - dop

Sălcuță

su' pat - sub pat
sucală - unealtă cu care se fac țevi la război de țesut
sucă - moft, obicei
a-și face sucă - a se autoobișnui, a-și face un obicei prost
sucite-n țucur - fel de prăjiură

Zamă cu rânzuță cu supco

sucit - nărăvaș, întors
sucitor - făcăleț, sucitoare, *din sl. sucon*
sudalmă - înjurătură
a sudui - a înjura, *din magh., sl. szidni*
a sufleca - a sufleca
suman - haină de lână pură
sumnă - haină groasă, *din sl. sukno, magh. szoknyia*

La surechi

sur - muced, gri, *din magh. szurke*
surechi - cules de struguri, *din magh. szuret*
sușig - nevoie
a sușiga - a nu fi de-ajuns
suveică - piesă la război de țesut

În expresii polisemantice:

Sunt în fața uni săbii cu două tăișuri.
 Se dezleagă la gură precum gura sacului.
 Am fript jumeră și s-o făcut sfoară.
 Banii puși la strujac sunt o economie.
 Sapa lopata și pământul galben doar ar putea schimba ceva.
 Să rămână ca Sarea pământului.
 Nu are saț, dar iar s-a mâniat văcarul pe sat.
 Cine are sămânță de vorbă, să fie sănătos, port și răs sănătos.
 Și-a sărat inima tocmai în Săptămâna chioară.
 Mai bine sărac și curat decât să scoți pe cineva din sărite.
 Se stă cu gura la el căscată și-i sare inima în piept de bucurie.
 Sare în ochi cum sare gardul.
 Sătul de atâtea mere pădurețe îi plânge inima de sare cămașa de pe el.

Stegari cu jlarfe

Nu purtăm sâmbete dar sărim din țâțâni când clocotește sângele în noi.
 Crescut la sân e bun ca sânul mamei dar trebuie să ai și frica în sân.
 Scurpă-n sân!
 Cu mâinile pătate de sânge prea este setos de sânge.
 Când cineva se adapă cu sânge înseamnă și vărsare de sânge.
 Omul bun e Scara Cerului.
 Se scaldă în palavr ca de pe un scaun șubred.

Străicuță ghi brâncă

Scăpat din mână vorbele scăpate din gură nu l-au scăpat cu fața curată.
 A scăpat de pedeapsă chiar azi la scăpărat.
 L-a scăpat pe el de teamă.
 I-au scăpărat picioarele cât ai scăpăra din amnar.
 A părăsit scena chiar la o înscenare cumplită.
 I-a sunat scândura, când a și rămas ca și scândura.
 Schimbau și vorbe și scrisori uneori, din scartă-n scoarță.
 Cu așa obraz de scoarță mai că n-o scotea din scoabă.
 Am scos om din el, acum ne scoate la covrigi.
 Scos în lume nu știm unde își scoate pâinea.
 Așa e scris, să te scormone la inimă.
 Unul a scris tot pe numele copiilor.
 Are să se scufunde pământul când se va alege scrum și fum de tot.
 Nici scuiat la vorbă nu i-a mai rămas.
 Ținuți de scurt și scumpi la vorbă și la vedere, unii copii trag singuri scurta.
 Scuturat de friguri, i s-a scurtat deodată și limba.
 Mai cu seamă!

Și-a făcut singur seama doar când i s-a cerut
sama de a sămăli corect.
Cu gura seacă, a dat imediat semn că e sub
semnul cuiva.
Cu așa seu a rărunți tot nu avea nici un sfaț.
Ferească Sfântul de așa Sfinți la Ierusalim.
Cum e Sfântul e și tămâia.
Până la Dumnezeu te mânâncă Sfinții.
Ori sfârâie mâncarea ori călcâiele, prea și-a
întins sfoara.
Are doar o sfoară de moșie trasă ca sfoara.
Mai mult ca sigur, mi s-a făcut silă.
Lipsa cuiva se simte simplu, ca bună ziua.
Slab de înger, dar și de minte, era lesne că
nu-l slăbea din priviri.
Slavă Domnului!
Avea și gura și mâna slobodă.
-Scolobod îi a corinda?
Am sclobozit câinele și-i scloi de frig.
Nu-i sminteală, dar i-am sclujit și norocul.
Taci tu, vorbă smucită!
Nu te poți împăca nici cu soarta nici cu
socotelile.
Cu ochi cârpiți de somn, ne asculta sorbind
cuvintele, apoi i-a sosit vâleatul.
Iacă-tă, s-a spart buboiul.
A dat pe spate de am tras o mare sperietură.
Om cu spirit a avut spor la toate.
Ce îți spuneam, tu, spurcată!
Îi stătea pe limbă să îi spună cum îi stă în
umbră.
Așa cum juca steagul așa credea în steaua sa.
Bea de stinge!
Și-a strâns până și buzele de pe drumuri.
Strâmba și din fălci și din nas.
Strânge-te-ar Dumnezeu!
Strâgoaie mai ești, sucita dracului!
Fără supărare, dar cu sula-n coaste poți scăpa
de sudoare.
Mulă ce ești, mai sufli mult în fundul oalei?
Sui călare că sună ceasul!
Umbă-n sus și-n jos dar merge ca surdu-n
oaste.
Sună a oală nu alta!
Fiind cu susu-n jos tot îl sugea până la
măduvă.

**Hai mândră cu mine-n lume/ Nu-i popă să
ne cunune/ Hai mândruță, mândra me/ C-o fi
popă gura me/ Io mândră te-oi săruta/
Cununia s-a găta/*

Strigătura se rostea de Guda-Satului, era un
fel de biciuia la adresa celor De-a
uspățului.

*Săliștioară – toponim care amintește de o
veche așezare pe situl Topila-Veche. Un
teritoriu întins, între mlaștini, unde s-au găsit
urme de locuire din Epoca Neolitică sau cea
a Bronzului, pentru care se certau vechii
moșieri, o ceartă fiind consemnată într-un act
judcătoresc datat 17 aprilie 1380, unde este
pomenit numele Macea. Această Mace
constitua vechea avere a prepoziturii de
Arad.

Seliști – toponim situat la est de Satu-Bătrân,
între Topila Veche și actuala vatră.

Sursa: *Macea – Împreună creștem satul
românesc. Programul Național de
Dezvoltare rurală*, p. 6.

***

a sări halaripa -aiurea de bucurie

a se pune de pită- aîncepe frământat până
asudă grinda

boți pițigați, ruptți cu lingura- găluște din
făină

rip-rop-dintr-o dată

a-și mânca din cur-a se înțelege bine

a se mișca precum coiu-n căldare(*expr.*)- a
nu sta locului

a lucra cu ruptu(*expr.*)-a lucra pe apucate

așa ceva nu cumpăr(*expr.*)-nu agreez

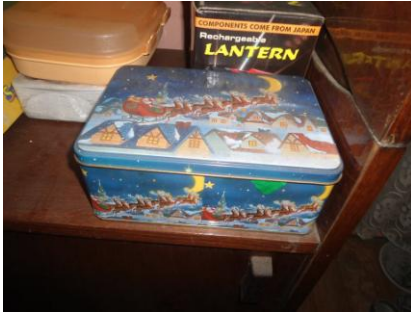
a fi păr de lup aruncat(*expr.*)-a exista
neînțelegere

Ș

șapu - deci

șatră - coviltir

șcățulă - cutie pentru obiecte diferite, *lat.*
învechit din.tc. kutu, bg. Kutija

Șoală cu cafea din cursură

șiră - grămadă de paie sau dungă la haine sau la zugrăveli interioare

șelată – salată, din magh. *saláta*

Șelată stoarsă cu șoancă

șireauă - bucată

șireglă - piesă de căruță, din magh. *saraglya*

șirincă - felie, bucată, fâșie de țesătură, din ucr. *syrynka*, din rus. *sirinka* (= răzor)

șirloaie - ploaie abundentă

șișcav - bălbâit

șitău - obiect (la scurs vin), presă, vas de stors vinul, coș la moară, cilindru folosit la presarea verzei de murat

șiț - a alunga pisica

șlaier, jlaier - voal

șlarfe - papuci

șloampăt - dezordonat

șmulțuit - smălțuit

șoală - cană

șele - zona lombară

șerblu - oliță

șergaci - de culoare galben la păr

șfarcă - tobă, mezeluri

șiclu - substanță de vopsit sau pictat albă sau argintiu auriu

șifon – dulap, din magh. *sifon*

Șelată cu ceapă verde și părădaică

șoancă - șuncă

șod - glumeț, haios caraghios, distractiv, *din magh. sod*

șogor - cumnat, *din magh. sogor*

Șelată de crăstăveți verzi

șol - cană

șolocat - oblon, tablă la geam

șopru - magazie, *din germ. Schoppen*

șoroflu - șurub

șozăanii - prostii, glume

șpais - cămară, *din germ. Speise, Kommer, Speisekammer*

șpațirt - plimbare, *din germ. Spazieren*

șpelung - afacere

șpil - înțelegere incorectă, tocmeală, *din germ. Spiel*

șpinod - spanac

șpohert - cuptor de gătit, sobă, șpor, *din germ. Sporn, Spoahat, Ofen*

Șelată ghi curechi mânântăl

a șporoli - a economisi, *din germ. Spoon, Sparren*

ștamplă - gură de răchie, dușcă, a da pe gât

ștănițlă - pungă

ștergură - prosop mare de bucătărie

știgliță - sticlete

ștoarfă - o femeie de nimic

ștolocat - rolet

ștraf - căruță

Șoroafle și cuițe

ștreang - șir de ață împletit, lanț, *din germ. Strang*

ștrec - șosea (de beton), linie de tren, trecere directă, *din germ. Strecke*

a ștricui - a croșeta

ștrimfi - ciorapi

ștruțli - pământ galben de pictat

Șușorci crude (pănuși)

șușorci – pănuși

a șurlui - a spăla dușumele, a freca bine
șuștar - vas de adunat lapte muls, *din sl. sestaru*
șuștăr - pantofar, *din germ. Schuster*

Șelată ghi piparcă ghioabă

În expresii polisemantice:

A pus șaua și dus a fost.
Cam vorbește din șa, dar nu-i de șagă.
Se întrece cu șaga, dar ne ține în șah.
Să-ți fie de șanț, nu altăceva.
De băut, bea cât șapte, dar și ia șapte piei de pe ei.
Nu are nici cei șapte ani de-acasă, dar te și lua în șarade.
L-a mușcat șarpele de inimă și-acum se zvârcolește ca un șarpe,
A sărit mușcat ca de șarpe și nu-i nici în gaură de șarpe.
Uspăț în șatră nu altăceva!

Șpinod cu ou

Nici în cort, nici în șatră!
Om de școală, are multă școală în el.
Școala vieții e de gratis, dar nu se poate uita.
Face școală, nu glumă!
Șezi locului!
Șezi blând, nu judeca decât drept și nu te șchii atâta.
Și? Mă leși?
Ședem la masă, dar nu ne-am trage de șireturi pe șleau.
Merge treaba șnur ca-n povstea șoarecelui cu mâța-n sac.
Nu știe țăranu ce-i șofranu, nici cât să orbești un șoarece.
Tace cât tace, iar strecoară o șopârlă-n ștrimfi.
Șparlit de șparlit dar a șters-o.
I-a șters una-n bot.
Șters de pe fața pământului, a șterplit-o cam în știr.
Știe pe de rost Tatăl Nostru!

Șoric

Știe carte, dar ți-o spune una și una.
 Îi cam dus. Nu știe prea multe.
 Dumnzău mai știe!
 Un nu știi cum sau nu știi ce!
 Nu vede, nu știe, dar dă de știre.
 Știi de știra lui, dar nu știe nici de glumă.
 Știi eu...
 Fac de știre cum că se cam sparge șurubul.
 A deschis o gură cât o șură când i-a văzut
 ștreangul de gât.
 Șezi la noi să ne șadă binile uări peșătorii.
 Șadă-te boala!
 Ai șters tot cu guma.
 Lucră-n sâlă, că nu-i bine plătită cu sâmbrie.
 Punem stupuș la iagă, că dacă-ngheață, face
 sclăieți.
 Nu te mai scocorî la mine, scoboară-te din
 pod și nu te mai strofoca.
 Pune un ciot la păr, că-i strofocat și ți să
 bagă-n sărăriță.
 Tăiem lipieșul în strâjele și-l punem, cu
 șterguri, să nu să uște.
 Șcătula de după șifon îi cu șoroafle multe.
 Ce te scuturi di frig, ie o șirincă din cârpa de
 după cap și astupă-te.
 Șporolim curentu, că nu-i leznă d'i fel.
 Dacă ne bibișăm sau ne ciurmurim, luăm o
 leacă d'i sodabicarbon cu apă rece. Îi șod
 Dănuț, c-o-ngropat pământurile și vorbește
 ca pă la japonezî.
 Păst-on sfârtați d'i ceas, facem scoverzî cu
 ludaie, nu sămbrălim la nime.
 Îț dau doauă șoale d'i fărină d'i anu iesta,
 dacă-ți sușigă.
 Atâta spurc d'i prunci n-am mai văzut.

T

tablă – tabel

tablou – o icoană a anilor 1900

taler - veche monedă austriacă, ornament de argint la gât, *din magh. taler, germ. Teller*

taljer - blid, farfurie

taner - blid, *din magh. tanyer*

tașcă - geantă de mână din piele sau pânză, *din ucr. magh. taska*

taște - paste tăiate cu pinten

tazle -ndantelă (cipcă)

tăbărât - dăbălat, necăjit, foarte obosit

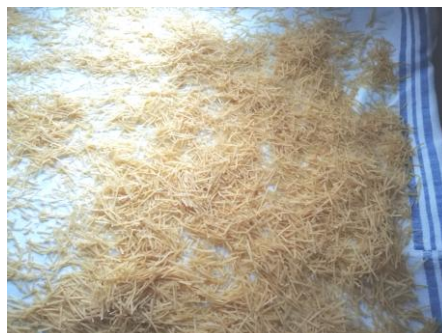
a tăgădi - a recuza o afirmație (a nu recunoaște)

a tăgădui - a nega, *din magh. Tagadni*

a tăgăși - a face curățenie

tăgășit - curățat în casă

tăițai - paste făinoase fine pentru supă

tăițai lați, storși - tăiței strecurați

a tălăli - a trăncăni, a vorbi aiurea, a fleoncăni, a teleli

tălmaci - traducător

tălpsiță - plecare

Tăpsie scoasă din cuptor

a se tămădi - a se vindeca

tămădit - vindecat

tămbălău - zgomot infernal

tăpsâie - tepsie, *din tc. tepsi bg. tepsia*

tărăboanță - roabă, nume propriu în comună, *din magh. targonka*

Tărhană și lingură de lemn

tărcat - cu pete alb/negru, pestriț, *din sl. sraka*

tărhană - aluat dat pe răzătoare și consumat uscat

tătarcă - mei, sorg, plantă, de făcut măhuri, *din sl. tatarka*

tăscuță - paste pătrate

tătăișe - mătușe

tătarcă

a se tăvăli - a se arunca pe jos

a se târgui - a se tocmi la nesfârșit

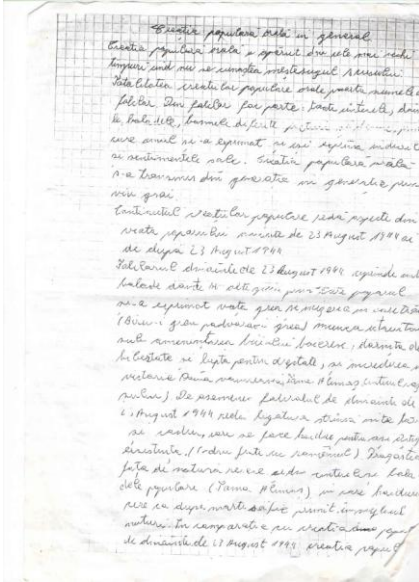
târnaț - coridor, pridvor, *din magh. tornac, ucr. Tornac*

Tăiței lași cu curechi

teacă de mășini - lăcruță, cutiuță cu chibrituri

tema scrisă de părinți 1963

Tablou cu natură moartă

- toancă** - prostălaie, prostuță
- toartă, toarche, torți** - braț, ramură, mâner
- tocană** – mâncare cu coaste, din magh.
- tokany**

- tocană cu curechi acru** - varză á la Cluj
- tocilă** – obiect de ascuțit

teren cu remorcă

- tei de tei** – ceai de tei
- teleleu** - a umbla fără rost, din magh. telele
- tept** - piept
- a terfelî** - a certa
- a se tilăvi** - a se răni (a-și rupe ceva)
- tină** - noroi, din sl. tina
- tindă** – cameră de trecere
- tintă** - cerneală, din sl. magh. tinta, germ. Tinte
- tișlăr** - tâmplar

- a se tocmi** - a se înțelege, din sl. tukumiti
- tolceri** - pâlnie, din magh. tolcsér
- tolchiș** - drum pietruit
- tolvai!** - vai! interjecție, din magh. tolvaj
- a tomni** - a repara, din sl. tukumiti

Taște stoarse cu brânză sărată

Tuleiște

topilă - loc unde se topea cânepa, *din sl. topiti*

toporișcă - coadă la topor

tori - jupi de tulei ca hrană pentru vite

traistă, straiță - sac de lână cu motive, *din ucr. tajstra, magh. tarisznya*

trăgaci - de tras vin

a trăzni - a durui tare, *din sl. tresmonti*

a (te) trăzni - a vorbi aiurea

treabă - trebuie

trenchelit - amețit, *din germ. Trink*

tri - trei

trimbiță - trompetă, *din ucr. trymbita*

tuleiște - loc rămas după tăierea porumbului

tuleu - tulpină de porumb

Taljer mic ghi tortă

tulipan - lealea, *din germ. Tulipane, magh. tulipan*

tumna - tocmai

tumna am - acum

Tăiței lați cu brânză sfărâmată

troacă - vas de lemn, folosit la diferite treburi casnice, *din germ. Trog*

tromf - atu la joc de cărți, *din germ. Triumph*

a tromfăli - a certa (și la joc de cărți)

a fi tropa - a fi amețit (de văutură), a pierde (la cărți)

troscot, troscotă - buruiană

tuctan - curcan

tuctă - curcă

a tupăi - a bate

tureac - carâmb de cizmă

a turna - a vomita, *din germ. Turnier*

turtele - plăcințele în forme

a turti - a strivi
a se turvina - a se tulbura

Tășcuțe tăiate cu cuțitu

În expresii polisemantice:

Poartă taleri la grumaz, dar îi cu două talere.
 La biserică se umblă cu tas-ul.
 Era de talia lui, dar și-a bătut averea la tălpi.

Tavă jumulțuită cu păhare

S-au cunoscut din talpă, dar îi plăcea cum
 bătea talpa.
 Arde-l-ar tălpile!

Tocană ghi porc cu curechi acru mânâșăl

Tocană la cătlan

Samână în tălpi cu mă-sa, dar a apucat la
 talpă și-l frig tălpile.
 E tare de urechi, dar știe ca pe Tatăl nostru
 că-i rupt din el.
 Tace și face, ca porcu-n cucuruz!
 Tace și coace!

Torte cu șerbet de 1 leu și 50 de bani

Mai taci, lepețâca dreacului!
 A trecut demult sub tăcere de nu-i ard nici
 tăciunii-n șpohert.
 I se taie drumurile cum și craca sub picioare
 și-acum taie și spânzură.

Troacă ghi pită

Acum se va alege tămâia de el, dar fuge de toți ca dracul de tămâie.

A fost tare scump la tărățe, dar i-a plăcut a se dedulci prin tărățe.

Mai știe Han-Tătar cât s-a tăvăli de răs.

Tulipan

Târâș-grăpiș, or bătut târgul și vorbeau în tâlcuri.

Rămas teacă, își târâște zilele, ba că-i teacă, ba că-i pungă.

Se teme și mere teleleu ca și când ar pierdut teren în fața tingirei.

Pe timpuri, tighelitul la mașină îl făceau fetele în floarea tinereții.

Bate toaca broaștile, că mâne îs Paștile.

Turtele cu sologari

Turușlepi

Uscat ca o toacă, toarnă și mașele.

Are toane de plâns că nu-i toarce mă-sa pe limbă.

Îi trage un toc de bătaie soră cu moartea.

Toarce furcă și tu fus, că io cătană mi-s dus.

Turușlepi cu brânză dulce

Nu-i tăt, dar îi din toporișcă nu alta.

Tăte ca tăte, da nu-i de-a fechea tovărășia.

Treanca-fleanca!

Taște scăzute cu prai tăiate cu pintenu

Tăte ca tăchie da taljeru-i plin.

A tras de timp dar și de vorbă.

Acum, că e tras la judecată va fi tras la răspundere.

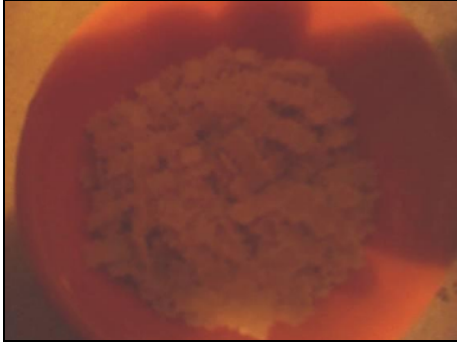
Tras ca prin inel tot îl trage plapuma și va trage și învățăminte la greu.

Și-o trăit traiul, și-o mâncat mălaiul, acum îi Traistă-goală.

Ajuns un Tralala, îi mîncă și cîinii din straiță.

Rămas ca trăsmit din senin, coată la trăsătură și cu firea cu vecinul.

Nu-i de nicio treabă dar îi place să se afle-n treabă ca să-și treacă mai iute prin vreme.

Tăscuțe tăiate cu pintenu

Treci la fapte!

A trecut Baba cu colacii!

Trece ce mai trece și iar îmi trece sufletul și mă trezesc vorbind.

Deși i-a căzut cu tronc, tot nu se lasă și bea de-i trosnesc urechile.

E trup din trup, dar îi trece peste trup.

Tufă de parale sau de Veneția, pescuiește-n ape tulburi.

Tunata-dracului, iar ai tuns-o!

Ba e tunsă ba e rasă, tot tura-vura, cum turcu și pistolu!

S-o-ntâlnit tusa cu junghiu ș-apu amu bate cizma la tureac, tăt on dreac!

Mere cu torta!

Ploaie ghi ghindești că toarnă.

Are obraz, nu talpă.

Luminile se topesc la biserică.

Trec unii pe lângă alții și-și trăznesc vorbe.

*Tăiței de duminică-erău tăiței subțiri ca firul de păr, galbeni ca aurul. Se folosesc și azi, dar nu ca și acei fără coloranți, sintetici. Erău fierți doar în zămuri fine, de găină, pui,

gâscă, rață, la sărbători de peste an. Se tăiau din pături speciale de aluat și lăsați la zbicit.

*Tăscuțe-se făceau din aluat cu ouă de casă și se tăiau din pături, cu cuțit sau pinten. Erău folosite în zamă de vacă sau oaie, care lăsa său și nu trebuiau să fie scăpate din lingura de servit. De aceea, tăiței, ca să nu se lipească de buze, erău înlocuiți cu tăscuțe, iar supă cu tăiței musai eră să fie servită foarte fierbinte. Acestea se mai foloseau și-n alte zămuri: de crumpe, de păsulă de uscat, părădaică, cărarabă, carfiol.

*Tăiței lați, storși, aluat stors, adică strecurat; se făceau, de obicei, din două ouă și o găuace de apă, altfel unele zămuri nu îi primeau, se întăreau la fiert, exemplu zama de părădaică. Și apa adăugată economisea un ou. Se întindea pătura, mai groasă răsucită, se tăiau mai lat cu un cuțit foart bine ascuțit. Se firbeau în apă sărată apoi se storceau-strecurau. Eră mîncarea de peste săptămână și-n zile de piaț – miercurea când se găseau muieri mnențoaie cu brînză dulce sau sărată de vîndut. Se serveau și cu gris, brînză dulce, sărată-răzălită, cu sfărmuri-prezli, la păsulă groasă.

Ț

țagără - arătător la ceas, *din germ. Zeiger*

țandură - rest ciob, *din magh. Candra, sl. al. zaner*

țapăn - dur

țarcă - coțofană, *din magh. sarka, sl. suraka*

țadulă - bilețel, *din germ. Zettel, magh. cedula*

țâmp - pulpă

a se țâne țângălău - a se alipi de cineva

țângălău - clopoțel, talangă, *din magh. csengő*

Clopoțelul de școală care se trage cu mâna
1950

a țânti - a lovi, a atinge ținta

țanut - întreținut

a țâpa - (regionalism în Ardeal) a arunca, a striga, a urla, a merge la cineva, a alunga. În expr. **haine țâpătoare** - haine foarte deschise și colorate strident

țâpă - aruncă

o țără, o țaruță - puțin, puțin de tot, puținel

țarcălamuri - obiecte casnice, *din germ. ZirKel, magh. cirkalom*

țârloaie - șiroaie

țâțari - sutien

țâțână - balama de la ușă („Mă scoți din țâțâni.” = „Mă enervezi”)

a țâvli - a urla, a țipa

țâvlitură - urlet

Țâmpi fripți

țecher - plasă, coș împletit din pănuși

țeler - țelină, *din magh. Zeller*

a țepeni - a sta mult într-un loc, a se opri

țepenit - înțepenit

țenti - centimetru, *din magh. centimeter*

țeruza - creion, *din pol., ucr. cidula, magh. ceruza*

țiboc - biscuite cazon

Țeler

țifraș - un frumos închipuit, pus la punct, nealcoș, mândru, *din magh. cifraság*

țigani - populație, etnie romă, *din sl. ciganum*

țiglă - cărămidă, ciripă, *din magh. tegla*

țimet - scorțișoară, *din magh. cimeti*

țipter - colonist venit, *din germ. Zipser*

țitroamă - lămâie, *din magh. citrom, germ. Zitrone*

a țiuina - a zbiera

în **țiu**-în centrul atenției

țoale - cuverturi, covoare, preșuri, țesături din zdrențe colorate, de pus pe podele, *din magh. tsoł*

țoangă - clopot de tablă pus la capre sau oi
țocom-pocom - gata

Țângălău

a țuca - a pupa
țucur - zahăr, bomboană, *din germ. Zucker**
țucur de mătăasă – bomboane

țucur cu mniere ghi mătăasă - bomboane
 caramel
țucur pă băț - acadea
țug - curent
țuică (cu mărgele) - țuică foarte tare
țumburuș-obiect folosit ca jucărie
țuruc, țuric - înapoi, comandă
 onomatopeică, *din germ. Zuruk, magh. curuk*
țuțur - moțotuț

Țucur de pom, din magh. szaloncukor

În expresii polisemantice:

M-am țapat oleacă la mort.
 Mă țap până în fundu greghinii.
 Stă ca un țap logodit și-i sere țandurile oțără.
 Și-a luat casa la colț de țară și la mijloc de
 masă și-apoi se joacă la bumbi.
 Se duce la țară și se așterne țărâni.
 Fie-i țărâna ușoară, s-a ales praf și țărână!
 A secat țâța caprii.
 Strugurii Țâța-caprii amiros bine.

Struguri Țâța-caprii

L-a țesălat de numa-numa!
 Îi țâțâie fundu ca și când ar fi întors de la
 țâțâ.
 Umblă ca țâganu cu șatra și-i sare țâțâna ca
 țeva.
 Îi țes picioarele când îi ține calea.
 Am dormit să îi țin de urât.
 Are atâta sărăcie că și brăcinariu
 l-o lăsat.
 Nănașii țin luminile și bine se țin.
 Și dacă s-a dat în țânere, nu ține mânie cu
 copiii.
 Țe ține ca poalile de spătoi după noi!
 Ține capul sus de când ține casa bine.
 Mă ține de vorbă dar și ține piept.
 Ține minte, nici nădrajii nu te mai țin.
 Are țânere de minte, dar nu știe a ține taina.
 Nu mai ține figura, sunt câțiva care țin zile
 pentru necăjiți.
 Acum, când a fost ținut la școli, nu-l mai ține
 locul.
 Țin la vorba mea dar nu mă ținutii locului!
 Ține-te bine!

Apa țârâie dar nu țiuie.

S-o tăvălit pă jos, că nu-i dau talerii la grumaz.

Tișlăru nu-i acas, nu s-o tămădit bine.

Haidațî la mneaz la noi, să vă-mbii cu taște, tăscuță și să tragem vin cu trăgaci. Îs prea țapine țagărire, traji-le țuric.

Nu ne mai țagănim cu nimic, aiesta-i țecheru, plin cu țâmpi și șcătule cu țimet. Ni-o luat tot țimentu și s-o dus la țintirimb.

O țucat-o d'i i-or picat ștrinfii!

*țucur nuca bătă-cârn, spunea Baba Lenca. Baba era o femeie din sat și făcea acest țucur-nuca. Îl vindea pă bătă-băț, sprijinindu-se de bâta ei cârnă la piață, unde avea o măsuță de hocherli-scăuneș.

U

uă - vai

uăi - ioai

uămoc - bărbătoc

uări - stare

uățăt - oțet

uiagă - sticlă

uișag - ziar

Uișag

ujină - gustare de seară, înainte de cină, din sl. uina, magh. uszonna

ulită - stradă

a ultui - a altoi, din magh. oltani

umblă - merge

unchioaie - mătușă (după unchi)

unirea

1918 – Poză veche cât Unirea

unje - unge

unsoare - untură

untură – osânză

a-și veni în **uări**-a-și reveni

Uișag

uoauă - ouă

a urâți - a murdări

urdori - secreție la ochi

urechiuște - luat răsucit, cusături

urlău - mâncare la vite

Mașină de urlău și ciubăr – 1964

urzeală - întinderea firelor și punerea pe sul, broderie

usc - usuc

Unirea și Macea a făcut-o (foto de la 1 Decembrie 2016-în imagine Ioan Alexandru Ardelean)

uspăț - nuntă

ușe - ușă

uștior - stâlp la ușă

uzală - umezală

Unsoare de topit cu piele

În expresii polisemantice:

I se udă ochii.

Trebuie udat aldămașul.

Își udă gura, că udă pă inghie mere.

Are bai la beșica-udului.

Se uită unul la altul cam chiorăș.

Uitatul peste umeri nu-i a bună.

L-a uitat moartea.

Se uită-n gura lui.

Cam de sus se uită, semn că îl dă uitării.

Nu știe nici cât au uitat alții.

Bate ulițele.

Uspăț (Uiuiu pă ghealu gol, că mnireasa n-are țol, că i-o face mnirele când o tunge cânele)

Bate șaua să priceapă iapa.

Un ultim cuvânt dorim.

Dacă dă din umeri cu capul pe umeri.

Umăr la umăr, punem umărul la greu.

Se cam uită la voi peste umeri.

Umblă ca Guda-Pișului!

Umblă sănătos, fiule!

Era ca o umbră, dar și lăsat în umbră.

Fac Umbră pământului.

Se teme și de umbra lui.

I se umflă rânza-n el.

Ne umflă râsul, nu alta.

Se umflă în pene ca tuctanu.

Să îți umpli buzunarele și stomacul nu e bine.

S-a umplut până și sacul, dar și satul.

Ia, dacă ai de unde!

Era uns cu toate unsoarele dar știa a unge cu miere.

Atâta ne-a uns cu vorba până și-a uns grumazul.

Își mîncă de sub unghii nu alta.
Bate untul cu maiul, știi?

Unsoare

Una, alta, se făcu una cu pămîntul.
Nu-i ușor cu una cu două a scăpa.
Una-două, venim pînă la unul.
Se făcu una cu pămîntul.
Nici una, nici alta!
Una peste alta, alta-i socoata!
Din una-n alta am aflat că se îmbracă urăți.
Nu îi este urât a dormi singură.
Nici urmă!
Are urcior la ochi dar știe a asculta de-o ureche.
Avea ureche muzicală, dar era urechea-dracului.
Traje nădjde ca la coadă de urs, dar trăiește ca ursul în bîrlog.
La urma urmei, urciorul nu mere de multe ori la fântână.
I-au pus flori la urechi și ghiociei, și e tare fudul de urechi.
Nu se culcă pe nicio ureche și i s-a urât cu viața.
Calcă pe urmele ei, dar nu se știe de urma ei nimic.
În ceasul cel de pe urmă se ține și-acum de urma noastră.
S-a strâns ca la urs, lumea.
Bea de uscă!
Chiar de ne ustură la pungă, suportăm.
Să tot te usture pielea, poți bate oricînd la ușa lui.
Umblă din ușă-n ușă, dar el o închide la alții pe dinafară.
Evevnimentul care bate la ușă, ne face cu inima ușoară.
Ușor de picioare, nu e bine să iei viața ușor.
Să-i fie memoria ușoară!
E frumos ca cineva să-ți ușure inima, dar nu cînd ai fost și de bani ușurat.
Deși scos din uz, nu rămîne în urmă la viteză.
Am fost la doptor, că are urdori.
Toamna nu putem ultui via.

Te ultuiesc de nu te vezi.

V

vandră - hoinăreală
vatră - loc de copt în cuptori
văduoi - văduv
văiling - vas mare de bucătărie
vălău – obiect pentru mîncarea porcilor

a se văita - a se plînge
văiug - cărămidă din pămînt arsă
vălău - loc de mîncare la porci, jgheab de lemn folosit pentru lături la porci și sare la oi, *din magh. vallu*
vândroc - vagabond
vănătuț - albăstrui
vănățele - albastrele
a vântura - a alege (fasolea), a alunga
vânzoleală - agitație
a vânzoli - a răscoli
vârtelniță – obiect casnic

Verdețuri ghi zeamă

vârtelniță - ustensilă la depănat fire

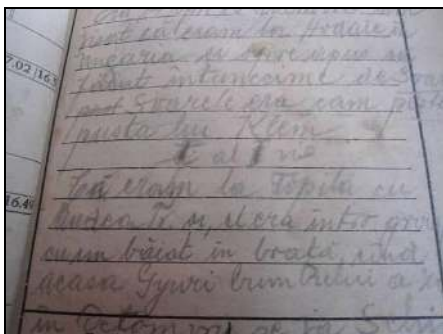

vârv - vârful
ver - porc
verdețuri - zarzavaturi
verdiuț - verde
verișană - verișoară
verit - a merge cu scroafa la ver
verme - vierme

Verdețuri șelate

veterinari - veterinar
vig - sul de material, *din magh. veg*
vigan - puternic, *din magh. vigan*
vighire - găleată, *din magh. veder, sl. vedro*
vijgal - examen, *din magh. vizsgalat*
a vijgăli - a controla, a consulta

Vise la Topilă (fragment din Înscrisuri de familie pe un calendar)

a vini - a veni, a sosi
a-și vini în uări - a-și reveni
vinitură - stabilit undeva, străin, nou venit în sat
virgoanț - zdravăn, puternic
vișine căplăuze - vișine mari, cărnose
vitriuă - petrol, oloi de lampă
viziclu - bluză la port popular
voașpar, vospor, vașpor - bronz ce se dădea pe sobe sau șpohert, praf de curățat plita

Șelată ghi vânăte cu oloi

(a nu-și da) vorbele - a nu destăinui secretele
vrajbă - distrată („Vrajbă ce iești.”)
vrăstă - vârstă
Vuin - nume existent în Macea, 1916

În expresii polisemantice:

Vacă ce ești, măi muiere!
Nimeni nu e vacă de muls la alții.
Vai ghi mine și ghi mine!
Vai ș-amar!
Cu chiu cu vai, nu a scăpat de valul ce i s-a
făcut prăpăd.
Se temea de el ca de Varga lui Dumnezeu.
Atât a tremurat varză, că varză s-a făcut.
Din vatra satului au ajuns râcanii la vatră.

Vișine căplăuze în dunțuri

Pita coaptă pe vatră face bună cursură.
Nu cloci atâta pe vatră c-acolo rămâi!
La șase dimineața, văcarul duce ciurda la
păscut.
Se supără, ca văcarul pe sat!
Își cam varsă tot veninul și sudorile la
suferință.
După sângele vărsat, lacrimi se varsă.
A murit că a suferit de vărsat.
Se varsă zorile!
I-a vărsat mațele și s-a lăsat cu vărsare de
sânge.
Trai pă vătrai!
În câșlegi se jucau de-a Verjelu.

Vin, Biblie și Lumină

Îi numa vână, dar și capul îi vâjâie.
De-atâtea vânturi și sânjile-i pușchică!
De teamă i s-a sleit vâna.
Du-te vântului, creață ce ești!
Se dă după vânt, dar vânt îi bate-n jeburi.
Luat de vânt, din cele patru vânturi, dus pe
vânturi a fost.
S-abate a vânt rău, nu-s vorbe-n vânt.
E un Vântură-lume, nu alta, după ce a
vânturat atâta cale.
I se suie sângele în vârhu capului, dacă se dă
în vânt după ea.
Nu vorbi din varvu buzelor după ce vânturi
macu, mai bine ai umbla în vârhu
picioarelor.
Nu îți vârî nasu unde nu-ți ferbe oala.
L-a vârî în groapă după atâta vrajbă.
Ești o vârtoasă la cap ca zămăchișea.
Veac n-a fi nimic ghe-aci.
Nu își vede nici de coada măturii, cum te văd
și cum mă vezi.
Ce să vezi, a văzut lumina zilei și acum are
scurtă vederea.
I s-a pus în vedere înainte de a-i sosi văleatu.
Îi vine pe limbă să spună că nu-i vine mitea
la cap.
Vini-ț-ar numile!
Au vinit ghe-acasă așa îmi vine în minte.
Cum vine asta?
Pune atâta venin la inimă că numa venin
toarnă.
Îndrugă verzi și uscate de vezi verde-n față.
Am prins de veste că umblă după cai verzi
pe pereți și văd stele verzi în față.
L-a adus la viață dar și la sapă de lemn.
Într-o viață de om poți mântui, dar nu pune
viața nimănui în pericol.
De cum a prins viață, om de viață se făcu.
Duce o viață ca vermile-n hirean.
Mânce-l vermi, vigan o fost, acum cade
doar în vină.
Nu da vina!
Bată-l vina, om ca vipera.
A plătit foarte scump viața, acum ne bagă în
viteză numa-așe.
Nu se pricepe, e un pierde-vară ca vițelul la
poarta nouă.

Mort între cei vii, nu te mai preumbla ca
 Vodă prin lobodă!
 Morții cu morții, viii cu viii.
 Îi împlinim tăte voile, batăr nu se lasă purtat
 în voia noastră.
 Nu purta vorbă dacă intri în vorbă cu careva.
 Vorbește de ceva vreme cu ficioru și i se
 duce vorba.
 Vorba-i vorbă!
 Vorbă să fie, ce să mai vorbim.
 L-am luat cu vorba, să nu mai vorbească cu
 gura altuia.
 Ce vorbești!
 Vrute și nevrute, atât, nu-i vrednic de nimic.
 Învrednicească-te Dumnezeu alditu!
 Când va să fie fără multă vorbă, mai om
 vorbi dară!
 La vremea lui își cam omoară vremea, fie
 vorba-ntre noi.
 O vreme, nicio vorbă de duh n-am căpătat,
 numai încape vorbă.
 Cu ochi de vulpe ori de vulture, vrasăzică,
 vrabia-i tot pui.
 Atâta or vijgălit, că nici boabile nu le-or mai
 trecut prin vânturătoare.
 Am vânzolit casa, să cotăm vânățelile și
 vitriuălu.
 Nu mai ai vrăstă d'i viziclu subțire.
 Nu te sui în vârș, că pică.
 Nici amu nu și-o vinit în uări.
 Viniț-ar numile dup-acolo.
 Din vițal mic ieșe bou mare.

Z

zadie - șorț, *din ucr. Zady*

*Muiere cu zadie, sfeter și zobon ghe lână la uliță în
 corn*

zamă - supă
zamă d'i curechi - moare
a zăbăvi - a întârzia
zăbele - bubițe la colțul gurii, herpes
zalog - amanet
zälud - prost, zăpăcit, *din bg. zaluden*

Zacuscă

zămăchișe - lapte prins, iaurt cu șelată

zăpăcit - dezorientat
zăpiscă - adevăriniță
a zăpsî - a afla
zăpușală - nădușală, atmosferă încărcată
a zăuita - a uita
a zâce - a spune

zâmbrit - lacom, pofticios

zâuași - lucrători cu ziua

Zamă ghi porumb întreg (porumbel)

zbici - bici

zbicit - uscat puțin

zboc - un înveliș de haine purtate sub rochia largă spre a da impresia unei femei bine făcute

a zbocoti - a avea puseuri (de durere) când se coace (puroiază) o rană

a zdrăvia - a strănuta, *din srb. zdravo, zdoroyi, rus. zdravii*

zdrobit – obosit

zdrobălău – obiect de zdrobit struguri

Zamă acră – ciorbă

zgardă - salbă

a se zgâi - a se minuna, *din alb. zguie*

zgârcit - avar, lacom

zgârnăit - zgârcit

a zgodi - a nimeri

a zgormoni - a scormoni

zibzari - fermoar

Zmău' de Macea-stegar cu domnul primar și dobașul (22.12.2016)

zmaț - smăț

zmicele - surcele

zmidari - loc spinos

a se zminti - a greși

a zmuci - a trage tare

zo - așa

Zmidari

Zmidari cu polomidă

zoală - efort, oboseală
 zobon - vestă
 zocni - șosete
 zongoră - chitară, *din magh. Zongora*
 a zotroni - a clătina, a zdruncina
 zpor - pojar
 zurgăleie - clopoței

Ziar festiv de Alba Iulia - 1983

În expresii polisemantice:

Zace de multă vreme și cu un bob de zăbavă va sosi.

I-a luat zălog tot.

După zapor, o ducea cu zăhărelul că e bine.

De cum se va zări de zăuă vor prinde caii.

Era atât de zbârcit de când se zbătea de moarte.

Amândoi și-au luat zborul și-au zbughit-o.

Zamă ghi oaie cu său

Deși le zboară și ochii și creierii, nu pot să zburde că i-a zburat afară.

Nu e zdravănă la cap, zdrăvie și în sala de spectacole.

Când s-aude zamă de clopot îi bai.

Când îi zbocotește un deget e clar că va coace buba.

Are zamă ghi vorbă.

Zamă lungă să s-ajungă.

Zamă ghi taște cu brânză la foc

Nimeni nu are zece vieți.

Cam de dimineață s-alege brânza de zăr.

Reduși la zero am devenit zgârciți la vorbă.

Mult zgomot pentru nimic.

Ești de zile mari dar prea mic de zile.

Treaz ca lumina zilei și-a luat zăua bună de la noi.

Era cu zilele-n mâini, dar foarte învechit în zile.

Zamă ghi verdețuri

Duceam zile bune laolaltă, dar abia ne țineam zilele.

Ba că bine zâci!

Vai de zilele tale!

Vra să zică, zis și făcut!

Nu am făcut niciun zlot în ochii lor.

Zdrobit de oboseală și-a zdrobit o unghie la ușă.

Zamă ghi păsulă uscată la fert cu șoancă dărăburită

Hainele zvântate se piglăzăsc mai ușor.
 Vai, dar zvântați în bătaie ați fost!
 I-am luat la zor că nu apucă să aibe zor la lucru.
 Mă omori cu zâle și nici un zor nu mai vrei.

Copiii or zburat praștia dincolo de pom.
 Câteva zvonuri am auzit.
 Așa umblă gândești că zboară.

Zamă ghi păsulă uscată

Zamă cu gârtene

Ană, zorile să varsă!
 Noa, să zicem!
 O zburat laptile în foc.

Nu mai zotroni păpușa, c-o strâci, și nu mai
 zgodești s-o tomnești.
 Te zmucesc oleacă, că nu mă pot mișca d'i
 tine.
 Oaminii zâmbriți fac zăbele la gură.
 S-or zăbunit d'i cap, d'i atâta zoolă.
 Să azmuță întră iele, gândești c-ar fi cățele.
 Dacă te ciumurlești, îi bună zama d'i
 curechi.
 S-o zăuitat a durmi!

Zamă cu crumpe și aluat

Oală de zmântânit, procedeu folosit la separarea smântânii de lapte

Înscrisuri despre culori

Motto:

„Totul, cât de schimbat! Casele sunt mult mai mici decât le-a crescut amintirea Lumina bate altfel în zid.”

Lucian Blaga, *Sat natal*

Culorile în grai măcean:

- alboiet	= albastru închis
- broșchițal	= verzui, ca mătasea broaștei
- ca cafea	= maroniu
- cărmânjin	= bordo
- coțcat	= în pătrate
- cu pupi	= cu buline
- cu șire	= cu dungi
- gălbănuț	= galben deschis
- ghighițal	= galben-portocaliu
- liluț	= liliachiu
- muced	= gri
- negroc	= negru (foncé)
- negruț	= puțin mai deschis
- pănuri	= culori pentru pictorit
- pristicălit	= amestec de culori
- roziuț	= roz deschis
- vânăț	= albastru închis
- vânătuț	= albastru deschis
- verdiuț	= verde deschis

Lista abrevierilor:

alb. - albanez

ard. - ardelenesc

bg. - bulgar

engl. - englez

expr. pols.-expresie polisemantică

fr. - francez

germ. - german

it. - italian

magh. - maghiar

ngr. - neo-grec

reg. - regionalism

rus. - rus

sin. - sinonim

sl. - slav

srb. - sârb

tc. - turc

ucr. - ucrainean

Înscrisuri despre mâncări

A

- ai cu clisă și pită moale
- acrituri di părădăicuță verzi, di lebeniță, di piparcă ghiobă cu curechi mânântăl
- aluat dospit - aluat di pită

B

- boți di fărină
- boți di gris
- borșeu scăzut
- borșeu gros cu boți

C

- carne cu ou
- carne friptă în dobă
- carne fiartă
- cărmăladă
- cărdăboș
- coaste în dobă cu curechi acru
- chișcă
- cocoroadă
- chifle cu prai
- chifel sucite-n țucur
- colaci
- crogne
- crumpe în dobă
- crumpe în pântăloni
- crumpe sfârâite
- crumpe cu boți
- crumpe cu coaste
- crumpe cu oloi di ludaie
- crumpe cu tăscuță
- crumpe zdrobite cu furchița - pireu
- cuglof
- curechi acru din cadă
- curechi umplut cu perinci
- curechi mânântăl
- curechi di ludaie
- curechi cu zamă di părădaică și carne di oaie
- cucuruz fiert
- cafea din coaje de pită arsă

D

- dunțuri di vișine, di prune, di struguri, di prune botoșele, di cireasă

F

- fâșirt
- foamfe
- foi di pișingher
- foi cu sologari
- fraji din flăgari

G

- gârtene
- gomboți cu prune
- gomboți cu brânză
- grâu fiert

H

- halavișcă
- hoaste

J

- jinchiță
- jumeră cu curechi acru în dobă
- jumeră cu uăchiuri di ouă și șelată groasă

L

- lapte acru
- lapte cu pită
- lobodă groasă
- lobodă cu zamă
- lipieșe
- ludăiță friptă
- ludăi fripte în cuptori di pită sau în dobă
- lebenițuță acră

M

- maios
- mai fript cu ceapă
- mai cu ouă
- mai di rață, gâscă grasă
- mălai
- mălai dospit
- mălai coardă
- molcuță

N

- nudli (puțișoare)

O

- oloi di ludaie

P

- pancove
- păsulă groasă
- păsulă cu rântași
- păsulă groasă cu sfărmuri și tăiței lați (pona-bohnen nudel, din germ.)
- păsulă di verde
- părădăicuță acră
- perinci gros
- piparcă ghioabă umplută
- piparcă usturoaie
- plăcintă tăiată cu pintenu
- plăcintă coardă
- pișcotă
- pită cu ou
- pită cu oloi
- pită cu clop
- pită unsă
- ploți
- ploată
- pogăciță
- presternap
- petrunjel

R

- ratotă
- rânză cu sos acru
- rânză cu ceapă dunțuită
- rântași di fărină
- rețișe
- rulată di carne
- rupte cu lingura
- rupte din pită fripte în oloi

S

- sãmânță di ludaie în dobă
- sãmânță di ruje în dobă
- sos di ai
- sos acru di ceapă
- sos di hirean
- sos di părădaică
- sos di morari
- sfărmuri

Ș

- șelată cu jumeră

- șelată di curechi mănăntăl
- șelată cu zămăchișe
- șelată groasă
- șelată di legume

T

- taște cu prai
- taște cu brânză
- taște cu sfărmuri
- taște di zamă
- tăscuță cu curechi
- tărhană
- tăiței lați
- tăiței di zamă
- tăiței străcurați sau tăiței storși
- tăiței cu mac, brânză, nucă, gris
- tăiței sfârâiți cu sfărmuri
- tocană di porc, di pui, di oaie cu pită moale sau cu crumpe
- tortă
- turtele
- tei din țucur ars

Ț

- țâmpi din zamă
- țâmpi di pui cu ou
- țucur crumpa
- țucur pă bătă

U

- urichiuște

Z

- zamă di pui
- zamă din cărmăladă
- zamă di păsulă
- zamă di crumpe
- zamă di părădaică cu zdrențe di ou
- zamă di curechi acru
- zamă di crumpe cu coaste sau cărnați afumat și cu boți
- zamă di părădaică cu perinci
- zamă di șelată
- zămăchișe

Vorbe de-ale noastre

Dăm foaia!

Taie popa limba!

Îți umblă brâncile ca uăchii mortului.

Îți umblă brâncile ca morișchile!

Stai, să-ți steie binile!

Taci ca câcatu-n cucuruz!

Te-ntorci cu raita-n sus.

Tătă ești minte, câtă ești!

Cacu-mă-n t'ine!

Mâța străină în casă e un semn bun.

Ploaia de la nuntă e semn de noroc.

Cocostârgul, primul venit, e semn de vreme bună.

Mâncarea rămasă de la holdă o face pe găzdăriță să pice din pod.

Apă rămasă de la holdă e semn de ploaie.

Alungă strigoii noaptea cu mătura în sus de coadă.

Ai noroc dacă îți țiuie urechea stângă.

Ai noroc dacă dai ghi pomană.

Își mână din cur!

Pice-ți bumbii!

Pice-ți ștrimfii!

Așe m-o fost rându!

Marți o zi din săptămână cu anumite contații locale- nu se scoteau puii afară.

Nu se semăna cânepa să nu aducă vreme rea.

Se postea pentru dușmani.

Nu se poartă haine noi să nu adune spirite rele.

Nu se spăla femeia pe cap să nu îi moară bărbatul.

Ce prevestau păsările sa hoarăle?

Buha prevestea moartea.

Cocoșul trebuia ascuns în zi de nuntă să nu cânte , sa era tăiat că era semn rău.

Porumbelul era crescut nu pentru performanță ci pentru semnul fericirii.

Vrabia nu era localnică dar era domesticită să nu prevestească ceva rău.

Ce prevesteau oamenii, obiectele casnice.

Hornarul aducea noroc.

Două mirese de la cununie nu se puteau întâlni, întorceau pe altă uliță, să nu moară!

Mătura se ținea la ușa de la intrare cu peria în sus, ca semn de protecție.

Mătura se ținea în prag la sărbătorile mari să vină goștii.

Nu se mătura în sărbători, în semn de păcat.

Mătura veche se păstra doar pentru o casă nouă. Când începea să se rupă, se arunca.

Un fir rupt din mătură se lua de pe jos și se
punea la zadia de la brâu sau la brăcinari
spre a feri de boli.

Dacă se rupea un bumb, era semn că pleca
drăguțu cu alta.

Dacă fata mare mătura în jurul gunoiului
nu se mai mărita.

Dacă cineva mătura peste piciorul oricui
acesta rămânea necăsătorit.

Cui nu-i plăcea de pisică se alegea cu
bărbat urât.

Adresări și sudalme

Le putem clasifica, după conotație.
Cele de „nimereală”, de sau familiale, aduc
„a bine”. Celelalte, asemănând cu imprecății
sau sudalme, care, „aduc a blesteme”
spuse la adresa cuiva, le merită (și re-
ciproca, e valabilă).

Fătu mne!

Mânci-te ocară!

Mânci-te binile!

Mânci-te spurcu!

Mânci-te duba!

Mânci-te dubala!

Mânci-te turba!

Mânci-te țapănu!

Mânci-te oaia!

Mânci-te năpustu!

Mânci-te turba!

Mânci-te Sătana!

Mânci-te spurcu!

Mânci-te crepu!

Megyș! (poate ...)

Ești într-o ureche!

Ești cu curu-n două luntri!

Ești bolândă ghi cap!

Ești ca Guda Pișului!

Nu ești tătă la cap!

Nu ești tăt!(tătă!)

Bată-te focu tău!

Bată-te ploaia!

Bată-te norocu!

Bată-te Dumnezo!

Lovească-te beteșigu!

Calci-te ocară!

Calci-te nevoia!

Ardă-te jaru!

Să n-ai bumbi la mițale!

Dumnecatu-mă-ti!

Mula dracului!

memoria satului natal

trec ciorile ca niște pete de tuș
peste proiectul unui arhitect
aleargă peste case până
le iese zborul pe gură
iar seara ele pleacă nici nu zboară
ci plutesc pe crâncănitul lor.

în acest colț de lume
unde nu se întâmplă nimic
macea își scarpină alene suspinarea
de granița țării cu apusul
scândurile din garduri rărindu-se
îi strică fermitatea
(gardul rău descăinește câinii)
casele însă se țin strâns unele de altele
să nu le sufle vântul spre oraș
iar pe străzi ies țărani cu picioarele
încălcite în lupta de clasă.

la macea oricât storci doina
tot carpații picură
oamenii aici se răstignesc pe vise
între raportul de a fi și a face
copiii caută comunismul în cana de lapte goală
turnul din centru zice băltoiului
nu te mai mira atâta
că îți lipesc o palmă peste ochi
iar căminul cultural
zice către soare
nu mai răsări tu că răsar eu.

Carol Feher, Elena Feher, Florica R. Căndea

Retroproiecție

Când dorul de casă se stinge pe drum,
Când inima strigă de groază spre stele,
Că e doar un sunet și totul e scrum,
Mai stau printre gânduri cu-arcadele grele,
Și zic printre rânduri:

„De ce am ajuns,
Să punem privirea pe sori fără formă?
De ce totul moare și e nepătruns,
Al dragostei zvon către viață și normă?

Nu știm câte patimi s-au strâns în noian,
Din cer judecata și-anunță sosirea,
E dreaptă și vine cu trăznet și-n van
Declară mișei „că-i scumpă slujirea...
Că suflete-s rodul umblării pe lume,
Că bani nu în oameni, ci-n ziduri am pus»
Degeaba urăți teologi fac doar spume,
Că timpul de har pentru ei este dus...

Din cerul frumos, un bogat curcubeu,
Și-arată splendoarea-mplinește visarea,
A nopții de veghere înspre Dumnezeu,
Cu zbucium și dor am privit spre cărarea,
Ce duce în dragostea vieții de-apoi,
Ce chin de pe lume, ce jale-n priviri,
Când frigul din oase va fi doar în noi,
Și nu vom avea către cine șoptiri,
De rugă să mai spunem din ochi triști și goi...

BIBLIOGRAFIE

I. Izvoare inedite

Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale

Arhiva Parohiei Ortodoxe Române Macea, *Matricola botezaților de la Sfânta Biserică Parohială Ortodoxă cu Hramul „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul”*

II. Izvoare editate

Aczel, Otto, „Cruci”, în *Floare de Latinitate* (Novisad), nr. 2/2011

Aradul, 26 martie 2014, Regional

Az 1869. évi népszámlálás vallási adatai, 2005

Carli, Marcu, *Ierburi de leac*, nr. 173, București, 1956

Calendar pentru o sută de ani, 1949, 1959, 1969 – Catehetul român, Arad, Tipografia

Diecezana

Cosânzeana (București), nr. 29/1914, p. 427

Familia (Oradea), anul XIII, 28 august/9 septembrie 1877, nr. 35, p. 419

Farul Creștin, Arad, Edit. Concordia 1945

Flacăra, București, ed. Adrian Păunescu, 1972

Gomboș, Constantin C., *Coloana Infinitului* (Timișoara), an XVI, nr. 86, 2013, p. 25

Groza Delacodru, Teodor, *Foaia codrenilor*, an I, nr. 3, decembrie 2016

Izvoarașul – Muzică, Artă națională, Folklor și Teatru sătesc, Anul XVII, nr. 2, Februarie 1938, Turnu-Severin, pp. 57-61

Îndrumător bisericesc pe anul 1958, Arad, Edit. Episcopiei Române Ortodoxe a Aradului, pp. 42, 60, 91

„Întrebări și răspunsuri”, revista *Tinerețea cântă*, Pancevo, Serbia, 2004

Manuilă, Sabin – *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, vol. II: Neam, limbă maternă, religie, tipărit la Monitorul oficial, Imprimeria națională, București, 1938

Mărturiile privind lupta românilor din părțile Aradului pentru păstrarea ființei naționale prin educație și cultură (1784-1918). Documente referitoare la Episcopia Ortodoxă a Aradului, Arad, 1986

Mureșan, Augustin, „Monumentul voievozilor Gelu, Glad, și Menumorut de la Macea”, în *Aradul cultural* (Arad), Anul III, nr. 2/1996, pp. 35-36

Orban, Laura, „Macea – Spiritualitate și folclor”, în *Studii de știință și cultură* (Arad), An V, nr. 3 (18), septembrie 2009, pp. 186-188

Popeangă, Vasile, Mureșanu, Ion B., *Aradul cultural în lupta pentru înfăptuirea marii uniri (1908-1918)*, Arad, Edit. Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului, 1991

Popovici, Ioan, „Sigiliul Comunei Macea”, în *Flacăra Roșie* (Arad), 1983

Românul (Arad), anul IV, 6/19 septembrie 1914, nr. 195, p. 3.

Românul (Arad), an 19, nr. 18, Duminică, 15 novembre 1936, p. 2

Românul (Arad), octombrie 1993, nr. 10

Rotariu Traian (coordonator), *Recensământul din 1880. Transilvania*, Cluj-Napoca, Edit. Staff, 1997

Idem, *Recensământul din 1900. Transilvania*, Cluj-Napoca, Edit. Staff, 1999

Idem, *Recensământul din 1910. Transilvania*, Cluj-Napoca, Edit. Staff, 1999

Roz, Alexandru, „*Ecoul războiului pentru independență din 1877-1878, în părțile arădene*”, în *Ziridava* (Arad), 1975, nr. V, p. 49
Satul meu (Macea), anul II, iunie, 2011, p. 3
Simboluri liturgice, Arad, Tiparul Tipografiei Diecezane Ortodoxe Române, 1924
Studia Universitatis „Vasile Goldiș” Arad, nr. 3/1993, Arad, 1994
Suciu, I. D., Constantinescu, Radu, *Documente privitoare la Istoria Mitropoliei Banatului*, vol. I, Timișoara, Edit. Mitropoliei Banatului, 1980

III. Manuscrise

Crețu, Gheorghe, *Culegeri de texte*, însemnări în manuscris, Macea, noiembrie 1999
*** *Date privind Monografia Comunei Macea*, 1967
Grama, Dimitrie *Momente din lupta pentru unitate națională - Școala Românească din Macea până la Unirea din 1918*,
Marki, Șandor, *Diplomatarium Aradiense*, I, mss., Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale

IV. Dicționare

Bădescu, Ilie; Cucu-Bădescu Ioana, *Dicționar de sociologie rurală*, București, Edit. Albatros, 1979
Bălțeanu, Valeriu, *Dicționar de magie populară românească*, București, Edit. Paidea, 2003
Bonte, I., *Dicționar de etnologie și antropologie*, Iași, Edit. Polirom, 1999
Braniște, Ene, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, București, Edit. Mateiaș, 2001
Chevalier, Jean (în colab.), *Dicționar de simboluri*, București, Edit. Artemis, 1994
*** *Dicționar de onomastică*, București, edit. Elion, 2004
*** *Dicționarul Limbii române moderne*, București, Edit. Academiei RPR, 1958
*** *Dicționar selectiv al Limbii române*, București, Edit. Academiei RSR, 1976
*** *Dicționar Universal ilustrat al limbii române* (12 volume), București, Edit. Litera Internațional, 2011
Ionescu, Cristian, *Dicționar de onomastică*, București, Edit. Elion, 2004
Kyle, J. Y., *Alege un nume copilului tău*, trad. Roberta Tărtățeanu, București, Edit. Alex-Alex, 2002
Papahagi, Tache, *Mic dicționar folcloric*, București, 1971
Shephard, Rowena, Shephard, Huppert, *1000 de simboluri*, București, Edit. Aquila, 2007
Suciu, Coriolan, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, București, Edit. Academiei, 1967-1968

V. Folclor

*** *Folclor literar*, vol. I, Universitatea Timișoara, 1967
*** *Folclor literar*, vol. II, Universitatea Timișoara, 1968
*** *Folclor literar, Curs*, vol. I-II, Timișoara, Universitatea de Vest, Întreprinderea Poligrafică Banat, 1968
Nistor, Viorel, *Folclor coregrafic arădean*, Gutenberg Univers, Arad, 2010
Pop, Mihai, Ruxăndoiu, Pavel, *Folclor literar românesc*, București, Edit. Didactică și Pedagogică, 1991

VI. Lucrări generale

- Ardelean, Aurel, *Flora și vegetația județului Arad*, București, Edit. Academiei Române, 2006
- Botez, Angela, *Filozofia conștiinței și științele cognitive*, București, Edit. Cartea Românească, 2002
- Butură, Valer, *Etnografia poporului român, Cultura materială*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1978
- Codoban, Aurel, *Sacru și ontofonic*, Iași, Edit. Polirom, 1998
- Constantinescu, Nicolae, *Etnologia și folclorul relațiilor de rudenie*, București, Edit. Univers, 2000
- Crețu, Tudor-Vasile, *Existența, ca întemeiere*, Timișoara, Edit. Facla, 1998
- Daniil, Părintele de la Rarău, *Taina Sfintei Cruci*, București, Edit. Christiana, 2001
- Durand, Gilbert, *Aventurile imaginii, Imaginația simbolică, Imaginarul*, București, Edit. Nemira, 1999
- Eliade, Mircea, *Imagini și simboluri*, București, Edit. Humanitas, 1994
- Idem, *Sacral și profanul*, București, Edit. Aumenitas, 1995
- Enache, Gheorghe, *Colecția de Studii și eseuri. Etnologie (nr. 38)*, București, Edit. Paideea, 2006
- Fizidean, Cornelia, *Șezătoare în Țara Zărandului*, Arad, Edit. UAV, 2008
- Girard, Rene, *Violența și socrul*, București, Edit. Minerva, 1995
- Ghirnoiu, Ion, *Vârstele timpului*, București, Edit. Meridiane, 1988
- Golban, Vasile, *Dimensiunea etică-estetică a sărbătorii*, Piatra-Neamț, Edit. Panteon, 1995
- Gustoff, Georges, *Mit și meta-fizică*, Timișoara, Edit. Anarcord, 1996
- Hidiroglu, Patricia, *Apa divină și simbolistica ei*, București, Edit. Univers enciclopedic, 1997
- Hațegan, Ioan, *Cenad, monografie istorică*, Timișoara, 2016
- Ilica, Anton, *Istoricul Preparandiei din Arad*, Cluj-Napoca, Edit. Casa Cărții de Știință, 2012
- Maier, R. Octavian, *Arhitectura românească în vestul țării*, Acad, 1979
- Marandiuc, Cornel, *Neștiutele aripi ale câmpiei*, Iași, Edit. Studis, 2014
- Papadima, Ovidiu, *O viziune românească a lumii*, București, Edit. Salculum, 1995
- Pop, Mihai, *Folclor românesc*, București, Edit. Grai și suflet, 1998
- Pușcariu, Ioan cavalier de, *Date istorice privitoare la familiile nobiliare române*, Edit. IV, Cluj-Napoca, edit. Societății culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2006
- Rocerie, Alexandra, *Elemente germane în limba română*, 1961
- Roventă, Daniela, *Frumușani. Semiotică, Societate, Cultură*, Iași, Institutul European, 1999
- Scurtu, Ioan, *Alba Iulia 1 decembrie 1918*, București, Edit. Sport-Turism, 1988
- Suiogan, Delia, *Colecție de studii și eseuri etnologice*, București, Edit. Paideea, 2006
- Todorova, Maria, *Balkanii și Balcanismul*, București, Edit. Humanitas, 2000
- Tohăneanu, Gheorghe, *Cuvinte românești*, Timișoara, Edit. Facla, 1986
- Idem, *Dicționar de imagini pierdute*, Timișoara, Edit. Anarcord, 1995
- Truță, Horia, *Aurel Vlaicu, Aradul și aparatele de zbor*, Arad, Edit. Nigredo, 2012
- Vertan Maria, *Colecția de matrice sigilare a Muzeului Banatului, Catalog*, Ediția a II-a adăugită, Timișoara, Edit. Marineasa, 2008
- Vuia, Romulus, *Studii de etnografie și folclor*, București, Edit. Minerva, 1980

Vulcănescu, Romulus, *Dicționar de etnologie*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1974
Idem, *Mitologie română*, București, Edit. Academiei, 1987
Zamfira, Mihai, *Terminologia portului popular românesc*, București, Edit. Academiei, 1978
Zamfirescu, Vasile Dem., *Dimensiunea metafizică a operei lui Lucian Blaga*, București, Edit. Științifică, 1996
Zubașcu, Elena, Marinescu V. Sabina, *Din Ardeal în Maramureș, Culegere de folclor*, Blaj, Edit. Buna-Vestire, 2009

VII. Lucrări speciale

1918 la români. Documentele unirii. Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918, vol. VII, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1989
Arbonie, Emil, *Călătoriile românilor. Realități transilvănene (1918-1948)*, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2009
Administrație românească arădeană, *Studii și comunicări din Banat-Crișana*, vol. XIII, Vasile Goldiș University Press, Arad 2018, coord. Doru Sinaci, Emil Arbonie (Emil Arbonie, *Jandarmeria rurală arădeană 1929-1949*, pag. 176-205)
Idem, *Baroul Arad (1875-1990)*, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2016
Boia, Stelean Ioan, „Fundatiile culturale-școlare și bisericești din Episcopia Aradului și rolul lor în lupta pentru Marea Unire”, în *Aradul și Marea Unire*, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 1999, pp. 89-96
Bold, Ion, „Aradul, Centrul luptei pentru desăvârșirea statului național unitar român”, în *Aradul și Marea Unire*, coord. Alexandru Roz, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 1999, pp. 113-114.
Botiș, Teodor, *Istoria Școlii Normale și a Institutului Teologic Ortodox Român din Arad*, Arad, Edit. Consistoriului, 1922
Cândea, Florica, coord. *Oglinda*, Arad, Edit. Viața Arădeană, 2008
Idem, *Mărturii măcene*, Arad, Edit. Gutenberg Univers, 2011
Idem, *Macea. Vatră. Chipuri. Rânduieli*, Arad, Edit. Gutenberg Univers, 2013
Ciuhandu, Gheorghe, *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri*, Arad, Edit. Diecezana, 1940
Idem, *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri. Cu un excurs istoric până la 1752 și însemnări istorice-politice ulterioare*, ed. a II-a, Timișoara, Edit. Marineasa, 2005
Constantinescu, Miron, Pascu, Ștefan (coordonatori), *Desăvârșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, București, Edit. Academiei R.S.R., 1968
Covaci, Pavel, Truță Horia, Ardelean Aurel, *Parcul dendrologic Macea*, Arad, 1987
Crețu, Gheorghe, *Castelul Macea Micromonografie*, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2009
Criste, Eugeniu (coordonator), *Îndrumător arhivistic*, vol. II, Arad, Edit. Gutenberg, 2009
Curtuțiu, Mircea, Vuculescu, *Folclorul obiceiurilor din Macea*, Arad, Edit. Trinom, 2013
Demșea, Dan, „Delegații arădeni la Adunarea Națională de la Alba Iulia – Antecedente biografice ale unor categorii socio-profesionale”, în *Ziridava* (Arad), 1993, nr. XVIII, p. 280.
Feher, Carol; Cândea, Florica, *Carte, vouă, filor satului*, Arad, Edit. Promun, 2006

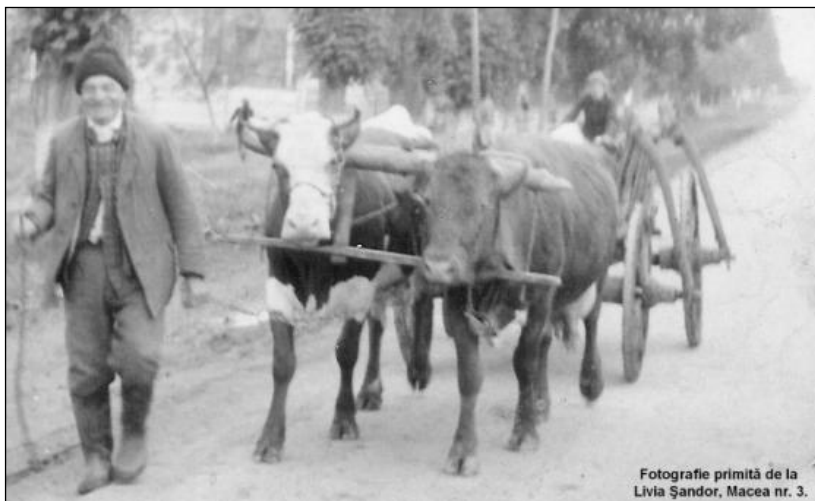
- Feher, Carol; Feher, Elena; Căndea R. Florica, *Macea, alean și dor*, Arad, Edit. Promun, 2007
- Feher, Carol; Feher, Elena; Căndea, Florica, *Rapsozi și rapsodii măcene*, Lipova, Edit. Caractere, 2009
- Fufezan, Monica (coordonator), *Monografia S.C. Moda S.A.*, Arad, Edit. Trinom, 2009
- Gramă, Dimitrie, *Parcul și Castelul de la Macea*, vol. I și II, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2012
- Hodrea, Gheorghe, Orădan, Iov, *Istoricul Protopopiatului Ortodox Român Arad*, Arad, 2017
- Hugel, Peter, Mureșan Augustin, Demșea, Dan, Lascu, H., Șerban, V., Oarcea, F., *De-a lungul frontierei Hatar-Menten*, Arad, 2005
- Marienescu, Athanasie Marian, „Numele familiare românești: Mețianu, Piso, Frugia și Ranta”, în *Transilvania. Foia Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, Anul XXIII, Editorii: Comitetul Asociațiunii. Redactor: Z. Boiu, Sibiu, Tipariul Tipografiei Archiepiscopale, 1892.
- Mureșan, Augustin, Popovici, Ioan, *Sigilii sătești și comunale din comitatul Arad și împrejurimi (secolele XVII-XIX)*, Arad, Edit. Gutenberg Univers, 2009
- Oarcea, Felicia Aneta, *Școala și societatea în Comitatul Arad (1867-1918)*, Arad, Edit. Gutenberg Univers, 2012
- Pădurean, Corneliu, *Populația comitatului Arad în secolul al XIX-lea*, Arad, Edit. Universității „Aurel Vlaicu”, 2003
- Petraș, Lucian, *Politică și demers național în comitatul Arad (1895-1916)*, Timișoara, edit. Brumar, 2008
- Petrovici, Emil, *Toponymie autochtone et toponymie emprunté*, Popeangă, Vasile, *Un secol de activitate școlară românească în părțile Aradului, 1721-1821*, Arad, 1974
- Idem, *Aradul, centru politic al luptei naționale din perioada dualismului (1867-1918)*, Timișoara, Edit. Facla, 1978
- Idem, *Școala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea (1821-1867)*, Arad, 1979
- Popescu-Puțuri, Ion, Deac, Augustin (coordonatori), *Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918*, București, Edit. Politică, 1970
- Portrete de dascăli*, Arad, AGIRO, (2010, 2011, 2012, 2013)
- Roz, Alexandru, *Aradul – Cetatea Marii Uniri*, Timișoara, Edit. Mirton, 1993
- Roz, Alexandru, Kovach, Géza, *Dicționarul istoric al localităților din județul Arad*, Arad, 1977
- Sava, Victor, „Descoperiri neolitice și de epoca bronzului, la Macea, Topila, județul Arad”, în *Crisia* (Oradea), XXXIX, 2009, pp. 17-40
- Suciu, I. D., *Revoluția de la 1848-1849 în Banat*, București, Edit. Academiei, 1969
- Șimandan, Emil, *Întrebătorul din Agora*, Arad, Edit. Fundației „Ioan Slavici”, 1999
- Truță, Horia, *Aurel Vlaicu și aparatele de zbor*, Arad, Edit. Nigredo, 2012
- Idem, *Turnul de apă și împrejurimile*, Arad, Edit. Mirador, 2016.
- Idem, *Arad-Gai, Scrieri monografice*, vol. II, Arad, Edit. Mirador, 2012
- Idem, *Arad-Gai – Oameni, locuri, fapte*, Arad, Edit. Mirador, 2013
- Idem, *Căsoaia, Parcul de sculptură monumentală*, Arad, Edit. Universității „Aurel Vlaicu”, 2009
- Truță, Horia, Demșea, Dan, *Monumente de for public, însemne memoriale, construcții decorative și parcuri din județul Arad*, Arad, Edit. Nigredo, 2007

Vesa, Pavel, *Biserici de lemn de odinioară*, Arad, Edit. Gutenberg, 1997
Idem, *Biserici de mir arădene între tradiție și modernitate*, Arad, Edit. Mirador, 2000
Idem, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, Cluj-Napoca, Edit. Presa Universitară Clujeană, 2006
Idem, *Învățământul teologic de la Arad (1822-1948)*, Deva, Edit. Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2013

VIII. Izvoare electronice

<http://bisericabaptistamacea.ro/> (10 octombrie 2017)
<http://www.episcopiaaradului.ro/organizare/protopopiate/protopopiatul-arad/simand/>
(17 septembrie 2017)
<http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002/aretn02.pdf>, (13 noiembrie 2017).
http://publicatia.voxdeibaptist.org/istorie_dec13.htm (10 octombrie 2017)
https://www.tourismguide.ro/html/orase/Arad/Curtici/istoric_curtici.php (29 august 2017).

ÎNSCRISURI BALADEȘTI
Balada măcenilor care s-or pterdut de șireglă
Editura Multimedia 2005 Câdea Floare

Fotografie primită de la
 Livia Șandor, Macea nr. 3.

Moș Tăula cu vacile (prin bunăvoința domnului Ioan Ciupuligă)

I
 Noa dară,
 - Bună zăua, dragi măceni,
 Ciupuligi și Ardeleni,
 Tocănei și Tocănele,
 Tolănești și Petișele,
 Abrudani și Telecani,
 Socăcești și Șumândani,
 Bizdiguți și Chișeuani,
 și Rânșești și Otlăcani,
 Păsulești și Ardeuani,
 Cutoșeni și Coreeni,
 Tri Mercești și doi Hornești,
 Donulești, dar și Brânzești,
 Pișpilici și Lăpăduși,
 Nemții ce din sat îs duși,
 Crepulești și Beltechești,
 Ieși afară de-i primești!
 C-am vinit cu drag la Macea,
 Că-i buricu... cât pogacea.

II
 Dați cu zbiciu, păstă ani,
 Fostu-v-o dor, d'arădani,
 Ză-i din frunză, măi primare,
 încoardă-ți scula, Chișeuane,
 Desfaceri ieji, cu răchie,
 Lumea nu tră' să să-mbie,
 Mai goștiți și c-o pogace,
 Stoarceri vinu' din trăgace...
 Hai cu maica la piață
 C-o trecut de mult din viață
 Să vă povestească-n șoaptă
 Câte-n viață poa' să poartă...

Hai cu taica la toltiș
Să te-mpiedici pă pietriș,
Să numeri porumbi în zbor,
Să strâgi cocostârcilor
C-or vinit din patru zări
Florici cu pene în păr,
Măriuțe cu polcuțe,
Ilenuțe cu molcuțe,
Nealcoșe, două Getuțe...
Ptiu, pă ei, să nu-i deochi!
Taie-n patru și colacu'
Că s-o adunat tăt satu'!

III
 Haida, haida, la ciuberă,
 Când cu peră, când cu meră,
 C-or vinit la șezătoare
 Nană Sidă, nană Floare,
 A lu' Dodolic ori Puica,
 Iacăt-o pă mândra Nușca.
 Scoate-ți pipa, măi Moisie.
 - Ce-i cu Simi, n-o vinit?
 - Îi cu porcii la... verit!
 Da' Dănuț inge o fi?
 - O fi pă la primărie,
 Ori la birt, truda îl știe,
 Uiu-iu, pă la băltoi,
 Iacă-tă-l pă Căcătoi
 Mai încolo, la nimaș,
 Cu oile Birconăș,
 De dincolo, la toltiș,
 Bolhârind, îi Pișpilic
 Pă nimaș, pă la Lenocu,
 Vine rnereuș Gustocu,

Țiuind și fluierând,
Îi chiară Ghița, Țibocu,
Moșcolit, ca la uspăț,
Când pă jos, când cu căruța,
Vine Chița lu' Ioscuța,
Mai încolo, la vălău,
Iacă și Trăian, Ptelău,
Că s-o dus și ne-o lăsat,
Numa' frita i-o rămas.
Tăt ținându-se de șele,
Vine-n loitre Petișele,
Și să țâne de grumaz
Cu Florea lu' Telecan.
Măriuța și Petruța
Tăgășesc bine lăcruța
Și mișcând u-și foalile
Tăt le zboară... poalile,
Zădii și spătoaiete,
Când golesc lădoaiete
De fârină, din podrum.
Cociile stau în drum,
Cioieleștii nu s-arată,
Băsamă îs după poartă
Prin mulțimea de nărodu
Suie și Ghiță lu' Drodu
Și din miriște, din Cutoș,
Fără clop, Miși lu' Micloș,
Proptindu-și de gard bițiglu
Abgea vine și Borbilu
Pă feleheart, cu duhanu,
Tolvai, îi de-a lu' Cohanu
Da' cum focu o vinit
Și nime nu l-ați primit,
Că pă sat s-o supărat,

*La americani s-o dat
Și pă măceni i-o spurcat.*

IV

*Haida, haida, în cocie,
Nană Ică, baci Lie,
Că de mult nu v-am văzut
Câtă vreme o trecut.
Cam de când, plătind u-și vama,
Or plecat Tăițâl și Grama,
Durnnezău cu ei să fie
Și năravu să îi fâie.
N-apu, dară, dragi măceni,
Sumărtani și curticenii,
Pipărcari, socodoreni,
Noa, dară, v-ați pocăit?
Nici o iagă n-ați golit?
Mai dați pă gât, din bocale,
Sufulcați-vă la poale,
Și jucați ca pă la noi
Câte unu, câte doi,
Numa doamne și domnițe
Dezbrăcate, gol-goluțe...
De pă inge ați vinit
Cu părul pristicălit,
Înnodate la buric,
Cu-un cordon de păr de cal...
Cordonul... ombilical...
Și-astupate la rărunți,
Păste șele și genuși
Cu dosoaie-n loc de ștrimfi...
- Tolvai Jetă, ce trăznești,
Bine zăci, bine gândești,
Da' cu Grosu te-ntâlnești,
Colea-n școală, în sobiță,
În iștălău, nană Iță,
Tomnește-un leaț, la ușiță...
O, dragi fātuțele mele,
Mâncăți prune, botoșele,
Pă la gură românele
Și zburăți, ca rândunele,
Numa-n țări de mult visate
Uitați mamă, lăsați sate
Și vă nelcoșiți hai-hui –
Domnu' v-aibă-n paza lui...!
Amin zăc, amin grăiesc,
Cu cin' mă mai întâlnesc,
Cărunt ca un Don Juan
Domn' director, Dom' Julean,
Tace, nimic despre șuște,
Da să-mpiedică de... fuste.
Fuste zăc, fuste gândesc,
De Banci' Pătru mă lovesc
Și trage din pipa lui
Ca de mama focului.
Lăpăduși, lăpădușele,
Plăcintă dulce, pogăcele,
Coardă, dar și retișele.
Cu accent ardelenesc*

*Macea zic, Macea grăiesc
Tăt aicea biruiesc
Cu spălatu, tăgășitu,
Pictoritu, Rișelitu,
Picărâzātu, potcovitu,
Că pă mine-n satu mneu
N-o dat nime nici un leu,
D'amu' m-am înzdrăvenit,
Că mi fundu cât ludaia
Cea de copt, la Tocăneaua
Și-n păr mi-o-nflorit salcâmu'
Alb, că negru mi-o fost drumu'.
Azi vă chem la șezătoare,
Nană Ghulă, nană Floare,
Nană Marică, nan' Tuță,
Iță, Ană, Măricuță,
Jem, Suzi ori Floriță,
Cu baci Flore, baci Cornel,
Păvăluș și Corcobel,
Satu nou și Satu vechi
Cu fașirt umplut curechi,
Zamă galbănă și faină,
Tășcuțe de la nan' Ană,
Saramură din ciuberă,
Cârnaț, șoancă și jumeră
Și clisă, pă etajeră,
Și păhare, scrumieră,
De le țai, la... jartieră
Și mai scoți câte-o frigare,
Mai mesteci pă la căldare,
C-avem goști și i-om goști
Până de ei n-or mai ști.*

V

*Foaie verde de dai-nai,
Cei din fapta lu' Isai
S-or spovedit la plecare
Și-or dat brânca tare, tare...
Carol Feher, uite, n-are,
Blidu-i gol, furchiță n-are,
Tâmpu-i colo, pă șpohert,
Finfu, țvanțig, pardon, net!
Nema, nișta, la cotreață,
La Topilă nu-i verdeață,
Că ploile-s tăt mai rare,
A lu' Vezan, nici șanț n-are.
Bizdiguț, cu fala lui,
Îi primar în satu lui,
Că-i vorba cântecului:
"Mi-s primar în satu meu,
Când la birou, când pă duleu,
Și-i mai dau, câte-un ecou
Din frunză, Chișeanului
Chiș Ioan mic, Chiș Ioan mare,
Bine-ți stă, viceprimare...
Și-i mai trageți vreo cântare
De trece de Postu Mare.*

VI

*Haida, haida, la Potică,
Toderăș, nană Florică,
Să luăm boabele de leac
Pântru Pavăl lui Tureacu.
- Oh, la, la, da' cine vine
Și s-așază lângă mine?
Legănat și mereuț,
Este Mircea lui Curtuți.
Preotesele-s departe,
Păru-n concii și l-or legat,
La poale s-or sufultat,
Din solar n-or mai ieșit
Pân' cășlegile-or vinit,
Aldămaș or căpătat
Când surechiu s-o gătat.
Surechi-o-aș surechi
Pân' Crăciunu o vini
Și-aș mai bate un felcău
Cu Mihai, cu Buruiian,
Cu Cornel, cu Tăucean,
Curticean de neam măcean.
Am mai adăugat un an
La cocia timpului
Ce stă-n calea vântului...
- Tolvai, cum mai trece vremea,
Că parcă amu am fost
Când pă tren, da' când pă jos,
Parcă-n ciuda timpului
La Moldova, la Vaslui,
Călare pă Don Chihote,
Izmeniți, da' și cu șlarfa,
De s-or răs, lacrimi, șiroi,
Tătă lumea doar dă noi
C-am îngropat... părădăici
Pierdute din cocii pă leuci,
Și-am cădelnițat, Adame,
Vacii de lapte, bine... dame,
Și-am dat din ugere-atăta
Pân' ce o stărpit și... fâța
Și pân' ce și Don Chihote
Și-o baș asmuțat copita.
Dă-i cu vinu, dă-i cu paru,
Până ne-o trecut... amaru,
Amaru, cui, la Vaslui,
Amaru uiu-iu-ului.
Uiu-iu, pă drum de țară,
Că va mai trece o vară
Până iar ne-om întâlni
Și-om plânge, om și țâvli,
Că de-atăta-amar de vreme
Macea råde, ne și vede
C-am ajuns de răsul lui
Tunător, al satului,
Da' nu-i bai, că-i satu mneu
Și-om mai trece de-un duleu
Și-or veni, nănușele,
Țucu-le gurișale,
Dulci mai is molcușale,
Retișele măricele,*

Unsă bine, cu unsoare,
Ficiorii să nu să-nsoare,
Să-i apuce... cufureala
Când sâr gardu, la Ileana...
Leană, Leană, nume drag,
Mai arată-te în prag,
Pune vidirea în cui,
Că ești faită de săcui,
Te pricepi ca socăciță
La jintiță, pogăciță...
Bate cizma la tureac
Și scoboară din târnaț,
Ghiță Bou cu ai lui
Din neamu Tolanului.
De Mercești n-am prea vorbit,
Că p-acasă n-or vinit
Mai mult s-or bucoreștit,
Alții s-or cam sibiit,
Feri Kondora-i vinit
Ba, stai, că s-o jermănit
Spre Gropoi beltecărit
Giuri Koch, mormântărit,
Lapte acru smântănit,
Poștășit, Crucovenit
Bodonești, Semlecărit,
Ardelean sau maurit,
Cam pă tăți io i-am zăpsăt,
Că le-ar trece de urât
Când le-oi da, cu spada, ni,
În moalele... capului
Și i-oi părui, măi frate,
Pă la șele, pă la spate,
Și le-oi da, să se goștească
De plecare, să le treacă
Zamă dă crumpe, cu coastă,
Păpăraică, tăiți lași
Ori șelată, și cu boși
Să să sature ei toți.
C-amu trece și Petrița
Cu Comelaș, cu Oița,
Și i-om îmbăna din vale,
Cu mai, tocană de oaie,
Cheară, oare, nu-i pârliță?
Anița îi betejită
S-o crăcit, numa ea știe
Beteșigu să și-l țâie
Când o vânturat păsula
Și-o tăiet la mac căciula...
Nu te scărpană, mă, Ghiță,
Ca Trăian a lu' Pirchiță,
Scloboadeți găini afară,
Vezi că te-amendează iară.
Mânce-te focu, tu Ghiulă,
Cu tare mai dai din gură,
Că ești slabă la cosele,
Da' bună... la... tăie cele,
Nățuit și piglăzăt
Și la... datu păstă gât.
Da dă Maxa, ce mai știi,

Mai are pământ, la vîi?
Și romanul vieții lui
Îi ca frunza spicului,
Nimenea să nu i-l știe.
La Livia, la cofetărie,
Bere vrei, bere găsești,
Și cu Donii te-întâlnești
Ghiță Don, Petrică Don,
Cântă în același ton,
Se-nâlnesc, mai beau o gură,
Cântă pă claviatură,
Cum cântă din frunza lui
Lie-a Bizdiguțului.
Cățelușul din coteț
Mic, dar... și cu părul creț,
Și-atinge punctul... nevralgic
Chiar în Parcul dendrologic
Botanic, grădină mare
Trecută peste hotare.
S-a retras din cușca lui
Pavel a Covaciului,
Că destul a buntuzăt
Și foarfeci multe s-or rupt
Cât o tuns, cât o rărit
Și-s azi alții la șefit.
Șefu-n sus și șefu-n jos,
Bate vântu, prost am fost,
Cine plânge mai cu jele,
Că se duc ca rândunele
Neam de neam, neamuri de-a mele
Și rămâne Macea mea
Singulară, singurea
Ca un pui de cucuvea:
Cu-cu, cu-cu, pă la șapte
Când serviți... cafea cu lapte,
Tare v-aș mai cucuvi,
De nici unu nu-ți mai ști
Unde-o fost școala cea veche
Și duceanu, cu „defecte”
Ori ce-ați avut prin cotărți
Sau ce-ați avut prin dulafuri
Lipidei, rișelitori,
Azi le vezi poate prin chipuri,
Prin șcătule prăfuite
Și de vremuri văcsuite.
Cine râde la fereastră
Ca și mușcata din glastră?
Este Oanea lui Pătroala,
Lângă el, Coana Marghioala,
C-or vinit la Macea-n sat
Pă lungime și pă lat,
Dar și pă metru pătrat,
Bistrițeni și moldoveni,
Lipoveni, maramureșeni,
Fie pâinea cât de rea,
Mai bună-i în Macea mea.
Cucule cu pană sură,
Nu mai da atât din gură,
Ogoaie-te p-arătură,

Ciocănește-ntr-o gurgună
Zbiciuiește-ncolo-ncoace,
Și-așa gura nu-ți mai tace,
Că acolo, la morminte,
Zac eroii cei de frunte,
Ză-le și lor o cântare,
Că s-or dus și jalea-i mare...
La Poțocu în ocol
Stă moșu cu olu gol,
Stă și-așteptă pân' ce-l vede
Ciotea cu a lui hidede,
Trage-ncet din scripca lui
Până-n fundu satului,
Că biterii-s la oraș,
Îi vezi cum vin mintenaș
Coșerițale să-și umple,
Din hidede să le cânte
Ș-apoi să-i vezi, îs pă ducă,
Nici înapoi nu să uită,
Naibe nime grija lor
La vremea discotecilor.
Ce i-aș mai discoteca,
Pan' din gropi mi s-ar scula
Să-i vadă baba Lenea.
Ilenuță, Ilenuță,
Și tu, mândră Liviuță,
Cum de-ai mai vinit p-acas'
L'americieni n-ai rămas,
Și Dom' Szanda s-o întors
Pământului de folos,
La fete, Getuța lui,
Floarea, spicul satului...
Mai aprinde și-un lămpaș
Să vedem cine-o rămas
Că morții sunt morți, dar viii
Sunt cei ce-așteaptă copiii
Să le fie de-ajutor
În căși, da' și pă ogor,
Lucră, lucră, ca albina
Tuța, Maria și Bina,
Șurluiesc podelile,
Că le vin... nurorile
În bikini, maieu sexi,
De le vezi, te binoclești,
Nu te sature, de privești,
În urechi, cu droade,
Năpărlite pă sub poale,
Mișto lebede, mon cher...
Drod în nas și ... pă la glezne
De scupe moșu pă iele,
Drod în urechi cu muzică,
Înțepate de... urzică,
Arse parcă de șpohert,
English man, „hello”, kom' her...

VII
Foaie verde lobodă,
Gura lumii slobodă,
Mi se-ncurcă limba-n gură

Când o zăc pă străinătură
 Vorbim, scriem românește,
 Da o dăm pă... englezește,
 Facem sex italienește,
 Mai rar și pă franțuzește,
 Neamțu-i neamț, german grăiește
 Buntuzăți suntem de vreme,
 Vai, pământu să ne cheme,
 Să-i bem apa din ulcioare,
 Oale de pământ, cu doage.
 Icoana vremii, ne iartă
 C-am bătut din poartă-n poartă
 Și acasă ne-am întors
 La război, la furci de tors,
 Să ne ia în furca lui
 Timpul, Domnul Domnului...
 Ză-i din cobză, lăutare,
 Și mai toarnă în păhare
 Pentru neamuri și meseni,
 Vițelari și Cirimpei,
 Lopițauă, lopițauă,
 Rețe grase și vițele,
 Turtele și bâte cârne,
 Lăsați vocea să vă-ngâne,
 Să vă cânte-n graiul lui
 Oanea Dodolicului,
 Florea Știubeiescului,
 Otlăcani și Ineuani,
 C-am lăsat străicuța-n cui
 Și ne-am dus cu tăți hai-hui,
 La taragotu vremii-am cântat
 Atunci când ne-am înstrăinat,
 Pe strune de vioară am jelit
 Când de unii și de alții-am
 pomenit.
 Bate toaca într-o dungă,
 - Cine-i mort? o-ntreb pe Geta,
 Fiica satului cea nouă.
 - Nime, dar e ceas de rouă,
 Când biserica cea nouă
 Cheamă la altar creștinii,
 Toderaș, Trăian, vecinii,
 Cor ales să se-nfiripe,
 La icoane să se-nchine
 Dărvășeni și Anghelini,
 Avrârnuți și Buțurcani,
 Căzănești, dar și Moțești,
 De-ai lu' Bica și Bulboacă,
 Crișenești și Crăciunești,
 C-așa-i neamul de măcean,
 Mai și râde, mai se-nchină,
 Lucră și n-are hodină.
 Strânge maica la coceni
 Pentru lipii, la măceni
 Să-i coacă după pita caldă
 La coptor, la Cobu-n vatră,
 Că vine Tatiana-acasă
 La Borbiro în tâpsie,
 Draga mea, nană Nisăie...

VIII

Cucuruz cu frunza-n sus,
 Mai încoale, cin's-o dus,
 Cei din Dârnab, sau Freisinger,
 Ai lu' Faur, baci Sever,
 Marincăș sau Gavrilaș,
 Tăulești sau Șerbănești,
 Vârșendani sau Brăiculești
 Țăpulești sau Tulcănești...
 Tu, Dănuț, mai ciripești,
 Ciripi-oa-aș, ciripi
 La Florin, Teodor alibi,
 La Tomuța, Sferdian,
 Șandor Livia, Sfăt Ioan,
 Tărăboanțe de cărat,
 Cămeșuțe la Usca-T,
 Grozăvești și Hexănești,
 Cioși de crumpe, de cireși,
 Cioși la lebenițe, pepenești,
 Cei din faită Julenești,
 Sau Jondrești, cu clop de paie,
 Măzărești, cam cei cu-o oaie
 Și cu mneii de la Siti
 Păstă drum de Pac Ioan
 Sau de Gheorghe Otlăcan...
 Ia mai ziceți din vioară,
 Petreuși sau Păcurari,
 Puneți ciurca, în podrum
 Și lăsați să zboare fum
 Din cătlane, cele arsă,
 La Tolan sau la Jucan...
 Puneți cloștile pă ouă
 Pâncotani, dar și Pecicani,
 Precupești și Redeșești,
 Oniga, dar și Olteanu,
 Lulușești și Lucușești,
 Dirijori, clarinetiști,
 Fluierași și trompetiști,
 Lăcătuși și Ivănești,
 C-așa-i bine, pră la sat
 Când pă foale, când pă spate,
 Soare cald când te cam bate.
 Și când vine Mândruțau
 Pă răzor, la Tăgădău,
 Să-l aștepți și pă Mândrilă,
 Cu Mihuț și Lasc Ioan,
 Să-i descânt de supărare,
 Sufulcat pă la... picioare.

IX

Haida, haida, pă duleu,
 Mănăstirea Feredeu
 Ne mai face o chemare
 C-am prea zăs, în gura mare,
 Câte-n frunză, câte-n stele,
 Pă la uși, pă la ferești
 Baci Feri, unde ești?
 Unde ești, Mădărăsan,

Bota, Roșca, Achim Ioan?
 Să vă dau din plosca mea,
 Beți și voi, Bătănenți, Livia Benea,
 La uliță ce-ați cătat?
 Și din blide ce-ați păpat?
 Ciobănaș cu trei sute de oi,
 Cocean Vasile, Covăsan Dorin,
 Cu lapte covăsât aș vrea să-nchin
 Să vă treacă de reumă,
 Mai în serios, mai și în glumă,
 La brăuțu cel cu jură
 Cine casa și-o-nconjură
 Cu gard de paie și nuiele?
 Râia Ion sau Livia Bogat,
 Roșca, Popescu Valerica,
 Mureșeni, Ivan Florica,
 Vidicani sau Vidrighene,
 Tudomani sau Florentine,
 Cei din faita lu' Sabău
 Sau acei de-ai lu' Bontău
 Vin cu sumanu pră spate
 Și cu căciula p-o parte,
 La Șusan, la cooperativă,
 După țucur, mămăligă,
 Și la Tențer, la colibă,
 Cu Orz Ana, jos, în tindă,
 Să dospescă-un cuglof mare
 S-ajungă la fiecare...

X

Uiu-iu și tra-la-la,
 Uite-o și pă Catița
 Și pă Ana lu' Homea,
 Mere, prune, au în poală,
 C-or gătat de dat cu smoală,
 Lipideiele le-or scuturat,
 Casa mare or gătat,
 La uliță s-or așezat
 Cu Marica lu' Ioșcuța,
 Cu Livia, Bejenuța,
 Și încep a depăna
 Nu cu furca, cu gura...
 Iacă și pă Maria
 a lu' Cobu, sāraca
 Singurică, singurea,
 Numa cu Tatiana
 Cocoroada, pizza s-a făcut
 Câtă vreme o trecut
 De când noi, de la brigadă,
 Ne strângeam sobor, grămadă,
 Să dăm din gură, să ne țățaim,
 Să tăiem frunză la câini,
 Să ne spurcăm, să bicuim...
 Vai de mine și de mine,
 N-o rămas nimic din tine,
 Pielea și cu osăle,
 Cârnașu și... mațale,
 Cornelia Crișan s-o minunat
 Când cu Zena s-o aflat

*Ce s-o făcut la Castel,
Sau Dalach Ludovic, sau Messer
Martinel,
Foghiș, Rung, Müller Valer,
Stofăla sau Moldovan,
Petrila sau Pâncotan,
Toți se Năsuiesc, pă rând,
De la Marcu pân' la Dâmb,
De la Domba pân' la Donea,
De la Pantea pân' la Florea
Și-și ascut amnarul tare
Pân' la vamă, Tămaș Floare,
Poțochina, nu știu cum,
Și-o lăsat cățaua-n drum
Și-o trecut de Pâncotan
Drept în casă la Avram,
Dincolo de Moga-n sat
La felcerul Kramli Ștefan.
De-a lui Crurnpa nu mai știu
De-o fi mort, or de-o fi viu,
De când casa și-o feștit
Și în Macea o vinit,
Anii-s mulți, zilele pline,
Ca strugurii pă ciorchine...*

XI

*Ia mai toarnă-un păhărel,
Toadere, bace Virgil,
Pântru Șusan Francisc, baci Gavril
Joldeș, Jurma Bujorel
Cu Marina și Rodica
Colea, la Arieșeni,
Champignoane și bureți.
Se razăm ă pă spătar
Pă la Lucaci sau Maghiar',
Și mai ciupelesc la... pene
Trâncănind, pă la duchene...
Cine-i Molnar, Moldovan,
Iovanovici, Gros Trăian,
Natea sau Betear Dănuțu,
Sazaraz sau Emil Truțiu
Sârbu sau Sârbuț, totuna,
Costin, Covaci sau Cotuna,
Băștinași sau vinituri,
Cucuieți sau Dărăbuți,
Cordoș, Cozina sau Curtuți,
Frații Buta sau cei Buda,
Boici, Borza sau Bălan,
Balint, Barna, Floriana Ban,
Cora, Cocioian sau Crudu,
Pițigușu și Bândulea,
Pârvu Teodor și Crăciță,
Baci Sever a lu' Herlea,
Or tăcut și și-or făcut,
De la nimeni n-or cerut.
Geo Maxa, ex-primarul,
Ascute și el... amnarul,
Nu din casă, ci... din carte,
Că spre roman se cam zbate*

*Și-asmute și el cățeaua
Cătă Sida, Tocăneaua.
Anița, nevasta lui,
Pune cizmele în cui
Și să-ndreaptă spre bărbat
De mult, de când l-o luat
Și portul și l-o schimbat,
Părul nu l-o cormezăt
La Neli, la coafură,
Că amu îi pre bătrână.*

XII

*Stai, o vorbă să-ți mai spun:
Cine-o pus birtu în drum?
Cine-o dat cu prune-n buna?
Cine o-ncălcit fuioare?
Cine-o bondrojît la poale?
Cine călții i-o-ncurcat?
Cine-o pus lămpii feștilă?
Cin's-o-ndăluit de la Topilă
Și s-o durușit până-n mmaș
Și l-o-nțarcat pă Toderăș?
Zamă vânătă-o băut,
Pă la birt n-o mai trecut,
Zămăchișe n-o mai dat,
Nici nu s-o mai îmbătăt
Dodoloț de Dodoloață,
Hai cu scovarda la poartă,
Să-i goștim p-ai noști săteni
Turuș-lepi, Crucoveni,
Domni și Doamne, șefi de șefi,
Fețe de băieți, băieți,
Șteang la gât, noduri în gușă,
Fudulii, cât o căpușă,
Scărpinați de scărpinat,
Nemâncăți, goi la stomac,
Jinduind după un șnaps,
Cocteil, „del Locco” amestecat,
Cu gârtene și cu boț,
Ratotă și cu gomboț,
Păpăraică și păsulă,
Ca să fugi... pe arătură,
Tăt în dungă, ca gânsacul,
N-apuci să-nconjuri nici satul.*

XIII

*Lie, Lie, ciocârlie,
Știu io ce îți trăbă țâie,
O batoză și-un cal bun
Și-apoi îi mai tragi un tur,
Tur de forță, la săpat,
Rărit sau ierbicizat,
Că așa-i stă bine lui,
Omului - măceanului.
Sara bună, io estet,
Ciocolom sau Kistihand,
De ești român sau țigan,
Se salută, măi bărbate,
Nu se trage pe la spate,*

*Că salutu nu-i pă bani,
Ce primești, aceea dai,
La Domnii, la Cănepiști,
Pișu și tăt neamu lui
Îi dă brânca satului.
Să-i mai zicem o cântare,
Cum suntem noi, din născare,
Cu binețe, tăt, la fel,
Lui sculptor - Mercea, Domn
Pavel.*

*Alo! București... Alo!
Când mai viniți de colo?
Clop-i clop, da pălăria
O întrece pe-a lui Lia,
Împănătă, flori de tei,
Zici că-i Dorn' Ernest Maștei,
De statură mijlocie,
Răsu-plânsu, să-i tot ție,
Să trăiască, dăltuiască,
Până-n pânza... muierescă.
Aș da bani, aș da avere,
Să mai văd câte-o muier
Cum își scaldă fițele
Printre toate ițele
Ce le țes ei, dumnealor,
Baș în calea... anilor!
Ce-am avut și... n-am pierdut!
Și foaie verde de mohor,
Ză-i săcure, ză-i topor,
Toată lumea-ar vrea să mor,
Să rămâie bade-al lor...
Badea lor nu le-a rămâne,
Că-i mai bătrân decât mine
Și cum sună o vorbă bună
Ză-i găină bătrână, ză-i și zamă
bună...
Da' place-mi mie-a juca
Joc de doi, ca la Macea,
Mestecând, încet, guma,
Cu părul făcut șuvițe
Colorate, aiurite
Și ne-mpletit în codițe
Cu chimono „Bolero”
Și cu cioareci gen „Lotto”,
Marcă de bluji garantată,
Made în America fabricată
Și cu șlarfe gen saboți,
Sucește-te, dacă poți,
Tumna în brațele mele
Încărcate de inele
Și se-întoarce repejor
Ca și fusu în fuior.
Iaca vin două hinteie
Cu două făpturi în ele,
Una, Mitru-a lu' Flencău
Altu, Nicu-a lu' Birău,
Și cu ei a' lor muieri
Mândre ca pupu-ntrre flori,
C-or gătat de murluit,*

La hodaie-or pictorit,
Pă Nană Cică s-or cam bizuit,
Da' asta n-o mai biruit,
Că-i din faită Tolănească
A lu' Oaoari, ciufulită,
La televizor privită,
În piațu mic găsită
Pră la masă cu de tăte,
Mai oleac' dă de-a fitea.

XIV

Ză-i din cobză, măi cobzare,
De la răsărit din zare,
Că ne vin spre-a se ospăta
Oameni vechi, năravuri vechi
Ca și zama de curechi
Lăpădușe, Lăpădușe,
Ce-i în gușe și-n căpușe,
Bine zici, bine grăiești
Și cu Macea te mândrești...
Da' și Macea îi fâloasă,
Că ne-o tot primit în casă,
Că pă inge-am bolhărit
Tăt cu premii am vinit,
Am bătut și lopițaua,
Am hărănit și vițaua,
Am raportat verzi-uscate,
De la lume adunate,
Am fost la Povestea vorbeii,
Da' și la Mărul... din drum
Și am scos pă nări doar fum,
Am turnat și documente,
Așa, -n loc de... alimente,
Ne-am dus și cu Uiuu
Și-am vinit cu tra-la-lu-lu.
Uiu-iu-iu
Și tra-la-la,
Bine ne-o mai mărs gura
Și știut-am a spurca,
Spurcați am fost, spurcați
rămânem,
Și tot neamul de măcean
Pân'om pune coada-n prună
Și-om lovi, ca la fotbal
Și ca ringhișpilu' ne-om întoarce
Să scăpăm de dobitoace
Și-atâta-om dobitoci
Până coasa s-o toci
Și-om lovi cu toporișca
Până-n pod la nană Nișca,
D-apoi pune-om noi în cui,
Vorba sârăntocului:
- Dă-i cu sapa, dă-i cu furca
Pan' s-o ameți și curca
Și morții din morminte s-or scula
'Nainte de-a învia.

XV

Mai am doar un singur dor

Cu nană Ghiulă din Corn
Și să-l chem pe-a lu' Berbecu
Să-i tomnească-n târnaț becu',
Să îl lase-n truda lui
Pă bietu' baci Miculaie
Să-i facă tocană de oaie
Și crumpe sfărâite,
Taște cu prai sau cu gris,
Ce mai, viață-n paradis!
Iaca vin Nisăile,
Ciocănesc tâpsăile
Ghiță Baci și cu Iova
Din Ardeal până'n Moldova
„Macea mea, sătuțul meu,
Mult te-am mai câniat și eu,
Te-am cântat cu jele și bănat
După muierute ce-am lăsat,
Lăsați casă, lăsați masă,
Și mersei în altă casă.”
Sofia de la Gropoi
Nu-i mai astăzi pântre noi,
Nici Lenuța nu-i Sărac,
Că și-a luat un alt bărbat
Franți, Miki, Reka, Toni,
Nudli, turuș-lepi cald
Resi, Roza, Știfler, Muti –
Asta-i tot ce-a mai rămas,
Că din nemții de-altădată
Case, ce de flori la poartă,
Au rămas cotărcile
Un'să fete scroafele,
Ca un loc de rendez-vous
Tu și el, sau eu și tu,
Și mai am ceva de spus:
Bine-or făcut că s-or dus!
Hânțeric îi dus de mult
Pă gânduri n-o stat prea mult,
Numa' casa și-o lăsat
Lângă biserica din sat
Unde stăteau mai demult,
Cadrele-n învățământ.
Cap-de-Bou, nu-i Cap-de-Pene,
Fără ștrimfi, fără izmene,
Ei is fala satului,
Că să trag din neam de soi,
Câte unul, câte doi,
Cum is Natea, Piroșgoatea,
Manix zăs, Manix făcut,
Cărăuș pe la Complex,
Bujulit și așezat,
Ca orice măcean din sat.
Cine tângășeste oala?
Doară-i Simi-a lui Pătroala,
Mai încoace de-a lui Domba,
Mânios, de-i pică plomba,
Că-n locul piațului
Îi supermarket de negoțuri,
Zădii, șlarfe, dar și șorțuri,
Bughelarășe și... cioturi,

Chiar și suluri de cățran
Show-room, hello, english man...
Ce-o mai fi cu Ciocănaș,
Dusu-s-o pă la oraș?
Dar cu Ionel a lui Ptelău,
Dat-o oare de mai rău?
Și-a lui Pac, și-a lui Buzgău,
Întreb, bine-li-e ori rău?
Pe cărare sub un brad,
Zău, zău, zău...
Șade-un voinic supărat,
Zău, zău, zău...
Traian Ciocea și cu Neli
Fata lui și fala lui,
Soponesc și-și bocșălesc
Adidașii, toaleta,
Că n-o mai fost, judecăm,
La ei, Jean și Roza Otlăcan.
Și-om bate fedeile,
Ne-om desface buxele,
I-om primi, mare onor,
Ca pe fiii satului,
Da' Tîioaie-i tăt grăbită
Dar îi dusă după pită,
Colo câtă Vișina,
Dincoace de Paștina
Teteretea, de-a lui Calu,
De-a lui Beșa sau Crăciun,
Să opresc cu calu-n drum
Să citească foaia, cum?
Poșta, „Coreea”, „Flacăra”,
„Scânteia”,
„Unirea” lui Șendoric,
In memoriam – Amin!
La Ciocănaș, ce-o mai fi,
Borbil sau Maxi-Taxi?
Că ulița nu-i Socac,
În Ardeal ca și-n Banat,
Ulița-i largă și mare,
Cu-a lui Brânza, cu-a lui Rațu,
Cu-a lui Puica, cu-ai lui Crețu,
Tărăboanță roată cară
De la noi la Curtici-Gară!
Toderica, Tărăntișu,
Teteretea, de-a lui Calu,
Ciki, Margit sau Anton,
Io regel es nem tudom...
I-o mi-s Pac, dinspre văiuguri,
Mi-s cam ocupat cu drumuri
La Căuaci, când la trăgaci,
Cu baci Pătru, Socaci,
Nană Ioană, Bănană,
Spălând, scărmanând lână,
Scărmanăm și noi acum
Lâna amintirilor.

XVI

Tăt pă drum, pă drum, pă drum
Și înlontru nicidecum,

Că s-or dus și cocostârcii
De pe stâlpu cel central,
Iară noi, cu straița-n spate
Bolhărim pe la Cufăr
Cufărilor din dolafuri
Și credențuri din sobițe
La Săveie, nană Ițe,
Să mai scobărlim noițe,
Noițe de la opinci,
Curechi acru cu perinci
S-oblojească la nodeie,
Vaca îi de muls, Severe!
La misărniță-i închis,
S-o dus Sali, săbăița,
S-o dus Vavi, s-o dus Honț,
Cel cu prăvălia-n colț,
S-o dus Clepea, s-o dus Ciucu,
Facu-rni cruce, la mormântu...
Facu-mi cruce, zău așa,
Pântru nașa, nănașa,
Pântru Lia, Pântilia,
Nan' Floriță, nană Zâia,
Pântru morții din morminte
Pă care nu-i mai țin minte.
Hai să mă mai uit pân gang
Să văd pă cine-am uitat...
De grânădir îi fireangu,
Afară-i văcsăt și gardu,
C-o scăpat Livia puii
În piparcă, baci Ghiuri
Suduiie și blastamă
Ca-n coteț, cu patimă.
Mișcăla și Toni Durst
Poftesc doar la lebervurst –
Așe zăc, așe grăiesc
Ei, cu neamul lor nemțesc.
La Pețâla, cine-o fi?
Or fi pruncii lui Neli,
Că Lenuța, ca o lentă,
A semnat de asistentă...
Tolvai, cine ne-o făcut
Când am plâns și n-am putut...
Șogoriță, șogoriță,
Stai de vorbă, olecuță,
Ce-ai acolo, în lăcruță?
Ai piparcă de rântăș
De la Vezan, Toderăș,
Sau gurgune de șelată?
Că Măricuța-i turbată
Lucră, da' pă sama cui?
Numa pântru pruncii lui,
Că și-o luat de bărbat
Unu cu prunci, însurat...
De-a lu' Neagra, ce mai știi?
Nană Mărie, să știi
Că acolo, pă la vii,
Nu-i nimic, îi săcătură,
Vine câte-o viitură,
Rupe tăt, să fură tăt,

Ludăițe, crăstăveț,
Ascunsă, în plase-neț.
Și-a lu' Tornea-s tlepecați,
După petrinjel, cărnaț,
Ca și domni la oraș.
La oraș cumperi ce vrei:
La Florărie – cercei,
La Boutique – sape și furci,
La Alimentări, te-ncurci,
Ceri un ac, primești agrafe,
Ceri tu țoale, iei trei șlarfe,
Vezi albume, ceri batic,
Ia Flu-Down, nume-butic,
C-Alimentara-i Boutique,
Aprozaru-i Frizerie,
Negoțurile-s Porțelan,
Misărițele - Can-Can,
Pâinea-a devenit Night-Club,
Zăua-inchis, noaptea „Dur-dur”,
Cu lumină la subsol
Și fătute-n jebu... gol.
Haida, haida, baci Crăciun,
Nu-ți opri cocia-n drum,
Dă-i cu zbicu, ca-n șireglă,
Îmi pare că văd o greblă,
Să greblăm, ce-o mai rămas
Pă la sate, la oraș...
Și-aș mai întreba de una:
„Cine-o dat cu teatru-n buna?”
Așe cântă azi biterii
La disco-varza din ștrand,
Nu să tem, ca și păgănu,
Că și lor le vine rându...
Da' cu Moisa ce-o avut
Sau cu Noe, și potopu?
Bistătesc, de-ți pică... clopu...
Nefertiti, Disco Space,
Amigo, cafea cu lapte,
Pogăciță cu jumări,
Buci scobite pă cărări,
Pe la buze cu... jumări
Sau zăbele între nări.
No comment, no name, așa
Vine oare Dracula
Să le-nșepe cu arcușul,
Să le oprească... urcușul?
De urcat, am tot urca:
UE, Nato, zău așa,
Că romănu, nu-i ca nime,
Să-ntoloacă cu... prostime,
Nu-și vede dă treaba lui
Și-o ia... p-a străinului,
Macaroane, tăiței lați,
Ștregari și macaronari
Fac papuci, fac și tăt-cele
În patria mumii mele,
Spaghetți, sos alb, sos roșu,
La bodega lui Stan-moșu,
Că și Stan Pățitu-i om,

Pică o frunză din pom
Și pică în capul lui,
A lu' Stan, Pățitului,
Că și noi, pătit-am multe,
Multe vrute și nevrute,
Nici în sânul lui Avraam
De bine n-am făcut bairam,
Am mâncat crumpe cu boț,
Ca să s-ajungă la toț,
Și-am făcut sopen din sodă
Și ne-ascundeam de-a lui Dodă
Și ne-ascundeam chereștul
Că nu le plăcea destul
Să ne gășască pă loc
Tumna la casa lu' Koch.

XVII

Ce larmă-i oare în sat,
Cine-o mărș, cine-o vinit?
Iacă și pă Floricuța
Cu Maria lu' Nănuța
A lu' Ciuta, -a lu' Mitruiț,
Și-a lor toți, cam prea s-or dus...
Da' acolo, cel cu barbă
Căruntă, o fără neagră?
Nu știu, da' îi cam... fâlos.
Oare nu-i Trăienuț Gros?
Da' cu nana ce-o mai fi?
Hai, să-ți arăt Bucureștiul noaptea
Și să-ți fiu trubadur ca atunci
Sub salcâm, la ferești și prin
lunci...
Eram prunci, eram prunci, eram
prunci...
Procurori, procurărese,
Doctorițe și prințese
Geta de la Cluj, prințesa
Lenuța sau Florica Vesa,
Uța, de la Timișoara,
Sofiuța lu' Cazan,
Domnul rector, E. Cazan,
Nume sonore, de frunte...
Să trăiți, Floarea vă spune.
Floare zăc, Floare gândesc,
Tăt cu Mitruiț mă întâlnesc
La castel, la castelani...
Vai trecut-or ceva ani!
Unde-or fi, Luiza, Neli,
Eva, Floria sau Julean,
Moanți, Floca sau Andioc,
Papa, Ciupi sau Țiboc,
Buruiană, Dughii sau Ecaterina,
Vali, Neli sau Rodica,
Pictorița, Livia Badea,
Lavinia sau Țucă Sârbovan,
Delia, Achim Ioan,
Luci, Elena Știubei,
Mateescu, Cirimpei,
Aurica sau Minuța,

Ghiulica sau Floricuța?
 Lapte acru în balcoane,
 Salate și silicoane,
 Inspecții, zile-nsorite
 Navete, ore potcovite
 De M. Traianu, poetul,
 Și E. Militaru, cochetul.
 Și mai țâp ochiul în spate:
 „La castel în poartă oare cine
 bate?”
 „Dar ce zgomot se-aude?
 Băzâit ca de albine...”
 Marandiuc, cu avionul
 Se respectă, ca tot omul,
 Maricica și Butariu,
 Oare cine-o spart acvariul?!
 Ani, înălțimea Sa
 S-a dus în Germania,
 Limbi, rasoale, tocăniță,
 Ce mai faci, nană Aniță?
 Pișcoturi, napolitane...
 Ce coți, Jetă, în crăstoane?
 Istenem, da' inge-s puii?
 La Floroai în dosoaie,
 Baci Ion, da' ce-ai păzât?
 Nu știu, că am ațâpit,
 Că muierea mi-i beteagă,
 Ieștălalt o tras din iagă.
 Vine Sfetcu: Ce-i cu tine,
 Ce stai supărat, civile?
 N-am nimic, da' io am treabă,
 Nu mi-s io cu aștea, dragă!
 Mă gâtesc de-o tabără
 La Vișeu, la Turnu Roșu
 Târgu Jiu sau la Hețeg...
 Ce ne facem fetelor, ne-ntrebăm
 acum
 Cu naveta asta, dragă, am rămas
 în drum...
 Picioarele ni să moaie
 Și jenușii ni să-ndoaie,
 Nu mai suntem, ca al'dat'
 Numa bune la... lucrat,
 Ne-o rămas doar... ecusonul
 Reșetele... telefonul...
 Hai să mai ciocnim un pic,
 Că destul am beștelit.
 Și-așa școala... s-o mutat,
 Din... furcă... s-o desființat
 Ateliere, dormitoare,
 Săli de clasă, domnișoare
 Au luat-o pe toltiș
 Tuma-n deal, sus, la Petriș,
 Ș-apu-atunci să vezi, tu, frate,
 Tăt familii... dezbrăcate,
 Caut soț, caut soție,
 Tăt de furcă să să țâie,
 Și de furcă și de fus...
 Dusu-ne-am și ne-ain tăt dus...

XVIII

Am tărăbonțat destul
 Pă măgar, pă calu' sur,
 Să ne hodinim un pic
 Pă laviță, la Silvic,
 Să videm care, ce vinde
 La cămin, pă inge știe,
 Că-n cămin îi ca-n potică,
 Știe ea, doamna Florică,
 Casa-i fala omului
 Și dacă ai carte ai parte,
 Nu săli doar de discotecă
 Mai și câte-o bibliotecă,
 C-aici suntem adunați
 La o recenzie de carte,
 Chișeuian premii împarte,
 Diplome de Excelență,
 La cei cu mare frecvență...
 Da' nici noi nu ne-am lăsat,
 La grumaz am pus turtele,
 La urechi, am pus cărnaș,
 Și la foale-am pus mărgele,
 Mai în jos de... tăte... cele,
 C-așa-i moda, ce-ntrebați,
 „Ce stăteți și vă uități
 Ca niște broscoci umflați?”
 Am îmbrăcat cocia cu coviltir
 Cam așa, mai abitiir,
 Și-am bătut și-n lung și-n lat,
 Mai cu frast, ca la „de-a lungul”
 Tăt Aradul, cu trompeta,
 Simi pă măgar, Nineta,
 Io pă jos, cu bicicleta,
 Să le țin lor, trenu, lor,
 Trena umoriștilor,
 Că nu-i nime-n satu lui
 Ca... Păcală... fraieru,
 Dă din coate, din burice,
 Nu știe de ce s-apuce,
 C-amu pantalonii-s „veseli”
 Și se cheamă... vai, „Boxeri”,
 Fustele-s cu volănașe, jucăușe,
 Nu fodruțe-n urechiușe,
 Limuzine cu... patroane!
 Toderuți cu... tomberoane,
 Vidiri de gunoi, Ștefane,
 Polaris M. Holding, frate,
 Ce mai, o „Salubritate”.
 Gunoierii, ca hingherii,
 Cu mânuși de-operatori,
 Adicăte de chirurși,
 Cămăși sexy, spray și blugi,
 Și pe gură un tifon,
 Să nu pută-n... tomberon.
 Tomberoane, tomberoane,
 Biberoane, biberoane,
 Ieși din șopru, baci Ioane,
 Și mai treci pe la sifoane,

Că siropu de altădat'
 S-a făcut suc... colorat.

XIX

Cucule cu pană sură,
 Aș mai da o țâr' din gură,
 Fostă membră de brigadă,
 Pasăre de curte, de-ogradă,
 Nici n-am lins, n-am dat cu ciocu,
 M-am luat la braț cu Nenorocu,
 Anu' ăsta m-a-nsoțit
 Peste tot, da' bujulit,
 Marina, Marina... Marina...
 Cine-și lasă satu lui îi ca puil...
 cucului,
 Iar când s-o întoarce roata
 Și-o cânta la torogoata,
 S-or opri vacile-n drum
 De bucurie, ca acum,
 Ș-or strânge tăți la un loc,
 Nu la dunga șanțului,
 Ci la Gura satului.
 Și-o Lindă, evanghelistă
 Ne-om întrece la Revistă
 Ca la Constantin Tânase,
 Prezentatori, Geta și Tase,
 Căci „am cravata mea, sunt
 pionier”,
 Haine „de stat” în șifonier,
 L-oi chema și pe-Anton Pann,
 Deleanu cu „Țiganiada”,
 Aradul... cu „Iliada”,
 Bistrița cu... Mărul lor
 De răsul... curcanilor,
 Că azi tucta-i o curcană
 Oacheșă și dolofană,
 Se cam înfoaie în pene,
 Fulgi sau... pardon... catifele,
 Vâsle-n loc de... rășchitori,
 Fără păr la subțiori,
 Lanțuri pe la piciorușe
 Și pe-un dinte... mărgelușe...
 Unde ești, tu, Mărgelatu',
 Florin Piersic, adoratu' ?
 Nevăstuicile-s șopârle
 Codobaturile – ciori,
 Rândunelele – cucoane,
 „Lumea este-așa cum este
 Și ca dânsa suntem noi.”
 Eminescule, ne iartă,
 Amu' ești măcean, ca noi...
 Hai, lic și iar lic,
 Thank you, es, merci, un pic
 Ce să tot lăpădușim,
 Mai bine să hentejim.
 Cur-de-Pasăre și Cacă-Fier
 Sunt și ei oameni, mon cher,
 Au și ei al lor țecher,
 Ce-l flendură-n chip și fel

La pomeni și la uspețe,
 Știu a da frumos binețe.
 Cu umoru' pă ogor
 N-o s-avem atâta spor,
 Mai bine cu Lepa Brena,
 Adicăte, Nană Sena,
 No, haida, haida pă duleu
 Ceselând căluțu' meu,
 Că cesala-i rujinită,
 Iapa trăbă potcovită,
 Potcovarii s-or cam dus,
 Cabinete-n jos și-n sus,
 De de-a lu' Gâscă
 Nu mai știu nimica,
 Da' nici de a lui Ticăia,
 D'a lu' Poanca nici atâta,
 Mai vorbesc cu de-a lu' Șoanca
 De Mărcuț, sau Ștefănuț
 Azi on pic, mâne-on picuț
 La văiuguri cu Liuț
 Nanca, nu știu, o vinit,
 Sau Dalach de-o mai trăi,
 Miși Dobrotca merci,
 Cu tractoru-i tăt p-aci.
 Cu viziclu sufulcat,
 Cine trece cătră sat?
 Îi Maria lu' Ciuposu
 Și cu Gheorghe Chipărușu,
 Mai crestul, îi Pițigușu,
 Laolalt' cu Hididușu,
 Că s-apropie Sântetru,
 Să tăgășește tăt satu
 Cu dosoaie, măsărițe,
 Măturat pă la ulițe,
 Coarde calde, găzdăriță,
 De te uitai pă hudură
 Nu le găseai nici o hibă.
 La cooperativa din Corn
 Iese fumul pădri horn,
 O fi pus ceva-n cuptori
 Muierile, pă susuori,
 Să gată de sărbătoare
 Cu fireanguri nățuite
 Și năsprite, piglăzâte,
 Că vin cu muzică-n sat,
 D'aia clopotele bat,
 Nu de lotri, că s-or dus,
 Dincolo de Dăvidoc
 Și de baci Ștefan Buduga,
 Colo, câtă Oănu, Doba,
 Ludăiță, cigăiță,
 Ce mai știți de nană Ită?
 Buta, Ponta, Mureșan,
 Cinteaaile sau Sferdian,
 Madăle cu mandăle,
 Sfetere cu mițăle,
 Tonăle și midăle,
 Clopotari și mormântari,
 Căruțași, părdăicari,

Lapte prins, cu covăsală,
 De la Fizete, spre sară...
 Cătă-n sară, cine vine la noi,
 Vidu, Didu, Pițigoi,
 La Mercești și Centenești
 Să spălăm lâna de oi
 S-o clătărim cu oloi
 De-acela de la Potică
 Năclăiță, nană Ică,
 O, dragi brâncuțele mele,
 Mult am murluit cu ele,
 Și-n podrum și pă tâmaț,
 „Ce mai căcâraz de oaie,
 Vrei piparcă usturoaie?”
 Pune-o-n troacă-n iștălău,
 Vezi să nu să durușească,
 Și să nu te ciufulească.
 Nu-i rușine de ciufală,
 Îi cam cum ai da cu smoală
 Și-ai fești, noa, cu feștele
 La Paști, roșii, oauăle.
 Tătăișe și-o cumnată,
 Hai, lele, hop sau zău,
 Mai lăsatu-mi-ai cumnău?
 I-am fâgădit lu' Buzgău
 Și la Lenca lu' Flencău,
 Pustușagu ști amu
 Că s-o gătat piațu,
 Ionu Petri s-o mutat
 Când de surechit o gătat
 Amu vin uspețele
 Mirese, cu șlaiere,
 Chemătorii pă bițigle,
 Împănate cu dosoaie
 Doba bate, banda cântă,
 Cine-o mai rămas descântă,
 Tânărele s-or cam dus,
 Când pă jos, da' mai mult sus,
 Toarce furcă și tu, fus,
 Pălincuță de Bihor
 Și horincă de Trascău...
 Aș mai zice una, zău,
 Că mult ne-am mai cătrănit
 Când p-acasă n-or vinit
 Liverpool, Dallas, Arizona,
 Otata și dragă Oma,
 Aș fi vrut să-i melițesc
 Nu să mă tăt plăcintesc.
 No, că Țucă-I unchiu vine
 Și mă căiește pă mine:
 - Ce tot ledechești, măi Floare,
 Și pă tăți îi ponozlești?
 Las' c-acolo, la Ocean,
 Nu iei Taurul de coarne
 N-ai pită cu ou, scoverzi,
 Estike pă la ferești...
 Ai bastoane, avioane,
 Tancuri, doamne-americane,
 Nici tu devia, nici tu grebla,

D'a lu' Bota, d'a lu' Clisa,
 Nici Lioc și nici Bădia,
 Că i-aș pudări chelia,
 Nici pene, noa, ca soponu,
 Da' nici Fibia lu' Donu.
 - Haida, vere, pă la noi,
 Hai oleacă, mai d'apoi...
 - Stai că opăresc la porci
 Cucuruz și cu urlău
 Tomna-l golesc în vâlău.
 Sumna-am pus-o la moiat
 Și soponul l-am gătat
 Și-o ieșit ca țucuru,
 Ce mă ferchezești atâta?
 Vezi că ță să arde pita,
 C-am aprins de mult cuptoru...
 Stai să-mi scutur capișonu.
 Iacătă-l și pă Florinu
 Cum își netează hărmigu,
 Că s-o-ntors după ogoru,
 Că i-o sunat... telefonu.
 Mai încolo, nană Ică,
 Sufulcată, ca de... pită,
 Făină gătată de-Otlaca,
 Că și-acolo-i Maranata...
 Nană Petră, nană Petră,
 Amu nu mai meri la sfeclă,
 Că gurguna de la Macea
 O lucră dumeta nu bacea.
 No, haidați, frați, haidați surori
 Colo pă la cântători
 Să cântăm cu baci Feri,
 Să ne jugănim biterii,
 Să custolim pișingheru,
 Să ne-ndăluim bițiglu,
 Să te mănșe beteșigu,
 C-ai încărufat hărmigu
 Pân'la Pipiș în ocol
 Ce țânea-n brâncă un șol
 Și pă târnațu murluit
 Laboșe la șurluit,
 C-or fost cu sos de hirean
 De la Hanți, din ducheane,
 Pimpăla și Franțăla,
 Mișcăla și-a lu' Cărința
 S-or cântat la Poțochina
 Și cu Ica lu' Ivan,
 Și cu Maria Tolan,
 Că la Șactăru-n ocol
 Or găsât calu slobod.
 N-o apucat de pictorit,
 Cu Ica lu' Brânza-or vorbit
 Să vindem cănepiștile,
 Pușcaș să le cumpere
 Ori Borodu, ori Nan' Tută...
 Săvetușă, Săvetușă,
 Ce cuștolești în lăcrufă?
 Ai gătat de tăgășit
 Cu feștele ungurești,

Că la Macea nu găsești,
 Impotraz cu a lu' Sodu
 Faci și tu Mărie, Drodu?
 La Hexanu, cel din corn,
 Iese fum, oare din horn?
 Or pârjolit, băsama, porcu,
 Le-a ajutat și-a lu' Flencău
 Bulduș, Etuș, Cotoroi.
 Cotoroaie, cotoroaie,
 Tare te bate la foale,
 Te-ai goștit cu pită moale
 Coaptă la Jeleu pă vatră,
 Dospită la Lemnu-n covată,
 Covata îi, noa, o troacă
 Pă domnește, ciufulită,
 Pâinea-i albă, dragă, pită,
 Pită măceană faină, măceană
 Cum dai ou' pă sprânceană
 Când duci pământ la pălant
 Și bei răchie din cazan...
 Amu fonțu îi cântaru
 Maja îi cu... kilogramu,
 Numa bitușa-i cojoc
 La Mihai a' lu' Cionoc,
 Că s-o-ndăluit la colnă
 Să bată leațuri de loitră
 Și o-mbofât lefeleandra,
 Când o văzut-o pă Sandra,
 Nu cea Stoicescu, din televizor,
 Cea a sumărtanilor,
 C-acolo nemții s-or bistrițanit
 Noroc cu Juli, că i-o măcenit,
 I-o-nscris în cataloage ca la noi,
 Le-o dat poale și spătoi,
 I-o-ntărgătit și la Grosu,
 Ca să-i iasă... numărul,
 Numărul cu plete negre,
 Cin'l-aude, nu îl vede...
 Floarea lu' Vesa îi dusă
 Păstă tată-su, cenușă,
 Numa' pușca i-o rămas
 În mihei, la Ciocănaș.
 Ciocănele, Ciocănele,
 M-aș opri, din tâte cele
 Și le-aș zice amu lor
 Valsu' dezmembraților.
 Așe, mai pă domnește oleacă,
 De bănat să nu le treacă,
 Să se cânte în morminte
 Nu aicea, la uspăt,
 Că ne-or fluiera, pă tăț,
 Ne-or întoloca, năpoi,
 Și-or da cu tăpsăi în noi
 Că am dat din fleoarcă-n fleoarcă
 Și-am bătut din poartă-n poartă,
 De s-o rupt și crepdeșinu
 Și s-o oțătit tăt vinu,
 Vinu dus din Podgorie
 De Flori, Maxa, Don Ilie,

De Jucan, Venus, Cimpoi,
 Ori de Silviu, ori de Domba,
 Loați Sandor, cel cu trompa,
 Nu de elefant, de fum,
 Din țigară ital – spun,
 Spaniolă sau germană,
 Că amu așe-i la modă,
 Meri păstă țări și câștigi,
 Vii acasă și te-mbii
 La bucate, pă la birturi
 Dai din coate și la sprițuri,
 De luzăști cu tăt acasă,
 Când te coți, nu ești... mireasă.
 - Istină că... v-o plăcut?
 - O luăm de la-nceput.
 - Ie-te, Jeță, și te du,
 Cormănește-tu bițiglu...
 - Lasă-te amu de glumă
 Că afar' o picat brumă.
 - Tolvai, Floare, șoadă ești,
 Tătă-n șlarfe și-n șoroafle,
 Tătă viață te-ai pterdut
 Și nime nu te-o știut.
 - Haida, Jeță, în camară
 Să ne apucăm de treabă,
 Pupii-n holdă s-or burdat,
 Nanele șed pă la colțuri,
 N-or gătat nici de pus dunturi,
 S-or pterdut și în cosele,
 Care mai știu, vai de iele,
 C-amu-i altă modă-n sat,
 Tâte îs de cumpărat.
 Așe-am cumpărat și noi
 Când ne-am gătat de-a vini
 De sămbătă până joi
 Să cuștolim ce ne dați voi.
 Amu vremea o trecut
 Și cu tăți ne-am cunoscut,
 Domnu' Grama și monografia,
 Noi țâvlim, ca ciocârliă,
 Că v-am scris ce am gândit
 Și dorul ne-am potolit...
 Amu șiregla-i deschisă,
 Măsărița îi întinsă
 Și-n târnaț ne-om ciocăni,
 Brâncile ne-om săruta
 Și frunțile ne-om săruta,
 Că pă harta satului am scris
 Nume care-or fost, s-or dus,
 Nume care îs, cu fală,
 N-am vrut să facem ciufală,
 C-așe-i omu, cât trăiește,
 Nu suduie, ciufulește,
 Lucră, lucră cât o bică
 Și-ntr-o ză, tătul să strică,
 Noi n-am vrut nimic să stricăm
 Noi am vrut să v-adună
 Într-o pagină de carte
 Să tomnim zăcala, frate,

Care să scrie în carte:
 „Fie pita cât de rea
 Mai bine... în Macea – mea.”
 V-am cățarat pă șireglă,
 Voi ați tăgășit cu greblă,
 V-am pomenit în rugăciune,
 C-așe-i doru, nu să spune,
 Am baladit ca la baladă,
 N-am scrofălit, ca-n ogradă
 Porcii când să dau la scroafle,
 Lăsat-am gândul să ne poarte
 Pă la voi, prin șcătule și lăcruțe.
 Iaca benzăle s-aud,
 Iejile-mprăștie dopu,
 Oamenii-și fac cruce, își scot
 clopu,
 Muierile să șterg de zădii
 Și și-aștern dune și perini,
 Cășile le deschid larg,
 Iar noi punem punct aici –
 Scris-am bine, tu ce zici?
 Și-om deschide gura de la sacu
 Și-om tăie-n bucăți colacu,
 Ala, de-i zăce Panethone,
 Pandora ori Moromir.
 Tângăliți, muieri și fete,
 Sărbătoarea cum să ghete.
 Țâvliți și vă buimăciți,
 Numa nu vă chercheliți,
 La ișpitare să zgodîți,
 Că amu de sărbători
 Per la prima volta-n sat
 Cu tractoru s-o băgat
 Tunna la Culiță-n târnaț,
 Liviuși și cu-a lu' Pișu,
 De-o-ncremenit toltișu.
 Socăre more, tu, devlă,
 Mai suiță-vă-n șireglă,
 Bleocioriți uejile
 Și schimbați muierile,
 Că amu așe-i la modă
 Să bei viski nu răchie,
 Să iei muieria lu' șogoru
 Și s-o preumbli cu merșanu
 Și să pușălești duhanu
 Desprins parcă-n patru foi,
 Nu cu sipca, cu arome
 De visezi numa fantome
 Erotice sau din buric,
 Câte-o țără, câte-un pic...
 C-așe-mi vine câteodată
 Să fac sex și îmbrăcată
 Să mă sui în vârful lui,
 Vârful... taragotului.
 Și să-mi ling... cornul cu lapte
 Neam de neam să lingă-n pat
 Ca partidul... la pupat.
 Mai întoarce, Doamne, roata
 Să-i mai cânt la Nașu Nelu

Alunelu, Alu-Nelu,
 Că-i mai lungă noaptea
 Decât ziua-n treagă,
 Nimenea să nu îl vadă,
 Nimenea să nu îl creadă...
 Ura, ura, și la gară!
 Stegulețe cu bujori
 Hai, muieri, pă susuori
 Scobindu-se pă su poale.
 - Mai vinit-ai acas', Floare?
 - Vinit da, cu Jeta-n taxi,
 Cocia-i lăsată-n drum,
 Șireglă s-o făcut scrum
 De atâta pârlițură,
 Nu din nas, da' nici din gură.
 Noi am dat ca mormântaru
 Cu pământ măcean, zăs sol,
 Și-am sămănat pă ogor
 Lacrimile revederii
 Într-un august, plin de must,
 Da' acuma, ne-am cam dus
 Șprițuind cărările
 Lungi ca amintirile,
 Amintiri ce-au fost
 Și or să rămână
 Săpate cu toporișca
 În țărână,
 Iar noi punem punct
 Aici –
 - Scris-am bine, bace?
 - Ha, ce zăci?
 Oare n-om fi de pomină
 Că n-am zăs de-a lu' Fărină,
 Nici de-a lu' Toaca, Flencău,
 Că-s și ei din satu' mneu,
 S-or goștit și ei odat'
 Cu Țucuru 'n coșche, din sat.
 Baba Lița, lu' Găzdolea,
 Și cu Oanea, Bodonișcu,
 N-or culdușit, nu s-or moșcolit,
 N-or umblat la Cărdăboșu,
 Nici la Ștefănoc, cionoc,
 Or stat pă divan, cumiști,
 Ca și floarea, între spini,
 Și-or mai bătucit sobița
 Ș-or vorbit de Chisălița,
 Cu Colceriu, Băndulica,
 Bășcu, Stângaciu, sau Ioța,
 Iaia, Șaia, Găscă Goaga,
 Ștrela, Mara pantofaru,
 Pioni, Ștofăla sau Nișca,
 Halavișca, doi la leu, sau Trișca
 Țucur, băta cărnă, lung,
 La Hoancă, la Mihai Rung,
 Hai Dochită, la uliță,
 Ca acum „Avem cuvântul”,
 „Vremea vremilor” ne-așteaptă...
 Cu cine vorbești în poartă?
 Iștină-i, că-i vreme bună,

Mai cioplești câte-o gurgună,
 Mai te ferești de... hănfău,
 Și mai tragi... câte-un troscău,
 Boabe, leacuri, Petișele,
 Ludaie-n Fund, la Beșuța,
 Șerpile-n corn, la Măcrișu,
 Chenciu cu Mantu, la Șodu,
 Didu cu Drodu, la Dodu,
 Toderica la Ciotea-n hidede,
 Cioncu și Pârjol, la fete,
 Bila, Grițari, Grumăzoi,
 D'așe puțân stați pă la noi?
 Chipărușu, chipuri face,
 Maistoru, din trăgaci trage,
 Cucuvele cântă-n dungă,
 Birtășu pune... la pungă...
 Doamne, mult am mai zăpsât
 Pă la uși, pă la ferești,
 Măi, primare, unde ești?
 La biblioteca din sat,
 Căci „cine are carte, are parte”
 Și păru... pus pă Moți-Moațe
 Și de viceprimar bun la... toate.
 - Ia cumnăul, măi măcene,
 Pune-n zamă, ia, gârtene
 Făcute de brânca ei,
 Anița, Stângaciului,
 consilierului...
 Văsălie, Avrămuțe,
 Pășcuț, Faur sau Curvire,
 Vă mai dau, vouă, o știre:
 Auzit-ați de Cheșcheta,
 Sau de... Duobicicleta,
 Ce s-a îmburdat în șanț...
 Păstă drum de-a lu' Găina,
 De s-o tolvăit nan' Bina
 Bedeleucea, Puliș sau Anton
 La Sânjorz sau Sântion.
 - Căpitane, Căpitane,
 Toarnă vinu' în pahare,
 Să mai tragem... la vâlău,
 Cu Moraru, Corcobel, ori Grasu,
 Cu Răia, Bogat, Băgău,
 Nu mă slobozi în copârșeu
 C-acolo-i bănat și jele,
 Nu mai zotronești... manele,
 Nici nu împletești... zmicel, e,
 Acolo dețu-i lopată,
 Cine mere, nu mai vine...
 Lapte prins, de la Lăptariu,
 Flane de port, la Șuștariu,
 Țoanga trece pă la Poanca,
 Feldi-n brăcinari, la Ciontu,
 Bumbu-și prinde nasturii
 În poartă la Țucuri
 Și Fedeu la capace
 Tras-împins, la patru ace,
 Mance-l crepu, de-l cunosc,
 Oare-i vinitură, ori gosc?

Mance-l buba, să-i dau nudli,
 Oare-i nu-i ud, pă la bugi,
 Iacătă-l p a lu' Cigoii,
 La Ciuturiga-n bălțoi,
 Cu Calu, Rusu, Turcu,
 Techelechea,
 Bulduș, Țapoș, Moșcodan,
 Clepea, Buțurcă, Ineuan,
 Pimpăla, Chenciu sau Beșa,
 Peșu, Ioandrea sau Pleșu,
 Ghiucu sau fratele Bercea,
 Ce mai face popa Mercea?
 No, amu', îi bai cu mine...
 Frate Bondriș, ce mai zăci,
 Nu mai dai orzu' pă găște,
 Visi, Șodu, Tărăntișu
 Or zgodit bine, ca Pișu,
 „La bulivar, birjar, la bulivar...”
 Cu făita lu' Lascu în frunte
 Cu Bogat sau cu Pitoc,
 Da' mai știi, cu Dăvidoc.
 Chenciuile, chenciuțule,
 Ce mai faci, drăguțule,
 Chiar la Ruja ț-ai proptit mărfaru
 ...

De-o vinit și Căcă-Fer,
 Tăt lovind în Șerbălău,
 Și spăriind pă Vișina,
 Pă Moima și p'a lu' Birca.
 De căuăcit am potcovit,
 Cu Langoșu ne-am încuscrit,
 Hai, amu', la Țuicaș, vere,
 Să ne crăscădim, muiere,
 A' lu' Burdea-i faină, mândră,
 Și nu-i lihodă de foame,
 Nici pă strujacuri nu doarne
 Nu te fă cu feleheart
 Scloboade cocoșii-n sătă,
 Și te ie cu Ceidereș, de băta,
 Treci apoi și la Năsu,
 Să mai vezi ce-are-n „dotare”,
 Ce-are Pecaru-n... „pe... – care”
 Și Borodu în... sertare.
 Că Piparca și Curechiu
 La Galbănu, la Vânătu,
 I-or tomnit gardu' cu Drodu
 Să nu li să suie-n podu.

Noa dară!
 Dragii mei, măcenii mei
 Verișene, verișeni
 M-oi folosi și eu de pod
 Înspre voi să mă sclobod
 Că din bițigii-am picat
 Când „de-a școala” m-am jucat.
 Amu dară ce-așteptați?

Io atâta am avut de spus,
 Tate bună și m-am dus.

Înscrisuri despre autor

Absolventă a Universității din Timișoara, Facultatea de Filologie, Specializarea Limba și Literatura Română-Franceză, a profesat în învățământul preșcolar, primar, gimnazial, liceal și universitar. De asemenea, a îndeplinit funcții de conducere în biblioteci orășenești și așezăminte de cultură. De profesie filolog, a publicat pe trei segmente conforme pregătirii profesionale.

Material de specialitate și auxiliar didactic:

Ortografia practică, 2004-2005, Corina, îndrăgostește-mă de tine, 2005, Exercițiul, sinteză a cunoașterii, 2006, De la lectură la lecturi, 2007, Calendar cu scriitori, 2007, Jurnal de lectură, 2008, Oglinda, 2008. Cine ești, dumneata, domnule profesor, 2008, Cartea Clasei C, 2008

Confesiuni:

Pagini trăite, 5 volume, 2005-2010, Clipe retrăite, Antologie de autor, 2015, In-Out, 2017, Volum selectiv, 35 de ani de corespondent presă

Material monografic:

Baladă măcenilor care s-or pierdut de șireglă, 2005, Carte, vouă, fiilor satului, 2006, Macea, alean și dor, 2007, Rapsozi și rapsodii măcene, 2009, Mărturii măcene, 2011, Macea, vatră, chipuri, rânduiești, 2013

A debutat în anul 1962 în Arad, Cenaclul Lucian Blaga.

Deține Premiul presei, 1981 și Arq, 2015. Deține Premiul I, 2015 Unifero și Marele Trofeu, 2016, Unifero, participare Concurs de Creație Adulți. Deține Premiul Literar Gheorghe Bulic Serbia, Uzdin, SLA Tibiscus, 2016, Premiul Hrisov de Excelență 2018 Serbia, Uzdin, SLA Tibiscus Este prezentă în Dicționare și Antologii din țară și străinătate, precum și în Casete redacționale ale unor importante publicații, ziare, reviste, anuare, culegeri, periodice, ș.a din țară și din străinătate. Este Cetățean de Onoare al comunei Mesiciu, Vârșeț, Serbia, 2013. Este Membră de Onoare SLA Tibiscus, Uzdin, Serbia, 2014. Este Fiu al Satului Bodrogu Vechi, 2017. Este Fondator al Salonului literar Gutenberg și cofondator al Revistei Gutenberg Universul cărții, 2008 –prezent. Sub semnul Centenar, deține Diploma de Excelență 100 pentru Centenar, 2018. Semnează ca autor și coautor sub unele pseudonime.

Ziarul Aradul din 4 mai 2015

1950 – S-a născut la Macea (județul Arad), Florica Ranta-Câdea, cercetător etnograf, publicist, profesor cu o lectură întinsă și bogăție spirituală, care mereu înnoită a devenit spornică. Încercările sale în varii domenii culturale au izbutit în cărți, reportaje, știri, prezențe televizate și multe altele. Odrasla de țăran luminat, Florica Ranta-Câdea nu râvnește la demnități academice și venituri pe măsură ci caută să aibe o viață culturală perpetuă. Răscolește prin palierele uitate ale culturii locale (măcene), generând entuziasm molipsitor inobilat cu epitete, pe care ni le dezvăluie ca pe un mister. Florica Ranta-Câdea știe că o întâmplare culturală se petrece o singură dată și pe urmă, acestora, trebuie să le urmeze altele. Și acestea, cu siguranță, vor veni. Îi urăm succes.

(Horia Truță)

Descendenta

„Sus în sala profesorală este o agitație caldă, prin care răzbat grăbit să-mi depun paltonul și pălăria. Și, ca tot omul, să-mi aprind o țigară. Locul meu este ultimul la una din lungile [două] mese profesoriale, sub orarul masiv, lângă dulapul ce adăpostește mijloacele audio-vizuale, de care și răspund aici. Alături, în capul mesei, locul profesorului poet [„de română”], peste masă, o am pe Descendenta, căreia nu știu de ce i se mai spune și „Talent”... nu am remarcat vreun talent aparte, ieșit din comun, doar ochii albaștri ca cerul primăverii, priceperea și sărghița ... ori și acestea pot fi un îndeajuns talent. În mod cert, merit. Locul ei este gol, însă răzlesc cu privirea peste cealaltă masă, peste diriginta mea ...” [Cornel Marandiuc, *Neștiutele aripi ale câmpiei*, Iași, Edit. Studis, 2014, pag. 19-20]

„Prietene...

[Ce frumos îmi spunea...]

- Prietene, de ce mă cauți?

-?...

- Moartea nu e nici somn, nici veghe. Am știut aceasta încă înainte de a muri. Să nu te mire, am știut-o. Nu vin de acolo. Nici din somn, nici din veghe. După moarte nu există nimic, după această ușă nu se află drum. Te întrebi atunci de unde vin, totuși, cum pot veni, de ce am venit? Cum am putut-o face? Eu am avut o șansă, sunt unul dintre cei ce au avut o șansă. Și-au păstrat-o. Singuri și-au alcătuit-o... Spun „alcătuit-o” pentru că...

- Cine ești? Cine ești dumneata?

Era stupidă întrebarea. Nici măcar clară. Gândită. Aprobata în mine. Găsită necesară. Justificată. Era întrebarea surprinderii Temii.

- De ce te interesezi de mine? De ce întrebi?

-?...

- Ai o colegă, prietene. Tu îi spui „Descendenta”. Pentru că e din familia mea. Eu nu o cunosc, dar o știu. O... o simt, e ca și când ... [și ți-am spus, simt aceasta] ceva din mine, desprins, încă mai plutește în razele soarelui... Ai întrebat-o de mine. De mine și de fratele meu.

- Deci...

- Ți-a spus ceva despre David, despre fratele meu?

- Nu... Puțin... Nu știe...

- Nu știe?

- Nu.

- Și ceilalți? Ceilalți din familia noastră? Urmașii noștri, copiii fraților noștri? Știi copiii acestora?

- Nu. Nu știu nici ei ... Frații voștri au murit.

Copiii lor sunt vârstnici de-acum și nu știu nici ei ... iar fiii acestora, cum e și Descendenta, tineri, dar părinții, și ei, știu încă mai puțin despre voi ... că acești urmași, descendenți ai lor, cei doi frați – Gheorghe și David – nu i-au uitat¹⁸⁶

¹⁸⁶ Cornel Marandiuc, *Neștiutele aripi ale câmpiei*, Iași, Edit. Studis, 2014, pp. 74-75.

ÎNSCRISURI MĂRTURISITE

Narațiuni subiective

Baci GHIURI A LU' HĂMFĂU FUGAR

Era vară, era cald, io stătem la mine-n greдинă su' nuc, pot zăce că mă love on somn di zăle mari, era pă vremea comuniștilor, când aud țâvlind la uliță:

- O fujit Ghiuri, o fujit Ghiuri!
- N-o zăs nimic, am vorbit cu iel, asară!
- După amniază s-o cam mai dus!

Mi s-o părut oleacă șod, cum am fujit, m-am gândit, să văd, am fujit după vacă, poate după alt iosag, poate după hoară, nici vorbă, nu fac io d-aștea, nu lăs hoarăle și iosagu' pă uliță. Eh, o fi glumit careva. Pă când stătem io aproape durmind și dând cu Flacăra roșie după on bongari care mă năcăje, aud bătând la poartă.

- Halo, halo, îi careva acasă?
- Da, cine vre să știe?
- Hai deschide ușa, nu te juca cu noi!
- Bagă-te omu' lu' Dumnezo, io nu stau cu ușa-ncuietă.

Ușa la mine la greдинă să deschide și să bagă doi milițieni, am căscat uăchii mari și vorba mi s-o oprit în grumaz.

- Bună zăua, mă, di ce nu deschizi?
- N-o fost încuiet și n-am știut că dumnevoastă vi-s. Da, ce-i baiu'?
- Am vinit să vidiem dacă ești acasă, că s-o auzât, c-ai fi fujit în Ungaria.
- Bată-i focu' lor di uamini, cum vorbăsc a prostu.

Atunci ierau vremuri grele, nu ca amu, tie cotau milițienii și când...mă iertaț iera să zăc una nezăsă, mult măceni fujeu păstă graniță-n Ungaria și di acolo care inde. Să vă zăc dinde o vinit povestea asta cu fujitu', la Macea cătă Gheorghe să zăce Ghiuri, ori ești român, ori ești niamț, ungur, ori țâgan, tătă lumea te strâgă Ghiuri, bun înțales dacă te scrii Gheorghe.

În zăua ceie o fujit on Ghiuri, da' nu a lu' Hămfău', unu care iera tractorist la colectiv, niamț, o fujit Ghiuri aiesta cu muier, cu prunci cu tăt și cu motoru' și cu remorca

- Ghiuri, ce-or vrut milițienii di la tine? Ai făcut chef cu ii?
- Da, zăc io, cam acru. Și-n gându' mneu: doară nu m-oi pune mintea cu muierile.
- Hai nu te mânîe, glumăsc. Ti-or întreat di vecinu', niamțu', ce-o fujit?
- Da, dar iel îi mai tânăr dicât mine, așe că nu știu pre multe.
- Mă, Ghiuri, ce zăci tu oare ș-amu fuje?
- Fuje, da, doară mere-n Germania, n-o ajuns încă, mai are di fujit!

Așe vorbeu uaminii pă vremea cee, după cum îi duce minte pă fiecare, tare mult or fujit atunci, cu motoare, pă jos, cu aeroplanu', on cioban o fujit cu uăi cu tăt, care cum.

M-aduc aminte că sub on pup di tulei s-o găsât unu mort, nu di la Macea, truda lui știe di pă inde o fost, l-or dus la Arad și nime, nimic. Urâte vremuri, uaminii trăbă lăsați să margă fiecare inde vre, dacă să fac lotri sau bicheri, atunci îi altă socotială, poate vini miliția, poliția, să-i prindă și să-i baje la pocaus. Amu măceni noști să duc care inde vre, da' di casa lor nu uită, tăt la Macea îi mai bine, așe o lăsat Dumnezo să fie și îi bine că-i așe.

Fie pita cât di re, tăt mai bună-n țara ta.

„Nu știu câți dintre dumneavoastră știți că, după absolvirea facultății de stat națională din Cluj, tatălui meu i s-a oferit un post de profesor de biologie la un liceu din Timișoara. Dumnealui a refuzat propunerea, gândindu-se că în comuna noastră poate face lucruri mai frumoase și mai viabile. Și a realizat. În 1964, a preluat un petic de pădure, și după o muncă de Sisif, la vârsta de 90 de ani, a predat comunei și județului Arad, această Grădină Botanică, un adevărat tezaur – rod al imaginației, al sufletului și al mâinilor sale.

Acest parc al comunei se adresează tuturor categoriilor de vârstă, de la copii de grădiniță și ciclul primar, care însoțiți de doamnele educatoare și învățătoare pot desfășura ore de literatură pentru copii (în fața scenelor din povești din mijlocul naturii), ore de cunoașterea mediului înconjurător sau educație civică, la studenții și oamenii de specialitate și până la agricultorul care obosit de muncă, vine să se relaxeze în acest decor mirific și să-și oxigeneze plămâni.

Dacă ar mai fi trăit astăzi ar fi mulțumit în primul rând colaboratorilor cu care a pornit la acest drum lung și anevoios, învățătorilor și profesorilor care împreună cu elevii au prestat multe ore de muncă în această pădure, primarilor care de-a lungul vremii au condus destinele comunii și care l-au ajutat fiecare cum au putut mai bine, domnului rector Ardelean, care după concesionarea parcului a angajat personal permanent și sprijin financiar consistent pentru dezvoltarea parcului.

Aș vrea să vă mai spun, că în ultimii ani, drumul de altfel scurt de acasă până la parc, tatăl meu îl parcurgea tot mai greu, sprijinindu-se de bicicletă. Oamenii care îl întâlneau pe stradă îl întrebau și îl sfătuiau să se mai odihnească un pic după-masă, că n-o să-i facă Ardelean statuie.

Acum, pentru că realitatea de astăzi contrazice presupunerile sătenilor, vreau să mulțumesc în numele familiei, pentru faptul că Parcul l-a fondat Pavel Covaci îi poartă numele și pentru că imaginea lui îi întâmpină pe toți vizitatorii, sprijinindu-i prin citatele pe care le-a presărat peste tot, să respecte și să protejeze natura, să iubească viața.”¹⁸⁷

Valeria Mădărăsan-Spiuța (cuvânt rostit la dezvelirea bustului)

---

¹⁸⁷ Text preluat din revista trimestrială *Gutenberg universul cărții*, din anul II, numărul 2, pag. 46.

De ce pleacă păsările călătoare-evocare...

Motto

„De ce-ți mai numeri anii/să vezi de ești bătrân
Când știi ce grea durere tu/Porți în al tău sân.
Și pentru ce oglinda întrebi/Privind în ea
Să-ți spună de nu-i încă/zbărcită fața ta!”
„Deschide cartea ca să înveți/ce au gândit alții; închide
cartea, ca să înveți tu însuși!” (Paul von Heyse)

Eu voi deschide această de suflet evocare
cu
o invocare
Adresată unui dascăl, cu mâinile
împreunate,
ca pentru rugăciune”
„Eu sunt copilul
Tu ții mâinile tale
destinul meu
Dă-mi, te rog, acele lucruri care
Să mă îndrepte spre fericire
Educă-mă, te rog ca să pot fi
O binecuvântare pentru lume”.

Și, frumosul basm, din lumea mea, aceea
când strigăm, desculți.
„hai sa ne jucăm
de-a soarele
de-a luna
de-a veverița
de-a aluna
de-a câinele
și de-a pisica
de-a mama, tata
școlărița.

Basmul nu s-a sfârșit. Îl port în suflet ca pe un minunat dar Dumnezeiesc. În viață iubești, o dată, de două ori, ș.a.m.d., suferi, uiți, urăști, dar mai presus de toate înveți de la Aproapele tău. Aproapele meu? Da! Ați citit, mă rog, auzit bine. Sunt foștii mei dascăli, tineri pe atunci. Joviali, ca o măiastră pasăre în zbor. Căci ei zburau înspre noi, ca un fluture. Și-și deschideau coloratele aripi, tot înspre noi, ca o corolă. Colorate aripi „da” și-ncărcate de puncte, virgule, liniuțe de unire, puncte de suspensie...oare ce mai urma?...

Poate ne tot întrebăm temători... Urmau substantive, verbe, pronume, adjective... toate îngemănate în timide compuneri și urmau atribute, complemente. Smărăndița popii în care, și azi, mă regăsesc cu plăcerea vârstei ce pe atunci m-a pricopsit... dar mai urma și șarada ce-o strigam după Domnul/ pardon tovarășul/, ah, nu, Domnu deci șarada „lapte acru și bătut se numește atribut” și mai urmau predicatelor și câteva „subiecte” unul dintre subiecte este omul, ființa... „Dascălul” de atunci, de ieri, de azi „din totdeauna... Omul care a știut să dea binele la toată lumea? Omul care, fără să aibă copii, alături de distinsa sa Doamnă. Doamna Elena a mângâiat pe creștet o mare de copii, câteva sute poate că și azi s-au retras... la casa dintre brazi... la răcoarea pădurii din preajmă, iubesc și acum copiii, meseria și-o închipuie ca pe un șirag de corali, înlănțuit la brațul fiecărui copil pe care l-au cunoscut... Și, mai tremură din când în când *Domnu* și *Doamna*, când clopoțelul bate... îl aud din curte... oare cât o fi ceasul... A venit și autobuzul, au venit colegii, începe ora, prima oră. Clopoțelul sună, din nou... e ora a doua...? Las', spune Domnu, miercuri e zi de piață, voi trece pe la școală – să văd clopoțelul cel vechi, (poate sunt de-o vârstă)... că pe ei, pensionarii, dascălii ce fi-au închinat peste patruzeci de ani de viață, acolo în sat, la ei nu-i mai caută nimeni, nici un scaun, în primul rând, la deschiderea cursurilor... nu li se mai rezervă...

- Bunicule de ce Pleacă păsările „Călătoare”...

- Bunicule...de ce ai mustața „neagră”.

- Domnule profesor Carol Feher, dascălul meu m-a-nvățat forma inversă de perfect compus „dusu-s-a”... domnule profesor, doamna profesoară Elena Feher de ce pleacă (totuși) păsările călătoare, noi puii dumneavoastră, mici, mari, cum vreți ... spre alte zări...

- Dumneavoastră, de ce-ați rămas locurilor, vă mai cate dor de dorul dor, de dorul călător... No plecați, suntem aici ... trăim același basm ...”

„A fost odată...” și ne semnăm între copertele unei singure cărți cu titlul „Să ne mai jucăm”.

Și-acum mă regăsesc și eu printre rânduri, spunându-mi cu teamă că timpul nu mai are răbdare.

Vă mulțumesc, că, azi, Dascăl fiind, ați acceptat să publicați, alături de mine, fosta Domniei-Voastre elevă, atâtea cărți despre Macea – leagănul copilăriei mele și leagănul care v-a legănat și dumneavoastră, cariera, vocația de *mari dascăli*.

Florica Ranta Cândea

Pă goșt'ie la Macea

Am fost în sat, pă goștie la Baci Ghiuri a lu Hămfău ...

Din clipa în care m-a invitat, deși nu era cazul, mă tot gândeam unde mă va goști cu plăcintă coardă cu nucă, mac, brânză dulce, galbăn ca filimina era aluatul puhab...așa că, Leana Ciocăneaua și toți pruncii lor, neamurile, vecinii, cumnații, cumnatele, d-apu șogorițele, nepoții, strănepoții, ba și domnul primari cu vicele m-or așteptat la uliță ca niciodată.

Am crezut că-i mort că m-or dus în casa dinăinte, că aicea numa mortu să fâne și să cântă ghipă iel, d-amu era gătată ca ghi sărbătoare, ba și lampă și lămpași să nu mă-mpeghic în jlarfile puțulite cu box negru ...Apu acolo am văzut ceva ce nu s-o mai pominit ghi-n vremea prunciei...

Patul cu iucă ghi prunc mic, de-mi venea să-ngân *Leagăn, leagăn, legănel*, dacă nu-mi era o țără ghi rușine ghi atâta nemoșag...pustușag nu altăceva.

Altăoară am fost numa în târnaț, în tindă, pă laviță la uliță, în șatră lângă sobiță uă în podrum, da așe fală în casa ghi năinte n-am mai pomenit.

Mulțam dumnitale! Mare mulțămită dumnevoastă, că nu poci pă țăți a vă numi numa după ciufală-a ciufuli ...ș-apu amu, când și părdăicile m-or primit, nu-i modru ghin partea me! Apoi m-am fost foastă vorbit cu Maica Pelheș Ecaterina a lu Litău ghi una alta ...numa zâs așe.

-Noa, știi ce Maichii, nu scrie ghi ani, păstă 80+...așe că Fii sănătoasă, Maica me!

Am mai povestit ghi cum o lucrat la cânepă la Brânza, cum să sufulca la poale, cum câștiga, că era tare harnică, ba ghi-on bugyioș, ba ghi-un viziclu,că era tare harnică, să purta să fie prima, frunțașă, aghicachie!

- Cât or vrut, atâta m-or dat, pă cinste, nu am cerut nimic.

- Nu mințasc, să știi, nepoată, că era nemoșag nu glumă, la Baci Ghiuri că nu joie Ciocăneaua cu goștitu...

Așe că unii petreceau, mulăteau, cu fainoșag, și pe mine m-or petrecut ...iaca și pruncașu, m-o-ntrebat cât ...costează cărțile, de elev, nepot ghin sat, Rîpaș Adi-Ilie, are 11 ani, elev, clasa a V-a și-i stă bine nu la țopăială ci așa-n costum cu tricolori, a fală! Am lăsat Castelul, batăr de cum am sosit m-or și pofitit la mnezăzât, tocană ghi carne cu crumpe și pită moale și șelată ghi curechi mânăntăl ș-apu cum să nu, cu drag am cuștulit mai ales că mi-am

amintit când, în Sala de mese, în tinerețea dascăliei, că am fost și ...Castelan... serveam aici masa, pe bon ori cartelă săptămânală...

Una peste alta, familia mea din satul Macea, pe care azi am revăzut-o, e una faină, îmi pare rău că nu am răspuns tuturor invitațiilor, însă un lucru e sigur: frumusețea sufletelor de aici, indiferent că poartă zădie, spătoi, poale în doi lați, clop, nu contează decât ce poartă în străițele alese.

Florica Ranta Cândea

De școală, încă-mi este dor

Aș putea scrie despre fiecare dintre dascălii mei, râuri de gânduri, doar eram Smărăndița clasei. Totuși, nu am spus nimic până acum! Eram persecutată, părinții și bunicii mei fiind considerați chiaburi, refuzând, până foarte târziu, să intre la colectiv (aveau o mare gospodărie de oi). Eram în clasă cu Feri, Francisk Kondora, foarte buni prieteni, locuiam aproape, dar el, fiind copilul președintelui de CAP, lua, cu mine, același premiu. Mai sufeream și pentru că mă trăgeam din familia pocăită, a lu ' Brânza. Și totuși ceva mă îndeamnă să mai scriu (deși am scris de doamna prof. Ana Achim).

În familia Covaci, Maria și Pavel, am crescut pe aceeași stradă, locuind. Mă delectam cu dulceturi fine și plăcinte alese de la Tușa Maria (eram rude, cu descendențe în Curtici). Și fetele adoptate, Vichi și Daniela îmi erau dragi.

***

Pe aceeași stradă locuia și tanti Stela și domnul profesor Lăpăduș. Adina, fiica dumnealui, era ca o soră mai mică. Când mergeam în practică, la cules de cucuruz, gogonele, domnul profesor Lăpăduș mă ducea cu bicicleta, pe post de ... portbagaj. Când ajungeam aproape de grădiniță se făcea că se rătăcește, și mă ... scăpa intenționat, în șanț. N-am să uit niciodată acest „încăruțat” de drag ... Cum n-am să uit cum, vecini fiind, venea la noi, sub pretext, și-i zicea mamei: - Livie, m-o trimis doamna me, Stela, după o ceapă ...! Apoi, intra cu tata în cămară și destupa iejile cu vin, sau desfăcea dopul de la ciubăr, și . golea vinul ... de numa-numa.

Și ultima amintire!

Când mi-a tăiat, prima dată, mama chica de păr, a luat-o pe ascuns de la noi ... Am primit-o de la Adina (care a găsit-o ascunsă, în pod, la casa din Sânnicolaul Mic) în 2011.

Pentru tot ce ați făcut pentru mine, Dumneavoastră, dascălii mei, vă port o duioasă amintire!

***

Încununarea mea, a fostei eleve a fost când m-am iscălit pe cărțile publicate, alături de distișii mei dascăli, fam. Carol și Elena Feher. I-am întâlnit ultima oară, împreună, la celebrarea a 50 de ani de la căsătorie (2009) în Biserica din Macea, a cărei Sfinte uși, donate de familia distișilor dascăli, se vor deschide, de-acum, pentru multă vreme, pe vecie, pentru măcenii mei. Vă mulțumesc!

A consemnat aceste rânduri *eleve Floarea Ranta*.

Domnu' Trandafir de Macea

Lovea, încet, departe de Nada Florilor... cu diapazonul, ne învăța, acolo, în Locul unde, părea, că nu s-a... întâmplat mai nimic, atât muzica, dar și matematica... însă, înainte de toate, cântam la cor... ca Labrador...

Și, tocmai când a ruginit frunza din vii, am primit în dar, o Carte, Parcul și Castelul de la Macea (2012), însumând, două volume, cu aproximativ șase sute cincizeci de pagini. În plus, volumele sunt închegate, printr-o amplă Bibliografie, Tabele, Fotografii, Liste etc.

Domnu' Trandafir de Macea? Profesorul Dimitrie Grama a venit Acasă, nu numai cu un braț de Flori, pentru Acel, care, se plimbă în Carul îngerilor, Profesorul Pavel Covaci, Custode și Mentor al multor generații de elevi, ci și, cu această Carte, truda de o viață, a amândurora. Practic, ne... emigrează, iată, în Pădurea, cândva sălbatică, cu Holumbul acesteia, și ne mai dă, oleacă, de... lucru... De ce? Cum, de ce??? Noi, Generația anilor 1964, 1965 am fost primii care am trasat, cu grebla, lopata, furca, mătura de mesteacăn, coșara de paie, primele cărări cu bitum din actualul Parc Natural... deci, nu am uitat, cum să uităm, că, atunci, florile, personaje pustietoare, nu se sfâșiau, în mâinile noastre...

Mai apoi, am devenit profesor la Castel, dintr-un Copac, mă mai bântuie o amintire, de pe cărări mă cheamă tinerețea risipit-disipată, din alte cămări, mă cheamă culoarea mov, a dragostei cu verzele ei, iar acum, mă cheamă Respectul față de acest Dascăl, care, îndemnat de Timp, lasă, ca și alții, Satului... o Carte...

Ferice Nouă!!!

Îmi plimb ochii, pe Filele ei... descopăr Colecții, Case, Arbori, Ierbare, Scrisori... Comori...

Descopăr un alt Profesor, aplecat înspre Alchimia Cuvintelor, care așteaptă să zboare... precum Doamnele Ciori peste Teiul Eminescian... secular...

Volumele, cele două, sunt Istorie, sunt Botanică, sunt Iluminare... peste care, Poiana lui Eminescu, mustește a Veșnicie... ca un Pios Omagiu, Domnului Prof. Pavel Covaci...

Scriu aceste rânduri, tocmai de Sfântul Dimitrie, când, la Casa cu numărul 574 din Macea, se oferă sarmale...

Scriu aceste rânduri cu emoția, poate, a primei ore, cu Domnu' Trandafir, de Macea... atunci, nu știam, că va scrie Cărți... că va Fotografia... Fotografia Pădurii, și o va domestici, precum, Domnul Covaci... dar, așa e în Viață... Cartea te plimbă;... până în zilele noastre, prin Grădina Botanică... în Memoria Profesorului Pavel Covaci...

Nu am scris aceste rânduri, pentru o zi, căci mă vrăjește Vremea, iar despre o asemenea Carte, vor vorbi, specialiștii, botaniștii, cercetătorii îndrituiți, îndreptățiți... am scris, doar, despre LUMEA de Acasă, cea din Carte, care, nu are Acțiune, dar are, un Deznodământ fericit... eternizat între file, Rostul și Locul fiecăruia... iar rostul meu, e unic, acela de a mă apleca, înspre o Recunoștință veșnică...

Candea Floare

Eugenia Floca, învățătoarea ... învățătoarei de la Macea

Eleonora Bundiș

Acest material, nu este o obișnuită „biografic” ci este o *biografie* izvorâtă din prea multă dragoste, este o pledoarie pentru nobila misiune, aceea de *dascăl* de la țară, pe care, acum, la *portrete de dascăli*, o dăm la iveală, din memoria selectivă, prin arhiva sufletului. Sunt ani de-atunci învățam să citim, să scriem, să socotim, să împletim, să ghicim, să cântăm, să ne jucăm, să jucăm, mai puțin, să ne rugăm, nu era voie.

A trecut vremea. Roata ei dar și roata olarului care, ne modela, sub priviri plângăcioase, ne educa, prin cuvinte, ne îmbrăca, prin sunete, ne proteja cu eleganța sufletului, copilăria și, din lutul moale, ieșeau, nu oale, ci odrasle-podoabe, căci, la sate, îmbrobodirea era un fel de expunere, de înfrumusețare și pe noi, elevii, ne înfrumusețea vorba blândă, calmul și priceperea, dăruirea sau vocația aceleia care ne ea Învățătoare.

Nu era din sat era vinitură, dar în sensul apostolicesc al cuvântului, dar se stabilise de multă vreme la Macea. Își făcuse o gospodărie trainică o familie respectată, dobândise o experiență frumoasă. N-a mai plecat nici după plecarea soțului, tot dascăl, la Ceruri, s-a confundat cu traiul și viețile măcenilor cu toate cutumele lor.

O văd, o re-văd, la sfârșit de săptămână și o re-compun fetelor mele, Rafaela și Ruxandra pe *doamna*.

Căci, așa, ne apelează, azi, copiii, pe noi, învățătorii.

Învățătorul????? - da! Eu sunt învățătoarea, care a preluat, *roata olarului* de la învățătoarea ei de-acolo de la Macea și am dus-o la oraș, dar, nu m-am depărtat nici de sat să îi I fiu alături ca la începuturi când, devenind învățătoare și eu, am primit alte lecții, am primit și m-am împărtășit din experiența Doamnei.

Metafora timpului????? da!!!! - Eu sunt o ramură, din multele crengi, pe care, în *cununa vremii* Doamna învățătoare, le-a împletit în Cununa învățaturii, picurate cu un tolcer tradițional-răbdarea priceperea, iscusința.

Învățătoarea învățătoarei??? Ați citit bine! .Dăscălița mea, pro-fe-soa-ra mea acum culeg ghiociei din tâmplele Dumneaei și îi ofer învățăceilor mei, întru aducere-aminte și, lor, le sărut fruntea, asudândă de emoțiile re-ve-de-rii cu mine eleva de ieri – învățătoarea de azi, iar Doamnei mele, învățătoare de ieri, de la Macea, îi sărut mâna tremurândă, de-acum, prin patina timpului, dar o re-găsesc tot *acasă* acolo la mine, sat, care, a adoptat-o de peste zeci de ani.

Sărut mâna mă re-cunoașteți, eu sunt învățătoarea-eleva, Eleonora Cazan-Bundiș. Dumneavoastră doamna învățătoare-Eugenia Floca, modelul meu, pe care, azi, cu permisiunea Domniei Voastre îi ofer un inefabil Portret de dascăl, vremii, care. nu v-a uitat. Fotografia????? Ea, da, e acolo, în sufletul meu meșteșugit de Roata de olar priceput din care, s-a ivit acest Eseu-Evocare-învățătoarea-învățătoarei, practicant la practica Experienței de o Viață. Mulțumesc!!!

ANEXE

I. Înscrisuri din arhive

S. J. A. N. Arad¹⁸⁸ Dosar 95/1941
Către Primăria Municipiului Arad
Chestura Poliției Municipiului Arad
Tuturor Domnilor Pretori din Județ la Reședință
Copie telegramă f urgent/2244

Vă comunicăm mai jos în copie Ordinul telegrafic al Ministerului Afacerilor Interne nr. 14628/1941, rugându-vă a dispune de a fi adus la cunoștința celor interesați Copie: Toți basarabienii și bucovinenii refugiați în regat rămân pe loc fiind oprită deocamdată trecerea în Bucovina și Basarabia.

Ministrul Afacerilor Interne General de Divizie, I. Popescu nr. 14628/19VII1941

*****

S. J. A. N. Arad Dosar 83/1942-1943
România
Prefectura Județului Arad
Serviciul Administrației
Nr. 25832/1942
Arad, 2 sept. 1942

Către Primăria Comunei Macea Vi se trimite alăturat 2 exemplare din Broșura "Porumbul murat" spre a fi distribuite gratuit agricultorilor, mai cu seamă din comună, insistând asupra punerii în aplicare a directivelor din broșură spre a se obișnui locuitorii cu prepararea porumbului murat (siloz).

Prefect

Șef serviciu adm.

Notă: Broșura cuprinde 45 de pagini. Colecția Sfaturi practice nr. 17 e scrisă de dr. D. Strilciuc, medic veterinar și redă: Ce este porumbul murat, Cultura porumbului murat, Ce boburi de porumb sunt bune, Tocarea și îndesarea porumbului, Acoperitul gropii, exemple de rații zilnice pentru vaci, Cocenii uscați pentru hrana vitelor și exemple ilustrate cu multe imagini.

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 1840/13 sept. 1951
Către Sfatul Popular al Raionului Arad

Alăturat vă înaintăm un Tabel nominal în trei exemplare cu locuitorii comunei Macea care au stropit pomii cu ulei mineral SPIC în primăvară. S-au stropit pomii, costul uleiului este 11870 lei. în debit nu a rămas nici un locuitor.

Președinte

---

¹⁸⁸ Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale.

Ardelean

*****

*Sfatul Popular al Raionului Arad
S. J. A. N. Arad Dosar nr. / 4 iunie 1951
Către Toate Sfaturile Populare*

Vă facem cunoscut că în ziua de 22 mai a fugit din otava comunei Livada, satul Sânleani una bucată iapă murgă închisă de 1 an, proprietatea lui Gerendi Mihai. Vă rugăm să ne anunțați de urgență

*****

*Sfatul Popular al Comunei Macea
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 876/1951
Către Ferma de stat "Scânteia" Șimand*

Vă aducem la cunoștință că, ministerul Agriculturii cu Ordinul nr. 539496 /10 aprilie 1951 ne-a atribuit nouă și ne-a aprobat demolarea conacului "FRISCH", proprietatea statului (. materialul provenit din demolare va fi folosit pentru construirea grajdului pentru reproducătorii comunali).

*Președinte
ss indescifrabil*

*****

*Unitatea 5510
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 224 / 22 mai 1951
Către Sfatul Popular Macea*

Începând de la primirea prezentei adrese, cetățenii care au pământ în zona de 1000 m de la Frontieră, nu vor putea ieși la lucru numai după ce li s-a eliberat un bilet de către Plutonul de Grăniceri respectiv.

*Comandant
Popa Ghe.*

*****

*Sfatul Popular al Raionului Arad
S. J. A. N. ARAD Dosar nr. 5136 / 6 iunie 1951
Către Sfatul Popular Macea*

*Vă trimitem în copie Ordinul nr. 13200 din 1951 referitor la recrutarea elevilor și elevilor tractoriști pentru Școala Independența MA pentru luare la cunoștință.
Președinte*

ss indescifrabil
24 II 1952 nr. 42
Către GAC Macea

Tovarășe Președinte - o cerere de predare fără întârziere a Cânepiște topogr. 1831 / 1735 lui Andrei Cuznețov str. Cealkovski 28 Arad

*****

Sfatul Popular al Comunei Macea
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 337/12 VI 1956

CERERE

Ranta Dumitru cu domiciliul în Macea nr. 485 cere defalcarea a 3 ha din suprafața de 7 ha pentru feciorul Ranta Mihai de 40 ani. Se motivează că nu locuiesc împreună și se gospodăresc separat.

„Cu speranța că cererea va fi aprobată, primiți asigurarea țărănescului meu salut”.
Trăiască Republica Populară Română
Macea la 18 iunie 1956

*****

Cerere de mână
Către Sfatul Popular – Comitetul executiv

Subsemnatul Anghelina Flore domiciliat în comuna Macea nr. 471 vă rog să binevoiți a -mi verifica situația mea familială pentru a putea obține dreptul de cartelă de alimente ce mi se cuvine.

Trăiască lupta pentru pace

Macea la 14 aprilie 1956
ss indescifrabil

Răspuns: Sfatul Popular al comunei Macea
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 766/1956
Tov. Anghelina Flore Macea nr. 471

La cererea dvs. înregistrată sub numărul de mai sus vă comunicăm că se aprobă cererea, însă veți fi pus pe tabel separat de ceilalți salariați și veți scoate tichete personale deoarece poate nu mâncați împreună dar vă serviți de uneltele gospodărești ale părinților, deci faceți parte din aceeași gospodărie.

Macea la 11 mai 1956

Președinte
ss indescifrabil

*****

16 martie 1956

Sfatul Popular al Raionului Arad

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 1725/12 III 1956

Vă trimitem alăturat Publicațiile Sfatului Popular al Raionului Arad prin care se aduce la cunoștință, că în zilele de 23 și 24 martie 1956 va avea loc un Târg de Țară pe locul oborului de vite din Arad.

Primit, tov. Ardelean

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 9, fila 98/1946

Sfatul Popular al Comunei Macea

Registrul de evidență al celor Condamnați pentru infracțiuni:

- 1946 Șumândan Gheorghe 28 ani, 22 oct. 1946 – 4 luni închisoare – Crimă de posedare de armă ilegal – Sentința 2596/1946;
- 1949 Mărcuș Aurel 44 ani – achitat pentru Crimă de complot – 12 ian. 1949;
- 1950 Pilan Ștefan 31 ani – dezertor – 22 VI – 6 luni;
- 1950 Teibert Agnes 31 ani – trecere frauduloasă frontieră – 2 luni închisoare;
- 1951 Maghiari Petru 48 ani – Delict de insubordonare – 24 mai 1951 – s-a pronunțat sentința 2 ani închisoare;
- 1959 Șerban Ștefan – Tăinuire de bunuri – 4 dec. 1958;
- 1959 Achim Ioan – Delict în neglijență în serviciu – Delict în acte publice – 2 ani închisoare sentința 173 /1959.

*****

Prefectura Jud. Arad – S. J. A. N. Arad Dosar nr. 1298/116/1943

Contract în baza Hotărârii nr. 36/1927, în cea ce privește înființarea iluminatului electric cu scopul de a aduce curent pentru iluminat.

Cap. III/Art. 7 Curentul electric se va distribui prin linii de înaltă tensiune de 3000 de volți, prevăzute cu cuțite de secționare, paratrăsnete, siguranțe și transformatori. Curentul furnizat particularilor va fi măsurat prin contoare, așezate de către societate.

Cap. XVI/Art. 26 Spesele de timbru, impozitele și toate speșele le suportă societatea de electricitate Arad)

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 1298/264/1943

Acte administrative P. J. Arad

Adresa 15.422/1943 – 15 Septembrie

Grupul Etnic German

Serviciul de Muncă Timișoara

La adresa dv. Nr. 51/1943 avem onoare a Vă înapoia Proiectul pentru construcția drumului comunal Curtici – Macea – Sânmartin, verificat (se fac precizări privind costul global,

analiza prețurilor, construirea podețelor tubulare). Se recomandă ca transportul pământului rezultat din săpături să se facă doar cu căruțele de prestație de către comunele interesate, pentru “a nu se ridica costul lucrărilor prea mult”. (Șef serviciu, ing. șef. A. Filip)

*

Memoriu – Grupul Etnic German – Serviciul de muncă, Secție, Timișoara (se arată). Drumul a fost construit în 1902-1903 în sistem Macadam și în prezent este plin de gropi și găuri și nu se poate circula. Se cere refacerea de la Primăria Curtici până dincolo de Sânmartin. Transportul materialelor de la gara Curtici se va efectua fără plată, prin muncă obștească, la fel și nisipul. Ca alternativă s-a făcut și deviz pentru pavarea drumului, în interiorul satelor cu pavele și afară din sate, în sistem Macadam.

*****

Sfatul Popular al Raionului Arad

Notă telefonică

Către Sfatul Popular al comunei Macea

Medicul de circă va lua măsuri de închidere a bazei de achizițiuni a Fructexportului, ce funcționează în focarul de febră tifoidă. în caz de opunere veți cere concursul organelor de Miliție.

Medic șef, Pascu

*****

Pretura Plasei Curtici nr. 2740/1943

Tabloul I privitor la distribuirea premiilor pentru încurajarea natalității

Macea – 70 nașteri (1.IX/1942 – 1.XI/1943)

- 4820 locuitori

- 56.188 credit disponibil

S-a distribuit la Munteanu Floare – moașă cu 70 de nașteri asistate (procent de 0.33%)

*****

17. ian. 1944

Dispensarul Macea

Circ. Sanitară

Dr. Todorov Milaș

Nr. 45/1956 din 14 VI

Către Sfatul Popular Macea

Tabel nominal cu salariații circ. sanitare:

Todorov Milaș – naț. Sârbă

Kramli Ștefan of. sanitar – maghiar

Crețu Ferica moașă – română

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 3 /1969 Primăria Macea

*Lucrări privind construcții, imobile, sistematizări
Către Consiliul Popular al jud. Arad
Comitetul Executiv Arad
Nr. 2102 / 21 oct. 1969*

„Vă raportăm că imobilul de la nr. 967, de lângă moară care este proprietate de stat este vechi și degradat. Vă rugăm să aprobați demolarea acestui imobil, iar materialul ce rezultă să fie aprobat să-l folosim la construirea Casei de nașteri, ce o vom construi din contribuție voluntară bănească în anul 1970. în prezent Casa de naștere funcționează într-o cameră din localul dispensarului medical, unde nu are spațiu suficient”.

*Președinte
Ioan Bodonea*

*Secretar
M. Alexandriuc*

*****

*Prefectura jud. Arad
Acte administrative
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 4258/1944
Adresa Prefecturii – 16 Martie 1944
Către Pretura Plasei Curtici*

La Raportul DVS. Nr. 566/1944 vă facem cunoscut că premiul de 30.000 acordat moșelor din com. Sânmartin se va distribui în proporție cu numărul nașterilor la care au asistat (serviciul financiar).

Se răspunde prin Decizia 6/1944 de către Pretura plasei Curtici – că premiul a fost repartizat la cele trei moașe.

*****

*Sfatul Popular Macea
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 392/1956
Către Sfatul Popular al Orașului Ploiești*

Vă rugăm a ne îndruma cărei întreprinderi de pe raza DVS. trebuie să ne adresăm ca să putem obține bitum/smoală pentru asfaltul șoselelor ce leagă comuna noastră de gara Curtici. Prin această lucrare dorim să venim în ajutorul sutelor de muncitori ce parcurg zilnic acest drum de 5 km pe jos, spre locurile de muncă, la uzinele și fabricile din Arad. Lucrarea se va executa prin autoimpunere.

*****

*Pretura Plasei Curtici
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 223 /1949
15 martie 1949
Către toate Primăriile*

„Potrivit Ordinului Ministerului Afacerilor Interne nr. 2595 A din 15 febr. 1949, și se face cunoscut că Ministerul Silviculturii a luat măsuri de a se înființa pepiniere sătești pentru

cultivarea puieților necesari la plantarea șoselelor, a terenurilor degradate și a perdelelor de protecție contra înzăpezirilor drumurilor, căi ferate.”

Pretor Ghe. I. Ardelean

*****

Pretura Plasei Curtici

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 353 /1949

23 aprilie 1949

Tuturor Primăriilor

Drumurile și străzile din comunele rurale se găsesc în stare cu totul neglijată, șanțurile nu sunt curățate și nici desfundate. Se cere curățarea prin grija primăriei cu muncă voluntară.

*****

Consiliul Popular Macea

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 1 /1969

Proces verbal încheiat în 21 martie 1969, în prima sesiune de constituire a Consiliului Popular Comunal

În prima parte este numit Hotăran Dumitru deputat, să conducă lucrările sesiunii.

*****

Școala Generală Macea

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 302 /1969

Către Consiliul Popular Executiv Macea

Vă rugăm să aplicați dispozițiile prevăzute ale HCM nr. 259 / 1968 cu privire la sancționarea persoanelor care angajează elevi de școală la munci în gospodăria proprie (Șimăndan Ștefan nr. 1456 care folosește elevul Socai Ioan, din clasa a V-a - cioban la oi)

Macea 20 mai 1969

Director

Pavel Covaci

Secretar

S. Pantea

*****

Comitetul Executiv Macea Sfatul Popular

Tabel nominal cu cetățenii care refuză să-și trimită copiii la școală.

15 mar. 1961

- Haas Ioan – Iepurele nr. casă 733

- Bodonea Mihai nr. 1012

- Sârbuț Pavel nr. 842

- Anghelina Ioan – Pătrolă nr. 733

- Bota Maxim nr. 733/50

- Hăbaci Teodor nr. 682

- *Știubei Pavel nr. 733*
- *Tolan Teodor nr. 411*
- *Bodonea Petru nr. 73*
- *Dulgheru Petru nr. 733*
- *Țărnău Ioan nr. 35*
- *Curtuș Ștefan nr. 53*
- *Wander Carol nr. 3 79*
- *Păcurar Lucreția nr. 871*
- *Covaci Ilarie – Lala – Gropoi*
- *Mărincaș Dumitra nr. 733*
- *Covaci Augustin – Gusti nr. 733*

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 1298/62/1943
Acte administrative Prefectura Jud. Arad
Conspect

„Potrivit adresei Inspectorului Școlar Arad nr. 3/1943 din 1 Februarie 1943 ni se semnaleză influența rea asupra educației tineretului prin libertatea ce i se dă de a participa la horă în dumineci și sărbători. Vă aducem la cunoștință că interzicem cu desăvârșire (...) să ia parte la horă, în general orice elev sau elevă de școală primară, cari sunt obligați potrivit legii la frecvență școlară, până la 16 ani inclusiv.

(Prefect, General de Divizie, Sabin Banciu)

Arad, la 4 Februarie 1943 – Influența rea asupra educației tineretului în ce privește participarea la horile țărănești”

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 9 fila 104
Șfatul popular al Comunei Macea
Școala elementară Macea
1 iunie 1951
Către Comisariatul Militar al Raionului Arad
- se cere aducerea tinerilor recruți la cursul de alfabetizare – 9 nume

Director A. Semlecan
- și tinerii care nu frecventează școala – 4 nume

*****

Adresă: Școala Elementară
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 23 / 26 ian. 1951
Către Șfatul popular Macea
Se cere ca un nr. de 46 de tineri din categoria 1951-1952 să frecventeze cursurile de alfabetizare până la data încorporării.
Director
A. Semlecan

*****

S. J. A. N. Arad Dosar 1282/90/1948

Organizația Uniunii Populare Maghiare Macea cere Edificiul Dr. Iancu pentru școală 22 Iunie 1948/nr. 5228/1948 Către Camera Agricolă adresa nr. 1397/1948 prin care cere folosirea în mod definitiv a imobilului din grădina fostei moșii Dr. Iancu Adam - imobilul expropriat pentru Școala primară maghiară pentru locuință de învățător, Casă Culturală și pentru sediul de organizație a U.P.M.-ului.

Se cere și predarea Capelei precum și al pământului - 1 jugăr care se află între Capelă și edificiul cerut, pentru grădina de zarzavaturi.

Maghiarii motivează că și copii lor să învețe cultivarea zarzavaturilor. Edificiul trebuie acoperit cu țiglă din bugetul comunal și este folosit doar provizoriu (textul este redactat de mână și în maghiară).

- cu altă adresă 1397/1948

Răspuns la 30 iulie 1948 în localul Primăriei Macea prin Proces Verbal în prezența inginer agronom N. Arghirescu, șeful Ocolului Agricol Curtici, Killin Alexandru, inspector școlar, Szalinschi Erwin delegat U.P.M.

Ca răspuns: Imobilul este destinat pentru amenajarea unui local de Școală Primară cu 4 clase pentru copii din Satul Nou (în număr de 280 față de 32 copii maghiari):

- în ceea ce privește locuința, i se va atribui dintre casele expropriate de la germani;

- cripta nu poate fi cerută pentru Capela că este neîncăpătoare.

*****

Sfatul Popular al comunei Macea

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 116/1956

Către Costea Nicolae învățător Macea:

Prin prezenta vă facem cunoscut Comitetul Executiv al acestui Sfat, prin Deciziunea nr. 28/1956 vă numește în locul tov. Todosie Vasile în funcția de director al Căminului Cultural din comuna Macea pe data de 1 mai 1956.

Macea, la 18 mai 1956

Președinte

ss indescifrabil

Secretar

ss indescifrabil

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 5 /1960 vol. I

Căminul Cultural N. Bălcescu Macea

Nr. 53 /11.11960

Către Sfatul Popular Macea

Subsemnatul Feher Carol, director al căminului Cultural vă rog a acorda căminului o căruță pentru a transporta în fiecare duminică muzica ce cântă la cămin, din comuna Curtici la Macea și retur.

Răspuns: nr. 13 /1960 – președinte Sfat

*La cererea DVS., vă comunicăm că prin rotație se va acorda câte o căruță.
Macea, la 22 ian. 1960*

Director cămin cultural C. Feher cere ca plata omului de serviciu să se facă cu o sumă medie lunară de 150 lei.

Macea, la 28 VI 1960

Plata muzicii să se facă cu 40% din încasări, și o căruță la hore sau baluri.

Macea, la 28 VI 1960

*****

Regiunea Timișoara

Raion Arad

Sfatul Popular Macea

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 1740/1960

Către Sfatul Popular al Raionului

Secțiunea învățământ și Cultură Arad

Vă comunicăm: Construcția Căminului Cultural a fost aprobată de către Adunarea Populară urmând să se execute din contribuția voluntară a locuitorilor. Valoarea totală conform devizului este de 275000 lei după proiectul tip nr. 965 cu 400 locuri, o suprafață de 558 mp și 10 încăperi.

Motive: Comuna are aproape 5000 de locuitori. Activitatea culturală s-a desfășurat într-o clădire cu totul necorespunzătoare. în Comună există pe lângă Biserica Ortodoxă și cea Catolică încă 2 Case de Rugăciuni a sectelor religioase baptiste și adventiste care răspândesc misticismul. în ultimii ani numărul activiștilor este în continuă creștere - o echipă de cor, dans, brigadă de agitație, bibliotecă nu-și pot desfășura activitatea în localul care deservește Căminul.

*****

Convocator: Tov. notați, mai jos sunt obligați a se prezenta la 26 mai 1963 orele 8 dimineața la sediul UCFS, Raion Arad, str. Republicii 79 pentru un scurt instructaj.

Președinte

ss indescifrabil

- 1. Costea Nicolae*
- 2. Manea Ștefan*
- 3. Soare Gheorghe*
- 4. Ciucu Ioan*

Munca artistică - Raport 6 sept. 1969

- ◆ piesă de teatru La o piatră de hotar – la Șeitin și Șiclău*
- ◆ orchestra de muzică ușoară a folosit căruțele la Sănmartin*
- ◆ o piesă de teatru în limba germană (Gramă Rozalia și Schmer Rozalia)*
- ◆ soliști vocali (Dați Ana)*
- ◆ solist dansator*
- ◆ coriste*
- ◆ brigada artistică nu a fost instruită de Hodre Cornelia*

Căminul Cultural are nevoie de:

- *instructori, costume populare, instructor de cor*
- *munca cu filmul*
- *munca cu cartea "Luna cărții la sate".*

*****

*S. J. A. N. Arad Dosar nr. 4 /1969 Consiliul Local Macea
Comitetul pentru Cultură și Artă
Nr. 25 /1011969
Către Consiliul Popular al Comunei Macea*

Se cere o schiță/desen, în care să se menționeze cu albastru – vitrina, masa, scaunul ... și cu roșu mobilierul necesar și felul cum se concepe organizarea bibliotecii.

*Președinte
Martin Aurel*

*Inspector
Benczik Alexandru*

*****

Proces-Verbal nr. 1 /10 martie 1969

În perioada verificată au fost organizate șaisprezece manifestațiuni cu muzică și taxă de intrare și pentru care s-a achitat dreptul de autor. (director al Căminului Cultural – prof. Ghe. Crețu) (mai sunt trei PV în acest sens)

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 64 /1961 Vol. I

Proces Verbal de recepție provizorie a Căminului Cultural la 31 dec. 1960

Comisia:

Nan Gheorghe – președinte Sfat Popular

Kilian Ana – contabil

Alexandriuc Miroslav – secretar

Clepe Ioan – vicepreședinte

Beliti Dumitru – tehnician

(darea în folosință: 16 ianuarie 1961)

- Tot acum s-a predat și biblioteca căminului care pe data de 1 iulie 1961 s-a transformat în Bibliotecă Comunală

- A fost predată de către tov. Gurban Ioan și preluată de tov. Ciupuligă Voichița, nr. de volume: 2343 în valoare de 8979,67 lei.

- S-au mai predat: mobilier (2 dulapuri cu chei, 1 vitrină), dosare, registru de inventar cu ultima poziție 2344, 12 caiete pentru cititori.

*****

Prin Procesul Verbal din 26 IX 1961 cărțile bibliotecii GAC – bibliotecar Cosa Ana ce predă Bibliotecii Comunale tov. Ciupuligă Voichița un număr de 85 bucăți (nr. semnături) în valoare de 5500 lei.

Căminul Cultural N. Bălcescu prin tov. Feher Carol anunță că în 27 IV 1961 se va verifica biblioteca de către comisia formată din:

- *directorul Școlii de 7 ani*
- *bibliotecarul căminului*
- *prof. de limba română*
- *prof. de istorie*
- *prof. de matematică*
- *învățătorul german*

*

Răspuns: în 11 mai 1961

Cu nr. 637 /1961 de la Sfatul Popular Macea

Către Căminul Cultural „N. Bălcescu” – prin Decizia nr. 20 / 1961 comisia va fi formată din: Covaci Pavel, Gurban Ioan, Feher Elena, Achim Ana, Drăgan Angelo, Weisz Ioan și Kramli Ștefan.

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 14 /1961

Comitetul de Cultură și Artă

Nr. 23853 /1962

Din 2211963

Biblioteca Comunală a fost abonată la Scânteia, Flacăra Roșie, Săteanca, Călăuza bibliotecarului, Agricultura nouă și Komunist.

*Președinte
Gherman Teodor*

*Secretar
Martin Aurel*

*****

S. J. A. N. Arad

Dosar nr. 83/1946

Ministerul Afacerilor Interne

Serviciul Administrației Generale nr. 44319/20 dec. 1946

ORDIN CIRCULAR

Ministerul Cultelor, Direcția Cultelor Minoritare cu adresa nr. 58652/1946 ne aduce la cunoștință că prin legea 883/1946 publicată în Monitorul Oficial nr. 261/9 dec. 1946 Asociația religioasă a creștinilor după evanghelie a fost recunoscută CULT. Vă rugăm să luați măsuri prin autoritățile administrației locale, că persoanele care doresc să treacă la Cultul creștin după evanghelie, beneficiază de dispozițiile ar. 44 și 45 din legea pentru regimul general al cultelor publicat în Monitorul Oficial nr. 89/22 aprilie 1928.

Spre executare:

- *Domnilor Prefecți;*
- *Domnilor Miniștri;*
- *Domnilor Subprefecți*

ORDIN CIRCULAR

Către toți Domnii Pretori din județ

La Reședință

Vi se face cunoscut, în copie, Ordinul nr. 44319/20 dec. 1946 al M.A.I. privitor la recunoașterea asociației religioase a creștinilor după evanghelie, pentru a fi adus la cunoștința populației.

Prefect

Ss indescifrabil

Șef serviciu

Ss indescifrabil

*****

Comitetul cultului adventist

3 XI 1951

Către Sfatul Popular Macea

Se cere construirea unei anexe la clădirea Bisericii adventiste.

Deac Ștefan

Șimăndan Ștefan

Ardelean Gheorghe

Ardelean Iafet

Trăiască pacea și-a ei luptători!

Răspunsul favorabil în 17 dec. 1951 cu nr. 2811 /1951 (cu precizarea că această cameră să fie pentru păstrarea lemnelor și a diferitelor unelte).

*****

Ministerul Colectărilor

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 119/1956

Către Sfatul Popular Macea

Rugăm a ne întocmi un referat din care să reiasă suprafața totală, vârsta și cu cine locuiește, locuitorul Crișan Ghe. Domiciliat în comuna dvs. la nr. 936.

Solicităm acest referat întrucât susnumitul cere scutire de cote pe anul 1956.

Împuternicit raion

Berar Viorel

Sfatul Popular al comunei Macea

*

Răspuns – Referat

Asupra tov. Crișan Gheorghe domiciliat în comuna Macea nr. 936, posedă suprafața de 2,57 ha pământ arabil, este în etate de 65 împliniți iar soția lui în etate de 62 ani, numiții locuiesc singuri, în aceeași curte locuiește și fiica însă au gospodărie aparte.

Macea, la 24 martie 1956

*****

Sfatul Popular al Comunei Macea

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 1136 /1953

La Ordinul DVS. nr. 4895 /1953 vă raportăm că în comuna noastră se află un lot agricol de 1,26 ha în arabil de pășune cu un număr de 14200 puieți. în parc sunt plantați 630 de pruni.

Președinte

ss indescifrabil

Ing. Agronom

N. Arghirean

Șef de cultură

ss indescifrabil

*****

Primăria Comunei Macea

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 136 /1949

Către Ocolul Agricol Curtici

La Ordinul DVS. nr. 60 /1949 avem onoarea a Vă înainta în 2 exemplare situația livadelor și a vânturătoarelor din Comuna Macea, raportându-vă, totodată, că în comună nu avem selectoare și nici aparate de stropit.

Macea, 14 feb. 1949

Notar

ss indescifrabil

*****

Prefectura Jud. Arad

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 63 /12 feb. 1949

Vi se aduce la cunoștință că mâine, 13 feb. 1949 se vor deplasa în Comuna DVS. echipe de reparat mașini, dacă vă permite timpul. Comunele se vor îngriji ca atelierele de ferărie să fie puse la dispoziție echipelor.

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 34 fila 125

Ordine, instrucțiuni, circulari și diferite situații cu caracter agricol.

Sfatul popular Macea

*****

Ocolul agricol Curtici

29 ian. 1949

D-lui notar al comunei Macea

În conformitate cu Ord. Min. Agric. Nr. 100484 / 1949 vă rugăm a identifica și întocmi o situație a următoarelor mașini agricole din comuna DVS. – selectoare, vânturătoare, trioare, aparate de stropit pe cale manuală/uscate care se deplasează, pentru a putea lucra la adăpost.

Subprefect

Nicoară Petru

*

Răspuns: Notar
ss indescifrabil
Macea /12 feb. 1949
Nr. 182 /1949

S-a comunicat: Don Mihai
Zielbauer Ludovic
Leizer Ștefan
Standtner Teodor
Hornea Teodor

*****

Sfatul Popular al Raionului Arad
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 2521 / 31 martie 1951
Către Sfatul Popular al Comunei Macea

Comuna fiind rămasă în urmă cu însămânțările, mâine, la 1 aprilie 1951 toate atelajele vor ieși la însămânțat din comunele unde nu s-a ținut presiune.

Președinte
Erdei
(Preluat vicepreședinte Crișan la 31 III 1951 oarăle 19, seara)

Secretar
ss indescifrabil

*****

Sfatul Popular al Raionului Arad
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 3072 /16 martie 1951
Către Toate Sfaturile Populare

În vederea bunei organizări din punct de vedere al agitației campaniei de însămânțări, vă rugăm să luați măsuri ca imediat să înlocuiți harta comunei împărțită pe tarlale, arătându-se grafic mersul însămânțărilor, ținând evidența sectoarelor frunțașe, mijlocașe și codașe (fiind sesizați că locuitorii taie duzii de pe drumuri, pe motiv că-i curăță, vă rugăm să luați cele mai severe măsuri).

Președinte
ss indescifrabil

*****

Către Sfatul Popular Macea – Tov. Președinte
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 3 / 7 iunie 1953

Subsemnatul Cuznețov Andrei, cu domiciliul în Arad, str. Ceaikosvski nr. 28 vă rog să binevoiți a-mi restitui sămânța în cantitate de 400 kg grâu neselecționat, predându-l părintelui Mihiți Terente din Macea.

*Arad, 30 iunie 1953
Luptăm pentru pace!
ss indescifrabil*

*****

*Primăria Comunei Macea
Nr. 284 /1949*

Către Circumscripția Curtici

Subsemnatul Răpaș Florea administratorul morii din localitate și Dobrotca Ana, primar – vă aducem la cunoștință:

- la data de 11 iunie 1948 în baza legii 119 /1948 am preluat moara țărănească din Comuna Macea, fostă proprietate a lui Bulbuhan Teodor (moara a fost defectă și în stare de nefuncționalitate la data preluării – capul motorului a fost lipsă și se găsea la reparație, în Arad, fiind crăpat);

- se spune că au fost cheltuieli mari cu reparațiile, fiind exploatată la maxim de fostul proprietar, noului proprietar înregistrându-i-se un deficit de 66005 lei la bilanțul încheiat la 31 dec. 1948;

- se mai spune că foștii proprietari speculau și se sustrăgeau de la plata impozitului pe anul 1948, iar după naționalizare, actualul proprietar deservește nevoile oamenilor săraci;

- se cere reducerea impozitului și definitivarea impunerii pe anul 1948.

*Macea la 30 martie 1949
Administrator*

Primar

F. Răpaș

Dobrotca Ana

*****

*Prefectura Jud. Arad – S. J. A. N. Arad Dosar nr. 1248/213/1943
Arad, 19 Ianuarie 1943
Ordonanța nr. 1/1943*

„Având în vedere Ordinul Subsecretariatului de Stat al Aprovizionării Armatei și Populației Civile, Oficiul Central al Cerealelor cu nr. 175.801 din 16 Ianuarie 1943 privitor la controlul morilor țărănești.

Ordonăm

Art. II - Măcinarea grâului, secarei, orzului, orzoaicei și ovăzului se poate face numai cu extracție de 100% făină integrală;

Art. V - Bonurile de măcină, eliberate de morile țărănești se înscriu în ordinea numărului cronologic de eliberarea lor, în Registrul special de măcină, vizat parafat și sigilat de Administrația Financiară;

Art. VI - Bonurile de măciniș, eliberate de priării pentru măcinarea grâului, secarei, orzului, orzoaicei și ovăzului servește și ca autorizație de transport de la domiciliul beneficiarului la moară;

Art. VIII – Morile țărănești sunt obligate a raporta

- cantitatea de cereale: grâu, secară, orz, orzoaică și ovăz, primite spre măciniș

- cantitățile de cereale reținute drept uium (vamă)

- cantitățile de cereale provenite din uium predate Armatei sau Mandatarilor statului

(Prefect General de Divizie i.r. Sabin Banciu, inspector Colonel i.r. Vasilescu Gh.)

Ministerul Afacerilor Interne

Direcțiunea Administrației de Stat

Nr. 65809 A/26 Ianuarie 1946 – Domnule Prefect

„Întrucât, este absolut necesar ca morarii de la țară să fie siliți a respecta întocmai dispozițiunile Guvernului, vă rog a controla personal morile țărănești (... că acestea continuă să extragă și să vândă clandestin cerealele reținute drept uium)

*****

Întreprinderea Raională de Industrie locală

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 7098/14 martie 1956

Către Sfatul Popular Macea

La adresa dvs. nr. 3811/1955 referitor la datoria de 539.75 lei ce are moara din comună față de dvs. vă facem cunoscut că în bilanțul de predare această sumă nu apare la noi.

Director

ss indescifrabil

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 51/1949 (Dosar 1282/1949) Reclamație

Subsemnatul Curtuțiu Gheorghe plugar proprietar al unei batoze și a unui tractor – reclamă pe inginer Secui de la Gospodăria Agricolă de Stat Macea că a luat cu forța tractorul pentru a ara o bucată de pământ (e nevoie să pui în mișcare și batoza, fiind sezon de treierat) – nu sunt om bogat – am 5 jugăre jumătate de pământ (este ... Domnului Președinte al Sfatului Popular Arad) cu nr. 12208/15 iulie 1949. (în Rezoluție se arată că în 1948 a fost arestat pentru sabotarea însămânțărilor în campania de toamnă – 22 IX 1948 și a fost trimis la Tribunalul Municipiului. I se răspunde de către Comitetul Provizoriu al Județului Arad.)

*****

Proces Verbal

9 aug. 1960

GAC – Tudor Vladimirescu – Macea, președinte Andea Mihai va ajuta GAC – Lumea Nouă – Curtici cu căruțele și oamenii disponibili pentru a transporta grâu din lanuri în stoguri,

plătindu-se în zile muncă la norma de 900 snopi la oameni iar la căruțe și cai se mai acordă câte o zi de muncă. Va da de asemenea toate batozele disponibile echipate complet cu oameni, saci, iar GAC – Lumea Nouă – va retribui cu procentul de 4% din produsele treierate.

Președinte GAC Macea
ss indescifrabil

Președinte GAC Curtici
ss indescifrabil

*****

Proces-verbal nr. 47/27 sept. 1953

Ordine de zi:

- Problema împărțirii paielor

*****

Proces-verbal nr. 52 / 20 oct. 1953

Adunarea Generală extraordinară – intrări și ieșiri în GAC

*****

Proces-verbal nr. 64 /13 febr. 1954

Ordine de zi:

- Problema cailor și a oilor

- Sfărâmatul porumbului și transportul la Baza de recepție

*****

Proces-verbal nr. 77 / 24 IV 1954

- Primirea unui nou membru

- Pregătirea Conferinței de 1 mai și chemări la defilare

*****

Proces-verbal nr. 83 / 3 VIII 1954

- Formarea echipei de seceriș și batoză

*****

Cerere: Către Sfatul Popular Macea

Subsemnatul Kempf Adam, țăran muncitor nr. 383 cere explicații de ce a fost șters de pe listă ca tăblaș la batoză. “ Trăiască RPR ” - Primiți salutul și respectul tovărășesc.

Semnătura

*****

Macea la 16 iunie 1953

Situația Modulului de acționare a batozelor de treierat

Proprietari de batoze:

- 1. Șerban Crăciun – mașina Hoffer*
- 2. Tomuța Flore – mașina MAV*
- 3. Magoni Ioan – mașina Kleiton*
- 4. Buțurcă Ghe. – mașina MAV*
- 5. Ranta Ioan – mașina Hoffer*

Număr norme – Șerban Crăciun = 10 restul = 8 (capacitate zilnică 10000 kg iar la Șerban Crăciun 15000 kg)

Situația tractoarelor:

- 1. Cazan Miron – locomobilă*
- 2. Magori Ioan – tractor Lanz Buldop*
- 3. Buțurcă Ioan –*
- 4. Ranta Ioan – Deutsch*

*****

Fructexport

Întreprinderea nr. 1 Arad

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 39/30 martie 1956

Către Sfatul Popular Macea

Vă rugăm a ne trimite o adeverință din care să reese situația materială și categoria socială a tovarășei Cazan Rozalia care este angajatul nostru în calitate de gestionar precum și a părinților ei.

Șef serviciu cadre Csipai

*****

Fructexport

Întreprinderea nr. 1 Arad

30 martie 1956

Către Sfatul Popular Macea

Vă rugăm a ne trimite o adeverință din care să reese situația materială și categoria socială a tov. Groșan Teodor care este angajatul nostru în calitate de contabil precum și a părinților săi.

Șef serviciu cadre

Csipai Ioan

*****

Fructexport

Întreprinderea nr. 1 Arad

30 martie 1956

Către Sfatul Popular Macea

Vă rugăm a ne trimite o adeverință din care să reese situația materială și categoria socială a tov. Crișan Ghe. șef Centru Macea precum și a părinților săi.

*Șef serviciu cadre
Csipai Ioan*

*****

*Sfatul Popular al Raionului Arad
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 3263/20 aprilie 1956
Către Sfatul Popular Macea*

Vă facem cunoscut că întreprinderea nr. 13 Fructexport Timișoara în baza HCM nr. 172/1956 și-a încetat activitatea și a fost comasată cu întreprinderea Fructexport nr. 1 din Arad, Bdul. Republicii nr. 83.

*Președinte
ss indescifrabil*

*****

*1959 CAP Macea
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 11
Fructexport
Către GAC Macea Centrul Macea
Nr. 21 /1959*

*Vă rugăm a ne face comanda de necesarul de răsadnițe de care aveți nevoie pentru a ne îngriji.
Macea, la 14 II 1959 – Luptăm pentru pace – Fructexport Centrul Macea*

*****

*Fructexport
Întreprinderea 1 Arad
B-dul Republicii nr. 83
Către GAC Macea*

În scopul utilizării a 3 motopompe pentru ajutarea irigării culturilor de roșii ale contractanților Fructexport Arad, din comuna DVS. vă propunem închirierea acestor motopompe în următoarele condițiuni: închirierea plus salariul aferent fiecărui manipulant și sprijinirea în procurarea combustibilului. Motopompele vor f instalate la fântâni cu debit suficient iar instructajul manipulanților motopompelor va fi făcut de mecanic angajat special și plătit de Fructexport.

*Luptăm pentru pace!
ss indescifrabil*

*****

Proces-verbal nr. 45 /13 sept. 1953

Dare de seamă a Consiliului de la 1 ianuarie – 31 august

La discuții:

- *Batoza a stat zile și săptămâni pentru reparații și s-a rămas în urmă cu secerișul-treieratul, iar oamenii nu au venit regulat la batoză*
- *La prășit, caii au stat în grajd și a fost lipsă de oameni*
- *Secerătoarea nu a avut postata care trebuia lucrată, sacii nu au fost destui*
- *La prășitul porumbului, oamenii nu vin că nu sunt bine plătiți de către brigadieri*
- *Batoza SMT-ului trebuie recepționată, la fel și tractorul dacă sunt bine reparate sau numai de formă ca să-și îndeplinească planul SMT (dușmanul de clasă nu doarme, nu ați fost vigilenți dacă tractoristul sau batozarul nu au fost influențați să provoace aceste stricăciuni – Crețu Vasiliu).*

*****

CAP Macea

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 6 1953-1955

Proces-verbal nr. 44 /12 sept. 1953

În ședința de lucru a Comitetului de conducere în sediul GAC „Tudor Vladimirescu”, comuna Macea, Raionul și Regiunea Arad.

Ordinea de zi:

1. *Organizarea pentru desfășurarea serbării în bune condițiuni*
2. *Cererea tov. Csiki Iosif pentru un împrumut de 3000 lei*

Băuturile se vor servi: înainte de masă rachiu, dupămasă 2 țapi de bere gratuit, pe baza unui bon eliberat de Moxa Ilie. După masă, va urma bal, muzica va fi deservită de la CFR Arad, dacă se vor înțelege cu prețul.

* Comitetul propune a se ajuta bătrânii din fondul 2% cu grâu.

*****

Proces-verbal nr. 46 / 20 sept. 1953 Ordine de zi:

1. *Campania de primăvară*
2. *Refacerea atelierului de rotărie*
3. *Transportul paielor*
4. *Cumpărarea unui stropitor de vie*
5. *Modificare de norme*
6. *Problema contractării cu mături de sorg*
7. *Plata muzicanților ș.a.*

Rotăria să se mute la capătul grajdului nr. 1.

Fiecare căruță va fi încărcată cu patru rânduri de coarne, transportul va începe de la litera a ș.a.m.d.

Se va cumpăra un stropitor de la tov. Mănuț cu 300 lei și 100 kg orz.

Norma la treierat la floare va fi de 4000 kg.

Nu se face contract de mături de sorg.

Muzica la sală se va plăti cu 25 lei pe persoană, de la Arad cu 60 lei de persoană + 34 lei.

*****

Sfatul Popular Macea

*S. J. A. N. Arad Dosar nr. 34 /1951 – Ordine, Circulare, Corespondență cu Caracter agricol
Adeverință nr. 5 / 28 XI 1951*

*GAC Macea – Noi, președintele și Consiliul de conducere al acestei gospodării adevărim prin
prezenta că tov. Crișan Iacob din com. Macea nr. 444 a avut de înșămânțat 0,29 ha lucernă
care a căzut în periferia GAC.*

*Drept pentru care îi dăm prezenta pentru a-i servi la treburi.
Macea, la 28 noiembrie 1951*

Președinte

Susan Andrei

*****

Sfatul popular Raional; Arad

Comitetul Executiv

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 143 /14.08.1961

Către AC Macea

*Puneți în vedere tov. ing. Cora Iosif de a se prezenta miercuri 16 august 1961 orele 8
dimineața la Centrul Școlar agricol Lipova pentru a participa timp de șase zile la un
instructaj. Cazarea și hrana este asigurată de Centrul Școlar Agricol Lipova.*

Președinte

Transmite Popa Valer

Secretar

ss indescifrabil

*****

Sfatul Popular al Raionului Arad

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 5242 /16 mai 1951

Către Sfatul Popular Macea

*Vă rugăm a anunța GAC din comuna DVS. că duminică, 20 mai, orele 15 va conferența un
tov. De la Societatea pentru Răspândirea Științei în cadrul Gospodăriei, având ca subiect
„Îngrijirea și folosirea rațională a pășunilor”.*

*Sfatul Popular va da tot sprijinul și va trimite căruța la Gara Curtici pentru a transporta
persoana.*

Președinte ss indescifrabil

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 9 /1957-1958

CAP Macea, jud. Arad

10 ian. 1957/nr. 594

Sfatul Popular Raional

Către GAC Macea

Luați măsuri să trimiteți în ziua de 12 febr. 1957 orele 16 șeful formațiunii de pompieri voluntari din gospodăria DVS. la Cursul șefilor de formații ce se ține la Timișoara la Fabrica de zahăr. Asigurați șefului diurnă și cazare pentru o durată de 10 zile.

Lt. Major

ss indescifrabil

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 260 / 21 iulie 1953

Nr. 189 / SMT Curtici

Către GAC Macea

Vă rugăm să binevoiți a ne livra cantitatea de 150 kg varză pe seama cantinei noastre.

Luptăm pentru pace

Responsabil cantină

ss indescifrabil

Contabil

ss indescifrabil

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 19 CAP Macea

Proces Verbal nr. 47 /16 nov. 1962

În trei grajduri s-au confecționat iesle de beton și s-a instalat curentul electric.

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 5 CAP 1953-1956 Macea

Organizația Comercială Local Alimentara

Arad, B-dul Republicii nr. 97

Către Gospodăria Agricolă Colectivă T. Vladimirescu Macea

15 I 1954 / nr. 400

Pentru aprovizionarea muncitorilor din orașul Arad, vă facem un apel călduros la DVS. să veniți în ajutorul nostru . în care caz aveți porci grași și sunteți de acord să sacrificați prelucrând în măruntaie, sângerete, ficat, cârnați de casă, șuncă, slănină, untură .

„La lupta pentru pace”

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 12 / vol. II/1959

Cerere

Subsemnatul Ineuan Ioan, agricultor cu domiciliul în Macea nr. 245, posed suprafața de 14 ha (moștenit de la părinți).

Doresc să fiu șters de pe lista de chiaburi pentru a-mi putea facea cererea de a fi primit în GAC.

Luptăm pentru pace.

Macea, la 4 II 1959

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 7 /1952

Sfatul Popular al Comunei Macea

Raion Arad / 6 oct. 1952

Tablou cu pensionarii civili care figurează pe liste de chiaburi:

1. Mercea Pavel nr. 677 – pensie civilă

(conform Ordinului nr. 8798 / 33 sept. 1952 al sfatului Popular al Raionului Arad)

*****

Macea la 7 mai 1953

Referat agricol ss indescifrabil

Sfatul Popular al Comunei Macea

Adeverință 6 oct. 1953

Se adeverește de noi, Comitetul Executiv al Sfatului Popular că locuitorul Frătean Pavel nr. 711 nu este scris pe lista de chiaburi nici el nici familia.

*****

16 I 1960

Către GAC Macea

Subsemnatul Creț Ioan din Macea nr. 542 membru al acestei gospodării vă rog a-mi elibera o adeverință din care să rezulte situația atmosferică din toamna anului 1960, respectiv, câte zile a fost posibil a se munci, din cauza ploilor abundente.

Solicit această adeverință fiindu-mi necesară la Tribunal în procesul cu Mădărăscu Catița. Luptăm pentru pace.

*****

1961 – S. J. A. N. Arad Dosar nr. 15

GAC T. Vladimirescu Macea

Nr. 412 / 21 martie 1961

Către Școala de Brigadieri Zootehnici Arad

Conform adresei nr. 5633 / 1961 a Sfatului Popular al Raionului Arad, Secția Agricolă, odată cu prezenta vă trimitem pe tov. Borbiri Petru la Școala de Brigadieri Zootehnici pe timp de 5 luni.

Președinte
ss indescifrabil

Contabil
ss indescifrabil

*****

GAC T. Vladimirescu Macea

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 412 / 21 martie 1961

Către Școala de Brigadieri de câmp Miniș

incidentul de la data de 16 februarie 1960 îl are înscris ca membru GAC pe Wander Carol și dacă acesta nu a lucrat în perioada 16-29 febr. 1960.

*****

*Sfatul Popular al Raionului Arad
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 6455 /16 iunie 1951
Către Sfatul Popular Macea*

Vă rugăm a comunica GAC-ului din comuna DVS. că mâine, 22 iunie să trimiteți delegați pentru ridicarea manilei de la depozitul din str. Dorobanți nr. 94.

*Președinte
Erdei*

*Secretar
Anghelina*

*****

Către Don Mihai, fierar Macea

Vă punem în vedere ca să predați imediat GAC din comuna noastră următoarele unelte/scule, care sunt proprietatea statului și au fost date numai în folosință d-tale:

- 1. un foi*
- 2. una nicovală*
- 3. una presă pentru rafuri*

Macea, 31 iulie 1951 /nr. 1474

*Președinte
Ardelean*

*****

*Sfatul Popular al Raionului Arad
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 4 / 26 iunie 1956
Către Sfatul Popular Macea*

Confirmăm întovărășirea țăranilor muncitori, pentru cultivarea laolaltă a pământului în întovărășirea agricolă "I MAI" din comuna Macea.

*Președinte
ss indescifrabil*

*Secretar
ss indescifrabil*

*****

*Industria Cânepei Iratoșu
Nr. 1507 / 21 mai 1951
Către Sfatul Popular al Comunei Macea*

Avându-se în vedere căci cultura de cânepă promite de pe acum o recoltă sporită atât cantitativ cât și calitativ trebuie urmărit îndeaproape întreținerea acestei culturi. Din cauza

ploilor, culturile de cânepă în cea mai mare parte sunt înăbușite de buruieni, în special rapița.

îndeplinind și depășind Planul de Stat, Luptăm cu adevărat pentru Pace!

*****

Sfatul Popular al Plasei Curtici

27 mai 1949 / S. J. A. N. Arad Dosar nr. 445

Prin batere de tobă să se comunice ... tuturor cultivatorilor de cânepă (cf. adresei fabricii de cânepă Iratoșu nr. 938 /1949) – fiecare cultivator este obligat a plivi de buruieni terenul.

Președinte Sfat Popular Curtici

Dănilă Ioan

*****

Primăria Comunei Macea

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 20 /1949

Către Pretura Plasei Curtici

La Ordinul DVS. nr. 1740 /1948 avem onoarea a Vă raporta că în Hotarul comunei Macea, nu avem sălașe care ar trebui demolate, în zona de frontieră.

Macea, la 14 ian. 1949

Notar

ss indescifrabil

*****

GAC T. Vladimirescu Macea

Nr. 192 / 21 VIII 1952

Către Fabrica de Zahăr Arad – Brigada 1 Curtici

Vă facem cunoscut că nu putem începe recoltatul sfeclei de zahăr până la data de 1 sept. 1957, din cauză că suntem reținuți de recoltarea cânepii, a tutunului și a florii soarelui. în plus de aceasta mai avem de treierat, până la data de 24 VIII 1957, inclusiv.

Președinte

ss indescifrabil

Contabil

ss indescifrabil

*****

Comitetul Provizoriu Plasă Curtici

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 2717/din 10 XI 1949

Cetățenii sunt îndrumați conform adresei nr. 25576 / 10 XI 1949 să predea păr de cal, coadă de cal, păr de porc, contra cost la DCA.

DCA colectează păr de bovine, de porc, coamă de cal, metale feroase și neferoase, piei de tot felul, zdrențe, cenușe de coașă, floarea soarelui, gogoșe de mătase.

Președinte
Ec. Horvath

Șef secretariat
Podrumaru

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 21 /1960

Către Sfatul Popular Macea

Subsemnatul Aron Iancu domiciliat la nr. 232 vă aduc la cunoștință că vecinul meu Schffentofe Ștefan de la nr. 233 a depozitat gireada de paie în imediata apropiere a casei unde și prezintă un pericol de incendiu în orice moment.

De asemenea cocina de porci este așezată la stradă și se simte un miros greu, trecătorii făcându-mă atent iar organele sanitare nu au luat nici o măsură.

Macea la 26 sept. 1960

ss indescifrabil

Răspunsul a fost transmis de către Sfatul popular la 19 oct. 1960.

Președinte

ss indescifrabil

*****

RPR

Ministerul Finanțelor Direcția Generală a Vămilelor

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 1389 /16 febr. 1949

Onor Primăria Comunei Macea

Avem onoare a vă ruga să binevoiiți a pune în vedere următorilor cetățeni din raza comunei DVS. să se prezinte cu permisiunile de pășunare a căror valabilitate a expirat și totodată Certificatele respective de lipsurile eventual provenite a vitelor specificate în permisiuni.

Nr. 231 – eliberat lui Panta Mihai

Nr. 232 – eliberat lui Tolan Gheorghe

Nr. 233 – eliberat lui Crișan Moise

Nr. 234 – eliberat lui Drăgan Traian

Nr. 235 – eliberat lui Holas Gheorghe

Nr. 236 – eliberat lui Curtuț Ștefan

Nr. 237 – eliberat lui Leiser Adam

Nr. 239 – eliberat lui Borbina Ilie

Nr. 240 – eliberat lui Susan Ioan

Nr. 241 – eliberat lui Susan Ioan

Nr. 242 – eliberat lui Susan Andrei

Nr. 243 – eliberat lui Susan Anton

Nr. 244 – eliberat lui Baciou Gheorghe

Nr. 245 – eliberat lui Vați Mihai

Nr. 246 – eliberat lui Deac Gheorghe

Nr. 261 – eliberat lui Vați Mihai

Nr. 268 – eliberat lui Tolan Mihai

Nr. 269 – eliberat lui Moțiu Ioan

Şeful Vămii
ss indescifrabil

Taxator
ss indescifrabil

*****

Ministerul Finanţelor
Direcţia Generală a Vămilelor
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 2025 /17 martie 1949
Vama Curtici
Către Primăria Comunei Macea

Avem onoarea a vă înainta la anexat în copie textul art. 67 din Legea vămilelor în ceea ce priveşte păşunarea vitelor în zona de la frontieră.

*****

Pretura Plasei Curtici
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 388 /1949
Către Primăria Macea

La Raportul DVS. nr. 513 / 1949 vă facem cunoscut că, în conformitate cu dispoziţiunile Ordinului Prefecturii Jud. Arad nr. 1312 / 1949 Primăria comunei Macea urmează a întreţine vaca găsită trecută frontiera până la soluţionarea pe cale diplomatică a cazului, şi după achitarea taxelor de întreţinere.

Curtici, la 10 mai 1979

Luat la cunoştinţă

*Primar
Dobrotca Ana*

*Notar
ss indescifrabil*

*****

În ceea ce priveşte ciurdele comunale se va proceda ca în trecut, adică Primăria va întocmi tabele cu toţi locuitorii care au vite într-o ciurdă, semnate de către d-l primar şi de notar.

*Şeful vămii
ss indescifrabil*

*Taxator auto
ss indescifrabil*

*****

Sfatul Popular al Raionului Arad
S. J. A. N. ARAD Dosar nr. 7157/9 iulie 1951
Spre luare la cunoştinţă prin batere de tobă la populaţie.

Vă atragem atenţiunea asupra producţiei de pene provenite din creşterea de păsări, găşte, raţe, găini că preţul penelor este:

600-650/kg pene de găscă

400-450/kg pene de raţă

300/kg pene de găină

*Preşedinte
ss indescifrabil*

*****

Sfatul Popular al comunei Macea
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 1075/10 mai 1956
Către locuitorul Baci Ioan nr. 60 Macea

Întrucât ați fost sesizați de către tov. Șiclovan Toma cu care domiciliați ca vecin pentru faptul că ați clădit o claie de tulei în imediata apropiere a grajdului ce constituie proprietatea tovarășului în acest fel împiedicând lumina solară și curenții de aer (..) vă punem în vedere să reglementați prin bună învoială mutarea acestei clăi pentru a nu ne pune în situația de a lua măsuri pe linie oficială.

Macea, la 16 mai 1956

Președinte
ss indescifrabil

Secretar
ss indescifrabil

*****

Sfatul Popular Macea
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 749/12 aprilie 1956
Către Postul de Miliție Macea

Rugăm binevoii a ne da concursul dvs. în ziua de 12 aprilie 1956 pentru a putea scoate ciobanii cu oile de pe pășunea comunală care trebuia să părăsească pășunea la 1 aprilie și nici până azi n-au părăsit-o.

Președinte
Șiclovan

*****

Sfatul Popular Macea
Proces verbal, încheiat azi, 3 mai 1956 cu ocazia deplasării unei comisii pentru reglementarea neregulilor din cadrul pășunii lesea.

(...)

De asemenea, locuitorul Tolan Mihai a gătuuit pe căruțașul Sfatului, Mazău Ștefan și l-a trântit la pământ, a amenințat cu bătaia l-a înjurat pe tov. Pantea Mihai, administratorul lotului zoopastoral, insultând și pe tov. președinte Șiclovan Petru.

*****

Primăria Comunei Macea
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 540 /1949
Către Postul de Miliție Macea

Țăranii înstăriți refuză să depună bani pentru mieii-țigăi cu excepția lui Știubei Teodor nr. casă 303 care a depus banii (ceialalți fiind considerați ca făcând acte de sabotaj și trebuie invitați la Postul de Miliție și trimiși în judecată.

Primar

Notar

Dobrotca Ana

ss indescifrabil

*****

Prin afișaj - Comitetul Provizoriu al Plasei Curtici 31 mai 1949

- cu privire la predarea lânii, potrivit cu Ordinul 1032 /1949;

- să se aducă la cunoștința proprietarilor de oi

22 iunie 1949 – cu privire la statistica oilor conform cu decizia nr. 20 / 14 mai 1949 (să se facă un Tabel recapitulativ).

Președinte

ss indescifrabil

Șef serviciu

ss indescifrabil

*****

Către Postul de Miliție

Sfatul Popular Macea

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 1417/1949

Avem onoarea a vă comunica că Vați Gheorghe și Groșan Ioan refuză să predea cota de lână fiecare câte 2400 gr. Li s-a încheiat acte de dare în judecată.

Macea, 4 ian. 1950

Președinte

ss indescifrabil

Secretar

ss indescifrabil

Alții sunt scutiți, conform adresei nr. 1417/1949:

- Mercea Pavel

- Julean Ilie

- Sferdian Avram

- Hornea Teodor

- Știubei Florea

- Lăpăduș Moise

- Moțiu Marcu

- Pelău Gheorghe

*****

Sfatul Popular al Comunei Macea

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 1576/1956

Către tov. Andreicovici Rozalia

Vi se face cunoscut că ați fost pedepsită cu avertisment în scris prin faptul că de nenumărate ori ați părăsit oile de serviciu fără a aduce la cunoștință celor în drept.

Macea, 17 iunie 1956

Președinte

Șiclovan

*****

*Sfatul Popular al Raionului Arad
1 VIII 1953 Secțiunea Agricolă Serviciul Zootehnic*

Conform adreselor nr. 28213 și 28314 al Sfatului Popular Regional Arad Secțiunea Agricolă din 13 VIII 1953 vă facem cunoscut următoarele:

- pentru aprovizionarea stupinei DVS. cu material apicol pe anul 1954, veți lua măsuri pentru întocmirea unui plan de materiale de care aveți nevoie. Vi se atrage atenția că nu se vor cumpăra și achiziționa familii de albine fără certificat de sănătate eliberat de Serviciul Veterinar Raional. Nu se admite confecționarea de faguri în mod particular.

*Președinte
ss indescifrabil*

*Șeful Secției Agricole
ss indescifrabil*

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 15/1953

Sfatul Popular al Comunei Macea

Nr. 895 /1953

Către Uniunea Regională a Cooperativei de Consum Arad

Vă rugăm a livra prin Cooperativa "Unirea plugarilor" din Macea cantitatea de 150 kg piatră vântată necesar pentru stropirea I și II a viilor din comuna Macea care sunt în suprafață de 10 ha vii.

*Președinte
Ardelean*

*****

10 Martie 1944 - S. J. A. N. Arad Dosar nr. 385

Adresa

Mahler Adam, primarul comunei Sânmartin, asistat de Iosif Sfăt, notar - Decizia nr. 6/1944 Referitor și Decizia Prefecturii nr. 3528/1944 de a se premia perechile tinere căsătorite, concubinii care contractează căsătorie locală, nașterile familiilor începând de la trei copii în sus precum și moașele comunale (această Decizie vine ca un răspuns la Regulamentul aprobat de Ministerul Afacerilor Interne 7719/30 iunie 1942 publicat în Monitorul Oficial nr. 25/1942.

Chitanța Primăriei Com. Macea 1614/10 Martie 1944 – lei 33812/idem Sânmartin - vezi Borderou nr. 2528/1944 conținând actele justificative pentru Ordonanța de plată.

Pretor gr. P. Ponta – Pretura Plasei Curtici – către Prefectură – se anexează 3 chitanțe cu nr. 480/1944 care adevăresc încasarea sumelor:

1. Macea - 1614/1944 – 33812

2. Sânmartin - 1177/1944 – 133793

3. Șofronea - 1000/1944 – 20000

*****

Pretura Plasei Curtici

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 2740/1943 17 ian. 1944

Tabloul I privitor la distribuirea premiilor pentru încurajarea natalității

Macea – 70 nașteri (1.IX/1942 - 1.XI/1943)

- 4820 locuitori

- 56.188 credit disponibil

S-a distribuit la Munteanu Floare - moașă cu 70 de nașteri asistate (procent de 0.33%)

Pretura Plasei Curtici S. J. A. N. Arad Dosar nr. 2740/1940

Tabloul II privitor la distribuirea premiilor pentru încurajarea căsătoriilor.

Murășan Ștefan nr. casă 466 - nr. de inv. stare civilă - 52/1942, 8.XII. 1944

Socaci Pascu - fără nr. casă - stare civilă 6/11.II.1942

Kraus Iosif- nr. casă 417 dosar 19/295/1943

Dehelean Teodor - fără nr. - dosar 28/9.X.1943

Otlăcan Ioan - nr. casă 15 - dosar 29/9.X. 1943

Fizite Fure - fără nr. - dosar 30/11.X.1943

Sabău Ștefan - nr. casă 913 - dosar 32/29.X. 1943

Tabloul III nr. 2740/1943 privind distribuirea premiilor pentru încurajarea natalității.

Nume familii cu trei copii născuți între 1.XI.1942 - 1.XI.1943

Șerban Lazăr dosar 80/10.XII. 1942

Eisenteil Francisc nr. casă 350 - dosar 5/11.XI. 1943

Rune Francisc nr. casă 316 - dosar 9/24.11.1943

Crișan Moise nr. casă 39 - dosar 30/2. V. 1943

Schneider Petru nr. casă 353 - dosar 24/5. V. 1943

Gomoi Alexandru nr. casă 2 - dosar 26/5. V. 1943

Mureșan Maria fără nr. - dosar 28/30. VI. 1943

Hexan Pavel nr. casă 513 - dosar 47/3.X.1943

Abrudan Moise Gh. Nr. casă 335 - dosar 50/12.X.1943

*****

Ordin de chemare

Către Sfatul Popular Macea 15/III 1956

Trimitem alăturat un Ordin de chemare spre a fi înmănat slt. rez. Paștina Mihai Ioan sub semnătură.

Comisar militar al Raionului Arad

Nicolae Pecican

*****

Ministerul Forțelor Armate al RPR

Comisariatul Militar al Raionului Arad

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 3710/10 martie 1956

Către Sfatul Popular Macea

*Vă trimitem alăturat un număr de 2 (două) Ordine de chemare care urmează a le înmâna celor în cauză pentru a fi prezenți la acest Comisariat la data indicată în ordin.
Urmăriți plecarea tinerilor din comună și trimiteți dovada de semnare a Ordinului de chemare.*

*Comisar militar
Nicolae Pecican*

*Răspuns: Către Comisariatul Militar al Raionului Arad
La adresa dvs. din 10 martie 1956, alăturat vă trimitem două bucăți dovezi de înmânare a Ordinelor de chemare pentru ziua de 12 aprilie 1956 a lui Sârbuți G. Teodor și Bulbuhan M. Traian, semnate de primire.*

*Macea, la 20 martie 1956
Președinte
ss indescifrabil*

*Secretar
ss indescifrabil*

*****

*Ministerul Forțelor Armate
Comisariatul Militar al Raionului Arad
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 3748/7 aprilie 1956
Către Sfatul Popular Macea*

*Puneți în vedere tov. notați mai jos să se prezinte la acest comisariat din str. Karl Marx nr. 90
Aradul Nou în ziua de 15 aprilie 1956 orele 9 pentru instructaj:
1. Gherman Victor - cooperativa;
2. Costea Nicolae - învățător;
3. Tențer Iosif - cooperativa.*

*Comisar
Nicolae Pecican*

*****

*Cerere
Către Tribunalul Popular Arad
Nr. 2131/10 mai 1956*

Subsemnata Șiclovan Eva domiciliată în Macea nr. 38 rog respectuos declararea morții soțului meu Șiclovan Pavel dispărut în războiul din anii 1941-1944 a fost mobilizat la Legiunea de Jandarmi mobilă nr. 7 din București, a făcut serviciu acolo, a fost în concediu din 4 mai până în 10 mai 1944, a fost făcut prizonier de către Armata sovietică și dus la minele de cărbuni din Ucraina unde s-a mbolnăvit și a murit în 1944 - martor Lăcătuși Biriș ultimele scrisori le-am primit de la soțul meu la 30 iunie 1944 care a fost scrisă la 26 iunie 1944 - de atunci nu am primit nici o știre și nu s-a mai întors acasă.

*Semnează
Șiclovan Eva prin avocat*

*****

Tribunalul Popular Arad al Raionului Arad

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 2378 /1956

Publicație

Radu Lucreția din Macea a cerut declararea morții lui Roșu Mihai și Roșu Petru ambii cu domiciliul în Macea.

*****

Tribunalul Popular Arad al Raionului Arad

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 2834/1956

Publicațiune: Eppel Aron, domiciliat în com. Macea nr. 426 vă rog declararea ca mort a fratelui Andreikovits Frantz, fost cu domiciliul la nr. 780, dispărut în cel de-al Doilea Război Mondial la 10 VII 1944.

Macea, la 3 iulie 1956

Președinte Tribunal

ss indescifrabil

*****

Ministerul Forțelor Armate al RPR

Comisariatul Militar al Raionului Arad

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 4474/18 iunie 1956

Către Președintele Sfatului Popular al Comunei Macea

Alăturat trimitem un număr de 10 (zece) Ordine de chemare privind pe rezerviștii notați pe verso și care urmează a fi concentrați cu numărul de zile specifice:

- 1. Tolan Fenea Gheorghe*
- 2. Șimăndan Nicolae Pavel*
- 3. Șiclovan Simion Ștefan*
- 4. Moș Gh. Ioan*
- 5. Toldan M. Ioan*
- 6. Bulboacă Ioan*
- 7. Samăndan Șt. Alexandru*
- 8. Vati Gligor Gheorghe*
- 9. Anghelina Ștefan*
- 10. Creț Anton Ștefan*

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 33

Ordine și circulari

În legătură cu persoanele repatriate fila 94

Către Centrul de Primire a Prizonierilor Focșani

La adresa DVS. Nr. 719 / 1948 avem onoare a vă înainta alăturat un tabel – STAT NOMINAL
cu prizonierii sosiți din URSS.

Macea, 6 iulie 1948 (Tabelul conține 40 de nume)

Numele comunei este scris: **Mateea, Madeca**)

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 83/1942-1943

Adresa nr. 15558/1943 din 15/dec. 1943

Către Subsecretariatul de Stat al înzestrării Armatei

Direcția Industriei de Război București

Alăturat avem onoare a vă înainta 2 dosare cuprinzând declarațiile de fier vechi și metale
neferoase, înaintate nouă spre cele legate de către Primăria Municipiului Arad.

Prefect

Șef serviciu

ss indescifrabil

ss indescifrabil

*****

Ziua Eroilor

Regatul României

Ministerul de Interne

Județul Arad, plasa Sfânta Ana

Primăria Comunei Macea

Către Prefectura Județului Arad

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 651/1939, 14 VI

Privește Monumentul Eroilor din comună

Avem onoarea a Vă înainta actele pentru ridicarea în comună a unui monument al eroilor,
rugându-vă, binevoiiți a aproba cedarea excedentului din 1935/36 în suma de 29708 lei
Bisericii Ortodoxe Române, asemenea a aproba vânzarea subvențiilor și a rentelor de războiu
până la concurența sumei de 30292 lei care urmează a se preda bisericii (notar, Peia)

Răspuns Prefectură (în cerneală)

Nr. 20235/1937

24 VI 1937

Privește: Monumentul Eroilor din comuna Macea

Către Primăria Comunei Macea

În referire la Rap. Dvs. nr. 651/1937 avem onoarea a Vă comunica, că Hotărârea Consiliului
comunei nr. 3/3 Aprilie 1937 nu poate fi aprobată, deoarece în bugetul comunei Dvs. nu s-a
prevenit cu numire de subvenții Biserica Ortodoxă română pentru Monumentul Eroilor.

Hotărârea nu poate fi aprobată nici din motivul că excedentele nu pot fi cedate.

Expediat: 1 Iulie 1937

Subprefect

ss.indescifrabil

Prefect

ss.indescifrabil

*****

20235/1937/262

Convocarea nr. 800/1937 - Primăria comunei Macea/24 Martie 1937

Noi, Buturcă Gheorghe, primarul comunei Macea în conformitate cu 61-63 din legea pentru organizarea administrației locale, convocăm pe membrii consiliului normal notați mai jos, de a se întruni în localul Primăriei comunei Macea în ziua de 3 Aprilie 1937, ora 15, la Ordinea zilei fiind chestiunile următoare:

1. Factura lui Sztarek Carol pentru lucrări Dosar 792/1937
2. Monumentul Eroilor din comună Dosar nr. 65/1937
3. Factura lui Lebovitz Armin pentru materiale Dosar 793/1937
4. Repararea gardului la grădinița de copii

Primarul comunei predă, că, cu ocaziunea votării bugetului pe anul financiar 1937/1938, Consiliul comunei a votat suma de 60000 lei pentru ridicarea Monumentului Eroilor români căzuți în războiul mondial, cheltuială care va fi acoperită cu excedentul extraordinar al anului 1935/36, în suma de 29708 lei și din vânzarea rentelor de împrumut de înzestrare și consolidare în suma de 70000 lei, sume cari sunt trecute la venite în acest buget, urmând ca diferența între cheltuieli și venituri să fie predată Bisericii Ortodoxe române din localitate.

***

Astfel fiind, ar urma ca Biserica Ortodoxă română din localitate, să ia măsurile necesare ... iar firma „Steiner Filip” este dispusă a ridica acest monument al eroilor în dimensiunile arătate în ofertă pentru suma de 72400 lei din marmură.

*****

Prefectura Jud. Arad – Ziua Eroilor 1943

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 1298/251/1944

Adresa din 27 Mai 1943

Către Sf. Episcopie Ortodoxă Română, Dl. Primar, Dl. Chestor al Poliției, Dl. Comandant al Garnizoanei, Dl. Ascaniu Crișan, Dir. Lic. M. Nicoară, Protopopiatul Român, Oficiul Parohial Romano-Catolic, Oficiul Parohial Evanghelic, Dl. Inspector Școlar, Oficiul Parohial Ortodox Sârb, Oficiul Parohial Reformat - Arad:

„Cu onoare Vă rugăm să binevoiți a lua parte la Consfătuirea, ce se va ține la această Prefectură, în ziua de 28 Maiu a.c. orele 11. a.m. în vederea stabilirii programului artistic pentru comemorarea Zilei Eroilor”. (Prefect, General de Divizie i.r. Sabin Banciu)

(Către Primăria Municipiului Arad, Biroul de Afișaj, 28 Maiu 1943 – Avem onoarea a vă trimite 200 bucăți din programul stabilit, rugându-vă să binevoiți a dispune să fie afișate pe întreg cuprinsul Municipiului)

1) Locul din jurul Crucii Martirilor, precum și cimitirele să fie aduse în perfectă ordine și curățenie.

2) Delegații domniei Voastre (funcționarii) să fie prezenți la toate bisericile de la cari se fac procesiuni - adresă (...) Primăriei (serv. Administrativ).

3) în consecință Vă rugăm să binevoiți a lua de urgență măsurile necesare (dându-se cuvenita cinste eroilor căzuți în actualul război) pentru ca această zi să se serbeze cu deosebită solemnitate (către toți Pretorii din județ) – 27 Mai 1943

Procesiunea religioasă

Sfânta Episcopie Ortodoxă Română a Aradului, episcop Andrei - 2.VI.1943 (Nici un ordin nu prevede obligativitatea prezentării de coroane.

Telegrama referitoare la înjenunchiere – gardienii de pe străzi, la consemnul clopotelor să invite lumea la înjenunchiere (organul de execuție în municipiu este poliția)

DIN AFIȘ

PROGRAMUL SERBĂRILOR DE LA 3 Iunie 1943 - ZIUA EROILOR

„Sunt sărbătoriți în această zi toți Eroi Neamului românesc din vremuri străbune și până în timpul nostru, precum și toți Eroii căzuți pe teritoriul Statului nostru, fără deosebire de naționalitate sau confesiune”

(Orașul va fi împodobit, serviciul suspendat, prăvăliile închise. Elevii școlilor, membrii diferitelor organizații, publicul, vor aduce flori și coroane, de preferință flori naturale de câmp)

Încolonarea pentru procesiune se va face în ordinea următoare ...

Publicul va presăra mormintele cu flori „Pentru a da un caracter măreț sărbătorii, se face apel la simțământul de pietate al tuturor cetățenilor dovedind astfel că deasupra necazurilor vieții există un cult al jertfei și al eroismului.”

Prefect

Sabin Banciu

Comandant Garnizoană

col. Ștefan Ududec

*****

2 Iunie 1943

Prefectura Jud. Arad - Către toate Preturile din Județ - La Reședință - Urmare Ordinului nr. 10193/1943 și în conformitate cu Ordinul Telegrafic al Ministerului Afacerilor Interne 11.105/1943 rugăm luați măsuri de executare a dispozițiilor Președinției Consiliului de Miniștri, prin care se ordonă următoarele:

„Serviciul religios din Ziua Comemorării Eroilor, să se officieze la ora 10 în întreaga Țară. La terminarea serviciului, când se cântă Imnul sacru, vor suna clopotele tuturor bisericilor. La sunetul lor, circulația și orice altă activitate se va opri, iar publicul va înjenunchia păstrând un moment de reculegere pentru Eroii Neamului.”

(Și ziarul ȘTIREA a fost înștiințat - Adresa nr. 10602/1943 - Domnilor Pretori - La Reședință - ordin telegrafic - în ceea ce privește plasarea insignelor trimise cu ocazia Zilei Eroilor)

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 5 /1969

Situații statistice

Comisia Județeană de statistică

Str. Cloșca nr. 5

3 martie 1969

Către Consiliul Popular Comunal

În vederea întocmirii Balanței Resurselor de muncă pe anul 1968 avem nevoie de următorii indicatori:

- persoanele care sunt cuprinse în diferite meserii pe care le prestează în sectorul nesocialist (frizeri, modiste, tricotoare, mecanici, lăcătuși, tinichigii, fotografi etc.).

Datele cerute se vor da până la 15 martie 1969

Director

Ss indescifrabil

Șef serviciu sinteză

Unc Petru

Răspuns: Consiliul Popular al Comunei Macea

Nr. 458 /1969 din 11 martie 1969

Meșteșugari 41: 35 bărbați, 6 femei

Constructorii: 4 bărbați

Comercianți mărfuri: 4 bărbați

Comercianți particulari: 4 bărbați

Meseriași prestații 33: 27 bărbați, 6 femei

*****

Sfatul Popular al Comunei Macea

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 2546/1951

Către Sfatul Popular al Raionului Arad Secțiunea Agricolă

La ordinul DVS. nr. 5198/1951 avem onoarea a vă înainta alăturat situația aparatelor Vermorel existente precum și suprafețele viilor altoite și pepiniere aservite de această aparatură.

Macea, la 30 oct. 1951

Președinte,

Ardelean

*****

Sfatul Popular al Comunei Macea

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 1070/1953

Către Sfatul Popular al Raionului Arad

La adresa DVS. nr. 5258 /1953 vă comunicăm că nu avem în comuna Macea vii părăsite.
Macea, 15 iulie 1953

Președinte

ss indescifrabil

*****

Sfatul Popular Macea

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 186/1956

Către Sfatul Popular al raionului Arad

Cele arătate prin adresa dvs. nr. 68/22 III 1956 referitor la via tov. Durchet Anton nr. 374 Macea, Sfatul Popular nu are cunoștință de procedura din care i-a fost luată aceasta.

Macea, la 29 martie 1956

*Președinte
ss indescifrabil*

*****

Dosar 3/1956

Sfatul Popular al comunei Macea - contract de închiriere 505/1956

Președinte

*Coman Dumitru - reprezentant MAI
chiriaș*

Sfat popular

- casă din pământ bătut acoperit, cu țiglă la nr. 480

Evacuări: Bota Moise nr. 240, ordin de evacuare 509/1956

*****

Pretura Plasei Curtici

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 161 /1949

Tuturor Primăriilor

Urmare Ordinului nostru și al Prefecturii din 22 feb. 1949 în vederea în întâmpinare a celei de-a 31 aniversare a Glorioasei armate sovietice, eliberatoarea poporului român din robia fascistă, luați măsuri ca în ziua de 23 febr. 1949 să se arboreze în toate plase drapelele RPR și URSS, ... Lenin și Stalin și lozinca:

„Trăiască a 31 aniversare a Glorioasei Armate Sovietice, armata independenței, progresului și păcii populare.

Trăiască în veci prietenia româno-sovietică. ”

*****

Sfatul Popular al Raionului Arad

Secțiunea Culturală

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 6253/1951

Către Sfatul Popular al Comunei Macea

Cămin Cultural

Ziua de 8 martie, ziua Internațională a Femeii se va sărbători duminică 4 martie (în toate căminele culturale). Colțurile Roșii de la GAC și Casele de Cetit de la Sfat printr-o șezătoare cu program artistic și o Conferință trimisă de .....

Șef secție

Vârtaci

*****

Sfatul Popular al Raionului Arad

20 aprilie 1951

Pentru întâmpinarea zilei de 1 Mai, ziua Solidarității Internaționale a salariaților și a zilei de 8 mai - 30 de ani de la PCR - se va curăța și înfrumuseța comuna cu aspect sărbătoresc.

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 76/1940

Ordin de la Ministerul de Interne, Ministerul Muncii și Serviciul Administrației Generale a Ținutului Timiș, cu privire la Organizarea Sărbătoririi zilei de 1 Mai.

România/Ținutul Timiș

Nr. 13721/1940

Domnule Prefect,

Urmare Ordinului vostru 10048/1940 în vederea serbării zilei de „1 Mai, a Muncii și a Voei Bune”, conform dispozițiilor legii pentru organizarea activității „Muncă și Voe Bună”, publicată în M. Of. nr. 44/22 feb. 1940 avem onoarea a vă trimite, anexat un număr de 4 exemplare din modelul Steagului „Muncă și Voie Bună” prevăzut de art. 4 din legea menționată (...) în subordinea din cuprinsul acelei Prefecturi spre a putea fi arborat în ziua de 1 Mai, astfel cum prevede art. 24 din legea citată. Mărimea Steagului va fi % în raport cu mărimea drapelului național.

Rezident regal

Al. Marta

Comunicat tuturor Prefecturilor și Municipiilor

*****

Ministerul Muncii/Direcția Muncii

Muncă și Voe Bună

Instrucțiuni privitoare la Steagul și Flamura M.V.B

Steagul M.V.B. va avea următoarele dimensiuni: pentru 0.75 m lățime, 1.50 m lungime; pentru 1 m lățime, 2 m lungime și pentru 1.50 m lățime, 3 m lungime sau multipli acestor dimensiuni.

Steagul M.V.B. este format dintr-o fâșie de culoare albastră mărginită de ambele părți de câte o fâșie mai îngustă, de culoare roșie, toate așezate perpendicular pe baston.

Din lățimea Steagului, jumătate va fi de culoare albastră, iar fâșiile roșii vor fi, fiecare jumătate din dimensiunea culorii albastre.

Pe partea albastră a Steagului se aplică insigna M.V.B. care se compune dintr-o roată dințată, galbenă, așezată pe un fond roșu și având la mijloc, desenat vulturul din Stema Țării în culoare griu argintiu.

Pe pieptul vulturului se află un pătrat albastru pe care sunt așezate inițialele M.V.B. tot în griu argintiu.

Diametrul insignei va fi egal cu lățimea fâșiei albastre și va fi așezată pe steag la o distanță de sus în jos de 2/3 din diametrul ei.

Insigna se poate efectua prin:

1. decupaj;
2. broderie;
3. imprimare.

Se aplică pe ambele fețe ale Steagului, perpendiculară pe fâșiile, iar pe flamură, paralele cu fâșiile.

*****

România

Prefectura Județului, Arad

Biroul Administrației Generale

Nr. 9001/194

Privește: Steagul și Flamura „Muncă și Voe Bună”

Tuturor D-lor Pretori din județ

În conformitate cu Ordinul Ținutului Timiș nr. 17721 și a inspectoratului Muncii nr. 238/1940 avem onoarea a vă trimite anexat un model din Steagul și Flamura „Muncă și Voe Bună”, rugându-vă a dispune confecționarea lui de către organele din subordine ...

În ziua de 1 Mai a.c. Steagul și Flamura „Muncă și Voe Bună” vor fi arborate la preturi și primării, pe lângă Drapelul național.

Prefect

ss indescifrabil

Șef cancelarie

ss indescifrabil

*****

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 8982

Ministerul Muncii

Direcția Muncii

Muncă și Voe Bună

Nr. 4348/19.IV 1940

Domnule Prefect,

Avem onoarea a vă aduce la cunoștință că, potrivit dispozițiilor art. 24, 25 și 26 din Legea pentru organizarea activității “Muncă și Voe Bună”, ziua de 1 Mai fiind cunoscută ca ziua Muncii și Voei Bune, se va sărbători în toată țara, după un program care cuprinde, pe lângă alte manifestări și un serviciu religios în prezența autorităților. ...

Ținând seama de bunăvoința pe care ne-ați arătat-o totdeauna când am solicitat concursul dvs. vă rugăm să primiți mulțumirile noastre anticipate.

Ministru

M. Ralea

*****

Ministerul Muncii

Direcția Muncii

Muncă și Voe Bună

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 3821/18.IV 1940

În legătură cu serbarea zilei de 1 Mai, vă comunicăm, în cele ce urmează programul și instrucțiunile privitoare la organizarea acestei serbări.

1. Te deum (va vorbi preotul liturghisitor sau un reprezentant al Clerului). Pentru aspectul decorativ al serbării se va căuta, pe cât posibil, să participe formațiuni muncitorești,

ucenici sau alte școli cu steaguri. Steagul M.V.B. se va arbora, în măsura posibilităților peste tot.

2. Serbări câmpenești. Dacă breslele vor lua inițiativa să organizeze serbări câmpenești, veți da tot sprijinul să aibă un program de producțiuni artistice, cântece, coruri, orchestre, dansuri, întreceri sportive, etc.

3. Reprezentațiuni la teatru și cinematograf.

4. Congresul General al breslelor.

5. Vă facem cunoscut că v-am trimis în pachet separat 100 exemplare din insigna M.V.B. imprimată pe hârtie pentru a fi distribuite la întreprinderi, ateliere, magazine, etc. și afișate în vitrine și în locuri potrivite.

Ministru

M. Ralea

*****

Ministerul Muncii

Direcțiunea Generală a Poliției

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 29596/23 aprilie 1940

CIRCULARĂ

Domnilor Reziidenți Regali

Domnilor Prefecți de Județe

Domnilor Inspectori Regionali de Poliție

Către corpul de Jandarmi

Către Prefectura Poliției Capitalei

„Sărbătorirea zilei de 1 MAI” de către muncitori se va face conform dispozițiilor comunicate DVS prin circulara nr. 2821/1940 a Ministerului Muncii, prin Te-Deum-uri, serbări câmpenești, reprezentații de teatru, iar în București prin Congresul General al breslelor și-o serbare câmpenească. Întrunirile nu vor fi urmate de nici un fel de procesiune ... și nu este îngăduită ținerea vreunei întruniri publice.

Arborarea steagului M.V.B. alături de drapelul național, este facultativă.

Ministru

M. Ghelmejean

*****

Muzeul județean Arad

S. J. A. N. Arad Dosar nr. 1224 / 7 VIII 1969

Către Consiliul Popular Macea

Vă trimitem două exemplare din Afișul cuprinzând acțiunile organizate de Muzeul Județean în cinstea Congresului al X-lea al PCR și aniversarea a 25 de ani de la Eliberarea patriei.

Vă rugăm să luați măsuri de afișare în comune și satele aparținătoare în locuri vizibile și circulate (Sediul Consiliului Popular, Căminul Cultural).

Director
Prof. Olariu Ovidiu

*****

Proces-verbal nr. 77 / 24 IV 1954
- Primirea unui nou membru
- Pregătirea Conferinței de 1 mai și chemări la defilare

*****

Comitetul Provizoriu al com. Macea
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 604 /1949 din 17 oct. 1949
Pe ziua de 18 octombrie 1949 nici un utilaj nu va mai rămâne în comună, ci la câmp la arat și
însămânțat, se aduce la cunoștința locuitorilor prin batere de tobă.

.....
Se interzice cu desăvârșire căratul tuleilor de la câmp ziua, aceștia se vor clădi la marginea
pământului până după terminarea aratului și însămânțatului.

Președinte
Dănilă

Secretar
Ursu

*****

Sfatul Popular al Raionului Arad
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 448 / 23 iunie 1951
Către Sfatul Popular Macea

Comunicați, prin baterea tobei că în vederea străngerii de sămânță de dudge, toți clocitorii și
crescătorii de vermi de mătasă, au voie de a strânge dudge pentru fertul țuicei iar restul
populației nu are voie.

Președinte
ss indescifrabil

*****

Primăria Comunei Macea
S. J. A. N. Arad
Dosar nr. 328 / 22 III 1949
Către Pretura Plasei Curtici

„Avem a vă confirma primirea Ordinului DVS. nr. 229/1949 raportându-vă că aceste
dispozițiuni s-au adus la cunoștința populației prin batere de tobă. Totodată, raportăm că nu
avem tâblițe vechi cari să indice frontiera. Privitor la punctul 4 din Ordinul de mai sus avem
onoarea a vă raporta că pe raza comunei Macea nu avem pichet de grâniceri, deci vă rugăm
a ne da dispoziții unde trebuie să se prezinte locuitorii noștri când merg la muncile agricole.

Primar
Dobrotca Ana

Notar
ss indescifrabil

*****

Pretura Plasei Curtici
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 392/1942
Tuturor Primăriilor

Ordinul Comitetului Provizoriu nr. 332/1949. Privitor la înființarea DCA-ului publicată în Monitorul Oficial nr. 23 / 28 iunie 1949 - rugăm să se publice prin batere de tobă ca toți posesorii de capre să tundă părul, iar părul rezultat să-l predea, sortat pe culori, separat, alb, negru, roșu etc. contra cost legal - 150 lei/kg păr lung și 70 lei/kg părul scurt.

*****

Sfatul Popular al Raionului Arad
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 3344/19 aprilie 1956
Către Sfatul Popular Macea

Veți încunoștința populația din comuna DVS. prin bătaie de tobă că la data de 28 aprilie 1956 va avea loc bâlciul (târgul) organizat în comuna Pâncota, Raionul Arad.
Președinte ss indescifrabil

Răspuns: Sfat Popular Macea
Publicat cu Toba
Sub nr. 1

Președinte
Șiclovan

*****

Sfatul Popular al Raionului Arad
S. J. A. N. Arad Dosar nr. 3974/24 mai 1956
Către Sfatul Popular Macea

Anunțați prin bătutul de tobă locuitorii din comuna DVS. că la Sfatul Popular Sânmartin se găsesec de pripas 2 cai de culoare murgă în vârstă de 3-4 ani. Proprietarul poate să se prezinte să-i ridice prezentând actele legale de proprietate.
Președinte

Răspuns: Sfat Popular Macea
Publicat cu Toba
Sub nr. 21/1956

Președinte
ss indescifrabil

*****

ANEXA II. În presa vremii

Macea – patria primului hidroavion din lume

Anul 1911 a fost, probabil, anul de grație al secolului XX. Omenirea a fost zguduită de revelația tehnicii zborului. Nu mai puțin de cinci state își revendică paternitatea avionului, iar deocamdată, lucrurile sunt destul de neclare. Puțină lume știe însă că în acel an de grație. Aradul și-a găsit și el un loc pe harta invenției.

România, în topul aeronauticii

Istoria oficială a științei i-a desemnat pe frații Wright din SUA ca fiind inventatorii avionului cu motor, iar pe Otto von Liental ca realizator al primului aeroplan. Alte state precum, Franța, Marea Britanie, Italia și România. revendică și ele acest titlu. Țara noastră, prin contribuțiile lui Aurel Vlaicu și Traian Vuia, are tot dreptul să pretindă titlul de onoare. Din păcate, în epocă a fost nevoie de o muncă la fel de asiduă pentru a convinge presa și comunitatea științifică că invenția funcționează într-adevăr. Din acest motiv, frații Wright sunt recunoscuți ca inventatori, zborul lor fiind primul redat de presă. România a pierdut din nefericire ocazia de a deveni patria aviației. Vlaicu și Vuia s-au luptat pur și simplu cu morile de vânt pentru a-și demonstra geniul ingineresc.

Macea, la concurență cu Binișni

În acel an însă, la Macea era executat un zbor cu un hidroavion, inventatori fiind Gheorghe și David Ranta. Piesele au fost procurate de la Oradea și Budapesta, primul model construit fiind la scară redusă și cu un motor cu gumiplastic. Nu a trecut mult timp până Gheorghe Ranta a mai făcut un drum la Budapesta de unde s-a întors cu un motor. A fost construit un avion care a întreprins mai multe zboruri pe șoseaua dintre Macea și Sânmartin. Dar cum la eveniment au participat numai localnicii, nu există informații precise legate de modul de construcție și durata zborului. Saveta Mihuța din Macea a fost martor ocular al zborului și susține că avionul avea o înălțime de doi metri, lungimea de cinci metri și anvergura aripilor de cinci metri.

Există dovezi

Profesorul Mircea Curtuțiu a studiat îndeaproape evenimentul de la începutul secolului. Informațiile certe despre cei doi inventatori de la Macea spun că aceștia au participat în anul 1913 la concursurile aviatice de la Oradea și Budapesta. Revista „Consânzeana”, publicată la Orăștie, într-unul din numerele sale din anul 1914 redă fotografia lui David Ranta cu explicația: „Gheorghe Ranta, istețul flăcău din Macea care a inventat aeroplanul ce-1 arătăm aci”. Profesorul Curtuțiu susține că eroarea este evidentă și că David a fost confundat cu fratele său, Gheorghe. Aceeași publicație redă imaginea aeroplanului și informează cititorii că invenția a fost brevetată și mediatizată la o expoziție din Budapesta pentru originalitate.

Investigații jurnalistice

Istoria aeroplanului de la Macea nu se oprește aici. Conform reportajului din revista „Consânzeana”, invenția fraților Ranta este originală prin faptul că: „aparatură poate fi folosit și ca automobil și ca luntre și ca aeroplan prin simpla mișcare de la cârmă”. Astfel, dacă dăm crezare publicației din epocă putem spune că la Macea a fost inventat și construit primul hidroavion din lume. Revista îl plasează ca an de brevetare la 1913, în timp ce istoria oficială dă ca sigură invenția hidroavionului în 1919. Din păcate, în peisajul anului 1914, subiectul aflat în atenția presei era atentatul de la Sarajevo, iar relatările despre invenția de la Macea au fost puține și mici ca întindere tipografică. În anul 1972 și 1974 ziarul Flacăra Roșie din Arad și Flacăra din București au pornit o investigație pentru a afla adevărul.

Rezultatele nu au apărut însă din cauza oficialităților maghiare care nu au colaborat:

Cercetările ar trebui să continue

Se crede că macheta aeroplanului se află și azi într-un muzeu din Budapesta. În anul 1974, o delegație oficială română a vizitat capitala Ungariei, în special muzeul de aeronautică. Discuțiile cu omologii maghiari au fost sterpe, și; rezultatul nul. Românii nu li s-a permis să vadă macheta sub pretextul că „Aveți destul un inventator, pe Vlaicu”. Chestiunea rămâne deschisă și nu ar trebui să cadă în viitor. Acum, când relațiile cu statul maghiar nu mai sunt așa de înghețate ar fi cazul ca cercetătorii români să caute prin subsolurile muzeului de la Budapesta rămășițele aeroplanului de la Macea.

Ar fi păcat ca Aradul să fie ignorat, iar realizarea despre care am amintit să fie dată uitării. Nu de alta, dar rolul inventicii arădene ar trebui rediscutat în urma unui astfel de dialog. În fond și la urma urmei, România are de acum trei argumente care să-i ateste contribuția la dezvoltarea aeronauticii (Vlaicu, Coandă, Ranta)

(Agenda zilei, 2004, Simona Vălan)

Încerc să-mi păstrez o linie a bunului simț

Actorul Dorel Vișan a fost la sfârșitul săptămânii trecute la festivalul de Satiră și Umor Sătesc „Gura Satului” de la Macea, în calitate de președinte al juriului la secțiunea interpretare. La finalul festivalului, am avut prilejul să stăm de vorbă cu binecunoscutul actor.

– Cum au fost cele trei zile de festival?

– Ca-o poveste, povestea aceea cu trei zile. Mi se pare că a fost una din cele mai bune ediții. Eu vin de multă vreme aici și sunt președinte de câteva ediții dar aceasta a fost cea mai bine organizată. Primarul este un om deosebit; fiind și el artist, cunoaște la durere și este foarte vrednic. Ca niciodată, Consiliul primăriei a fost foarte activ și s-a implicat în organizarea festivalului. Echipele au fost foarte bine cazate, a fost mâncare foarte bună, nu a fost nici un fel de incident. Pe de altă parte majoritatea echipelor au venit foarte bine pregătite. Cu programe mai noi sau mai vechi, dar în orice caz „trase» în tema festivalului, care este umorul sătesc. Au fost multe formații! și mulți interpreți individuali. M-a bucurat faptul că au dispărut, din toate formațiile de la această ediție vulgaritățile și lucrurile grosiere. Au dispărut aluziile numai la clasa politică și s-au referit la viață în general, ceea ce este un lucru minunat. Aproape toți au avut povești presărate cu „glume, cu aluzii subtile, cu aluzii mai directe la ceea ce spunea odată Ienăchiță Văcărescu „V-am dat teatru, vi-l păziți ca pe un lăcaș de muze...” Programele prezentate au fost, deși unii nu sunt de acord, o operă de artă, care, cât de mică, trebuie să conțină un mesaj. Dacă nu conține un mesaj nu este nimic, sunt niște vorbe de clacă înșiruite într-o formă mai mult sau mai puțin comică. Cel puțin formațiile premiate au conținut mesaje, îndreptare, lucruri care fac parte din ceea ce se numește activitate culturală.

– Care mai e la ora actuală nevoia publicului de un astfel de festival?

– Publicul are foarte mare nevoie, pentru că este în țara noastră, din nefericire, o zonă foarte urâtă care se numește deculturalizare, care este foarte periculoasă, pentru că începem să ne obișnuim cu ea, cu vulgaritatea, cu superficialitatea, cu o zonă care frizează sexualitatea chiar, prostia, ca să o spun pe a dreaptă. Și cei care diriguiesc cultura ar trebui să se gândească la acest lucru pentru că e periculos; creează obișnuințe, creează un fel de a fi, creează un mod de viață care încet – încet se formează și nu e bine pentru că se omoară tradiția, valoarea, adevărul. Publicul din Macea a fost extraordinar. A reacționat foarte bine, a reacționat la lucruri subtile, la un umor de calitate. Deci cele trei vectori – organizare, calitatea producțiilor

și publicului – ne dau voie să spunem că festivalul a fost unul din cele mai bune din câte am văzut aici la Macea.

– Ce mai face actorul Dorel Vișan, ce mai lucrează?

– Actorul se străduiește să înoate în noua cultură care se face și între drumurile astea înfundate pe care le cultivă mai ales teatrul românesc, dar și filmul, care nu se mai regăsește, care se tot caută și când se prinde spune „Nu sunt eu», încerc să-mi păstrez cel puțin o linie a bunului simț dacă nu o linie calitativă, un anumit nivel. Refuz lucrurile care mi se par că nu duc la nimic. Mă mai regăsesc în cinematografie, unde fac un film pe an, maxim două, și în teatru nu mai lucrez deocamdată.

– În ce film vă va putea vedea publicul în viitorul apropiat?

– În curând va fi gata un film după cartea lui Dinu Săraru, „Ciocoi noi cu bodyguard”, unde joacă foarte mulți actori importanți și unde am un rol consistent și de mare actualitate. De altfel filmul, realizat de regizorul Șerban Marinescu, va fi bine primit pentru că redă cu foarte mult dar ce se întâmplă în jurul nostru, ceea ce Shakespeare ne îndemna, să fim ochii și urechile vremurilor noastre. Din păcate nu suntem nici ochii, nici urechile de foarte multe ori..

(Adevărul, 2007, Cătălina Latu)

Muzeul etnografic Macea

Muzeul Etnografic a fost înființat în 1993 și are o suprafață expozițională de 85 mp.

Obiectele expuse și mobilierul existent au fost procurate de prof. Dimitrie Grama din Macea, sub egida Asociației Cultural Ecologice Macea și a Consiliului Local Macea. Majoritatea obiectelor au fost donate de locuitorii comunei, iar o parte dintre ele au fost obținute prin donație de la prof. D. Schemmel. Spațiul de expunere este asigurat de Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad.

Din grupul de unelte agricole amintim: plugul de lemn cu brăzdar de fier, jugul pentru doi boi, jugul pentru un bou, pușca (instrument pentru însămânțarea porumbului), o imitație miniaturală a unei locomobile fixe utilizată la treieratul cerealelor, confecționată de măceanul Tat Ștefan în jurul anului 1930.

Din grupul industriei casei: scaunul curelarului, compasul rotarului, masa și unele unelte ale pantofarului. Prelucrarea cânepii: diferite tipuri de țesut diferite tipuri de pieptene pentru pieptănat călți și altele.

Îmbrăcăminte: sumanul cioareci, cămăși, poale, spătoaie, rochii etc.

Bucătăria este reprezentată prin: oale de lut îmbrăcate în sârmă, pentru fierberea sarmalelor în cuptor (vechi de prin 1900), piuă pentru făcu unt, strecurătoare din lemn și din ceramică, troacă de lemn pentru dospit aluatul de pâine.

Alte obiecte: pat aranjat conform tradiției vechi și saltea umplută cu pănuși de porumb, dună cu pene de găscă acoperită cu lipideu țesut în patru ițe, peste care sunt așezate două rânduri de perne; o ladă de zestre, călcatore care se încălzeau cu jar, o colecție de monede și banc note, o căruță veche etc.

(Adevărul, 2007)

Castelul și Grădina Botanică Universitară Macea – obiective de interes european

Așezată în plină câmpie, la doar 23 de km de municipiul Arad, comuna Macea este o localitate străveche, atestată încă din anul 1374. În epoca medievală, Macea marca un punct de echidistanță între cetățile Arad și Gyula, făcând parte din teritoriul fostului comitat al Zărandului.

Odată cu încheierea Păcii de la Karlovitz (1699) și a celei de la Passarovitz (1718), domeniul de la Macea intră în proprietatea familiei Edelspacher, care vinde însă această parte a moșiei unui nobil sârb, pe nume Mihai Cernovici. În jurul anului 1724, noul proprietar începe să își amenajeze reședința.

Ulterior, în anul 1862, domeniul își schimbă proprietarul, acesta devenind contele maghiar Karoly Gyorgy de Nagy Karoly, o personalitate marcantă a țării vecine, căreia castelul de la Macea îi va servi doar ca reședință de vară.

Cea de a doua aripă a castelului este construită între anii 1862-1866, după model francez.

Până în anul 1900, cele 100 de holde de pădure populată cu fazani erau despărțite de parcul propriu-zis, dar din acest an, pădurea și parcul devin tot unitar, cu purtarea de grijă a cunoscutului grădinar Josef Prohaska, acesta ocupându-se și de amenajarea bazinului de înot, a terenului de tenis, a rondourilor de flori, a aleilor și a fântânii arteziene.

Toate acestea se petrec în perioada în care proprietar este Karoly Gyula, nepotul lui Karoly Gyorgy.

În anul 1939, medicul Adam Iancu, din Curtici, devine proprietar al castelului, acesta contribuind la starea de regres a parcului, defrișând necugetat hectare întregi. Abia în 1968, acesta va fi declarat parc dendrologic, primele reparații pe cheltuiala statului datând din 1956-1957.

În perioada postbelică, beneficiar al terenului și castelului a devenit Cooperativa Agricolă de Producție.

Actualmente, castelul și Grădina Botanică servesc drept locație pentru tabere și școli de vară internaționale organizate de Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad, proprietar al acestor obiective. De asemenea, în acest cadru se derulează conferințe, simpozioane, întrevederi protocolare etc. În același timp, în incinta castelului e amenajat un Muzeu al caricaturii și Muzeul Etnografic al Comunei Macea. În zona centrală a Pavilionului de Vânătoare este în curs de amenajare Ierbarul Grădinii Botanice Macea.

Pentru ca aceste activități să poată fi derulate, s-au realizat amenajări în aripile de nord și centru, unde sunt date în folosință săli de protocol și dormitoare pentru studenți, respectiv apartamente pentru cadre didactice și protocol. În zona centrală a castelului se află sălile de muzeu și biblioteca.

Pentru a afla detalii despre intențiile actualului proprietar, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, am discutat cu rectorul acesteia, prof. univ. dr. Aurel Ardelean, care a subliniat faptul că atât castelul, cât și Grădina Botanică Universitară de la Macea vor deveni, în mod cert, obiective de interes european, actualmente urmărindu-se accesarea de fonduri europene pentru ca acestea să devină un centru european de terapie naturistă, prin tratamente pe bază de principii active din plante. În această activitate va fi antrenată și Grădina Botanică din Viena. D-nul rector a avut, recent, și o întâlnire în acest sens, la sediul Ministerului Finanțelor, cu secretarul de stat pe probleme de integrare europeană, d-nul M. Ivan.

Domnia sa a mai menționat planurile de amenajare a unor noi sectoare floricole, de diversificare geo-botanică și de aderare la Asociația Grădinilor Botanice Europene. Prin aceste demersuri, Grădina Botanică Universitară Macea își va găsi un bine meritat loc în circuitul european al schimburilor de semințe și material dendrologic.

(Adevărul, Speranța Milancovici, 2005)

Sesiune științifică de comunicări, la Macea

MACEA. A șaptea ediție a Conferinței Științifice de Comunicări, cu tema „Comunism-naționalizare și colectivizare” a reunit, la Macea, cercetători, istorici, arhiviști, cadre didactice, colecționari, preoți, sau pasionați de studiul trecutului, din diferite zone ale țării - Bihor, Timiș, Caraș, Covasna, Sibiu, Hunedoara, Cluj, Mureș, Bacău și nu în ultimul rând, Arad, prin Ar-

hivele Naționale și Asociația David Prodan, Cluj, Filiala Arad. Conferința, desfășurată pe două secțiuni - având ca moderatori, pe dr. Valea Virgil, dr. Dulgău Bujor, respectiv, dr. Liviu Boar și dr. Vilică Munteanu - a fost „împlinită” cu o documentă expoziție „Colectivizarea agriculturii în județul Arad”, prezentată de prof. Horia Truță.

JA-F.R.C.

A fost analizată o temă de mare interes

FOTO: FAN

Jurnal arădean -18-19.10.2010

Conferință Științifică de la Macea

Evenimentul s-a bucurat de o participare numeroasă

Sfârșitul de săptămână a reunit la Macea, a șaptea Conferință Științifică de Comunicări - Comunism-Naționalizare și Colectivizare. Evenimentul s-a desfășurat la Castelul din localitate, care aparține Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad.

Cercetători, istorici, profesori, arhiviști, pasionați de istorie, colecționari, Alois Weil din Germania, preoți și alte personalități ale vieții publice arădene, au dezbătut vremurile de cumpănă ale colectivizării care, acum par a fi o amintire, și nu una oarecare, ci una desprinsă din dosarele grele, de arhive pline. Au sosit la Macea goști din toată Transilvania, dar și din Moldova, Caraș, Timiș, Cluj, Sibiu, Hunedoara, Sibiu, Bacău, Aradul fiind și de data asta o gazdă bună și o sursă inepuizabilă, încărcată de istorie, prin directorul Arhivelor, prof. Eugeniu Criste.

Dintre temele care s-au desprins din expunerile audiate, spicuum că-

teva-Naționalizare. Colectivizare. Detențiile. Situația clerului. Mitul conspiratorilor alogeni 1945-1955. Colectivizarea forțată - aspecte ale propagandei ș.a. Nu lipsită de interes a fost Expoziția - Document - Colectivizarea Agriculturii în Arad. „Ca trăitori pe aceste locuri binecuvântate de Dumnezeu, cum comuna Macea se confundă cu Grădina Botanică, Festivalul de umor, Castelul emblematic, oaspeții și-au putut delecta privirea admirând costumele vechi, deodată cu colectivul, purtate de Elena Stoian și Simon Anghelina, au degustat în plosca păiașcașului și s-au înfruptat din joc popular, în acordurile sunetului frunzei domnului primar, Ioan Mercea. Plimbarea în Grădina Botanică și Istoria Castelului, vor rămâne alte pagini scrise la Macea, cu succes”, ne-a declarat prof. Florica R. Căndea.

(A.C.)

Glasul Aradului-18-19.10.2010

Luptători anonimi pentru Marea Unire

După Revoluția din 1848, după lupta memorandiștilor, dar mai ales în timpul primului război mondial, ca în toate satele românești, și la Macea a ars mai puternic flacăra Unirii cu țara mamă și, ca peste tot, ardea mai puternic o torță a românismului, care era țaranul Șandor Ion din Macea, nr. 27, județul Arad.

Casa acestui adevărat bărbat este situată vis-a-vis de castelul de vânătoare al grofului Karoly, care știa că Ion se duce pe la casele românilor, ziua și noaptea, dar nu bănuia, decât prea târziu. Ce va face acest om. Când și-a dat seama groful, că Ion le explică măcenilor că trebuie să ne unim cu țara, i-a promis acestuia tot felul de funcții și pământ, iar rezultatul a fost că românul nostru, și-a zugerăvit casa în exterior în tricoulul roșu, galben și albastru.

Aceasta l-a înfuriat la culme pe grof și i-a cerut să vândă casa, oferindu-i o sumă înzecită. Nu a putut să-l înduplece nici cu bani, nici cu pământ, nici cu amenințările, nici cu casei ziua și noaptea de către jandarmi.

Mai mult, acesta se întâlnea numai noaptea cu măcenii, trecând peste garduri la un vecin, Curtuțiu Pantelie, unde era așteptat și unde se sfătuia mai ales cu cei care purtau flacăra unirii neamului ca pe cel mai scump vis.

Dintre aceștia amintim: Ranta Pavel, fratele inventatorului primului hidroavion din lume, Curtuțiu Ion și Iuhaz Ștefan.

Acest bun român, Șandor Ion, era prieten bun cu Ștefan Ciceo Pop și avea acces la acesta la orice oră din noapte sau zi, pentru că nu se știa niciodată când va ajunge măceanul nostru urmărit, la Arad. În scurt timp, Șandor Ion a devenit liderul luptei pentru unitate națională și a înființat în Macea o sucursală a Partidului Național Român.

Cu trei zile înainte de 1 Decembrie 1918, împreună cu cei patru prieteni, au plecat la Arad în două căruțe cu tului în care s-au ascuns. Cei cinci s-au ascuns în căruțele cu tului pentru că toate drumurile spre Arad erau păzite de jandarmi. Chiar cele două căruțe care

mergeau spre Arad să vândă tullei au fost oprite și controlate cu furcile de jandarmii austro-ungari. A fost atins de furcă numai Șandor Ion, dar acesta nu a scos nici un sunet. Ajunși la Arad, au urcat în trenul ce gonia spre Marea Unire, participând la cel mai măreț moment din viața lor, pentru care nu au cruțat nici un efort.

Șandor Ion a fost ales primul primar al comunei Macea, după Marea Unire. După câțiva ani a fost ales senator, devenind cu certitudine cel mai mare politician pe care l-a avut Macea.

Iuhaz Ștefan a fost ales primar al localității. Ca toți bărbații români, care au vrut binele națiunii, după 23 august 1944 a avut domiciliul forțat la Arad, a fost arestat și maltratat ca ceilalți patrioți români. Și aici, acum este momentul să arătăm că dacă presiunile grofului și ale jandarmeriei austro-ungare nu l-au putut afecta, teroarea criminală comunistă l-a lichidat și ca urmare a murit în 1956.

Și mai e momentul să arătăm o anumită indiferență a unei bune părți din populația țării față de faptele adevăraților patrioți ai țării.

Oare școala românească actuală nu prezintă o pată albă în educație când acești patrioți nu sunt pomeniți, nici nu sunt cinstiți în școli, în timp ce mai sunt, încă, până când? Lăudați chiar mulți dintre criminalii comuniști, dintre vânzătorii de neam și țară.

(Profesor Mircea Curtuțiu)

Monografia ca act patriotic

Macea – Pare-se că aerul măcean e propice scrisului. Sau, poate, solul. Sau, poate, apa. În orice caz, e limpede că „nasc” și la Macea scriitori. Sau, măcar, cronicari. Pentru că, iată, după Florica R. Căndea și Feher Carol (care sunt pe cale să desăvârșească un ambițios proiect – o monografie spirituală a localității lor) a venit rândul unui alt măcean să pună o cărămidă la edificarea monografiei complete a comunei Macea. Este vorba despre profesorul Gheorghe Crețu, care a scris și editat recent o micromonografie a Castelului de la Macea, una dintre putinele clădiri încărcate de istorie care au rezistat peste ani „epocii de aur”, deși (se va vedea) nu ușor.

O persoană mai potrivită pentru întocmirea acestei scurte istorii a Castelului de la Macea decât profesorul Gheorghe Crețu nu cred că s-ar fi găsit. Pentru că el nu doar că este măcean de obârșie, dar a și trăit și muncit, o bună bucată de vreme, între zidurile groase, trainice ale Castelului, în calitate de dascăl sau director al Școlii Ajutătoare, școală care și-a avut sediul în respectiva clădire.

Monografia conține, în partea ei de început, un scurt istoric al localității, din care aflăm că moșia Macea este atestată documentar încă de la sfârșitul secolului al XIV-lea, și că ea a avut, în decursul anilor, mai mulți proprietari. Cea mai lungă stăpânire asupra moșiei și Castelului o are familia Csernovics (138 ani), cea care a construit nu numai Castelul (în forma sa veche), dar și biserica ortodoxă și casa parohială din localitate, în 1862 Castelul intră în proprietatea familiei Karolyi, care îl mărește, construind și turnul actual, înalt de 30 de metri. Tot familia contelui Gyula Karolyi este „vinovată” și de amenajarea și ordonarea parcului din jurul Castelului.

După naționalizarea din 1948, Castelul a avut mai multe destinații: orfelinat, azil, centru de reeducare, școală pentru dresat câini, sediu C.A.P., tabără de pionieri, școală ajutătoare (între anii 1960-1986). După mutarea școlii la Petriș, Castelul este părăsit și lăsat pradă hoților care fură din el aproape tot ce se poate mișca din loc, de la sobe de teracotă până la robinete. În anul 1991 Castelul și parcul dendrologic sunt închiriate Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, universitate care, actualmente, este proprietar al Castelului, investind mult

în repararea și reamenajarea lui. În afară de clădirea în sine, câteva lucruri au mai rămas din vechiul Castel și pot fi văzute de eventualii vizitatori. Este vorba de blazonul familiei Karolyi (pe terasa de vest), de scările de fontă și de bazinul din turn, de mozaicul coridoarelor de la etaj, de grațioasa terasă din aripa de sud, de ușa masivă de la intrarea principală, dar și de geamul de la fosta sală de mese, la care (spune tradiția orală a comunei) veneau copiii nevoiași să primească, gratuit, o cană de lapte de la grof.

Pentru întocmirea monografiei sale, profesorul Gheorghe Crețu s-a folosit de unele documente, dar și de mărturiile orale ale câtorva măcenii care au slujit, la începutul secolului al XX-lea, pe moșia și la Castelul grofului Kiralyi. Pe doi dintre ei (Ioan Gubița și Nicolae Mercea, zis Holom) i-am cunoscut și eu pe vremea când „dăscăleam” la Castel.

Se spune că sentimentele patriotice încep cu iubirea de părinți și de locurile natale. Privită din această perspectivă, întreprinderea profesorului Gheorghe Crețu devine un autentic act patriotic, având menirea de a recupera memoria istoriei locale și de a o transmite urmașilor acelora care au creat-o. Frumos (și normal) ar fi ca fiecare localitate românească, fiecare edificiu cu rezonanță istorică să-și aibă propria monografie. Macea poate servi ca exemplu demn de urmat de alte localități, cu atât mai mult cu cât știu că un alt măcean (prof. Dumitru Grama) lucrează, de ani buni, la întocmirea unei ample și complete monografii a comunei.

(Horia Ungureanu, adevaruldearad@informmedia.ro)

Macea – un centru de cultură rurală

Localitate străveche, atestată documentar încă din anul 1374, comuna Macea este situată în plină Câmpie a Aradului, la 23 km nord de municipiul Arad și la cinci km nord de orașul Curtici. Din antichitate se păstrează nealterat în raza comunei un val de pământ care o străbate de la sud la nord. În epoca medievală satul Macea era situat la distanță egală între cetățile Arad și Gyula, cu alte cuvinte, într-un punct echidistant între râul Mureș și râul Crisul Alb, în dreptul acestor localități. Făcând parte din teritoriul vestic al fastului comitat al Zărandului, cucerit de otomani, satul Macea era inclus în sangeacul Zărand. De-a lungul șirului de ani care a urmat comuna Macea a cunoscut o dezvoltare perpetuă, alături de celelalte localități din zonă. Adevăratul său potențial de dezvoltare se face remarcat însă odată cu revoluția din 1989, când localnicii își pot pune în valoare calitățile de întreprinzători, calități esențiale într-o societate bazată pe economia de piață.

În prezent comuna Macea este compusă din localitățile Macea și Sânmartin, cu peste 6300 de locuitori și un număr de 2000 de gospodării. Despre câteva din proiectele de dezvoltare a comunei, primarul Ioan Mercea ne spune: «împreună cu membrii consiliului local am hotărât să facem în așa fel încât atunci când ni se vor termina mandatele să lăsăm ceva durabil în urma noastră. Eu, care îndeplinesc funcția de primar în al doilea mandat, nu sunt indiferent de ce spune lumea despre activitatea mea. Vreau să plec din primărie, dacă va fi cazul, eu fruntea sus. Referitor la dezvoltarea comunei vreau să precizez că Macea face proiectul unui proces de extindere. Consiliul Local Macea a finalizat de curând documentația pentru construirea unui nou cartier de locuințe, situat în zona de N-E a localității, cartier în care se vor putea întemeia circa ISO de familii și, evident tot atâtea gospodării noi. Pe de altă parte, în satul Sânmartin se face simțit din plin aflusul de capital pompat de localnicii care muncesc în străinătate, întorși în țară, aceștia doresc să-și construiască locuințe noi, moderne, fapt care conduce la întinerirea peisajului urbanistic din satul Sânmartin.

Comuna Macea este recunoscută în județul Arad, și nu numai, drept o comună care este populată cu oameni harnici, vestiți în legumicultură. Roșiile și mai ales, lubenițele de aici fac deliciul tuturor consumatorilor de trufandale, care le caută cu insistență în piețele din zona

Aradului Cu toate acestea, Macea s-a făcut remarcată în țară și prin desfășurarea aici, din doi în doi ani, a Festivalului de umor «Gura satului.» Viceprimarul comunică, Ioan Chișoan, instrumentist talentat, ne spune: «încă de la prima ediție a festivalului, Macea s-a bucurat de prezența a numeroase personalități pînă lumea artei umoristice. Au fost prezenți dramaturgi importanți din dramaturgia românească, actori, caricaturiști. Nu vreau să dau acum numele celor care au fost prezenți la Macea, probabil s-ar umple cu ele pagina de ziar. În acest an festivalul, ajuns la ediția a XIV-a, a devenit de interes internațional, pe lângă invitații români participând și formații din străinătate. Succesul de care se bucură această manifestare de cultură se datorează, îmi place să cred, și datorită faptului că brigada artistică din Macea a cucerit, oriunde s-a prezentat, premii importante. Ne bucurăm, de asemenea, că la noi în comună locuiesc intelectuali de calitate, care ne fac cinste. De curând, de exemplu, profesorii Florica Ranta și Carol Feher au scos de sub tipar volumul «Carte, vouă, fiilor satului» care vorbește în paginile sale despre limbajul măcenilor. O altă carte, «Macea, leagăn de istorie; alean și dor» sub semnătura profesorilor Florica Ranta și Elena Feher, care va vedea lumina tiparului în aceste zile, dă explicații originii și semnificației numelor persoanelor de pe raza comunei, explică obiceiurile și datinile din comună, jocurile copilăriei, adolescenței și vârstnicilor Pot spune, fără a exagera prea mult că Macea poate deveni cât de curând un centru de cultură rurală.

Anul trecut s-a stins din viață profesorul Pavel Covaci, cel care a pus bazele științifice ale Parcului Dendrologic Macea. După colectivizare exista riscul ca acest parc (pădure, în accepțiunea localnicilor) să dispară prin defrișare, în această situație, profesorul Pavel Covaci a cerut sprijinul autorităților de atunci și a unor persoane influente pentru amenajarea unui parc dendrologic, care s-a și realizat în anul 1968. Prin grija acestui om împătimit de natură s-a trecut la împrejmuirea zonei, s-au eliminat unele activități din perimetru, s-au amenajat sectoare noi cu specii de arbuști din întreaga lume, s-a realizat o corespondență și schimburi de material săditor cu grădini botanice și parcuri dendrologice din țară și străinătate etc. De atunci, din anul 1968 și până în 2005, sufletul activ al Grădinii Botanice Macea a fost profesorul Pavel Covaci. În semn de prețuire pentru contribuția avută în dezvoltarea parcului de arbori, Consiliul Local Macea a hotărât ca grădina botanică să poarte denumirea de Grădina Botanică „Pavel Covaci”.

Claudiu Pinte, secretarul primăriei, cel ce ne-a furnizat datele de mai sus, a adăugat: «O altă personalitate cu care Macea se mândrește este sculptorul și poetul Pavel Mercea, care a trecut în nemurire în 2004. Acesta a realizat în timpul vieții, ca sculptor, numeroase opere plastice, unele dintre ele dăruite comunei natale. Astfel, statuia Ostașului Necunoscut a fost amplasată în cimitir, tripticul «Glad, Gelu și Menumorut» se află în parcul comunei, iar statuile celor șase poeți ardeleni în grădina Botanică, alcătuind Aleea Poeților. În semn de neprețuit respect, pentru a aminti și generațiilor următoare despre activitatea sa, conducerea comunei a hotărât ca parcul comunal, unde este amplasat grupul statuar «Glad, Gelu și Menumorut» să se numească de acum încolo Parcul Comunal «Pavel Mercea».

(Petre Don, Observator)

Mai am un singur dor – dor de Eminescu. Dar... și de Macea

Însemnări

De mult, parcă, așteptam să mă cheme altfel satul. Căci mă cheamă des ulița copilăriei, cu mireasma florilor de salcâm, cu nucul din grădină, cu dangătul de clopot din morminte, unde își dorm. veșnicia străbunicii, bunicii, părinții, neamurile, prietenii...

Și m-a chemat. M-a chemat cu același dor, care acum s-a numit dor! de Eminescu”.

În marea trecere a străbunilor spre cele veșnice, prea devreme „somnia le este lin” căci Eminescu e aproape, dar au rămas amintirile... A rămas Castelul, fosta școală unde am slujit ca dascăl, au rămas potecile, unde odinioară „semănăm” pământ să se facă alei, viitoarele „Aleii eminesciene”, nu în ultimul rând au rămas oamenii: primul meu învățător, primii mei dascăli..., pe care „dorul de Eminescu”, acest „împărat al florilor de tei” îl îndeamnă să afirme că „Eminescu este suma spiritualității românești”. Dar, a rămas „acasă și dl. Covaci, profesorul de botanică, directorul școlii și „părintele spiritual” al multor generații, așa cum îl știm noi, căci domnia sa ne ducea în pădure să facem „aleile” parcului de acum, să sădim puieții rari, să-i îngrijim, să le dăm viață... E mult de atunci, dar satul ne-a chemat, o părticică din noi e și aici, vă mulțumim domnule profesor Covaci, suntem mândri să vă „furăm” câte ceva din modestul d-voastră „dosar de existență”, din romanele „camilpetresciene” și să divulgăm, căci știu de mult, că mai vechile d-voastră preocupări legate de personajul Cătălina din „Lucașul” datează din vremea celui de-al doilea război mondial, când la 4-5 ani cât aveai, „dăltuiți” în lut chipul Cătălinei Același chip, dar din plante, l-ați zugrăvit în parcul dendrologic, mânat de același „dor” de Eminescu, acum „visul” de-o viață, de 25 de ani, s-a împlinit, Eminescu veghează peste „Pădurea (dvs.) de argint”, peste „Aleea cu plopi”, Eminescu întruchipat în Lucaș se identifică cu codrul, recitându-ne „împărat slăvit e codrul” și-și poartă cu cinste al doilea „certificat de naștere” în parcul devenit Grădina botanică, iar ochii noștri se scaldă în lacrima amintirilor.

Dar acasă, măcinat de același „dor” din propriile versuri („mi-e dor să lipsesc puțin din mine” – „Rugă profană”, „ai grijă de dorul meu, până mă duc să mă răstignesc” – „Cu tine”) l-am regăsit pe sculptorul – poet, măceanul Pavel Mercea – Mercescu, un fiu de onoare din Macea, plecat „puțin” la București după... Eminescu dar care, printr-o „scrisoare” se roagă Tatălui ceresc „să nu ne împrăstie în lume” ci „păstrează-ne „Doamne”, acasă / Sub acoperișul limbii lui Eminescu”. Noi, fiii satului, de azi, de ieri, din totdeauna, am îngenunchiat la picioarele marelui poet. dăltuite în stâncă, simbol al eternității și al „trecerii” noastre pe aici, și ne-am înfrățit cu” EL, căci de azi, EI „s-a născut” și la Macea, „Trebuie să poarte un nume” ar fi spus Nichita, numele lui e Eminescu, fiul, iar al Tatălui, Pavel Mercea, care l-a dăltuit ca pe un „Apostol al neamului”, un poet romantic ce-si împreunează mâinile în „Rugăciunea poetului pentru noi, ca valoare de simbol, încrușișarea mâinilor e descătușarea, e glasul nostru „ce din mila sfântului / umbră facem pământului”. Vă mulțumim, maestre! Prin „mutarea lui Eminescu în Ardeal, la Macea, unde l-am primit cum știm doar noi și l-am „sfințit” cu apă sfințită și busuic, „Dorul dvs. din Dor”, dorul sufletului, „ați spart” „Gălăgia tăcerii” (P.Merceșcu – *Versuri*, București,1992), în câmpia măceană, la ceas de tei în floare și grâu înspicat. Somn ușor, „Eminescu” „să-ți fie somnul lin / și codrul aproape”, Visul s-a-implinit, „în timp ce viața ne întoarce spatele / amintirile sunt ca ramurile, uscate, dacă nu le tai, usucă pomul” (*Declinarea timpului*).

Dar, am mai avut un „dor”, dorul de alt sat – devenit oraș, Curtici, care ne-a chemat și ne-a „adoptat” vreme de aproape 15 ani. Cortina a căzut... Aici mirosea a pâine caldă din „spicul de aur” stropită cu nostalgia anilor care s-au scurs, în ecou, parcă, dar, „la alte vremi, alți oameni”, la fel de dragi nouă, vorba poetului Eminescu „Trecut-au anii, ca nourii lungi pe șesuri...” iar ghemul amintirilor se deapănă în „somnia” eminescian.

Prof. Florica Ranta (Adevărul, 12 iulie 1995)

De Florii, măcenii au sărbătorit ziua corului

Corul mixt de la Macea celebrează anul acesta 40 de ani de existență. Astfel în 1968 la Macea lua ființă un cor bisericesc care a participat la toate evenimentele mai importante din parohie și uneori, atunci când a fost solicitat a mers și în alte parohii din alte localități.

Pentru a marca existența îndelungată a corului parohia s-a gândit că odată cu sărbătoarea Floriilor să se serbeze și ziua corului deoarece corul mixt înființat în 1968 a cântat pentru prima oară tot de Florii.

Din inițiativa membrilor corului mixt, în curtea bisericii a fost ridicată o cruce pe ale cărei plăci laterale sunt trecuți preoții, dirijorii și membrii componenți ai corului. După cel de al II-lea Război Mondial, școala este separată de biserică, învățătorii pregătind tinerii pentru activități culturale extrabisericești.

Cu toate acestea la sfârșitul anilor '40, începutul anilor '50, un grup de tineri format din Petru Cazan, fiu de cantor, Ilie Șiclovan, Ioan Știubei și Ștefan Cazan (seminariști) pun bazele unui cor mixt.

Nici acesta nu va dura deoarece, tinerii care l-au înființat, spre sfârșitul anilor 1950 sunt recrutați în armată, iar dirijorul urmează studiile superioare la Timișoara.

În această perioadă în care activitatea corului mixt încetează, răspunsurile liturgice sunt date de corul bărbătesc, pe patru voci, condus de către tânărul Ioan Anghelina. Acest cor cânta partitura învățată de la I. Văcaru și a participat la toate activitățile culturale la care a fost solicitat, dirijori fiind diferite cadre didactice, printre care: T. Gurban, Ileana Duma, D.Grama...

Premergător anului 1968, cantorul Ilie Șiclovan, absolvent al Seminarului de la Caransebeș, se preocupă de reînființarea unui cor mixt, format din bărbații de la corul bărbătesc și din tinere femei cu har de la Dumnezeu într-ale cântatului.

Astfel la sărbătoarea Floriilor din 1968 a cântat pentru prima oară acest cor mixt, de la înființarea căruia se împlinesc 40 de ani și care ființează și astăzi.

În urma ieșirii la pensie a lui Ilie Șiclovan, începând cu anul 1993 dirijor este Ioan Anghelina.
(Simina Roz, Observator)

Ultimul spectacol

E vremea vacanțelor, e vremea clopoțelului, e vremea luărilor de rămas bun din școli, grădinițe...

La un astfel de rămas bun am participat duminică, în satul Macea, satul meu natal. Fiind o zi cu rezonanță, teiul eminescian își apleca ramurile, să ne aștepte, să ne îmbete de mirosul florilor și să mai adăstăm sub el, la ceas aniversar. Poate nu întâmplător a fost aleasă tocmai această zi, când Eminescu se ducea „spre steaua care-a răsărit» căci „trecut-au anii»..., aici la Macea, când, unul din cei mai prețuiți fii ai satului, profesorul Traian Lăpăduș, a sunat clopoțelul... Și nu oricum!

Dacă cu câteva zile în urmă și-a luat rămas bun de la corpul profesoral și elevii atât de îndrăgiți domniei sale, acum i s-a făcut „dor» de un „grup satiric» și ne-a chemat la „repetiția generală. Din ghemul amintirilor, din lacrimile ce-au curs la fiecare sfârșit de spectacol cu grupurile noastre artistice, nu știu pe care să-l aleg. Căci totdeauna „loveam» nu cu parul. Noi „loveam» cu biciul... satiricului. Cu modestia ce vă caracterizează (spuneți c-am jucat doar „150" de spectacole) ați „uitat» voit să spuneți, „când ne-ați trecut în revistă, la prezență» cam câte texte satirice ați semnat. „N-are importanță», veți spune. Dar noi știm!

Rămas bun, maestre! Cei prezenți la serata dvs. au răs cu lacrimi. Se și poate plânge, cum toți ce-au ținut să mai vadă „ultimul spectacol” (Geo Maxa, Ghiță Crețu, Mihai Buruiană, Adam Dănuț, Petre Banciu, Ioan Chișeu, Geta Szanda și mulți, mulți alții) au făcut-o, dar de bucurie că nu plecați din Macea, nici nu vreți, nici nu puteți. Vă odihniți, într-o pensie binemeritată și ne dați întâlnire, sub același tei, ori de câte ori, „simțiți să vă descărcați bateriile”. Avem nevoie de răs, domnule profesor! Că plângem destul zilnic. Râsul dvs. este așteptat de noi, cei care în anul 1980, la Festivalul de umor de la Vaslui, am cucerit Marele Premiu! Și, alături de noi, de toți sătenii. Doar doi dintre fiii de onoare ai satului au absentat, maestrul Valentin Silvestru și maestrul Teodor Uiuu! Ei s-au dus să moară puțin.

Florica Câdea (Adevărul, 16 iunie 1998)

La Zilele Aradului, părdăicile au jucat steagu

Despre Costume și Șatră

Nu am putut ajunge, în vară, la Festivalul părdăicilor, deși Castelul mă știa prezentă în Catalogul moliilor, acolo unde mi-am săvârșit iubiri de tinereți trecute, așa că, atunci când am aflat că măcenii mei or fi Corturari pe strada Mețianu, fostă Mnireselor, nu am zăbovit prea mult să mă hotărâsc. Știam că vin cu cortul iar Șatra lor va colora sau concura, prin nuanțe de culoare cu părzoarele frumos aranjat să țină loc de umbrari altor corturari. Lângă artiști, fotografi, colecționari, Șatra măcenilor a adus un plus de vivacitate, tenacitate și măcenism local.

Găzdoiul, Baci Ghiuri a lu Hămfău nu a dat cu zbiciu dar a dat cu crumpe lila după noi să ne adunăm. Știm noi ce știm! Nu numai de Costumul vechi și și de namurile de la Macea doară are neamuri din care se trage-De-a lu Crumpa! Jos Clopu, Bace! Găzdoia, Lenuța Ciocăneaua, făloasă, nealcoșe și ocoșe și-a prezentat cele patru rânduri ghi poale, lipideele și zadia din culori molărite de m-am temut că-i pică ceapța cu primă și sâlia de la măneci. Jos ceapța, Mama Lenu! Cristian, nepotu lu Maria lu Litău, a adus la Șatră un costum deodată cu Unirea cu zadie guverită de mă gândeam că-i pică jlarfile! Jos jlarfile dragu mne! Cassian a lu Grițari a venit cu clop cu pană de patrafir cu izmene de doi lați de mă gândeam că-i pică grițarii mânântăi din jeb. Jos Grițarii fătu mne! Zmău, atenție a lu Cocovețu, o jucat vreme de peste cinci ceasuri Steagu! Mai bine ca orice Gudă a Satului că și penile de busuioc s-or clătinat și s-or dezlegat de tricolori! Sus Steagu, măcenii!

Despre trecători, pită cu unsoare și piparcă usturoaie, zamă de părdăică

Peste cinci sute de trecători au cuștutit din pita cu unsoare de băghic din podrum măcean. Zama de prune musai s-o custutit cu zama de părdăică, apoi câtă sară am binecuvântat Șatra cu zamă de struguri bob cu bob la numărătoare. Adică, oameni de cultură, scriitori, cântăreți, vameși, istorici, măcenii strămutați, foarte mulți străini, au ținut să vizitez Șatra în care au fost promovate graiul, portul, tradițiile locale. Le suntem recunoscători trecătorilor prieteni-prof. Horia Truță, Eugeniu Criste, Valeriu Ilica, Horia Gana, M.R. Iacob, I. Vasile Marcu, Puiu Valea, Nelu Ciupuligă, Sifora Sava, Mircea Boran, Gigi Budiș, Elena Boțan ș.a

Un cuvânt aparte cu grațitudină Fetelor de la Unsoare, Ioana și Gabi, Centrului de Turism Arad, prin Daliana Moțiu, care s-au asigurat să nu lipsească nimic goștilor! Desigur că muzica ad-hoc și Hora Mețianilor măcenii nu ar fi reușită dacă Tonul fără Isonul de un anume orgoliu, fără prof. Paul Krizner și familia musafir orăștliană, Eugenia Ponta Pete, și cum altceva cu Gabi Bârsăuan -viceprimari și Ciprian Otlăcan-Primari! Iată cum, Primașii Satului ne-au făcut Onoarea de a fi alături și în Șatră la Bucurie! Da! Acasă au probleme.... primare...însă Cultura

Locală și Agroturismul trebuie să le fie ca o Poveste. Frumoasă! Care la Zilele Aradului s-a dus ..a ..Veste! Despre Șatra lui Baci Ghiuri și Ortaca Lenuța Ciocăneaua! Se cuvin prin mine, Plecăciuni de Mulțumiri Consiliului Județean și Centrului de Turism Arad pentru Invitare! Implicare! Promovare! Dăruire! Șatra? Nu este un peiorativ! Este un Loc de Taină! Unde Corturarii nu vin cu laboșe, ghioabe și căldări de vânzare! Cultura locală măceană nu e de vânzare! Facem ce am învățat de la bunii noștri străbuni. Iar Corturarii răspândesc și tămâiază cu busuioc jertfe și nestemate locale! (Site arq aug. 2016-Florica Ranta Câdea)

*Corindatul cu banda
(între sacru și profan azi)*

Sunt de o veșnicie îndătinat în viața oamenilor, pe anotimpuri, obiceiuri de netăgăduit, care ne comunică, prin poezia lor, metafora timpului, a sacrului și a laicului, precum l-au însoțit pe omul simplu, în momente și diverse aspecte.

Cu mască sau fără, dramatice sau zgomotoase, cântecele de ritual, au căpătat o latură spectacular dramatică, prin măiestria interpretării și fiorul liric transmis.

Obicei ori datină, corinda, după Sabin V. Drăgoi, poate fi lumească-păgână și creștină-de stea, despre care criticul literar George Călinescu afirma - aparțin artei dramatice, ca niște declamații, cărora melodia le stinge cromatismul, de frescă.

Și totuși...

Gazda, actant onorific, primște în Seara lui Moș Ajun, corindătorii, și-i cinstește cu vin, mere, colaci și bănuși. Corindătorii privesc encomiastic gazda, însă nu uită să o persifleze când aceasta nu e darnică.

Coborând în satul de pustă, Macea, din Câmpia Aradului, vom ilustra pitorescul corindelor, cu texte care au o vârstă seculară și pe care negura manelo-profană nu le-a șters colbul.

Din contră...

Avem în sat un octogenar, unchiu Trăian Pirchița, fost cantor, care nu se dezlipește de memoria involuntară nici acum și ne dă o... Lecție de profund creștinism.

Și să nu uităm, corindele, la noi, sunt și au fost însoțite de Banda de clănețai... pe la bogătași... ca să vestească, prin sania ce aluneca pe gust de must, că Nașterea lui Hristos e Praznic Sfânt, nu păgân:

*Puică neagră
Bagă-n sac
Scoală gazdă
Dă-mi colac
Nu-mi da mic
Că mi-i frig
Ci-mi dă mare
Să fug tare
Ca rotița plugului
Să se ducă-n truda lui...*

*Găzdăriță cu minchie
Dă-mi un păhar ghi răchie
Găzdăriță cu cheptari*

*Dă-mi, și mie, o doi bani
Găzdăriță cu păpuci
Umple-ne straița cu nuci...
c-așe le place
la prunci....
Pântru cărnaț
nu ne-om duce
Fie clisa afumată
Și din voaie bună dată
Sângerechie o părechie
Cărdăboși
ne vin în minte
De-acuma până-n vecie
Gazde, și chișcă*

să
fie
Mărire Domnului
ne vie!

.....

Să fii gazdă sănătoasă
Să plătești corinda noastră
C-un colac ghi grâu curat
Cu vin roșu străcurat!

Când se-ncegeau... vocile, corindătorii, fără a fi ca și azi, manelo-melomani, îi urau gazdei:

Linu-i lin și iară lin

Bagă Moșu ciurca-n vin

semn că pofta venea de la sine și Postul era pe-ncheiate, iar fetele mari, îmbujorate, ieșeau să-și vadă drăguții cum corindă...

În tot acest timp, găzdoiu și găzdărița cinstesc corindătorii cu vin cald, mere, nuci, pogăciță, banda cântă *Întru multi ani!*, iar peste gâtul corindătorilor, se-nfășoară cârnați și cărdăboși... de drum... de la *Proaspăta de porc*.

La cumpăna dintre ani, *Plugul*, tras de prunci costumați, vestește, din uliță în uliță, că

Anu nou și Anu vechi

Umple cada cu curechi

.....

Anu Nou

ce astăzi vine

să v-aducă dar și bine

Anu nou

ce a intrat

Fie binecuvântat

Holdele să vă rodească

Măiestria să-nflorească

În toată casa, bucurie

veselie

Să trăiți

La mulți ani!

Se cuvine să spunem că la noi în sat, corindatul se cunoaște de peste 60 de ani, când s-a pornit cu banda sau pe glasuri-voci acest sacru obicei, în grupe de tineri, care luau cu ei și pe Guda cu sacu! cel care... aduna Cinstea! Iar, în jurul Pomului înveșmântat în pămucă și țucur învelit în staniol sau nuci vopsite cu șiclu, Lumina Nașterii era de-o sacralitate de nebănuț! În locul betelii, sclipea lămpașul și ghirlandele din hârtie creponată, care prin coloritul lor, mistuiau Focul celor *Tri Păstori* !

(cf. Foaia Codrenilor, Periodic afiliat Asociației Publiciștilor Presei Rurale din Banat, supliment al ziarului Tibiscus Uzdin, Mesici, Serbia, an.II, nr.6, dec.2017, pag.8, Cădea Florica)

Ziua Eroilor, 25 mai 2017

An de an, de Ispas, aducem omagiu și recunoștință înaintașilor noștri pentru jertfa lor de sânge, dată în marile bătălii pentru afirmarea și dăinuirea identității naționale, eroi care prin vitejia și sacrificiul lor au făurit România Mare, au apărat libertatea și independența neamului românesc și au menținut trează încrederea poporului român în valorile sale creștine și morale.

De Ziua Eroilor, locuitorii comunei Macea își iau rămas bun de la ultimul veteran de război din localitate: Anghelina Gheorghe. Luptător al Armatei Române în Cel de-al Doilea Război Mondial, atît pe frontul de Est, cât și pe frontul de Vest, acesta s-a stins din viață la vârsta de 97 de ani fiind înmormântat chiar de Ziua Eroilor.

Memoria eroilor va rămâne veșnic vie în sufletele noastre. (Textul a fost preluat de Presa Arădeană, Glasul Aradului, Arad Reporter, text remis spre publicare și semnat de Primăria Macea printr-un c.p.)

O nouă carte de larg interes
Dimitrie Gama, Macea – File de istorie / Considerații

Cu un subtitlu – *Vechi unități și instrumente de măsură utilizate de măcenii și de locuitorii satelor învecinate* – această nouă carte, poartă sigla *Macea 2017* și cuprinde peste o sută treizeci de pagini.

Au contribuit la realizarea noii apariții editoriale, prin traduceri în limba germană, Rosalia Grama, în limba maghiară, Dan Demșea, iar ca și corectori, Horia Ungureanu, Dan Demșea, Dorina Pășcuțiu, Rosalia Grama. Tehnoredactarea și concepția copertelor aparțin autorului, profesor Dimitrie Gama.

Având ca Motto dintru început *A măsura înseamnă a ști, W. Thomson, fizician, matematician și inginer*, capitolele, sub formă de subdiviziuni, șase la număr, la care se adaugă Anexe, Bibliografie, Lista persoanelor care au dat informații, Lista fotografiilor și Lista figurilor.

Lansare

Cartea a fost prezentată cititorilor din satul autorului și nu numai într-o zi de mare efervescență culturală, a doua zi a Festivalului de umor sătesc „Gura Satului”, ediția a optsprezecea, așa că, oaspeții, dornici de a cunoaște și a ști, au fost prezenți alături de familia, prietenii, rudele, foști elevi, câteva generații precum și colegi de generația autorului ... și nu numai, care au ținut să îl felicite și să asculte despre felul cum a fost țesută cartea cu valoare științifică. În fosta Sală de Sport a Școlii Ajutătoare care a funcționat, o vreme la Castelul măcean, actualmente, Sală de Evenimente, la ceasul amiezii, am asistat la o altă sărbătoare de suflet dragă sătenilor.

Suntem prezenți la un eveniment care se desfășoară în paralel cu *Gura Satului*, iar cartea, are un pretext neașteptat de interesant, este un rezultat al cercetărilor adânci cu un efort pe măsură, și-a început omul de cultură, prof. Horia Truță excursul, dar și calitatea de moderator.

De fapt, într-o lume a navigărilor, totul se măsoară și are un nume, a continuat distinsa personalitate arădeană.

Până și dragostea se măsoară, a continuat scriitorul Horia Ungureanu, care, cuprins de febra unor emoții de nestăpânit, a depănat șirul anilor prin care, s-a simțit puțin măcean. Astfel, în intervalul de timp 1961-1978 și-a început cariera didactică, și-a cunoscut soția, a plantat un păr în curtea castelului aproape de bănci și a avut calitatea de profesor și director adjunct al fostei Școli Ajutătoare. Continuând, prozatorul Horia Ungureanu îi prevede cărții un drum bun, care va putea deveni un Album de Familie, un bun util tuturor.

Despre însemnătatea acestei cărți, primarul localității, domnul Ciprian Otlăcan a spus: „Mă bucur să pot participa la această lansare de carte, aș fi dorit să îl am profesor pe apreciatul autor, dar sunt bucuros că a fost dascălul tatălui meu.”

Muzeograful Dan Demșea s-a arătat plăcut surprins de bogata culegere de informații care însoțește acest volum documentar, iar actorul Dorel Vișan, prezent în sală, a comparat truda autorului-dascăl cu cea a lui Octavian Goga – *Un dascăl este un sfânt, coborât dintr-o icoană*.

Cartea – un prieten sigur, dar rece

Ca fost elev, am stat în bancă și am luat notițe.

Domnul profesor, de cor, de matematică, a lăsat amprenta buneicuviențe în inimi de copil. Așa că, vom îndrăzni, acum, să descifrăm cât de cât, câteva sensuri ale măsurărilor din carte, așa cum ne pricepem. Autorul readuce, minuțios, în atenția cititorilor în general și a

specialiștilor, în special, termeni și sensuri de specialitate, cu precădere cele ce vizează vechile unități de măsură. Iată câteva dintre acestea – palma, cotul, pințu, stânjenu, compasul de rotărie, codratul, rândul de arșeu, pumnul, lingura, balotul, ciubeleul, lădița, vica, sacul, viderea, pinta, chila, cântarul, maja ș.a.

Facem precizarea că am selectat din punct de vedere al instrumentelor de măsură doar câteva, într-un mod absolut aleatoriu, dar care, din punct de vedere al imediatului, a fost sau mai sunt la îndemâna și-n mentalul sătenilor.

Cartea are un stil științific ușor comprehensibil, concis și concret. Detaliile și imaginile conferă cărții instrumentaritate și abilitate.

Orice altă interpretare și completare, considerăm, vor fi binevenite.

Cu respectul ce se cuvine, vom încheia că atât autorul, cât și moderatorul au mulțumit asistenței, invitând-o la o agapă duminicală și autografe.

În ceea ce ne privește, conchidem – Despre oricare personalitate vom stăruia asupra unicității sale, dar despre un fost dascăl vom afirma că atât timpul cât și existența ne vor fi Ceas ... de Măsurare a Valorilor și Virtuților Sale. Supreme!

Florica Cândea, Glasul Aradului, august 2017

Marți, 6 iunie 2017

4 Actualitate

glasul
ARADULUI

Și-a picurat cu flori de tei deasupra noastră, de Rusalii, la Sânmartin

Am fost acasă, în satul aparținător comunei Macea la Sânmartin, la invitația tinerilor profesora Geanina Iecalo Iovănescu, spre a fi alături la Ceremonialul și Procesiunea prilejuită de Hramul Pogorării Duhului Sfânt al Bisericii Ortodoxe.

O după-amiază caldă, și la propriu și la figurat, a încălzit sufletele copiilor care o așteptau din clasele a VI-a (Beric Beatrice, Buda Daniela, Ciceu Viăduț, Teğlaş Claudia, Teğlaş Cristian), a VII-a (Ilieș Denisa, Budal Roxana, Lezdu Maria) și clasa a VIII-a (Rus Adina), iar pe fețele lor se citea acea înflăcărare, acea dorință, de a fi pe placul... Doamnei... care doamnă profesora i-a învesmântat în strale vechi, de aproape o sută de ani, din zone diferite ale țării, de acolo de unde părinții lor au venit, înainte, cu multă vreme, spre a-și face un rost mai bun, lăsând pitorești zone de bejenie, Bistrița, Maramureș, Banat ș.a.

Așadar, la Sânmartin vechiul acum nu neapărat riverani-bășteni, ci și alți veniți, care, fie în di-

mat, sau cum spunea părintele paroh Cristian Prună: „**Acești copii, împreună cu dascălul, și-au rupt din timpul lor, și au venit în sfântul locas de cult, spre a alunga spiritul leilor și a sărbători cum e datina un proznic, spre a cere rod bogat holdelor și sănătate vitelor din ogradă. Școala, Biserica, Primăria, părinții își conjugă eforturile, și chiar și într-o parohie pe cât de mică, pe atât cu o suflare vrednică de a răstrânge rugăciuni și stări de spirit.**”

La Hramul Bisericii Ortodoxe i-au fost alături părintelui preot frății credincioși, preasfințiți părinți din Parohiile Macea, Curtici, Semlac, Seltin, Olari, Turnu, Sederhat, Iratos, la Vecernia Plecăciunii în Genunchi, iar noi, cei plecați de-o viață de acasă, ne-am tot gândit, spre a ne îndepărta de strana înălțimată a lacrimilor, dacă acolo, la Castel, oare-n poartă, cineva mai bate, căci, nu-i așa, cam la aceeași vârstă cu aceea a mai tinerei domnițe Geanina, încercam să ne luăm

viața de dascăl, cu modele umane în fața cărora ne plecăm și azi.

Și totuși, un singur fior răzbătea, ca-ntr-o caldă îmbrățișare de suflete, de Rusalii, la Sânmartin, acei parțum, care nu se va duce, precum nu se vor uita nici aceste momente, când dascălul, ca model, își însoțește discipolii, ca ei să știe cum să se poarte și-n zilele cu activități extracurriculare, binegustate de localnici, credincioși ori părinți care i-au însoțit.

Iată ce ne-a spus profesora Geanina Iovănescu la Agapa frățască de la Căminul Cultural: „**Mă bucur foarte mult că am putut să însuflu elevilor din cele trei clase dragostea față de vesimintele populare, iubirea față de tradițiile creștine străbune și respectul față de slujitorii locaselor de cult, nu numai în zi de hram, ci pentru totdeauna.**”

Iar noi am adăuga, auzind localnicii, la ulițe... parcă și satul a devenit, pentru o vreme, Icoană de Copii, la Altar.

Florica Ranta Cândea

Gratulatul cu banda de Sântion în Macea din Pusta Aradului, publicat în Confluente literare 7 ianuarie 2017

La vremi noi chiar dacă suntem inundați de văluri peștrițe în satul natal , ultima localitate la fășia cu Ungaria, Macea, sat renumit pentru Gura Satului cea cu Buricu cât pogacea , cu părădăici , gurgune și lebenițe roșii ca obrajii muierilor care le lucrează în jurul Castelului Csernovics se mai păstrează de Sântiion Cântatul cu Banda! Au trecut de multă vreme sănii împănate cu prime colorate și cai înspumați și țângălăi cu ciucuri dar Memoria colectivă nu uită! În sat de din sara lui Ajun de Sântiion tineri dar și vârstnici precum aproape nonagenarul unchiu Trăian Tolan Pirchița se duc veseli pe la casele de Sântiion și gratulează onomastica dar ..și mai

veseli se întorc!! Gazdele îi cinstesc cu vin fiert cu țimet plăcintă coardă răchie cu piper și dăraburi mari de cârnați.

Ce este Banda? O orchestră ad-hoc formată din clănet dobă acordeon musai și ..voci umane! Iar îmbrăcămintea este veche de peste o sută de ani cujmă pântăloni pricesti cizme cu tureac suman.

Numele derivate de Ion sunt Nicu, Nuța, Uănu, Ionaș, Nelu, Ionel, Oanea ș.a. Astfel că acum la Onomastică fala satului se împletște cu fala supranumelui.

Să cânte Banda din Macea Aradului !Acest obicei se mai practică și la Mersul cu corinda din vremi străbune!Să trăiți dragi Ionii mei! Din Vatra Satului cu Rânduiele!Și Icoane umane cu nume faine!

MACEA – De la bibliotecă sătească, la inaugurarea Biblionet-ului, săvârșită, zilele trecute, la Macea. Publicat în Jurnal Arădean 13.12.2010

Iarba verde, de acasă, să ne rătăcim prin lume, nu ne lasă, ba ne aduce...**Biblionet** în casă, chiar în prag de Crăciun, ca un Sfânt Corind. Căci, acasă, la Macea, și corindele au alt glas, și molcutele și zama de fătan și măcenii, dacă sunt atât de darnici și Mos Crăciun a fost cu ei. La Macea, deci a fost inaugurat, Biblionet-ul, chiar în prezența reprezentantului **IREX-Timisoara**, Daniel Golgos, a directorului **Bibliotecii Județene „A.D.Xenopol”**, Florin Didilescu, a metodistului, N.N. Horia, a trainer-ului Cristina Duma, dar și a unei selecte asistente, formată din bibliotecari din Păulis, Simand, Secusigiu, Felnac, a consilierilor locali, în frunte cu viceprimarul.

Tăierea inaugurală a panglicii a fost realizată de către directorul Bibliotecii Județene, prof. Florin Didilescu, și primarul comunei Macea, Ioan Mercea.

Gazda și sufletul sărbătorii de la Macea, nimeni alta decât bibliotecara, Florentina Mercea, ajutată de corindătorii Simion Anghelina, Lenuta Stoian, care, în port și grai măcean, ne-au primit cu pită cu clop, dar și octogenarul, Traian Tolan-Pirchița, care ne-a încântat auzul și sufletele, au făcut să simțim Spiritul Crăciunului, aproape.

Atunci ne-am amintit de primii pași la Biblioteca din sat, de strămutarea ei în alte spații, de primii dascăli dar și de strămutarea noastră. Iată cum Biblionet-ul de acum ne leagă mai mult de lume, de rădăcini, de universul virtual al cărții, de primii bibliotecari, de prima carte citită, pe iarbă, pe iarba verde de acasă.

Florica Căndea, Jurnal arădean

Profesoara care nu uită de unde a plecat.

Florica Ranta Căndea a lansat cea de-a șasea carte despre comuna natală

O profesoară din Arad care s-a născut în localitatea arădeană Macea nu a uitat de unde a plecat. Pentru a demonstra acest lucru Florica Ranta Căndea a venit în fața cititorilor cu o nouă carte: „Macea – vatră, chipuri, rânduiele”.

La lansarea volumului i-au fost alături autoarei (pe lângă prieteni din municipiu) primarul Ioan Mercea, viceprimarul Ioan Chișăuan și „neamurile” din Macea. Unele din ele îmbrăcate în straie populare. În intervenția sa, Florica Ranta Căndea a vorbit despre oamenii de ieri și de azi ai satului și a motivat că „trebuie să te doară dorul ca să scrii”. Manifestarea s-a dovedit a fi un omagiu adus celebrei comune din Vestul României, comuna Macea. Este

vorba despre lansarea celei de-a șasea carte dedicată comunei. La eveniment au participat peste o sută de persoane. Cartea a fost prezentată de profesorii Florica Mureșan, Anon Ilica și Horia Truță; cunoscuții oameni de cultură ai Aradului au făcut referiri pe larg despre importanța comunei Macea în economia culturală a județului Arad, faptul că o serie de scriitori și-au început cariera de profesori și s-au dezvoltat la Școala Specială de aici: Gheorghe Schwartz, Horia Ungureanu, Mihai Traianu și Francisc Vinganu. Foto Lansare Cădea De asemenea, Horia Truță a evidențiat implicarea comunității din Macea la dezvoltarea actului artistic în Arad și în România, Festivalul de Satiră și Umor „Gura Satului” fiind un fericit exemplu în această idee. Au fost pomenite, de asemenea, formațiile artistice populare, formații care au obținut de-a lungul anilor numeroase premii naționale și internaționale. În carte s-au publicat sute de fotografii. Scriitoarea Floarea Ranta Cădea a mulțumit, plină de emoție, tuturor celor prezenți pentru atenția ce i s-a acordat, precum și măcenilor din Franța, Germania și din celelalte țări europene care au fost lângă ea cu gândul și cu sufletul în aceste momente importante din viața ei. La sfârșit, autoarea a oferit celor prezenți un pahar de răchie și plăcinte.

(Adevărul.ro 31 ianuarie 2014, de Untaru Claudia)

Profesoara care scrie despre satul ei natal

O profesoară din Arad este așa de strâns legată de locul natal, încât nu există eveniment în sat sau aniversare mai deosebită ca ea să nu fie prezentă, deși acum locuiește la oraș, la câțiva kilometri buni.

Florica Ranta Cădea a scris mai multe cărți despre comuna Macea și despre obiceiuri. Putem spune că profesoarei satul i-a fost patron spiritual. Autoarea a devenit propriul personaj, cărțile despre sat fiind de fapt niște mici romane care vor compune marea carte. Ca să scrie despre sat, autoarea a trebuit să plece din el la cincisprezece ani într-un internat pe strada Ceaikovski, ca mai apoi să se reîntoarcă dascăl.

Colegă de cancelarie cu foștii dascăli, nu și-a purtat amintirile decât împletite într-un respect aparte, iar ulița copilăriei i-a devenit Mănăstire, cum cum spune chiar ea. Vreme de aproape zece ani a dascălit la Macea la Castel, timp în care s-a format ca om. Teiul eminescian i-a găzduit lansări de carte ca un balsam pentru suflet. „Profesorii Elena și Carol Feher, cu gingășia sufletului, mi-au dat binecuvântarea pentru Baladă măcenilor care s-or pierdut ghie șireglă.

O carte cu aproape cinci sute de nume și porecle, din satul în care nu m-am mai dat plecată. Coperta mi-am ales-o singură, o poză de la Festivalul de Umor Vaslui 1980, unde am jucat un Monolog, cu un titlu predestinat, oarecum, Fata me, o fi, o doamnă?! Au urmat apoi, cărțile dedicate copiilor, semnate cu distinșii dascăli, căci dascălii nu au avut copii!”, spune Florica Ranta Cădea.

(Claudia Untaru, Adevărul.ro, 9 octombrie 2016)

Macea, Pogacea și Bacea ...

Comună situată în Câmpia de Vest , își poartă zestrea legumiculturii , ca pe un zălog , lăsat de străbuni, întru hărnicie și trai îndestulător. Mari cultivatori de roșii , lubenițe , vinete, ardei, varză, la Macea, poți gusta pita cu clop și un dărab de clisă cu ceapă zdrobită în dosoi , de să nu mai uiți nicicând ,că ai fost locuitor , trecător sau viețuitor., pe aici.

Cele trei biserici aflate la o răscruce de drum ,la km zero te îmbie, cu pioșenie, să fii mai bun, Creștinule , din drum.

Casele , în stil vechi țărănesc ori nemțesc alternează cu cele de stil nou, dar asta nu deranjează absolut pe nimeni.

Buni gospodari, măcenii , lucrează la câmp, făcând agricultură de soi, lucrează la firmele prospere din împrejurimi sau fac naveta, cu cursa, la Arad.

Este cunoscută pe întreg mapamondul pentru somptuozitatea Castelului Csernovici și Parcul Botanic ce îi conferă grație, măreție și răcoare prin verdeață.

De aici, au plecat spre Zări eterne Nume mari precum sculptorul Pavel Mercea, procurorul Teodor Hornea, arhitectul Ioan Fackelmann, de aici au plecat primii eroi români , de aici s-a plecat înspre Trenul Unirii, de aici , legenda spune că s-ar fi zburat, înainte de Vlaicu , la Siti ,cu un hidroavion .

Asta ..grăiește, prin viu grai ...Gura satului, pe care , nu o poate astupa nici sapa , nici lopata , nici pământul galben.

De aici, vom pleca și noi, la ...Judecata de Apoi...când ..timpul nu va mai fi, darnic.Cu noi.

Pogacea

Este, pentru noi, ca Fii ai Satului, o Figură emblematică , ce stă și biciuește cu zbiciul tot ce miscă în sat.Stă la Cortină și dă drumul pe bină, Umorului sătesc.

Ca o replică a Festivalului "Constantin Tănase" de la Vaslui, unde Brigada artistică Macea a obținut în 1982 Marele Premiu, în anul 1981 a luat ființă Festivalul de umor "Gura Satului."Printre localnici se auzea strigând -"Hai la Macea !" Cu buricu cât pogacea"

Am fost Acasă! La Festival.Nu ca interpret , sufleur sau jucător.Ci simplu Spectator.!34 de ani de festival, în anii fără soț?

Pogacea, era îmbălsămată în vesela mustață! Era Domnul!

Am reprezentat cu cinste Generația mea. Era și Nelu, și Traian, și Simi. Nu erau Domnii ! Valentin Silvestru, Teodor Uiuu, Traian Lăpăduș.Nu era Cupletul celebru! Dănuț și Banciu.Unde ne sunt Iluminătorii? Antemergători! Îmi este greu să le rostesc meritele. Istoria e încă vie aici și consemnată în Memoria involuntar-oclectivă-

Era însă foarte cald! Din cer ardeau Făcliile lor! De umor!-am pomenit întru Aducere -Aminte, ca să-i aigurăm că le suntem datori! Noi? Ma suntem câțiva din cei ce am slujit Scena vreme de treizeci de ani! Și am bătut Ogor! Să scoatem Umor! -Dar ce vorbesc eu? Suntem Vechea Brigadă! Repetam la lumină de lămpaș, cu bitușele pe noi! Și mascam realități dure!Sub ..căciule și bâte. Carne.Să nu.doară!.Mulțumim satule, Macea!

Anii au trecut peste Macea. Festivalul merge în Cocia amintirilor cu alți Domni.

A șaptesprezecea ediție a Festivalului de Umor sătesc a debutat cu vernisajul Salonului Internațional de Grafică satirică."Un Muzeu adevărat e ceea ce vedeți aici."-Ștefan Popa Popa-s.Cu patruzeci de participanți din 43 de țări și selectați din 150 de concurenți, astfel că, celor mai buni , le-au fost conferite meritoase distincții.Pe fundalul Odeii Bucuriei, Marele Premiu-Trofeul, i-a revenit lui Lucian Avramescu.Iar o distincție specială a fost acordată lui Doru Bosoiok din Novisad. O Distincție aparte i-a fost conferită ș maestrului DorelVișan., constând în Cărți -Document.

Bacea

"Să aveți o Ședere minunată la Macea", să simțiți din plin febra umorului și să vă răcoriți din șozenia poantelor!" a spus domnul primar Ioan Mercea,

Cuvinte de bun venit , pline de o modestie rară, dar cu sevă demnă de ținut minte, au rostit și domnul Ștefan Popa Popa-s , președinte onorific al Juriului, domnul Dorel Vișan , președintele juriului. Cornel Udrea, scriitor.

Editat de Vasile Zărândan • 09 Aug 2015, Câdea Florica, ARQ

„Pagini traite” cu macenii

De JA-V.F. la 16. noiembrie 2011

Într-un cadru select, oferit de Restaurantul Retro, profesoara Rodica F. Măcean Câdea a invitat – marți după-amiază -, cadre didactice, poeți și prozatori, foști și actuali colegi, prieteni, pentru a le prezenta ultimele ei cărți – „Pagini trăite” și „Mărturii măcene”.

Macenii au venit de-acasă

Un grup de măcenii a „tulburat frumos auditoriul”. A fost un moment deosebit (regizat?) în care mai mulți prieteni din Macea (câțiva îmbrăcați în staie populare) au venit, în frunte cu primarul și viceprimarul comunei, să fie alături de consăteana lor la lansarea cărților. Și n-au venit cu mâna goală, ei adus coșuri pline cu bunătăți tradiționale.

În dialog cu autoarea

Prezentarea a continuat prin dialoguri cu autoarea. La capitolul „Fără regie”, s-a dat liber la cuvânt, putându-se exprima fiecare. Au vorbit: Ioan Mercea, primarul comunei Macea, prof. univ. dr. Anton Ilica, autorul prefețelor la cele două cărți, prof. Horia Truță (care împreună cu Eugeniu Criste, directorul Arhivelor Naționale, au oferit autoarei o Diplomă de Excelență).

Frânturi de suflet cu vatra, chipuri, randuieli de Vasile Filip la 30. ianuarie 2014

Prezentarea – moderată de prof. Florica Mureșan – a fost deschisă de autorul prefeței, prof. univ. dr. Anton Ilica, acesta apreciind că avem în față „o carte cu valoare sentimentală și cu valoare reală”, „un volum relevant pentru o comunitate” („nu multe locuri din țară – a precizat acesta – se pot lăuda cu atâtea monografii). Iar „autoarea a trăit cu mare pasiune scrierea acestei cărți” și „a reușit , cu multă sensibilitate, să redea sufletul unei localități”. „Ne face să credem – și chiar reușește – că Macea este buricul Pământului”, a continuat prof. Horea Truță, care a făcut o amplă prezentare (pe capitole), cu convingerea că suntem în fața unei „cărți excepționale”.

În intervenția sa, Florica Ranta Câdea a vorbit despre oamenii de ieri și de azi ai satului și a motivat că „trebuie să te doară dorul ca să scrii”.

„Autoarea a topit extrem de multă iubire în ceea ce a făcut” (Anton Ilica)

***

*Să știe toată țara (în) Adevărul, 9 februarie 2008, Matica, Teodora,
Macea, patria primului hidroavion din lume, 2003 (în) Agenda zilei, 4 decembrie 2003,
Vălan, Simona*

Primul hidroavion din lume realizat în comuna Macea (în) Viața românilor de pretutindeni, 28 mai 2008, Dinescu, Lucilia

O pată albă în istoria aviației (în) Satul meu, 6 iunie, 2011, Curtuțiu, Mircea

***

Povestea unui delegat la Alba-Iulia (în) Agenda zilei, 29 noiembrie 2002, Vălan, Simona

Slujbă de pomenire la Macea (în) Observator, 30 noiembrie 2008, Cantea, Ana Maria

Slujbă de pomenire la Macea (în) Glasul Aradului, 28 noiembrie 2008, Untaru, Claudia

Eroi arădeni peste care s-a așternut uitarea (în) Glasul Aradului, 6 decembrie 2010,

Cotuna, Adrian

Arădeni la Marea Unire (în) Satul meu, iunie, 2010, Curtuțiu Mircea

Au fost la Marea Unire (în) Jurnal arădean, 29 iunie 2012, Filip. Vasile

***

Pagini trăite, ... Acasă (în) Buletinul de Arad, 10-16 iunie 2004, Feher, Carol

Florica R. Cândea sau Invocarea unor pagini (în) Agenda zilei, iunie 2004, Don,

Dacian

Lansare de carte la Galeria Privată „Turnul de apă” (în) Buletinul de Arad, iunie, 2004, Butunoi, Constantin

Lansare ... din Turn (în) Adevărul, iunie, 2004, Filip, Vasile

A trăi, înseamnă a iubi (în) Adevărul, septembrie 2005, Sărăndan, Vasile

Broderie de gânduri (în) Observator, mai 2006, Don, Petre

Graiul Măcenilor (în) Lansare de carte - Pliant - Editura UAV, 2006, Ilica Anton

Cartea a ajuns în „Gura satului” (în) Jurnal arădean, 6 august 2007, Filip, Vasile

Au fost prezentate două monografii despre măcenii (în) Libertatea - Pancevo - Serbia, 22 septembrie 2007, Condan, Ioan

Însemnări lingvistice (în) Viața românilor de pretutindeni, 22 mai 2008, Dinescu,

Lucilia

Macea, alean și dor - Monografie spirituală (în) Observator, 2008, Ilica, Anton

Macea, spiritualitate și folclor (în) Gutenberg, 1 decembrie 2009, Orban Laura

Lansare la Hramul Bisericii (în) Jurnal arădean, 1 iulie 2009, Filip, Vasile

Sărbătoare la Macea (în) Observator, 30 iunie, 2009, Roz, Simina

Arcade lirice, lingvistice și monografice (în) Jurnal arădean, 30 iulie, 2009, Șimăndan,

Emil (idem în Gutenberg, iunie 2010)

Pagini trăite (sau vieți asumate) (în) Gutenberg, septembrie 2010, Mureșan, Anca

Pagini de ieri - Pagină răpită timpului (în) Gutenberg, martie 2011, Fulger, Laura

Ritmul existenței (în) Gutenberg, septembrie 2011, Bulc, Adriana

Trăirea unor pagini (în) Gutenberg, septembrie 2011, Ilica, Anton

Lansare de carte (în) Glasul Aradului, 23 noiembrie 2011, Șerban, Lucian

Pagini, trăite cu ... măcenii (în) Jurnal arădean, noiembrie 2011, Filip, Vasile

Rostirea lansării (în) Gutenberg, martie 2012, Pinte, Iuliana, Demeter, Anca

Viața ca o nemurire (în) Gutenberg, martie 2012, Șimăndan, Emil

Arborele genealogic, copac sau pom? (în) Gutenberg, iunie 2012, Mureșan, Anca

Două cărți, un singur autor (în) Glasul Aradului, 1 februarie 2012, Don, Petre

***

Club „Femina” la Macea (în) Adevărul, 26 august 2006, Cândea, Ranta, Floare

Macea, Centru de cultură rurală (în) Observator, 13 februarie 2007, Don, Petre

Monografia, ca act patriotic (în) Adevărul, 10 aprilie 2007, Ungureanu, Horia

Corul din Macea la 40 de ani (în) Adevărul, 9 mai 2008, Cândea, Ranta, Floare

De Florii, măcenii au sărbătorit ziua corului (în) Observator, 9 mai 2008, Roz, Simina

Custodele Parcului Dendrologic a fost omagiat (în) Glasul Aradului, 19 mai 2011, Șerban, Lucian

Pavel Covaci la Casa de Flori (în) Jurnal arădean, 21 mai 2010, Câdea, Florica

Însemnare de la Macea (în) Jurnal arădean, 14 iulie 2010, Câdea Florica

Biblionet-ul, ca un sfânt Corind (în) Jurnal Arădean, 14 decembrie 2010, Măcean, Rodica

Taina Sălcuțelor, Taina Floriilor, la Macea (în) Gutenberg, iunie 2012, Câdea, Florica, Ranta

***

Macea, pogacea umorului sătesc (în) Jurnal arădean, 11 august 2009, Câdea, Florica, Ranta

Trei zile în „Gura satului” (în) Jurnal arădean, 16 august 2011, Ardelean, Monica

Festivalul internațional de satiră și umor sătesc „Gura satului” ajunge la cea de-a XV-a ediție (în) Glasul Aradului, 10 august 2011, Stoler, Sanda

Scrisori de la cititori - Festivalul „Gura satului” Macea (în) Jurnal arădean, 30 august 2011, Măcean Câdea, Rodica

Decembrie, la Macea Aradului (în) Gutenberg, decembrie 2011, Baci Ghiuri a lu Hămfău di la Macea

***

GoldișTV – 31 ianuarie 2014, realizator film, Virgiliu Jireghie

Radio Timișoara – Emisiunea duminicală a Satelor – Cenaclul Gura Satului

Ioan Viorel Bodureanu, 23 iunie 2014, interval orar: 7-30-8 – Evocare de mult dor conține cartea antologică Macea. Vatră. Chipuri, Rânduieți

site Advărul.ro – Claudia Untaru - 2014, 2015, 2016 – Serial: *Profesoara care scrie despre satul său*

site Actualități.ro – Florin Tomuța – Obiceiuri de nuntă, 2015

site Arq – Vasile Sărăndan – Macea, 2014 – Ecouri despre o carte

site Vestic – Andrei Ando, Macea, 2014 – Ecouri despre o lansare

***

Catalog Unifero – Timișoara, 5-6-7 august 2014 – a șaptea întâlnire de la Timișoara, Casa Studenților – Comunicare în plen – *Cartea vieții mele, un roman, Macea*, conducător, președinte Unifero, Smaranda Livescu, Atlanta, SUA.

Simpozion regional – Populații și Migrații, Giroc, 6 iunie, 2015, Comunicare în plen – *Etnii măcene. Ulița nemțească, Ulița Kondoreștilor* – coordonatori – cerc. I, dr. Ioan Hațegan Academia Timișoara, prof. teolog Ioan Traia, Muzeul Satului Timișoara.

Simpozion dedicat Zilei Naționale a României – 30 noiembrie 2015 – *Eroi locali măceni*, Sala Regina Maria, Primăria municipiului Arad, coordonatori, Teodor Groza-Delacodru, Ioan Traia.

ANEXA III. Arhive

ISTORICUL BISERICII ORTODOXE ROMANE

M a c e a

Dictionarul Enciclopediei Române, atestă că comuna Maca a s-a luat ființă în anul 1380 pe care se face mențiune și de istoricul Alexandru Marki în lucrarea sa aflată în biblioteca Palatului Cultural din orașul Arad. Atunci un episcop român-catolic, ar fi primit-o ca feudă /parcie/, fiind proprietatea prepozitului catolic din Arad care feudă poartă numele de Markijs.

Nu se știe în ce situație se afla comuna la data respectivă și dacă a existat de mai înainte, ori a luat ființă deodată cu intrarea ei în posesia episcopului. Cât a durat stăpânirea prepozitului asupra acestei comune nu se știe.

În anul 1394 se face drum de la Markijs spre Bocodol și spre Sf. Crăi /azi/Simbartin. Acesta din urmă a fost distrusă de Turci în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Marki însuși pe toți proprietarii acestei comune în lucrarea sa începând cu anul 1458 - 1560, iar de la anul 1560 - 1724 nu mai sînt date cine erau proprietarii comunei.

În 1724 trece în posesia lui Csernovich Mihai care a cumpărat-o fără să se amintescă de la cine. În iunie 1804, regele Ungariei recunoaște ca proprietar pe frații Csernovich Lazăr, Pavel și Ioan asupra acestei moșii. Apoi trece în proprietatea lui Petru Csernovich.

Biserica ortodoxă română din parohia "acea care există astăzi cu hramul "Nașterea Sf. Ioan Botezătorul", este singura Biserică de care se face pomenire, iar de anul în care s-a edificat nu se știe în mod sigur nimic. Oamenii din comună știu că este zidită de Csernovich Petru, dar nu știu la ce dată. Va fi fost al Csernovich Petru înainte anul 1700 căci pe un clopot al Bisericii recviresc de Unguri în timpul războiului I Mondial, are inscripția: "Acest clopot s-a dăruit de Todor Petru în anul 1700". În orice caz Biserică este veche ca ziduri proaspete din cărămidă cu astăzi nu se mai construiesc.

Cu ocazia demolării vechiului zid pe care erau aplicate iconale ce desparte naosul de altar, deci iconostahul vechiu al Bisericii, demolare care s-a făcut în anul 1968, pe cărămizi era monogramă: P.C /probabil/ Petru Csernovich.

Petru Csernovich, era sîrb de origine cu legături în simonobilității maghiare, care dispunea de cea mai mare parte din teritoriul comunei, locuind în partea de apus și parcalui.

Petru Cserovich sîrb ortodox și ctitor al acestei Biserici, are o criptă subterană în naosul Bisericii unde sînt așezați morții din familia Csernovich, unde octogenarul Casan Iacob, cîntăreț de stromi povestește că pe cînd era copil, a fost în criptă și casele erau adunate pe scînduri în criptă a familiei Csernovich.

De odată cu Petru Csernovich mai erau doi proprietari unguri care stăpîneau o parte din comună. Unul locuia în actuala casă prohodă, iar el doilea în casa locuită acum de Sicloven Gheorghe, Pețala, lângă Biserică.

Biserica nu este în aliniere cu comună, este mai către șoseaua principală și mult sub nivelul șoselei de unde se poate deduce vechimea ei în comparație cu comună de acum. Deasemenea se poate deduce că la început actuala Biserică să fi fost o capelă cămei și s-a adăugat un turn care va fi fost în apropiere, turn de observație, căci porțiunea din Biserică pe care este așezat turnul cu clopotnițe este legat de Biserică cu drugi groși de fier. Apoi cu ocazia pictării pentru prima dată a Bisericii în anul 1967-1968, în altă în unele părți s-a dat tencuiala de pe zid pînă la cărămida cu atenție spre a se vedea dacă nu cumva a fost pictată vreodată. De pictură n-a fost urmă, dar au fost aflate în pereții dinspre nord și miazăzi al altarului locul de alte ferestre în zid mai mici și mai vechi și mult mai jos în perete. Iată atîtea lucruri care ne îndreptățesc a crede că Biserica actuală poate fi mai veche decît anul 1700.

Parohia Macea este situată în partea de vest a țării noastre la o distanță numai de 2 km de granița ce ne desparte de Ungaria.

Ea se învecinează cu comunele: La nord cu comuna Sîmărtin, la est cu Sîmăndul, la sud cu Curtici iar la vest cu Dorobanți, cu distanțele de respectiv 5 km, 12 km, 4 km și 6 km. Localitatea urbană cea mai apropiată este orașul-respectiv municipiul Amd, la distanță de 23 km. de parohia Macea.

Parohia Macea s-a edificat dinspre nord /Guteș și Sîmărtin/ evoluind spre apus și Curtici. Ea a crescut mult după primul și al doilea război mondial, încă rodată în extindere și populație, cu case tot mai bune și mai aspectuoase. Vechii Bisericii sînt :Școala Generală de 8 ani la est, Magazinul universal la sud, Castelul la apus iar la nord Gheorghe Pețala Sicloven. Ea este în mijlocul comunei peste drum de vechea primărie comună.

Vechea vetră a satului a fost în mai multe locuri "Toacaci, Luibel și Topilă unde se află și azi urme, dar ființă locuri mai nepotrivite, comuna s-a așezat în locul ei de astăzi, fiind loc mai

ridicat nu măștiinos.

Marki în lucrarea sa amintește că prin mijlocul secolului al XVIII-lea 17317, pleacă din comună circa 250 de familii în Moldova, fără să se amintească de cauzele plecării spre Moldova. Numărul celor 250 de familii plecate spre Moldova constituie un indice că parohia Măceș pe acea vreme, trebuia să fi avut o populație destul de numeroasă.

În ce privește frământările sociale în diferite orinduri, în lucrarea lui Victor Chereștesin la pag.240: "Adunarea Națională de la Blaj" într-o parte este scris: "Tot din comitatul Arad vicecontele reprezentă la 21 aprilie 1848, că locuitorii comunei Măceș au alungit pe notarul comunei și au pus în locul lui pe un român, consăten de al lor. Acest exemplu ar putea fi urmat și de alte comune, deoarece Românii sînt în majoritate în acest comitat, conducerea în sate ar putea ajunge în mîna unor oameni de limbă străină".

Asemenea mișcări în comună au mai avut loc și la sfîșitul primului război mondial cînd țărîni au alungit pe notar din comună.

O scădere a populației a acestei parohii, a avut loc cu prilejul holerei între anii 1870 - 1880 cînd morții mulți ce erau se așezau pe căruțe cu snopii de grâu și erau duși la o distanță de 4 km de comună unde erau îngropați, numindu-se pînă astăzi acest loc "Cimitirul Holerei".

În anul 1898, după cum reiese din monografia Dr. Samogyi, comuna număra: 4193 locuitori care în mare parte erau majoritate erau Români, cu naționalități conlocuitoare Germani și Maghiari.

La recensămîntul din 1948 în parohie sînt 4408 locuitori din care:

3345	adică	75,89%	români
941	adică	21,12%	germani
131	adică	2,99%	maghiari

La recensămîntul din anul 1956 au fost 4654 locuitori, pe naționalități astfel: 4266 adică 91% români

316	adică	6,8%	germani
112	adică	2,2%	maghiari.

La recensămîntul din 1966 comuna avea 4851 locuitori din care 4429 adică 91,28% români

342	adică	7,05%	germani
81	adică	1,67%	maghiari

Suprafața comunei propriu zisă este de 141 hectare-respectiv 1,41 km.p.

În anul 1950 erau 1024 de case, în anul 1966 sînt 1438 case.

În Etica și într-o parte pleacă pe la Petru Cserovich din co-

mană se slujea alternativ în limba sârbă și română, cum de altfel sînt și cărți de strană în ambele limbi în Biserică.

Plecînd Petru Csernovich din comună, îndată ce vînde moșia lui Făberiu Karoly între anii 1860 - 1865, trecînd moșia fiului său Iuliu Karoly, pînă în 1918, cea mai mare parte a pămîntului este expropriat în favoarea țărăniului din aceea cu excepția a 800-900 jugăre cadastrale, intravilan și edificii.

Odată cu plecarea lui Csernovich din comună, nu mai rămîne urma de sîrb în sat, urmîndu-l pe el. În matricolele cununțiilor acestei biserici, se află îndusă cununia religioasă a fiecei sse Laura Csernovich cu Andrei Mocioni, celebrată de însuși episcopul Ardealului: Procopie ~~Moșnic~~ Ivaicovici.

După revoluția din 1848, țărănimaa scăpînd de iobagie, parohia ortodoxă română primește 2 sesiiuri parohiale, de cîte 25 jugăre adică 50 jugăre cadastrale și un intravilan lîngă casa primăriei comunei de 88 stj. pentru școala confesională, 350 jugăre pentru pășune, iar 4000 jugăre teren arabil pe seamă țărănilor.

Petru Csernovich a fost un bun protector al Bisericii ortodoxe.

În timpul revoluției deservenții ai Bisericii sînt preoții: Nicolae Petrila și Gheorghe Braja, fiii preoților Florea Petrila și Gheorghe Braja, care înainte anul 1800 se aflau în două parohii sistematizate ca azi. Nicolae Petrila a pătărit pînă în anul 1901, iar Gheorghe Braja pînă la anul 1890. În timpul acestor doi preoți s-au făcut următoarele realizări: S-a cumpărat o sesie pentru școala confesională de 25 jugăre cadastrale în anul 1872, unde în prezent locuiește văduva Simandan Floara, și 9 jugăre de vie lîngă cimitirul Bisericii pentru întreținerea ei.

După preoții Gheorghe Braja și Nicolae Petrila au urmat fiii acestor: Gheorghe Braja iniiior /1891 - 1901/, iar Ladislau Petrila /1901 -1918/, după ce amîndoi slujiră mai înainte ca preoți ajutători. În locul preotului Gheorghe Braja vine Liviu Rațiu 1901 -1908. Apoi după o vacanță a acestei parohii, vine preotul urei Giorogaria 1913-1917.

Epoca de la 1891 și mai ales de la 1901 -1918, a fost cu totul nefavorabilă unui progres pe tărîm bisericesc. În acest timp se vînd cele 9 jugăre de vie pentru o reparație a Bisericii, care s-ar fi putut face și fără să se vîndă vie. În această vreme de la 1891 - 1918 s-a încheiat sectorisul în parohia aceea, strîcîndu-se unitatea sufletescă de pînă la a Românilor.

Este prima spărtură în unitatea națională și a ortodoxiei. Contele Tibor Karoly și fiul său Iuliu au lucrat prin toate mijloacele pentru desnaționalizarea elementului românesc de aici. Scopul propus nu și l-a putut îndeplini. Totuși pentru a putea contrabalansa activitatea școlii confesionale române, a înființat o școală maghiară cu 3 sale de clasă și o grădiniță de copii, precum și o Biserică romano-catolică pentru șubiă colonizată aici și pentru puținii maghiari de aici, din care unii fiind reformați se botează la Biserica ortodoxă, după cum se vede din matricolele botezătorilor.

Unitatea sufletească a Românilor de aici, n-a putut fi stricată prin măsurile luate până atunci, decât pe cale religioasă. De aceea contele Karoly, a cerut predicatori maghiari ambulanti, ca Mihai Kornay și un oarecare Labonți, predicatori regionali și acestui ținut secundar de la centrul din Budapesta de către Attila Csopjak și Carol Mayer de la Salonta.

Cel dintâi prozelit baptist a fost Gheorghe Crișan, poreclit "Gili" care ajunsese primul predicator baptist. El primi botezul de la predicatorul ungar Toth Istven de la Salonta pe care baptiștii îl numeau fratele Tibu de la mamăle său Toth. Lui Crișan Gheorghe de meserie cășmar, îi urma încă vreo 15 familii ortodoxe, care fură botezate tot de fratele Istven Toth.

Baptismul s-a încheiat sub predicatorul Gheorghe Clepea când s-a edificat și adunarea lor baptistă pe care o au și astăzi din anul 1902 - 1903, secundat în acțiune și de Desc Gligor până în anul 1908. În acest an s-a pezececut un scandal între baptiști pe temă influenței interioare și alegării de predicatori. Este vrednic de amintit faptul că din urmașii predicatorului baptist Gheorghe Clepea nu mi este nimănui baptist, fiul său Clepea Petruși copilul lui au fost botezați înjurii la biserică ortodoxă, precum și fiica acestuia Florița măritată cu căsătoritul Bota Pavel.

Gligor Desc cu grupul opoziționist, părăsirea baptismului și înființarea o nouă credință și casă de rugăciune vi și vi de des baptistă lângă casa lui Gheorghe Toth, edificată în anul 1909, cu concursul unui oarecare comerciant din Chitighaz, pe nume Simona. Cel dintâi predicator adventist a fost Simion Gagen, cântăreț de strană în Biserica ortodoxă. Dar și în această casă de rugăciune adventistă izbucnește un scandal cu privire pentru problema: cine să fie predicator? Aceasta a fost în anii 1907 și 1909 când șefii oficiali de la centru au fost mosi de gît afară din adunare. Împăcare n-a mai fost posibilă, astfel vreo 25 - 30 de familii își zădăresc o a doua adunare adventistă de ritul 7-10, pe care o au și astăzi lângă locul numit Mihuț Vasile. Un timp decidenții funcționau în vechiul

locul lângă Sandor Ioan, ca excluși din sinul adventiștilor ca apoi să se adune împreună.

Evenimentele anului 1918, află Biserica ortodoxă fără de preoți titulari, venind să slujească aici preoți din jur, ca Bujor Felis, Beharic Colceriu și Ioan Micorescu.

În anul 1920 este numit preot Zenovie Brădean din Giula, care nu rămâne mult timp în Macea și care la cerere este mutat la Comănuș. După care iar administreză preoții amintiți din Curtici, pînă în anul 1923 cînd este numit preot Remus Oancea sub care se consolidează într-o măsură ortodoxia.

După primul război mondial Biserica este improprietărită cu 40 de jugăre de pămînt. În anul 1926, s-a cumpărat casa parohială cu locuințe pentru 2 preoți cu prețul de 700.000 lei din vinderea intravilanelor edificiilor școlilor confessionale, cu 295.000 lei plus 405.000 din fondul de zidire a Bisericii. Din lipsă de bani transcrierea ei a fost amînată. În 1928 s-a cumpărat Casa Culturală a Bisericii de la Cooperative din Macea, în valoare de 350.000 lei din fondul de zidire a Bisericii, dotîndu-se cu cele de lipsă. Rămînînd neîmplinită dorința permanentă a credincioșilor din Macea de a-și vedea o Biserică nouă. Preotul Remus Oancea s-a îngrijit și de această problemă, dar din pricina partidelor politice din acea vreme, cari s-au grăpat omenii de bine și Bisericii, nu s-a putut face, rămînînd tot cu cea veche, deși fonduri s-au strîns în acest scop, fonduri cari în cele din urmă s-au dezvoltat.

Din anul 1931, alături de preotul Remus Oancea, păstorește această comună și preotul Gheorghe Curtuț, ex fiu al acestei comune. În anul 1941, preotul Oancea, își cere transferarea la Sîntana, venind în locul său prin schimb reciproc preotul Dimitrie Popa, care în anul 1942 se pensionează și în locul său este numit ca preot începător, Terentia Mîhiț, care păstorește și în prezent și care în calitate de conducător al oficiului parohial a întocmit și prezentul istoric, alături de inventarul anexat.

După ceal de al doilea război mondial, în anul 1949 Biserica a fost reparată atât în interior cît și în exterior. Vechile ferestre ale Bisericii au fost înlocuite cu altele noi tot din lemn, în urma căror lucrări Biserica a fost sfințită /1949/ de Episcopul Dr. Andrei Magieru al Ardealului.

În anul 1951, Biserica a fost înnoțită și de un bărbătești și altele lucrări. În anul 1955 i s-a făcut din nou o reparație la

exterior: s-au făcut cruci noi pe turnul Bisericii și 2 laterale, șoracete noi la turn, para-brășnet pentru prima dată, tinichea nouă pe parșani, înlocuirea tablei stricute de pe turn, vopsindu-se cu minium și vâpșea. S-au reparat pereții în exterior, făcându-li se izolație cu hirtie gudronată până la ferestre, iar soclul s-a făcut din ciment, stropindu-se pereții cu praful de piatră, s-au reparat și înlocuit cisternale și burlanele stricute. În anul 1956 s-a făcut transcrierea casei parohiale pe Biserica ortodoxă. În anul 1957, s-au făcut uși noi la Biserică, dable și lădi botante, pentru întâia dată. În anul 1958 a luat ființă fanfara Bisericii, s-a reparat și zugrăvit Biserica în interior, vopsindu-se întreg mobilierul. În anii 1964 - 1965, lemăria stricută de pe acoperiș a fost înlocuită și în locul țiglei pe acoperiș s-a pus tablă zincată.

În anul 1966, s-au dublat ferestrele existente cu ferestre metalice și sticlă colorată în exterior, iar la București la mănăstirea Plumbuita, a fost executat iconostasul nou al Bisericii din lemn de tei, sculptat de către atelierul Institutului Biblic și de Trisărie. Icoanele au fost pictate de pictorul bisericesc Merenda Profeta care în anii 1967- 1968 a pictat și Biserica, tavanul în tempera iar pereții în frescă, din dorința credincioșilor ortodocși, urmând să se monteze iconostasul nou, demontându-se dul de zid iar biserica să se îngrămădească cu gard nou de beton.

Valoarea lucrărilor executate la Biserică începând cu anul 1964 au fost următoarele: acoperișul nou al Bisericii peste 25.000 lei; ferestrele metalice ca 10.000 lei; electricizarea din nou a Bisericii ca 10.000 lei; sculptarea iconostasului la Mănăstirea Plumbuita/atelierul Sf. Mătrăriei/București 32.668 lei, aurirea și marmorarea lui la Timișoara de sculptorul emerit Găju Stefan 20.000 lei; pictarea icoanelor noi de pe iconostas ca 15.000 lei; pictarea în tempera tavanul și frezele pereții 58.564 lei; vâpșirea turnului, crucilor și porțane la ferestre 6885 lei;

Pictura bisericii a făcut executată de pictorul Profeta Merenda de categoria I-a.

În cursul anului următor se șezze burlanele și cisternalele noi la Biserică, apoi se exteriorizează și facea un gard din beton cu piatră de sirmă, cu stâlpi metalici și 8 porți noi

lucrări în valoare de cea 60.000 lei

În cursul acestui an /1968/, Biserica a fost înzestrată cu acoperiminte pe prestol, tetraponde, 2 rînduri de cîștăii în valoare de 5000 lei, 12 stihare noi pentru copii, evanghelie cu 1500 lei, rovoare, **șta surit de credincioșii din consiliu și preoții chivotal, tronul Născătoarei, tronul Arhieresc pentru 2500 lei.**

În Biserică se păstrează cărți vechi de cult: Evan ghelia 1746; Minei 1804, Molitvelnic 1874, Deasemenes se află în Biserică icoane vechi:le Tronul Născătoarei, prezincare pe tîniches. Ușile vechi ale altarului au fost predate la muzeul Episcopiei din Arad precum și trei cărți de cult și un manuscris sîrbesc adică un octoih-Rîmnic ~~1804~~ 1750, Antologhion-Rîmnic 1752, Minei-Rîmnic 1804, și manuscrisul sîrbesc.

Credincioșii, cea mai mare parte lucrează în cooperativa agricolă de producție, iar alții la diferite întreprinderi din Arad sau la C.F.R.Curtici și Arad.

La cooperativa agricolă de producție se lucrează cu multă însuflețire cu realizări și cîștiguri frumoase. Adesea acțiunilor din Macos sînt filmate, vizitate pentru schimb de experiență, îndeosebi la cultivarea roșiilor. În prezent sînt amenajate 4 hectare cu seră modernă în care se cultivă roșii timpurii pentru export de 2 ori pe an.

Datorită cîștigurilor însemnate pe cere le realizează cetățenii, starea lor economică și financiară s-a îmbunătățit foarte mult în ultimul timp. Astfel comuna a prosperat foarte mult după cel de al doilea război mondial. S-a clădit în comună un cîmin cultural, un magazin, o brutărie modernă, școală nouă în satul nou iar în satul vechiu a fost etajată. În cîmin s-a făcut cinematograful unde grupuri artistice meară dau spectacole. În comună pe lângă școala generală de 8 ani mai funcționează la Castel și o școală specială pentru întîrzișii mintei cu elevi

din diferite regiuni ale țării.

Toate acestea reflectează grija pe care astăzi Statul nostru o are pentru bună starea materială și socială a cetățenilor.

Macee la 25 iunie 1968

Conducătorul Ofic. parohial

Pr. Mihai, Terentiu

M. Terentiu
51

ANEXA IV. Înscrisuri și calendare

În cele ce urmează, din respect față de patina timpului, am ales următoarele înscrisuri, din dorința de a readuce în memoria colectivă obiceiuri de a se converti anumite calendare care să aibă și o altă valabilitate (vezi pag.) precum și denumirea de altădată a lunilor anilor. Calendarele au tipologia bisericilor din acel timp, din care am extras câteva pagini de însemnătate.

Deoarece specificul localității Macea este agricultura și lucrul câmpului, sfaturile practice de la subsolul paginilor, suntem convinși, că se mai practică și azi.

MARTIE		are 31 zile		MĂRTISO
Zilele săptăm.	Calendarul Ortodox	SOARE	răsare apune	
Sîmbătă	1 Mc. Evdochia (Sîmb. Sf. Teodor) Dum. 1 din Post (a Ortodoxiei) Ev. Ioan 1, 43-51; Ap. Evr. 11, 24-26 și 32-39, glas 5, voser. 5;	6,53	18,43	
Dum.	2 Sf. Mc. Teodot, Ep. Chirinei	6,51	18,41	
Luni	3 Muc. Eutropie, Cleonic.			
Marti	4 Cuv. Cherasim.			
Miercuri	5 Sf. Mc. Conon			
Joi	6 Sf. 42 Mucenici			
Vineri	7 Sf. Mc. Vasile, Efrem			
Sîmbătă	8 Păr. Teoflact Mart. (Fom. mort.) Dum. 2 din Post (a Sf. Grigorie Palama) Ev. Marcus, 8, 1-12, Ap. Evr. 1, 10-13, 7, 35-48, 2, gl. 6, voser. 6;	6,39	18,29	
Dum.	9 Sf. 40 muc. din Sevasta			
Luni	10 Muc. Codrat, Ciprian			
Marti	11 Păr. Sofronie al Ierus.			
Miercuri	12 Cuv. P. Teolan			
Joi	13 Aducerea moastelor Sf. Nichifor			
Vineri	14 Cuv. P. Benedict			
Sîmbătă	15 Sf. Mc. Agapie, Plisie. (Pom. mort.) Dum. 3 din Post (a Sf. Crucii) Ev. Mt. 8, 24-9, 2, Ap. Evr. 4, 1-5, 6, glas 7, voser. 7;	6,25	18,25	
Dum.	16 Sf. Mc. Savin, Papa			
Luni	17 Cuv. Alexie omul lui Dumnezeu			
Marti	18 Păr. Chiril al Ierusalimului			
Miercuri	19 Sf. Hrisant și Daria			
Joi	20 Cuv. păr. ucisii în măn. Sf. Sava			
Vineri	21 Păr. Iacob Marturisit.			
Sîmbătă	22 Sf. Mc. Vasile Procut (P. mort.) Duminică 4 din Post Ev. Marcus 9, 17-23, Ap. Evr. 6, 13-27, glas 8, voser. 8;	6,14	18,14	
Dum.	23 Muc. Nilon și ucenicii			
Luni	24 Cuv. Artemon, Zaharia			
Marti	25 † Buna Vestire (Dezleg. de peste)			
Miercuri	26 Sobor. Sf. Arhanghel Gavril			
Joi	27 Maica Matrona			
Vineri	28 Cuv. Ilarion, Sf. Lidia			
Sîmbătă	29 Sf. Muc. Marcu Dum. 5 din Post (a Sf. Maria Egipteanca) Ev. Mc. 10, 24-25, Ap. Evr. 9, 13-14, glas 1, voser. 9;	6,01	18,49	
Dum.	30 Cuv. Ioan Scărarul			
Luni	31 Cuv. Păr. Ioate Ep. Gangrei			

MARTIE
ziua are 12 ceasuri — noaptea are 12 ceasuri

Insemnări

La 5 Martie a fost...
La 15 Martie a fost...
La 16 Martie...
La 17 Martie...

Sfaturi practice

Se seamănă grâu de priteavără, orz, ovăș, mazăre, mazărică și loceraș, se sădesc legumele pentru sămânță: de omisi le ferim până în apropierea sămânții de cineșcă. Este luna sămânțului, deci sămânță: legumele, lăut, cîmpea, tutunul, hameiul, plantele oleaginose, cartofii și napii.

Pune gălul și gălbe să sîcosească. Se fac alături în crengile agoranii în cîmp, vîștii și prun. Vin to tain. Acum se sădesc: patîștele roșii și viștele, castraveți, papani și cimbru. Văruți pomii. Sădiți fragi. Fructele dau sănătate și vîioicnie.

APRILIE		are 30 zile		PRIEI
Zilele săptăm.	Calendarul Ortodox	SOARE	răsare apune	
Marti	1 Cuv. Maria Egipteanca	5,57	18,41	
Miercuri	2 Cuv. P. Tit			
Joi	3 Cuv. Păr. Nichita			
Vineri	4 Cuv. Iosif, Zosima			
Sîmbătă	5 Sf. Mc. Claudie (Sîmb. lui Lazăr) Duminică 6 din Post (a Florilor) la Ur. Ev. Mt. 21, 1-17, Liturs. Sf. Ioan, Ev. Ioan 12, 1-18; Ap. Filip. 4, 4-9;	5,47	18,49	
Dum.	6 † Florile (Denie)			
Luni	7 Sf. M. Calopie și Achilina (Denie)			
Marti	8 Sf. Ap. Irodion, Agav și Ruf (Denie)			
Miercuri	9 Muc. Evvachie din Cez. (Denie)			
Joi	10 Joia Pat. (Denie) 12 Ev. Pom. mort.			
Vineri	11 † Vinerea Paștilor (Prohod)			
Sîmbătă	12 Sf. P. Vasile, Ep. Partei Duminică 1 din Post (a Florilor) la Lit. Ev. Ioan 1, 1-7, Apoc. Eap. Ap. 1, 1-8, La Vesperis Ev. Ioan 20, 19-25;	5,35	18,59	
Dum.	13 † Duminică Invierii (Sf. Paști)			
Luni	14 † Luni Paștilor			
Marti	15 † Martia Paștilor.			
Miercuri	16 Sf. Agapia și Irina			
Joi	17 Sf. Muc. Simeon			
Vineri	18 Muc. Sava Gotul, Iuv. Tămăduirii			
Sîmbătă	19 Sf. Patruie și Cuv. Ioan Duminică 2 după Paști (a Tomii) Ev. Ioan 20, 19-31, Apoc. Fant. Ap. 5, 22-20, glas 1, voser. 1;	5,24	19,06	
Dum.	20 Cuv. Teodor și Ap. Zahcu			
Luni	21 Sf. Mc. Ianuarie și Teodor			
Marti	22 † Sf. Ap. Natanail			
Miercuri	23 † Sf. M. M. Chorghie			
Joi	24 Muc. Sava Strătilat			
Vineri	25 Sf. Ev. Marcu			
Sîmbătă	26 M. Vasile al Amasiei Duminică 3 după Paști (a Mironiștelor) Ev. Marcus 15, 42 - 16, 8, Ap. Fant. Ap. 6, 1-7; glas 2, voser. 4;	5,12	19,18	
Dum.	27 S. M. Simion Fr. Domniului			
Luni	28 Sf. Ap. Iason și Sosipatru			
Marti	29 Sf. 9 Muc. din Chizie			
Miercuri	30 Sf. Ap. Iacob al lui Zevedei			

APRILIE
ziua are 13 ceasuri — noaptea are 11 ceasuri

Insemnări

La 1 Aprilie se...
La 3 Aprilie...
La 27 Aprilie se...

Sfaturi practice

Pîlvește sămînțurile de burcoți și spini; se seamănă grâu, secară, tutul, cineșcă, in, cartofi și porumb.

Pune fasole, dacă nu e frig. Tutunul se răsădește, dacă are 5-6 foi. Udă pomii sădiți. Pîlvește straturile și școlile de pomi (pepiniera). Păzește ca vitele să nu se unte de lărbă varo; di-le fîn înainte de a le scoate la pășune. Începe lucrul, să vezi dacă nu su girgăci. Lina nespîlîată până lîngă pîrte, alungă girgăciile. Grîul înșine amestecă l cu pulbere de carbon, după 14 zile carne-l, că-și pierde mirosul. Oile se scot la pășune; ferește-le mîli de umecăci. Văruți casele și fînii curățenle, pentru că de acum încep bolile. Fă-ți în jurul casei grădiniță de flori.

MAI are 31 zile **FLORAR**

Zilele săptăm.	Calendarul Ortodox	SOARELE
Sâmbătă	1 Sf. Prooroc Ieremia Dum. 2-a d. Paști, a Tomai, Ap. F. Apost. 5, 12-20 Ev. Ioan. 20, 19-31, gl. 1, vosc. 1	răsare apune 5.07 19.17
Dum.	2 Aduc. moast. Sf. Atanasie	5.02 19.22
Luni	3 Sf. Mc. Timotei și Mavra	
Mărti	4 Sf. Muceniță Pelaghia	
Miercuri	5 Sf. mc. Neofit, Gaiu și Irina	
Joi	6 Dreptul Iov, Cuv. Mamant	
Vineri	7 Ar. Sf. Cruci, Sf. Mc. Cădrat	5.07 19.17
Sâmbătă	8 Sf. Evang. Ioan. Sf. Arsenie	
Dum.	Dum. 3-a d. Paști, a Mironosițelor, Ap. F. Apost. 6, 1-7, Ev. Marcu 15, 43-47; 16, 1-8; gl. 2 v. 4	4.54 19.30
Luni	9 Sf. Pr. Isia, Sf. Mc. Hristofor	
Mărti	10 Sf. Apostol Simon Zilotul	
Miercuri	11 Sf. Mc. Mochie și Diacon	
Joi	12 Cuv. Epifanie, Sf. Ioan al Olt.	
Vineri	13 Sf. Mc. Gliceria	4.46 19.38
Sâmbătă	14 Sf. Mc. Isidor și Terapont 15 Cuv. Pahomie cel Mare	
Dum.	Dum. 4-a d. Paști, a Slăbănogului, Ap. F. Apost. 9, 32-42; Ev. Ioan 5, 1-15; gl. 3, vosc. 6	4.46 19.38
Luni	16 Cuv. Teodor cel Sfințit	
Mărti	17 Sf. Ap. Andronic și Iunia	
Miercuri	18 Sf. Mc. Petru și Hristina	
Joi	19 Sf. Mc. Patricie Ep. Brsei	
Vineri	20 Sf. Mc. Talaleu, Cuv. Marcu	4.40 19.46
Sâmbătă	21 † Sf. Imp. Const. și Elena 22 S. muc. Vasilisc	
Dum.	Dum. 5-a d. Paști, a Samaritencii Ap. F. Apost. 11, 19-30, Ev. Ioan 4, 5-42; gl. 4, vosc. 7	4.35 19.52
Luni	23 Cuv. Mihail Mărturisitorul	
Mărti	24 Cuv. Simion, Sf. Marciana	
Miercuri	25 + A 3-a afl. a cap. Sf. I. Bor.	
Joi	26 Sf. Apostol Carp și Alfeu	
Vineri	27 S. Eladie, Terapont și Alpie	
Sâmbătă	28 Sf. Mc. Evtihie, Cuv. Nichita 29 Sf. Mc. Teodosia	
Dum.	Dum. 6-a d. Paști, a Orbului, Ap. F. Apost. 16, 16-34, Ev. Ioan 9, 1-38 gl. 5, vosc. 8	4.35 19.52
Luni	30 Cuv. Isachie și Natalia 31 Sf. Ap. Ermia, Sf. Mc. Ermain	

M A I
ziua are 14 ceasuri — noaptea are 10 ceasuri

Insemnări

12. Pomn rat. de...
13. Servitului Sf. Iov...
14. Bonifatiu care aduce frug

Explicație 19 Mal. Injumatășirea praznicului.	Saturi practice S'a sfârșit cu seminatul; doar că-nepă, în și fasole se mai pot pune. Se începe grădinișorul porumbului semănat din vreme. Se începe lucrarea, întâia oară — dar nu prea adânc ca să nu piară. Să rădăso zarzavaturile și castraveții și so udi dacă nu ploiește. Ferește via de brumă, făcând foc de paie uscate; rupe-i cărceii și puți și o leagă la par; stroșope-o cu zeamă de piată vântică cu var pentru întâia dată. Curăță pomii de omizi mai cu ușurință de dimineață când se adună la un loc spre a se înălța în soare. Vinde se trimite la pășune. Să nu se ia copiii dela parca să păzească vitele, căci e spre zăul lor și al familiei.
---	--

IUNIE are 30 zile **CIREȘAR**

Zilele săptăm.	Calendarul Ortodox	SOARELE
Dum.	Dum. Rusalilor Ev. Ioan 7, 37-39 și 8, 1-12, Apost. Fapt. Ap. 2, 1-11	răsare apune
Luni	1 † Pos. Sf. Duh (Rusalide)	4.34 19.58
Mărti	2 † Sf. Treime	
Miercuri	3 Muc. Lucifian	
Joi	4 Păr. Mitrofan	
Vineri	5 Păr. Dorotei ep. al Tirului	
Sâmbătă	6 Cuv. P. Vitanon și Ilarion (haști) 7 Muc. Teodor	
Dum.	Duminea 1 d. Rusalii (a tuturor Sf.) Ev. Mt. 10, 38-39; 27-30 și 10, 37-38, Ap. Ev. 11, 33 + 12, 2, gl. 8, vosc. 1	
Luni	8 Muc. Teodor Stratilat	
Mărti	9 Sf. Chiril al Alexandriei, Iac. Post.	
Miercuri	10 Sf. Muc. Timotei și Alexandru	
Joi	11 Sf. Ap. Vartolomeu	
Vineri	12 Cuv. Onufrie și Petru	4.32 19.58
Sâmbătă	13 M. Achilina, Trifile 14 Sf. Prooroc Elisei	
Dum.	Duminea 2 după Rusalii Ev. Mt. 4, 28-28, Apost. Rom. 2, 10-19 gl. 1, vosc. 2	4.31 20.01
Luni	15 Sf. Prooroc Amos	
Mărti	16 Sf. Tihon Făc. de minuni	
Miercuri	17 Muc. Manuel	
Joi	18 Muc. Leontie și Ipatie	
Vineri	19 Ap. Iuda Fr. Domnului	4.32 20.04
Sâmbătă	20 Sf. Muc. Metodie 21 Muc. Iulian din Tars	
Dum.	Duminea 3 după Rusalii Ev. Mt. 4, 23-23, Apost. Rom. 2, 1-10 gl. 2, vosc. 3	4.32 20.04
Luni	22 Muc. Eusebiu	
Mărti	23 Sf. Muc. Asripina	
Miercuri	24 † Nașt. Sf. Ioan Botezătorul	
Joi	25 Cuv. Muc. Fevronia	4.32 20.04
Vineri	26 Cuv. P. David 27 Cuv. P. Simeon	
Sâmbătă	28 Adu. moastelor Sf. Chir și Ioan	
Dum.	Dum. 4 d. Rusalii (Vindec. slugii lui) Ev. Matei 8, 5-13, Ap. Rom. 2, 14-23, gl. 2, vosc. 4	4.32 20.04
Luni	29 † Sf. Ap. Petru și Pavel 30 Soborul Sfinților 12 Apostoli	

IUNIE
ziua are 15 ceasuri — noaptea are 9 ceasuri

Insemnări

Saturi practice

Cușco trifolii pentru fîn. Ferușorul se săpă. Via se săpă a doua oară, înainte de floare. După ploaie, seara și dimineața, poți conta (deci în ochi) cărbunii.

Se strânge gândacii de pe pomi și omiziile de pe țepene. Se rădăso (deci) de toamnă, se pun pari la fesoare, linte și mazăre.

Pentru pompoșii de strâșe și vitine pe țepene, să folosească la rădăso și apă bună de gătit la bolnavi.

Apără vânturile slabe; dă-le miere sau apă îndolățită; începe seceratul zănel și țepene.

Mergi la examenul de-ți ascultă copilul, că de mare folos este țepene în ziua de azi.

IULIE		are 31 zile		CUPTOR
Zilele săptăm.	Calendarul Ortodox	SOARELE	răsare apune	
Mărti	1 Sf. Mc. Cosma și Damian	4,35 20,01		
Miercuri	2 Așez. veșn. Maicii Domnului			
Joi	3 Sf. Mc. Iachint. Cuv. Anatolie			
Vineri	4 Sf. Andrei ep. Critului			
Sâmbătă	5 Cuv. P. Atanasie			
Duminică 5 după Rusalii (Gadarenii) Ev. Matei 8, 28-29, 1. Ap. Rom. 10, 1-10, glas 4, vocea 5				
Dum.	6 Sf. Sisoe cel Mare	4,38 20,02		
Luni	7 Cuv. Toma și Acachie			
Mărti	8 Sf. Mc. Procopie și Teodostia			
Miercuri	9 Sf. Mc. Paneratie			
Joi	10 Sf. 45 Mc. din Nicopole			
Vineri	11 Sf. Muc. Eufimia			
Sâmbătă	12 Sf. Mc. Proclu și Ilarie			
Duminică 6 după Rusalii (Vindec. Săbâneg.) Ev. Mt. 9, 1-8. Ap. Rom. 12, 6-14, sl. 6, vocea 6.				
Dum.	13 Soborul Sf. arhanghel Gavril	4,43 19,58		
Luni	14 Sf. Ap. Achila			
Mărti	15 Sf. Muc. Chiril și Iudita			
Miercuri	16 Sf. Mc. Antiochen			
Joi	17 Sf. Mare Muc. Marina			
Vineri	18 Sf. Iachint și Emilian			
Sâmbătă	19 Cuv. M. Macrina și Dica			
Dum. 7 după Rusalii. (Cei doi rob) Ev. Matei 9, 27-35 și Ioan 17, 1-13. Ap. Rom. 15, 147, sl. 5, v. 7.				
Dum.	20 † Sf. Prooroc Ilie	4,49 19,54		
Luni	21 Cuv. Simeon, Prooroc, Ezechiel			
Mărti	22 Sf. Maria Magdalena			
Miercuri	23 Sf. Muc. Foca			
Joi	24 Sf. Muc. Cristina			
Vineri	25 Adorm. Sf. Ana			
Sâmbătă	26 Sf. Muc. Paraschevi, Ermolae			
Duminică 8 după Rusalii (Inimul. Pîinilor) Ev. Matei 14-22, Ap. 1 Cor. 1, 10-17, sl. 7 vocea 8.				
Dum.	27 † Sf. mare Muc. Pantelimon	4,57 19,49		
Luni	28 Sf. Prohor, Nicanor și Timon			
Mărti	29 Sf. Muc. Calinic			
Miercuri	30 Sf. Ap. Sila și Silvan			
Joi	31 Sf. și drepti. Evdechim			

IULIE
ziua are 14 ceasuri — noaptea are 10 ceasuri

Insemnări 1959

In duminică 5 și 6 după Rusalii...

Termină cu secerării grâului și al secării de toamnă dacă e coștă. În seara răpă și seara de primăvară. Coșete trifoiul și lucerna, înainte de a-l înegri floarea, cât atunci se și scutură.

Pilvele și răcești înegre; dacă e secetă udă-le seara și duminică, mai ales vază (sărut).

Scaldi vîntu la amiază, în riu, sau la iaz. Închide porțile, dacă o boală de porc în sat. Tot așa și ghiștie pe cale moarte îngheață-le.

Proptea cîntegile prea încărcate de fructe, pe cele viermînoase de păstănele de pom.

Stupii nu se mai țină să roască.

Stropește via des, dacă sînt ploți calde și repezi.

AUGUST		are 31 zile		MĂSĂLAR
Zilele săptăm.	Calendarul Ortodox	SOARELE	răsare apune	
Vineri	1 Scoat. Sf. Cruci. Cei 7 Macavei	5,02 19,46		
Sâmbătă	2 Aduc. moast. Sf. Stefan			
Duminică 9 d. Rusalii (Fotolirea furnunii) Ev. Matei 14, 22-34, Ap. 1 Cor. 3, 9-17, glas 9, vocea 9				
Dum.	3 Cuv. P. Isachie și Dalmatie	5,04 19,38		
Luni	4 Sf. 7 tineri din Efez			
Mărti	6 † Schimb. la Față (Desleg. la pește)			
Miercuri	5 Muc. Evisghie			
Joi	7 Cuv. Dometie, Nareis			
Vineri	8 Sf. Emilian Mărturisitorul			
Sâmbătă	9 Sf. Ap. Matia, Muc. Antonin			
Duminică 10 d. Rusalii (Vindecarea luneteului) Ev. Matei 17, 14-24, Ap. 1 Cor. 4, 9-16, sl. 1, vocea 10				
Dum.	10 Sf. Muc. Laurentie	5,13 19,28		
Luni	11 Sf. Muc. Euplu și Nilon			
Mărti	12 Sf. Muc. Fotie și Anichit			
Miercuri	13 Păr. Maxim Mărturisitorul			
Joi	14 Sf. Prooroc Mîheia			
Vineri	15 † Adormirea Maicii Domnului			
Sâmbătă	16 Sf. Muc. Diomid			
Duminică 11 d. Rusalii (Sf. datornicului) Ev. Matei 17, 24-35 Ap. 1 Cor. 9, 9-18, glas 2, vocea 11.				
Dum.	17 Sf. Muc. Miron, Cîrșian	5,21 19,18		
Luni	18 Sf. Muc. Flor și Lavru			
Mărti	19 Sf. Muc. Andrei Ștețilut			
Miercuri	20 Sf. Proor. Samuel, Sf. Ilidor			
Joi	21 Sf. Ap. Tadeu, Mc. Vasca			
Vineri	22 S. Muc. Agaton, Zotic			
Sâmbătă	23 Muc. Lupu, Cuv. Calinic			
Duminică 12 d. Rusalii (Tînarul bogat) Ev. Matei 19, 16-24, Ap. 1 Cor. 15, 1-11, glas 3, vocea 11.				
Dum.	24 Muc. Eutihie și Tetion	5,29 19,06		
Luni	25 Ad. Moast. Ap. Vartolomei			
Mărti	26 Sf. Muc. Adrian și Natalia			
Miercuri	27 Cuv. P. Pimen, Sf. Evtalia			
Joi	28 Cuv. Moise Arapul, Sf. Ana			
Vineri	29 † Tăierea cap. Sf. Ioan Bot. (Post)			
Sâmbătă	30 Sf. Alexandru, Ioan și Fantin			
Duminică 13 d. Rusalii, Ev. Matei 21, 33-44 Ap. 1 Cor. 16, 13-24, glas 4, vocea 8.				
Dum.	31 Aș. brni. Maicii Domnului în raclă			

AUGUST
ziua are 13 ceasuri — noaptea are 11 ceasuri

Insemnări

În ziua aș. brni. cu miel întru cîmă...

Stupii sînt încă îngroșate cu alți mei slabi. Aliește în ochi.

Stropiți vîntu de toamnă și în sfîrșitul lunii, încep să năvălească răpă și țigăni. Depărtați mîncărele din mîi. Adună sevălele de legume și le păstrează în săculețe Tundo mică.

Insemnări la Sept

SEPTEMBRIE are 30 zile **RĂPCIUNE**

Zilele săptăm.	Calendarul Ortodox	SOARELE
Luni	1 † Sf. Simeon Stilpnicul	
Marti	2 Muc. Mamant	5,38 18,52
Miercuri	3 Sf. Muc. Antim Ep.	
Joi	4 Sf. Muc. Vavila Ep.	
Vineri	5 Proorocul Zaharia	
Sâmbătă	6 Minunea Arh. Mihail din Col. ☩	
Duminica în Înălțării Sf. Cruci, Ev. Ioan 8, 13-17, Lc. 10, 38-42 și 11, 27-28; Ap. Gal. 6, 11-18, Filip. 2, 8-11, glas 3, vers. 3.		
Dum.	7 Muc. Sezont și Onisifor	
Luni	8 † Nașterea Maicii Domnului	5,45 18,41
Marti	9 † Sf. Ioachim și Ana	
Miercuri	10 Muc. Minedora	
Joi	11 Cuv. M. Teodora	
Vineri	12 Muc. Autonom Ep.	
Sâmbătă	13 Muc. Cornelia sutașul	
Înălțarea Sf. Cruci, Ev. Ioan 10, 6-11, 13-20, 28-29, 31-35; Ap. 1 Cor. 1, 18-24. Toate ale prănzului		
Dum.	14 † Înălțarea Sf. Cruci	5,54 18,28
Luni	15 Sf. Nichita Rom. Visarion	
Marti	16 Sf. Iosif cel Nou al Timșoarei	
Miercuri	17 Cuv. Sofia, Pists, Elpis	
Joi	18 Cuv. Eumenie	
Vineri	19 Muc. Trofim, Savatie	
Sâmbătă	20 Muc. Eustatîi, Teopitie ☩	
Duminica d. Înălțarea Sf. Cruci, Ev. Marcu 8, 14-9, 1. Ap. Galateni 2, 16-20, glas 7, vers. 5		
Dum.	21 Sf. Ap. Cadrât, Proor. Iona	
Luni	22 Sf. Muc. Foca, Isaac, Martin	6,02 18,16
Marti	23 † Zămbirea Sf. Ioan Botez.	
Miercuri	24 Sf. Intia Muc. Tecla	
Joi	25 Cuv. Eufrosina, Pafnutie	
Vineri	26 Adorm. Sf. Ioan Evanghelistul	
Sâmbătă	27 Sf. Muc. Calistrat-Epifanie	
Duminica 18 d. Ruslii (Recrearea minănată), Ev. Luca 8, 1-11; Ap. 2 Cor. 9, 6-11, glas 9, vers. 4		
Dum.	28 Cuv. Hariton Mărturisitorul	
Luni	29 Cuv. Chiriac Sibaștrul	6,09 18,02
Marti	30 Muc. Crisotie Ep. Armeniei	

Septembrie 1967

SEPTEMBRIE
ziua are 12 ceasuri — noaptea are 12 ceasuri

Insemnări

În timpul erau ordonăminte noi
lucru de război și în noaptea
închiziție, eu am rămas mare
nașterea în înălțim în braț
ca să cântă în stăruie, rar mi s
marșuri și mi s-au dat un pământ
îngrășat la grădina Iosif, pe care
am făcut case după a Foca și peșteră
într-o câmpie, mi s-a făcut
vădit un om cu pălărie pe cap
și mi s-a dat a vorbi în limba
străină de mi am înțeles
stăruie mi s-a dat, mi s-a dat
măcar, la făcut cărămizi

Sfaturi practice

Începe să culegi poamele, pune-le într-o scorbă, să iasă apă din
ele. Fă gropi pentru pomi. Răzeste frumoa de la pomii plini. Începe să săpă
cartofii. Tăierul fânii trebuie săpă și udat des. Strânge cîmpa. Recolțăm
fote de tutun. Începem semănăturile de secară și de grâu, etc. La stupină
pregătim termul. Scădem rădăcini și asmuțe. Sădim căpșuni.

OCTOMBRIE are 31 zile **BRUMĂRELE**

Zilele săptăm.	Calendarul Ortodox	SOARELE
Miercuri	1 Sf. Ap. Anania, Cuv. Roman	
Joi	2 Sf. M. Ciprian și Justina	6,13 17,57
Vineri	3 Muc. Dionisie Areopășitul	
Sâmbătă	4 Sf. Ierotei al Atenei	
Dum. 19 după Ruslii, Ev. Luca 6, 31-35, Ap. 2 Cor. 11, 31-18, 9; glas 1, vers. 7.		
Dum.	5 Sf. Muc. Haritina	
Luni	6 Sf. Ap. Toma	6,18 17,49
Marti	7 Muc. Serghe și Vach	
Miercuri	8 Cuv. Pelachia	
Joi	9 Ap. Iacob Alteu	
Vineri	10 Muc. Eulampiu și Eulampia	
Sâmbătă	11 Sf. Ap. Filip, Cuv. Teofan	
Duminica 21 după Ruslii (Pilda Semănătorului), Ev. Luca 8, 5-15, An. Galat. 2, 16-20, glas 2, vers. 8		
Dum.	12 Muc. Prov. Tarah	
Luni	13 Muc. Carp și Papila	6,26 17,36
Marti	14 † Cuv. Paraschiva	
Miercuri	15 Muc. Luchian preotul	
Joi	16 Mc. Longhin sutașul	
Vineri	17 Proorocul Ozie	
Sâmbătă	18 Sf. Ap. și Evang. Luca	
Duminica 20 după Ruslii (Inv. în. din Nain), Ev. Lc. 7, 11-16; Ap. Galat. 1, 11-12, glas 3, vers. 6		
Dum.	19 Proor. Iosif, Sf. Muc. Uar	
Luni	20 Muc. Artemie Duxul	6,36 17,25
Marti	21 Sf. Visarion, Sofronie și Oprea	
Miercuri	22 Sf. P. Averchie	
Joi	23 Ap. Iacob Fr. Domnului	
Vineri	24 Sf. Muc. Arctie	
Sâmbătă	25 Sf. Marcian și Martirie	
Duminica 23 după Ruslii (Chergheseții), Ev. Lc. 8, 26-30; Ap. Efes. 2, 4-10, glas 4, vers. 10		
Dum.	26 † Sf. Mucenie Dimitrie	
Luni	27 Sf. Nestor, Dimitrie Basarabov	6,45 17,14
Marti	28 Sf. Muc. Terentie, Neonila	
Miercuri	29 Sf. Anastasia Romana	
Joi	30 Sf. Muc. Zenovie și Zenovia	
Vineri	31 Sf. Ap. Stahie, Amfilie, Narcis	

OCTOMBRIE
ziua are 11 ceasuri — noaptea are 13 ceasuri

Insemnări

Eu s-am război, dacă dă
duminică au fost frumoz mi s
bani, multă muncă mi s-au
am făcut supsoara.

Pomii aștia s-a clătinaț din
cap și a ris, acimul a făcut
și se pociărește! eu s-am
făcut case din aceste ciupă
secte trebuie să țiu? la
25 Oct. am pus Păntelă
în lăptosă. În lăptosă
mea s-a arătat eu la un
o luminare

Sfaturi practice

Scote cartofii, morcovii și cealalte rădăcinoase pe timp uscat, căci
altfel se strică. Culege poamele și strugurii pe timp uscat, să nu fie nici
rouă pe ele. Așază-le după soi și frumusețe. Curăță pomii de uscături și
de scoarța putredă, și stropește-le trunchiurile cu var stins, stinge de viț
și lut cles. Scote pomii uscați. Culege porumbul. Scote miera din
stupi. Fereste stupii de frig și de umezeală. Îngrășe gîștele și rațele.

Începe vinatul lepariilor și recoltarea sfeclii.
Sfârșim costii otăvil. La stupi complectăm proviziile de iarnă și
curățăm tabla.

Semnăm sălute de primăvară.

Zilele	Data	Calend. Răsăritean	Ziua are 10 ore Noaptea are 14 ore
Joi	1	Sf. Vasile	
Vineri	2	Sf. Silvestru	
Sâmbătă	3	Prof. Maleshi	
Duminica înainte de Botez, Marcu 1, 1-8			
Duminică	4	Sob. celor 70 Ap.	
Luni	5	Sf. Teopant, Teona	
Marti	6	Botezul Domnului	
Miercuri	7	Sf. Ion Botezătorul	
Joi	8	Cuv. George și Domnica	
Vineri	9	Mrt. Polcent	
Sâmbătă	10	Sf. Grigore Ep. Nisod	
Duminica după Botez, Matei 4, 12-17			
Duminică	11	Sf. Toodoste	
Luni	12	Sf. Tatiana	
Marti	13	Muc. Ernil Satornic	
Miercuri	14	Sf. Parinți uchi în Sinai	
Joi	15	Sf. Pavel Tobeud	
Vineri	16	Lanțul Ap. Petru	
Sâmbătă	17	Cuv. Antonie	
Duminica 15-a după Răsălit. Matei 12, 35-45			
Duminică	18	Sf. Atanasie	
Luni	19	Cuv. Macarie	
Marti	20	Sf. Eftimie cel Mare	
Miercuri	21	Cuv. Maxim	
Joi	22	Sf. Ap. Timotel	
Vineri	23	Sf. Marilr Chlment	
Sâmbătă	24	Cuv. Xenia	
Duminica 16-a după Răsălit. Matei 15, 14-30			
Duminică	25	Sf. Grigore Teol.	
Luni	26	Cuv. Xenofont	
Marti	27	Mrt. Ion Gura de Aur	
Miercuri	28	Par. Efrem Sir.	
Joi	29	Moasi. Sf. Ignatie	
Vineri	30	Sf. Trei Ierarhi	
Sâmbătă	31	Sf. Chiril și Ioan	

DATE COMEMORATIVE IN IANUARIE

3. Desființarea sclaviei în U. S. A. 1828

5. Răscoala spartakiștilor din Berlin 1919

21. Moartea lui V. I. Lenin 1924

30. Constituirea C. G. M. 1945.

Vorbe din bătrâni despre...

MERSUL VREMI

Dacă Ianuarie este cu moină, primăvara va fi frică guroasă și vara caldăroasă. Ianuarie cald, nu e semn de an bogat. Când se trag norii spre miazăzi, urmează frig; iar când se trag spre miază-noapte, urmează caldura.

Dela oameni așteaptă puțin sau nimic, așteaptă însă dela Dumnezeu, care este auzul mai aproape de tine, când îți se pare că ar fi mai departe.

„Binecuvântat să fie omul care se încrede în Domnul” Jer. 17, 5.
 „El este ca un pom sădit lângă un izvor de apă, care-și dă rodul la vremea sa”. Ps. 1, 3.

In 12 Ianuarie sa venit murgu

Sfaturi

La câmp. Semănăm semințele de primăvară, ca: grâu, orz porumb, trifoi, sîcică, căneapă, in, linte, rapiță, etc. Tăvălim semănăturile de toamnă și le grăpăm dacă timpul e favorabil.

In grajd. Începem să aerisim. Peste zi înținem grajdu deschis dacă e cald. Dăm vitelor hrana necesară, să nu slăbească.

In grădină. Începem altotul în coaje. Semănăm sămburii de nuc și alți arbori fructiferi. Transplantăm puieții din grădină în câmp.

In casă. Căutăm să ne aprovizionăm pentru vară cu vite de soi și mai cu seamă cu porci de soi, care se plătesc bine întotdeauna și se întrețin ușor în gospodăria săteanului harnic.

Căutăm să terminăm lucrurile mărunte din casă, pentru a țese la câmp. Nu uităm niciodată pe cel ce sufar: bolnavii, flămânzii, desculții sau goi. Ei sunt frații noștri!

Date meteorologice

Mersul timp. in luna Martie 1948 - Valori normale lunare

LOCALIT.	T emp. mijlocie lunară	Temp. maximă absolută	Temp. minimă absolută	Cant. de precipit. cazute	Nr. zile cu precipit.
Timișoara	6.3	25.0	-10.7	45.2	13.3
Sinaia	0.9	21.5	-18.6	46.3	7.6
Bucuresti	4.9	27.8	-19.0	42.1	9.6
Constanța	4.8	24.3	-11.1	27.1	7.4
Galați	4.4	25.4	-13.3	31.6	7.2
Iasi	3.5	26.2	-19.9	34.9	9.2
Cluj	3.2	24.6	-17.0	34.2	8.5
Brașov	2.6	27.7	-17.2	41.8	*)
Sibiu	4.3	24.8	-20.7	36.8	9.8
Arad	5.8	25.0	-21.5	39.6	*)
Alba Iulia	4.5	23.5	-21.0	26.5	*)
Baia-Mare	4.5	23.5	-18.0	65.5	*)

NOTIȚE:

Sf. Iosif
Vi

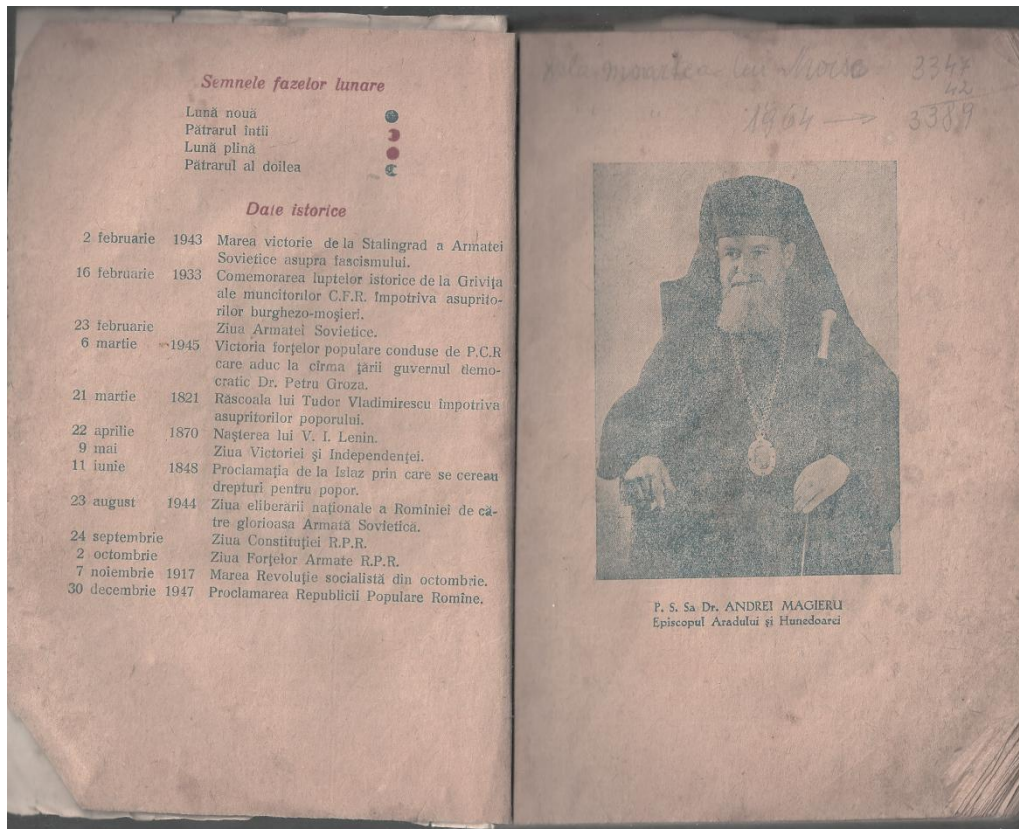
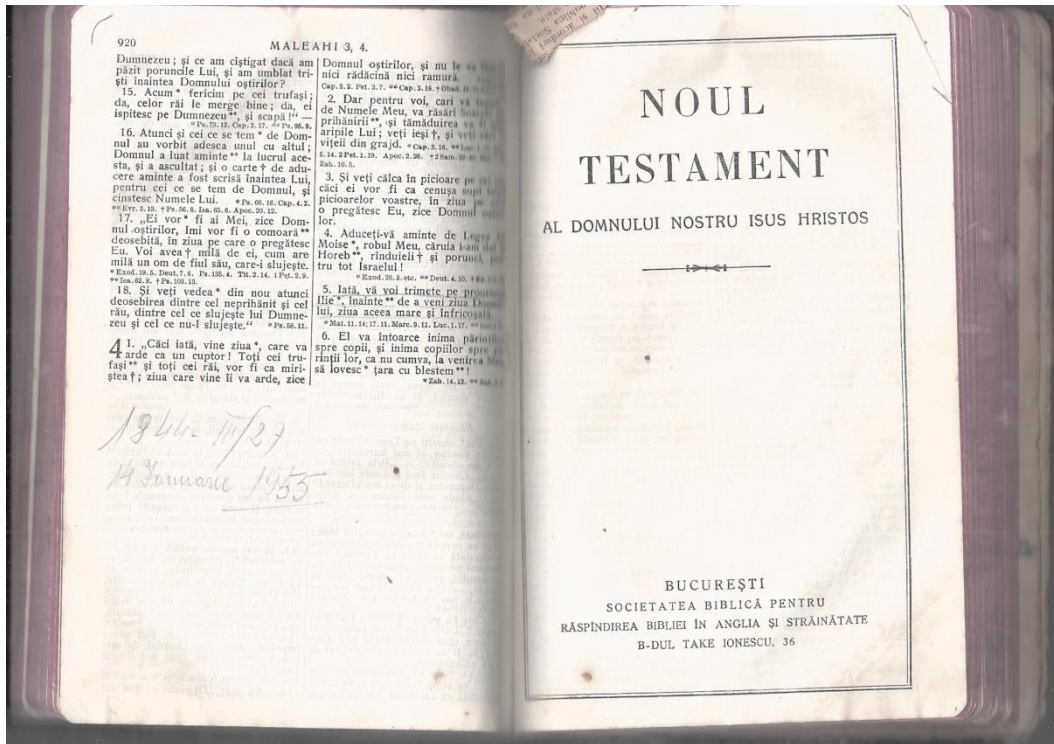
Calendar pe anul
 1958 - 1964 - 1969 -

NOTITE

In dimineața zilei de 19 Ianuarie...

La 6 Martie 1948...

Explicarea...

Zile de post

1. Miercurile și Vinerile de peste an, afară de cele însemnate ca harți.
2. Ajunul Botezului
3. 29 August (Tăierea capului sf. Ioan Botezătorul).
4. 14 Septembrie (Înălțarea sf. Crucii).

Deslegări de post (harți)

1. Vineri 1 Ianuarie. — 2. Miercuri 17 și Vineri 19 Februarie din săptămâna Vomeșului și Fariseului. — 3. Miercuri 3 și Vineri 5 Martie din săptămâna brânzei (săptămâna albă), deslegare la ouă, lapte, unt, brânză. — 4. Bunavestire, 25 Martie și Floriile, 18 Aprilie, se desleagă la pește. — 5. Miercuri 28 și Vineri 30 Aprilie din săptămâna luminată, deslegare la toate. — 6. Miercuri 16 și Vineri 18 Iunie din săptămâna după Rusalii deslegare la toate. — 7. Schimbarea la Față, 6 August, deslegare la pește. — 8. Miercuri 29 și Vineri 31 Decembrie.

Nu se fac nunți

1. Miercuria și Vinerea de peste an. — 2. In ajunul praznicelor împăratești. — 3. Dela Crăciun până la Botezul Domnului. — 4. Din săptămâna brânzei până la Duminică Tomel, dela 1 Martie până la 2 Mai. — 5. In postul Sf. Apostol delo 21 până la 28 Iunie. — 6. In postul Sf. Maril dela 1—14 August. — 7. In postul Crăciunului, dela 15 Noembrie până la 24 Dec. — 8. In ziua de 29 August. — 9. In ziua de 14 Septembrie.

Eclipse

1. de soare, 5 Ianuarie ora 4,31 T. L.
2. de lună 19 Ianuarie ora 4,32 T. L.
3. de soare 30 Iunie ora 14,21 T. L.
4. de lună 16 Iunie ora 2,20 T. L.
5. de soare 25 Decembrie ora 9,32 T. L.

P. S. Ss. Dr. ANDREI MAGIERU
Episcopul Aradului și al Hunedoarei

ABONAȚII REVISTELE

„FARUL CREȘTIN”
REVISTA TINERETULUI CREȘTIN BAPTIST
apare săptămânal

Red. și Administrația: Arad, B-dul Reg. Ferdinand 62
Cont C.E.C. Nr. 87.366

CEA MAI VECHIE ȘI MAI RĂSPANDITĂ REVISTĂ RELIGIOASĂ
CU CONȚINUT DE MARE BOGĂȚIE SPIRITUALĂ

ARE CA SUPLIMENT GRATUIT :

ȘCOALELOR DUMINICALE, ORG. TINERETULUI ȘI
„CALAUZA” ASOC. FEMEILOR CU LECȚII DE MARE VALOARE
DUHOVNICEASCĂ.

„FARUL COPILOR” FOAIE CREȘTINEASCĂ
pentru copii frumoși, scriși pt. sufletul, inima și mintea copiilor noștri.

„Indrumătorul Creștin”

ORGAN OFICIAL AL CULTULUI CREȘTIN
BAPTIST DIN ROMÂNIA

Redacția și Administrația: București II, B-dul Basarab 56 bis
Cont C. E. C. Nr. 19.553

BOGAT :

- In predici spirituale.
- In articole documentare,
- In articole cu caracter organizatoric,
- In știri dela frați, din țară și din lumea întreagă

LĂMURIRI PENTRU ÎNȚELEGEREA TABELOR LUNARE CU DATE METEOROLOGICE

dela paginile 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 27, 29.

Folosiți datele din dreptul orașului mai apropiat de Dvs. Acestea corespund mai bine cu starea datelor meteorologice din localitatea în care vă aflați.

Veți putea afla astfel care o luna cea mai umedă și cea mai uscată, cea mai rece sau cea mai caldă, cea mai noroasă sau cea mai senină și prin urmare, veți putea aranja treburile Dvs. mai ales pentru agricultura și pomicultura.

Temperatura mijlocie însoamnă media celor trei temperaturi dintr-o singură zi, luate la orele 8,14 și 20.

Temperatura mijlocie lunară însoamnă media tuturor mediilor zilnice dintr-o luna.

— Temperatura mijlocie lunară normală, însoamnă media mediilor mijlocii lunare pe 50 sau 100 de ani.

— Temperatura maximă este cea mai caldă și temperatura din cea mai caldă zi a lunii, iar maximă absolută, este cea mai caldă temperatură din cea mai caldă zi a lunii respective, iar minimă absolută, este cea mai rece temperatură din cea mai rece zi a lunii respective, iar minimă absolută, este cea mai rece temperatură din cea mai rece zi a lunii respective, iar minimă absolută, este cea mai rece temperatură din cea mai rece zi a lunii respective, iar minimă absolută, este cea mai rece temperatură din cea mai rece zi a lunii respective.

Cantitatea de precipitații, însoamnă câtă ploaie și zăpadă la un loc, cade într-o lună (luna respectivă). Dacă apa nu ar curge și ar rămâne pe loc, ar forma un strat, a cărui grosime se măsoară în milimetri. De ex., 28 mm., însoamnă gros de 28 milimetri. Dacă am aduna apa ce cade pe un metru pătrat, dintr-un strat gros de numai 1 milimetru, am avea un litru de apă, iar de 28 mm., 28 litri.

Numărul zilelor cu precipitații însoamnă câte zile din luna respectivă, plouă sau cerul este înorat.

Datele de mai sus sunt normale, adică media observațiilor din circa 100 ani.

Când datele unui an se apropie de cele normale, avem un an normal și invers.

Pentru ce să mă frământ ?

R. O.

Dr. J. St.

1. Pentru ce să mă frământ, Tu - bu - rat de - mi - po - ra - re
 2. Fi - e via - ța o - ți de - gra - ti, Stră - nă ca - în - tri - vâ - lă - re
 3. Co - lo - sus la - cea - cea - Lui, Re - gă - se - a mea în - ri - e
 4. Să iu - bec pe - al mei du - ș - man, Să mă rog de - a lor ter - ra - re

Accompaniment la mormă voce

Când eu am pe - ce - șt pă - că - ni, Un Pa - rin - te - ște de - na - ni
 Doar Ie - sus îmi es - te Ie - șt, For și sîn - ca de - sco - pă - ni
 Fie pe - la - rea Do - mu - lui, Și tu să ră - b - ă - ți - e
 Să ur - mez cu mult ex - lan, Pe Ie - sus, cea mea che - mă - ni

No - gra - ție - ții meu Pa - ter, Dreap - ă a Sa - ți - du - ma - ni
 Doi, eu sunt în - cre - șa - tor, În lu - bi - rea Lui cea ma - ni

Lui Ieșus îmi dau vieța

E. G.

Dr. J. St.

p. Moderato - Două țări acompaniament
 V. 1-4: Lui Ie - sus Te - chie vi - so - ță, Când eu sunt al Său

a. Două țări acompaniament (număr voce)

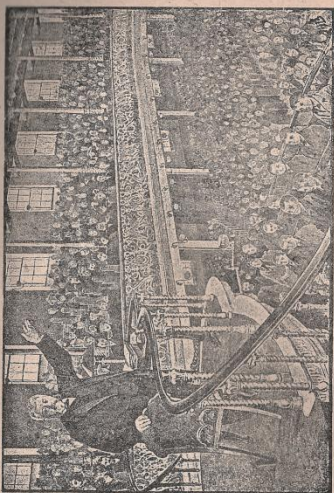
Ră - ță - ci - f - am mult în lu - me, Când e - m făt al Său
 în - gî - nă - ții ce - ță - ve - ți, Cîc eu sunt al Său
 Lui mă dau în în - tre - ți - me, Nu mă sunt al meu
 T - ă - ce a - șa - ți me - ți e, Fi - e do - ă al Său

Doi: Dar e - ți - mind a Sa ter - ra - re, Pîn mi - e piep - ți - ți de - ță - re
 I - ni - ma spre El ce - ță - ve - ți, Ca să fi - e ca - ță - ță - ță
 Pe Ie - sus, tu li - re - ță - ță - ță, Că - ță - ță - ță - ță - ță - ță
 Și în - tre - ță - ță - ță - ță - ță, Că - ță - ță - ță - ță - ță - ță

De - ță - ță - ță, în - ță - ță - ță - ță, Au - ță - ță - ță al Său
 Și de - ță - ță - ță - ță - ță - ță, Că - ță - ță - ță al Său
 Pă - ță - ță - ță - ță - ță - ță - ță, Vre - ță - ță - ță al Său
 I - ță - ță - ță - ță - ță - ță - ță, Ca să fiu al Său

cu argumente mereu noi, cu toate darurile iubirei născătoare și în tonuri cum nici o mamă nu le poate avea mai dulci, mai delicate. Cîtindu-l cum imploră pe păcătoși

Spurgeon predicând în Tabernacol

Fără amvon, înconjurat de 7.000 suflete, Spurgeon a predicat act 30 de ani, duminică după duminică, mereu predică nouă. De observat sunt în primele două rânduri, copiii din orfelinatul său.

să vină la Mântuitorul, întâlnim iubirea apostolului Pavel. Despre vieța ascunsă în Dumnezeu cu Hristos, el vorbea cu intimitate și focul lui Augustin.

Credea în iad și într-o osândire veșnică. De aceea îi tremurau genunchii și-i curgeau sudori de spaimă pe frunte, când trebuie să aducă vestea bună, de primărie sau respingerea căreia atarnă mântuirea sau pierzarea veșnică, a ascultătorilor. De aceea știa să previe cu o seriozitate sgu-ditoare; el nu descria chinurile și flăcărilor, ci locul „în care nu veți mai auzi glasul unei mame iubitoare sau a unei surori delicate, nu veți mai asculta cuvântul prevenitor al tatălui, fratelui sau amicalui; nu veți mai fi chinuți cu ziua Domnului și nici glasul lui Dumnezeu nu va pătrunde urechea ta. Mai răbdați-mă puțin; curând veți fi acolo, unde glasul meu nu vă va ajunge, unde nu vi se va oferi nicio îndurare, unde veți dori zadarnic să mai puteți asculta o singură dată Evanghelia. Eu nu vă pot preveni multă vreme, de aceea aveți puțină răbdare să mă ascultați.

Credea în pocăința momentană pe care o socotea după Faptele Apostolilor, ca pe o regulă generală. De aceea el stăruia fierbinte pe lângă ascultători și le cerea o hotărîre imediată: „acum, înainte de a părăsi locurile voastre, înainte ca limba acestui ceas să încheie cerul”. Nu spun: „duceți-vă acasă și vă rugați”. Sper că o veți face. Nu aceasta este Evanghelia. Învățătorul meu îmi ordonă să vă spun: „Credeți și veți primi”. Credeți acum și aci, căci aceasta e porunca Lui. Eu n'am nicio Evangheliie pentru mâine. Pretutindeni în Scriptură se spune: „Azi” și „acum”!

El credea ce spune Dumnezeu: „Cuvântul Meu nu se va întoarce gol la Mine!” și credea neclintit, că prin fiecare predică, Dumnezeu va pocăi suflete; și se făcea după credința lui. Această siguranță neclintită era unul din semnele și urmările caracteristice ale predicii sale.

Așa a predicat, „Prințul predicatorilor”: într-un local lipsit de orice podoabă, fără orgă, fără amvon, fără vestimente pastorale, fără a fi ordinar de oameni și fără seminar, bărbatul ale cărui buze au fost atinse de cărbuni aprinși de pe altarul lui Dumnezeu și'n a cărui inimă ardea focul Duhului Sfânt.

Dr. I. St.

Binefacerile economice ale prieteniei Româno-Sovietice

Datorită războiului necerit de masele poporului nostru, țara noastră, ca mai toate țările europene, trece prin o grea criză economică. România, numai prin propriile sale mijloace nu se poate reface. Există o logică sănătoasă, pe care ne-o impune chiar așezarea noastră geografică, prin faptul că ne aflăm în imediata vecinătate a U.R.S.S., a merge împotriva acestei sănătoase judecăți, așa cum s'a făcut timp de câteva decenii, când n'am avut legături economice cu U.R.S.S., ar însemna o greșală fundamentală în urmări incalculabile pentru țara noastră. Una din marile posibilități ce rămâne deschisă țării noastre pentru refacere, este sprijinul economic al acestui uriaș al producției.

România, deși are bogate surse materiale, posedă o industrie puțin dezvoltată. Acest fapt a contribuit ca în trecut țara noastră să devină un punct de atracție pentru marile puteri industriale, cari își procurau de aici materii prime pentru alimentarea industriei lor, și își asigurau în același timp o piață bună de desfacere pentru produsele lor fabricate.

U.R.S.S., ca stat creat pe baze socialiste, are în programul său desființarea exploatații omului de către om; introduce în schimb, principiul superior al cooperării între oameni, în care fiecare etățean este recompensat după munca depusă. Aci, națiunile conlocuitoare, fie ele mari sau mici, sunt egale în drepturi.

Afară de aceasta, U.R.S.S. posedă cele mai bogate surse economice, zăcăminte imense de materii prime încă neexploatate, cari pot împlini toate cererile industriei sale, oricât de mari ar fi ele. De asemenea mai posedă o piață de desfacere internă, care este o mare consumatoare a produselor sale și are la dispoziție suficiente brațe de muncă.

Toate aceste argumente, dovedesc îndeajuns că U.R.S.S. are interes să aibe în jurul său state independente și puternice, în stare să conlucreze la menținerea păcii. Interesul poporului nostru este să se apropie de Uniunea Sovietică, dela care poate obține un sprijin nelimitat. Aceasta, cu atât mai mult, cu cât politica Uniunii Sovietice urmărește să păstreze legături pașnice cu toate statele, indiferent de alcătuirea lor socială, și să stabilească legături economice cu toate țările, pe baza egalității și a independenței reciproce.

Prietenia cu U.R.S.S., marele nostru vecin dela răsărit, înseamnă pentru țara noastră o necesitate de cea mai mare importanță pentru însăși existența ei.

Ce trebuie să știm despre reforma monetară din 1947

Inflația monetară începută încă înainte de războiul antonescian, a crescut în timpul și după ieșirea României din război, datorită bugetelor dezechilibrate și a lipsei unei politici sănătoase în ce privește împărțirea creditelor. Inflația scăzând puterea de cumpărare a maseilor populare, a favorizat — așa cum se întâmplă oriunde în timpul inflației — pe speculanți.

În prima jumătate a anului 1947, puterea de cumpărare a monetei era meru în descreștere, atingând în luna Iulie abia 18—28% din puterea de cumpărare a anului 1938. Guvernul țării noastre, în frunte cu d-nul Dr. Petru Groza, a pregătit legile necesare și prin sprijinul muncitorimii și țărănimii producătoare, s'a pătut pași la mijlocul lunii August la reforma monetară, una din cele mai însemnate măsuri de însănătoșire economică.

Ca urmare a războiului și după doi ani de secetă, producția țării — față de anul 1938, — scăzuse cu 48%, în timp ce numărul de salariați depășise cu 140% nivelul

Casa de rugăciune baptistă din Moscova, e una din cele mai frumoase din U.R.S.S. Interiorul ei de o frumusețe rară, are o orgă mare, un tineret ce e o adevărată postoadă, un cor care cântă plin de măiestrie și membrii cari studiază cu dragoste Cuvântul Domnului. Păstorul bisericii e fr. M. A. Orlov, care e și vice-președintele Uniunii baptiste din U.R.S.S. Dânsul e un frate bătrân, cu o bogată experiență, adâncit în studiul teologiei și pe lângă acestea e plin de dragoste și e iubit. Predicile sale sunt evanghelice și saturate cu Cuvântul Domnului. Frățietatea din U.R.S.S. se bucură de starea spirituală a bisericii din Moscova și de aceea le face o mare bucurie să o viziteze.

Tot în revista „Vestitorul Frățesc” din Moscova, cetim sub titlu: „Trei săptămâni la Leningrad”, într'un articol scris de fr. A. Karev, secretarul general al Uniunii Baptiste din U.R.S.S.: „Duminică 26 Ianuarie 1947, după mulți ani dela despărțire, am sosit la Leningrad, — orasul meu natal, atât fiziceste cât și duhovnicește. Casa de rugăciune baptistă, cuprinde peste 1000 de locuri și a fost arhiplină în acea Duminică de Ianuarie. Corul mare, în care am regăsit pe vechii mîi cunoscuți, mi-a atras în mod deosebit atenția. Și peste Leningrad a trecut vijelia grea a războiului, ca peste mulți dintre locuitorii țării noastre. Dar și aceste încercări au călît mai mult pe copiii lui Dumnezeu, unindu-i și mai mult cu Hristos, Duhul ferbinte al rugăciunii, care a predominat toate întâlnirile noastre, mi-a dovedit odată mai mult, că biserica baptistă din Leningrad se găsește la această înălțime duhovnicească ca pe timpul renașterii ei sub Prohanov și Paskov. Puterea ei de credință, e o candelă ce luminează neîntrerupt cu multă dragoste pentru Hristos și lucrul Său. Predicatorii bisericii baptiste din Leningrad, frații: A. S. Kijov, H. I. Iakovlev și A. I. Karpov, se dovedesc ca lucrători buni în a vesti Evanghelia și oameni destoinici în munca depusă pentru reconstruirea casei de rugăciune vătămată în timpul războiului. Frații și surorile de acolo, au depus de asemeni o muncă vrednică de toată admirația.

GENERALISSIMUL I. V. STALIN

ANEXA

V. Alte înscrisuri

Mercuri, 24 Iunie 1914.

„ROMANUL”

Pag. 3.

Nouă invenție românească în aviație.

Monoplan cu aripi mobile. — Invenția unui țaran român din Macea.

Căinelea veche și eminentment românească a talentelor părgămite, azi ni se prezintă într-o formă isbitoare a realității. Nu încuie îndoielile și îndrăznește, acest rezervor inepuizabil de energie națională la toate neamurile, ne furnizează ele mai reale talente pentru domeniile științifice superioare. Mai ales noi Românii am avut uzaj de nemăsurate ori să ne convingem despre să ne plangem, având cunoștință aproape înecare dintre noi despre câte un țaran simplu de sat, înzestrat dela natură cu cele mai frumoase daruri, cari recunoscute și valorificate, a neamurile înaintate scot la iveală artiști celebri în diferite ramuri, oameni de știință etc. la noi însă aceste talente rămân în starea lor primitivă, nu se pot afirma; cel mult va fi un cântăreț cunoscut în șapte sate, un țaran cu mintea ageră pe care îl admiră domniile ocazional, un iscusit constructor de case țigănești pe care îl pomenește nepoții — mai mult nimic.

Dar nimeni nu ar fi fost dispus să creadă, că acest țaran simplu își frământă mintea să rezolve probleme tehnice din cel mai modern domeniu al aviației, probleme pe cari specialiștii școlii nu le-au putut rezolva încă. Totuși, se-am convins...

Făcându-mi Duminică după amiază plimbarea obișnuită, înaintea unei cafenele din centrul orașului, am întâlnit cu un bun cunoscut, dl G. Kanta, funcționar la o bancă din localitate. Din vorbă în vorbă îmi istorisește că are ocașă un frate răsunet cu numele David, care în timpul războiului a avut ocașă să se prezinte la o expoziție de modele în Budapesta, unde a și fost medaliat. Deși sosise cu o zi în urmă, când juriul de jurare, la raportul experților însuși prezidentul contele Zichy a mai putut să vină odată să examineze acest aparat, are singur a prezenta o invenție originală în cele 70 de modele expuse. Bine înțeles, scria primitiv de lenn a aparatului, pe deasupra construită de un tehnician sărac, s'a piperit pe lângă celelalte modele executate în din aluminiu și cu motor în miniatură; totuși s'a spus că breveteză repede și să înainteze șchița la școlile competente, ca să o studieze și să i se lase apoi ajutor ca să o realizeze. Ceceac dănsul a un român ezită să o facă; să lase o invenție românească să fie utilizată de străini...

Am mers apoi împreună la locuința dănsului, unde mi-a arătat și mi-a explicat minunata sa invenție, ce-și întinde aripiile și la nevoie le închide, merge pe uscat și pe apă deopotrivă. Am văzut aparatul cu tricolorul maghiar — premiul dela aviație — căcuva zăre măștură cari menționează aparatul și fotografiile dela țara locuitor. Cu minime cunoștințe de tehnică, ce ni le indică posesia de gazetar, am putut constata că modelul în fața unei invenții geniale pe terenul aviației. Mai ales îmi suna mereu în urechi că invenția e a unui simplu țaran român, tânăr de 23 ani a 6 clase elementare — și că strădini o apreciază, ar voi chiar să o achiziționeze. Nici vorbă în altă direcție într-un suflet să raportez celor în jur, despre cele auzite și văzute.

Într-un aparat a fost adus la noi în redacție, astfel l-am putut examina cu de-a măruntul. Aparatul e monoplan, tip original. Aripiile sunt întinse pe o roată, care învârtindu-se în cavitatea circumferenței unei alte roți mai mari pot fi aduse cu ajutorul cârmei în poziție verticală, și incluse îndrăd. Astfel aparatul poate rula ca un automobil pe același drum strădat pe unde merg și trăsurile, ceceac e un avantaj colosal pentru locomotiune. Cârma de înălțime și profunzime se face cu ajutorul aripiilor — o invenție absolut originală — cu cari stau în legătură și fac aceleași mișcări pentru menținerea echilibrului, și alte două aripi mici îndrăd. Manevrarea la dreapta și stânga se cărmuște cu pi-cioarele, ca la biplanelle sistem Farman, dar inventatorul are de gând să le concetreză la cârma singură din mâni. Pe lângă aceasta prin învârtirea unei manivele dela locul pilotului, roțile pe cari rulează aparatul se ridică și de-așubă ajung luntrițele de hidroplan, putându-se astfel lăsa pilotul cu aceeași comoditate pe apă, cu care aterizează pe uscat.

În general aparatul se prezintă foarte gingaș și elegant. Nu e nimic complicat — deși ideea e complexă — totul pare o combinație foarte simplă. Ce privește stabilitate, dimensiunile, proporțiile aparatului, rămâne ca la execuția lui în mărime naturală să fie compilate de experți. O șchiță fidelă în cuvinte, fără ajutorul unui desen sau desen, e greu de redat.

De altcun nu noi suntem chemați să ne pronunțăm asupra invenției, nici nu e timpul să dăm sfaturi în țară, până ce nu va trece prin mâinile specialiștilor. Ce lăci doar am putut constata că avem de a face cu o invenție absolut originală și de mare importanță în aviație — dovadă admirația și interesul manifestat de străini la expoziția din Budapesta, prin urmare la locuri mai competente.

Nu încuie îndoielile că acel țaran simplu nici cu ar fi în stare să execute aeroplanul așa ca să zboare, deoarece îi lipsește cunoștințele de tehnică indispensabile. Destul că a dat o idee genială, care eventual s-ar putea realiza și pune în practică — și ne-ar ajunge o amără decepție când invenția românească ar fi fructificată de străini.

Ceacec am înscris aci, în termeni cât se poate de lapidari, ar avea numai scopul să atraga atenția țărărilor competente românești și să determine o intervenție din partea lor în sensul ca invenția să fie examinată și judecată după valoarea ei, înainte de a fi apreciată și eventual acaparată din partea altora.

Într-un aparat a fost adus la noi în redacție, astfel l-am putut examina cu de-a măruntul. Aparatul e monoplan, tip original. Aripiile sunt întinse pe o roată, care învârtindu-se în cavitatea circumferenței unei alte roți mai mari pot fi aduse cu ajutorul cârmei în poziție verticală, și incluse îndrăd. Astfel aparatul poate rula ca un automobil pe același drum strădat pe unde merg și trăsurile, ceceac e un avantaj colosal pentru locomotiune. Cârma de înălțime și profunzime se face cu ajutorul aripiilor — o invenție absolut originală — cu cari stau în legătură și fac aceleași mișcări pentru menținerea echilibrului, și alte două aripi mici îndrăd. Manevrarea la dreapta și stânga se cărmuște cu pi-cioarele, ca la biplanelle sistem Farman, dar inventatorul are de gând să le concetreză la cârma singură din mâni. Pe lângă aceasta prin învârtirea unei manivele dela locul pilotului, roțile pe cari rulează aparatul se ridică și de-așubă ajung luntrițele de hidroplan, putându-se astfel lăsa pilotul cu aceeași comoditate pe apă, cu care aterizează pe uscat.

Am fi mulțumiți și cu atât.

Crm.

P. S. — Cliseele planului le vom trimite spre publicare și unor reviste, iar pentru obținerea unui rezultat concret, vom face și pe cale particulară demersurile cuvenite la locurile competente.

D. G. Diamandy, distinsul publicist, fratele ambasadorului din Viena, și omul de încredere al primului ministru român, scrie în lung articol, din care scoatem următoarele:

„De am compara-o cu primăria foarte căldă ce s'ar face eventual împărțului Germanici și de ar fi ele în totul de o potrivă în aparență, aceea a țarului are o însemnătate cu atât mai mare cu cât cu Rusia aveam până ieri alte relații decât cu Germania. Aci să roștu scrierilor dela Constanța. Fără să insistăm, Rusia nu ne inspira încredere. Felul cum ne-a tratat după Plevna nu era de natură să ne împrietenească...

„Austria și Germania aveau tot interesul să împingă pe Rusi în săvârșirea unei strigătoare nedreptăți, spre a îndepărta pe Românii de Petersburg și a arăta tot odată popoarelor de peste Dunare de ce era în stare Rusia amică și aliată. Oamenii de stat ruși nu și-au dat seama de cursa întinsă cu dibăcie, mai ales că Bismarck pentru viitoarele sale combinații vom să aibă concursul Rusiei, se arată foarte dărmic cu pământ românesc...

„Putem spune că d. Fonton a fost cel dintâi diplomat rus care a înțeles rostul nostru. D. de Giers a trecut numai prin București, iar d. Schebecko, spirit ager, a continuat opera de apropiere. El a fost ajutat în chip neprevăzut de rășchibul balcanic și de temperamentul mai înflăcătos, așa zice de pătrunderea mai desinteresată, și discretă a ministrului Franței d. C. BlonJel...

Cu toată bunăvoința cancelarilor, nu s'ar fi obținut un rezultat înlocuitor dacă în ajutorul acțiunii franco-ruse nu venia al doilea rășchibul balcanic și concursul destul de neastentat al greselilor contelei Berchtold agravate de a-titudinea categoric anti-românească a conducătorilor politici maghiare. Parisul și Petersburgul s'au folosit de rășchirile dela Ballplatz și de provocările dela Budapesta...”

„Pester Lolyd” despre articolul d. Mehedint. Oficiul guvernului maghiar comentează în lung primul articol cele scrise de d. prof. Simeon Mehedint și d. L. Iliescu, despre noua orientare a României. P. L. face spume la gură pentru că „pretinsă opresiune a naționalităților” din Ungaria este întrebuințată ca un „pretext” pentru spargerea triplei alianțe; contestă că ar fi în Ungaria și alte naționalități nemulțumite, căcă Românii afirmă că nici Românii n'au motive de nemulțumire; îi zice „Hetzblatt” lui „Reichspost” care stă în serviciile moștenitorului de tron, și termină cu strigătul în pustiu: „dar nicidecum nu vom suferi, ca pretul pretenției cu România, să fie dreptul de control al acestei asupra politicii noastre interne!”

Dela Instituțiile din dieceza Orăzii.

— Concurșul. —

Scoatem din circulara episcopicească Nr. 1606—1914:

Concurșul de vară îndătinat pentru primire la sf. Teologie, la Seminarul domestic din Oradea-mare și la Internatul de băieți din Beiuș se va ține în acest an în 9 Iulie la Resedința Noastră din Oradea-mare.

1. La sf. Teologie iestimp din cauza abundenței de preoți se vor primi tineri în număr foarte restrins.

Recurenții au să-și prezenteze petițiile provăzute cu testimoniul de maturitate, carte de boț și certificat de pauperitate nelumbrat până cel mult în 8 Iulie a. c., iar în 9 Iulie dimineața la 7 ore au să se supună vizitării medicale în Seminarul domestic.

Cei primiți dela, precum și cei ce vor fi pri-

<p>Corecte (propise) pentru examene, dic-tando și caligrafie. 100 bucăți Cor. I 20. Pentru portă să se adăure separet 30 fl.</p>	<p>Aviz școlar — Iskolai értesítő legat à 30 fl. bucata.</p>
<p>De vânzare la: „Librăria Concordia“, Arad, Deák-Ferencz 20.</p>	

Nr. 9. SIBIIŪ, 15 SEPTEMBRE 1892. Anul XXIII.

TRANSILVANIA

FÓIA ASOCIAȚIUNEI TRANSILVANE PENTRU LITERATURA
ROMÂNĂ ȘI CULTURA POPORULUI ROMÂNŪ.

Acéstă fóiă ese la 15 a fiă-cărei luni. Membrilorŭ AsociaȚiunei se trămite grătuitŭ, ear pentru nemembrilŭ abonamentulŭ in monarchiă este trei fl. v. a. și afară de monarchiă 9 franci. Abonamentele se potŭ face numaŭ pe câte unŭ anŭ intregŭ, la Comitetulŭ AsociaȚiunei in Sibiiŭ, strada Morii Nr. 8.

REDACTORŪ: Z. BOIU.

SUMARIŪ:

- DISCURSŪ la deschiderea adunărei generale din Sibiiŭ, de George Barițid.
† METROPOLITULŪ Dr. IOANŪ VANCEA. De Z. Boiu.
NUMELE FAMILIARE ROMÂNESCŪ: METIANU, PISO, FRUGIA ȘI RANTA. De Dr. At. M. Marienescu.
SCHIȚĂ MONOGRAFICĂ A OPIDULUI HAȚEGŪ. De Paulŭ Olteanŭ.
DIN CRONICA LUNARĂ.
BIBLIOGRAFIĂ.
PARTEA OFICIALĂ. Raportulŭ generalŭ alŭ Comitetului AsociaȚiunei pe anulŭ 1891.
CONSPECTULŪ stipendiaȚilorŭ și ajutoaraȚilorŭ actuali alŭ AsociaȚiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporulŭ românŭ.
CONSEMNAREA membrilorŭ insinuaȚi dela adunarea generală din HaȚegŭ, Ținută in 4/16 și 5/17 Augustŭ 1891.
CONSEMNAREA membrilorŭ reposaȚi dela adunarea generală din HaȚegŭ, Ținută in 4/16 și 5/17 Augustŭ 1891.
PROCESELE VERBALE ale Comitetului AsociaȚ. transilvane pentru literatura română și cultura poporulŭ românŭ, luate in ședinȚele dela 20, 21 și 25 Augustŭ n. 1892.

SIBIIŪ

EDITURA ASOCIAȚIUNEI TRANSILVANE.

se află și numele *Frușa*. Două familii cu numele *Frușa* și eu amă cunoscută.

Predicatulă *Frugi* ală unor Pisoni s'a susținută în numele *Frugia*, și trebuie să șică, că predicatulă, pentrucă se reafă în nume de familie; căci de s'ar fi susținută cuvântulă comună *frugi*, acesta trebuia să fiă cuvântă de tótă ziua în limba poporului de ađi. În acestă modă numele *Piso* și *Frugia* se dovedescă unulă pe altulă. Acea credă, că gî din *frugia* sună aprópe de *j* (*zs*), pentrucă p. e. din *fragă* *fragi*, unde gî asemenea e mai aprópe de *j*, precum sună *age* în cuvintele franceze. Din acestă gî móle, egale *j*, s'a putută forma ș în *Frușa* (*Frușă*). Decă căutămă în Glosariulă etc. Romane, aflămă:

Vragibă, vrajbă și vrašbă, și fiindcă *b* din *ba* trece în *m*, de aci: Vragimașă, vrajmașă și vrašmașă, decă gî = *j* = ș sântă de o natură. Cuvântulă originală e *vrah* la Slaveni, inimică, dușmană, *h* din *vrah* are natura de trece în *g* și în *j*, și precum vedurămă, aceste și în ș. Așa e în *Halmágy*, *Almajă* și *Almașă*.

Pentru acésta, numele *Frugia*, *Fruja* și *Frușa* după etimologiă și înțelesă, sântă tot acele, adecă identice.

IV. Numele *Ranta*.

În inscripțiunile etruscice seú tuscice (W. Corsen über die Sprache der Etrusker, Leipzig 1874 II. Band, se află numele: *Rantha Tarchnai* (I. p. 193 și 412), *Rantha Ma* (pag. 409). Apoi (II. pag. 636) se spune, că s'a descoperită ună sarcofagă cu o figură femeiescă, și sub acésta e inscripțiunea *Ranthu*. Acestă nume se află și cu sufixulă de diminutivă: la *Ranthula* și *Ranthola* (II. 249).

Eu cunoscândă numele *Vasilie Ranta Buticescu* din *Ardélă*, m'amă adresată cătră persoană (jude regescă la tribunalulă din *Bristrița*) și amă cerută desluciri, eară dănsulă în epistola din 15 Aprilie 1892 'mă scrie următoarele: „Numele de familie *Ranta* se află în comuna mea natală *Nierțe* (ung. *Nyerse*)

în comitatul Clujului, pe valea Almajului, și în Nierțe se află vr'o 6 familii cu numele Ranta, toate înrudite dintr'ună trunchiū. Familii Ranta se mai află și în Berindă (unde s'a născut repausatul baron Popū), precum și în comuna St. Michael, toate în comitatul Clujului, dar câte familii sūntū, nu știu; apoi se mai află lângă Hodinū (Bánfi-Hunyad) în satele de sub muntele Vlădeša, și anume în Buteni și în Mă-năsturu (Magyar Gyerő Monostor), dar câte familii sūntū, nu știu. Mai deunăđi cetisem numele Ranta și în atare fōiă. Familia mea, după cum spunea betrāniū, s'a trasū de peste munți, probabil din Buteni, unde arū fi mulți Rantasci!

Eu nu am cercetat mai departe, căci pentru esistența numelui Ranta, la Romāni, aflu destulă dovadă, dar' e și greu a scrie în sate, unde nu cunosc pe nime, și apoi decă și scii numele unora și le scrii, nu'ți respundū, ori pentru că lucrurile literare le înșiră întră prostii, ori în lipsa de simțu național și de cultură.

Într'unū procesū am aflatū numele Bersan *Rentu* din Prezești în cercul Buteni. Pōte că e Rāntū ori Rāntū, căci străiniū sonurile ă și â le scriu adeseori cu e. Ca nume de botezū nu l'am auzitū, și încātū în Terenție și Laurenție s'ar afla rent, nu s'a pututū forma Rentū, ci ori Rențe ori Rințū (urmāndū forma maghiară Lórintz, cum din Ferencz se află Frințu).

Destulū atātū, că numele etruscicū Ranthu se reafă la Romāniū din Ardélū. Acēsta e dovadă, că în coloniile romane aduse în Dacia, aū fostū și Etrusci. De bună seamă nume etruscice se vorū fi aflāndū mai multe, dar aceste atuncē se vorū putea constata, cāndū numele familiare romānescē arū fi adunate și asemēnate cu cele din inscripțiunile italice și din scriitorii latini. Și în acestū modū am putea dovedī, că coloniile romane din cari părți ale Italiei fură aduse⁵⁾.

⁵⁾ Atragū atențiunea on. cetitorū la scrierea mea: „Numele persónelorū la Etrusci“, ce va apărea în „Familia“ și ce va da dovadă neindoiōsă despre Etrusci în Coloniile romane din Dacia.

Dr. At. M. Marienescu.

ANEXA
VI. Înscrisuri privind denumirea comunei

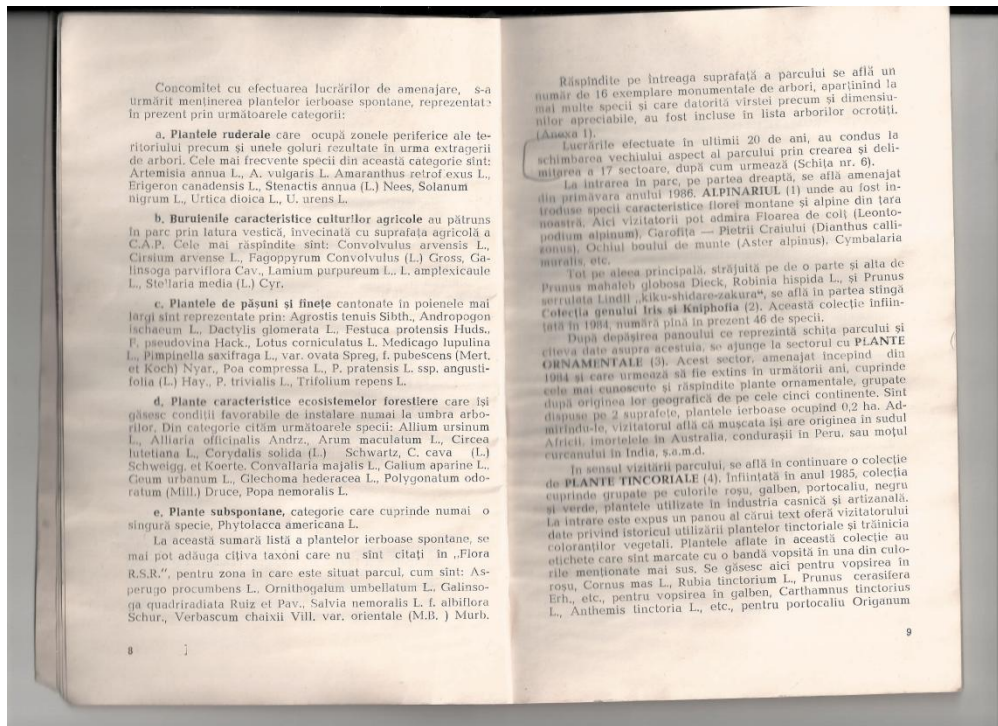
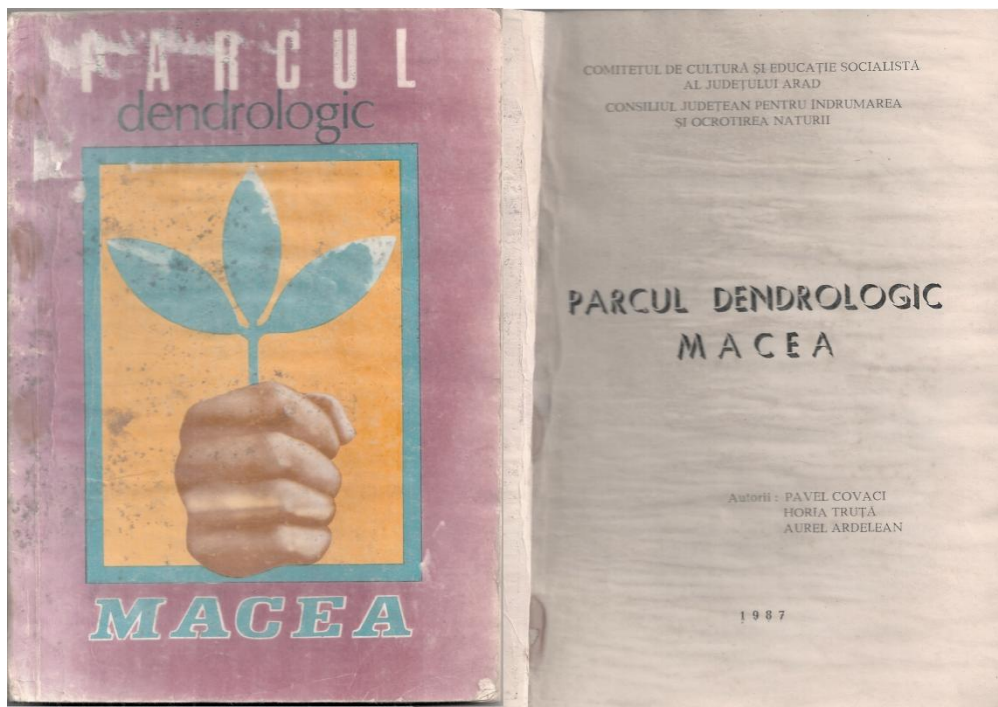
M

MACEA, Machya, Machaszéke, Macsa

1380. prima mențiune documentară, dom. Cap. Arad, M. Dipl. Sr. I. ms.
1394. Macha, dom. Keczer, Ortway, Okl. 249, Cs. I. 739, M. I. 240.
1428. dom. Bessenyei.
1439. Machaszéke
1478-1480. dom. Czeczey
1559-1564. 16 sesii iob. dom. Keczer și Farkas, ANU. Reg. Dec. E/159,
Márki, Arad és Zaránd, Maksay, I. 1016-1023.
1564. dom. Drágffy.
1567-1579. 20, resp. 37 fam. Káldy, 294-295.
1609. Macha, donație către fam. Balassa, Fábián, 207, Márki Helységnévtár,
ms. ANU. Liber Regius, Gabriel Báthory, 118-119.
1722. 7 sesii părăsite, Arh. Hofkammer, Viena.
1725. dom. Csernovich și Edlspacher, M. II. 302. 671.
1746. 52 fam. Ciuhandu, 144-146.
1770. tabel urbarial, Varga., Jobbágyrendszer... 514-515.
1771-1786. 111 fam. ANU. A. G. 3688.
1791. înființarea șc. rom. Popeangă, I. 145.
1800. iobagii arendează pusta erarială, Kovách, 90.
1823/1824 21 elevi la șc. rom. Popeangă, II. 30.
1828. 296. fam. țărani și 6 fam. meșteșugari, ANU. Conscr.
1848. Doc. II. 214-215.
1851. 2172 loc. Fényes, III. 53.
1913. Mácsa, Somogyi, 172-173.
Evoluția demografică:
1857-2470, 1869-3244, 1880-3039, 1890-3696, 1900-4295,
1910-4180, 1922-3966 loc. M. St. Közl.
Suciu, I. 372.

ANEXA

VII. Înscrisuri privind Parcul Dendrologic

ANEXA

IX. Înscrieri inedite

Topos, epos, ethos în Mărturii măcene

Florica Ranta Cândea se ascunde între pagini de carte, *Mărturii măcene* de parcă nu și-ar putea căuta altă cale, decât aceasta.

Sunt Mărturii în timp în noul volum, recuperate și din negura vremii și din colb de cronici. Același fior liric și prozaic răzbat cele trei capitole, pe un număr de 180 de pagini.

Pătimaș de împământenit împătimașă, autoarea a adunat în acest volum, niște Martori, care i se destăinuie iar tainele acestora seamănă cu ale uno DJ rurali-locali.

Ca o noutate față de precedentele volume, cartea adaugă Chestionare unor repondenți locali, șapte la număr, care nu numai că se supun vremurilor trecute și se supun întrebărilor, la care, răspund cu o admirație și seriozitate de nstăvilit, ci, devin, dintr-o dată, personaje care se călătoresc în geografia locurilor.

Un bogat Glosar și un admirabil Album, compun cartea, ca într-o Liturghie în clopot de cărturari locali.

Cele 47 de întrebări la care au răspuns localnicii conțin răspunsuri pe limba fiecăruia dar cel mai important este faptul că niciunul nu a pus condiții!

Din aceste motive, cartea se află printre puținele care conține adevărate mărturisiri, drept rezultat al anchetelor de teren, pe care, autorul le-a efectuat.

Geanina Iovănescu

Portul popular local

Portul popular românesc este, incontestabil, unul dintre cele mai importante elemente culturale și istorice pe care le poate deține un popor. Costumul popular este un element de identitate națională. Meșteșugul costumului popular nu se învață din manuale, ci este transmis din generație în generație, de la mamă la fiică. De asemenea, meșteșugul este strâns legat de religie. Femeile, când se adunau să lucreze, spuneau, la începutul procesului de creație o rugăciune ortodoxă. În spațiul mioritic costumul popular românesc își găsește rădăcinile în portul strămoșilor noștri traci, geți și daci fiind supus unei continue evoluții, dar și-a păstrat nealterate caracteristicile esențiale: unitatea și continuitatea sa.

Portul popular din Macea Aradului se încadrează în tipologia costumului din zonele de vest ale țării, unde linia, ca și componența costumului, prezintă unele abateri de la tipul autentic al vestimentației românești, prin poalele încrețite fix, lipsa cingătorii și lipsa catrinței de la spate a costumului femeiesc și prin cămașa scurtă, purtată fără brâu, și ismenele largi și uneori zaghia la bărbați. Menționăm însă păstrarea fidelă în ornamentație a motivelor tradiționale românești, ca și a sistemelor tehnice de cusături și țesături.

Ceea ce caracterizează costumul popular barbatesc de la Macea este simplitatea.

Pe cap barbatii purtau vara clop negru de postav, sau la muncile câmpului se mai purta clop de paie. Iarna se purta căciula neagra de miel (astrahan).

Cămășile erau albe scurte înguste sus și destul de largi jos, având gulerul îngust închis cu 2 bumbi iar manecile largi se terminau în pumnari. Uneori la camasi pe guler, la pumnari sau pe piept era brodat alb pe alb diferite motive locale. În loc de pantaloni se purtau „izmene” din pânză (tort în tort). Izmenele erau largi pentru a asigura o bună aerisire a corpului în timpul verilor călduroase la muncile câmpului. Acestea erau largi, din 5 – 8 lați, deci 2,5 – 4 lați „cracu”. În portul bărbatesc, pentru protejarea izmenelor largi, a apărut în față zaghia alba de

pânză. Aceasta era alba iar in partea inferioara era fie riselita, fie imbogatita cu o jura colorata cu motive locale. De remarcat este ca zaghia era purtata de obicei de gazde adica de cei instariti. Camasile, izmenele si zaghia la cei ce o purtau erau confectionate din tort in tort. Peste camasa barbatii purtau zobon (laibar) negru de plis sau matase avand bumbi pe ambele parti ale laibarului de obicei 8 bumbi stanga si 8 bumbi dreapta. Laibarul era facut la Macea la sabaita. Observam existenta culorii negru ce semnifica constanta, prudenta si intelepciune si da o anumita eleganta imbracamintii.

Iarna se purta suman alb, din lana, iar în loc de izmene, care erau largi, se purtau „cioarecii”. Cu privire la formă și culoare remarcăm prezența sumanului scurt, iar ca si ornament erau motive cu rosu si negru destul de discrete la maneci jos si in fata pe la mijlocul sumanului. Cioarecii erau albi din lână, ornamentați cu o dunga pe negra vertical si cu motive in fata la nivelul jeburilor, acestia erau stransi pe picior. In picioare bărbații purtau cizme de piele cu tureac înalt. La lucru, în loc de strimfi, bărbații purtau „obdele”. Vara in picioare purtau șlarfe de box facute de șuștâr de la Macea.

Culoarea predominanta este albul. Albul ce semnifică vindecare, purificare, nou, neatins, calm. Albul este culoare purității. Totodată, albul sugerează și sinceritatea; exprimă pace, impacare, liniste, inocenta, curatenie, sobrietate.

Cristian Vuin

REZUMATE-TRADUCERI

Această nouă carte nu este, de fapt, nouă, ci completează primul volum, într-un spațiu românesc, cu alte practici, narațiuni atipice, informatori pricepuți, de-acolo, de la butuc, într-un altfel de imaginar, colectiv-tradițional, cu alte spații de locuire, o carte care, nu neapărat, nu se citește, ci se privește. Ca-ntr-un Ethos local, cu îmbinări de real, cu nealterate evocări memorialistice, desprins din mentalul colectiv și memoria locală. Cartea mustește, se ochește, cum se ochește fățanu la vânat, cum se ochește la vișini și cireșe ori părădăici de vară, penserat, lăsate la copt! Se poate citi iarna, după Ciuralexă-n urma popii, sau primăvara, când ești o floare, ești un crin, ești parfumul cel mai fin și poți, la lăsat de post, să fierbi grâu, de Sântoader, sau vara, când Sfântu Lie dă cu zbicu să vestească vremea rea, iar după soare, strigoii se vor mărita, sau toamna, când a rugini frunza-n vii, poți fierbe cucuruz, să sporești sămânța deja sămănată și să spării ciorile, de Sânmihai.

•Ce? Întrebați dacă am avut rățișiș a scrie?

•De la cine?

•Da! De la oamenii, nu puțini, care au venit înspre noi și ar mai veni, dacă nu s-ar povesti oiioiai!!!!

•Cum?

Cu chipuri. Cu bucate pă tăpsii! Costume! Povești! Chipărăși!

Povești șoade! Dar nu ne roade, Bine, ne șade!! Așe dară! Să ne șadă binele!

Trei mari Segmente compun volumul, care nu se vrea unul de sine stătător, compune, nu descompune primul volum, devenind ca un tot, comun. Peste ștergura de cuvinte se așează frumos, ca pe un flux, Povești de Viață, într-un Câmp cultural care are, ca geneză, Spiritul colectiv și Analiza estetic-semantică. Și, cum omul de-nțeleșuri, de la sat e un Argus, vigilent cu propriul paznic, memoria, cu o mie de-nțeleșuri, Eresuri se vor naște oricând, chiar și când doarme!

Ortăcii! Nelcoșii! Măistorii! Și nu o Carte-Monografie! Ci, cu siguranță, un Album! Cât o Memorie!

Un volum în care textul se inundă cu Alter-Ego-ul! Există o natură a scrisului, aranjată haotic, căci întâmplările care se succed, umanizează. Textul acestui volum e o Poezie eufonic-plasticizată, un foneticism pur prinde contur, un contur elegiac, cantabil, personalizat. Ca un Open art-door, deranjant de instantaneu, autorul-actor și personajele-actanți devin un propriu Ghid! În carte, nimic nu se pierde, ci tot se recuperează, prin vii amintiri, totul se-mpărtășește, nimic nu este discret, ci concret. Poezia noului volum se încinge, precum fierul roșu, un foc ce dă viață, aprins, care nu stinge arderea la degete! Prin scris!

Cartea oferă pură incantație, un pur sublim cât un registru de armonii fonice, capitolele care o compun, prin prozodie, metafore, vocabule, întrebări exclamative, răspunsuri etalate ca pe tăvi, devin de nestăpânit, iar intruziunea în mentalul particular depășește confesia.

Iar când peste toate, capitole, anexe, înscrisuri-documente, se așează simțirea inimii, cuvintele scrisului ar putea genera efecte. Cu Ortăcii! Prin Nelcoșii! Din Măistorii.

***

Această carte, este un album de la țară, altfel povestit, și altfel gândit, ferit de negura vremii. El este rodul, șlefuit, în timp, al mai multor eforturi, de a așeza, în pagini, nostalgii

nevindecate. Nu am dorit a fi o monografie, căci, în Timpul existenței noastre, comuna, ne-a marcat, din mai multe unghiuri-vocațional, educațional, etic-moral ori cultural-social.

Ani de-a rândul, am avut răbdarea, de a ne confrunța, elegant cu bucuria oamenilor, dar și cu răutatea altora, credem, dintr-un singur motiv, pentru o sinceră și unică dragoste - Scrisul.

Din punct de vedere compozițional, două ar fi segmentele care împarte lucrarea în două segmente de timp: trecutul „îndepărat” și prezentul „apropiat”.

Din primul segment, trecutul, avântul sufletului a ales Ferestre în timp și spațiu, Vatra satului (pentru vii dar și pentru cei plecați), Casa - ca un Imago mundi, Oamenii, adevărate Icoane umane, Chipuri și rânduielei specifice locului, Praguri și ceremonialuri, Sărbători și obiceiuri dar și Ceea ce nu se uită).

Al doilea segment, vorbește de la sine, despre alte chipuri-Imagini-cele de azi îmbinate cu cele de ieri.

Vremea curge și se reînnoiește. Nu se pot uita Pragurile, din care, am tresăltat, noi, acei, care, dincolo de melancolie, ne-ntâlnim, încă, într-un univers unic - cel al frământatelor amintiri, care ne ard ochiul interior al sufletului.

Parafrazând un capitol din acest volum, vă lăsăm, dragi cititori, bucuria, de a vă regăsi, într-un fel, ori altul, între aceste Chipuri, să fiți Cărturari, ca noi, care, am scris despre sat ca despre o troacă dragă, așa, din joacă, așa că:...s-aduce la cunoștința satului! Lăsând Pădurea, undeva, la margine de Câmpie, la Macea veți răsfoi și veți privi în pagini – Vatră - Chipuri - Rânduielei.

***

This new book is not actually a new one, but comes to complete the first volume, located in the Romanian space, with other practices, atypical narratives, skilled story-tellers, from here and there, meaning the central axis, placed in a different kind of collective-traditional imaginary, in a different living space; this book is not necessarily to read, but to look at. You can observe this book just like in a local Ethos, with its reality elements, with unspoiled evocative memoirs, arising from the collective mental and local memory.

The book is full of sap so... you have to chase it just like when you aim a pheasant when you're hunting, just like when you spot the fully-ripened sweet or sour cherries or the tomatoes ready to be picked in the summer evenings! You can read this book in winter, after the Feast of Epiphany when the children play the game of Ciuralexă, or ... in spring, when you become ... a flower, a lily, with the finest scent and when the fasting period starts, you can boil wheat at the celebration of St. Toader or in summer, when Saint Ilie cracks his whip to forecast the bad weather and following the sunny days when the ghosts are given into marriage or in autumn when the vineyard leaves turn into rust, you can boil some corn, you can enhance the already sown seeds and you can simply scare the crows at the celebration of St. Mihai.

„What? Do you ask me if I have any writing formula?”

„From whom?”

„Yes! From the people, not few, who came towards us and they would have come more.... unless you tell them not to....uuau!!!”

„How?”

„With their faces! With food on trays! With their folk clothes! With their stories! With their photos!”

Or their funny stories! But we do not complain. We rejoice! So! Let's be safe and good!

The book consists of three major independent parts that compose and do not decompose the first volume, and everything becomes a whole, a complete entity.

Just like a cloth soaked in words, real Life stories channels like in a flux into a cultural Field that emerges from the collective Spirit and from the esthetic-semantic Analysis. Just like every human being comprises thousands of meanings, the countryman is an Argus, vigilant to guard his own memory with thousands of meanings, epiphanies will be born every time, even when sleeping!

Friends! The ones we are proud of! The Craftsmen! And not a monograph book! But definitely an Album! Wide as a Memory!

A volume in which the text was flooded with Alter-Ego! There is a kind of writing, chaotically arranged, because the alternation of events leads to humanization. The volume's text is similar to a euphonic-plasticized poetry and a pure foneticism, an elegiac tuned personified shape takes form. Like an Open art-door, the actor-author, disturbed by snapshots and the actant-characters become their own Guide! Nothing is lost in the book, everything is recovered through vivid memories, everything is shared, nothing is discreet, but concrete. The poetry of the new volume heats up as red hot iron, a life-giving burning fire not for my fingers! For my writing!

The book offers pure incantation and a sublime purity wide as a sound harmony register. The chapters come alive through prosody, metaphors, words, exclamatory questions, comprehensive answers spread like on a food tray, and the private mental intrusion exceeds confession. Finally, over all these chapters, annexes, documents and writings, my written words may have some effect when you will realize I have written them with my heart. With my Friends! With the ones we are proud of! From their art trade!

Ioana Nistor

***

Dieses neue Buch das im Grunde genommen nicht neu ist, aber ergänzt das Erste Band in einem rumänischen Raum, mit anderen Praktiken, untypische Geschichten, mit klugen Informanten, in einer anderen Einbildung, gemeinschaftlich- traditionell, mit anderen Wohnräume, ein Buch welches man nicht unbedingt liest, sondern es sieht. Wie in einer lokalen Gesinnung mit realen Verbindungen samt unbeschädigte memorialistischen Aufbeschwörungen entfalten aus den gemeinschaftlichen Geist und der lokalen Erinnerung. Das Buch keltert also, zielt an , wie man das Anlitz des gejagten ins Ziel nimmt und ebenfalls die Weichsel oder Kirschen oder Sommer Paradeis , an den Sommerabenden zum reifen lässt! Man kann es im Winter lesen oder im Frühling wenn du eine Blume bist, eine Lilie bist, das feinste Parfüm und kannst am Anfang der Fastenzeit, den Weizen zum kochen bringen am Sankt Theodor oder im Sommer, wenn am Sankt Elija mit der Peitsche das schlechte Wetter nach der Sonne anmeldet, die Gespenster heiraten werden oder im Herbst wenn die Blätter in den Rebberg verrostet, kannst den Mais kochen, die schon verpflanzten Samen vermehren sollst und am Sankt Michael die Krähen zu verjagen.

„Bitte? Sie fragen warum ich mir die Erlaubnis nahm zu Schreiben?“

„Von wem?“

„Ja! Von den Menschen, nicht wenige, welche uns entgegenkamen...und noch kommen möchten...wenn man nicht erzählen würde, oioioai!!“

„In welcher Art?“

Mit den Gesichtern. Mit den Speisen auf den Backblechen! Kostüme ! Geschichten! Fotografien!

Geschichten zum schmunzeln, aber... es nagt uns nicht..., es steht uns gut!! Also! Soll uns das Gute geschehen! Das Band besteht aus drei großen Teile und sich nicht ein eigenständiger sein will, wird Bestandteil, das erste Band nicht zerbröckelt, im Gegenteil ein Ganzes wird, ein Einteiler,gemeinsam. Über die schön in Reihen gestellten Wörter stellen sich auf den laufenden,wie auf einer Strömung Lebensgeschichten in einen Kulturalen Feld das als Ursprung den kollektiven Geist hat und die Äestitisch-semantische Ermittlung. Und wie der kluge Mensch vom Land ein Argus ist, vorsichtig mit seinen eigenen Wächter, die Erinnerung mit Tausend Bedeutungen. Die Häresien werden immer geboren auch wenn man schläft!

Freunde! Die Schönen ! Die Meister! Und nicht ein Monographie Buch! Sondern mit Sicherheit ein Album! So groß wie eine Erinnerung!

Ein Band wo sich der Text mit seinem Alter-Ego überschwimmt! Es gibt eine Natur der Schrift, haotisch geordnet, obwohl die Geschichte eine aufeinander folgen, sich humanisieren. Der Text dieses Bandes ist ein Gedicht Eufonic- Plasitiziert ein Fonetismus wird konturiert, ein elegischen Kontur, zum singen geeignet, personalisiert. Wie ein Open Art Door nur von der Plötzlichkeit gestöhrt, der Autor-Schauspieler und die Figuren Darsteller entsteht ein eigener Wegführer! Im Buch geht nichts verloren, alles wird eingeholt durch lebhaften Erinnerungen, alles wird mittgeteilt, nichts ist Diskret, alles ist Konkret. Das Gedicht des neuen Bandes wird heiß, sowie das rote Eisen, ein Feuer das Leben gebährt, das brennt, ein Feuer das nicht das Finger...brennen löscht!

Durch das Schreiben!

Das Buch verschafft eine reine Beschwörung, einen reinen Erhaben wie ein Fonischen Harmonie-Register, die Teile seines Bestehens , durch die Verslehre, Metaphoren, Vokabeln, Ausrufliche Fragen, vorgebrachte Antworten sowie auf den Tablett aufgetischt werden nicht zu meistern und das Eindringen in dem privaten geistigen überschreitet die Beichte.

Und wenn über alles, Teile, Anhänge, Schriftstücke- Urkunden das Gefühl des Herzes sich ansiedelt, die Wörter der Schrift effectiver werden. Mit den Freunden! Die Schönen! Die Meister.

Ștefana Gornic Șerban

***

Este nuevo libro, nu es, de echo nuevo, sino completa el primer volumen, en un espacio Rumeno, con otras prácticas, naraciones atípicas, informadores versados, en un otro tipo de fabuloso, colectivo-tradicional, con otros espacios de habitación, un libro que no necesariamente se lee, sino se mira. Como en un Ethos local con encajes de realidad, con inalteradas evocaciones memorialísticas, descolgadas del mental colectivo y la memoria local. El libro luego, empapa, se apunta, como se apunta la cara de la caza, se apunta como guindas y cerezas o tomates de verano, al anochecer, dejadas a madurar! Se puede leer al invierno o en primavera, cuando estas una flor, estas una azucena, estas el perfume más suave y puedes, al comienzo de la vigilia, a hervir trigo, de San Tomás, o en el verano, cuando San Elías da con el látigo para pregonar intempéries y después del sol, los muertos vivientes van a casarse, o en otoño cuando van a tomarse las hojas en las viñas, puedes hervir maíz, para aumentar las semillas y asustar las cornejas, de San Miguel.

¿Cómo?

¿Preguntan si tuve el permiso de escribir?

¿Permiso de quién?

¡Sí! De los hombres, no pocos, que vinieron hacia nosotros... y ... vinieran... si no se contaría ... ¡Aiaiaia!

¿Cómo?

Con caras. ¡Con comida sobre bandejas! ¡Vestidos! ¡Cuentos! ¡Fotografías!

¡Cuentos desubicados! Pero... no ... nos corroe. ¡Bueno, nos anda! ¡Así pues! ¡Que nos anda el bien!

Tres grandes segmentos componen el volumen, que no quiere ser de por sí, compone no descompone el primer volumen, haciéndose como un todo, común. Sobre palabras enfiladas se coloca preciosamente, como sobre una agua creciente, Cuentos de Vida, en un campo cultural que tiene como génesis la Alma colectiva y el Análisis estético-semántico. ¡Y, como el hombre inteligente del campo es un Argus, vigilante con su propio guarda, la memoria, con miles de sentidos, Herejías van a nacerse siempre, también cuando está durmiendo!

¡Los amigos! ¡Estirados! ¡Maestros! ¡Y no un libro-monografía! ¡Sino ciertamente un álbum! ¡Cuanto una Memoria!

¡Un volumen en el cual el texto se empantaña con Alter-Egos! Existe una naturaleza del escrito, apañada de un modo caótico, porque los acontecimientos que se suceden, humanizan. El texto de este volumen es un poema eufónico-plasticizante, una fonética pura que toma lineamento, un contorno elegíaco, cantable, personalizado. ¡Como un Open art-door, disturbado por el instantáneo, el autor-actor y los personajes-actuando, deviene un propio Guía! En el libro nada se pierde, todo se recupera, tras vivos recuerdos, todo se comparte, nada es discreto, sino concreto. ¡El poema del nuevo volumen se caldea, como el hierro rojo, un fuego que da vida, encendido, que no apaga la quema... en los dedos! ¡Tras escribir!

El libro ofrece canto, una puridad sublime como un registro de armonías fónicas, los capítulos que le componen, tras prosodia, metáforas, palabras, preguntas exclamativas, respuestas ostentadas sobre bandejas, devienen incontenibles y la entrada en el mental particular sobrepasa la confesión.

Y cuando sobre todos, capítulos, anejos, enscritos-documentos, se coloca el sentido del corazón, las palabras del escrito pueden generar efectos. ¡Con los amigos! ¡Tras adornos! ¡Desde maestrías!

Ștefana Gornic Șerban

***

Ce nouveau livre n'est pas vraiment nouveau, mais il vient à compléter le premier tome, dans un espace roumain, avec d'autres pratiques, des histoires atypiques, des narrateurs habiles, de là, partir des racines, dans un autre monde imaginaire, collective-traditionnelle, avec d'autres espaces vitales, c'est un livre qui, pas nécessaire, qui est pour lire, mais il est pour regarder. Comme dans un Ethos locale, avec des entrecroisements avec le monde réel, avec des évocations de mémoire sans tache, soulevés d'esprit collectif et de la mémoire locale. Ce livre est plein de sève, il se ... chasse, comme on visée le faisan ... quand on chasse; comme on jeté un coup d'œil sur des griottes et cerises ou sur des tomates, laissées pour matorase dans les soirées d'été! On peut lire ce livre pendant les hivers après le rituel de Ciuralexă qui est joué après la Sainte Théophanie de notre Seigneur, ... ou pendant les printemps, quand ... on est une fleur, on est un lis, on est un très fin parfume et à la début du Carême on peut cuire du blé quand on célébré la Commémoration du Miracle de Saint

Théodore le Soldat, ... ou pendant l'été, quand St. Elie avec son fouet annonce le mauvaise temps, mais après les journées ensouillées les fantômes se marient ... ou pendant l'automne quand les feuilles de vignes rouillent on peut cuire mais, on peut multiplier les graines qui sont ensemencés et on peut faire peur aux corneilles, quand on célèbre le St. Michael.

„Quoi? Vous me demandez si j'ai eu une recette pour écrire?”

„De qui?”

„Oui! Des gens, pas peu, qui ont venu vers nous ... et ils viendraient encore ... si on ne raconterait pas leur contes ... olala!”

„Comment?”

„Avec leurs figures! Avec leurs plats sur les plateaux! Avec leurs costumes traditionnels! Avec leurs contes! Avec leurs photos!”

Contes drôles! Mais ... on n'emballe pas! Beau, on sied! Comme si! Que notre bien être avec nous!

Ce tome est divisé dans trois segments importants, le livre n'est pas indépendant, il complète, mais il ne décompose pas l'autre livre, ces deux livres devient une complexe, une ensemble. Comme sur un linge de mots, on assit joli, comme une rivière, des Contes de Vie, dans un Champ culturel qui trouve sa genèse dans l'Esprit collectif et dans l'Analyse esthétique et sémantique. L'homme avec ses significations qui vive dans un village est comme Argus, vigilent avec son même gardien, sa mémoire, avec mille sens, des Erses naitront n'importe quand, même pendant son sommeil!

Des amis! Des fiertés! Des astucieux! Et pas un ... livre/monographique! Mais, surement, un Album! Large comme une Mémoire!

Un tome ou le texte est inonde avec Alter-Ego! Il existe une nature propre pour écrire, chaotique dispose, car les événements qui se succèdent, se dirige vers l'humanisation. Le texte de ce volume est une Poésie euphorique-plastique, une phonétique pure est contour, un profil élégie, musical, personnalisée. Comme un Open art-door, dérangement avec son instantanéité, l'auteur-acteur et les personnages-joueurs, deviens un vrai Guide! Dans ce livre on perd rien, on récupère tout, à l'aide de souvenirs vivants, on partage tout, rien n'est caché, mais concret. La poésie de ce nouveau tome est chaude, comme le fer rouge, un feu qui donne vie, un feu allume qui n'éteint pas ... les doit! A l'aide d'écrit!

Le livre offre incantation pure, une sublime pureté grande comme un entier registre des harmoniés phonétiques. Les chapitres à l'aide de la prosodie, des métaphores, mots, questions avec exclamations, des répons étalés comme sur des plats, tout devient vivant, et l'intrusion dans le mental particulier transcende la confession.

Mais quand sur tout, chapitres, des annexes, des écritures-documents, on mit le sentiment de notre cœur, les paroles écrits pourraient générer des effets. Avec des amis! Par fiertés! D'astucieux!

Gabriela Adina Marco

***

A jelenlévő könyv, mely egy Dokumentum-album, féltve őrzött kincs, megtisztított gyümölcs, az idő elteltével, sok erőfeszítés után, lapra lehelve, meg nem gyógyult nosztalgia. Nem szeretnénk Monográfiának nevezni, mivel exisztenciánk közben e közösség megbélyegzett többszörös hivatásos, oktatási, etikai-erkölcs, vagy szociál-kulturális szögből.

Az évek múlásával megküzdöttünk elegánsan az emberek örömeivel, ugyanakkor a rosszindulatokkal is, hisszük ennek egy oka lehet, egy tiszta és biztos szerelem – az Írás.

Tekintve az összetételt, két részből áll e kötet: Mácsa-tegnap és Mácsa ma.

Az elsőről csak annyit, hogy a szív választotta: Mérföldkövek térben és időben, Szülőfalu(élőknek és egyaránt távozottaknak is), A ház-mint egy Imago mundi, Emberek, valódi ikonok, Helyi szertartások, Ceremóniák, Ünnepek és hagyományok(másképp szólva-Amit sosem feledünk)

A második rész magától beszél, a Mai Arc-képekről. És nem szégyeljük. Az idő múlik és újraszületik.

Mivel nem lehet elfelejteni azokat a Küszöböket amit átugrottunk, mi, azok akik túl a melankólián, találkozunk egy másik Univerzumba-Emlék morzsákban, melyek lelkünk szemét égeti.

Körülírva egy fejezetett e kötetből, kedves olvasóink, meghagyjuk az örömet, hogy megtaláljátok magatokat ekösz a Képek között, legyetek nomádok, úgy mint mi.

Felhívjuk a falu figyelmét! Hagyva az Erdőt, valahol a Mező szélén, Mácsán nézni és lapozni fogjátok „Lapok-Arcok-Képek”

Mandoni Amalia

***

This book wants to be a documentary-Album, away from the mists of time. It is the fruit, polished in time, of multiple efforts, to place in pages uncured yearnings. We didn't want it to be a Monography, for, during our existence, the village, has traced us from multiple points of view: vocational, edcational, ethical, moral or social- cultural..

For years, we have had the patience to stylishly confront with the joy of the people, but also with the wickedness of the others; for one reason we have believed in a sincere and real love-Writing.

In terms of composition, the book has two Parts: Macea- yesterday and Macea-today.

For the first part, the bloom of soul has chosen, Highlights in time and space, Village Hearth [for the living ones but also for those who have left], the House like an Imago mundi, People, real human Icons, Faces and activities peculiar to the area, Barriers and ceremonies, Holidays and traditions [in other words, what somebody can't forget.]

The second part, speaks for itself, about other Faces-Images-of Today. And we are not ashamed .. The weather flows and renews itself. Quite on the contrary!

Because one cannot forget the Barriers, out of which we have appeared, beyond melancholy, we still meet each other in a natural Universe - of Disquiet memories, that burn our inner eye of soul.

Paraphrasing a chapter of this book will leave you, dear readers, to be, in one way or another, one of the Faces in the book, to be gypsies, like us, who have written, like in a game, about the village, as though about a dear hod, so ..

We bring to the attention of the village! Leaving the Forest, somewhere at the edge of the Field, at Macea, you will browse and watch-Pages-Faces-Images.

Maria Juncu

***

Ce livre se veut un Album-documentaire, survivant au passage du temps. C'est le fruit, bien mûri dans le temps, par nos efforts de mettre dans ces pages des nostalgies non guéries. Notre intention n'a pas été de réaliser une simple Monographie, car la commune a marqué le Temps de notre existence de plusieurs perspectives – vocationnelle, éducationnelle, éthique-morale ou culturelle-sociale. D'année en année, nous avons trouvé la patience de recevoir élégamment le bonheur des gens ... et d'accepter aussi la malice de certains d'entre eux. On se demande pourquoi ?... pour un amour sincère, unique – l'Ecrit.

De point de vue de la composition, le volume Macea – hier et aujourd’hui est structuré en deux parties.

Pour la première, l’élan de notre cœur a choisi Repères dans le temps et l’espace, Le Foyer du village (pour les vivants et les morts), La Maison – vue comme un Imago mundi, Les Gens, véritables Icônes humaines, Seuils et Cérémoniaux, Fêtes et traditions (en d’autres mots, Tout ce qu’on garde dans la mémoire).

La deuxième partie parle naturellement d’autres Visages-Images – ceux de nos jours. Le temps passe et se renouvelle. Et nous n’en avons pas honte. Par contre ! On ne peut pas oublier les Seuils où nous avons tressailli ; nous, qui partageons le même Univers, naturel, des Souvenirs tourmentés qui brûlent l’œil profond de notre âme.

Tout en paraphrasant un chapitre de ce volume, on vous laisse, chers lecteurs, la joie de retrouver votre identité parmi ces Visages et devenir des Erudits, comme nous, qui avons imaginé notre village, en jeu, comme une baignoire chère, comme ...

- On porte à la connaissance des villageois ! Laissez la Forêt quelque part, en marge de la Plaine ; à Macea, vous allez feuilleter et regarder des Pages-Images-Visages.

Daniela Andra

***

Este libro, queesunálbum documental, pasarlasbrumas del tiempo, es el resultado de muchisimosesfuerzosparacolocar nostalgias sin curación. No se ha queridoserunaMonografía, porque el Tiempo de nuestraexistencia, Macea, nos ha marcado, desde muchosángulos-professional, educativo, ético-moral o socio-cultural. En muchos añosconsecutivos, hemostenidola paciencia, de confrontarnos, elegante con la alegría de la gente, perotambién con la malicia de otros. Creemos en un solo razón, para un amor sincere y verdadero- la escritura.

En terminos de composición, serian los segmentosquedividen el libro- Macea- ayer y Macea hoy.Sobre el primero, el impulsodel alma, he elegido, puntos de referencia en el espacio y el tiempo. elcentro del pueblo (para los queesténvivosperotambiénpara los queya no son más). La casa –como un Imago mundi, la Gente, -iconoshumanosreales, caras y imagenespecificos del lugar, ceremonias, hábitos y cosumbres (en otraspalabras, lo que no se olvide). El segundosegmante, hablaporsímismo, sobreotrascaras- imagines- las de Hoy.Y no esvergüenza. El tiempo pasa y se renueva. Al contrario!

Porque, algunas cosas no se pueden olvidar y porquemás allá de la melancolia, nos encontramos aquí, aún, en un Universo natural – de los recuerdospequeños, queque man el ojo interior del alma.

Parafraseando un capítulo de este volume, los dejamos, queridoslectores, la alegría, de reencontrarse, de algunamanera u otra, entre esas Caras, paraserlibres, comonosotros, quehemosescritosobre el pueblo comosobrealgomuyprecioso, así, jugando, asíque..

Se notifica al pueblo! Dejando el bosque, en alguna parte, al borde de la llanura. A MaceavaUsted a navegar y a mirar Páginas-Caras- Imágnies.

Ștefana Gornic

MULȚUMIRI

Pentru găzduire și oferire de informații oral-scrise

Ardelean Maria, Nicu Abrudan, Marioara Andea, Emil Ardelean, Traian Anghelina, Ioan Alexandru Ardelean, Bulboacă Sorin, Bundiș Cazan Eleonora, Buțurcă Traian, Brad Teodor, Brad Ileana, Carina Baba, Petru Cazan, Ioan Ciupuligă, Gheorghe Crețu, Pavel Crișan, Crișan Floare, Crișan Liviu, Curtuțiu Ioan, Eugeniu Criste, Nicolae Ciuciu, Ioan Don, Cornel Dărvășan, Dimitrie Grama, Traian Gros, Guth Ioan, Goczó Andrei, Joldeș Ovidiu, Gheorghe Hodrea, Emler Francisc, Gianina Iovanescu, Anton Ilica, Gabriela Adina Marco, Adina Matei Lăpăduș, Martin Messer, Mihai Maur, Ioan V. Marcu, Măricuța Măgurean, Neli Mercea, Virgil Muler, Ioana Nistor, Trăian Otlăcan, Jean Pecican, Florin Peița, Rozalia Pota, Marius Ranta, Daniela Ranta, Anna Rotter Fisch, Doru Sinaci, Pătruț Socaci, Lenuța Stoian, Szanda Ladislau, Szanda Georgeta, Săcui Gheorghe, Ioan Șiclovian, Pavel Șiclovian, Anna Stana Litvak, Lenuța Șimândan Popescu, Ștefana Gornic Șerban, Anton Scheinder, Erika Taubert, Trăian Tolan, Simona Oancea Petrucean, Claudiu Oancea Petrucean, Tomuția Maria, Țărnău Nicu, Truță Horia, Cristian Vuin

Pentru oferire de înscrisuri speciale și inedite

Eugeniu Criste, Feher Carol, Feher Elena, Nicolae Ciuciu, Gheorghe Hodrea, Gabriela Marco, Augustin Mureșan, Florin Peița, Șimândan Emil, Horia Truță, Puiu Emilian Valea

Pentru sprijinul acordat la realizarea foto-documentării de pe teren

Ardelean Ioan Alexandru, Ardelean Bogdan, Boran Mircea, Pecican Jean, Vuin Cristian, Geanina Iovanescu

***

Facem mențiunea că imaginile foto din capitolele privind Spații sacre, Cruci de hotar, Castelul Macea și Cimitirele din Macea și Sănmartin au fost realizate de Mircea Boran, președintele Foto Club Arad (martie 2015)

Pentru realizarea traducerilor-rezumat

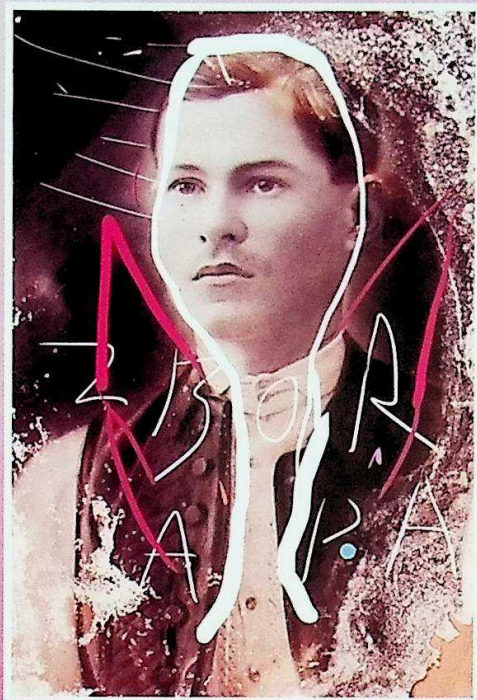
Daniela Andra, Maria Juncu, Amalia Mandoni, Gabriela Marco, Ioana Nistor, Ștefana Gornic Șerban

Mulțumiri speciale se cuvin Domnului primar al Comunei Macea, Ciprian Otlăcan, precum și domnului prof. dr. Doru Sinaci, director al Bibliotecii Județene A.D. Xenopol, pentru încurajarea, susținerea și promovarea acestui demers.

CUPRINS

PREFAȚĂ	5
CUVÂNTUL PRIMARULUI	7
CUVÂNTUL AUTORULUI	8
CONSIDERAȚII GENERALE	12
COORDONATE GEOGRAFICE	13
COORDONATE ISTORICE	31
COORDONATE TOPONIMICE	49
COORDONATE DEMOGRAFICE	62
COORDONATE ECONOMICE	69
INSTITUȚIILE	107
VIAȚA SOCIALĂ ȘI ASOCIATIVĂ	153
HABITATUL	173
CULTURA LOCALĂ. ETNOGRAFIA	200
CICLUL VIEȚII	246
NUME ȘI LOCURI	289
DIN MENTALUL COLECTIV	317
SÂNMARTIN	343
GLOSAR DIALECTAL ILUSTRAT	365
BIBLIOGRAFIE	478
ÎNSCRISURI BALADEȘTI	484
ÎNSCRISURI MĂRTURISITE	497
ANEXE	504
REZUMATE. TRADUCERI	599
MULȚUMIRI	607

David Ranta, 1913

Topos nativ, Macea continuă să bântuiască gândurile unui intelectual, îndemnat de vocația sa scriitoricească să explice (ex-plic, adică a desface pliurile) o lume care nu se (mai) regăsește decât în memoria cea vie a părerilor de rău. Doamna știe că timpul este necruțător, că el ia în tolba sa multe nostalgii, numite ortăcii, măistorii, nelcoșii, și, tocmai de aceea, îl recuperează prin fotografii, explicații, fapte, mărturii.

Prof. univ. dr. Anton Ilica-Prefață

Sumanul purtat la Unire, veșmânt aflat în custodia Muzeului Județean Arad

Pavel Ranta, unul dintre arădenii care a fost la Marea Unire din 1918